

ТелеКритика

«ДЖИНСОВА» СВОБОДА

Роль медіа у парламентській виборчій кампанії-2006

Телекритика

Київ — 2006

«Джинсова» свобода. Роль медіа у парламентській виборчій кампанії-2006. Упоряд.: Отар Довженко, Наталія Лигачова. — *** с.

Ідея, загальна редактура: Наталія Лигачова
Керівник проекту, автор розділу «Моніторинг новин всеукраїнських телеканалів»: Отар Довженко
Літературний редактор: ?
Дизайн обкладинки: ?
Дизайн та макетування: ?

Видання книги стало можливим завдяки підтримці Міжнародного фонду «Відродження»

Оцінки, висловлені у матеріалах, є виключно точкою зору їх авторів і не завжди збігаються з поглядами громадської організації «Телекритика», і в жодному разі не можуть вважатись позицією Міжнародного фонду «Відродження».

Як відображали медіа перебіг парламентської виборчої кампанії 2006 року? Якими були головні тенденції, що панували в телевізійному просторі в цей період, а також проблеми, із якими зустрілись тележурналісти у своїй взаємодії з політиками, бізнесом і владою? Автори цього видання шукають відповідей на головні запитання: «Чому позитивні зрушення, що відбулись в українському медіапросторі після Помаранчевої революції, не принесли медіа справжньої свободи? Що робити журналістам для виправлення цієї ситуації?»

Протягом виборчої кампанії 2006 року «Телекритика» відстежувала якість телевізійних новин, їх відповідність до професійних стандартів, наявність у них прихованої політичної реклами та використання маніпулятивних технологій. Результати цього моніторингу становлять першу частину цієї збірки. Також до неї увійшли аналітичні та публіцистичні статті, інтерв'ю, репортажі та експертні опитування, опубліковані в Інтернет-виданні «Телекритика» протягом лютого-квітня 2006 року.

Збірка продовжує серію досліджень ГО «Телекритика», здійснених та опублікованих протягом 2002-2005 років: «Журналістська осінь-2002. Дискусія про політичну цензуру в українських медіа» (2003); «Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення» (2004); «Інформаційні війни. Моніторинг теленовин та медіа технологій під час президентської кампанії 2004 року в Україні» (2005); «Журналістська революція-2004. Події, люди, дискусії» (2005).

Книга становитиме інтерес для політологів, журналістів, політиків, викладачів, студентів, а також для широкого кола читачів.

ISBN ????

ВСТУП	6
-------------	---

РОЗДІЛ 1

Моніторинг новин всеукраїнських телеканалів (Січень-квітень 2006 року). Критерії	9
Огляд новин 9-23 січня 2006 року	11
Багато меду, а замість дьогтю – мовчання	
Огляд теленовін і телетижневиків за 23-29 січня	13
Тільки правда. Але не вся	
Огляд теленовін і телетижневиків 30 січня – 5 лютого	18
Дати – не дати? Якщо дати – то коли?	
Огляд теленовін і телетижневиків 6-12 лютого	25
Версії чи дезінформація?	
Огляд теленовін і телетижневиків 13-19 лютого	31
Передвиборна готовність номер один	
Огляд теленовін і телетижневиків 20-26 лютого	38
Чи вистачить на всіх ефіру?	
Огляд теленовін і телетижневиків 27 лютого – 5 березня	46
«Все в нас буде штатно»	
Огляд теленовін і телетижневиків 6-12 березня	53
У Москві кажуть «гав», а в нас – «гав-гав»	
Огляд теленовін і телетижневиків 13-19 березня	59
За кілька днів до «свободи»	
Огляд теленовін і телетижневиків 20-26 березня	67
«Свобода» відкладається	
Огляд теленовін і телетижневиків 27 березня – 2 квітня	74
Зітхання без полегшення	
Огляд теленовін і телетижневиків 3-9 квітня	81
Висновки моніторингу теленовін за період з січня по квітень 2006 року	89

РОЗДІЛ 2

ТЕЛЕДЕБАТИ-2006

Експертний висновок № 1 Про передвиборні дебати	
Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа	91
Дебати та їх формати	
Наталія Данькова, «Телекритика» / 06.02.2006	94
Потрібна проблемна побудова виборчих теледебатів. Експертне опитування	
Ольга Денисенко, «Телекритика», Центр досліджень політичних цінностей / 28.02.2006	96
Шпигунські пристрасті на «1+1»	
Отар Довженко, для «Телекритики» / 13.03.2006	100
Проблеми формату чи змісту?	
Костянтин Усов, для «Телекритики» / 14.03.2006	102
Єгор Соболев: «Найбільш цікавий момент дебатів був в одній з... рекламних пауз»	
Дмитро Ляшко, «Телекритика» / 15.03.2006	105
Борьба нанайских мальчиков	
Ирина Романчук, для «Телекритики» / 24.03.2006	107

РОЗДІЛ 3 ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА-2006

Антиреклама була, є і буде	
Моніторинг Академії Української Преси / 26.01.2006	110
Політреклама – партійні ідеали знову в моді	
Моніторинг Академії Української Преси / 07.02.2006	111
Локшина на вуха: хто більше?	
Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 25.01.2006	113
Хто кого використовує?	
Наталія Данькова, «Телекритика» / 23.03.2006	115
Проспівай собі PR!	
Ольга Денисенко, Галина Ширшик, «Телекритика» / 23.03.2006	116
Як Зіна рекламу політичну дивилася	
Зіна Підалькіна, для «Телекритики» / 24.03.2006	118
Передвиборна реклама-2006: нічим пишатися ані політикам, ані рекламістам	
Мар'яна Закусило, для «Телекритики», квітень 2006	120

РОЗДІЛ 4 ТОК-ШОУ І ВИБОРЧІ МАРАФОНІ-2006

«Свобода слова»: свободу маємо, а чи є, що висловити?	
Сергій Грабовський, заступник головного редактора журналу «Сучасність», для «Телекритики» / 31.01.2006	123
Інтерв'ю Ігоря Бакая телеканалу «Інтер» – журналістська знахідка чи політична спецоперація?	
Підготували Ольга Денисенко, Наталія Данькова, Євген Булавка, «Телекритика» / 03.03.2006	126
Все можуть Бакаї. На щастя, не у нас	
Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 03.03.2006	130
Політикум з реакцією екскаватора...	
Уляна Глібчук, для «Телекритики» / 20.03.2006	131
Толочити воду в ступі. І чи тільки воду?	
Костянтин Усов, для «Телекритики» / 13.03.2006	132
Праздник телевыборів	
Наталья Лигачева, «Телекритика», 28.03.2006	135
...виглядало так, ніби нас, вкотре за ніч, поздоровили з Новим роком	
Уляна Глібчук, для «Телекритики» / 27.03.2006	138
Телемарафон під диктофон	
Костянтин Усов, для «Телекритики» / 28.03.2006	139
Марафон. Ла-ла-ла-ла-ла-ла-ла-ла...	
Борис Бахтєєв, «Телекритика» / 29.03.2006	142
Свобода провокації?	
Борис Бахтєєв, Наталія Лигачова, «Телекритика» / 04.04.2006	146

РОЗДІЛ 5 ПРОБЛЕМИ ЗМІ ПІД ЧАС ВИБОРІВ–2006

А в остальном – все хорошо. «Чернуха» – фирменный знак государственного телевидения?	
Наталья Лигачева, «Телекритика» / 15.02.1006	150
Чи впаде у телебачення те саме, що впало у Ющенка?	
Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 17.03.2006	152

Роль медіа у парламентській виборчій кампанії-2006

Євген Глібовицький:

«Корупція серед журналістського середовища є однією з найбільших проблем»

Розмовляла Галина Ширшик, «Телекритика» / 17.02.2006 153

5 канал: громадяне суди и господа прокуроры

Ярослав Индиков, Николаев, для «Телекритики» / 20.02.2006 157

Чи з'їсть революція своїх дітей?

Євген Глібовицький, для «Телекритики» / 28.02.2006 162

Петр Порошенко: «Журналисты должны получить защиту от продажности редакторов и владельцев медиа»

Разговаривала Наталья Лигачева, «Телекритика» / 13.03.2006 163

Адміністративний тиск на ЗМІ: знову за старе?

Отар Довженко, «Телекритика» / 24.02.2006 172

Чи ми задоволені?

Єгор Соколов, 5 канал, для «Телекритики» / 03.03.2006 175

Андрій Шевченко: «Вчинків Юлі проти свободи слова я не пригадую»

Ставила запитання Наталія Лигачова, «Телекритика» / 24.03.2006 176

Професія потребує допомоги

Єгор Соколов, 5 канал, для «Телекритики» / 06.04.2006 180

РОЗДІЛ 6

РЕЗЮМЕ

Чим відрізняється «поганий санаторій» від «концтабору»? Опитування експертів

«Телекритика» 182

«Джинса»: масштаби и перспективи

Наталья Лигачева, «Телекритика» / 13.03.2006 209

Свобода слова-2, або Як регіональні журналісти перевірили київських «зірок»

Дмитро Крикун, для «Телекритики» 215

Незалежна експертна рада: новий досвід ефективної співпраці громадських організацій

Тарас Шевченко, директор Інституту Медіа Права, для «Телекритики» 216

Якісна журналістика залишилась на другому плані

Сергій Гузь, голова Незалежної Медіа-Профспілки України, для «Телекритики» 219

ВСТУП

«Телекритика» вже не перший рік аналізує участь українських медіа у виборах та політичному житті. У 2003 році вийшли друком збірки **«Журналістська осінь-2002. Дискусія про політичну цензуру в українських медіа»** та **«Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії»**. За підсумками президентської кампанії з'явилась книга **«Інформаційні війни. Моніторинг теленовин та медіатехнологій під час президентської кампанії 2004 року в Україні»**. У 2005 році побачила світ **«Журналістська революція-2004. Події, люди, дискусії»**, присвячена зрушенням у журналістському середовищі, що передували Помаранчевій революції.

У перших своїх проектах «Телекритика» досліджувала практику інформаційного терору та маніпуляції масовою свідомістю за допомогою телебачення, запроваджену внаслідок тривалої і методичної роботи політтехнологів режиму Кучми. У книзі «Телебачення спецоперацій» процес перетворення системи ЗМІ на налагоджену систему масової дезінформації проілюстрований прикладами застосування маніпулятивних прийомів і технологій у програмах українських телеканалів кінця 2002 – початку 2003 року.

Логічним продовженням цього процесу були масові зловживання та маніпуляції під час президентської кампанії 2004 року, коли практично вся система ЗМІ, крім поодиноких опозиційних видань, теле- та радіокомпаній, працювала на перемогу кандидата від влади, чинного Прем'єр-міністра України Віктора Януковича. Аналіз ролі телебачення у найбільшій в історії України операції «наступник», яка стала причиною Помаранчевої революції, здійснений у книзі «Інформаційні війни». Її автори зосереджували увагу на основних технологіях, визначали їх мету та наводили окремі, найбільш показові, приклади їх впровадження на телеканалах, прагнучи також оцінити, наскільки і яким чином ці технології вплинуть на суспільну свідомість і загальний рівень політичної культури.

Ще один вимір буремних подій 2004 року – «журналістська революція», що розпочалась 28 жовтня заявою журналістів 5 центральних телеканалів, які відмовлялись надалі виконувати «темники» та працювати в системі тотальної цензури, – відображений в однойменній збірці. Вона відтворює не лише хронологію подій, а й емоції, що вирували у медійному середовищі, через публікацію реальних дискусій, які точились у той період між українськими журналістами. Таким чином, ми простежили становлення, розквіт і занепад кучмівської маніпулятивно-пропагандистської машини. Однак радість із приводу постановня в Україні вільних, незалежних і демократичних мас-медіа виявилась передчасною.

Підбивати підсумки висвітлення виборчої кампанії 2006 року доводиться з полегкістю і смутком водночас.

Із полегкістю – бо, безперечно, за півтора року після Помаранчевої революції на українському телебаченні відбувся відчутний поступ. Його можна вважати наслідком зсуву в свідомості як журналістів, так і, – навіть більшою мірою, – їхньої аудиторії, що почала вимагати від ЗМІ того самого, чого й від влади: чесності, порядності, професійності, неупередженості, поваги до громадян. Події 2004 року підняли планку професійних стандартів медіа. На відміну від попередніх виборчих кампаній, глядачі отримали доступ до якісної та достовірної інформації; вона подавалась не скрізь і не завжди, але, за бажання, її можна було відшукати. Нова влада, попри вплив на інформаційну політику частини каналів, не створила чогось подібного до сумнозвісної практики «темників», а відтак, у висвітленні актуальних подій зберігся плюралізм. У тому числі – не тільки завдяки існуванню ЗМІ-симпатиків різних політичних сил та контрольованих різними фінансово-політичними угруповуваннями. А й завдяки дотриманню більшістю ЗМІ стандар-

ту двох точок зору, причому, досить часто – не в маніпульованому варіанті, а за принципом рівності різних думок. Зрештою, більшість політичних сил, що прагнули в'їхати до Верховної Ради на спинах журналістів, за допомогою прихованої реклами («джинси») та нечистоплотного піару, зазнали поразки. Є надія, що це хоча б частково відіб'є у власників ЗМІ охоту виганяти телеканали на виборчу «панщину».

Із смутком – бо, хоч як би нам хотілось зосередитись на недоліках роботи телевізійників і боротьбі за якісний телепродукт, ми й далі змушені говорити про глобальні проблеми, що коріняться в епосі, названому «кучмізмом». Це, передусім, тотальна залежність телеканалів від політично-бізнесових груп, що залишаються далекими від розуміння справжніх суспільних функцій ЗМІ та розглядають їх лише як знаряддя для піару своїх виборчих проєктів. З другого боку, це й готовність журналістів за принципом «гроші не пахнуть» іти на компроміс зі своїм сумлінням, виконувати політичні замовлення, замовчувати та спотворювати інформацію, застосовувати маніпулятивні технології. Метод «пряника замість батога» спрацював: цього разу журналістська революція не повторилась, а протести проти втручання власників у діяльність інформаційних служб були поодинокими й не набули великого розголосу. Ба більше, «Телекритика» виявилась одним із небагатьох видань, що не задовольнилися ілюзорною об'єктивністю телевізійних новин, а намагались копати глибше, відстежуючи конкретні випадки заангажованості та з'ясовуючи їхні ймовірні причини.

Парадигма змінилась: місце централізованого механізму політичної цензури, що протягом десятиліть мав «штаб» на Банковій і контролював понад 90% ЗМІ країни, посіла редакційна цензура на рівні кожного окремого видання, гарантована принципами «корпоративної дисципліни». Відповідно, центри прийняття рішень щодо висвітлення тієї чи іншої події, надання ефіру тому чи іншому політику перемістились із Банкової до кабінетів топ-менеджерів телеканалів та виборчих штабів. Водночас медіаресурс у вигляді прихованої реклами, замовних сюжетів та прямих ефірів став доступний практично всім, щоправда, одні політичні сили отримували його за гроші, а інші – безкоштовно. Ось як сформулював цю ситуацію колишній віце-президент НТКУ, член виборчого списку БЮТ до парламенту Андрій Шевченко: *«Якщо глядач рік або півтора тому бачив увесь ефір, заповнений Януковичем та його людьми, він намагався згадати, як у комуністичні часи він читав між рядків, і думав, що відбувається насправді... то зараз він знову бачить незбалансований ефір. Але думає про інше: хто заплатив за цей ефір? Якщо раніше він думав «чому не пустили Ющенка? Чи мав він шанс потрапити на цей ефір?», то тепер – «хто заплатив за цю статтю, цього гостя у студії...?»»* (радіо «Свобода» (рос.), 23.03.2006). Це, звісно, стосується лише політично грамотного глядача, який має час і можливість аналізувати й порівнювати інформацію з різних джерел. Що ж до пересічних глядачів, то вони були схильні помилково сприймати розмаїття «джинси» за свідчення демократизації медіапростору.

Згадуються слова Юлії Мостової, опубліковані «Телекритикою» в січні 2005 року: *«Я вважаю, що професіонали повинні залишитись. Я вважаю, що значно важливіше за будь-які спроби люстрації – оскільки тоді треба було б люструвати взагалі всю країну (в тому числі й опозиційну пресу, що була однозначною в підтримці одного кандидата, і провладну, що була також однозначною, лише витонченіше, у підтримці одного кандидата) – тож, набагато важливіше за люстрацію створити умови для роботи журналістів, за яких повернення назад неможливе»* (див. книгу «Журналістська революція-2004. Події, люди, дискусії»). Можливо, причина повернення багатьох прикрих явищ, які, як видавалось, повинні були назавжди залишитись у минулому, саме у відсутності відповідальності політиків, які організували у 1999-2002-2004 роках фальсифікацію виборів, і журналістів, що брали участь у фальсифікації дійсності? Режим, який ми звикли винуватити в усіх бідах України, канув у Лету, хворого, начебто, зцілено, а прикри симптоми ніяк не зникають. Чому журналісти не скористались свободою, завойованою на Майдані? Можливо, їхнє бажання працювати за демократичними стандартами дещо перебільшене? Можна змінити Президента, уряд, Верховну Раду, але як прищепити чесність і відповідальність цілому поколінню журналістів? Відповіді на ці запитання «Телекритика» не припиняє шукати.

Це видання – спроба відображення перебігу виборчої кампанії, головних тенденцій, що панували в телепросторі в цей період, а також проблем, із якими зіткнулись тележурналісти у своїй взаємодії з політиками, бізнесом і владою. Книжка складається з матеріалів, опублікованих «Телекритикою» протягом січня – квітня 2006 року.

Перша частина, **Моніторинг новин всеукраїнських телеканалів**, є підсумком проєкту, що

тривав з 9 січня по 9 квітня 2006 року; за цей час було створено 13 тижневих оглядів, у кожному з яких розглядалися найважливіші моменти понад 70 випусків інформаційних програм 11 телеканалів: **Першого Національного, «1+1», Інтера, Нового каналу, ICTV, СТБ, ТРК «Україна», 5 каналу, НТН, К1 і «Тоніса»**. Об'єктами аналізу були інформаційні програми, що виходять у прайм-тайм. Основні критерії, за якими оцінювалась якість новин – оперативність, точність, достовірність, актуальність, безсторонність, збалансованість, наявність прихованої реклами та маніпуляцій. Попри критичний характер моніторингових матеріалів, ми не мали на меті огульно звинуватити всі канали у необ'єктивності та упередженості, а радше намагались звернути увагу журналістської спільноти на ті чи інші недоліки та порушення стандартів. З повними версіями текстів, опублікованих тут із скороченнями, можна ознайомитись на веб-сайті <http://telekritika.kiev.ua>.

З огляду на безпрецедентну кількість суб'єктів виборчого процесу, а також відсутність у Законі про вибори народних депутатів чітко прописаної процедури, Національна телекомпанія України відмовилась від проведення офіційних теледебатів. Проте «1+1» та 5 канал вирішили провести власні теледебати, самостійно встановивши правила та принципи добору учасників. Про те, що з цього вийшло, читайте у розділі **Теледебати-2006**.

Політична реклама під час цієї кампанії відзначалась агресивністю, розмаїттям форм та технологій; вона відобразилась у народній творчості та спричинила суспільну дискусію щодо морально-етичних аспектів. Про це – у матеріалах розділу **Політична реклама-2006**.

На прикладі програми «Свобода слова» (**ICTV**), частка якої у березні сягала понад 33% аудиторії, можна пересвідчитись у тому, що жанр політичних ток-шоу на українському телебаченні відродився, має неабияку популярність і, відтак, вплив на електоральну орієнтацію глядачів. Разом із тим, на хвилі популярності жанру ток-шоу деякі канали запустили досить невдалі проекти (зокрема, «Толока» на **Першому каналі**). Розділ **Ток-шоу та виборчі марафони-2006** присвячений критиці політичних програм, кількість яких із наближенням виборів зростає, а також телемарафонам, що проводились телеканалами в день виборів та протягом попереднього підрахунку голосів.

Одним із завдань, які ми ставили перед собою, було стимулювання публічної дискусії в медійному середовищі, що торкалася б питань моралі, етики та професійних стандартів журналістської роботи. Частина матеріалів, присвячених актуальним проблемам вітчизняного телебачення під час виборів, розміщена в розділі **Проблеми ЗМІ під час виборів-2006**. Серед них інтерв'ю з власником **5 каналу** Петром Порошенком, відомим журналістом, екс-головою Незалежної Медіа-Профспілки Євгеном Глібовицьким, екс-віце-президентом НТКУ Андрієм Шевченком, статті журналіста 5 каналу Єгора Соболева тощо.

Нарешті, у розділі **Резюме** медіаексперти підбивають підсумки виборчої кампанії, визначають роль, яку відіграли у ній засоби масової інформації, та тенденції, які сформувались у медіапросторі у зв'язку з виборами.

РОЗДІЛ 1

МОНІТОРИНГ НОВИН ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ. КРИТЕРІЇ

Січень-квітень 2006 року

Навіщо ми аналізуємо теленовини? Нашою метою є, по-перше, допомогти глядачеві критично оцінити інформацію, яку він отримує з телебачення, дібрати достовірні джерела, відсіяти ті, що схильні до спотворення дійсності. Адже, на нашу думку, розумний глядач повинен знайти золоту середину між беззастережною довірою до всього, що лунає з телеекрана, та агресивного неприйняття телебачення як засобу зомбування і дезінформації – ці крайнощі неприйнятні у громадянському суспільстві.

По-друге, ми прагнемо посприяти покращенню якості роботи українських телеканалів із поширення повної, достовірної та плюралістичної інформації, стимулювати у професійному середовищі медійників дискусії щодо відповідності роботи інформаційних служб під час виборів загальноприйнятим світовим стандартам демократичної журналістики. Це допоможе зростанню здорової конкуренції на ринку та ефективному впливові журналістів та топ-менеджерів на редакційну політику своїх телеканалів. Ще одним істотним досягненням проекту є налагодження зворотного зв'язку з інформаційними службами телеканалів: ми не раз пересвідчувались, що, отримавши у такий спосіб застереження від «Телекритики», телевізійники докладали зусиль до виправлення помилок, аби наступного разу не втрапити «у моніторинг».

Проведений протягом виборчої кампанії 2004 року «Телекритикою» моніторинг теленовин допоміг виокремити основні методи маніпуляції свідомістю глядачів, коли, всупереч стандартам інформаційної журналістики, інформування перетворювалось на пропаганду певного політичного табору. Серед них:

- надання невиправданої переваги малозначущим інформаційним приводам і штучно створеним ньюзмейкерам за одночасного ігнорування основної події та її реальних ньюзмейкерів;
- нерівноцінне висвітлення рівнозначущих подій чи фактів;
- замовчування критично важливого бекґраунду;
- незбалансоване подання подій, що доповнюють одна одну;
- невиправдані узагальнення;
- неналежне подання інформації про результати соціологічних досліджень тощо.

Ці порушення не були спонтанними, в них відчувалась система, що забезпечувала механізм замовчування будь-якої позитивної інформації про представників опозиції та негативної – про представників влади. Порушення основних стандартів мовлення спричинились до того, що глядачі отримували неправдиву й неякісну інформацію щодо дій і заяв основних учасників виборів. Наближатись до стандартів подання новин телеканали почали лише напередодні другого туру виборів, після так званої «журналістської революції» (див. «Інформаційні війни. Моніторинг теленовин та медіа технологій під час президентської кампанії-2004 в Україні». – К., – Телекритика, 2005.)

Проект «Моніторинг новин всеукраїнських телеканалів» – це аналіз якісних характеристик висвітлення актуальних політичних подій під час виборчої кампанії 2006 року національними телеканалами, що також надасть оціночну базу для спостерігачів, у тому числі іноземних, за проведенням виборів в Україні та відповідністю роботи засобів масової інформації в цей період вимогам Ради Європи.

Застосовуючи ті самі критерії оцінки, що й у попередніх моніторингових проектах, **протягом січня – квітня 2006 року** ми відстежували висвітлення передвиборної тематики у новинах провідних всеукраїнських телеканалів.

Об'єктами аналізу були інформаційні програми, що виходять у прайм-тайм:

Канал	Програма	Час виходу
Перший канал	Новини	21:00-21:30
Інтер	Подробици	20:00-20:30 (крім нд)
1+1	ТСН	19:30-20:00 (крім нд)
Новий	Репортер	19:00-19:15
ICTV	Факти	18:45-19:15 (крім нд)
СТБ	Вікна	22:00-22:30 (крім сб, нд)
ТРК «Україна»	Події	21:00-21:30 (крім нд)
5 канал	Час	20:00-22:00
НТН	Вчасно. Про головне	19:00-19:30 (крім сб, нд)
К1	Один день	20:30-21:00
Тоніс	24 години	20:45-21:15 (крім сб, нд),

а також інформаційно-аналітичні телевізійні тижневики «Подробиці тижня» («Інтер», неділя 20:00), «ТСН – підсумки» («1+1», неділя 19:30), «Факти тижня з Оксаною Соколовою» (ICTV, неділя 18:45, програма почала виходити в березні), «Один тиждень. Вибори» (К1, неділя 20:00).

У період 9 січня – 24 березня аналізу піддавались не лише сюжети, повідомлення та розмови у гостьовій студії, теми яких безпосередньо стосувались виборчої кампанії та організації виборчого процесу, а й інша політична та почасти економічна інформація, оприлюднення якої могло істотно вплинути на електоральні настрої. У новинах 25 березня – 9 квітня аналізу підлягали матеріали, присвячені перебігу голосування, підрахунку голосів, результатам виборів та пов'язаним із ними діям політичних сил.

Предметом дослідження була відповідність новин всеукраїнських телеканалів професійним стандартам, таким, як *оперативність, точність, достовірність, збалансованість, повнота, простота, логічність, відмежування коментарів від фактів*.

Оперативність. Чи встигла редакція повідомити про подію у випуску, що вийшов у прайм-тайм. У якому форматі подано новину: повноцінний сюжет чи усне інформаційне повідомлення. В окремих випадках здійснюється порівняльна характеристика оперативності роботи різних каналів за окремою новиною.

Точність. Відповідність конкретних фактів до дійсності, точність цитування висловлювань ньюзмейкерів (перевіряється за повідомленнями авторитетних інформаційних агенцій).

Достовірність. Чи є джерело кожної конкретної новини чітко ідентифікованим. Чи є вказане джерело авторитетним у цьому випадку, наскільки воно є близьким до першоджерела новини.

Збалансованість. Чи подані в матеріалі позиції всіх сторін конфлікту. Чи є цитування конкретного ньюзмейкера відображенням саме позиції відповідної сторони конфлікту, а не імітацією балансу. У найвідповідальніших випадках порівнюється форма подання позиції (цитування, синхрон, виступ у живому ефірі тощо).

Повнота. Наскільки повним є подання новини, чи вдалося журналісту відповісти у своєму матеріалі на класичні запитання «що? де? коли? як? чому?...». Чи наведено всі необхідні контексти та супутні дані (бекграунди), чи подано у складних випадках думку не лише учасників подій, а й незалежних експертів, що визначали б «+» та «-» кожної з позицій?

Простота. Чи подано новину у зрозумілій формі, доступною для пересічного глядача мовою.

Логічність. Дотримання формальної логіки, принципу єдності часу і місця у викладенні матеріалу.

Відмежування коментарів від фактів. Чи чітко відмежовано коментарі редакції чи автора матеріалу від фактів (у разі, якщо такі коментарі є). Чи є в матеріалі невиправдані оціночні судження.

Усвідомлюючи, що досягти абсолютної об'єктивності за вказаними критеріями неможливо, «Телекритика» із вдячністю приймала від працівників телеканалів будь-які зауваження та доповнення щодо тексту моніторингів. Крім того, читачі мали можливість дискутувати на форумі «Телекритики», висловлюючи свою думку з приводу. Діалог із читачами допоміг нам удосконалити методику моніторингу.

Для повнішого відображення виборчої тематики у випусках новин різних телеканалів до огляду кожного дня додавалась таблиця з переліком подій, що висвітлювались у новинах, а також осіб, які стали ньюзмейкерами або перебували у гостьовій студії. З цими таблицями можна ознайомитись на веб-сторінці «Телекритики».

ОГЛЯД НОВИН 9-23 СІЧНЯ 2006 РОКУ

(скорочено)

Перша декада 2006 року була дуже непростю для телевізійників. З одного боку, під час новорічно-великоднього марафону не заведено псувати глядачам святковий настрій надмірною кількістю новин із негативним забарвленням. З другого, в ці дні розгорявся один із найбільших скандалів в історії незалежної України. Криза українсько-російських відносин, так звана «газова війна», закінчилась підписанням 4 січня у Москві непрозорої угоди, від самого народження оточеної ореолом оприлюдненого опозицією компромату. Патріотична хвиля, що її здійняли деякі провідні ЗМІ, в тому числі **«1+1»** та **5 канал**, розбилась об неспростовні свідчення змови українських урядовців із російськими «шантажистами». Повідомляти всю правду означало дуже сильно зашкодити іміджу і провладних, і деяких опозиційних політичних сил.

Рішення Верховної Ради щодо відставки уряду Єханурова, що було, за версією опозиційної більшості, наслідком «злочинних» газових угод, а за версією влади – передвиборною піар-акцією опонентів «Нашої України», спричинило широкомасштабну дискусію в суспільстві та політичних колах. У межах цієї дискусії більшість телеканалів виявила орієнтацію або на владний, або на опозиційний табір. Вона виявлялась у доборі політиків, запрошуваних до гостьових студій, у тональності подання новин, пов'язаних із перебігом політичного конфлікту, тощо (наприклад, на **5 каналі** 12 січня з'явився – вперше за всю свою каденцію – Юрій Єхануров, аби спростувати закиди опозиції та врівноважити недавній ефір Юлії Тимошенко, що істотно зашкодив іміджу уряду). Дуже показовим було і сприйняття різними каналами самого факту відставки: **ТРК «Україна»**, **НТН** та **«Інтер»** протягом кількох тижнів називали міністрів і Прем'єра «виконувачами обов'язків»; згодом міністри знову стали міністрами, а Єханурова послідовно називали вже тільки «керівником уряду». **5 канал**, **«1+1»** і **«Тоніс»** прийняли офіційну позицію влади щодо нелегітимності відставки й залишили статус Прем'єра та міністрів незмінним; у решти каналів чіткої позиції щодо статусу «в.о.» не було.

Перший канал у вечірніх новинах **10 січня** дав два сюжети: про подію загалом і щодо позиції сил, які голосували за відставку; також у студії подію дня коментував Сергій Головатий, який був, як завжди, категоричний. У першому сюжеті – синхрон Єханурова й оптимістичний прогноз: *«...працюватимуть вони тут ще мінімум три місяці. І Єхануров керуватиме ними, допоки Верховна Рада не сформує новий уряд – коаліційний»*. Другий, що мав би відображати конкретну позицію нової антиющенківської коаліції, насправді ряснів синхронами пропрезидентських діячів: Єханурова, Катеринчука, Луценка. Позиція новоутвореної «групи 250» була представлена лише коротеньким синхроном Юлії Тимошенко. Крім цієї цитати та ще одного загального речення, сюжет був повністю присвячений спростуванню урядовцями чітких аргументів, що лишаються поза кадром. Цікаво, що й наступного дня в новинах **Першого** з'явився сюжет, у якому простежуються аналогічні тенденції: на сайті каналу він має назву *«Відставка уряду – наслідок підписання дилетантської газової угоди»*, але, крім синхронів Томенка й регіонала Сухого, містить чотири синхрони їхніх опонентів: Ющенко, Каськіва, Мороза й Зайченка, за якими залишається останнє слово. До стилю, в якому **Перший канал** висвітлював подію дня, дуже пасували кадри з іншого сюжету: на честь свята Курбан-Байрам наш співвітчизник-мусульманин великим ножом перерізає горло жертвовному барану.

Навіть менш лояльні до Президента й уряду канали, заскочені зненацька, не зорієнтувались і зіпсували 10 січня сюжети про відставку з підручного матеріалу. Сюжет **«Вікон» СТБ** містив синхрони Литвина, Єханурова і Шкіля; в інших сюжетах фігурували також Леонід Кравчук і Сергій Головатий. Певні висновки журналістів **СТБ** викликають інтерес, наприклад: *«Політологи вважають, що одним з головних наслідків кризи буде послаблення позицій “Нашої України”, першим номером якої є Єхануров. Також очікують соціально-економічних наслідків у зв'язку з обмеженістю дій прем'єра в.о.»*. На політологів у нас, як відомо, багатий виборчий список БЮТ, і можна припустити, що думка про падіння популярності «Нашої України» належить саме їм. На практиці рейтинг відставлених прем'єрів та їхніх політичних сил, як правило, зростає. **ICTV** поєднав в одному сюжеті синхрони Тимошенко, яка назвала однією з причин відставки Єханурова його намагання домовитись із олігархами, і Януковича: *«Він не тільки продовжив політику уряду Тимошенко, яка знищувала вітчизняного товаровиробника, погіршила життя наших громадян, а він ще більше наробив шкоди, ніж Тимошенко, – підписав цю угоду чи угоду, як вони кажуть, про постачання газу в Україну...»*. Відтак, має бути очевидною неприродність союзу цих сил, які, навіть цілий тиждень голосуючи однаково, не припиняють декларувати взаємну ненависть. На цьому ж наголошувала й Тимошенко, зокрема, в коментарі, що з'явився на **5 каналі**.

Тим часом, «нашоукраїнцям» у край необхідно продемонструвати зворотне: мовляв, альянс Тимошенко з ворогами революції є логічним і закономірним.

Опозиційні канали значно охочіше препарували конфлікти між владою і опозицією, ніж лояльні до влади. Зокрема, 12 січня, коли Президент заявив про відкликання свого підпису під Меморандумом про співпрацю з Партією Регіонів, канал **НТН** запросив Віктора Януковича до студії, аби він висловив свою позицію, тоді як **Перший канал** повідомив, цитуємо: «*прес-служба Януковича розповсюдила заяву, в якій звинуватила Ющенка в порушенні свого слова*» – не наводячи аргументації цього звинувачення.

Не найсприятливіша, м'яко кажучи, ситуація не завадила «нашоукраїнцям» зібратись увечері **14 січня**, аби відсвяткувати Старий Новий Рік і презентувати свій виборчий список. Зустріч «без краваток», за словами організаторів, була потрібна головно для того, щоб учасники строкатого списку перезнайомились між собою. Цей «бенкет під час чуми» українські телеканали висвітлювали доволі прихильно: **Новий канал**, **«1+1»**, **ICTV**, **5-й** і потішились за президентський блок, і поспівчували йому через відсутність на вечірці самого Ющенка. **«Інтер»** згадав про нашоукраїнську тусовку в «Подобицях тижня» в нейтральному тоні.

Святування в київському Експоцентрі знаменувало перехід НУ до активних дій на електоральному полі. У неділю увага інформаційних служб була прикута до західноукраїнських обласних центрів, де пройшли масові мітинги під гаслом «Захистимо Україну!». Львівський мітинг, на якому зібралось, за різними даними, від 7 до 10 тисяч чоловік, коментували по-різному: від «*Дежавю? Тисячі людей вийшли на вулиці, аби підтримати Ющенка*» (новини **Першого каналу**, 15 січня) до «новий Майдан протримався півтори години: невдовзі учасники замерзли й розійшлись» (**ТРК «Україна»**, 16 січня). Камер на мітингу було мало, оскільки не лише телевізійники, а й самі львів'яни не сподівались на появу такої кількості партійних та естрадних зірок: Безсмертний, Катеринчук, Лілія Григорович, Ольга Герасим'юк, Руслана Лижичко тощо. «Факти» **ICTV** встигли отримати матеріал лише з Івано-Франківська. Журналістам **Першого** приверзлося, ніби «*на віче у Львові, крім прихильників Президента, прийшли й шанувальники Юлії Тимошенко – щоб висловити свою незгоду з обвинуваченнями на адресу свого лідера*» (що не відповідає дійсності). **«Інтер»** у підсумкових «Подобицях» назвав львівський та івано-франківський мітинги «*загальним збором прихильників Ющенка*». З усього, що діялось у цей день в обох містах, інтерв'ю журналісти звернули увагу лише на згадану вище заяву Безсмертного щодо можливого розпуску ВР.

Конфлікт довкола окупованих російськими військами кримських маяків, який отримав у ЗМІ назву «маякової війни», використовувався опозиційними силами, – передусім КПУ, ПСПУ та Партією Регіонів, – для рекламних заяв та критики на адресу влади, що нібито не зуміла належним чином вибудувати відносини з Росією. Опозиційні канали брали в цій кампанії активну участь. Наприклад, 16 січня маяк у Генічеську в сюжеті «Подій» **ТРК «Україна»** було названо «*радіонавігаційною станцією ЧФ Росії*» (для порівняння – Перший канал про це саме: «*ЧФ захопив станцію «Марс-75»*»); у сюжеті **НТН** головну причину незаконного перебування російських військових на українських об'єктах було сформульовано так: «*...за подіями Помаранчевої революції припинилася робота українсько-російських міжвідомчих комісій. Саме вони, незалежно від зміни політичних режимів, розглядали взаємостосунки з ключових напрямів...*»

Лояльні до влади канали виявили незбалансованість у висвітленні sms-референдуму, організованого Союзом Молоді Регіонів України. Акцію, у назву якої було закладено потрібну організаторам відповідь – «*За русский язык!*» – **«1+1»** порівнював із «*sms-виборами Президента України Віктора Януковича*», проведеними фондом Павловського в Росії восени 2004-го. Утім, слід визнати, що в цей період робота провладних каналів та каналів медіахолдингу Пінчука була більш-менш збалансованою, а їх позиція у висвітленні міжнародних конфліктів (газового, маякового, згодом – переговорів щодо Чорноморського флоту) більш-менш об'єктивною і водночас патріотичною. Інформуючи про перебіг конфліктів, вони шукали шляхів для обстоювання національних інтересів, тоді як опозиційні канали зосередились на пошуку винних та ілюструванні програмної тези Партії Регіонів про необхідність розвитку «особливих відносин» із Росією.

19 січня стався трагікомічний викид компромату на оточення Президента: есдек Шурма і комуніст Голуб віднайшли зв'язок між депутатом Петром Ющенком і загадковим газовим посередником «РосУкрЕнерго». Джерелом інформації, як повідомив канал **НТН**, є стаття з «невідомого досі французького сайту». **НТН** подав також синхрон Шурми – звернення по допомогу до журналістів, аби вони донесли до народу страшну правду про 70 мільйонів доларів, переказані РУЕ саудівській компанії «Петрогаз». Аргументацію Шурми, чому саме Петра Ющенка підозрюють у володінні «Петрогазом», дослівно навів **«Тоніс»**: «*Спочатку ми думали, що фірма «Петрогаз» – це перші п'ять слів є від слова «петролеум», однак тепер це наводить на думку про ім'я «Петро». Ми проглянули списки його найближчого оточення. Ім'я Петро мають тільки двоє*

людей – рідний брат президента і кум президента». До благання опозиції оприлюднити викриття залишилися глухими «Інтер» і Новий канал. У «Подіях» **ТРК «Україна»** інформація про компромат Шурми-Голуба була введена до сюжету під заголовком «Президент не прийшов до Верховної Ради», а Шурма, за версією **ТРК «Україна»**, посилається на «зарубіжні інформагенції». Всі телеканали сумлінно наводили позицію другої сторони – «нашоукраїнців», що не дивувалися спробі дискредитувати лідера напередодні виборів.

Ще однією тенденцією, характерною для інформаційної політики **НТН** і особливо **ТРК «Україна»**, було замовчування негативної інформації, пов'язаної з Партією Регіонів та її лідером. Це не стосувалось лише тем северодонецьких «сепаратистів» та Колесникова, яким було створено імідж жертв політичних переслідувань.

Утім, навряд чи коректно говорити про наявність у теленовинах у цей період системних маніпуляцій. Збалансованість залишалась на доволі пристойному рівні, якщо порівнювати з відповідним періодом перед виборами 2004 року. Доступ до ефіру мали представники опозиції, а також Блоку Юлії Тимошенко, однаково небезпечні як для опозиції, так і для влади. «Ухил» на користь тієї чи іншої політичної сили, що простежувався у висвітленні перелічених вище провідних тем, був майже непомітний у другорядних (а для пересічного глядача, можливо, навіть важливіших). Майже всі канали сумлінно висвітлювали установчі з'їзди різних політичних сил та новини, пов'язані з реєстрацією учасників майбутніх виборів. Серйозні ознаки внутрішньої цензури почали з'являтися у лютому, коли передвиборна боротьба перейшла з «позиційної» фази у відкриту.

Повні версії оглядів доступні за адресами:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6498/nasha_vlada_sama_sebe_zdivuvala/

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6537/verkhovna_rada_v_overtajmi/

БАГАТО МЕДУ, А ЗАМІСТЬ ДЬОГТЮ – МОВЧАННЯ

Огляд теленовин і телетижневиків за 23-29 січня

У центрі уваги всіх телеканалів протягом цього тижня залишались небувалі морози, що перетворились на справжнє стихійне лихо, та перебіг російсько-українських газових переговорів, які поступово заходили в черговий глухий кут. Утім, парламентські канікули дали засобам масової інформації нагоду приділити більше уваги передвиборній тематиці. Зокрема, провідними темами тижня стали:

- Річниця інавгурації Президента Ющенка та аналіз приуроченого до неї телезвернення.
- Пропозиція «Нашої України» щодо формування коаліції в майбутній Верховній Раді, адресована всім помаранчевим силам, а також зустрічна (але далеко не симетрична) пропозиція Тимошенко.
- Реанімація «Нашою Україною» теми судимостей Януковича.
- Жартівливий рейтинг «Оскомина року».
- Участь церкви та священнослужителів у виборчих перегонах, а також заява «Союзу православних братств» щодо підтримки КПУ.
- Жеребкування у ЦВК, що визначило послідовність надання ефіру державних теле- та радіокомпаній для передвиборної агітації.
- Поширення «чорного піару» проти Юлії Тимошенко та докази причетності до цього «нашоукраїнців».
- Презентація виборчої програми «Нашої України».
- Черговий «Меморандум про чесні вибори» та реакція на нього різних політичних сил.
- Заява шефа українського бюро Інтерполу Кирила Куликова щодо наявності у виборчих списках осіб, заявлених у міжнародний розшук, та громадян інших держав.
- Початок роботи окружних виборчих комісій.
- Агітаційні поїздки лідерів виборчих перегонів.

23 січня річницю дня інавгурації Президента Ющенка українські телеканали відзначили по-різному.

Кореспондент **«Інтера»** Марина Сорока у **«Подробностях»** запропонувала глядачам аналітичний сюжет, у якому було перелічено переважно невдачі першого року президентства Ющенка. У «плюси» Президентові був записаний стандартний набір: *«Государство увеличило помощь по рождению малыша. Срок службы в армии сократился до одного года, а миротворческий кон-*

тингент вернувся из Ирака на Родину. Но наибольшим достижением прошедшего года, что признает и оппозиция, стала свобода слова». У мінуси – те, що не притягнуті до відповідальності фальсифікатори виборів та «не расследованы резонансные дела, в которых фигурируют оппозиционеры» (це ті, що їх самі опозиціонери називають політичним переслідуванням – О.Д.), інфляцію, зростання цін на бензин, продукти й житлово-комунальні послуги. Деякі закиди на адресу Президента здивували: «Ротация губернаторов стала привычным делом», наприклад. Згадаймо: двох представників Народної партії було звільнено відразу через невдоволення народу; голови Дніпропетровської та Закарпатської ОДА перейшли на роботу до Кабміну, Чернігівської і Житомирської – звільнились у зв'язку із входженням до виборчого списку, і лише двох губернаторів (Данилова і Артеменка) було відправлено у відставку. То про яку ротацію йдеться? Ще менш зрозумілим був наступний пасаж: «Роль местного самоуправления увеличилась, но это достижения второго этапа политреформы, проведенной «неадекватным», по словам Ющенко, парламентом, сформированным «диктаторской рукой». Впрочем, благодаря этому самому «диктатору» после выборов-2002 у «нашеукраинцев» появилась наибольшая фракция в парламенте. Которая вместе с другими членами коалиции «Сила народа» долгое время законодательно определяла экономическую стратегию». Якщо децентралізація є заслугою Верховної Ради, то навіщо згадувати про неї в контексті досягнень Президента – для контрасту? Коли це «Наша Україна» визначала економічну стратегію України, якщо вона ніколи не належала до усталеної парламентської більшості? Характерно, що сюжет було побудовано за діалогічним, але досить нерівноцінним щодо авторів оцінок, принципом: синхрон Ющенка – заперечення або коментар журналістки. Щоправда, завершувався він несподіваним «відпущенням гріхів»: «Как свидетельствует история, первый год – не показатель, скорее, это время проб и ошибок».

На протиставленні славного старту і проблемного фінішу першого року Ющенка наголосив і ведучий **5 каналу** Роман Скрипін. Однак сюжет у програмі «Час» мав радше конструктивний і апологічний характер. За помилки Ющенка виправдовувались директор Інституту стратегічних досліджень Юрій Рубан і перший заступник голови Секретаріату Іван Васюник, а згодом – і гість студії, депутат Ігор Юхновський. Економічні підсумки року підбивали керівник групи радників НБУ Валерій Литвицький та представник Інституту світової економіки та міжнародних відносин Олексій Плотніков, із чиїх вуст пролунав **єдиний** відверто негативний відгук про політику чинної влади за весь інформаційний вечір «каналу чесних новин».

Не менш елейним вийшов сюжет у підсумковій програмі «24 години» каналу **«Тоніс»**: у ньому йшлося про ґрунтовний аналіз першого року президентства Ющенка, зроблений Інститутом стратегічних досліджень, а на підтвердження визначних досягнень влади було наведено життєствердуючі синхрони Юрія Єханурова, Володимира Горбуліна та Лілії Григорович, тоді як увесь негатив виклали у формі м'яких докорів та побажань на майбутнє.

У студії **К1** про річницю говорили з відтінком ностальгії. Тут також ішлося про аналіз Інституту стратегічних досліджень – щоправда, вийшло невеличке непорозуміння: «Над традиційним щорічним зверненням Президента працював Національний інститут стратегічних досліджень. Сьогодні доповідь презентували журналістам. Вона займає аж 150 сторінок». Невтаємниченій людині могло видатись, що 150 сторінок – це обсяг звернення Президента.

Репортаж **ТРК «Україна»** обійшовся без предметної критики. Звичні звинувачення на адресу Президента були подані у вигляді заперечень («Не засмучують Президента навіть скандали, які супроводжували його команду протягом року. Наприклад, корупція – за словами Віктора Ющенка, зовсім не Помаранчева революція принесла це явище. Вона лише показала, що така проблема існує»). Тим часом, досягнення були перелічені в опосередкованому вигляді: «Як передають «УНІАН», на думку депутатів, найбільшим здобутком за рік роботи Президента Віктора Ющенка стали розвиток демократії і соціальна політика. Найбільшим промахом – кадрова політика». На думку яких саме депутатів – вказано не було. Зарплатня громадян зросла також «за словами Президента».

Не врятували від солодкої оскоми журналісти **ТСН** каналу **«1+1»**: у сюжеті Олександра Загороднього пролунала чергова апологія, тепер із посиланням на неконкретних «політологів»: «Причини (розчарування. – О.Д.), на думку політологів, суб'єктивні: люди вже забули, як вони жили за попередньої влади, а від нової сподівалися на швидке диво. Але є й об'єктивні: теперішній Президент давав багато обіцянок». Підтвердив цю анонімну думку і радник Президента Олександр Пасхавер: «Я как экономист понимал, что многое из того, что обещается, просто в принципе выполнить невозможно». Ще одну «відмазку» було озвучено директором Міжнародного центру перспективних досліджень Вірою Нанівською: мовляв, нова влада не навчилася себе рекламувати. Найприкрішою ж подією першого року Ющенка журналіст назвав «те, що «помаранчеві» лідери посварилися, а стосунки з Росією погіршилися».

Перший канал навіть спікера Литвина змусив вигороджувати Ющенка: «Прорахунки у кадровій політиці, і відтак – у кадровій роботі. Та далеко тут не все залежить від Президента України». Але найцікавішим моментом сюжету Ольги Скотникової, що являв собою перелік досягнень Президента й оптимістичних синхронів провладних політиків, – був, безперечно, коментар заступника директора Інституту демографії і соціальних досліджень Елли Лібанової: «...за рахунок руйнації середньодоходних верств населення почали допомагати бідним. 8 місяців 2005 року соціальні трансферти сукупні були більші, ніж заробітна плата. Це взагалі для економіста жахливе співвідношення. І тільки з вересня це поступово почали долати». «З вересня» в перекладі означає «після відставки Тимошенко», яку, таким чином, було призначено винною у прорахунках першого року Ющенка. Якщо це все правда, таку інформацію варто було подавати відкрито, а не на рівні підтексту, та й конкретними цифрами проілюструвати не завадило б...

Аналіз президентського телезвернення, яке трансливалося в цей день безпрецедентною кількістю телеканалів, пролунав у підсумкових випусках новин каналів «Інтер» і «1+1», «Тоніс». Він також не був критичним. І лише журналіст **СТБ** Захар Бутирський «здогадався» звернутись по коментар щодо підсумків року до представника політичних опонентів Президента – депутата Хомутинника, який заявив (як йому й належить), що нічого хорошого за рік не сталося.

24 січня заява блоку «Наша Україна» про запит до Генпрокурора щодо відкриття кримінальної справи через підробку документів, відповідно до яких було знято судимість з Віктора Януковича, поставила телеканали перед непростим вибором. По-перше, той факт, що для оприлюднення своїх загрозливих намірів «нашоукраїнці» делегували саме «помаранчевого професора» Романа Зварича, просто-таки вимагав іронічних коментарів. По-друге, наголос можна було зробити або на непогашених судимостях Януковича (які, за словами міністра МВС Юрія Луценка, насправді погашені за терміном давності, тож нічим не загрожують його кандидатському статусу), або на підробці документів – серйозному кримінальному злочині, скоєному поза минулого року. Саме останній варіант являє собою реальну небезпеку для лідера Партії Регіонів – й передусім для його іміджу. Канал **НТН** це прекрасно зрозумів – тому розставив акценти «належним» чином: «Зварич заявив, що справу про фіктивне скасування судимостей із лідера Партії Регіонів Віктора Януковича поновлено. На підставі цього готують депутатський запит. Людина, що має незняті судимості, згідно із законом, не може балотуватись до Верховної Ради». І синхрон Зварича, що фактично дублює слова ведучого: «Якщо буде підтверджений юридичний факт, що це зняття судимості було здійснене у не передбаченим законом порядком, тобто, незаконно знята, то... Віктор Федорович Янукович має бути знятий із списку Партії Регіонів». Сюжет ішов 11-м із 12 – менш важливою для своїх глядачів **НТН** вважав лише новину про заборону священикам УГКЦ балотуватись до рад усіх рівнів... А ось **ТРК «Україна»** заяву Зварича взагалі проігнорувала. Промовчали **ICTV** і **K1**, а **Новий канал** відбувся коротеньким повідомленням зі студії.

«Інтер» не лише запроторив скандальну новину в кінець випуску «Подробностей», але й витягнув на світло очевидні суперечності, наявні в заявах Зварича. Зокрема, його твердження, що справу про фальсифікацію документів закрив Святослав Піскун, було заперечено прямою мовою самого Піскуна. З вуст колишнього генпрокурора ми почули й натяк на неоднозначну репутацію Зварича: «Брехливі заяви колишнього міністра юстиції я прошу віднести на його освіту і на його совість». Насамкінець журналістка Ольга Ключева заспокоїла глядачів (серед яких, треба думати, чимало симпатиків Януковича): останнім акордом сюжету є запевнення адвоката Партії Регіонів (і кандидата в депутати за її списком) Олени Лукаш, що «судимість экс-прем'єра, даже если бы не было ее судебного снятия, погашалась бы автоматически, поскольку с момента преступления прошло более 20 лет».

Натяк на те, що у Зварича у самого з документами негаразд, було відтворено в сюжеті **СТБ** (другий сюжет у випуску «Вікон», важливішою виявилась лише пожежа в Одеській прокуратурі), і теж із посиланням на Піскуна.

А ось **Перший канал** у причинах, із яких Піскун закрив справу, не сумнівався: «...раніше її порушив, а невдовзі закрив колишній генпрокурор Святослав Піскун. Нині він у виборчому списку Партії Регіонів». Щоправда, ведучий Андрій Сміян зазначив, що Піскун усе заперечує. Реальність зняття Януковича з реєстрації була підтверджена синхроном голови ЦВК Ярослава Давидовича, який пообіцяв, як завжди, що «все буде за законом».

В інформаційному випуску «**24 години**» каналу «**Тоніс**» заява Зварича стала топ-темою. Автор сюжету Руслан Гречка зробив історичний екскурс: «Екс-прем'єр Янукович у 68-му році ще підлітком був засуджений і відбував покарання у колонії для неповнолітніх, а у 70-му його засудили повторно. Обидві судимості у 78-му з нього зняв донецький Апеляційний суд». Інші канали не вважали за потрібне вдаватись у подробиці, покладаючись, певно, на гарну пам'ять глядачів. **5 канал** компенсував відсутність окремого сюжету розгорнутим коментарем гостя студії –

міністра Юрія Луценка. У сюжеті **«1+1»** впливля цікава подробиця, на яку не звернули уваги інші: *«Роман Зварич... додав: кримінальну справу про підробку порушили проти судді, яка ухвалювала рішення. Ця людина у розшуку»*. Коли ж, усе-таки, відбулась фальсифікація — у 78-му році? Чи не сплив термін давності й цього злочину? Відповіді на наших телеканалах не було.

До актуальної напередодні теми — президентського звернення — повернувся **24 січня** журналіст **СТБ** Захар Бутирський, позбиравши коментарі політичних опонентів Юценка, що ділилися враженнями від почутого. Щоправда, синхрони Миколи Томенка й Віктора Медведчука були доволі беззубі, однак на тлі всезагального телевізійного «одобрямс» і це вже було щось.

Хвалити журналістів **СТБ**, втім, цього тижня доводиться не лише за врівноваження «перегнів» на користь влади. **25 січня** в програмі **«Вікна»** вийшов сюжет Сергія Андрушка, що розкрив деякі пікантні особливості акції «Оскомина року», проведеної молодіжною організацією Партії Регіонів. Вислухавши офіційні коментарі, кореспондент звернувся до учасників масовки, що вимахували прапорами надворі, і пересвідчився в невисокому рівні їхньої партійної свідомості. Зрозумівши, наскільки непрезентабельно виглядатимуть коментарі рядових младорегіоналів на екрані, їхні керівники намагались переконати репортерів не пускати відзнятий матеріал в ефір. Для бідного на політичні події дня це був справжній хіт. До того ж, лише «Інтер» побіжно повідомив про цю подію, а **Перший канал, 1+1, K1, ICTV, 5 канал** і навіть **НТН з ТРК «Україна»** зовсім не згадали веселу акцію підлеглих Януковича-молодшого.

Важливу тему порушила Марина Сорока в **«Подробностях»** (**«Інтер»**) **26 січня**: в її сюжеті йшлося про соціальні блоки передвиборних програм лідерів парламентських перегонів, точніше — про їхні незначні відмінності. Скептичне ставлення до якості програм, безперечно, є одним із головних симптомів невисокої виборчої культури як народу, ЗМІ, так і самих політиків. Тож не дивує абстрактний характер цих документів, на який нарікала журналістка **«Інтера»**: *«Програми состоят, в основном, из обтекаемых фраз и оптимистических формулировок. Например, в документе Партии Регионов всего несколько цифр»*. У програмах «Нашої України» та БЮТ, констатувала Марина Сорока, цифр і конкретики більше (це важливий момент, адже свого часу програмі уряду Тимошенко «Назустріч людям» закидали абстрактний характер, а на необхідності конкретних розрахунків наголошували найбільше саме регіонали. — О.Д.). У сюжеті було подано стислий, але інформативний порівняльний аналіз програм ПРУ, НУ і БЮТ за основними критеріями: пенсії, охорона здоров'я, страхування, житло для бюджетників, податки, судова реформа, децентралізація, депутатський імунітет і зовнішньополітичні орієнтири. І поширений міф «вони всі однакові», що коріниться в суспільній свідомості, вдалося дещо похитнути.

Аж **27 січня** глядачі **ТРК «Україна»** почули, нарешті, першу згадку про судимості лідера регіоналів у **«Подіях»**. У сюжеті, присвяченому готовності Партії Регіонів увійти в коаліцію (невідомо з ким), сказано було буквально: *«А от заяви від «Нашої України» відносно судимостей лідера Партії Регіонів Віктор Янукович вважає «чорним» піаром»*. Далі йшов розгорнутий синхрон Януковича на тему імпотентності чинної влади. Напевно, ті глядачі, які обмежують свій інформаційний кругозір **«Подіями»**, довго сушили голову над таємничими «заявами», зміст яких так і залишився за кадром.

Тим часом, **5 канал** із посиланням на **«Інтерфакс»**, який, у свою чергу, посилався на анонімне джерело у МВС, повідомив: експертиза підтвердила, що документи про зняття судимості з Януковича фальсифіковано.

Від висвітлення іншої резонансної теми, пов'язаної з криміналом, **ТРК «Україна»** утрималась. Інтерв'ю, дане шефом Українського центрального бюро Інтерполу Кирилом Куликовим **«Газете по-киевски»**, привернуло увагу ЗМІ до несправедливо призабутої теми гігієни виборчих списків. Пасаж, що найбільше зацікавив громадськість, міститься в кінці інтерв'ю: *«Особенно список Витренко — там звездочки негде ставить! Сало, Варцаба, Боделана пытались включить, но он отказался... Павел Иванович вот хочет в Верховную Раду. Заявления почти ото всех «бывших» были, кроме Пучака! А еще у нас стремятся стать депутатами несколько граждан США и вообще экзотических стран — Кабо-Верде, например...»*. Інтригує.

27 січня, розмовляючи у студії з політологом та політтехнологом Олегом Медведєвим, шеф-редактором групи сайтів «Обозреватель», ведучий **5 каналу** Данило Яневський спробував застосувати інформацію, озвучену Куликовим, до всіх політичних сил. Не в тім'я битий Медведєв конкретизував: ідеться лише про список Вітренко. Скоротив цитату Куликова, викинувши з неї прізвища, й ведучий **ТСН** Едуард Лозовий. Ця інформація пролунала в підсумковому випуску новин **«1+1»**, тим часом, як у праймовому випуску новин каналу о 19-30 була взагалі відсутня. Прізвища Вітренко і Лазаренка пролунали в репортажі Євгенії Мотрич та Ірини Маркіної на **«Тонісі»**.

5 канал повернувся до теми злочинців у виборчих списках 29 січня, запросивши Кирила Куликова до студії програми **«Час»**. Інші канали у підсумкових інформаційно-аналітичних програмах цю тему оминули. Можливо, причина недостатнього інтересу частини каналів до цієї теми полягає, власне, у персоналіях: небажання зайвий раз згадувати Вітренко і, відтак, давати їй привід скористатись правом на відповідь, є цілком зрозуміле. Також необхідно завважити, що подібна інформація вже була поширена міністром внутрішніх справ місяць тому.

29 січня у підсумковій програмі **«Один тиждень»** на каналі **K1** ґрунтовний сюжет було присвячено місцевим виборам – темі, яку несправедливо занедбали журналісти, віддаючи перевагу виборам загальноукраїнським. Журналіст Андрій Сайчук простежив кілька основних тенденцій, що окреслились на регіональному виборчому фронті, зокрема: збільшення кількості депутатів у радах, балотування впливових політичних діячів до місцевих рад, продаж місць у списках, неузгодженість дій місцевих осередків і центральних органів політичних сил. Від'їхала знімальна група **K1** від столиці недалеко – лишень до Фастова, зате вже постаралась, аби досить повно відтворити картину політичного клімату цього міста. У сюжеті лунали коментарі представників виборчої комісії, місцевої влади, штабів БЮТ, НСНУ, «Не Так», а підсумок підбив заступник голови Комітету Виборців України. Хотілось би бачити більше подібних матеріалів, присвячених підготовці до виборів у різних регіонах, в ефірі всеукраїнських каналів, оскільки часу до 26 березня лишилось обмаль, а регіональні медіа, що мали б, в ідеалі, інформувати населення про місцеві вибори, неспроможні адекватно висвітлювати цю тему, та й популярністю поступаються центральним.

Сюжет Володимира Горковенка в **«Подробницях тижня»** на **«Інтері» 29 січня** оповідав про передвиборні виправи брендированих політиків до регіонів. Якщо візит Володимира Литвина до Дніпропетровська був описаний більш-менш об'єктивно, то висвітлення візиту Юлії Тимошенко до цього ж обласного центру набуло ознак буфонади. Поцілований Юлією Володимирівною школяр зізнався: *«Слов не хватаєт, чтобы выразить свои чувства. Именно этот восторг, который находится сейчас внутри, это адреналин, у которого некуда сил на данный момент выплеснуть, выходит из самого организма. Очень хочется бегать и прыгать»*. По цехах Південмашу Юлія Володимирівна ходила *«із макетом вітряка»*, а потім вийшла на зв'язок із космонавтами... Автор сюжету чомусь назвав Кіровоград *«рідним містом»* Юлії Тимошенко, хоча відомо, що народилась вона у Дніпропетровську, а на Кіровоградщині лише балотувалась до ВР III скликання. У сюжеті був згаданий *«електоральний торт»* із розподілом місць у парламенті на користь БЮТ, і черевички пані Юлії, але... жодного слова не було про політику. Здається, висвітлення агітаційних поїздок представників політичних сил набуває на нашому телебаченні форми світської хроніки.

У другій частині сюжету **«Інтера»** журналіст розповів про протистояння між рівненським губернатором Василем Червонієм і місцевим осередком НСНУ. Характерно, що позиція Червонія, нехай у дуже загальних рисах, була роз'яснена, тоді як про зміст звинувачень «нашоукраїнців» – не було ані слова! Хоча б із професійної солідарності панові Горковенку варто було пригадати «подвиги» Червонія у царині судового переслідування незалежних ЗМІ. Та ні – автор волів говорити про шоу, а не про політику, тому чимшвидше перейшов до народних артистів, яких возить регіонами Плющ, до скандальної появи Шуфрича на дискотеці в Харкові, а насамкінець – до авіаперельотів Януковича. Після перегляду сюжету питання *«з якою метою всі ці люди їздять Україною?»* залишалось відкритим.

Половина недільного підсумкового випуску **ТСН 29 січня** була присвячена головній темі початку тижня – річниці перебування Ющенка при владі. Концепцію підходу **«1+1»** до цієї теми сформулював у студії Олесь Терещенко: *«...це час великої віри і таких же розчарувань. Головний показник цього – рейтинг довіри до Віктора Ющенка. Із упевнених 48% підтримки у лютому він знизився більш ніж удвічі до надзвичайно скромного 21-го. Але головний здобуток все ж є – країна стала іншою і президент гарантує невідворотність цих змін. Країна зробила небагато кроків вперед, але влада, принаймні, не повернула її назад»*. Таким чином, у висвітленні першого року президентства Ющенка ТСН знову стала на провладні позиції, і весь подальший перелік здобутків і поразок було укладено ніби навмисно з метою продемонструвати, що нічого непоправного не сталось – зате скільки всього доброго!

Втім, все б нічого, та для унаочнення неоднозначного ставлення до Президента журналісти ТСН обрали два міфологізовані електоральні полюси – багатостраждальну Хоружівку, президентську батьківщину, і не менш багатостраждальне Єнакієве Донецької області. Якщо кореспондент Світлана Усенко мала намір проілюструвати вислів Івана Франка «екстреми ся стрічають» – вона це зробила: у Хоружівці обожають Ющенка й усе йому прощають, у Єнакієвому моляться на Януковича і закликають привести «батьку к власти». Та наскільки репрезентативними є ці два населені пункти, що любитимуть своїх видатних синів, навіть якщо небо й земля поміняються місцями? Чи не доцільніше було б відвідати Кіровоградську чи Херсонську область,

де «помаранчевих» і «блакитних» на минулих виборах було приблизно 50:50? Чому не знайти б людей, що розчарувались у своєму виборі-2004? Натомість, знову культивується найбанальніший політичний міф (про «схід і захід» – не в географічному, звісно ж, сенсі) і глядачам пропонують вкотре переконатись у давно відомих їм речах.

Гість студії – народний депутат та радник Президента Віра Ульянченко, яку називають чи не найвпливовішою соратницею Президента – доповнила загальну картину, впевнено відповідаючи на зручні запитання ведучого, в тому числі – на ті (щодо «виховання нової бізнесової еліти» у традиціях меценатства, наприклад), відповіді на які пані Віра вже озвучила напередодні одному з видань. Втім, найбільш блюзнірськи виглядали відповіді радника Президента щодо помилок, з яких пані Віра назвала лише відсутність чіткої інформаційної політики у новій владі (треба думати, внаслідок якої вона не може донести до народу правду про свої успіхи), та кадрові проблеми – з прямим натяком на тих, хто не витримав випробування владою у вересні. Знов-таки, як і в сюжеті **ТСН 23 січня**, на каналі «1+1» слова не було надано політичним опонентам Президента. Насамкінець, ведучий Олесь Терещенко вдався до аналізу перспектив політичної коаліції між різними силами, що гарантовано пройдуть до ВР; при цьому він **однозначно** виходив **із необхідності зберегти при владі команду Ющенка, щоправда, підвівши для цього непрямо, ось так:** «Для того, щоб виконати обіцяне і поки що не зроблене, Віктору Ющенку треба зберегти владу за своєю командою після парламентських виборів». Апофеозом провладної лояльності було отаке резюме ведучого після розповіді про те, як Україна пережила січневі морози: «А тепер уявімо, – підвів Олесь Терещенко до наступної, газової, теми, – якби морози прийшли в Україну, яка перебуває у стані газової війни з головним постачальником енергоносіїв. Відповідь на питання, чи могла б Україна обійтись без російського газу, дає такий факт. У морозні дні не вистачало і запланованих обсягів, які надходили безперебійно...». Отака однозначна та готова відповідь була у авторів **ТСН** на всі закиди не тільки багатьох політиків, а й експертів до нової влади щодо ефективності та доцільності угод, які були погоджені з Росією.

Таким чином, за підсумками тижня можна констатувати, що канал «1+1» стрімко пересувається з розряду «умовно об'єктивних» каналів до розряду відверто пропрезидентських.

Загалом, тиждень був порівняно спокійним, без надмірних сенсацій, і єдиний справді серйозний скандал – реанімацію теми судимостей Януковича «Нашою Україною» – третина всеукраїнських каналів умудрилась проігнорувати. Аналітичні сюжети, присвячені підсумкам року президентства Ющенка, вкотре продемонстрували, хто є хто. Адже це вже четверта за останні три місяці нагода підбити підсумки «помаранчевого року» (перші три – річниця початку революції, переголосування другого туру і Новий рік), тож можна в динаміці спостерігати, як публіцистична гострота сходить нанівець, а місце критики посідає замовчування.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/129/0/6634/bagato_medu_a_zamist_dogtju_-_movchannja/

ТІЛЬКИ ПРАВДА. АЛЕ НЕ ВСЯ

Огляд теленовін і телетижневиків 30 січня – 5 лютого

Провідною темою тижня стала епопея зі створенням «Нафтогазом України» та компанією «Рос-УкрЕнерго» спільного підприємства «УкрГазенерго», що продаватиме імпортований з Росії газ на території України. Особливого драматизму ця тема набула після публікації газетою «Дзеркало тижня» розслідування Юлії Мостової та Алли Єрьоменко, результати якого поставили під сумнів позитивні досягнення, що ними хизувався уряд, і витягли на світло вражаючі подробиці угоди 4 січня. Інші передвиборні теми на тлі газової виглядали значно менш гостросюжетно. Серед них:

- Проблема проведення теледебатів між учасниками виборчих перегонів.
- Поїздка Юлії Тимошенко до Брюсселя на запрошення Європарламенту.
- Можливість «піар-замахів» на кандидатів у депутати під час виборчої кампанії.
- Використання адмінресурсу як провладними, так і опозиційними силами.
- Перемовини щодо створення помаранчевої коаліції.

Ще одна важлива тема, переведена політиками у площину передвиборної боротьби – ситуація в місті Алчевську, що залишилось у 20-градусний мороз без опалення й води. З одного боку, трагедія 120 тисяч людей примусила владу вдатися до швидких дій. З другого – влада центральна (помаранчева) і місцева (Партія Регіонів) заходились винуватити одна одну в трагедії замерзлого міста.

Понеділок, **30 січня**, розпочався з гарячкового спростування інформації, озвученої Юлією Тимошенко в ефірі каналу **НТН** і повтореної на прес-конференції в Івано-Франківську: мовляв, спільне підприємство «Нафтогазу» та «РосУкрЕнерго» вже створене таємно, напередодні вночі, тож тепер, відповідно до нової угоди, внутрішній газовий ринок України повністю переходить під контроль «РУЕ». *«Я вважаю, – заявила Юлія Володимирівна, – що якщо протягом двох днів не буде або спростування факту створення такого СП, або опублікування документів, це є підставою для того, щоб парламент розпочав нове розслідування на цю тему».*

Сказали «спростування» – буде вам спростування. У сюжеті **«Новин» Першого національного** в цей день, наприклад, йшлося про одностайне спростування заяв Тимошенко як українською, так і російською стороною. Щоправда, коментар від росіян отримати не вдалось, довелося посилатись на «Інтерфакс», хоча, як ми побачимо далі, представники «РУЕ» 30 січня вже перебували в Києві. *«Підписання даного документа буде не вночі, а вдень. І ми про це обов'язково поінформуємо нашу громадськість», – заспокоїв громадськість голова прес-служби НАК «Нафтогаз України». Сюжет, утім, був присвячений не викриттям Тимошенко, і навіть не її спростуванню, а заяві Єханурова про те, що без презентації «РУЕ» жодного СП не створюватиметься. Синхрон Тимошенко, однак, був уведений до сюжету з таким вступним коментарем автора: «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз» здала весь внутрішній ринок газу швейцарській «РосУкрЕнерго», – розцінює Тимошенко таємне підписання. Каже, що деталі угоди вона поки що не знає. Джерела інформації не розкриває».*

Характерним був не лише натяк на відсутність у Тимошенко конкретної інформації, а й слова «швейцарська», якого ані у виступі Юлії Володимирівни на **НТН**, ані в івано-франківському не було. Автор вжив це означення для «РУЕ» і вдруге, посилаючись на Юрія Єханурова: *«...так каже Прем'єр Юрій Єхануров. Публічне знайомство українців з діяльністю швейцарської компанії відбудеться найближчим часом».* У наступні дні його не раз можна було почути в матеріалах **Першого**. Нарочите акцентування державним каналом на країні, де зареєстрована компанія, в російському і/або українському походженні реальних власників якої ніхто не сумнівається, можна трактувати двояко. Читачам, напевно, доводилось чути жарт про капітана швейцарського королівського флоту...

В ефірі **«Подробностей»** на каналі **«Інтер»** на наболілі запитання щодо «РосУкрЕнерго» відповіли виконавчі директори цієї компанії – начальник юридичного департаменту відкритого акціонерного товариства «Газпром» Костянтин Чуйченко та Олег Пальчиков (раніше очолював представництво угорської фірми Eural TG, яка продавала в Європу туркменський газ за квотою того ж «Газпрому»). Нарешті українські глядачі отримали можливість почути з перших вуст хоч щось про загадкову компанію, про яку так уперто мовчали урядовці та представники «Нафтогазу». Виявляється, не було чого приховувати! Поширення опозиційними політиками інформації про причетність до «РУЕ» «злочинця» (ведучий Ігор Пупков висловився коректніше – «російського бізнесмена») Семена Могилевича Пальчиков назвав наслідком того, що *«недооценили силу впливання посередницьких структур, которые в тот момент существовали на рынке, на средства массовой информации».*

На екрані зарясніли цифри, яких годі було допроситись від влади. Було подано докладну статистику щодо діяльності «РУЕ» в останні роки. Перед глядачами постала фірма з бездоганною репутацією, прозорою ринковою політикою, яка, втім, нікому не обіцяла продавати газ по 95 доларів за тисячу кубометрів після 1 липня 2006 року: ціна *«в дальнейшем будет зависеть от экономики закупок среднеазиатского газа».* Альтернативних (тобто, негативних) точок зору на діяльність цієї компанії в ефірі «Інтера» представлено не було. Чи тому, що їх взагалі немає (аргументованих), чи тому, що їх не шукали журналісти каналу – залишилося за кадром.

У **«Подіях» ТРК «Україна»** було наведено синхрон Юлії Тимошенко про таємне створення СП із заувагою: «Нафтогаз» цей факт не підтверджує. Але раніше за заяву Тимошенко в ефірі цієї компанії пролунало спростування цієї інформації з вуст... Ксенії Ляпіної. Чому для цього було обрано саме заступника голови парламентського комітету з питань підприємництва? Можливо, тому, що вона якраз перебувала в Донецьку.

Багатостраждальний Алчевськ 30 січня зустрів Президента, який, розібравшись у ситуації, оперативно знайшов винних. Журналіст **ТСН** каналу **«1+1»** Олена Черняєва поділила позицію Віктора Андрійовича, знайшовши серед усіх мешканців Алчевська саме такого, що у своєму коментарі висловив солідарність із губернатором Москалем: *«Виновата коммунальная служба, естественно, городские власти, которые ничего не делают, только отчитываются ...Как губернатор сказал, в грудь себя стучали: все готово к отопительному сезону».* Проте, на думку журналістики, це питання зараз другорядне. Головне – людей зігріти.

Як автор сюжету в інформаційній програмі **«Час новин»**, так і гості студії **5 каналу** зосередились усе-таки на «другорядному»: хто винен? На думку лідера НДП Валерія Пустовойтенка,

всі: і уряд, що доклав недостатньо зусиль, втілюючи житлово-комунальну реформу, і керівники комунальних служб, і мер Алчевська. Останнього экс-прем'єр назвав досвідченим господарником, після чого... порадив *«зняти указом Президента, хоч це й орган місцевого самоврядування»*. Його опонент Валерій Коновалюк винуватив міністерство фінансів, яке запізно переказує гроші в міський бюджет, а потім закликав «не шукати винних».

У сюжеті **НТН** було, нарешті, розшифровано незрозумілу тезу *«мерія не керує містом»*, що лунала на багатьох інших каналах: міський голова, як заведено в можновладців, які відчувають наближення неприємностей, «захворів» і сховався на лікарняному. Цікавий вихід із непростої для мера — представника Партії Регіонів — ситуації знайшла **ТРК «Україна»**: *«Не працює міськвиконком. Віктор Ющенко з цього приводу зробив і політичний висновок»*.

Синхрон: В.Ю.: *«Я не розумію, як повністю зробила капітуляцію мерія, чому мера немає на роботі. Оце є перевірка влади, обласної в тому числі...»*

Репортаж: *«Але не тільки владу Алчевська треба журити за комунальні негаразди. Такий самий безлад майже в кожному місті — великому чи маленькому»*. Одним махом удалося затулити мера-регіонала «непрацюючим міськвиконкомом», підставити під удар обласну владу та змалювати картину всеукраїнського «безладу». Найвищий пілотаж маніпуляції!

31 січня, попри те, що увага інформаційних служб була прикута до Кабміну та Антимонопольного комітету, де ніяк не могла вирішитись доля СП «Укргазенерго», в ефірі кількох каналів з'явилися пізнавальні сюжети на передвибірні теми.

У репортажі кореспондента **ТСН «1+1»** Стаса Ясинського йшлося про соціологічні опитування Інституту соціальної психології та центру «Соціс», результати яких, незважаючи на схожість методики дослідження, істотно різняться. *«На думку соціологів, політичні та економічні події перестали впливати на рейтинги політичних сил, оскільки виборці дивляться на події крізь призму симпатій до їхніх лідерів»*, — відзначив журналіст. Ще одна прикра тенденція — зменшення кількості людей, які мають твердий намір голосувати, до 46%. На думку автора, головними причинами цього є засилля чорного піару та випадки застосування адмінресурсу, про які повідомили представники Комітету виборців України. Серед політичних сил, звинувачених КВУ в застосуванні адмінресурсу — як провладні, так і опозиційні; на думку фахівців, їхні зусилля компенсуються, що в кінцевому підсумку нівелює вплив адмінресурсу на результати виборів.

Остання теза пролунала також із вуст голови правління КВУ Ігоря Попова, що був 31 січня гостем програми **«Час»** на **5 каналі**. Репортаж Валентина Трохимчука, що передував розмові у студії, був побудований на не зовсім зрозумілій логіці: спершу автор назвав вибори чесними, конкурентними і прозорими; потім заявив, що *«брудні технології та адмінресурс... виявилися затребуваними і за Президента Ющенка»*; але, як твердять експерти, *«можливість впливу на виборців використовуватимуть чиновники від усіх політичних сил»*. Що й було проілюстровано синхронно Олега Зарубінського, який пожалівся на місцеву владу — перешкоджає, мовляв, виборчій кампанії Народного блоку Литвина. Литвин — це влада чи опозиція? Зарубінському суперечив «нашоукраїнець» Ігор Жданов: *«Не буде застосування брудного адміністративного ресурсу масовано... Він буде в основному зосереджений на Сході. І в основному навіть не у губернаторів, а у мерів різних міст, сільських, міських голів»*. Поступово автор сюжету перейшов до критики чинної виборчої системи, яку соціолог Ірина Бекешкіна назвала неадекватною, а Володимир Литвин і взагалі — нежиттєздатною, висловивши впевненість, що наступні парламентські вибори вже не будуть «пропорційними». На зміну цій темі прийшла тема нечистих на руку кандидатів у депутати, викритих податківцями: серед 45 перших п'ятірок, перевірених ними, таких знайшлося аж п'ять. Їхні імена поки що відмовився назвати, але обіцяв оприлюднити згодом голова ЦВК Давидович. Завершив автор твердженням: *«...робити довготривалий оптимістичний прогноз більшість експертів наразі не наважуються»*. Було враження, що журналіста просто змусили стиснути три повноцінні сюжети в один.

У **«Подіях» ТРК «Україна»** також згадували дослідження центру «Соціс», але у новому ракурсі: *«Більш ніж 40% громадян вважають, що за кризу в Україні найбільше відповідальність несе Президент Віктор Ющенко»*. Про саме ці результати опитування інші канали промовчали, зосередившись на рейтингах політичних партій і блоків. Після такого промовистого звинувачення, кинутого в обличчя Президенту «самим народом», наступне повідомлення — про претензії до Партії Регіонів із боку «Нашої України», що розцінила відмову підписувати меморандум про чесні вибори як свідчення намірів застосувати адмінресурс, — виглядало дитячим лепетом. У відповідь «нашоукраїнцям» лунав гнівний синхрон Миколи Азарова: *«...підписувати бумажки очередные, которым у нас в обществе никакой веры нет, мы не считаем целесообразным.»* Тут із Миколою Яновичем важко не погодитись: такий меморандум має сенс хіба що як інформаційний привід.

1 лютого Юлія Тимошенко відвідала Брюссель, де зустрілась із представниками комісії «Україна-ЄС» і спробувала пояснити ПАРЄ свою політичну платформу. Запрошували й Віктора Януковича, але він вирішив відкласти свій візит до кращих часів. Поспілкуватись на цю тему Януковича запросили до студії телеканала **«Інтер»**. Уже перше запитання Світлани Леонтьєвої було досить-таки пікантним: *«Політики, наблюдатели все чаще говорят об образовании оси «Ющенко-Янукович». Что стало для вас импульсом для того, чтобы инициировать вот эти переговоры по урегулированию конфликта?»*. Запитання мало потужний підтекст, адже хвилиною раніше в сюжеті про перебування Тимошенко в Брюсселі лунав синхрон Юлії Володимирівни: *«... я могу внятно сказать, что наша политическая сила не планирует создавать коалицию с партией, яку очолює Янукович, ні за яких обставин...»*. Взаємні звинувачення у намаганні порозумітись із Януковичем – чи не головна зброя в електоральній війні між «Нашою Україною» і БЮТ. Отримати підтвердження факту ведення будь-яких переговорів від Януковича в прямому ефірі означало завдати потужного удару по іміджу «Нашої України». І Янукович, принаймні, не заперечив, – хоча говорив не так про переговори з «помаранчевими», як про ті інтереси громадян, які вони збираються відстоювати.

У сюжеті **СТБ** більше йшлося про Бориса Тарасюка, який виступав перед Єврокомісією напередодні, 31 січня. Журналіст Наталя Соколенко називала Бориса Івановича «третьім номером списку НСНУ»; ця обмовка дуже часто зустрічається в журналістів, які охоче замінюють назву блоку «Наша Україна» аббревіатурою майже однойменної партії. Мовляв, нічого страшного, що весь негатив, пов'язаний із демонізованою партією Безсмертного-Порошенка-Третьякова, лягає на ні в чому не винного лідера Народного Руху. Тарасюку, втім, авторка дала висловитись, на відміну від Юлії Володимирівни. Про візит останньої до Брюсселя глядачі **СТБ** дізнались лише наступне: 1. Вона запізнилась через нельютну погоду; 2. Багато чого з її виступу європарламентарі не зрозуміли; 3. Зокрема, вона не розтлумачила їм свою позицію з питання реприватизації; 4. *«...депутатам, вочевидь, сподобалася емоційність екстравагантної української опозиціонерки і її обіцянки відновити єдність із командою Президента Ющенка після виборів. Тимошенко також сказала, що в жодному разі не піде на будь-які домовленості із Януковичем»*. До речі, сама пані Юлія не лише не вважає, що її не зрозуміли в Європі, але й побачила там *«сотні політиків, обурених тим, що відбувається в Україні»*.

Поки Леді Ю літала в Європу, їй не давали спокою в Україні. Грунтовний сюжет у програмі **«Факти» ICTV** було присвячено презентації книжки Дмитра Чобота «Монолітне болото, або ЗАТ БЮТ». Жоден інший канал не приділив стільки уваги черговому викиду компромату від пана Чобота, що вже давно спеціалізується на написанні такого роду літератури. Копирсання в болоті – а інакше цю «викривальну» презентацію не назвеш – зацікавило журналістів ICTV більше, ніж висвітлення поїздки головної героїні Чоботової книжки до Європарламенту, про який було сказано буквально так: *«У Брюсселі сьогодні, крім офіційної виконавчої української влади в особі міністра закордонних справ України Бориса Тарасюка, представлена була і Юлія Тимошенко»*. Це – все. У порівнянні з **ICTV 5 канал** був значно галантнішим: про книжку Чобота не згадав (про це на цьому каналі йшлося в неділю, під час розмови ведучого Романа Скрипіна з Дмитром Чоботом та радником Юлії Тимошенко Олегом Медведєвим). А візит Тимошенко удостоїв окремого сюжету, щоправда, теж не без сарказму: *«У новому статусі, із новою косою...»*.

А ще 31 січня і 1 лютого в новинах усіх всеукраїнських телеканалів раділи з приводу вивезення алчевських дітей до «Артека» та інших кримських таборів, а також переживали через черговий спалах пташиного грипу в Криму, тепер уже на Південному березі. На жаль, хоча б гіпотетично пов'язати ці дві теми й поцікавитись в «Укрзалізниці», що за власні кошти транспортувала кілька тисяч дітей у район поширення епідемії («Артек» знаходиться біля Гурзуфа, за кілька кілометрів від Алушти, де напередодні було знайдено кількисот мертвих птахів), які гарантії безпеки вона надасть дітям, ніхто з журналістів не додумався.

2 лютого угоду між «РУЕ» і НАК «Нафтогаз України», нарешті, було підписано. За словами ведучого **Першого каналу** Андрія Сміяна, *«глава українського уряду заявив, що несе особисту відповідальність за підписану угоду. При цьому додав, що для нього не має значення ані можлива критика угоди, ані його подальша політична кар'єра»*. Бажаючих попсувати Юрію Івановичу подальшу політичну кар'єру, критикуючи угоду, в ефірі того дня глядач побачив небагато. Зрештою, підписання відбулось досить пізно, й журналісти, вочевидь, просто не встигли належним чином підготуватись. ТРК «Україна» вшанувала підписання угоди кількома загальними фразами. Так само лаконічними були **ICTV і K1. Новий канал** навів отаке висловлювання Прем'єра: *«Я вам сказав, шановні колеги, я буду завжди говорити тільки правду. Але не всю»*. Це, очевидно, жарт – хоча свого часу Єханурова вже критикували за відмову говорити всю правду. Кореспондент **«Інтера»** Валентина Левицька, перебуваючи на зв'язку зі студією, заспокоїла: Україні вда-

лось відстояти свої інтереси. Перемогу нашої сторони було підтверджено прямою мовою змученого тривалим переговорним марафоном представника «Нафтогазу» Занюка.

І тільки журналіст **СТБ** Антон Степ'юк у сюжеті, присвяченому цій темі, повідомив цікаву подробицю: виявляється, сам Прем'єр попросив директорів «РУЕ» дати українським журналістам вичерпні відповіді на запитання щодо засновників та «темне корупційне минуле» компанії, але росіяни поспіхом приміщення, відмовившись продовжувати прес-конференцію (яка, як виявилось з сюжету у нічному **ТСН** на «1+1», тривала лише 8 хвилин). Виходило «між рядками», що зовсім не все так прозоро й ідеально було — але зрозуміти, чому ж таки пан Єхануров наголошував на тому, що він сам особисто підписав угоду, нікого не підставляючи — телеглядач того вечора так і не зміг...

Нема опублікованих документів — нема й підстав для критики. Але й поборникам щойно підписаної угоди не дав висловитись ніхто, крім **НТН** і, побіжно, **5 каналу**. Програму «**Вчасно**» на **НТН** відвідав Юрій Кармазін — «нашоукраїнець», що спеціалізується на підкладанні свиней своїй політичній силі. Він, як завжди, промовляв із позицій закону, і саме створення СП назвав таким, що не відповідає українському законодавству, а також розповів про втрату Україною 4,5 мільярда доларів унаслідок газової війни з Росією.

Частина програми «**Час**» із Данилом Яневським на **5 каналі** було присвячено таємничим переговорам щодо можливої виборчої коаліції між скалками колишньої «помаранчевої команди», про які протягом тижня багато говорили, але не знали нічого конкретного. Журналісти **5-го** вловили головну особливість переговорного процесу між СПУ, «НУ» і БЮТ: мета — домовлятися, а не домовитись. Соціаліст Йосип Вінський, запрошений до студії разом із народником Олегом Зарубінським, так і сказав: *«Сьогодні нічого ми не намагалися зробити. Сьогодні ми продовжували обмін думками по широкому спектру політичних питань, які стосуються перспектив України»*. Не менш абстрактною виявилась і позиція Зарубінського щодо можливого об'єднання до чи після виборів. Незважаючи на те, що у ЗМІ культивується міф про жорстке протистояння СПУ і Народного блоку, Вінський і Зарубінський не виглядали опонентами. Вони раз у раз погоджувались один з одним; зійшлись і в тому, що створення СП «Укргазэнерго» — помилкове й суперечить українським інтересам. За підсумками програми Данило Яневський поставив гостям логічне запитання: *«Поясніть мені, недолюгому, якщо ви не маєте протиріч щодо фундаментальних засад життя таких, як я, чому ви не можете домовитися між собою?»*.

3 лютого «прокинувся» Олександр Зінченко, оприлюднивши, услід за БЮТ, «НУ» і ПРП-Порою, свою концепцію помаранчевого єднання. Ціну він назвав невисоку: *«Якби три-чотири особи щонайменше залишили списки, це дало б можливість дуже швидко подолати ці перешкоди»*. Канал «**Тоніс**» навів відповідь Романа Безсмертного, якого назвав *«керівником виборчого штабу блоку НСНУ»* (sic!), і який *«категорично не погоджується жертвувати своїми бійцями заради утворення більшості у майбутньому парламенті»*. **5 канал** прямо сказав про причини відмови «нашоукраїнців» розглядати умови Зінченка: він, мовляв, непопулярний, і ППСУ, яку він очолює, так чи інакше не має шансів на виборах. Не менш прямолінійною в оцінці перспективи об'єднаних ініціатив була Ольга Червакова, СТБ: слова Безсмертного *«те, що робиться в ході переговорного процесу згідно домовленості, не буде розкриватися...»* вона влучно трактувала як *«...у переговорному процесі справи кепські, тому лідери трійки сміття з хати вирішили не виносити»*. Журналістка проаналізувала також досвід виконання минулих домовленостей (- як між собою, так і з іншими силами) суб'єктами теперішніх переговорів, і навела цитату політолога Малинковича: *«Я думаю, що все это работа на публику, и поэтому я не вижу никаких шансов для успешных переговоров»*. Отже, як бачимо, ані до ініціативи Зінченка, ані до сподівань колишніх союзників знайти-таки спільну мову ніхто не поставився серйозно.

Злободенну тему порушила **4 лютого** ТРК «Україна». У репортажі Ірини Маркевич ішлося про притягнення до відповідальності виконавців та організаторів фальсифікації виборів 2004 року. Засуджено 5,5 тисячі перших і 300 других, більшість — умовно; у різницю між «виконавцями» і «організаторами» глядачів так і не втаємничили. *«Загалом в Україні вже порахували виборців. Виявилось, що їх менше, ніж на минулих президентських виборах аж на мільйон»*, — вела далі журналістка. 1 мільйон 350 тисяч (саме таку цифру озвучив нещодавно Ярослав Давидович) можна, звісно, округлити й до мільйона. Але ще більші втрати, у трактуванні каналу, можуть спіткати український електорат через «драконівські» обмеження: *«На цих парламентських виборах забороняється голосувати людям за паспортами Радянського Союзу. А таких десятки тисяч по всій Україні. В МВС кажуть, що не змінили документи переважно хворі, дуже старі люди і бомжі. Але і їх треба включити до списків, бо ці люди мають право голосу»*. Встановлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборів спричинило ще одну проблему —

люди відмовляються працювати у виборчих комісіях. Та й правда: чого туди йти, коли вже навіть пофальсифікувати не дають?

Сюжет у програмі **«Один день» К1** був присвячений можливостям заробити на виборах, не вдаючись до протизаконних дій. Зокрема, журналісти дослідили феномен юних активістів партії «Європейська столиця», що дивують киян і гостей столиці витривалістю, стовбичачи на морозі й цілий день вимахуючи жовтими прапорами. І самі прапороносці, і їхній лідер Лев Парцхаладзе стверджують: робиться це виключно з ідейних міркувань, а не за гроші. Знайшли й чесного активіста іншої політичної сили, який назвав ціну: від 50 копійок до 1 гривні отримує він за один підпис на підтримку ініційованого блоком «Не Так!» референдуму. Але й на цьому не зупинились допитливі журналісти: звернувшись до веб-сайтів із вакансіями, вони переконались, що там є *«великий попит на народну підтримку. І аж ніяк не безкоштовну. Наприклад, за участь у пікетах пропонують до десяти гривень на годину. Потрібні молоді морозостійкі люди»*. Нарешті, відвертий підсумок: *«...аби добре влаштуватися – треба вдати, що душа справді болить за ідею. Звісно, матеріальної зацікавленості це не виключає»*. Репортери **К1** тішать умінням працювати в польових умовах і винахідливістю.

Таки мав рацію Володимир Ар'єв, рекомендуючи, у відповідь на запитання «Телекритики» щодо замовчування сенсаційної інформації про газові домовленості, почекати на вихід аналітичних програм. Тележурналістам, вочевидь, потрібен був час, аби осмислити, а потім, після появи другої (чи навіть третьої) серії викривальних матеріалів у «Дзеркалі тижня», переосмислити те, що відбулось. Тішимо себе сподіванням, що певну роль зіграли у зміні тактики висвітлення газової теми телеканалами (принаймні, каналом **«1+1»**) і публікації самої «Телекритики»...

У підсумковому щотижневому випуску **ТСН** 5 лютого було подано вичерпну інформацію, що містила й основні тези скандальної публікації у «Дзеркалі тижня» за 4 лютого щодо підписання 4 січня між Росією та Україною не одного раніше опублікованого документа, а кількох. Було також у випуску програми наведено важливу цитату зі статті Ігоря Луценка «Пригнічені газом» (журнал «Власть денег»), що ставить під сумнів правдивість заяв промисловців про їхню нібито неспроможність платити більше 100 доларів за 1000 кубометрів газу. *«...зараз для них – вдалий психологічний момент, коли відповідальними за підвищення вартості енергоресурсів можна зробити не розпливчасті світові тенденції, а особовий склад нинішнього уряду»*. На тлі тотального захоплення відтворенням розпачливих волянь «червоного директорату» про колапс промисловості у разі встановлення трохи вищої ціни ця інформація звучала справді свіжо.

Прагнучи, очевидно, довести, що підвищення цін для промисловості (між іншим, і про цю загрозу йшлося у статті «ДТ») насправді не приведе до кризи в металургії, журналістка **ТСН** Інна Коваль звернулася до власників металургійних активів та топ-менеджерів підприємств. Віктор Пінчук – рідкісна здобич для репортера – обдарував «плюси» оптимістичним прогнозом: «Я имею своеобразную точку зрения на эту ситуацию. Я считаю, что она в долгосрочной перспективе очень полезна. В краткосрочной она болезненна, придется платить больше. Все должны серьезно задуматься куда инвестировать, чтоб сократить свои энергозатраты. То есть нужно серьезнейшим образом, немедленно инвестировать в энергозберегающие технологии, в добычу собственного газа и так далее». Та це ж майже дослівна риторика Єханурова! Один із керівників «Криворіжсталі» не менш оптимістично повідомив, що «Міттал Стіл» не занепадає духом, а переводить виробництво на дешевший кокс. У той же час, без захоплення прогнозоване підвищення цін коментували Олександр Чалий (ІСД) та Ігор Коритько (Єнакіївський металургійний завод); безрадісний був і колишній перший віце-прем'єр та улюбленець Кучми, тепер гендиректор Дніпродзержинського меткомбінату Олег Дубина, позаду якого на столі чомусь бовванів портрет Ющенка. Висновок – не таке вже страшне узалежнення вітчизняної промисловості від «Укргазэнерго», як його малюють, хоч олігархам і доведеться трохи затягнути паски.

Наведемо ще дві цитати з сюжету Інни Коваль, які демонструють збалансованість у висвітленні проблеми ціни на газ для промисловості з точки зору як інтересів держави, так і інтересів олігархів, які далеко не тотожні: *«Сьогодні газова криза поставила металургійну галузь перед необхідністю дати відповідь на просте запитання: чому в ситуації, коли металургійний комплекс України дає до 50% валового внутрішнього продукту держави, у заводів хронічно немає коштів? Діловий польський тижневик «Впрост» підготував перелік найбагатших людей Європи за 2005 рік. Серед них 7 українців. Перші 4 особи: Ігор Коломойський, Сергій Тарута, Рінат Ахметов та Віктор Пінчук мають мільярдні статки і прямий стосунок до металургії. Вони не закриють свої заводи. Питання в одному: чи вони самі направлять кошти на модернізацію підприємств чи для цього потрібен закон, що передбачає повернення ПДВ при експорті безпосередньо виробників?»*... І далі: *«Для вирішення проблеми безгрошів'я заводів потрібна політична воля керівництва держави і рішення Верховної Ради. Цього року в прохідних частинах списків партій найбільша кількість металургів за всю історію українського парламентаризму. Лише в Партії Регіо-*

нів 11 вищих менеджерів. Далі йде Соціалістична партія, яка вже заявила, що з усіх місць у майбутньому коаліційному уряді бажає отримати місце міністра промислової політики. На нього претендує колишній віце-прем'єр Анатолій Голубченко. І третій за кількістю металургів можна відзначити блок Володимира Литвина. Чи погодяться власники металургійних імперій направити фінансові потоки повз власну кишеню просто виробникам — питання риторичне.

Отже, загалом частина програми **ТСН**, присвячена газовим питанням, була на цей раз майже об'єктивною й досить інформативною, і навіть містила недвозначний натяк на те, що для «Нафтогазу України» можуть внаслідок домовленостей таки настати важкі часи. Єдиним недоліком випуску можна було вважати те, що 3/4 тексту було озвучено ведучим у студії, і тільки чверть припала на сюжети, що навряд чи сприяло доброму розумінню глядачем важкої для нього економічної інформації, ще й насиченої цифрами. А також — знову-таки, як, власне, і на всіх каналах — і у випуску **ТСН** були відсутні розгорнуті та осмислені коментарі фахівців у питаннях енергетики, відсутні прогнози розвитку ситуації саме від них, а не від політиків-політологів.

Решту підсумкової програми **ТСН** було присвячено виборчій тематиці. Про новий проект **ТСН** — «ходіння в народ» із популярними політиками — читайте у статті Володимира Килинича «Несподіване телебачення» на «Телекритиці».

У **«Подробницях тижня»** на **«Інтері»** по газовій темі пройшлись дуже стисло. Лунали закиди на адресу влади (*«...попри таку важливу для людей тему, прозора та чесна влада цього тижня мовчала. Ось вам газ по 95, все інше хай не турбує»*), але про викриття, опубліковані у **«Дзеркалі тижня»**, не згадувалось. Якщо, звісно, не вважати натяком на них слова *«У результаті в країні заговорили про якісь таємні протоколи, де записано, чого насправді коштував нам цей дешевий газ. Напередодні виборів навіть натяк на тему національної зради для влади небезпечний»*. Автор сюжету Валентина Левицька приділила більше уваги хронологічному викладу подій, аніж аналізу. Не беручи до уваги палкі запевнення уряду в незмінності ціни 95 доларів до 2010 року, вона зробила висновок: *«СП напругу постачатиме паливо промисловості, а в перспективі — й комунальному господарству. І якщо ринкові ціни зміняться, то, відповідно, й тарифи. Недарма Президент Віктор Ющенко заявив про подорожчання газу з наступного опалювального сезону, обіцяючи розробити механізм компенсації для незаможних»*. Отак невимушено зайвий раз натякнули виборцям, що Ющенко «забирає» дешеве тепло з їхніх осель.

Повернулись журналісти **«Інтера»** у підсумковій програмі до теми брюссельського вояжу Тимошенко і Тарасюка. Наскрізним образом сюжету Тетяни Логунової був депутат Європарламенту Чарлз Теннок, член комісії «Україна-ЄС», що має особливу симпатію до України. Теннок символізував пильне око Європи, що дивиться на Україну привітно, але з великої відстані. Він сформулював геополітичну дилему, що стоїть перед нашою країною: *«Перед політичними силами в Україні і перед українцями стоїть запитання — куди рухатись: в бік Європейського Союзу чи відновити зв'язки з «матінкою» Росією?»* Ми тут, в Україні, сприймаємо навіть менш радикальну постановку цього питання, як передвиборне нагнітання емоцій, — а європейські депутати, виявляється, дозволяють собі ставити нас перед вибором «Схід чи Захід?» без зайвої політкоректності.

5 канал 5 лютого звернувся до актуальної теми відкриття 9-ї сесії 4-го скликання Верховної Ради України. Журналісти розпитали народних обранців, серед яких були представники не лише «мажорних» політичних сил, а й невеликих депутатських фракцій, про їхні плани на останню в житті 4-го скликання сесію. Цікавою ідеєю було також звести у студії для дискусії на тему необхідності (або непотрібності) надання державного статусу російській мові галичанина-регіонала Тараса Чорновола і татарина-рухівця Рефата Чубарова. Ведучий Роман Скрипін навіть дозволив собі дитячу вихватку, демонстративно перейшовши з Чорноволом на російську. Загалом, вечірній ефір вийшов надзвичайно насичений і динамічний, що, як правило, для уїк-енду не характерно.

* * *

У новинах про Алчевськ під кінець тижня забули. Почасти негаразди алчевців заступила серія надзвичайних подій у Луганську: вибухи газу в двох будинках та прорив теплотраси. Крім того, на початку тижня представники різних політичних сил, які до того не виявляли особливого інтересу до замороженого міста, кинулись наввипередки рятувати алчевців, сподіваючись, певно, скористатись майданчиком для безкоштовної телереклами. У цих умовах етично й розумно з боку телевізійників було відмовитись допомагати Партії Регіонів, «Нашій Україні» та іншим, менш помітним, але не менш зацікавленим в електоральних дивідендах партіям борюкатись, звинувачуючи одна одну. У повідомленнях звідти переважали бурульки й порепані батареї в оселях алчевців — вражаючий відеоряд, що захоплює глядача не менше, ніж політична складова проблеми. А хто винен — визначать виборці 26 березня.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6691/tilki_pravda_ale_ne_vsja/

ДАТИ – НЕ ДАТИ? ЯКЩО ДАТИ – ТО КОЛИ?

Огляд теленовин і телетижневиків 6-12 лютого

Тиждень видався небагатим на нові сенсації, тож у теленовинах домінували звичні вже теми: нові деталі газових угод, морози, ліквідація наслідків аварії в Алчевську, м'ясо-молочна криза й конфлікти довкола кримських маяків. Зокрема, увагу журналістів привернули:

- Відкриття останньої перед виборами сесії Верховної Ради (яку депутати чесно, як обіцяли, перетворили на агітмайданчик).
- Робота парламентської слідчої комісії з перевірки діяльності НАК «Нафтогаз України».
- Інформація про таємну домовленість між «Нашою Україною» та Партією Регіонів, оприлюднена депутатом Сергієм Ратушняком.
- Чергові засідання суду у справі Гонгадзе.
- Послання Президента до Верховної Ради.
- Втручання Президента у скандал із публікацією карикатур на пророка Мохаммеда.
- Реанімація теми підвищення орендної платні за Чорноморський флот.
- Новий спалах «маякової війни» в Севастополі, де дійшло до наруги над українським прапором.

6 лютого, напередодні відкриття останньої сесії ВР 4-го скликання, журналісти робили прогнози й запитували в депутатів про їхні плани на наступні кілька тижнів. Перший канал особливо зацікавили перспективи обрання та приведення до присяги суддів Конституційного Суду. Автор сюжету Ганна Калина вказала на суперечливість позиції спікера Литвина, який, незважаючи на рішення Погоджувальної ради, й далі ставить приведення до присяги суддів, призначених Президентом та обраних З'їздом суддів, у залежність від обрання трьох суддів за квотою Верховної Ради.

Ця криза триває вже не перший місяць, і вже тричі спроби обрати суддів закінчувались невдало: лише кількадесят нардепів брали бюлетені. *«Процедура складна. Дві третини депутатів мають прийти на таємні вибори і не менше 226 проголосувати за конкретне прізвище. Пропрезидентські фракції бюлетені не брали жодного разу»*, – розповідає автор. Насправді ж неважко підрахувати: сукупна чисельність пропрезидентських фракцій – близько 110 осіб, тож усі інші, залучивши кільканадцятьох позафракційних депутатів, могли б скласти необхідну конституційну більшість... Можливо, «складність процедури» – саме в необхідності особистої присутності депутатів? Адже у зв'язку із їхньою зайнятістю на виборчому фронті сесійна зала, як правило, напівпорожня...

Не дуже успішна спроба інформаційної контратаки, до якої вдався уряд, трохи оголтувавшись від тотального наступу опозиції, знайшла своє відображення в сюжеті **СТБ**: *«... крім основної угоди «Нафтогаз», «Газпром» та «РосУкрЕнерго» 4 січня підписали ще 15 документів. Ці деталі сьогодні розкрив Прем'єр Єхануров. Частина з них мають такий рівень таємності, що заглянути в них не дозволили навіть спікеру парламенту»*. Таким чином, інформація, оприлюднена «Дзеркалом тижня» та іншими виданнями, одночасно й підтверджувалася, і ставилася під сумнів. Головним в цьому сюжеті був той факт, що Єхануров виправдовувався: «Людина, яка одним оком побачила «соглашеніє», злякалась і подумала, що оце вже продали Україну. Далі я не знаю, як мені бути. Я не маю права вам віддати цей документ, тому що там написано, що це конфіденційність». Більш убивчої фрази для іміджу політичного лідера, ніж «я не знаю, як мені бути», годі уявити. Для порівняння – **Перший канал**: *«Прем'єр визнає, що 4 січня було підписано не лише угоду, а й ще кілька документів. Єхануров їх називає традиційними додатками про технічні параметри постачання газу. Він показав ці додатки, але відмовився повідомити деталі, каже: це конфіденційна інформація...»*.

6 лютого свіжі новини про газові переговори стали провідною темою програми **«Вчасно. Про головне»** каналу **НТН**. Щоправда, тут інформація інша: *«Міністр Плачков зізнався, що в Москві були підписані 7 додатків до газової угоди»*. Ведучий Віталій Гайдукевич перелічив основні втрати України (занизька ціна на транзит і транспортування газу), а за фразою *«цю складно зрозумілу логіку намагався сьогодні пояснити Юрій Єхануров»* в ефір був поданий заплутаний і непереконливий синхрон останнього.

Сюжет телеканала **«Тоніс»**, хоч і присвячений прес-конференції, на якій Єхануров виправдовувався й підтверджував існування таємних протоколів, вийшов дуже м'яким: існування шести знайдених «Дзеркалом тижня» додатків Прем'єр *«не спростував, пославшись на конфіденційність такої інформації. Мовляв, за її розголошення і оприлюднення в пресі він буде відповіда-*

ти у суді». І тут же цитата: «Мы не имеем права вам передать контракты. Не могу. Меня еще засудят в Стокгольмском суде. А потом... А у меня две внучки».

Не дуже доречний гумор не міг приховати розгубленості Єханурова, а плутані синхрони, якими журналісти ніби намагались компенсувати відсутність фактів, демонстрували хисткість позицій уряду. Інші канали або зовсім не дали інформації про нові подробиці газових угод, або обмежились відтворенням обіцянки Єханурова «розповісти всю правду» 8-9 лютого, після завершення переговорів із "Газпромом".

7 лютого головною темою залишалась газова, а головним ньюзмейкером стала Тимчасова слідча комісія Верховної Ради з розслідування діяльності НАК «Нафтогаз України», голова якої Юлій Іоффе відвідав студії **5 каналу** та **НТН**.

Та спершу – про **Перший**, до якого, нарешті (й п'яти днів не минуло) «дійшло»: «Не лише газова угода, а ще 7 документів були підписані у Москві 4 січня», – повідомили в «Новинах». Вчорашнього визнання цього факту Прем'єром Єхануровим, либонь, не вистачало, зате підтвердження з вуст чиновників нижчого рангу – Івченка і Плачкова – виявилось достатнім інформаційним приводом, аби перелічити претензії опонентів до чинної влади. Утім, не бракувало в сюжеті Максима Дробка й відповідей на ці закиди. Зокрема, на озвучене Олександром Чалим звинувачення у «здачі» українських підземних газосховищ, якими росіяни користуватимуться за мізерною, як на європейські мірки, ставкою, відповідь була такою: «Збільшити цю ставку Україна хоче, але не може. «Нафтогаз» кілька разів звертався до основних європейських газових компаній, зокрема «Газ де Франс», але вони не зацікавились українськими сховищами. То ж з росіянами ж домовилися: ставка для них не змінюється, якщо можна буде грітися їхнім газом в холоди». Холоди, морози, навіть «алчевськ» як назва майже загальна – така тепер головна аргументація захисників угоди, яку ще місяць тому впевнено називали перемогою. Одразу після запізнілої сенсації в новинах каналу йшла ціла низка сюжетів про морози, в яких аж бринів підтекст: а що б із нами було, якби не підписали?

Увагу журналістів **НТН** привернула заява президента Росії: «Зробити «РосУкрЕнерго» газовим монополістом вимагав Київ, а не Москва». Про те, де саме, в якому контексті, у відповідь на яке запитання пролунала ця фраза – ані слова. Водночас, інша важлива частина заяви Путіна, чи не найскандальніша цитата цього тижня – про те, що Україні належить 50% «РосУкрЕнерго», і українська частка цього підприємства є **непрозорою** – виявилась для вітчизняних телеканалів 7 лютого напрочуд непопулярною. Про неї промовчали **Перший канал, ICTV, Новий канал, К1, Тоніс, «1+1»** (журналісти ТСН зосередились на карикатурному скандалі з данською газетою), **ТРК «Україна», «Інтер»** (де Путін згадувався з іншого, значно менш важливого, приводу). Ведучий **5 каналу** Данило Яневський попросив прокоментувати цю заяву гостей студії (Юлія Іоффе та Юрія Оробця), однак в інформаційному випуску її не було. Згадали, хоч і побіжно, про неї лише у «Вікнах» СТБ: «Сьогодні Володимир Путін несподівано спростував слова українського колеги і заявив, що «РосУкрЕнерго» як посередника пропонувала не Москва, а Київ, і за Raiffeisen Investment стоять саме українці. Щоправда, прізвищ передбачливо на назвав».

Чому про таке серйозне звинувачення з вуст президента однієї з найвпливовіших країн світу, що може бути фатальним для рейтингів української влади, «забули»? Можливо, не мали точних цитат, а лише перекази тих, хто бачив іспанське першоджерело? **Можна також припустити, що притримали до появи спростувань.** До цього поширеного фокусу вдався Перший канал, повідомляючи **7 лютого** про викривальну заяву депутата Ратушняка, який напередодні оприлюднив подробиці нібито укладеної між Партією Регіонів та «Нашою Україною» угоди: сюжет почався зі спростування й ним закінчився. При цьому авторка сюжету не приховувала, що інформаційний привід – учорашній.

Найбільш збалансовані сюжети про претензії Тимчасової слідчої комісії, очолюваної Юлієм Іоффе, до НАК «Нафтогаз», вийшли в **5 каналу** та «**Тоніса**». Ці два канали, а також **Перший і СТБ**, подали позицію не лише комісії та «Нафтогазу», а й Асоціації газових трейдерів, чиї заяви та побажання урядові в цей день почули не всі.

У середу, **8 лютого**, учорашня заява Путіна потрапила в ефір більшості каналів укупі зі свіжими спростуваннями українських посадовців. Черговий (і знов не дуже доречний) дотеп Юрія Івановича Єханурова про 1 гривню, а також його гнівні вимоги негайно назвати засновників «РУЕ» м'яко «відтінили» заяву Путіна в сюжеті **Першого**. А от цитату обрали в «Новинах» досить-таки неоднозначну: «За словами Путіна, компанія з її непрозорою п'ятдесятивідсотковою українською часткою, цитую: «відпочиває порівняно з тими шахрайствами, які були в газових відносинах Росії та України протягом останніх 15 років». Сиріч, нова корупційна схема – далеко не найстрашніша, якщо порівнювати зі схемами кучмівських часів.

ТРК «Україна», в загальних рисах виклавши ситуацію, навіть похвалила Єханурова: «Прем'єр демонструє гнучкість та терпіння». Здивував «Інтер», повідомивши про скандал буквально наступне: «Украина готова в одностороннем порядке расторгнуть газовые договоренности, если они не устраивают российскую сторону. Об этом заявил Юрий Ехануров, и попросил Ивана Плачкова официально обратиться к «Росукрэнерго» с просьбой предоставить информацию о деятельности её учредителей. Наличие какой-либо украинской доли Ехануров отрицает, и предложил Фонду госимущества с сегодняшнего дня объявить конкурс: если кто-то найдёт часть украинского имущества в «РосУкрЕнерго», выставить ее на аукционную продажу по цене одна гривня». По-перше, глядачам непогано було б усе-таки повідомити, звідки взагалі взяли розмови про українську частку в «РУЕ» (заяви Путіна «Інтер» так і не відтворив – уперше вона пролунала в ефірі каналу лише в недільній, 12 лютого, програмі «Подобиці тижня»), по-друге, говорити про жарт Прем'єра так серйозно – це вже пахне дезінформацією. А що, як «РУЕ» таки виявиться на 50% українською власністю?

Розгорнутий сюжет, присвячений, знов-таки, передусім спростуванню заяв, а не самим заявам, з'явився у **ТСН («1+1»)**. І тут прем'єрського гумору не зрозуміли: «Фонд держмайна України **може розглянути** можливість продажу української частки цієї компанії». Отак стараннями журналістів із неоригінального (рік тому Вакарчук пропонував подарувати свою землю в Пущі-Водиці тому, хто її там знайде) дотепу виросте ще одна нездійснена обіцянка «помаранчевих»: ФДМУ, звісно ж, не може продавати приватну власність українських громадян, навіть якщо цього хочеться главі уряду.

Натомість, адекватнішими за багатьох інших виявились «плюси», повідомляючи про реакцію Президента України на публікацію газетою «Сегодня» карикатур на пророка Мохаммеда. «Щоправда, в Україні передрук **супроводжувався зваженим толерантним коментарем і був лише ілюстрацією до інформаційної статті**. Попри це, Віктор Ющенко заявив, що у демократичній державі свобода слова має бути поряд із політичною коректністю і мораллю», – між рядків прочитувався натяк на те, що Президент сам не знав, що засуджував (та й чи засуджував насправді? Адже заяву оприлюднила його прес-секретар Ірина Геращенко...). Інші канали переважно обмежувались загальними, і якомога політкоректнішими, повідомленнями – наприклад, **К1**: «Віктор Ющенко приєднався до критики тих видань, які передрукували скандально відомий малюнок. Він називає некоректною публікацію сумнозвісного шаржу столичним часописом... Самі газетарі кажуть, що готові вибачитися (іншими каналами була поширена інформація про вибачення редакції «Сегодня» як доконаний факт. – О.Д.). Вони запевняють – малюнки надрукували не через солідарність із європейськими ЗМІ, а тому що вважали непрофесійним писати про конфлікт і не показувати, внаслідок чого він розпочався».

Головній новині **9 лютого** – виступі Президента у Верховній Раді зі Щорічним посланням – можна сказати, не пощастило: конструктивні пропозиції та оптимістичні обіцянки Ющенка, про які дуже куцо повідомили телеканали, опинились у неприємному сусідстві з трагічними новинами про замерзлі міста, обманутих вкладників тощо. Усіх переплюнув **Перший канал**: у початковому анонсі за новиною про президентське звернення дня йшла друга – про матір-алкоголичку, що мало не заморила двох дітей, пропиваючи 17 тисяч гривень допомоги від держави (гордість Президента!). Тоді, як у сюжеті, присвяченому виступі Ющенка, приблизно **рівні** частини було приділено бійці, в якій розквасили ніс Мартиненку, змістовній частині звернення Президента і реакції на нього депутатів. У глядача новин мало склалися враження, що за годину, яку тривав виступ, Ющенко не сказав нічого цікавого, і лише насамкінець вибухнула «бомба»: «Ющенко не хоче бачити конституційну реформу лише у зміні відносин всередині трикутника «президент – парламент – уряд». Тому і не чіпатиме її лише до виборів».

Схожа картина була намальована у **«Подіях» ТРК «Україна»**: майже 2/3 сюжету були присвячені саме коментарям депутатів (Тимошенко, Януковича, Симоненка, Мороза, Кармазіна, Кравчука – і жодного позитивного відгуку), інформації ж про зміст самого звернення, на яке реагували ці політики, було обмаль. У **«Репортері» на Новому каналі** сюжет був лаконічніший, але співвідношення те саме: приблизно чверть про бійку, чверть про виступ Президента і половина – реакція опозиційних депутатів. І все ж таки попереду всіх йшов **НТН**: про зміст звернення Президента в репортажі взагалі нічого не було сказано, зате всебічно було проаналізовано бійку, подано синхрони її учасників... Такої уваги до мордобою Україна не знала навіть у дні блискучих перемог братів Кличків. Утім, треба віддати **НТН** належне: автор сюжету навів не лише негативні враження від виступу Президента опозиціонерів Кравчука й Соломатіна, але й позитивні – Асадчева та Поживанова.

ТСН каналу **«1+1»** повідомила про виступ Президента ще стисліше, ніж навіть **Новий**, поспішаючи перейти до теми шахраїв із «Еліта-Центру»... У сюжеті **К1** було зроблено невеличкий

екскурс в історію президентських звернень. Та хвалити жоден канал за збалансоване й інформативне висвітлення цієї події, на жаль, не доводиться. Найближчим до задоволення потреб глядачів був, либонь, канал **ICTV**, що дав багато прямої мови Президента й не зупинявся надто детально на баталії під трибуною.

5 канал також не зосереджував надмірної уваги на цьому інциденті, але й змісту звернення Президента до ладу не переказав: «...звернення було настільки змістовним, що деякі пункти Президенту довелось читати з аркуша – навіть про вибори...» – певно, аж настільки, що заслужило аж кільканадцяти секунд уваги журналістів каналу. Зате автор сюжету Христина Бондаренко влучно підколола опозиціонерів, натякнувши на те, що їхня «запекла критика Президента» має виправдати себе *«здобуттям нового депутатського мандата»*.

Що ж до бійки, то, звісно, можна вдатись до звичного в таких випадках аргументу про багатовікову традицію рукоприкладства в європейському парламентаризмі, та все ж, поставивши мальовничі кадри розбивання «нашоукраїнських» носів на початок своїх сюжетів, журналістам варто було бути, принаймні, коректними. Незалежно від ставлення до Президента, повага до нього як частини державної влади є елементом культури, а спроба комуністів виставити главу держави на посміховисько – не бозна-який героїзм. Тож іронізувати, як журналіст ТРК «Україна» Ірина Бровкіна, – мовляв, «...Мартиненко, прогулюючись по залі, спробував зірвати плакат з трибуни Президента, за що отримав в пику від авторів напису – комуністів. Сварка скінчилася на користь «помаранчевих». Запитання «Де кроки назустріч людям?» Президент не побачив...» – або, як журналіст **НТН**: «...Микола Мартиненко, неквапливо йдучи, длубається в носі – не знає, що зараз саме цей ніс постраждає...» – було не зовсім пристойно. Хоча, якщо метою було відвернути увагу від змісту президентського виступу, тоді все ясно.

Блискучий зразок маніпуляції явила глядачам **ТРК «Україна»**, оповідаючи про поїздку Юлії Тимошенко до Одеси. Для початку – йшлося про сам візит: *«Тимошенко сьогодні зустрічала Одеса – під шум свистків та гучномовців, в облозі плакатів і прапорів. Лідерка БЮТ приїхала до Одеси на бізнес-форум. Через це виступ Президента в парламенті не бачила»*. Синхрон: *«Каюся, не чула. Я в той час проводила бізнес-форум і просто не обізнана в деталях. А що там було нового?»* Далі ведуча: *Щодо парламентських виборів, то Юлія Тимошенко не сприймає Віктора Ющенка за конкурента – БЮТ конкуруватиме з Партією Регіонів*. Синхрон: *«Конкурують будем мы вдвоем. Ющенко не принимает участия в этих выборах, мы его уже избрали президентом на 5 лет, и тут уже имеем общенационального лидера, который 5 лет будет работать с несколько ограниченными полномочиями. Поэтому будет развиваться борьба между Януковичем и нами»*. Можна аплодувати й логіці Юлії Володимирівни (Ющенко вже обрали – тепер йому нема на що претендувати), і хитрому журналістському силігізму (Тимошенко зустрічають свистками й гучномовцями – вона конкуруватиме лише з Партією Регіонів – зрозуміло, кого обере народ).

Для контрасту: наступного дня **«Інтер»** подав інформацію про одеський візит у дуже прихильних тонах, із отакою вступною фразою: *«Тем временем, лидеры политических партий и блоков продолжают предвыборные турне по стране. Юлия Тимошенко сегодня побывала в Одессе»*. Про жодних інших лідерів-учасників виборчого процесу, крім Тимошенко, не йшлося.

10 лютого 5 канал присвятив сюжет діяльності громадських організацій, що допомагають виборцям зорієнтуватись у розмаїтті виборчих обіцянок. Загалом, за рівнем і кількістю інформаційно-просвітницьких матеріалів про особливості поточної виборчої кампанії канал цього тижня випередив усіх. До того ж, із початку лютого по п'ятницях виходить програма Святослава Цеголка **«5 скликання»** – спроба об'єктивного портретування лідерів виборчих перегонів, якої відчутно бракувало українському телебаченню. Особливу цінність становить інформація, що викриває суперечності у декларованих позиціях деяких партій та блоків: *«Фракція СДПУ(о), яка за часів Кучми голосувала за законопроекти про вступ до НАТО, нині критикує північноатлантичні прагнення чинної влади. Або Блок «Наша Україна»: під час перебування в опозиції називав угоду про ЄЕП такою, яка обмежить суверенітет України. Після сходження на владний олімп лідер блоку Віктор Ющенко вже не проти замислитися над делегуванням деяких повноважень наднаціональним органам ЄЕП»*. Автор сюжету Наталка Тугузова звернулась по коментар до Ярослава Давидовича, який заявив, що, на його переконання, надмірна кількість претендентів на проходження до ВР є елементом «якихось технологій».

На **ТРК «Україна»** також говорили про майбутні вибори, зокрема, про їх соціологічний вимір. Ризикуючи бути звинуваченим в упередженому ставленні до цього телеканала, все ж зупинюсь на цій нестандартній аналітичній вставці в інформаційному випуску «Подій» детальніше. Отже, спершу ведуча Наталія Кондратюк стверджує, що *«...за останніми даними компанії «Інмайнд»... наприкінці січня за «Регіони» із Віктором Януковичем віддали б свої голоси 37% гро-*

мадян». Названий показник вищий за найоптимістичніші результати ПР за версіями інших авторитетних соціологічних служб (серед яких «Інмайд», що займається переважно маркетинговими дослідженнями, далеко не найвідоміша – О.Д.) на 4-10%. Далі: «Останній приріст рейтингу Партії Регіонів у східних та центральних областях експерти пояснюють ставленням народу до дій влади. Так, зокрема, спробами нашого теляти понадкушувати російського газового вовка». Метафора не дуже зрозуміла, але припустімо, що йдеться про певну недружню політику щодо Росії. Про це, принаймні, свідчить наступний пасаж: «На заході рейтинг «Нашої України» також зріс, дякуючи газовій кризі. Бо споконвіку Росію там не люблять. До того ж, **набагато важче визнати винним у чомусь себе, ніж звинуватити когось**. Недарма останнім часом з'явився анекдот, в якому шляхом телевізійного опитування пропонують визначитися, хто винен в усіх українських негараздах. Відповіді три: Москва, Росія або «москалі». Але не варто також забувати, що у центрі та на сході України проживає набагато більше населення, ніж на заході». Можна привітати **ТРК «Україна»** з переходом до безпосередніх, і то досить грубих, маніпуляцій та поверненням до протиставлення заходу і сходу України.

Реанімовану наприкінці тижня тему можливого підвищення платні за оренду баз для Чорноморського флоту Росії телеканали висвітлювали збалансовано. Не в усіх, утім, дійшли до цієї теми руки. Найбільш інформативний сюжет вийшов у каналу **«Інтер»**.

Суботній спокій **11 лютого** був порушений інцидентом біля КПП маяка «Херсонський» у Севастополі, де росіяни застосували силу до активістів непосидючого Студентського братства. Увагу цій події приділили **«1+1»** і **5 канал**. Кадри, продемонстровані цими каналами, неодмінно спровокували б вибух суспільного обурення в будь-якій західній країні: людина у формі ВМФ Росії ламає об коліно український прапор. Будучи відтвореною в ефірі всіх телеканалів, ця сцена могла би стати додатковим стимулом для рішучих дій української сторони в ході запланованих на початок наступного тижня переговорів. Але засоби масової інформації, що протягом тижня пильно стежили за колотнечею довкола ображених карикатурами почуттів мусульман, не звернули уваги на наругу над державним символом України на українській-таки території. Ані того, ані наступного дня **«Інтер», ICTV, Новий і Перший канали** про зламаний прапор не згадали. Знайшлись важливіші теми – наприклад, про те, як блок «Не Так!» завчасно відсвяткував День Закоханих, або про кримський блок «За Януковича!», який таки зареєстрував виборчком автономної республіки.

Провідні теми підсумкових програм, що вийшли в ефір **12 лютого** – газові угоди, щорічне послання Президента, Чорноморський флот і перебіг виборчої кампанії.

До уваги глядачів **ICTV** було представлено нову програму **«Факти тижня з Оксаною Соколовою»**. Команда «Фактів» показала себе готовою до створення аналітичної програми: сюжет про спілкування Президента з Верховною Радою, що становив понад третину випуску, розкрив, нарешті, основний зміст виступу глави держави. Автор сюжету Віктор Сорока не приділяв надмірної уваги передбачуваним враженням опозиціонерів, натомість, звернувся по коментарі до знавців тих галузей, розвивати які запропонував Президент, а також до одного з авторів щорічного послання – Юрія Рубана. Єдиний нюанс, що здивував у цій добротній журналістській роботі – синхрон Інни Богословської, чию власну позицію («Єдиний правильний шлях зараз для нас – це на 20 років стати нейтральною країною») щодо європейської та євроатлантичної інтеграції було наведено у відповідь на деякі тези Ющенка. Попри всю повагу до Інни Германівни як політика, вона не є ані суб'єктом діалогу між Президентом і парламентом, ані визнаним експертом у галузі міжнародних відносин, тож її синхрон виглядав, як **прихована рекламна вставка**.

Спеціальний проект **«Один тиждень. Вибори»** запусив **12 лютого** канал **K1**. Суміш політичної аналітики та звичного для K1 «лайфу» дала несподіваний результат: напіврозважальну програму про політику для тих, хто нею не дуже цікавиться. Журналісти говорили про виборчу кампанію, можливо, навіть занадто просто, замінюючи яскравими картинками з-за лаштунків виборчого театру аналіз політичних процесів. Місцями автори сюжетів намагались досягнути неосяжне, давши в кількахвилинному матеріалі не лише панораму виборчого й суспільного життя, а ще й історію міста чи села. Корисною для глядачів була нагода порівняти інтер'єри виборчих штабів «Нашої України», СПУ, КПУ та блоку «Не Так!». Та й взагалі проект, попри певні спрощення, виглядав цікавим – подивимося, як будуть справлятися з виборчими темами журналісти каналу надалі.

У **«Подобицях тижня»** з Олександром Мельничуком на **«Інтері»** повернулись до скандальних заяв Путіна, зроблених 8 лютого в Іспанії. Тут нарешті було повністю зацитовано російського президента: «Я сказав Ющенку: «Заводьте туди «Нафтогаз України» напряму. Не хочете – давайте створимо інше підприємство. Але вони не хочуть. І саме вони (Україна) запро-

понували нам, щоб саме «РосУкрЕнерго» поставляло замість «Газпрому» паливо в Україну. Ми погодилися. Для нас головне – формула ціни. «РосУкрЕнерго» зі своєю непрозорою 50-відсотковою українською часткою відпочиває порівняно з тим шахрайством, яке мало місце усі ці 15 років у нас у газовій сфері». І відповідь на це Єханурова: **«У нас немає українського майна в «РосУкрЕнерго».** Я думаю, що бажаючих зараз пошукати цю частку знайдеться багато в світі на продаж на аукціоні за ціною 1 гривня. І прошу, залучайте до цього всю громадськість, яка тільки є в Україні». Диспропорція цих двох заяв очевидна: адже Єхануров говорить про відсутність державної частки «РУЕ» (в чому ніхто й не сумнівався), а **стверджувати, що власники половини компанії – не українці, він не може хоча б тому, що неодноразово визнавав: вони йому невідомі.** Український уряд у нокдауні; і, хоч лежачого бити не заведено, «Інтер» таки добиває його довжелезним синхронном Леоніда Кучми. Екс-президента нечасто тепер побачиш на екрані, але газове питання прокоментувати він погодився. Основна думка, висловлена Кучмою: домовляться про газ на рівні господарюючих суб'єктів – нонсенс, раніше це завжди робилось саме через персональну участь президентів Росії, України та Туркменістану.

У сюжеті Володимира Горковенка, присвяченому перебігу виборчої кампанії та походам політиків у люди, були продемонстровані вражаючі кадри: запорізький ієрарх УПЦ МП агітує за Януковича у церковних стінах, вдаючись при цьому до методів, притаманних ведучим поп-концертів, а не духовним особам. Про це багато говорили, та не показував цього ще ніхто. **Цей сюжет можна, напевне, назвати не тільки журналістською вдачею, а й справжньою сенсацією.**

Головною темою підсумкового випуску ТСН на «плюсах» було послання Президента до ВР. У своєму довгому монолозі ведучий Олесь Терещенко по-своєму потрактував цю подію: *«...Президент розповідав про майбутнє парламенту, який, фактично, уже у минулому. Ющенко поділився своїм баченням майбутнього, хоча залежатиме воно більше від нової Верховної Ради. Водночас Президент відкрито повідомив, що планує зробити так, аби це майбутнє творив і він».* Далі був конспективно викладений зміст звернення, після чого ведучий зауважив, що *«чіткої стратегії, як все це зробити, у документі експерти не побачили».* Далі він удався до глибокого й дещо абстрагованого аналізу «політреформи-2» у тому варіанті, в якому її нібито пропонує Ющенко. Загалом, перша частина програми виглядала викладенням думок ведучого, аніж аналізом промови Президента, оскільки на 10 ефірних хвилин у ній був лише один невеличкий синхрон. Ющенко навряд чи підписався би під узагальнюючою тезою: *«Президент в умовах президентсько-парламентської республіки хоче залишитися головним політичним гравцем. І для цього фактично оголошує «політреформу-2» – адже він у своєму виступі апелював до потреб суспільства, а не власних амбіцій».*

Згадка про необхідну умову реалізації наполеонівських планів – «помаранчеву коаліцію» в майбутній Верховній Раді – дала можливість ведучому плавно перейти до теми об'єднання «помаранчевих» і відзначити: *«Того, чий документ буде підписаний, однозначно вважатимуть об'єднувачем... Все це – зручні причини для того, щоб не домовитися взагалі і звинуватити у провалі переговорів іншу сторону».* Не дуже коректно з боку Терещенка було прямо звинувачувати Сергія Ратушняка, про чиє викриття знову зайшла мова: *«У цих розкладах немає нинішнього спікера Литвина і його сили, план якої – домовлятися про післявиборні правила – всі ігнорують. Тому такий випадок Ратушняка можна зрозуміти».* Авжеж, Ратушняк – відомий скандаліст, що не раз виступав із публічними звинуваченнями на адресу не лише опонентів, а й соратників; і все ж, це не є підставою для того, щоб видавати свої здогадки щодо мотивації «викиду компромату» за факт.

Наступна частина програми, також у формі монологу ведучого, була присвячена газовій темі та її впливу на парламентські вибори. У викладі подій останнього тижня на газовій царині знайшлося небагато місця заявам Путіна: *«Масла у вогонь підлив цього тижня Володимир Путін словами, що непрозора частка 50% має українське походження. Це після того, як Україна безуспішно домогалася офіційного права на них (??? – О.Д.) і заперечувала, що за цим пакетом стоять окремі українці».* Знов-таки, незрозуміло, як Україна могла це заперечувати, одночасно визнаючи, що не знає нічого про власників «темної половини» «РУЕ». Про те, що нібито українська сторона була ініціатором укладення договору саме з «РУЕ», ані слова. До речі, про це й 8 лютого, коли в ефірі **«1+1»** уперше з'явилась згадка про іспанські одкровення російського президента, було сказано побіжно: *«...про існування непрозорої 50-відсоткової частки України у цій компанії, і що Україна нібито нав'язала її Росії».* Отак завжди: звинувачення є, але уряд спростовує, проблема є, але уряд уже вирішує. Навіть не скажеш, що йдеться про того самого Юрія Івановича Єханурова, який на початку тижня з «конфіденційними» додатками до угоди в руках визнавав свою безпорадність, а наприкінці – заговорив про можливе розірвання угоди з «РУЕ», якщо вони, такі-сякі, не назвуть своїх засновників.

* * *

Отже, підсумовуючи побачене в новинах за тиждень, можна зазначити, що кількість інформації, яка безпосередньо стосується виборів, у телеєфірі відчутно зросла. На **Першому** розпочалась передвиборна агітація державним коштом, а телеканал **K1** запустив новий інформаційно-аналітичний проект **«Один тиждень. Вибори»**. З'явився підсумковий тижневик **«Факти тижня»** на ICTV. Побільшало сюжетів, присвячених виборчим турне та агітаційним заходам політичних сил – претендентів на парламентські крісла. Затримка оприлюднення надзвичайно важливих для українського глядача заяв, зроблених в Іспанії президентом Росії, засвідчила, що телеканали й досі вагаються, чи давати в ефір інформацію, здатну зашкодити іміджу (а відтак – рейтингу) чинної влади. Канали дедалі стверджуються у своїх передвиборних ролях: одні допомагають глядачам зруйнувати стереотипи й політичні міфи, другі – підтримують і розбудовують їх.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6730/dati_-_ne_dati_jakщо_dati_-_to_koli/

ВЕРСІЇ ЧИ ДЕЗІНФОРМАЦІЯ?

Огляд теленовін і телетижників 13-19 лютого

За 35 днів до парламентських виборів російсько-українські конфлікти та спроби порозуміння залишаються у фокусі уваги. Суспільство нітрохи не наблизилось до розуміння вкрай заплутаної й неоднозначної ситуації з «РосУкрЕнерго» та мертвонародженням СП. Інша актуальна тема – переговори щодо подальшого перебування Чорноморського флоту на українській території й демаркація морських кордонів – за кількістю суперечливих заяв і прихованих мотивів майже дорівнялась газовій. Крім цих, увагу тележурналістів протягом цього тижня привернули такі теми:

- Підтвердження факту, що серед засновників «РУЕ» є українці, з вуст міністра Плачкова.
- Надання Сполученими Штатами Україні статусу країни з ринковою економікою.
- Чутки про відставку міністра фінансів Пинзеника, що виявилась передвиборною відпусткою.
- Продовження переговорів про утворення помаранчевої коаліції в майбутній Верховній Раді.
- Судова заборона міністрові Луценку оприлюднювати відомості про кримінальне минуле кандидатів у депутати від блоку Вітренко.

13 лютого всі канали згадували про міністра внутрішніх справ Луценка. Його самовідданій боротьбі за чистоту виборчих списків здивувався **«Інтер»**, удавшись до іронії: *«Не могу молчать и спать спокойно, – говорит Юрий Луценко. – Все думаю, как защитит демократию и не допустит криминалитет к рулю державы»*. У такому ж іронічному тоні, давши синхрон міністра про *«двох людей, які знаходяться в міжнародному розшуку, але прикриваються сьогодні... кандидатством у депутати»*, автор сюжету Людмила Островенко перейшла до відеозвернення одного з розшукуваних, колишнього начальника УМВС Львівської області Олега Сала. У продемонстрованій частині відеозапису представник розгромленої після революції ескеківської еліти Львівщини, сидячи біля прапора з написом «Блок Наталии Витренко», промовляв: *«Луценко безпідставно ображає мене як людину, як генерала міліції та займається політичним кілерством. Я знаходжусь в Україні і не збираюсь давати Луценку жодних свідчень»*. Авторка зазначила, що міністр про звернення знає, але не дивився. Ані слова не сказано про те, в чому підозрюють цього «несправедливо оббреданого» вітренківця-неофіта. Відтак, необізнаний глядач міг навіть поспівчувати гнаному генералові.

На жаль, несерйозно чи не досить уважно до цієї теми поставився не лише **«Інтер»**. Приміром, **ICTV**: *«Сьогодні ж оприлюднено заяву одного з опонентів міністра, генерала Сала, який є у розшуку і водночас у списку кандидатів у депутати...»* Ані тут, ані деінде не було уточнено, за що саме переслідують Сала.

Журналіст, звісно, повинен бути безстороннім, але й громадянином бути, як казав поет, зобов'язаний; тож, коли на його очах обмежують конституційні права громадян (а як інакше можна назвати судову заборону на поширення інформації про перебування кандидатів у депутати в міжнародному розшуку – тобто, і на отримання цієї інформації громадянами?), цим не варто легковажити. Бо такий генерал Сало, – а він, крім розтрати державних коштів, в чому його підозрюють, прославився і жорстоким переслідуванням студентів-активістів перед виборами-2004, – може знайтись і на наших дітей.

У програмі «Вчасно» НТН вигулькнула сенсаційна інформація: «Серед власників «РосУкрЕнерго» є українці. Про це **вперше зізнався** керівник паливно-енергетичного відомства Іван Плачков. **Ще з часів Кучми залишилися ті, хто заснував цю компанію**, уточнив він. У ЗМІ часто лунає інформація, що серед господарів «РосУкрЕнерго» – холдинги, які належать Путіну, Могиловичу, Фірташу, Туманову, Бойку, представникам нової української влади або їхнім родичам. **Але здебільшого це поки лише припущення**». Виникають запитання. По-перше, як це – «з часів Кучми залишилися»? Залишилися живими? По-друге, чи інформація після слів «уточнив він» також відтворена зі слів Плачкова? Чи це думка ведучої Ілони Довгань? (Як відомо, 13 лютого інформацію про ці слова Плачкова надрукувала газета «Коммерсантъ» (Україна) ? 21. Прочитуємо газету: «Отвечая на вопрос о структуре компании RosUkrEnergo, Олег Рыбачук подтвердил слова Виктора Ющенко: «Среди основателей RosUkrEnergo вы не найдете представителей украинской власти». Правда, после уточняющего вопроса господин Рыбачук предположил, что лица с украинским гражданством, не входящие во властные структуры, могут быть бенефициариями RUE. По завершении брифинга, выйдя в коридор секретариата, Олег Рыбачук встретил министра топлива и энергетики Ивана Плачкова; в этот момент неподалеку находилось несколько журналистов, в том числе корреспондент Ъ. Поздоровавшись с господином Плачковым, господин Рыбачук спросил у него: «Все-таки есть граждане Украины в RosUkrEnergo или нет?» «Есть. Еще со времен Кучмы остались те, кто основывал эту компанию», – не задумываясь ответил министр. Таким образом Ъ получил подтверждение информации о причастности украинцев к работе швейцарского газового посредника».

Як бачимо, історія більше схожа на політичний анекдот. Тож інформація, оприлюднена **НТН**, сприймалася б зовсім інакше, якби ведуча назвала її джерело – газету «Коммерсантъ-Україна» – і коротко розповіла, як саме в цій газеті описується шлях отримання інформації (Рибачук, начебто, прилюдно запитує Плачкова про те, чи є серед засновників «РУЕ» українці, й дістає ствердну відповідь). До речі, усі інші видання публікували це повідомлення саме з посиланням на «Коммерсантъ». Тож дії **НТН**, що оприлюднила «зізнання» Плачкова як доконаний факт, не отримавши підтвердження від жодного з учасників гаданої розмови, важко назвати професійними.

Очевидно, почувши, нарешті, претензії аналітиків щодо недостатньої уваги до передвиборних програм партій, канал **ICTV** розповів глядачам про програму опозиційного блоку «Не Так!», при цьому з радістю наголошуючи, що «досі до виборів політичні сили не надто переймалися розробками економічних стратегій. Сьогодні ж з'являються цілі пакети антикризових заходів», і далі: «...в українській політиці починають конкурувати програми дій, а не лише лідери політичних сил». А ось Катерина Лебедева з **5 каналу** не поділяє їхнього оптимізму, тому посміялася з «нетаківців» у сюжеті, присвяченому потугам політичних сил за будь-яку ціну потрапити у «-ящик»: «Блок «Не Так!» бере кількість. Одразу двоє його лідерів провели прес-конференції майже одночасно. Звичайно, знаючи про такий збіг. Розрахунок простий. Хоч на одну подію хтось та приїде... Економічну програму блоку, окрім партійців, сіли коментувати аж 4 політологи. І вони, і журналісти здивувалися. Адже відбувалася відверто агітаційна подія, а політологів запросили на «круглий стіл». **Авторці вдалось у жартівливому тоні точно відобразити прикру ситуацію: зараз відрізнити справжній інформпривід від «дутого» просто неможливо.** І журналісти навіть не мають права допомогти в цьому глядачам (даючи оцінки «штучний», «справжній» тощо), бо ризикують потрапити у жорна виборчого закону або звинувачень у порушенні новинних стандартів.

Турботу про глядачів-виборців виявив телеканал **СТБ**, приділивши увагу заявам соціолога Ірини Бекешкіної («Демократичні ініціативи») про дискредитацію вітчизняних соціологічних служб скороспілими «клонами». Незважаючи на злободенність теми (адже результати фіктивних соціопитувань оприлюднювали майже всі), інші канали говорили про це напрочуд мало. У сюжеті пролунали як назви «клонів», вірити яким не можна, так і назви авторитетних служб; це дуже важливо у світлі тенденції, яку активно підігрівають своїми заявами опозиціонери: народ втрачає довіру до соціологічних опитувань взагалі.

14 лютого за перше місце у випусках новин змагались дві теми: старт українсько-російських переговорів і заява Єханурова про те, що Україна готова відмовитись від послуг «РосУкрЕнерго». З обох тем у новинах усіх телеканалів було сказано багато, та ми зосередимось на тому, що могло реально вплинути на електоральні настрої. Зокрема, у сюжеті каналу «Інтер» пролунало спростування вчорашньої інформації «Коммерсанта» від самого Івана Плачкова: «...я не знаю засновників з української сторони. І це хтось видумав, це провокація. Україна не налягала і не давала пропозицій по «РУЕ». Автор сюжету, Анастасія Образцова, таким чином відсилала глядачів до інформації, якої в попередніх випусках «Подробностей» не було. Таємниче

«це», яке хтось вигадав, випливало зі слів: «журналістам пришлось буквально охотиться на него в кулуарах парламента... чтобы узнать, кто же навязывал переговорщикам «РУЕ». А еще — правда ли, что среди владельцев этой компании есть граждане Украины?». Звідки взялось таке припущення — було незрозуміло тим, хто не читає «Коммерсантъ».

Серед журналістів, яким удалося вполювати Плячкова в кулуарах, явно не було представників каналу **НТН**. У випуску **«Вчасно»** 14 лютого Плячков не згадувався взагалі. Тобто, на цьому каналі повідомленню про його розмову з Рибачуком судилося залишитись неспростованим...

Сама по собі заява Єханурова викликає багато запитань. Ось як потрактували її на **«1+1»**: *«Змінитися може схема газових відносин України і Росії. Є реальна можливість, що посередників у цій газовій грі не стане. Як розповів сьогодні у парламенті Прем'єр Юрій Єхануров, — росіяни першими висловили свої побоювання щодо посередництва компанії «РУЕ». Висловили — де, коли, в якій формі? Наведений, наприклад, каналом **НТН** синхрон Прем'єра виглядав, як розгублене бурмотіння. До того ж, ця новина подавалася майже скрізь у прив'язці до іншої: Президент вимагає від уряду надати повну інформацію про власників «РосУкрЕнерго». Це вкотре вже? У той же час, зазначимо, що на більшості телеканалів до новини про заяву Єханурова не давали бекграунду щодо відомої заяви від 8 лютого від російського президента Володимира Путіна (нагадаємо: «Я сказав Ющенку: «Заводьте туди «Нафтогаз України» напряму. Не хочете — давайте створимо інше підприємство. Але вони не хочуть. І саме вони (Україна) запропонували нам, щоб саме «РосУкрЕнерго» поставляло замість «Газпрому» паливо в Україну. Ми погодилися. Для нас головне — формула ціни. «РосУкрЕнерго» зі своєю непрозорою 50-відсотковою українською часткою відпочиває порівняно з тим шахрайством, яке мало місце усі ці 15 років у нас у газовій сфері», — сказав Путін). Тож для тих глядачів, які ретельно не відстежують перебіг подій навколо «РУЕ», 14 лютого повна картинка мотивацій заяв політиків, по суті, залишалася невідомою. Очевидне порушення стандарту повноти інформації. Між тим, наприклад, з новини **ICTV** виходило, що Єхануров усе ж перший звернувся до Фрадкова з пропозицією обійтись без «РУЕ», а на посередництві цієї компанії наполягали саме росіяни.*

Початку переговорів із Росією українське суспільство чекало із завмиранням серця й деякою зловтіхою, адже в коментарях наших можновладців протягом останніх двох тижнів не раз лунали запевнення: доживемо до 14 лютого й покажемо Росії і ринкові відносини, і Чорноморський флот, і маяки, і кордони... Чи вдасться українській стороні наполягти на своєму й вигідно для себе залагодити кримські проблеми? Відповіді на це запитання виглядають симптоматично:

Перший канал: *«...не забувайте, що ви в гостях. Такий задав тон українсько-російським переговорам Володимир Огризко». Згадали, нарешті, й про наругу над українським прапором. Головна ідея: Росії треба вже починати готуватись до виведення Чорноморського флоту в 2017 році (Гриценко).*

«Інтер»: (телемостом) *«Вопрос о выводе российского флота подымался дважды, но, к сожалению, только журналистами... вопрос о деньгах не подымался также, и судя по всему, по общей договоренности ... главное — провести инвентаризацию объектов».*

«1+1»: *«Україна наполягає на тому, що плата за базування Чорноморського флоту має бути піднята. Росія це заперечує. Україна наполягає на тому, щоб маяки були оформлені в українську власність — і потім укласти нову угоду про спільну експлуатацію. Росіяни це також заперечують».*

ICTV: *«Київ пропонує Москві змінити формулу розрахунків... наша сторона підняла питання про інцидент на маяку Херсонський... під час проведення акцій біля воріт об'єкта проти громадян України застосували грубу фізичну силу».*

К1: *«...учасники не знаходять спільної мови. Вартість оренди зафіксована ще базовою угодою від 97-го року — і Росія не погодиться на зміни, — наполягає Григорій Карасін, один із керівників російського зовнішньополітичного відомства. Українські дипломати іншої думки — якщо ми переходимо до ринкових принципів у відносинах із Росією, то й розраховуватися слід за світовими цінами».*

СТБ: *«Українська сторона вимагає ринкових цін на оренду. Ринкові, за підрахунками Держкомзему, — це 1 мільярд 800 мільйонів доларів. Якщо ж Кремль не погодиться, кажуть аналітики, Україна має запасний варіант — пустити до Криму підрозділи інших держав, скажімо, НАТО».*

«Тоніс»: *«Україна хоче отримувати плату за базування Чорноморського флоту Росії за ринковими цінами».*

У дипломатії різниця між «хотіти», «пропонувати», «наполягати» й «вимагати» величезна, адже це — позиція сторони, яка визначає шанси на досягнення консенсусу. Та ганити журналістів за такий різнобій було б несправедливо: засідання тривало до вечора, тож вони запізно отримали інформацію, аби підготувати повноцінні матеріали.

15 лютого «шизофренія» нашої влади загострилася: всупереч учорашнім твердженням Огризка, що Україна вимагатиме від Росії платити за базування ЧФ за ринковими цінами, з Банкової надійшло запевнення, що нічого такого поки що не буде. **Перший канал** повідомив про це зі слів президентського радника Тищенка: «Україна поки що не братиме з російського Чорноморського флоту більше грошей, бо ще не знає, за що». Мовляв, спершу інвентаризацію проведемо. Процитували Президента: «Україна не ставить собі завдання ревізії базових угод з Росією щодо Чорноморського флоту. І розмова про його залишення **після 2017-го – передчасна**» – що прямо суперечило учорашній заяві міністра Гриценка. Також було зазначено, що «...завдання переговорів українська сторона бачить у пошуку механізмів виконання великої угоди від 97 року».

Тим, що представники виконавчої влади суперечать один одному, давно нікого не здивуєш, але є тут і маразм іншого порядку: велика угода від 97-го року містить конкретну ціну – 97 мільйонів доларів США на рік; якщо Україна збирається її виконувати, то навіщо взагалі обговорювати можливість перегляду розцінок?

ТРК «Україна» процитувала інші слова Ющенка: «Питання «Чи перебувати Чорноморському флоту на території України?» має вирішити публічна дискусія...» Тобто, надія, що ЧФ і після 2017 року зіграватиме нас своєю присутністю, все ж таки є! Щоправда, не виключено, що це якраз той випадок, коли «точка зрення определяется местом сидения»: Президент зробив цю заяву, перебуваючи в Дніпропетровську.

СТБ відобразив «плюралізм у голові» в динаміці: «...завтра міністр оборони України їде в Севастополь. Припускають, що він хоче подивитися на власні очі, як **триває підготовка Чорноморського флоту до виселення 2017 року**. Проте, український Президент радить не робити завчасних прогнозів. **Флот може і залишитися**». І спростував своє ж учорашнє повідомлення («**Українська сторона вимагає ринкових цін на оренду. Ринкові, за підрахунками Держкомзему, – це 1 мільярд 800 мільйонів доларів**». «Радник Ющенка назвав це передчасним і сказав, що **пропозиції про перехід на ринкові принципи Київ Москві не робив**»). Наступного дня у Севастополі міністр Гриценко, який не міг не чути заяв Президента, пообіцяв, що 2017 року російський флот буде виведений з території України. Завіса.

Ополудні **16 лютого** на деяких українських веб-сайтах з'явилась інформація про те, що міністр фінансів Пинзеник подав у відставку, і не просто так, а **на знак протесту проти газових домовленостей**. При цьому посилались на «поінформоване джерело в уряді», а першими опублікували звістку «Українські новини». Звістка спровокувала безліч коментарів і здогадок, аж поки о 16-й годині не була спростована офіційним повідомленням Міністерства фінансів: Пинзеник пішов у відпустку, пов'язану з виборчою кампанією. І все ж, незважаючи на спростування, провокація спрацювала відмінно.

Перший канал докладно розповів про гадану відставку Пинзеника, пов'язавши її з газовими питаннями, а також зауважив: «не дочекавшись офіційного підтвердження інформації, політики з опозиційних таборів схвально сприйняли можливість відставки головного фінансиста». У новинах **«1+1»** – наголос на поширеній неправдивій інформації; в сюжеті йшлося про критику газових домовленостей, зокрема, про свіжу заяву американського посла, який назвав «РУЕ» підозрілою організацією. **«Інтер»** говорив про цю історію, як про інтригу. Ведуча **«Часу новин»** на **5 каналі** Лідія Таран на початку випуску повідомила: «Міністр фінансів Віктор Пинзеник **не йде у відставку. Він взяв офіційну відпустку на час виборчої кампанії**». Звідки тоді взагалі розмови про відставку? Втім, зрозуміло, що про неї інформаційний мовник повідомляв, вочевидь, у попередніх випусках новин, але ж розраховувати, що всі глядачі стежать за новинами на 5-му безперервно – не слід. **Новий канал** додав пікантності: «...однопартійці Пинзеника кажуть, що він таки намагався піти з посади, бо не згоден з газовими домовленостями між Україною та Росією. Але Президент не відпустив», – без уточнення, які саме однопартійці таке казали. Канал **«Тоніс»** ствердив: «Міністр фінансів Віктор Пинзеник **подав у відставку**. Мотивація – урядовець не згодний з російсько-українськими газовими угодами», – і лише як версію Єханурова подав те, що Пинзеник у відпустці. І щось геть химерне: «Давній соратник Пинзеника, який захотів залишитися невідомим, у телефонній розмові сказав, що заяви про відставку з боку Пинзеника таки мали місце, але згодом цей намір міністра трансформувався в ідею відпустки».

Отже, факт: міністр пішов у відпустку. Інформація ж, розтиражована всіма каналами, стувалась передусім **відставки та незгоди з газовими угодами**. Слів невідомого «джерела», яке так і залишилось анонімним, вистачило, аби поставити під сумнів офіційне повідомлення, у яке дехто, у підсумку, так і не повірив... А хтось іще дивується, що падає рівень довіри до телебачення! В той же час, треба визнати, що невідомо насправді, де ж було більше інформації про справжній фундамент та розвиток події – в офіційному повідомленні чи словах «джерел».

У тому ж дусі цього дня тривало висвітлення теми «Кому потрібне «РосУкрЕнерго?». **«Інтер»**,

наприклад, дав пряму мову (у вигляді **синхрону**) російського міністра Христенка: «*Мы готовы заменить «РУЕ» как посредника на «Газпром» напрямую и будем рады, если с украинской стороны появится «Нефтегаз».* А ось на думку журналістки Інни Коваль з **«1+1»**, «*російський міністр зауважив, що міняти «РУЕ» на іншого трейдера недоречно. Структура достатньо прозора.* У **«Вікнах» СТБ** заяву Христенка зрозуміли як м'яку відмову, зазначивши, що «*...вона офіційно не оформлена, і в Києві досі чекають на відповідь Москви. Сам Єхануров сьогодні зізнався, що йому особисто більше подобається варіант, якби паливо Україна купувала безпосередньо в «Газпрому».* За версією **НТН**, «*Москву цілком влаштовує «РУЕ» і замінювати його на іншу компанію вона вважає кроком необґрунтованим*», а за версією **«Тоніса»** – «*Росія не збирається відмовлятися від послуг компанії «РосУкрЕнерго» у газовому посередництві між нашими країнами.* Де шукати правди?

Канал **ICTV** видав наступну порцію інформації на тему «Хто стоїть за «РосУкрЕнерго»?»: «*Таємниці реальних акціонерів «РУЕ» не відкриють ні Президент, ні АМК – лише сама компанія. Перший заступник керівника Антимонопольного відомства посилається на закон, за яким цю інформацію може отримати лише суд або органи слідства. Комітет пропонував «РУЕ» оприлюднити власників, але компанія досі мовчить.* Чи знав про цей закон Плачков, коли напередодні «переводив стрілки» на АМК? Характерно, що цього тижня майже в кожному повідомленні на газову тему траплялись синхрони голови паливно-енергетичного комітету ВР Андрія Ключова, який різко критикував усі дії уряду. На кшталт «А Баба Яга проти!» – незрозуміло, чи від імені комітету, чи Верховної Ради, чи то Партії Регіонів; із огляду на те, що Кабмін уже два місяці демонстративно ігнорує всі вимоги та рекомендації парламенту, включно із власною відставкою, позиція народних обранців навряд чи хоч щось важить.

Окрім доброї новини **17 лютого** – надання Сполученими Штатами Америки Україні статусу країни з ринковою економікою – головним джерелом неприємних новин став Крим. Втім, деякі з них – наприклад, те, як прибічники Партії Регіонів у Джанкої розтрошили намет «Нашої України» та знищили агітаційні матеріали, – виявились, вочевидь, аж занадто неприємними, аби згадувати про них у теленовинах. Натомість, чергова гучна заява міністра внутрішніх справ Луценка, зроблена у Сімферополі, зацікавила всіх.

Позбавлення ліцензії найбільшої російськомовної телекомпанії Криму – ТРК «Чорноморська» – не викликало такого ажіотажу серед журналістської братії. Наприклад, у **«Вікнах» СТБ** про це було згадано побіжно в сюжеті, присвяченому викриттям Луценка: «*Кримські судді сьогодні позбавили ефіру і телекомпанію (без назви! – О.Д.), що дала змогу Луценкові оприлюднити свої претензії, щоправда, не за це. Представники блоку «За Януковича» таким чином покарали телевізійників за оприлюднення не вірогідних, на їх думку, соціологічних опитувань.* Повноцінний сюжет закриттю «Чорноморки» – небезпечному прецеденту застосування виборчого законодавства, що може спричинити цілу епідемію закриття ЗМІ по всій Україні – присвятили лише «1+1», принагідно взявши коментар у Януковича: «*Согласно закону о средствах массовой информации, основания есть, потому что эта информация, конечно же, влияет отрицательно на рейтинги партий.* Інші телеканали змовчали, і лише **5-й** 19 лютого дістався до цієї теми.

Не повідомила про цю «визначну перемогу Партії Регіонів» навіть **ТРК «Україна»**. Натомість, в ефірі **«Подій»** знову трапилась «аналітична вставка»: цього разу Наталія Кондратюк говорила про українсько-російські відносини. Аналіз у дусі «*...не могу зрозуміти, як за кільканадцять місяців ми відкотилися на десятиліття...* «*Більш-менш стали стосунки існували, доки Києву не закортіло крокувати в односторонньому порядку до ринку. Як на мене, ринку те, що маємо зараз, не стосується у будь-якій нині конфліктній галузі. Швидше це базар,* – відкриває глибокі переживання журналістки, які, втім, дуже мало стосуються тих функцій, що їх має виконувати інформаційна програма. Кілька хвилин добірного компостування мозків – і ефектна кінцівка: «*Страждать від нинішніх російсько-українських стосунків ті, хто наповнює цей бюджет – робітники та селяни. Бо міждержавна політика за принципами «Казки про Лелеку та Лисицю» у підсумку має той самий висновок. Мовою оригіналу: «Как аукнется, так и откликнется». До побачення!*». Окрім квазіаналітичного переказу політичної платформи Партії Регіонів, **ТРК «Україна»** поступово збільшує її присутність у своїх новинах – хоча, здавалося б, куди вже більше. А таки є куди: можна розповідати про діяльність улюбленої партії окремо у всеукраїнському масштабі, окремо – в місцевому.

17 лютого глядачі вперше дочекались конструктивних повідомлень із штабу «Нашої України», де відбувались переговори з метою створення «помаранчевої коаліції». Великий сюжет присвятив цій темі канал **«1+1»**. Натомість, **«Тоніс»** зосередився на позиції Юлії Тимошенко, яка своїми завищеними вимогами блокує переговорний процес. Автор почерпнув інформацію про вимоги лідерки БЮТ з її «*інтерв'ю одному виданню*» (небажання телевізійників рекламувати кон-

курентів доходить до маразму, адже в цьому випадку це підривало довіру до розповсюджуваної інформації).

Хоч по суботах і не заведено «напружувати» глядачів політикою, **18 лютого ТРК «Україна» і 5 канал** випустили цілі кулеметні черги більш чи менш актуальних політичних новин. 5-й започував Віктора Пинзеника, аби, нарешті, запитатися в нього про відпустку-відставку. Данило Яневський запропонував міністру прокоментувати заяву Литвина, зроблену 16 лютого: *«Сьогодні є намагання зберегти урядову коаліцію, не виносити сміття з хати. Саме тому Пинзенику і було запропоновано написати заяву з формулюванням – «У зв'язку з участю у виборчій кампанії».* З відповіді Пинзеника було зрозуміло, що він таки вельми критично ставиться до газової угоди, однак гіпотезу Литвина він не підтвердив і не спростував.

А телеканал **«Інтер»** виявився єдиним, що звернув увагу на візит Юлії Тимошенко до Севастополя. **Про прихильність найбільш рейтингового телеканала до БЮТ можна говорити вже відкрито** – про неї свідчить регулярне висвітлення її виборчих турне, а також знайома вже нам цитата: *«Конкурировать на этих выборах за право формировать правительство будут две политические силы: одна – это Партия Регионов, которую возглавляет Янукович, и второй блок – это блок, который возглавляю я».* Ще один нюанс: Юлія Володимирівна була вельми вигідно зображена на тлі *«немногочисленной оппозиции – «Русского блока» и прогрессивных социалистов»*, із якими вона чемно привіталась.

З одного боку, пані Юлії здорово поталанило – вона завоювала симпатії каналу, який дивиться чверть українців; з другого, навряд чи їй приємне сусідство з опозиційним блоком «Не Так!», без якого теж не обходиться майже жоден випуск програми «Подробности».

19 лютого Центральна виборча комісія провела жеребкування, і 45 політичних сил, що змагаються за місця у Верховній Раді, дізналися свої порядкові номери в бюлетені. Можна по-різному оцінювати символічне значення цих номерів у виборчій кампанії, однак активні прихильники різних партій і блоків із нетерпінням чекали на їх оприлюднення... І що ж зробили наші телеканали? Вони повідомили номери так званих «лідерів парламентських перегонів»: «Нашої України», ПР, БЮТ, СПУ, КПУ і блоку Литвина. У підсумкових «Фактах» ICTV було названо лише... власників 13-го номера – «Партії честі, боротьби з корупцією і організованою злочинністю». Оксана Гутцайт у **«Репортері» Нового каналу** повідомила, що БЮТ, блок Литвина і «Не Так!» перебувають у *«кінці бюлетеня».* У підсумковому ТСН обмежились такою інформацією: *«перше місце здобула Всеукраїнська партія народної довіри, останнє – «Трудова Україна», восьма сходинка у комуністів, «Наша Україна» на десятому місці, Партія Регіонів буде у бюлетені вісімнадцятою, через одну сходинку розмістилася «ПРП-Пора», соціалісти на двадцять сьомому місці, блоки двох жінок у третьому десятку, Наталія Вітренко – тридцять другий, і Юлія Тимошенко – тридцять шостий, на тридцять дев'ятому – блок Литвина».* Аналогічний перелік запропонував глядачам **5 канал**.

Гаразд, зачитувати перелік із 45 позицій – це «неформат» для інформаційного мовлення, та варто було хоча б продемонструвати пронумерований список, аби симпатіки політичних сил, не виведених соціопитуваннями в ранг «лідерів», мали можливість дізнатись їхні номери. Навіщо було штучно створювати додаткову перевагу «безальтернативній шістці»?

Крім жеребкування, в недільні випуски новин потрапило повідомлення про відкритий лист Тимошенко до Президента з порадою звернутись до Стокгольмського суду (**Новий канал**).

Перший, Новий і 5 канали відреагували на суботній дебют Ріната Ахметова в розмовному жанрі: виступ «лідера регіону» у драмтеатрі перед «активом Донецької області», який транслювала **ТРК «Україна»**. На **Першому** звернули увагу на альтруїстичні наміри Ріната Леонідовича відмовитись як від бізнесу, так і від можливого міністерського портфеля, й повністю присвятити наступні 5 років роботі у ВР. «Відмовитись від бізнесу» в розумінні Ахметова означає наступне: «Всі свої активи я передам в управління професійній команді СКМ. Там зібрались яскраві особистості. Хлопці грають як єдина футбольна команда. Тому я з легким серцем передам їм всі свої активи і вони легко впораються». Інші акценти зауважив **Новий канал**: *«Кандидат у народні обранці заявляє, що не фінансував президентських кампаній чи політичних партій. Каже, не допомагав фінансово і Віктору Януковичу. Реприватизацію «Криворіжсталі» Ахметов називає злочином проти України. І запевняє: підприємство купував чесно, не порушуючи закону».* І пряма мова: *«Не мы украли «Криворожсталь» у государства, а правительство украло «Криворожсталь» у Украины».* Про Криворіжсталь, а також про те, що Ахметов не вважає себе олігархом, а лише успішним бізнесменом, який доріс до політики, повідомив **5 канал**, і тут же перейшов до теми закриття «Чорноморки» Партією Регіонів.

У підсумкових **«Фактах», ТСН і «Подробностях»** провідні теми збіглись: переговори про майбутнє Чорноморського флоту і традиційна вже газова.

Олесь Терещенко та журналісти «1+1» спробували відобразити російсько-українські непорозуміння на різних фронтах як цілісну систему: «*Перехід на ринкові відносини між країнами розпочався повільно – переговорами відразу в кількох проблемних сферах: Чорноморський флот, морський кордон, м'ясо-молочна торгівля. І на відміну від газової теми, Росія всюди показала надзвичайну відданість процедурі і наміри ретельно вишукувати юридичні зачіпки, щоб або теперішнім відносинам просто надати статусу ринкових без зміни їх по суті, або перейти на ринок на вигідних для себе умовах*». У довгому, як завжди, монолозі Терещенка було викладено позиції російської та української сторін у переговорах. Остання – зі слів учасників переговорів: «*Термін перебування флоту в Криму до 2017 поза сумнівом та переглядати його не будуть не тільки у бік зменшення, але й у бік збільшення, тому росіяни вже зараз мають потурбуватися, щоб Чорноморський флот не «бомжував» у морі після цієї дати...*». Але ж була ще одна позиція, що суперечила цій – Президента Ющенка! Про суперечності між МЗС, міністром оборони і Президентом не було сказано нічого.

Позицію українського уряду щодо газу Олесь Терещенко розкритикував, але яку з них? Ми чули протягом тижня кілька різних. Крім того, ведучий, виявляється, краще за самого Пинзеника знає причини його відпустки: «*...міністр фінансів Віктор Пинзеник, який пішов у передвиборну відпустку, і не в останню чергу через незгоду із газовими домовленостями*». Івана Плачкова у цій програмі не було згадано взагалі; про скандал із нез'ясованим питанням про власників «РУЕ» – буквально кількома загальними словами. Таким чином, аналізу в ТСН було піддано сухий підсумок подій останнього тижня, з якого попередньо витиснули всю нібито непотрібну глядачам «воду», що могла стосуватись афер і брехні представників уряду. На це, напевне, немає часу. Як і – знову таки звертаємо увагу – на коментарі експертів з енергетичних питань. Натомість, на довжелазний «лайфвий» репортаж про життя простих пасажирів поїзду «Київ-Москва» та їхні думки щодо українсько-російських відносин час знайшли... Так само, як і на тривалу прогулянку Костянтина Грубича з Олександром Морозом. Власне, обидва сюжети могли б цілком бути – але за умови відповідей у програмі – і вустами професійних людей – на справді визначальні для виборців/громадян України питання. Коли ж суттєве приноситься у жертву «жовтому» – враження, що від тебе щось приховують, може стати постійним для глядача телеканала.

Аби почути багато предметної критики газової діяльності уряду, варто було лише перемкнутися на «Інтер». Варто процитувати: «*Зрештою, Єхануров махнув рукою, сказав: хочете – можемо замінити «РУЕ» на іншого посередника. Але хіба суть газових проблем України зводиться до конкретного «РУЕ»? Згадайте, працювала ж колись «Ітера», 61% акцій якої ніхто не знав, кому належить. Була скандальна ЄЕСУ і купа інших операторів. І завжди були незмінні речі, на які чомусь ніхто не звертав уваги. Перше – чому на цьому ринку взагалі присутній посередник, за роботу якого «Газпром», до речі, не відповідає. І чому протоколи останньої угоди – таємні? Друге – планові втрати в українській газотранспортній системі щороку сягають 8 мільярдів кубометрів. Куди вони діваються? Третє – чому держава, одна з лідерів за запасами газу в світі, роками не збільшує власний видобуток. Усе інше, за великим рахунком – дріб'язок. І у цьому дріб'язку останніми тижнями і борсається країна*». Далі йшов репортаж із життя українського негазифікованого села, яке у світлі теперішніх негараздів газифікувати недоцільно.

Зауважимо, що новий ведучий «Подобиць тижня», відомий журналіст Володимир Павлюк (до цього працював на Новому каналі, K1), аж занадто вдається до оціночних коментарів (- тим більше, що поки що «Подобиці тижня» канал не позиціонував як авторський проект). А також висловимо подив: навіщо знадобилось авторам програми перестрибувати з конкретних дій уряду на загальновідомі стратегічні проблеми? Адже брехня, – чи то «неузгоджені суперечливі заяви», якщо комусь завгодно, – урядовців і непрозорість домовленостей із «РосУкрЕнерго» були явно не останнім фактором розвитку цих подій. А тут – мовляв, відчепіться від того «-РУЕ», Україна має й без того багато проблем (які за 15 років не вирішені, і ще 15 років вирішуватимуться). Наскільки ця позиція є особистою позицією ведучого, або ж вона має під собою якесь інше підґрунтя – залишається невідомим.

Про переговори щодо долі ЧФ у «Подобицях тижня» розповіли стисло, також не відобразивши суперечності в позиції української сторони, натомість, назвавши багато чисел – кількість об'єктів, чисельність контингенту тощо. Зате дуже детально висвітлили злободенне питання «як політики відсвяткували День Святого Валентина». Не забувши виділити в сюжеті почесне місце Юлії Володимирівні Тимошенко.

Найповніше було висвітлено кримські проблеми у програмі «Факти тижня» з Оксаною Соколовою на ICTV. Був наданий серйозний і глибокий аналіз із розумінням «міжрядкових» чинників, що гальмують розв'язання проблеми: «*Росії нині надзвичайно важливо модернізувати свій флот у Криму. Але зробити це без погодження з українською стороною неможливо. Україна, звісно, намагається скористатися ситуацією і нагадати, хто в Криму господар*». Про непослідовність

заяв української влади не йшлося, однак у синхроні Гриценка пролунало: «Якщо Конституція і підписані угоди визначають, що Чорноморський Флот Російської Федерації базується в нас до 2017 року, якщо ми сказали «а», то ми говоримо і «б». Значить після 2017 року **він тут не буде базуватися**», після чого процитували Кінаха: «Президент України чітко підтвердив, що сьогодні терміни перебування Чорноморського флоту на території України після 2017 не обговорюються. Це **не сьогоднішнє питання**», – з чого для глядача випливає відсутність узгодженої позиції. Загалом, у «**Фактах тижня**» більше поживи для роздумів, аніж висновків, і це тішить.

Ще один сюжет у програмі було присвячено виборам міських голів, які, як зауважив політолог Сергій Телешун, за новим законом отримують багато додаткових повноважень. Як виявилось, за мерські посади ведеться не менш відчайдушна боротьба, ніж за парламентські крісла. Про місцеві вибори йшлося й у програмі «**Один тиждень. Вибори**» **K1**, де постали панорами передвиборного життя міста Донецька та села Баланівки на Поділлі. Щоправда, ці сюжети були аж надто «про все та ні про що» – аби зрозуміти, про що все-таки хотіли розповісти їхні автори: про «господарство», яке дістанеться у спадок майбутнім обранцям на крісла мерів, або про нинішніх кандидатів на ці крісла... Отже, на майбутнє хочеться побажати авторам програми на каналі **K1** більш чіткого фокусування на темі (або її визначення).

* * *

Тим часом, як приватні канали на прохання – а може, й вимогу, – власників «не забувають згадати» про ті чи інші політичні сили, телеканал, що перебуває у нашій із вами, тобто державній, власності, потроху стає аполітичним. У деяких випусках новин **Першого** на цьому тижні не було названо жодної політичної сили (або від сили одна-дві згадки), а відомі політики давали коментарі лише щодо своїх професійних – але не партійних – обов'язків. Може, це й на краще.

Дедалі частіше об'єктом репортерського інтересу стають атрибути виборчої кампанії – агітація, політична реклама, соціологічні опитування, «чорний піар» і виборчі програми. Офіційних повідомлень із ЦВК також не бракувало, хоча у випадку з жеребкуванням, як то кажуть, спасували.

Деякі політичні сили, що посіли не перше місце за результатами останнього моніторингу телефіру, явно пожвавились, аби це надолужити і збільшити свою й без того чималу присутність у новинах. Мали б пам'ятати, що восени 2004-го це їм не допомогло.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6785/ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_13-19_ljuto-go_2006__roku/

ПЕРЕДВИБОРНА ГОТОВНІСТЬ НОМЕР ОДИН

Огляд теленовін і телетижневиків 20-26 лютого

На вказаному тижні тема українсько-російських відносин відійшла на другий план, поступившись іншим, звичним для України передвиборної: киданню яйцями, боротьбі за мову й безрезультатним намаганням об'єднатись. Останні, як і слід було чекати, закінчились нічим.

Опозиція почала відчайдушну боротьбу проти спорудження сховища ядерних відходів, а БЮТівці смертельно образились на міністра внутрішніх справ за оприлюднення інформації про перебування під слідством Андрія Шкіля. Щойно м'ясо-молочна криза наблизилась до вирішення, розпочалась інша – цукрова, що має виразний політичний підтекст. Але й міжнародний конфлікт на нашу голову знайшовся: Туркменістан звинуватив Україну в заборгованості й пообіцяв підвищити ціну на газ до 100 доларів за тисячу кубометрів.

Та головною темою тижня усе ж були вибори в усьому розмаїтті їхніх проявів, від замовної соціології до агітаційних концертів. Про ті невидимі для глядачів процеси, що відбуваються в редакціях із наближенням 26 березня, свідчить той факт, що за підсумками тижня з двох провладних телеканалів мали намір звільнитися провідні телеведучі-топ-менеджери новин – Роман Скрипін і Олег Панюта.

20 лютого ілюзія газової стабільності репнула у новому місці: свої претензії до України висловив президент Туркменістану Сапармурат Ніязов. ТСН відрядила до «Нафтогазу» журналістку Марію Васильєву, що переказала найсвіжіші новини телемостом: «...ми отримали коментар від Олексія Івченка, який заявив, що ніякого боргу перед Туркменістаном немає в природі. Мовляв, справді під час візиту нашої делегації до Ашгабада йшлося про цей борг. Міністр нафти

і газу Туркменістану запропонував українській делегації ознайомитися із документами, які нібито свідчили про цей борг. Але, мовляв, за словами Івченка, українська сторона надала свої документи, в яких йшлося про те, що боргу не існує. А навпаки, **є переплата 15 мільйонів доларів за постачання газу як товарами, так і грошима...** Івченко вважає, що в будь-якому разі, якщо сторони не знайдуть компромісу, тоді Україні слід взагалі відмовитися від постачання туркменського газу». Було також зазначено, що Україна заплатила наперед 88 мільйонів, **але жодного кубометра туркменського газу за контрактом 2006 року не отримала.** Синхрон Івченка засвідчив серйозні наміри української сторони у разі можливого підняття ціни на газ: «Швидше всього, ми відмовимось грати у цю гру... Якщо ми погодимося на підняття ціни на газ більше, ніж на 50 доларів, вести переговори з туркменською стороною як стороною прямої поставки газу в Україну втрачає зміст». Окрім відмови купувати газ (без уточнення, де ж тоді братимемо інший), Івченко пригрозив туркменам Стокгольмським судом, якщо вони не повірять у відсутність українського боргу.

«Інтер» о 20-00, напевно, ще не мав оперативної інформації, тому... обмежився вчорашньою: «Украина **должна Туркменистану за газ почти 159 миллионов долларов**, – об этом Ющенко по телефону напомнил Ниязов. Украинский Президент позвонил в Ашхабад, чтобы поздравить своего коллегу с Днём рождения. **Он пообещал погасить долги** как можно скорее и пригласил Туркменнбаши в гости. Ниязов согласился. Точная дата визита уточняется. На днях украинская делегация вернулась из Ашхабада ни с чем». Якщо Президент пообіцяв віддати борги, значить, він їх визнав – так виходило, принаймні, з повідомлення «Інтера».

У новинах **Першого каналу** інформацію про українсько-туркменське непорозуміння поставили у другій половині програми, між повідомленнями про покази мод у Мілані та новинами цукрової й металургійної промисловості. Тут теж пролунали запевнення Івченка у відсутності боргу та наявності переплати. За синхронном: «Ми завжди максимально йшли на компроміси. Але надалі не будемо йти на ті поступки, які граничать із приниженням держави» ішов журналістський текст: «Але Україна наголошує: Туркменістан – стратегічний партнер в енергетичній сфері. Цьогоріч ми споживемо до 40 мільярдів кубів його палива». Стратегічним партнерам, взагалі-то, судом не погрожують – із ними домовляються. Крім того, звідки цей оптимізм щодо споживання 40 мільярдів кубів газу, якщо ми за два місяці не отримали жодного?

До речі, у «Подробностях» на «Інтері» відбулась цікава сценка. Коли Віктор Медведчук, який перебував у студії і як гість, торкнувся теми Конституційного Суду, ведуча Світлана Леонтьєва перервала бесіду з гостем, аби озвучити наступну інформацію: «Среди главных вопросов последней парламентской недели – законопроекты о Кабмине, неприкосновенности депутатов, местных советов и формировании Конституционного Суда. На сегодняшнем заседании согласительного совета лидеры фракций компромисса по этим вопросам не нашли. На 4 вакансии в КС по парламентской квоте – 16 кандидатов. Фамилии претендентов, которые будут внесены в бюллетени, определяют рейтинговым голосованием. Если судей изберут, то в четверг может состояться и церемония присяги. Правда, многие депутаты в этом сомневаются. В частности, спикер не исключает, что вопросом о формировании КС займётся уже ВР нового созыва». Нічого особливого – але відеорядом до повідомлення була прес-конференція **Юлії Тимошенко**, яка весь цей час перебувала в кадрі. Після цієї інтермедії ведуча відновила бесіду з гостем. Можливо, звісно, переплутали касети. Всяке буває.

Канал **НТН** відзначився двічі. По-перше, разом із 5 каналом він першим повідомив новину про захоплення Податкової академії в Ірпені. Формулювання НТН: «Група народних депутатів та група прихильників Петра Мельника сьогодні намагалися увійти до будівлі академії, проте були затримані співробітниками податкової міліції. У результаті з обох сторін є постраждалі». Формулювання **5 каналу**: «Як заявляють освітяни, в академію він прийшов не сам. Петро Мельник разом із представниками Партії Регіонів били вікна та охоронців». Те, що насправді штурм академії відбувався силами працівників охоронної фірми та найманих «активістів» Партії Регіонів, підтвердили очевидці; з відеоряду інших каналів можна було пересвідчитись у наявності на полі битви переможних стягів ПР. Та **НТН**, розуміючи неоднозначність події – все ж таки силове захоплення, псування майна, рукоприкладство – вирішив про всяк випадок дружню партію не згадувати. Зауважимо, що у великому сюжеті **СТБ** 24 лютого, присвяченому цій темі, про політичний вимір проблеми теж не йшлося.

Це не єдине неподобство Партії Регіонів, яке НТН довелось висвітлювати. Він першим з опозиційних каналів повідомив своїх глядачів про призупинення ліцензії ТРК «Чорноморська». Та ще й продемонстрував, наскільки глибоко розбирається в проблемі лідер регіоналів: «Віктор Янукович, лідер Партії Регіонів зізнається, що ситуацію навколо «Чорноморської» ТРК у деталях не знає. **Водночас підтримує позицію своїх кримських підлеглих**». Синхрон Януковича: «- Что касается работы журналистов, на мой взгляд, мы, конечно, должны дать возможность всем

журналістам *работать* вільно. Свобода слова повинна бути, але не повинна бути клевети, повинні бути точки зору, але не повинна бути інформації, дезінформуючої наших виборців». Не дивно, що ТРК «Україна» протягом тижня утримувалась від висвітлення цього конфлікту: дієвішої антиреклами для ПР, ніж офіційна позиція її лідера, не придумали б навіть політтехнологи.

21 лютого в ефірі з'явилась нова порція версій українсько-туркменського скандалу. Зокрема, офіційну позицію НАК «Нафтогаз» озвучили в «**Подробностях**»: «*Киев исправно выполняет все свои обязательства. Задолженность за среднеазиатское топливо действительно есть, но она составляет чуть больше 77 миллионов долларов, а не 159, как утверждал президент Сапармурат Ниязов. Кроме того, «Нефтегаз Украины» должен отправить в Туркменистан товары на сумму 106 миллионов долларов. Часть этой продукции НАК обязан отгрузить не позже 1 апреля, остальное до 1 августа*». Отже, за «**Інтером**», борг таки є, але не такий великий, як кажуть туркмени.

У Першого каналу інша версія: «*Україна має перед Туркменістаном 77 мільйонів доларів газових боргів, а не майже 160, як заявляв Ашгабад. Речник МЗС Василь Філіпчук заявляє, що Київ не розрахувався повністю, бо список товарів, які треба поставити в рахунок оплати за газ, не узгоджений*». Тобто, 77 мільйонів – це вартість товарів? За версією «**Інтера**», Україна винна й товари, і гроші. ТРК «Україна» звела три версії до купи: «*Заборгованість України за туркменський газ удвічі менша, ніж твердить офіційний Ашгабад. Україна може відмовитися від туркменського газу у разі подальшого зростання його ціни. Така реакція «Нафтогазу» та Міністерства закордонних справ на обвинувачення у боргах з боку Туркменбаші. І взагалі, ще невідомо, хто кому винний*». Порівнюючи повідомлення різних каналів, потроху починаєш розуміти причину розбіжностей: «Нафтогаз» міг і гадки не мати про борг, про який знало МЗС. Типова ситуація для нашої виконавчої влади.

Перший канал присвятив ліричний сюжет конфлікту між колишніми «братями по зброї» – Луценком і Шкілем. Розказана Ганною Калиною історія про міністра, який мусив робити непростий вибір між законом та товаришськими почуттями, і смертельно ображеного кандидата в депутати, що вимагає вибачень за констатацію факту свого перебування під слідством, не могла не викликати у глядачів співчуття. Несподівано високий для журналістів державного телебачення рівень художнього осмислення теми справді потішив, особливо з огляду на її небезпечний конфліктний потенціал (адже відомо, що Луценко знайшов судимих і підслідних у списках усіх політичних сил, окрім рідної СПУ). У подібному ключі підійшов до висвітлення теми і Єгор Чечеринда (ТСН, «1+1»). Але варто порівняти синхрони Луценка, наведені двома каналами:

Перший: Луценко: «*Йому пред'явлено звинувачення у скоєнні злочину. Я особисто вважаю, що цей злочин і ця справа носять політичний характер. Але я це можу заявляти лише як людина*».

«1+1»: Луценко: «*З моєї точки зору, це політична справа. Але, на жаль, ні пан Турчинов, коли очолював СБУ, ні сьогоднішнє керівництво СБУ, ні пан Піскун, ні нинішнє керівництво прокуратури не закрило цю справу. Отже, фактично, людині пред'явлено звинувачення, а вона не звертається в суд, аби це звинувачення відхилити, на що має повне право*».

Якщо в сюжеті **Першого** Луценко виправдовується, то в сюжеті ТСН – називає винних у ситуації, а саме представників БЮТ і Партії Регіонів. Формулювання позиції Шкіля і БЮТ у двох каналах також істотно різняться. На **Першому** – синхрон ображеного депутата: «*Очікував реабілітуючих причин – визнати, що справа була сфальшована, вона була політична, вона була замовлена, виконавцями були працівники міліції і СБУ. Я, власне, це хотів почути. Але звертатись до суду з цим – підстав, в принципі, не існує*». А ведуча «1+1», перейшовши до теми конфлікту між Шкілем і Луценком, сказала наступне: «*Подати до суду на головного міліціонера Юрія Луценка мають намір уже кілька партій. Про те, що дії Міністерства внутрішніх справ дискредитують, зокрема, імідж Блоку Юлії Тимошенко, заявив депутат Андрій Шкіль*». З цього можна зрозуміти, що й БЮТ збирається позиватись до міністра (що, власне, і зробили через кілька днів ображені члени БЮТ, але на той момент про це ще не було відомо).

Неоднозначним було висвітлення різними каналами політичної події дня – підписання угоди про Коаліцію «демократичних сил». Зокрема, **К1:** «*Лідер БЮТ Юлія Тимошенко в односторонньому порядку підписала свій варіант угоди про створення коаліції демократичних сил у майбутній Верховній Раді. Текст проекту направили Президентові Віктору Ющенку, першому номеру виборчого списку «Нашої України» Юрію Єханурову та лідеру соціалістів Олександру Морозу. І вже є реакція Нашої України. На її думку, цим підписом Тимошенко визнала Президента лідером «помаранчевої» коаліції. Проект угоди також схвалив «Громадянський блок «Пора-ПРП». Тепер очікують згоди Соцпартії та блоку Костенка-Плюща*». Звучить так, ніби нічого страшного в цьому «односто-

ронньому порядку» нема. Про те, що БЮТ взагалі не визнає Пору-ПРП і блок Костенка-Плюща можливими суб'єктами коаліції, також не сказали. Не конфліктною, а цілком конструктивною і навіть близькою до позитивного розв'язку виглядала ситуація з коаліційною угодою також у сюжеті «Інтера». Із нього аж ніяк не було очевидно, що кожна сила підписала **свій** варіант угоди (на чому наголосили, наприклад, **СТБ** і **5 канал**). У сюжеті «1+1» наведено цитату Тетяни Мокріді: «Сьогодні зранку попередньо погоджений текст угоди був розісланий усім лідерам БЮТ, СПУ, «ПРП-Пора», блоку Костенка-Плюща» – але незрозуміло, чи йдеться про текст, підписаний Тимошенко, чи про інший. **Перший канал** не згадав про коаліційну угоду взагалі. Таким чином, для глядачів цього каналу фіаско, яким закінчилась остання спроба «помаранчевих» порозумітись до виборів, так і не стало очевидним – до середини, коли його визнав Президент.

Головною політичною темою **22 лютого** був демарш кримських депутатів, які ухвалили провести (і профінансувати з бюджету автономії) консультативний референдум щодо надання російській мові статусу державної. Здавалося б, після стількох виборчих кампаній, у яких розгравалась мовна карта, в мас-медіа мав би розвинути імунітет, і вони могли би, принаймні, не роздувати сенсації з чергової витівки проросійських популістів. Але ні. З усіх телеканалів лише «Тоніс» не надав цій темі особливої ваги, поставивши коротке повідомлення з синхронном екс-прем'єра Криму Матвієнка в кінець випуску «**24 годин**». І лише **НТН** у підсумковій програмі «**Вчасно**» не повідомив про референдум нічого.

Сюжети лояльних до влади і опозиційних каналів різнились за тональністю і фактажем, а також за версткою. У «Подіях» **ТРК «Україна»** рішення про референдум показане, як велика перемога кримського народу в боротьбі за право говорити рідною мовою (я не вигадую, таке було в «-Подіях» днем раніше – «Кримчани вийшли на мітинг, вимагаючи права спілкуватись російською мовою»). Провладні канали охоче демонстрували уривки дискусії, що точилась у залі й добре характеризувала реальну мотивацію сил, що ініціювали референдум. А ось на «1+1» переповіли позицію спікера, якої не було в інших: «Литвин наголошує, що референдум про статус російської мови у Криму має лише консультативний характер, і його результати можуть бути лише рекомендацією. Про намір кримських депутатів Литвин, за його словами, знав ще вчора ввечері. Йому подзвонив кримський спікер Борис Дейч і попросив, щоб свої висновки з приводу цього референдуму дали юристи ВР України. За словами спікера Литвина, **Міністерство юстиції позитивно поставилось до такої ідеї**. Водночас протягом сьогоднішнього дня Мін'юст утримувався від будь-яких коментарів з цього приводу». Литвин і справді зробив таку заяву на прес-конференції у Кривому Розі, однак із його **дослівної цитати** – «наскільки я поінформований, наскільки мені відомо, Міністерство юстиції дало позитивний висновок на пропозицію про проведення такого заходу» – незрозуміло, наскільки достовірною є ця інформація. До того ж, як відомо, права міністра юстиції Головатого виконувати обов'язки Литвин не визнає – можливо, йдеться про якийсь тінювий Мін'юст? 24 лютого Головатий висловив свою позицію з цього питання: «я вважаю, що питання російської мови вже вирішено. Вона має (в Криму. – О.Д.) статус державної мови. То який може бути референдум?». І додав, що навіть не встиг прочитати рішення ВР Криму.

«Інтер» і **Новий канал** доповнили повідомлення про референдум висловлюванням президента Росії: мовляв, із того, як ставляться в країні до російської мови, можна судити про ставлення до Росії. Словом, масла у вогонь конфлікту долили майже всі. При цьому, вочевидь, кожен з каналів переслідував власні цілі.

ТРК «Україна» та **СТБ** повідомили про дебати між Петром Порошенком і Миколою Азаровим, що відбулись 22 лютого. Щоправда, в сюжетах не було вказано, де саме відбувались дебати і хто їх організував. **ТРК «Україна»** була на порядок стриманіша в цитуванні – обмежилась одним стриманим синхронном від кожного та кількома загальними фразами: «Кризи Порошенко визнав, але тільки ті, що сталися за часів уряду Тимошенко. Зростання цін відкинув. У цьому сенсі Микола Азаров наполягав на реформуванні Державного комітету статистики. Взагалі у рамках здорової дискусії розмови політиків тривали недовго. Потім перейшла у формат словесного рингу». У **СТБ** не було причин для стриманості, тому вони дали по 4 синхрони кожного, що містили доволі нешанобливі випадки. Ось, приміром, Азаров: «Твое выступление напомнило мне выступление на митинге в селе Гороховка Волынской области. Кто мешал вам реализовывать «10 кроків назустріч людям» – я затрудняюсь сказать». З сюжету **СТБ** можна було скласти уявлення щодо того, на якому рівні представники ПР і «НУ» провадили дискусію.

У Чернігові 22 лютого «невідомі в масках» захопили обленерго. 5 канал, очевидно, вирішив зіграти на випередження, першим повідомивши про звинувачення на адресу свого власника: «Заступник гендиректора товариства «Укренергоконсалтинг» Володимир Плечун звинуватив бізнесмена Костянтина Григоришина і екс-секретаря РНБО Петра Порошенка у причетності до захоплення «Чернігівобленерго». Останній назвав такі звинувачення абсурдними». Перестарались.

Крім **5-го**, це звинувачення пролунало лише в синхроні Плечуна у сюжеті **«1+1»**, у варіанті «Порошенко підтримує Григоришина». Підтвердженої інформації про причетність до нападу Григоришина, а надто про співучасть у ньому Порошенка, так ніде й не з'явилося.

У програмі **«Репортер» (Новий канал)** вийшов сюжет про технології психологічного впливу на виборця, які застосовують політики в цій рекламній кампанії. Авторка сюжету почала його з досить суперечливого твердження: *«...нарешті українські політики відмовилися від любої серцю і досі єдиної передвиборної технології, використовуваної в Україні – викидання компромату на конкурентів»*. Натомість, на її думку, політтехнологи тепер використовують NLP. При цьому політики (яких у сюжеті представляли Шкіль і Прошкуратова) застосування засобів впливу на підсвідомість відкидають або називають «вторинними». Ось і мені здається, що підсвідомість – підсвідомістю, а головною зброєю й надалі залишається вимазування конкурентів у багнюку. Та авторці, може, й видніше.

Найзнаменнішою подією **23 лютого** мав стати День народження Президента. Однак його місце на чолі випусків новин посіли трагедія в Москві, де обвалився дах одного з ринків, забравши життя понад 60 людей, і комедія у Верховній Раді, де активісти Партії Зелених висловили свою громадянську позицію, жбурнувши яйця в табло. Щодо останнього – то вкотре доводиться дивуватись готовності інформаційних служб реалізовувати нехитрі задуми піарників маргінальних партій. На більшості каналів провокація, декларованою метою якої було «привернути увагу до проблеми ядерних відходів в Україні», стала однією з топ-тем. Хуліганів оштрафували на 119 гривень, а ПЗУ отримала паблісіті, що коштувало б їй десятки тисяч доларів, якби довелося платити за розміщення політичної реклами. У поєднанні з темою будівництва могильника в Чорнобилі яйцеметання виглядало ефектно.

Хоча надалі і Президент, і міністр з питань надзвичайних ситуацій Балого багато разів заперечували, що йшлося про імпорт відходів, опозиція – передусім ПЗУ, БЮТ і «Не Так!» – активно експлуатують цю тему в своїх виборчих кампаніях. При цьому, як було зазначено в **«Репортері»** на **Новому каналі**, багато хто з них не уявляє, проти чого протестує: адже насправді без згоди Верховної Ради будівництво не розпочнеться, а чинне законодавство забороняє ввозити в Україну не лише ядерні, а й будь-які відходи. У **«Подробностях»** наведено синхрон Литвина, що пообіцяв: *«Верховна Рада України не допустить... будівництва сховища в Чорнобильській зоні»*. Журналістка ICTV Олена Астахова дослідила саму тему будівництва сховища, звернувшись до представників фірми Holtek, що претендує на контракт із українським урядом, і підсумувавши: *«Зведення сховища в Україні мають дозволити Верховна Рада та уряд, тож сподіваємося на всебічний аналіз надзвичайно важливого для України контракту»*.

Тож, зрозуміло, що борці з ядерною загрозою не заспокоюються. У наведеному **23 лютого Новим каналом** синхроні депутата Шуфрича йшлося, що *«нам сьогодні хочуть звести маленькі Чорнобилі з усього світу і побудувати тут величезну, як кажуть спеціалісти, грязну бомбу уповільненої дії, яка рано чи пізно обов'язково має вибухнути»*. **5 канал** у ґрунтовному сюжеті, присвяченому цій темі, заперечив: *«В агітаційних наметах опозиційні активісти, залякуючи людей, збирають підписи, розповідаючи, що в Україну завозитимуть відходи АЕС з усього світу, перетворюючи країну на світовий могильник. Втім, фахівці запевняють: така інформація – недостовірна»*. Ще один плюс **5-му** – запрошення до студії президента ДП НАЕК «Енергоатом» Недашковського, який прокоментував проблему створення сховища, зокрема, повідомив, що рішення про збереження українських відходів на території ЧАЕС було прийнято урядом ще у 2002 році. *«Відходи та відпрацьоване паливо – це, як кажуть в Одесі, дві великі різниці»*, – додав він.

За увагу глядачів із яйцеметами змагались представники партії «Пора», які у відповідь на демарш кримських депутатів виступили із пропозицією позбавити Крим статусу автономії. Більшість каналів обачливо проігнорувала епатажну заяву, а ось **ТРК «Україна»** її дала, зауваживши, що *«це рішення вже розкритикував офіційний Київ»*. Разом із повідомленням про запланований на наступний день розгляд у Луганській облраді питання про притягнення до кримінальної відповідальності її голови Тихонова – ця інформація виглядала, як свідчення «наступу помаранчевих».

А День народження Глави держави найбільше вшанувала... **ТРК «Україна»**, поставивши повідомлення про нього першим із українських новин. У новинах **«1+1»**, **СТБ** і **К1** його поставили в кінець, а в усіх інших воно, принаймні, поступалось за важливістю киданню яєць у ВР. Нагадаю: за неофіційними свідченнями журналістів **Першого каналу**, від них вимагали поставити цю новину першою у випуску, але вони відмовились – у результаті вона опинилась серед останніх.

24 лютого заговорили про нову галузеву кризу, що стала актуальною – цукрову. Цього разу, на відміну від першої серії в липні-серпні, її – як і будь-яку подію за місяць до виборів – спро-

бували прив'язати до конкретних політичних сил. Зокрема, спробу аналізу питання «кому вигідно» зробили журналісти **СТБ**: «...у справі можна знайти і політичний підтекст. Адже постраждалі – люди поважні. Серед засновників української продовольчої компанії, за даними «Інвест-газети», – соціал-демократ Суркіс. А керівником є Павло Костенко. Він балотується до парламенту за списком **БЮТ**. «Агропродінвест» видання «Экономические известия» пов'язують із постаттю **«нашоукраїнця» Порошенка**. А колишній заступник голови СБУ Сацюк наблизений до третьої оштрафованої структури – «Цукрової спілки». Так стверджує вже згадана «Інвест-газета». По той бік барикад голова Антимонопольного комітету Костусєв, який перебуває в списку **Партії Регіонів** та **соціалісти**, котрі погрожували Костусєву відставкою, щоб той не покарав цукрових трейдерів. Ціни на цукор стрімко пішли вгору торік, влітку лише з січня до липня продукт подорожчав на 64%. Абсолютний рекорд зростання. Але сьогоднішнє покарання за це – не єдина погана для цукровиків новина. Відреагував уряд. Його керівник Єхануров пообіцяв особисто поговорити з підприємцями, аби переконати знизити ціну на цукор. Щоправда, Прем'єр теж балотується до парламенту за списком «Нашої України». **Інші канали детально зупинились на економічній стороні проблеми й обминули політичну**. Хіба що соціалістів, що дуже завзято вимагали від АМК покарати спекулянтів, згадували. Наступного дня Шуфрич, перебуваючи у студії **5 каналу**, закинув Порошенкові заочно щось про Крижопільський цукровий завод: мовляв, «саме він встановлює таку дуже важку для нас оптову ціну на цукор – 4 гривні за кілограм, біля чотирьох гривень, яка потім впливає на роздрібну ціну». Але Шуфрич – не той політик, до чийх звинувачень прислухаються.

На **ТРК «Україна»** 24 лютого вийшла чергова серія «промивання мізків із Наталією Кондрастюк». Цього разу ведуча ділилася з глядачами своїми міркуваннями щодо української мови, яка звучить для неї незвично порівняно з російською. Зокрема, Наталію смішать українські слова «судно» і «ширяє». Донецька телекомпанія обрала найлегший спосіб утратити не лише україномовних глядачів, але й тих російськомовних, які люблять і поважають українську мову. Хоча, напевно, вона на них і не розраховує.

На другий день активної експлуатації теми ядерних могильників уряд спромігся на адекватну реакцію. У сюжеті **Першого каналу** було наведено заочну відповідь Прем'єра на депутатський запит представників Партії Регіонів: «...краще про сховище відпрацьованого ядерного палива міг би розказати Янукович, який, за словами нинішнього глави уряду, підписував рішення про його зведення. Втім, Єхануров і сам переконаний, що будувати могильник треба». Далі процитовано регіонала Комара, який перелічив запитання, поставлені уряду: «Якщо це дійсно потрібно народу України, то скільки це коштує? І чи треба взагалі... я, як українець, вважаю, що навіть власні українські відходи не обов'язково ховати саме на території України...». Де ж та непатріотична й мазохістична нація, що прийме й заріє в себе наші відходи?

У наступні дні тема ядерних відходів дещо вщухла, і з підсумкових програм лише у **«Фактах тижня»** повернулись до неї в дещо іншому ракурсі (розглядалися перспективи співпраці з іншими країнами в атомній галузі), та ще Тимошенко, не звертаючи уваги на багаторазове спростування, повторювала: «Мені шкода, що сам факт того, що будуть хоронити ядерні відходи світу в Україні» – та на ці звинувачення **ICTV** навели відповідь Юрія Костенка.

Канали **«Інтер»**, **Новий** і **5-й** повідомили про своєрідну догану, винесену Литвином начальнику «Укрзалізниці» й лідеру партії «Відродження» Василеві Гладких. Досі вся Україна знала, що партія «Відродження» й за часів Кірпи, і за його наступників була і є заповідником адмінресурсу, але відкрите звинувачення пролунало, здається, вперше. На **«Інтері»** про це розповіли стисло: «Литвин посочетовал Гладких занимается строительством вокзалов вместо того, чтобы загонять людей в партию имени железнодорожников. В свою очередь, лидеры «Відродження» заявили, что Литвин сам использует должность спикера в передвыборных целях и для очернения оппонентов». **5 канал** дав розширений репортаж, об'єднавши претензії до «Відродження» Литвина та Партії Регіонів. Останні мають на партію залізничників давній зуб, адже на виборах 2004 року «Укрзалізняця» сумлінно працювала на Януковича, а тут раптом стала лояльною до уряду. Автор сюжету Катерина Лебедева простежила певні закономірності, що стосуються партій, які заганяють людей у свої лави. Згадали і про Народну партію Литвина, яка першою з усіх після революції демонстративно цим згрішила. Тему продовжили у студії представник «Відродження» Поровський та Партії Регіонів Зубанов. Можливо, увага журналістів до пана Гладких не дасть вихованцям Кірпи в черговий раз скористатись своїм «законним» адмінресурсом, ознаки якого вже з'явилися на залізниці.

У програмі **«Один день» K1** повідомили про концертний тур рок-групи, фронтменом якої є зять Юлії Тимошенко Шон Карр, на підтримку БЮТ. Характерно, що в сюжеті **K1** йшлося саме про агітаційний характер туру, тоді як наступного дня в «Подіях» **ТРК «Україна»** пролунала інформація цілком протилежного змісту: «Учасники намагалися запевнити пресу, що це не агі-

таційна акція, і до політики не має відношення. Хто фінансує проведення концертів, Євгенія Тимошенко відмовилася сказати». Інші канали рекламувати безкоштовні «не-агітаційні» концерти не поспішали.

25 лютого, у суботу, найбільш інформативними були випуски новин ТРК «Україна» та **5 каналу**, а головним ньюзмейкером спробувала стати партія «Еко+25%», провівши свій «Екофорум» у Києві. Партії, що прославилась передусім своїми величезними витратами на політичну рекламу, це вдалося частково: «Екофорум» опинився серед топ-новин на «Інтері», в кінці (разом із мітингом за участю Кличка у Львові) «Фактів» ICTV, а **5 канал** запросив одного з лідерів проекту Сергія Єрмілова до студії, подискутувати з Нестором Шуфричем про екологію, якою останній раптом зацікавився. Дискусії в них не вийшло, оскільки Єрмілов озвучував позицію своєї політичної сили, а Шуфрич вергав громи й блискавки на голови влади, яка, як він зазначає, збирається звести з усього світу ядерні відходи й зарити біля Києва. Було висвітлено в репортажі також позицію Литвина (синхрон): *«Я думаю, що сховище не будуть будувати навіть для власних українських потреб»*. Разом із згадкою про обіцянку Ющенка *«не створювати могильник в чорнобильській зоні без згоди громадськості та Верховної Ради»* це здело б можливий ефект від Шуфричевих філіплік нанівець. Але – за умови, якби все було дійсно прозоро в цій ситуації. Про те, що це не зовсім так, нагадуємо, йдеться у дослідженні УНЦПД, цитати з якого ми наводимо наприкінці тексту.

Видатна подія в історії Партії Регіонів – форум у Львові, на якому було висунуто кандидатів до місцевих рад – знайшла відображення в новинах «Інтера» і **Нового каналу**. При цьому «Інтер» пов'язав цю новину в одне повідомлення з виступом колишнього голови міського управління МВС Михайла Курочки з критикою влади. Остання новина, треба сказати, була вже трохи несвіжа – Курочка зробив заяву, розтиражовану опозиційними ЗМІ, трьома днями раніше, і вона не стосувалась Партії Регіонів. Окрім того, «Інтер» дуже «посприяв» ПР у боротьбі за серця львів'ян: *«Несмотря на то, что «регионалы» не надеются на серьезную поддержку избирателей Западной Украины, обещают настойчиво доносить свои идеи»*. Аналогічний «подарунок» зробив партії **Новий канал**, почавши інформацію про форум зі слів: *«Партію Регіонів кількість прихильників у Західній Україні не особливо цікавить, – заявила у Львові лідерка фракції Партії Регіонів Раїса Богатирьова»*.

Ще одна новина дня – розпорядження Президента про створення Громадської ради з нагляду за проведенням чесних виборів, про яке стало відомо з його традиційного радіозвернення. **5 канал** повідомив, що *«...до ради увійдуть 15 членів на чолі з академіком Борисом Патоним»*. Взагалі-то, останнім часом **5 канал** «мочить» Партію Регіонів не гірше, ніж восени 2004 року, однак цього разу журналісти не згадали про роботу Бориса Патона довіреною особою Януковича на президентських виборах.

Але й без того Партії Регіонів та її чільним представникам в ефірі програми «Час» приділили чимало уваги: окрім великого сюжету Богдана Гдаля про засідання Луганської обласної ради, яка *«перетворилася на майданчик для передвиборної агітації та сепаратистських закликів»*, до студії запросили Євгена Кушнар'єва та Давида Жванію. Данило Яневський від самого початку назвав керівникові виборчого штабу ПР статтю Кримінального кодексу, за якою його можна притягти до відповідальності, зокрема, за погрозу *«притягти громадянина Ющенка до відповідальності за державний переворот»*. Жванія, який, як виявилось, теж перебував у Луганську, назвав засідання 24 лютого «Сєвєродонецьком-2» і «великим шабашем».

На запитання щодо керівника злочинного угруповання Голубєва, взятого на поруки двома депутатами з фракції ПР, та відомого кримінального авторитета Самвела Мартиросяна, якого пов'язують із Партією Регіонів, Кушнар'єв відповів, що «вперше чує такі прізвиська, тому коментувати не може». Ведучий цим не задовольнився, й перелічив гріхи, в яких звинувачують Голубєва й Мартиросяна, однак Кушнар'єв відмовився підтримувати цю тему.

Головною і єдиною політичною новиною **26 лютого**, що з'явилась в інформаційному випуску **Першого каналу**, була реакція «Нашої України» (в особі Давида Жванії, який останнім часом з'являється на телебаченні частіше, ніж будь-коли) на погрозу Кушнар'єва, яка пролунала на сесії Луганської обласної ради 24 лютого, *«притягти громадянина Ющенка до відповідальності за державний переворот»*: *«Це яскрава демонстрація використання адмінресурсу. Реагувати ми будемо обов'язково. Команда наших юристів працює. І вже найближчим часом будуть юридичні висновки. Ми не допустимо повторення Сєвєродонецька і розколу держави»*. Як і напередодні на **5 каналі**, цей намір озвучив Давид Жванія.

Підсумкові програми ICTV і «1+1» були присвячені переважно виборчій кампанії. У програмі «Один тиждень. Вибори» каналу K1, окрім теми перебігу виборчої кампанії загалом, було

два великі сюжети з політичною панорамою окремих міст (точніше, міста Одеси і прикордонного села Піддубне на Львівщині). Із найцікавішого в цьому випуску – аналіз «мімікрії» партійної преси, яка, аби подолати недовіру читачів до політичної агітації, мусить маскуватись під звичайну.

У **«Фактах тижня з Оксаною Соколовою»** глибоко дослідили три основні теми: депутатську недоторканність та намагання кандидатів із судимостями потрапити до рад різного рівня, масштабне використання чорного піару всіма головними учасниками перегонів і переговори (чи їх імітацію?) про створення коаліції «помаранчевих» сил.

Перша тема була висвітлена глибоко й різнобічно. А ось на прикладі сюжету про чорний піар і політичну рекламу (автор – Володимир Соколов) можна продемонструвати одну з головних негативних ознак такого роду матеріалів, якими в останні тижні повняться інформаційні випуски більшості каналів: «усе на купу». Вступна фраза, після якої починається сюжет – *«Традиційна передвиборна забава під назвою «Заляпай конкурента» – нині в розпалі»* – вочевидь, анонсує тему саме чорного піару. Але в сюжеті спершу йдеться про політичну рекламу загалом, причому це не стільки аналіз, скільки публіцистичне осмислення тих чи інших меседжів та особливостей. А якщо чесно, то «потік свідомості» автора. До заявленої теми – чорного піару на прикладі фотоколажів, що ображають Януковича і команду Тимошенко, – автор переходить лише у другій половині сюжету.

Олесь Терещенко в підсумковому **ТСН** також удався до глибокого аналізу передвиборної ситуації. Найбільше часу було присвячено висвітленню проблем зі сприйняттям результатів соціологічних досліджень. Журналісти **«1+1»**, нарешті, показали глядачам, як виглядає соціопитування «зсередини», і глядачі мали б жажнутись від цього видовища. Респонденти, яких показово опитували в сюжеті, не просто не розумілись на політиці – вони часом дозволяли інтерв'юєру підказувати їм назви політичних сил, угадуючи серед них саме ту, яка якимось чином зачепилась у їхній пам'яті. Дякувати авторці сюжету Світлані Усенко, без зайвої антиреклами й без того дискредитованої соціології, стало очевидним, чому не слід безоглядно покладатись на результати опитувань.

Після проблем соціології справжньої Олесь Терещенко перейшов до соціології замовної, як різновиду політреклами, а від неї – до інших різновидів залучення голосів виборців. Із коментарів перехожих, які зібрали репортери **«1+1»**, можна було зробити втішний, хоч і не дуже правдоподібний висновок, що всі зусилля політтехнологів марні, і виборці таки аналізуватимуть програми, а відтак, голосуватимуть головою, а не серцем.

Інші теми, яких торкнулись у цьому випуску – проблеми місцевих виборів і конфлікт довкола російської мови в Криму. Крім того, у рубриці «ходіння в народ» Костянтин Грубич долучився до творення політичного міфу Литвина, відвідавши разом із ним книжковий ринок «Петрівка». Відомо, що злочинців завжди тягне на місце злочину: ось і Литвин пройшовся торговельними рядами, що вже кілька місяців у примусовому порядку «прикрашені» величезною кількістю агітаційних прапорців і плакатів його блоку. На жаль, незручного запитання про причини «політичної однакості» тисяч продавців «Петрівки» Костянтин спікером так і не поставив. Взагалі, після першого вдалого сюжету про Наталію Вітренко, який непрямо засвідчував якісь дійсно важливі ментальні особливості цього політика, інші сюжети – про О. Мороза, В. Литвина – більше нагадують піарні, але й для них досить неглибокі.

У **«Подобицях тижня»** на каналі **«Інтер»** доволі глибоко проаналізували тему «помаранчевої коаліції», яка, на думку журналістки Анастасії Образцової, має небагато шансів бути реалізованою. Винесення невдалої спроби порозумітись у топ-теми тижня цим каналом саме по собі є знаковим: поки переговори тривали, редакція «Подобностей» зазвичай відводила їм місце серед другорядних новин про перебіг виборчих турів та агітаційні акції. Не обійшлося тут і без натяків на те, що з теперішньою опозицією таки доведеться домовлятися: *«Можливо, доведеться домовлятися з тими, хто сьогодні вважає себе опозицією. Наприклад, з Партією Регіонів. Це, на думку лідера СПУ, сприятиме зняттю напруження по лінії «Схід-Захід». Янукович у розмовах про коаліцію – персона віртуальна. Всі про нього говорять, та в діалозі ніхто не бачив. «Нашоукраїнці» підозрюють у сепаратних купкуваннях з «регіоналами» лідерку БЮТ, Тимошенко відкрито звинувачує в цьому «Нашу Україну». Власне, це ще один аргумент, чому вона підписала угоду, не чекаючи решти потяга».*

У підсумковому випуску «Подобиць» було також подано докладний аналіз газового конфлікту з Туркменістаном, автор якого – Віталій Ковач – об'єднав усі розрізнені повідомлення та заяви цього тижня. Завершувався сюжет нищівною (і заслуженою) критикою Івченка і Плачкова: *«судячи з кількох останніх візитів, ані міністрові ПЕК Плачкову, ані Івченкові це (домовитись із Туркменістаном. – О.Д.) не вдається. Вартість газу – це вже питання виживання української економіки і «Нафтогазу» як державної монополії».*

* * *

Активність і старанність інформаційних служб в інформуванні виборців про перебіг виборчої кампанії зростає. Сигнали з ЦВК про дефіцит скриньок та людей у комісіях доходять до глядачів регулярно і вчасно. Водночас жанрові й тематичні рамки сюжетів «про вибори взагалі» стають дедалі більш розпливчасті.

Серед тенденцій, що стосуються роботи окремих каналів, слід відзначити посилення інформаційних атак на Партію Регіонів у новинах **5 каналу**, де, наприклад, 24 лютого вийшло два повідомлення поспіль, присвячені зв'язкам регіоналів із кримінальними авторитетами. Або, наприклад, ось як 5 каналом подавалися ще дві знакові події цього тижня – у Податковій академії та на сесії Луганської облради.

ICTV, Новий канал і СТБ й далі сумлінно висвітлюють «важливу й актуальну» тему Нікопольського феросплавного заводу, на який інші канали вже давно не звертають уваги. Нарешті, К1 пора би вже припинити давати в кожному випуску «Одного дня» сюжети про ошуканих інвесторів компанії «Еліта-Центр». Україна не перестає співчувати людям, які втратили свої гроші, але те, що ця тема залишається провідною в новинах **К1 і 5 каналу** понад два тижні, обрісши різноманітними політичними звинуваченнями, спекуляціями та версіями, – ситуація ненормальна.

Усім іншим залишається побажати трохи сумлінніше фільтрувати штучні інформаційні приводи та провокації учасників виборчих змагань.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6834/ogljad_telenovin_i_teletizhneviki_20-26_ljuto-go_2006_roku/

ЧИ ВИСТАЧИТЬ НА ВСІХ ЕФІРУ?

Огляд теленовін і телетижневиків 27 лютого – 5 березня

На цьому тижні політичні сили бомбардували ЗМІ величезною кількістю інформаційних приводів, серед яких непросто виокремити певні провідні теми. Природно, найбільше часу в новинах було присвячено виборам, що насуваються, але тепер до теми соціопитувань, правдивих і не дуже, політреклами з чорним піаром та особливостей агітаційної роботи додалась тема організації виборчого процесу. Переважно скептично згадували про коаліцію помаранчевих сил, у яку вже мало хто вірить, та про спроби Партії Регіонів та «Нашої України» притягти одна одну до відповідальності за спробу державного перевороту. Олег Рибачук намагався порятувати Крим від адмінресурсу та криміналітету. Час від часу впливали теми попереднього тижня – будівництва ядерних сховищ та кримського референдуму про мову. Повернулись до теми участі релігійних організацій у передвиборній агітації.

З'явилися і великокаліберні передвиборні провокації. У четвер усіх заінтригував Бакай, у п'ятницю це спробував повторити Сацюк.

Наприкінці тижня широкий резонанс мала заява Президента про остаточне припинення реприватизації. Серед скандальних тем, яким намагались надати політичного підтексту – будівництво в аеропорту Бориспіль. Багато говорилося про передвиборні події в Білорусі, які дехто асоціює з минулими, а дехто – з майбутніми українськими виборами.

27 лютого у програмі «Подробности» («Інтер») після запеклої дискусії Кушнарєв з Порошенком у студії з'явилось дивне повідомлення. Дослівно: *«Общественное объединение «Родина Восток» начинает акцию протеста против нового избирательного законодательства и пропорциональной системы выборов. Мобильные группы будут ездить по регионам и агитировать голосовать «против всех». Как считают лидеры объединения, большинство людей не понимают разницы между ранее существовавшей и новой системой выборов, а также почему нужно поддерживать ту или иную партию, а не конкретных людей. Общественный совет при Президенте предлагает Ющенко обратиться к руководству теле- и радиокomпаний с просьбой разместить в эфире бесплатные ролики, разъясняющие процедуру выборов»*. Переглянувши програму згаданого об'єднання, можна пересвідчитись, що це – один із численних маргінальних передвиборних проєктів, що виростають за місяць до голосування, мов гриби після дощу, аби діяти виборцям на нерви. До того ж, останнє речення повідомлення логічно пов'язане з попереднім, отже, може скластися враження, що Громадська рада при Президенті керувалась заявами ГО «Родина Восток». У подальшому дайджесті передвиборних заяв було озвучено дві геть

ненормальні: ідею КПУ націоналізувати промислові підприємства та ідею «Держави-Трудового союзу» роздавати прибутки держпідприємств громадянам. Зате для заяв Тимошенко ефірного часу не вистачило, тому дали лише одну коротеньку: що вона хотіла б не вступати в коаліцію, а створити більшість одноосібно.

5 канал також вибрав із донецької прес-конференції Тимошенко те, що найбільше сподобалось: «Янукович спекулює на мовному питанні, — так вважає лідерка БЮТ... За її словами, обіймаючи посаду Прем'єр-міністра, Янукович упродовж 2,5 року не міг вирішити мовного питання, а тепер використовує цю проблему для повернення до влади». І лише ICTV та ТРК «Україна» звернули увагу на найцікавіше: Тимошенко змінила свою думку щодо депутатської недоторканності й визнала, що голосування «за» восени було помилкою. ICTV (студія): «Тимошенко калялася сьогодні в помилках своєї парламентської фракції. Вона обіцяє **пікетувати трибуну** парламенту, щоб скасувати закон про депутатську недоторканність». У студії ТРК «Україна» про прес-конференцію розповіли найдокладніше, і, що головне, із синхронном: «**...ми не розблокуємо трибуну до тех пор, пока не проголосують за отмену закона о неприкосновенности депутатов местных органов власти. И я не собираюсь в избирательной кампании заигрывать с депутатами, кандидатами в депутаты местных советов. Не нравится им наша позиция — пусть за нас не голосуют или меняют списки**». Різниця між «пікетувати» і «не розблокуємо» відчутна.

У сюжеті ТРК «Україна», присвяченому соціопитуванням, наголосили на тому, що «загалом по Україні заявили, що візьмуть участь у виборах, 85,7%». Джерелом цієї інформації був Сергій Таран, голова правління центру «Соціовимір». І далі: «Уяву політичних експертів вражає позиція сходу країни. Там брати участь у голосуванні готові **більше 90% громадян. Тож розподіл сил на політичній арені залишається стійким**». Чи не готують східноукраїнського виборця до чергових «104% за»?

Результатам того ж опитування присвятили сюжет і у випуску ТСН («1+1»), однак оцінили їх реалістично й не забули згадати на початку, що «науковим керівником центру «Соціовимір» є Володимир Полохало, який одночасно посідає 50-е місце у виборчому списку БЮТ». Знаючи це, вже не дивуєшся тому, що «чверть опитаних «Соціовиміром» вважають, що після виборів прем'єром стане Тимошенко. Кандидатуру Януковича підтримують майже 20%, тоді як шанси на успіх у Єханурова удвічі менші — лише 9,5%... Дослідження партійної популярності у «Соціовиміру» **також виходять неординарні**. Після першого місця Партії Регіонів на другому блок БЮТ, який на 3% випереджає **«Нашу Україну» Віктора Ющенка (sic!)**. Хоча ще два тижні тому результати попередніх досліджень свідчили: **блок Президента випереджає БЮТ на 4%**». Далі в сюжеті виявляється, що Тимошенко й сама не вірить соціопитуванням: «Я просто хочу вспомнить выборы 2002 года, когда все социологические агентства единогласно давали «зеленым», «Женщинам за будущее», «Озимому поколению» где-то в районе 8%. Нам давали 1,5. Поэтому мне кажется, что нужно к этой манипуляции относиться с очень маленькой степенью доверия».

Провокація в Сумах 26 лютого, де побились на мітингу прихильники та опоненти Вітренко, потрапила у випуск новин НТН о 19-00 у вигляді спростування: «Ніяких масових бійок у Сумах під час виступу лідерки блоку «Народна опозиція» не було. Про це заявила речниця сумських правоохоронців Ельвіра Вагілова. За її словами, на мітингу вдалося не допустити грубих порушень громадського ладу». Повідомлення **Нового каналу** не відрізнялось особливою пошаною до головної героїні: «Дісталось лідерці «Народної опозиції» у Сумах, на зустрічі із потенційними виборцями. Їх було близько тисячі, і **більшість із них не була налаштована голосувати за Вітренко**. Більше того, із криками «Відьма!» сумчани кидали на сцену мітли та підпалювали прапори «Народної опозиції». За версією Вітренко, провокаторів була аж ніяк не більшість. На **5-му** обмежились чотирма реченнями, й почали з того, що «Блок Наталії Вітренко **просить Президента Ющенка та міністра МВС Луценка дати правову оцінку подіям, які сталися напередодні в Сумах**». (Отже, визнає Луценка, проти якого чи не найактивніше виступає, і Юценка, якого називає прислужником США, арбітрами у конфлікті). Інші канали цій події уваги не приділили, незважаючи на шалену активність прес-служби Вітренко, що поширювала прес-релізи та відеозаписи.

«Інтер» 28 лютого знову здивував недостатньою інформативністю деяких повідомлень у тій частині «Подробностей», що являє собою передвиборний дайджест. Ось, наприклад: «Елена Лукаш, которая баллотируется по списку Партии Регионов и является адвокатом Виктора Тихонова, проходящего по делу о сепаратизме, заявила сегодня: **«Правового «шабаша» в Луганске не было**. На сессии облсовета говорили о политических репрессиях, которым подвергся Тихонов. Тогда депутаты не дали согласия на привлечение его к уголовной ответственности. В заявлении, размещенном на сайте ПР, Лукаш обвиняет **«оранжевых» демократов** в том, что они перекручивают нормы закона и создают надуманные основания». Що таке «правовий шабаш», і звідки взялася дискусія про його наявність або відсутність у Луганську? Хто такі «оран-

жеві демократи»? Або ось – від Юрія Бойка: «*Строительство нефтепровода через территорию Беларуси и Литвы к Балтийскому морю один из лидеров оппозиционного блока «Не Так!» Юрий Бойко считает нереальным. Он заявил: «Нужно понимать, что придется конкурировать с российской «Транснефтью», которая заполняет белорусский трубопровод своим топливом и таким образом контролирует его».* Звідки взявся цей нафтопровід? Ані в цьому, ані в попередньому випуску «Подробностей» про нього не йшлося. Намагаючись розібратись, дізнаємося: це була реакція Бойка на «заяву Єханурова» (інтерв'ю «Газети виборчій» 16 лютого: «**Якщо поляки не погодяться** добудувати нафтопровід до Плоцька, я намагатимусь відкрити шлях для каспійської нафти через Білорусь і далі через Литву до Балтійського узбережжя... Ми вже почали переговори з Мінськом»).

Журналістка **СТБ** Ольга Червакова дослідила проблему теледебатів, про які багато говорять, але бажаючих організувати їх, а головне – брати в них участь, чомусь обмаль. У сюжеті згадуються проекти теледебатів **5 каналу** та «одного із загальнонаціональних каналів», у якому можна вгадати «**1+1**». Авторка доходить невтішного висновку, і підсумовує: «Політики ж обмінюються взаємними закидами через формат теленовін, і поки, скидається, це їх цілком влаштовує». Дуже точно підмічено, треба лише додати: а телевізійники створюють їм для цього всі умови.

Ось як, наприклад, канал **НТН** «зміксував» повідомлення у короткому передвиборному огляді. **Тимошенко:** «Російська не буде другою державною в Україні, жоден політик за це не проголосує попри всі виборчі обіцянки. Так лідерка БЮТу, яка мандрує Україною, розкритикувала чи не найголовніший передвиборний козир Януковича та Вітренко. Натомість сама пропонує запровадити спеціальний мовний режим у російськомовних регіонах держави». **Янукович:** «Економіка України наближається до катастрофи головне через несприятливі газові тарифи з Росією. Таку заяву зробив Янукович в Одесі. Винним у цій ситуації він називає нинішній уряд, який не вніс свіжого струменя в роботу нової влади». **Литвин:** «Найбільшою втратою в державі після Помаранчевої революції Литвин вважає тотальну заміну кадрів та зруйнування відносин з Росією. На його думку, така необґрунтована кадрова ротація вже призвела до кризи в управлінні і незабаром може перерости у кризу в державі». Мало того, що дібрано лише опонентів чинної влади, хоча заяв провладних політичних сил у цей день також не бракувало. Те, що їх об'єднує, – фактор російської мови або «зруйнованих» відносин із Росією; теза Литвина ніби підтверджує заяву Януковича, а категорична заява Тимошенко «російська мова не буде другою державною» – протиставляє її лідеру ПР.

Зате **НТН** найоперативніше повідомив про вбивство начальника охорони відставного ректора Податкової академії. При цьому на інших каналах ця інформація з'явилась наступного дня. **НТН** у версію правоохоронців про самогубство не повірив: «...рідні та знайомі загиблого запевняють, що це не самогубство, а Романа саме вбили. Петро Мельник та керівник охоронної фірми, де працював загиблий, теж заявляють, що Романа Лотюка вбили і причин самогубства у нього не було». Про штурм академії, в якому брала участь охоронна фірма «Пересвіт», не згадали, як і про те, що він керував охороною Київської обласної організації Партії Регіонів. Численні недомовки лише змушують глядача задуматись: на які гроші, а головне – навіщо ректор утримує кілька охоронців?

На чергову відчайдушну спробу Партії Зелених України привернути до себе увагу ЗМІ відреагували лише два канали – «**Інтер**» та «**Тоніс**». Презентації програми розвитку Києва Віталія Кличка приділили увагу **Новий канал** і **ICTV**, але останній повідомив про дві презентації – Кличка й Томенка, при цьому давши синхрон Томенка: «*За риторикою і за програмою ця команда близька до нас, але я думаю, що ми повинні чути і від неї дуже чітко і зрозуміло пояснення, як вона тут буде діяти, тому що нас непокоїть те, що Віталій Кличко постійно говорить про те, що він і любить Омельченка, і з корупцією буде боротися».* Томенко з'явився в цьому сюжеті лише для того, аби прокоментувати Кличка, а про його власну презентацію не було сказано нічого.

Події в Криму, де почала роботу спеціальна президентська комісія на чолі з Олегом Рибачуком, були висвітлені переважно адекватно. Лише **ТРК «Україна»** перевела проблему кримінальної атаки на законодавчі органи у площину суб'єктивної думки Рибачука: «**Він вважає серйозною проблемою те, що до влади рветься криміналітет. За його словами, на 100 місць парламенту Криму претендує 116 людей, у яких у минулому були серйозні проблеми із законом.** За версією «**1+1**», усе трохи не так: «у кримському парламенті серед інших претендентів 116 тих, які раніше мали проблеми із законом. Ще понад півтисячі кандидатів із кримінальним минулим прагнуть здобути недоторканність у сільських, місцевих та районних радах, і це при тому, що ці списки правоохоронці перевірили ще не повністю. **Ця інформація, яку оприлюднила сьогодні прокуратура Автономії на зустрічі із Рибачуком.** Однак, у тій чи іншій формі, інформація про судимих кандидатів була поширена.

Дві провідні теми **1 березня**, які висвітлювали практично всі канали – річний звіт Кабміну перед Президентом та підпал домівки кримської журналістки Лілії Буджурової, яка пов'язала цей інцидент із своєю професійною діяльністю. Ще одна тема, що мала стати спільною для всіх телеканалів – подання блоком «Не Так!» у ЦВК 4,5 млн підписів на підтримку референдуму щодо вступу до НАТО, – була проігнорована трьома каналами: **Першим, 5-м і «1+1»**.

У студію «Інтера» на тему референдуму запросили подискутувати Леоніда Кравчука й Романа Зварича. Ігор Пупков одразу поставив Кравчукові найнезручніше запитання: *«полтора года назад лидер СДПУ(о) Виктор Медведчук, будучи Главой Администрации, подписал важные интеграционные документы по НАТО и курс этот был провозглашен еще Леонидом Кучмой. Сейчас вы собрали более 4,5 миллиона подписей для проведения референдума против вступления в НАТО. Нелогично. Почему поменялась позиция?»* Відповідаючи, Кравчук перевершив самого себе: виявляється, підписуючи ці документи, Медведчук пішов проти своїх переконань, рятуючи Україну від катастрофи дострокових президентських виборів, міжнародної ізоляції та кровопролиття... Ведучий розважливо змінив напрям розмови, запитавши Зварича про можливі дії Президента щодо референдуму. Інші канали обмежились короткою інформацією із синхронами Медведчука і Кравчука.

У висвітленні підпалу помешкання Лілії Буджурової українські телеканали продемонстрували рідкісну однаковість. Практично всі (крім **ТРК «Україна»**, яка єдина не дала жодної інформації про цю подію) подавали версію помсти за оприлюднення «списків Луценка» як очевидну й безальтернативну. Приємно спостерігати професійну солідарність, якої так бракувало журналістам, що зазнавали переслідувань до 2004 року.

Звіт уряду висвітлювали без зайвого оптимізму, зосереджуючись на проблемних питаннях, а не на самохвальстві міністрів. Випуск новин **Першого каналу** розпочався з констатації факту: ані Президент, ані Прем'єр так і не змогли з'ясувати, хто є засновником «РосУкрЕнерго»; таким чином, розповідь про досягнення уряду почали чи не з головної поразки. Студію **ТСН («1+1»)** відвідав Єхануров, якому довелось відповідати заочно на гостру критику Тимошенко, на звинувачення з теле-реклами ПР («упали пенсії») та інші злободенні запитання. У студії **«Вчасно. Про головне» НТН** непростий іспит складав вінницький губернатор Домбровський, а на 5 каналі – міністр фінансів у відпустці Пинзеник. У сюжеті **5 каналу** йшлося про те, що Єхануров назвав дії уряду Тимошенко причиною проблем української економіки в 2005 році. Заочний обмін люб'язностями між Єхануровим, Тимошенко і Януковичем було відображено в сюжеті каналу **«Тоніс»**.

Зате опозиційні канали виявились напрочуд милосердні до уряду, який «поставив собі оцінку «відмінно». У сюжеті **НТН** з усіх висловів Литвина щодо результатів та перспектив Кабміну Єханурова, – а серед них було чимало різкої критики, – добрали найконструктивніші. Зазвичай критична **ТРК «Україна»** виявила неупередженість, виділивши, натомість, частину сюжету для подвигів Луценка: *«Луценку також є чим пишатися, йому навіть вдалося приборкати лідерів олігархічних кланів, які погодилися на 3 умови головного міліціонера. Перше – відмовитися від послуг криміналу, друге – не торкатися бюджетних коштів. Результати перевищують очікування. За словами Луценка, злочинність зменшилася до 25%, доходи до бюджету зросли на 60%, останню умову міністра – відсторонитися від політики – фінансові магнати не виконують, але наполегливості Луценку не позичати»*. Про яких саме олігархів ішлося, не уточнив і сам Луценко, однак, проаналізувавши повідомлення з інших джерел, а також наведений **СТБ** синхрон: *«Я знаю іронічне ставлення до того, що я запрошував на чай, але з моєї точки чай, а при необхідності БТР, є дуже гарним засобом для зняття манії величчя, якою страждали ці керівники. Все нормально. Вони дали гарантію того, що вони виконують умови»*, можна переконатись, що маємо справу з черговим зразком непростого міністерського гумору.

З вістей виборчого фронту 1 березня найголосніше пролунали попередження голови Комітету Виборців України Ігоря Попова про частішання випадків застосування адмінресурсу. До декількох каналів на другий день після оприлюднення «дійшла» інформація про загадкову смерть охоронця Мельника. Про неї згадав навіть такий гуманний і далекий від політики та криміналу канал, як **K1**, – але **ТРК «Україна»** чомусь уперто ігнорувала саме цю новину.

Звістка про своєрідне відновлення помаранчевої коаліції – щоправда, на регіональному рівні, у Львові – не зацікавила нікого, крім **Першого каналу**: *«У Львові створили коаліцію демократичних сил. Угоду підписали НСНУ, БЮТ, СПУ та «Пора». Щоправда, це лише львівські осередки, і тому документ діятиме лише на міському рівні... Коаліція готова прийняти в компанію інших учасників Помаранчевої революції, але її двері зачинені для комуністів і Партії Регіонів. У львівській угоді жодних пунктів про розподіл посад у майбутній місцевій раді немає»*. Якби вилучити словосполучення «демократичні сили» (бо хіба ж є хоч якась сила, що не називає себе демократичною?), це повідомлення мало б бути промовистим натяком для лідерів, неспроможних домовитись на державному рівні. Ще один ексклюзив у новинах **Першого** – репортаж про дебати Безсмертного та Турчинова в агентстві «Інтерфакс-Україна».

У сюжеті **НТН**, присвяченому проблемі «РосУкрЕнерго», з'явилась інформація про можливі сенсаційні зізнання Ігоря Бакая: *«Світло на українських акціонерів, можливо, проллє колишній керівник ДУСі Ігор Бакай»*. Ця інформація почала поширюватись ще напередодні. Як коментар було наведено слова Миколи Томенка у студії **НТН** 28 лютого: *«Що це за така таємнича структура «РУЕ», особливо з українського боку, що це за люди там є? І нещодавно Ігор Бакай сказав, що він знає, хто там є. От наші міліція, прокуратура і СБУ, всі разом, не можуть знайти тих, хто там є, а Ігор Бакай, який під Москвою сидить, може це сказати»*. Репортаж: *«Розрекламована сенсація від Бакая під сумнівом. Втім, гучне зізнання колишнього чільника ДУСі анонсують на 2 березня»*. Не було сказано ані де й коли транслюватиметься інтерв'ю, ані хто саме його анонсує.

2 березня всі канали поінформували громадськість про оприлюднення зразків щойно надрукованих виборчих бюлетенів. Непогане паблісіті собі та своїй політичній силі забезпечив лідер «Пори» Каськів, злітавши в розбурханий Мінськ, куди його, – одного з головних «експортерів Помаранчевої революції – звісно ж, не пустили. Та країна з нетерпінням чекала обіцяного скандалу: о 23-й годині в ефірі каналу **«Інтер»** мав з'явитись Бакай. Інші канали, звісно, не стали робити реклами конкурентам і в новинах про це не згадували. У «Подробностях» о 20-00 Бакай згадувався в наступному повідомленні: *«Руководитель МВД уже пообещал допросить журналистов телеканала «Интер» об их контактах с Бакаем. В свою очередь мы приглашаем Юрия Луценко в студию «Подробностей» на прямой эфир»*.

ТРК «Україна» роз'яснила багато важливих речей щодо сховища відпрацьованого ядерного палива. У сюжеті, присвяченому заявам керівника Енергоатому Недашковського, прозвучала низка тез, що фактично обеззброює ті політичні сили, які намагаються експлуатувати тему «могильників». Зокрема, що *«подібне сховище в Україні вже є. Воно побудоване на Запорізькій атомній станції, також американцями»*. Також було наведено альтернативну позицію Литвина.

Приводом для аналізу розкольницьких тенденцій у політичних партій у сюжеті **СТБ** став конфлікт у Бердянській міській організації Партії Регіонів. Частина партійців звинуватила обласне керівництво у змові з блоком Литвина й поплатилась за це партквитками. Сюжет завершився розміркуваннями на тему розколив: *«Спостерігачі називають розколи однією із найефективніших технологій зменшення популярності рейтингових партій»*. Інші канали не висвітлювали цей конфлікт, хоча з синхрону в сюжеті **СТБ** можна дійти висновку, що камери (зокрема, каналу «Інтер») там були.

3 березня, після того, як Бакай на **«Інтері»** не сказав нічого такого, що могло реально сколихнути політичну ситуацію, багатьом відлягло від серця, а дехто спробував скористатись тимчасовою розгубленістю «нашоукраїнців». Зокрема, **«Інтер»** стисло оприлюднив позицію Шуфрича: *««Наша Украина» боится газовых разоблачений со стороны Бакая. Об этом заявил Нестор Шуфрич на пресс-конференции в Харькове. Он также посоветовал искать людей, представляющих украинскую сторону в «РУЕ», среди близкого окружения Президента»*. Луценко, що скористався запрошенням каналу, аби відповісти на звинувачення Бакая, у притаманній йому напівжартівливій манері завдав заочному опонентові кількох серйозних інформаційних ударів, які, втім, навряд чи йому зашкодять.

Найбільший сюжет цій темі присвятив канал **НТН**, що не лише перелічив основні резонансні заяви Бакая, а й зібрав коментарі на тему цього інтерв'ю. *«Сенсації не сталося, хоча резонансні заяви і пролунали. Ігор Бакай, розшукуваний українською міліцією, з'явився на вітчизняному телебаченні, але так і не назвав прізвищ засновників «РУЕ»*. Натомість, розповів, що допомагав Плачкову в газових перемовинах, а телефоном спілкувався з людьми «вищого рівня». Також сказав, що колись допомагав братові Президента, щоправда, не пояснив, як саме». Ось і незгода у владному таборі намітилась: *«Плачкову придется объяснить кое-что. Чё он с ним общается? По делам?» (Червоненко), «Луценко вже заявив, що хоче поспілкуватися з журналістами, а також Плачковим, які бачили Бакай»*. Наступним після цього сюжету йшов анонс наступного «бакайгейту»: *«Мільйони українців невдовзі побачать ще одного втікача. Володимир Сацюк – экс-перший заступник голови СБУ, людина, яку звинувачують в отруєнні Ющенка. Про те, що Сацюк готується до виступу на телебаченні, сьогодні повідомив його адвокат. За словами захисника, колишній силовик до отруєння Ющенка не причетний, а з країни втік через іншу справу – про незаконне отримання звання полковника. Її, вважає Сацюк, сфабриковано»*.

На **«Тонісі»** про Бакай згадали теж у зв'язку з Сацюком: *«Українські біженці починають нагадувати про себе. Наразі тільки віртуально. Вслід за Бакаєм, який вчора звертався до колишніх співгромадян з екрана телевізора, сьогодні через адвоката заговорив Володимир Сацюк»*. Лако-нічний був 5 канал (який, натомість, багато уваги приділив Сацюку і навіть пустив його в ефір телефоном): *«Бакай відпустили після затримання у Москві за наказом прем'єр-міністра Росії...»*

Про це заявив Луценко в ефірі одного з телеканалів. За його інформацією, команда міністру внутрішніх справ Росії відпустити Бакаю надійшла з дуже високих джерел, від прем'єр-міністра. Раніше в інтерв'ю телеканалу «Інтер» Бакай заявив, що ніколи не переховувався, що поїхав працювати до Москви за запрошенням. І також спростував чутки про незаконне отримання ним російського паспорта». Оце й весь резонанс на телебаченні.

Повідомляючи про зустріч Ющенка із чільними представниками релігійних організацій, журналісти були надміру політкоректні. Більшість не згадала, що на зустріч (демонстративно?) не прийшов голова УПЦ МП митрополит Володимир. Лише канал ICTV у зв'язку з підписаною всіма церквами (в тому числі й УПЦ МП) декларацією про відмову від використання авторитету церкви в передвиборній агітації згадав про Одеську область, де у списках ПР до місцевих рад іде чимало ієрархів. «Православні священники в Одесі міняють ризи на депутатські мандати. **Напуття священникам дав сам митрополит УПЦ МП Володимир.** Свою політичну боротьбу виправдовують загостренням релігійних конфліктів, через розширення інших конфесій та розкол у православ'ї». Релігійним організаціям буде значно легше виконувати умови підписаної ними декларації, якщо за цим стежитимуть засоби масової інформації.

Найпотужніша політична піар-акція тижня – з'їзд Партії Регіонів у Києві, – панувала в теленовинах у суботу, **4 березня**. Повідомлення про з'їзд у більшості своїй містили відповіді представників ЦВК на звинувачення у намірі зірвати вибори. Наприклад, «Інтер» поєднав ці звинувачення із симетричними заявами опонентів: «Оранжевий» лозунг «Фальсифікаціям – нет!» звучит сьогодні со всех избирательных баррикад. «Нашеукраинцы» и «регионалы» наперебой обвиняют друг друга в использовании админресурса и подтасовках в списках избирателей. Представители «НУ» находят на юго-востоке клонированных избирателей и «мертвые души». Их же оппоненты, наоборот, констатируют, что из списков исчезают целые улицы и даже кварталы». Автори сюжетів охоче наводили слова Ківалова: «Де ви бачили чесні вибори?». **ТРК «Україна»** подала реакцію ЦВК одним реченням, а звинувачення регіоналів переказала докладно, не забувши про легендарне «перекладання виборчих списків українською мовою», в результаті якого «получились Воробьи – это Горобцы» (Б. Колесников). У репортажі ICTV відзначили певну спорідненість між діями опозиції напередодні виборів 2004 року та теперішніми: «...лідери ПР вважають, що в 2004 році у них вкрав перемогу Майдан. Тепер вони переймають його ідею і закликають до протидії фальсифікаціям. Поки що – лише ймовірним».

Труднощам комп'ютерного перекладу виборчих списків присвячено сюжет у «Подробностях» каналу «Інтер». Із уст працівників луганської ДВК журналісти отримали підтвердження численних помилок і перекручень: «Грач, Мельник, Засуха и Скворцов после компьютерной обработки превратились в Грака, Мирошника, Посуху та Шпакива». На жаль, констатуючи ці прикрі факти чи то саботажу, чи то просто людської дурості, журналісти не вдаються до пошуків відповідальних за складання списків або тих народних умільців, які вдалися до електронного перекладача, «українізуючи» прізвища.

Підсумкові програми, що вийшли в ефір у неділю, **5 березня**, мали небагато спільних тем.

У фокусі уваги «1+1» опинились білоруські вибори та їхній можливий вплив на результати виборів українських. Про перспективи відносин із Білоруссю у студії вели розмову з Борисом Тарасюком, який явно не сподівався від ведучого запитання: «Чи підтримуєте ви схему постачання газу до України за посередництвом «РосУкрЕнерго?» Довелось міністрові закордонних справ, який не був дотичний до газових переговорів, відповідати за своїх колег: «Альтернатива укладенню угоди 4 січня була. Це – залишити домівки наших громадян холодними, без тепла, а наші підприємства без енергетики. І в такому разі, звичайно, уряд і українська влада виглядала би безвідповідально. У той же час, вдалося зняти гостроту цієї полеміки, домовитися про нові параметри взаємодії, ціни, яка, нібито, існувала в минулому – 50 доларів – насправді не існувало».

Далі в програмі ведучий зробив доволі глибокий аналіз шансів різних політичних сил утворити коаліцію в майбутній ВР. Ось тільки чомусь посилався на соціопитування «Соціовиміру», адекватність якого ставили під сумнів у ТСН 27 лютого. А ось наступна цитата: «За визнанням Юрія Костенка, домовитися завадило інше – друга серія боротьби за прем'єрство між Тимошенко і Порошенком, яка розпочалася після минулих виборів. Останній, однак, заявив, що на посаду зараз не претендує, але дуже хоче залишитися на ній Єхануров», – може свідчити про те, що навіть такий досвідчений аналітик, як Олесь Терещенко, в останні тижні перед виборами неспроможний відділити інформаційні зерна від рекламної полови. Протиставити демонізованого Порошенка і «зрадницю» Тимошенко – логічний хід для Костенка, якому до 3-відсоткового бар'єру бракує 1-1,5% «помаранчевих» голосів, які можна отримати, лише відмежувавшись від

«заплямованих». Певна річ, після корупційних скандалів та виборчої кампанії про прем'єрство будь-кого з «оточення» ще довго не йтиметься.

У «Подобицях тижня» з Володимиром Павлюком намагались легітимізувати референдум, ініційований блоком «Не Так!»: *«Секретар РНБО констатував: паразитують на бажаннях народу, підривають суспільний устрій. Щодо кримського референдуму, ще й державу розколюють, – додав Президент. У конкретному випадку – ймовірно. Але якщо з опонентами політичними, сепаратистами, федералістами та іншою братією можна не рахуватися, то власного народу слухати треба. Саме для забезпечення його інтересів влада й існує. Тож не в тім суть, що 4,5 мільйона підписів назбирала конкретна політична сила. Суть у тому, що це воля десятиї частини українців. І ще – чи не є референдум для них тим способом, який остаточно визначить курс держави і припинить рух юзом у різних напрямках».* У сюжеті Лариси Задорожної – також апологія референдуму: *«Ініціатива політична. Та коли мільйони бажать визначити курс країни, таки мають право. Народ – джерело влади, – сказано в тій же Конституції».* Про референдум у сюжеті йшлося в кількох аспектах: погляд ЦВК, погляд організаторів, спогади Волкова про вдалий, але так і не реалізований референдум 2000 року, позиція Президента... І ось як авторка завершила свій сюжет: *«Чи не варто їм таки дізнатися, з ким хоче дружити і куди хоче йти український народ? Той самий, що є джерелом влади, і чиє слово не зможе зігнорувати ані цей, ані наступний Президент чи парламент. Референдум – як спосіб визначити стабільний стратегічний курс країни».* Одна справа, коли майже кожен день у «Подобицях» виринає то Шуфрич, то Бойко (улюблений «інтерв'євський» коментатор із будь-яких енергетичних та індустріальних нагод), то Кравчук. Але самим журналістам отак відверто агітувати не пасує.

Далі глядача, глибоко замисленого на тему необхідності референдуму, ошелешили інформацією про те, що росіяни більше не люблять українців: *«сухі аналітичні цифри твердять: Росія плюс Україна дорівнює нелюбов. Ось дані опитування, проведеного у Росії. Респондентів запитали, хто їхній державі друг? Виявилось: білоруси, німці і казахи. В Україні бачать товариша аж після Вірменії, Великобританії і навіть США. На запитання «Котра держава викликає у росіян найбільше занепокоєння?» знову сюрприз: перше місце поділили США та Україна. Два роки тому Київ у такому ж опитуванні мав позиції з точністю до навпаки. Помаранчева революція, Чорноморський флот і насамперед газова війна далися визнаки».* Ніби й не про вибори, але одразу стає ясно, хто винен у тому, що росіяни нас розлюбили: навіщо ж було революцію робити, флот чіпати, за газ торгуватися?

Володимир Горковенко у своєму сюжеті про викиди компромату повернувся до теми Бакаєв. Ось де нарешті випала нагода познущатися з полохливих «нашоукраїнців»: *«На початку тижня «нашоукраїнські» пінкертони вирішили, що імідж блоку може підмочити Бакаєв. Їм здалося, що він хоче викинути компромат на брата Ющенка, кума Порошенка та друга Третякова. Бакаєв про це нічого не знав, тож про існування компромату стало відомо лише зі слів самих «нашоукраїнців». Президентських «друзів» Бакаєв не згадав, зі скандальним газовим посередником «РУЕ» їх не пов'язав. У штабі «НУ» цьому знайшли пояснення. Кажуть, що нервували не просто так. «Ляльководи» їхніх заяв злякалися і текст Бакаєві переписали... Втім, інтерв'ю з Бакаєвом було записане до того, як Анатолій Луценко зробив свою заяву. Не знав про це і перший номер списку Єхануров».* По-перше, звідки відомо, що Бакаєв про це нічого не знав? По-друге, Бакаєв згадав брата Президента, якому нібито допомагав, і Плачкова, з яким зустрівся, – це вже про щось свідчить. Зрештою, інтерв'ю могли змонтувати просто перед ефіром, викинувши звідти «сенсації», від яких, можливо, комусь удалось відкупитись.

* * *

Історія з Бакаєвом підтвердила неефективність передвиборних викидів компромату на окремому каналі, навіть такому рейтинговому, як «Інтер». Конкуренція гасить інформаційні хвилі.

Серед позитивних тенденцій тижня слід відзначити зняття інформаційної блокади місцевих виборів. Тим часом, як у деяких містах-мільйонниках ще не були опубліковані навіть назви політичних сил, що змагаються за місцеві ради, та прізвища кандидатів у мери, а місцеві канали займаються промоцією «правильних» кандидатів, такі канали, як ICTV (у програмі «Факти» вже другий тиждень виходять щоденні сюжети, присвячені виборам у окремих містах), K1, СТБ і ТРК «Україна» тримають глядачів у курсі перебігу виборчої кампанії в регіонах.

Завдяки зусиллям тележурналістів воля ЦВК про допомогу нарешті були почуті: глядачі поволі почали усвідомлювати глибину й серйозність проблем, що стоять на шляху їхнього волевиявлення. Сигнал SOS із ЦВК лунав щодня майже на всіх каналах, і, принаймні, це мало б заохотити громадськість, владу і виборців діяти активніше.

Повна версія огляду доступна за адресою:

<http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6879/>

ogljad_telenovin_i_teletizhneviki_27_ljutogo_-_5_bereznja_2006_roku/

«ВСЕ В НАС БУДЕ ШТАТНО»

Огляд теленовін і телетижневиків 6-12 березня

Загострення відносин із самопроголошеною Придністровською Молдавською республікою «з'їло» значну частину ефіру інформаційних програм. Не менше пішло на череду мажорних новин з приводу скасування поправки Джексона-Веніка для України. Солідний шмат наприкінці тижня відійшов темі передвиборної ситуації в Білорусі. 8 березня багато каналів подарували прекрасній половині глядачів новини без політики. Та навіть у чотири робочі дні втиснулось достатньо цікавих нам передвиборних новин. Серед головних тем:

- Надання Харківською міською радою російській мові статусу регіональної.
- Акція блоку Вітренко «За чесні вибори без Луценка».
- Відмова Харківської облради знімати недоторканність з Кушнарєва.
- Річниця «України без Кучми».
- Круглий стіл за участю російських політтехнологів і українських дипломатів.
- Рішення ЦВК про заборону проведення референдуму щодо мови у Криму.
- Відмова партії «Нова сила» від участі у виборах.

Соціологія в новинах цього тижня відіграла особливу роль: 10 березня було останнім днем, коли закон дозволяє публікувати результати соціопитувань. Аби глядачі витримали наступні два тижні, їх нагодували рейтингами під зав'язку.

6 березня однією з провідних тем дня стало рішення Харківської міськради про надання російській мові статусу регіональної. Сприйняття цієї історії залежало передусім від однієї деталі, яку згадали не всі: аналогічне рішення було прийняте ще 10 років тому. Депутатам на чолі з мером вдалось, що ухвалене двічі рішення буде дієвим, та ще й нове виправдання з'явилося – ратифікована ВР України Європейська хартія мов. У сюжеті **«1+1»** досить докладно висвітлені позиції обох сторін та перебіг конфлікту, однак про повторне прийняття рішення не згадано, тому вся ця історія виглядає справжньою боротьбою за мову, а не тим, чим вона була насправді – передвиборною піар-акцією. **«Інтер»** обмежився стислим повідомленням, у якому, зокрема, було сказано: *«Местных депутатов критикуют партиячейки правых партий и обвиняют их в попытках разжигания межнациональной розни»*. Критичними до вчинку харківських депутатів були **ICTV** (синхрон правозахисника Захарова, що спростовує правомірність застосування Європейської хартії мов) і **5 канал**. Останній був єдиним, де з'явилась інформація про членство мера Харкова Шумілкіна в НСНУ, яке він сам не афішує.

Сюжет **НТН** підійшов чи не найближче до реальних причин конфлікту: *«...це, схоже, і частина виборчої кампанії... нинішній міський голова, схоже, перехопив ініціативу в одного із своїх основних конкурентів на посаду мера – нардепа-“регіонала” Добкіна... Добкін ще 4 роки тому, коли обирався до ради, обіцяв харків'янам зрівняти в правах російську та українську мови у Харкові. Зараз, коли він балотується на посаду міського голови, старі гасла знов стали у нагоді. Хоча чинний мер міста твердить, що зробив усе, аби уникнути політичних спекуляцій з приводу мови»*. Після сюжету ведучий Віталій Гайдукевич напосівся на Наталію Вітренко, що якраз перебувала у студії «Вчасно», ніби це вона була призвідцем харківського демаршу. Наталія Михайлівна – ще один герой дня, до речі, – була у своєму репертуарі: *«Из Киева русский язык возник. И вот русский язык, наш с вами родной...»* Ведучому довелося перебивати гостю, аби заперечити. **ТРК «Україна»**, навпаки, не ставила під сумнів щирість намірів мера та міськради, ще й поставивши сюжет про це після повідомлення «Харків стане інтелектуальною столицею України». Про збереження міжнаціональної злагоди подбав лише канал **СТБ**, взагалі не давши цієї новини у «Віках» о 22-й.

Вітренко виявилась найвдалішим ньюзмейкером дня, з'явившись у новинах усіх каналів, окрім **Першого, K1** та **«Тоніса»**. Тон подання новини варіювався від шанобливого (**ТРК «Україна»**) до відверто знущального (**5 канал**), але це насправді не важить, бо меседжі Вітренко досягають цільової аудиторії незалежно від їх оформлення.

У новинах **5 каналу** бомбардували Ріната Ахметова. Відразу дві новини, що кидають тінь на некоронованого правителя Донбасу, з'явилися на самому початку «Часу Новин»: про те, що апеляційний суд зобов'язав Ахметова дати свідчення у справі про вибух на стадіоні «Шахтар» і про те, що Ахметов увійшов у книгу Бориса Пенчука (забули зазначити – кандидата у депутати за списком Пори-ПРП) «Донецька мафія». Інші канали, повідомляючи про перебіг справи про вибух, на Ахметові не зосереджувались, а рекламну акцію Пенчука проігнорували.

5 канал і **«Тоніс»** оприлюднили компромат на БЮТ. Особливою безпардонністю відзначився **«Тоніс»**: *«Попри декларовану Юлією Тимошенко справедливість, нею і не пахне в партій-*

них лавах «Батьківщини». Місцями у виборчих списках банально приторговують. Принаймні, таку ситуацію у Києві в Дніпровській райорганізації змалювали окремі її представники. За словами Віктора Колбанцева, старі партійні кадри у списках потіснено невідомими безпартійними. Він пояснює цю ситуацію виключно грішми. На доказ зачитав одну з розписок, яка потрапила до рук голови ревізійної комісії Неллі Артеменкової». Обвинувачений у торгівлі місцями, член політради «Батьківщини» Оганесян виправдовується цілком логічно: «Ці 20 тисяч гривень нещасних, це була допомога партії...» Кожен, хто знайомий із виборчими реаліями, розуміє: такий скандал можна роздути в будь-якому осередку будь-якої партії, оскільки «допомогу» в касу вносять усі кандидати. Чому для цього було обрано саме «Батьківщину» і саме Київ, де БЮТ є найпопулярнішою силою – запитання риторичне.

Кореспондентів **ICTV** в сюжеті про вибори мера Одеси трохи «занесло»: повідомивши, що кандидатів усього лише п'ять, вони визначили трьох, про яких варто говорити, а інших навіть не назвали: «...серйозно претендує на перемогу чинний градоначальник Гурвіц. Майбутні вибори для нього – омріяний реванш за попередні поразки». Із тих, хто «несерйозно» претендує, згадали Поплавського, а також такого собі Марганщука, який визнав перед камерою, що ні на що не сподівається. Теза щодо безальтернативності Гурвіца в тій чи іншій формі повторюється в сюжеті 4 рази, зокрема, в кінці: «Нині фаворитові перегонів залишається просто забезпечити дотримання закону на прийдешніх виборах, аби знову не судитися». Визнати очевидний факт – не гріх, але вистачило б одного разу.

«Джинсовий» сюжет дня – у «Діловому світі» **Першого каналу**, присвячений іноземним інвестиціям в економіку міста Києва, де експертом виступав народний депутат, кандидат у мери Києва Леонід Черновецький. У сюжеті, третину якого становлять синхрони Черновецького, ясно прочитується підтекст «усе буде добре, якщо він стане мером Києва»: **«Аналітики блоку Черновецького** переконані: бюджетний процес, особливо регіональний, треба зробити якомога прозорішим, усі цифри мають озвучувати або роз'яснювати в пресі, а місцеві громади – контролювати доходи і видатки скарбниці».

7 березня виникло непорозуміння щодо майбутніх теледебатів між Єхануровим і Януковичем. Напередодні **«Інтер»** та **ТРК «Україна»** повідомили з посиланням на прес-службу Партії Регіонів, що регіонали обурені відсутністю відповіді «Нашої України» на два листи з пропозицією провести дебати. Нарешті штаб «НУ» їх почув і дав офіційну відповідь, призначивши дату дуелі: 24 березня, останній день, коли дозволена виборча агітація.

K1 повідомив: «Після взаємних запрошень обидва кандидати нарешті домовилися про дебати. Тепер штабам залишається визначитися з телеканалом, який їх транслюватиме, і погодити дату. «НУ» пропонує – 24 березня. ПР і «НУ» – фаворити виборчих перегонів». За версією **«Тоніса»**, це був ультиматум: «Керівник інформаційного департаменту виборчого штабу «НУ» Тетяна Мокріді заявила, що перший номер їхнього списку хоче зустрітися на теледебатах із першим номером ПР саме напередодні виборів, аби в Януковича не виникло бажання передумати. Він або прийде, або не прийде взагалі, – сказала Мокріді». Лояльні до ПР телеканали в цей день проігнорували заяву Мокріді, а вже назавтра на **«Інтері»** з'явилась продумана відповідь: «Руководитель избирательного штаба ПР считает некорректным вчерашнее заявление пресс-службы НСНУ, которым была назначена дата теледебатов между Януковичем и Ехануровым. По словам Кушнарера, он дважды направлял письма Бессмертному с просьбой встретиться и обсудить приемлемое время дебатов. Вместо этого **власть назначила дату самостоятельно**, даже не спросив у оппозиции о планах на этот день. Такой подход Кушнарер расценивает как попытку сорвать теледебаты». Аналітики, говорячи про перспективи проведення теледебатів, часто прогнозували, що Янукович шукатиме формального приводу, аби відмовитись дебатовати з Єхануровим. Оскільки цю відмову неминуче трактуватимуть як боягузтво, «регіональні» канали до пори до часу мовчатимуть. (Забігаючи вперед: так і вийшло, за тиждень Янукович відмовився, виправдавшись «особливостями виборчої кампанії»).

Результати соціопитування центру «Софія» **Новий канал** не лише відтворив (разом із **ТРК «Україна», 5 каналом і K1**), але й використав для оформлення однієї з найпоширеніших пропагандистських легенд – щодо «помаранчево-блакитної» коаліції: «...у новому парламенті можлива коаліція «НУ»–ПР. Принаймні такого блокування не виключають деякі політологи. На думку Андрія Єрмолаєва, якщо Президент виступить організатором нової більшості, до коаліції можуть долучитися соціалісти і блок Литвина». А ось **5 канал** поставився до результатів соціопитування «Софії» скептично: «Підрахунок цікавий, але приблизний і, напевно, неточний». І не дарма: подекують, що пан Єрмолаєв співпрацює з деякими політичними силами. Ще один плюс **5 каналу** – за докладне роз'яснення принципу, за яким кількість голосів виборців трансформуватиметься у кількість мандатів.

Аби не перехвалити **5-й**, треба зазначити, що була в «Часі» й регулярна порція «мочіння» ПР. Зокрема, навіть не іронічний, а саркастичний сюжет про розпад осередку Союзу Молоді Регіонів у Закарпатті: «У Закарпатті розпався молодіжний союз ПР. **Усі 37 його членів** на чолі з головою обласного осередку Павлом Мешком написали заяви про вихід з партії». І вже наступний сюжет – про перехід 500 членів коломийської «Батьківщини» до «Держави-Трудового Союзу». Такої хворобливої уваги саме до конфліктів у партійних осередках не виявляє жоден інший канал.

«Джинсовий» сюжет дня – **ТРК «Україна»** про підпал приймальні кандидата у мери Львова. Наводимо повністю: «Минулої ночі невідомі підпалили приймальню народного депутата України та кандидата на посаду міського голови Львова Петра Писарчука. **Він балотується від Партії Регіонів**. Вогонь знищив агітаційні матеріали, оргтехніку та меблі. Одна із версій: умисний підпал, як говорять вогнеборці, із ознаками спеціальної підготовки подій. Приймальня депутата знаходиться в житловому будинку, однак, вчасне прибуття пожежних перешкодило вогню перекинутися на сусідні помешкання. Правоохоронці наразі проводять перевірку за фактом пожежі та з'ясовують чи була на той час охорона приміщення. Також міліція розслідує суботнє побиття агітатора від Писарчука та напад на офіс КПУ. 5 березня невідомі закидали камінням приміщення офісу обласного штабу КПУ». Це мало б бути гідною відповіддю «Нашій Україні» за змальовувані нею картини побиття агітаторів у Донбасі. Однак, апелюючи до «регіональної» солідарності східноукраїнських глядачів, автори не пожаліли самого кандидата. Адже він, хоч і належить до фракції «Регіони України», балотується в мери самовисуванцем і дистанціюється від непопулярної у Львові ПР.

Висвітлення подій у Харківській облраді, де не дали згоди на притягнення до відповідальності Кушнарєва, обійшлося без особливих провокацій. Трохи різнились тлумачення – від «депутати не віддали на поталу» до «Кушнарєв зберіг недоторканність». Відеоряд відкривав глядачам цікаву обставину: на «виставу» з'їхалось багато видатних «нашоукраїнців» (Жванія, Катеринчук, Григорович тощо), які не мають ані до облради, ані до Харкова жодного стосунку.

Набір тем у новинах **8 березня** був типовий для жіночого свята: жінки-політики, чоловіки-політики, гендерна рівність у політиці тощо. З-поміж усіх каналів вирізнявся **«Інтер»**, давши більше політичних новин, ніж усі інші разом узяті.

5 канал повідомив наступне: «Відмова Харківської та Луганської обласних рад притягнути до відповідальності Кушнарєва і Тихонова не вплине на роботу Верховної Ради. Її робота не буде заблокована. В цьому переконаний голова парламенту». Звідки взялося припущення, що робота ВР буде заблокована? У синхроні Литвина йшлося про те, що він запропонував депутатам дійти згоди щодо одного законопроекту про скасування недоторканності депутатів місцевих рад. Ключ до розуміння – наступна фраза спікера: «...те, що не прийняті були відповідні рішення в Луганську і на Харківщині, очевидно, свідчить, що в депутатів є відповідні сумніви щодо аргументації подань». Тепер можна здогадатись: Литвин захищає депутатську недоторканність і боїться здійснення погроз Тимошенко блокувати трибуну, поки її не скасують.

Панорамні сюжети про політиків і 8 березня показово різнились: **Перший канал** дав синхрони Ксенії Ляпіної («НУ») та Катерини Ющенко, **НТН** – Степана Гавриша («Не Так!») і Тараса Чорновола (ПР).

«Джинсовий» сюжет дня – **НТН** про блок «Не Так!» та його святкову акцію (автопробіг із привітанням жінок). Крім **НТН**, це показав **«Інтер»**, але все ж не в такому рекламно-мажорному ключі. «Головним у сьогоднішньому дійстві, як і слід було очікувати, **однопартійці** призначили **відомого не лише у вузьких партійних колах поціновувача жіночих чеснот і принад Нестора Шуфрича**». Не побоююсь припустити, що глядачам Нестор Іванович відомий у децю іншій іпостасі. Далі – великий синхрон Шуфрича. Закінчується репортаж не менш піднесено: «/хай які думки панують про сьогоднішній день – чи українське це свято, чи ні, а от нагодою ще раз освідчитися в любові своїм найдорожчим і найкоханішим рідко хто знехтує». Після цього у студії «Вчасно» з'явилась гостя – представниця прекрасної статі й не менш прекрасного блоку «Не Так!» Валентина Довженко. Підсумок: 2/3 програми «Вчасно. Про головне» були віддані блоку «Не Так!» – це при тому, що заради свята навіть **ТРК «Україна»** утрималась від згадок про Януковича і ПР!

9 березня – знакова дата для української політики. Це День народження Тараса Шевченка, якого експлуатують у своїх виборчих кампаніях як провладні, так і опозиційні сили – отже, нагода похизуватися своїм патріотизмом. Це також річниця погрому, що став кульмінацією «України без Кучми» – нагода для учасників тих подій обвинуватити одне одного.

Перший канал порушив свої принципи невтручання у виборчу кампанію, запропонувавши глядачам несподівано цікавий і аналітичний сюжет про конфлікт між учасниками «УБК». «Рані-

ше ВР намагалася ухвалити закон, що визнає засуджених за події 9 березня жертвами політичного режиму. Але забракло голосів. Зокрема, **«за» не проголосували** автор закону Черновецький та колишній політв'язень Шкіль, котрого від тюрми врятував депутатський мандат» — це факти, про які не завадить пам'ятати в момент, коли всі шукають винних. Всебічно висвітлив конфлікт між БЮТівською та УНСОвською частинами ветеранів «УБК» **5 канал**, де в студії сперечались аж четверо дійових осіб: Шкіль, Луценко, Мазур-Тополя і Чемерис.

ТРК «Україна» була, як завжди, винахідлива. Перш за все, їй вдалось повідомити про конфлікт між представниками ПР, які намагались покласти квіти до пам'ятника Шевченкові, та націоналістами в якомога вигідніший для регіоналів спосіб: *«Квіти до пам'ятника великому поетові сьогодні поклали і представники ПР Євген Кушнар'юв, Раїса Богатирьова та Ігор Шкіря. Втім, дорогу їм перешкоджала група людей. Вони викрикували «Ганьба!» та намагались спровокувати бійку»*. Порівняйте з версією **СТБ**: *«День народження Шевченка... давно перетворився на національне свято з присмаком політики. Що, своєю чергою, вряди-годи переростає в банальний мордобій. Сьогодні в Києві побилися представники ПР з радикально налаштованими націоналістами»*. Вдало використала **«Україна»** й новину про дебати між комуністом Мартинюком та есдеком Кравчуком, що відбулись в «Інтерфаксі». Інші канали не повідомили про це чи то з нелюбові до героїв, чи то через відсутність інформаційного приводу: на відміну від попередніх, ця пара не конфліктувала, а висловлювала близькі за змістом думки. У результаті журналістам **«України»** вдалося поєднати їхні заяви: *«КПУ і блок «Не Так!» звинувачують владу в намірі сфальсифікувати вибори шляхом навмисних помилок у списках виборців при перекладі імен і прізвищ виборців на українську мову. За словами Мартинюка, при перекладі багато хто був виключений, був включений у виборчі списки з помилками. Разом з тим, за його словами, влада не хоче підтримати ініціативу, щоб зміни у списки могли вноситися на виборчих дільницях у день голосування. На думку Кравчука, ці помилки можуть використовуватися для фальсифікації виборів»*. Отакі дебати.

«Джинсовий» сюжет дня — **Новий канал** про голосування за кордоном з Богословською в головній ролі. Той факт, що у Придністров'ї працюватимуть лише 2 дільниці з 8, лідер «Віча» прокоментувала так: *«Ми втратимо 60 тисяч наших громадян, які проживають на Придністров'ї. Вони не будуть любити за це Україну, це точно. Ми втрачаємо відносини з Придністров'ям, і в той же час ми перестаємо бути серйозним, вагомим гравцем на цьому напрямку європейської політики»*. Чому люди, які відповідають за обов'язкову порцію Богословської в кожному випуску новин, ніяк не можуть збагнути, що вона не розуміється на зовнішній політиці? Які відносини з Придністров'ям? Який придністровський напрямок **європейської** політики? Такого напрямку не має навіть Росія. Потенційні виборці «Віча» — освічені люди, яких подібне дилетантство може хіба що роздратувати.

10 березня — день прощання з соціологією. До уваги журналістів було запропоновано результати соціопитувань майже всіх служб, як визнаних, так і фіктивних. Асортимент був достатньо багатий, аби вибирати вигідніші результати або, як зробив **Перший канал**, посилаючись на надмірне розмаїття версій, називати якісь узагальнені цифри. Фаворитами стали «Демократичні ініціативи», за версією яких рейтинг БЮТ і НУ відрізняється на десять частки відсотка, а сукупний рейтинг обох сил є меншим за результат ПР, а також «Соціовимір», що випускає вперед БЮТ. **ТРК «Україна»** обрала Українську соціологічну службу (ПР 30%, НУ 16%, БЮТ 15%).

Гарний сюжет про соціологію вийшов на **«1+1»**: тут зупинились не лише на результатах опитувань, а й на їхній значущості для виборця, а також розповіли про причини появи фіктивних соціологічних фірм. Звісно, в останній день публікації рейтингів застерігати виборців, аби вони не довіряли соціологічним качкам, трохи запізно, але, як зазначила Ірина Бекешкіна, в період соціологічного «посту» маргінальними ЗМІ гулятимуть саме такі результати. Глядачам роз'яснили хрестоматійні речі, які, втім, не так часто можна почути в новинах: *«У підтасовці соціологічних даних були зацікавлені насамперед партії, які перебувають на межі потрапляння до парламенту, вважають соціологи. Натомість уже із завтрашнього дня вони мусять застосовувати інші методи впливу на виборця. Крім уже звичної реклами, штаби, можливо, вдадуться до створення інформаційних приводів, аби їхні лідери ще змогли потрапити у випуски новин. Можливо, лунатимуть різноманітні звинувачення на адресу своїх опонентів, яких ті уже просто не встигнуть спростувати. А ось на витік серйозного компромату очікувати уже не варто, — вважає політолог Дмитро Видрін. — Його уже весь використали раніше, — вважає він»*. Серед тих каналів, які не поспішили відстрілятися вигідними для дружніх політичних сил рейтингами, а детально зупинились на соціологічній темі та спробували зробити її підсумок, треба відзначити **5 канал**, що запросив у студію програми «Час» соціологів Паніотто (КМІС), Гірника (НаУКМА) та Михальченка (Всеукраїнська соціологічна служба).

Новий канал досить критично подав новину про Віктора Януковича-молодшого, який «...з'явився на публіці. 24-річний син экс-прем'єра разом з нардепом Хомутинником роздавав сьогодні значки олімпійським чемпіонам – новим членам молодіжного крила «регіоналів». Натомість, наступне повідомлення, що також стосується ПР, абсолютно міфологічне: «Голова політради ПР Микола Азаров виступає проти недоторканності депутатів усіх рівнів. Про це він заявив у Донецьку. Екс-віце-прем'єр твердить, що в Україні треба відродити знівельовані поняття верховенства права та презумпції невинності. На його думку, шукати захисту у стінах парламенту чи місцевих рад бізнесменів спонукає свавілля влади та демагогія замість демократії». ПР проти недоторканності – це просто анекдот! Адже фракція «Регіони України» не лише повністю підтримала її 8 вересня 2005 року, але й відмовилась ставити на порядок денний питання про її скасування 10 лютого. Не помітити «послідовність» Азарова й викласти матеріал у настільки прихильному до ньюзмейкера ключі можна було або через непрофесіоналізм, або за гроші.

Докладно про виставу у штабі ПР розповів канал **СТБ**. Важко зрозуміти, чи це добра, чи зла іронія: «Телекамер більше, ніж нових членів «регіонівської» молодіжки. Усі знімають сина Януковича. Журналісти доходять висновку, що він схожий на Андрія Ющенка. На дивані – телефон у титановому корпусі. Дорожчий, ніж просто телефон. **«Біло-блакитна» молодь, як один, – у смугастих костюмах. Майже уніформа»**. Не зовсім зрозуміло також, до чого це: «Син Януковича – також Віктор. Окрім лідера «Регіонів», лише відомий «есдек» Нестор Шуфрич назвав сина своїм ім'ям». Потривожили й пам'ять покійного Разумкова, чий син серед інших молодих людей (відомих та з відомими прізвищами) вступив до лав Союзу Молоді Регіонів. Він сказав: «Отец, он никогда это не скрывал, это было, в принципе, во всех его выступлениях, он занимался в Совете безопасности именно российской темой, он всегда, наверно, больше тяготел к России, нежели к Западу». До речі, якщо камер було справді так багато, то незрозуміло, куди ділися плоди їхньої роботи: про подію трьома фразами розповів **«Інтер»**, трохи розгорнутіше – **НТН**. Частина сюжету останнього варто навести, аби продемонструвати, яку свиню можуть підкласти журналісти політикам, роблячи хвалебні сюжети: «...що й дало можливість Януковичу-молодшому **продемонструвати власний інтелект перед журналістами** та відзначити роль російської мови як другої державної». Синхрон В. Я.: «Ну, происходит тут очень много вещей, которые на самом деле ну... практически ненормальные. Просто нужно посмотреть правде в глаза и не делать из этого маразма, и **Пушкина на украинский язык тоже не нужно переводить**». Хай чують на тому світі Іван Франко, Максим Рильський, Андрій Малишко, Михайло Драї-Хмара та інші перекладачі Пушкіна: марною була їхня праця!

«Джинса» дня – Шуфрич – захисник придністровських виборців на каналі **«Інтер»**. Ефірно-го часу не вистачило, і «джинси» пошили затісні: «Сегодня в Донецке **лидер блока «Не Так!» Нестор Шуфрич** сообщил, что власть может лишит возможности проголосовать граждан, проживающих за границей. В частности, жителей Приднестровья, которые во время прошлых выборов поддержали Януковича». Ті кільканадцять секунд, які пішли на синхрон, що практично дублює за змістом це повідомлення – «Это банальное сведение счётов между украинским «оранжевым» руководством и жителями Приднестровья, которые являются гражданами Украины, и которые в 2004 году не побоялись проявить свою позицию», – можна було витратити на роз'яснення, про які саме дії влади говорив Шуфрич. Натомість, не забули про підпал штабу: «Пока Шуфрич ездил по Донетчине, в соседней Луганской области, **в городе Лисичанске, подожгли офис блока**». Неважні. Прикрий інцидент насправді стався в місті Антрацит.

11 березня нічого важливого не сталося, тому новини були або аполітичні, або заповнені сюжетами, у яких мусимо підозрювати приховану рекламу. Трьома ньюзмейкерами «Фактів» **ICTV** стали Литвин, «Віче» і Пора-ПРП. Солодкий тон повідомлення про Литвина: «В Ужгороді Литвин заявив, що проголосувати за зміни запропонує парламентарям у понеділок. Він вважає, що бюлетені можуть друкувати не лише державні друкарні, і радить встановити жорсткий контроль за їхнім виготовленням. Там, де виборчі комісії досі не сформовані, зробити це мають органи місцевого самоврядування. А ще спікер за підвищення зарплати членам виборчкомів та хоче дозволити їм проголосувати за місцем роботи, а не проживання», – може викликати уявлення, що всі ці зміни ініціював і проштовхував сам Литвин, хоча насправді вже на той момент вони мали гарантовану більшість. Приблизно в тому ж тоні витримане повідомлення про «Віче»: «Сьогодні кандидати публічно підписали угоду з керівництвом партії. Якщо їх діяльність не відповідатиме інтересам суспільства, вони зобов'язалися скласти з себе депутатські повноваження. Таку ж угоду підпишуть півтори тисячі кандидатів, що балотуються від «Віча» на місцевих виборах. **Технологічно процес буде простим: якщо депутат викликає у «Віча» незадоволення – партія збирається на зібрання і відкликає його...**» На кого розрахована ця вистава, коли навіть школяреві зрозуміло, що заява із зобов'язанням скласти депутатські повноваження не має ніякої юридичної сили, а механізму реального відкликання депутата в

нашому законодавстві немає? Пору-ПРП, яка, нагадаємо, не чужа гендиректору ICTV Богущькому, ввели в поетично-ностальгійний сюжет про поїздку на батьківщину Шевченка.

В наш час, коли стиль радянських новин уже призабуто, ні про кого, крім В.Ф. Януковича, вже й не скажуть: «зустрічався з представниками творчої інтелігенції». Саме так визначив зустріч канал «Інтер», вибравши з усього, що там відбулось, родзинку, вигідну для дружнього блоку «- Не Так!»: *«Объединиться с блоком «Не Так!» накануне выборов призывают ПР представители творческой интеллигенции. Как заявила на встрече с Януковичем член-корреспондент НАНУ Лариса Скорик, оппозиция обязательно должна быть единой, и рядом с хозяйственником-Януковичем должен быть политик экстра-класса. Таким Скорик считает...Кравчука»*. ТРК «Україна» не має причин зайвий раз згадувати конкурентів Партії Регіонів: **«Ставку на добро робить Янукович. Лідер «регіоналів» спілкувався сьогодні з українською творчою елітою. Розмова відбувалася у форматі вільного діалогу. Представники вітчизняної інтелігенції висловлювалися щодо проблем у кожній галузі... Янукович солідарний із присутніми. Він визнає провідну роль інтелігенції у формуванні національної свідомості»**. Напевно, багатьом глядачам, що зараховують себе до інтелігенції, було цікаво, хто саме представляв їх на зустрічі. З усіх присутніх там «представників української еліти» кореспондент «України» Ірина Бровкіна назвала лише кандидата в депутати Київради від ПР Резніковича. Із преси знаємо, що були там також інші кандидати-митці, зокрема, Ян Табачник. Про презентацію книжки Януковича «Рік в опозиції» ТРК «Україна» чомусь не повідомила. Бояться, що хтось-таки знайде і прочитає?

Підсумкові програми **12 березня** завдяки придністровській кризі та поправці Джексона-Веніка містили небагато новин, що стосуються виборчої кампанії.

У «Фактах тижня» ICTV – сюжет про можливість зриву виборів. Віктор Сорока перелічив усі чинники, що зумовлюють небезпечну ситуацію, з'їздив у рідні місця Президента, аби дослідити тамтешній рівень готовності до виборів, і звернувся по коментар до політиків: Тараса Чорновола, Юрія Ключковського і, звісно ж, Інни Богословської. Не забув і Литвина: *«Все в нас буде штатно, – заспокоює спікер Литвин. – І парламент закон про вибори таки вдосконалить»*.

Аналогічною за змістом була частина підсумкової програми ТСН «1+1», лишень без зайвих прізвищ політиків. Зате у рубриці «Ходіння в народ» цього разу з'явилось двоє героїв: Юлія Тимошенко і Віталій Кличко. Юлію Володимирівну в київському метро зустрічали, як королеву, криками «Юля! Юля!», вона милостиво приймала народну любов. Характерну – на чому наголосила Ірина Бекешкіна, що виступає експертом у цьому циклі сюжетів, – саме для Києва.

Якщо Тимошенко постала обоюванною народом, але водночас і далекою від нього, такою собі Нефертіті, в чьому образі стає дедалі менше колишньої простоти і природності, то Кличка, якого Костянтин Грубич завів до супермаркету, навпаки, показали «своїм хлопцем». Який, звісно, не без проблем, але призвичаюється до нових реалій свого життя: політики замість спорту, української мови та ліберальної демократії з національним ухилом. Оскільки мета цього проєкту – познайомити глядачів із політиками-людьми, треба визнати: Кличка поставили у значно сприятливіші умови для виявлення своїх людських якостей.

К1 зробив цінний подарунок маргінальним партіям: екзотичній Партії Політики Путіна, ексцентричній УНА-УНСО та іншим. Що ж, це справедливо і, принаймні, точно не «джинса» (на «джинсу» в народній цілительки, що йде до ВР на чолі списку партії «Зелена планета», грошей не вистачило б). Репортери **К1** провели цікавий експеримент: запропонували простій жінці з народу прочитати вголос виборчий бюлетень, на що в неї пішло понад 12 хвилин.

5 канал упіймав Януковича на черговому «перлі»: в Чернівцях він привітав православну громаду із завершенням Великого посту. **5-й** послідовний у висвітленні всіх прорахунків опонента та всіх позитивних новин «Нашої України», чийї акції «Прапор перемоги» було присвячено великий сюжет, сповнений революційного пафосу й помаранчевих прапорів у кадрі. Тут було все: і спростування заяв опозиції про підготовку до фальсифікацій, і оптимістичні сподівання на перемогу... Використали навіть сердешну бабу Параску – розмінну монету помаранчевого піару. На противагу дифірамбам **5-го, Новий канал** повідомив про старт автопробігу тисло і нейтрально, із єдиним синхронном №1 «НУ» Єханурова.

Якщо не рекламним сюжетом, то непорозумінням дня можна вважати сюжет **Першого каналу** про те, як агітатор «однієї з партій» порятував агітатора партії-конкурента з палаючого пропагандистського намету. Назви політичних сил у сюжеті не фігурували, але камера зафіксувала обсмалений з одного боку зелений намет Народного блоку Литвина. Якщо намет і палав, то, з огляду на його конструкцію, агітатору достатньо було зробити крок, аби вирватись із обіймів полум'я. Хто підпалив намет? Чому замовчується партійність рятувальника? Виникає лише одне припущення: все це було організовано, аби в неділю, приспавши пильність начальства, показати в ефірі національного каналу символіку Литвина.

* * *

Незважаючи на тюльпани та привітання з 8 березня, атмосфера на телебаченні за два тижні до 26 березня відчутно серйознішає. Тепер уже навіть найвідчайдушнішими театралізованими виставами та скандальними заявами маргінальні сили не забезпечують собі ефір. Партія Регіонів, Наша Україна, Блок Тимошенко, блок «Не Так!», Блок Литвина, «Віче», Блок Вітренко і Пора-ПРП – ті, кому ефір гарантовано. НДП, ПЗУ, УНБ Костенка-Плюща часом удається його вибороти. Події в новинах уже не поділяються на передвиборні і справжні: виборів стосується все. Найгуманніший, либонь, **Перший канал**, що послідовно відмовляється висвітлювати передвиборну боротьбу, приділяючи, натомість, увагу організації виборчого процесу. Інші – ті, чий власники мають свої симпатії у перегонах, – діють сміливіше: після виборів усе забудеться і проститься, переможців не судять, а в разі чого можна буде списати на політичні переслідування.

Хто й навіщо роздмухав тему «придністровської кризи», яка насправді була прогнозованим епізодом торгівельних відносин України й Молдови, можна судити з того, які політичні сили кинулись захищати «братів-українців Придністров'я». Те, що в такий напружений момент до телеефіру прорвалися міфи, створені недружніми до України політтехнологами, щодо встановлення української блокади ПМР під тиском Америки та ЄС, та визначної ролі Росії (яка, як і Україна, не визнала й не збирається визнати режим Смирнова) в обороні невизнаної республіки, можна пояснювати або всесильною рукою Москви, або неперемінливістю редакторів.

Тішить одне: судячи з кількості рекламних сюжетів у новинах, і влада, і опозиція мають намір провести вибори й визнати їх результати, а не штучно продовжувати статус-кво, зірвавши голосування. Тож, як каже Литвин, «усе в нас буде штатно».

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6921/ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_6-12_bereznja_2006_roku/

У МОСКВІ КАЖУТЬ «ГАВ», А В НАС – «ГАВ-ГАВ»

Огляд теленовін і телетижневиків 13-19 березня

Якщо про провідну тему минулого тижня – придністровську – ще можна було сперечатись, то цього разу цілком очевидно: українське телебачення проковтнуло наживку – сюжет російського каналу РТР про «таємну в'язницю ЦРУ» на Київщині. Кинути тінь на українську владу виявилось до смішного легко: протягом 5 днів наше телебачення аналізувало, розслідувало і спростовувало російську «качку», забувши про вічний принцип «немає диму без вогню». Іншу провокацію – фіктивний лист підозрюваного у вбивстві Гонгадзе Пукача, опублікований у російській газеті, – принаймні, не подавали, як вірогідну. Другим ньюзмейкером тижня можна вважати 4-те скликання Верховної Ради, яке завершило свою роботу. Серед інших тем:

- Прес-конференція Президента і Прем'єра для регіональних журналістів.
- Звинувачення Партії Регіонів на адресу «Нашої України» у використанні «25 кадрів».
- Ухвалення змін до виборчого законодавства.
- Підписання молодіжними організаціями «помаранчевих» партій коаліційної угоди.
- Повідомлення про друк фальшивих бюлетенів у Дніпропетровській і Харківській областях.

Резонанс від програми «Спеціальний кореспондент. Под грифом «Секретно» Аркадія Мамонтова, що вийшла у неділю о 21-00 за московським часом на каналі «Россия», **13 березня** перебив усі інші теми. На жаль, повного розшифрування програми в Інтернеті немає, але для з'ясування ситуації слід зазначити: по-перше, йшлося про існування таємної в'язниці ЦРУ на території військового об'єкта «Макарів-1» **у минулому**. Перевірити це повідомлення можна було б хіба що за допомогою машини часу. По-друге, депутат Крючков, що начебто підтвердив Мамонтову можливість існування в'язниці, належить до КПУ, якій, безперечно, вигідна дискредитація влади. Якщо взяти до уваги, що в недалекому минулому вже робилися спроби проштовхнути в український ефір цю «качку» через «австрійське інформантство» та «швейцарські спецслужби», не кажучи про російські інтернет-видання, стає очевидно, що це – передвиборна провокація. І як повелися з нею наші канали?

Всі вони, крім **К1**, поставили цю тему першою у випуску (або першою з політичних). Стандартний сюжет містив: 1. Спростування Міністерства оборони. 2. Виправдання Крюčkova. Наприклад, у сюжеті **Першого каналу** – синхрон: «...те, що показано, абсолютно не підтверджує, що

ці факти мали місце. Я стверджувати, що це мало місце в Україні не можу і, відверто кажучи, повірити мені в це дуже-дуже важко...» Також зазначалось, що Крючков звертався із депутатським запитом до СБУ та Міноборони. 3. Реакцію влади (логічну: «це передвиборна маячня»). 4. Наслідки розслідування журналістів, екскурс в історію питання.

“Тоніс” побудував свій сюжет на спростуваннях: Міноборони, Крюčkова і навіть посла Росії Черномірдіна, який «...теж не дуже вірить, що в Україні є подібні в’язниці. І вважає: якщо інформація не підтвердиться, то канал має вибачитись, адже подібними заявами завдано шкоди іміджу України, завдяки ним загострюються стосунки між нашими державами». Приблизно таким самим шляхом пішли **К1, СТБ і «1+1». Новий канал, ICTV і ТРК «Україна»** обмежились стислими сюжетами або повідомленнями.

«Інтер» дещо розвідав: «Как сообщил «Подробностям» источник в Центре координации полетов Госавиаслужбы Украины, в 2005 году аэродром «Озерное» все же принимал два иностранных военных самолета, с бортовыми номерами 4K AZ130 и 4K AZ160. Они несколько раз совершали посадку в Украине, рейс был зарегистрирован как Alpha Hotel Charlie 7411. В полетном плане командиры экипажей указали, что перевозят цемент. **Что было на борту на самом деле, точно неизвестно**». Які підстави має автор для того, аби сумніватись у правдивості відомостей про цемент – не вказано. На думку автора, «лучшим доказательством того, что тюрем ЦРУ в Макарове нет, был бы допуск журналистов на этот секретный объект». Після перегляду сюжету **«Інтера»** чимало ненависників «помаранчевої» влади мали б залишитись цілком упевненими, що все було саме так, як каже РТР. Хоча факт, згаданий у сюжетах приблизно половини каналів, у тому числі **«Інтера»** – українське командування готове допустити журналістів на територію «Макарова-1», **але лише з дозволу Росії**, бо об’єкт становить її державну таємницю, – ілюструє реальний стан речей.

Канал **СТБ** у сюжеті, що йшов за «в’язницями», проаналізував вибірковість подання українських новин російськими ЗМІ (привід – зняття з ефіру інтерв’ю Ющенка) та перспективи розвитку відносин із Росією. Також у сюжеті йдеться про лідера СПУ, який чомусь саме перед виборами вирішив стати російським поетом і взяв участь у презентації в резиденції Черномірдіна.

Найуспішнішими українськими ньюзмейкерами понеділка стали Інна Богословська («Віче») і Людмила Супрун (НДП). Першій приділили увагу **«Інтер», Новий канал, ICTV, СТБ і ТРК «Україна»**, другій – **«Інтер», Новий канал, СТБ, ТРК «Україна», 5-й** (у студії) і **«Тоніс»**. Повідомлення, зроблені на матеріалі прес-конференцій, різнились за змістом: Супрун, наприклад, коментувала не лише близьку їй тему – зміни до бюджету, але й вибори («*То, что в ВР нового созыва пройдут 10 партий и блоков, прогнозирует Людмила Супрун. И это, по ее словам, хорошо: чем больше партий, тем стабильнее работа парламента.* – **«Інтер»**); канал **СТБ** повідомив про передвиборну піар-акцію НДП «Проконтролюйте ваші гроші», а також про угоди, підписані «Вічем» зі своїми кандидатами. Таким чином, до глядачів було донесено широченний спектр партійно-передвиборних новин.

«Інтер» відзначився продовженням боротьби за придністровських виборців: «*В Тирасполе специально открыт избирательный участок, где смогут проголосовать несколько сот проживающих здесь белорусских граждан. А вот десяткам тысяч приднестровских украинцев о таком торжестве демократии остается только мечтать*». Не обійшло без натяку: мовляв, українська влада навмисно не дала проголосувати придністровським співгромадянам, бо вони на президентських виборах одностайно підтримали Януковича. Завершили з сарказмом: «*Получить комментарий в посольстве Украины нам не удалось. Дипломаты усиленно совещались. Надо полагать, решали головоломный вопрос: как совместить демократические выборы с практически полным отсутствием избирательных участков*». Та ще й викрили злісну брехню влади: (зі студії) «*Согласно новому закону о выборах, для создания участка необходимо, чтобы на территории проживало не менее тысячи украинских граждан. А по данным специального представителя Украины по приднестровскому урегулированию Дмитрия Ткача, в непризнанной республике их – меньше тысячи*». Якщо автор настільки впевнений у тому, що на території ПМР мешкає понад 60 тисяч українських громадян, нехай би повідомив: звідки вони там узялись, звідки така статистика, хто видав їм паспорти, де вони зареєстровані? Адже є всі підстави вважати ці 60 тисяч частиною понад мільйона «мертвих душ», які віддали свої «голоси» за Януковича.

Головною подією **14 березня** стала прес-конференція Прем’єр-міністра і Президента для регіональних журналістів в Українському домі. Нічого надто важливого сказано не було, але за поданням інформації стежити було цікаво. Наприклад, на **НТН** Єханурова називали виключно «керівником уряду», в жодному разі не Прем’єром. У сюжеті **5 каналу** відзначили рекламний характер заходу: «*Близькість 26 березня у всьому. Головних посадовців України навіть посадили на тлі великого плаката із шрифтом, дуже схожого на той, що використовувала у своїй рекламі «НУ»*».

На «1+1» зосередились на оптимістичних сентенціях Ющенка і Єханурова: головне – чесні вибори, ми зробимо, ми проведемо. «Незалежно від того, які політичні сили переможуть, всі вони українці і вони всі прагматичні люди. І політику Президента вони будуть здійснювати, і незалежно від того, що декілька політиканів в тій чи іншій силі будуть говорити» (Єхануров) і т.п. Натомість, **ТРК «Україна»** наголосила на тих висловлюваннях Ющенка, які мали б образити виборців Януковича: «На думку Ющенка, виборча кампанія не динамічна, перевантажена примітивізмом та чорним піаром. **В опозиції немає програм, які можуть інтелектуально змагатися із владою...**» Не забули про розбрат «помаранчевих»: «Найболючіше для Президента те, що дискредитував владу не опозиційний табір, а найближчі партнери. Але є можливість виправити ситуацію. Та задля цього треба відмовитися від авантюри та некоректної поведінки». Цікавий штрих: серед «важливих питань, які Ющенко залишив без відповіді», першим було названо ймовірність коаліції між НУ і ПР. Цю тему **ТРК «Україна»** порушуватиме протягом тижня підозріло часто.

Акція Вітренко на захист виборців Придністров'я, у якій, за повідомленнями прес-служби, взяло участь 7, а за оцінками деяких журналістів – близько однієї тисячі осіб, так і не прорвалася в ефір. На **ICTV** з нею повелись навіть занадто обережно: «...Маніфестанти **вимагали захистити 40 тисяч українців, які мешкають у невизнаній республіці, а також підписати меморандум між президентами України та Молдови про захист громадян і надати їм можливість голосувати на нинішніх парламентських виборах. Представники «народних опозиціонерів» стверджують: у Придністров'ї немає жодної виборчої дільниці**». Звідси дізнаємось, що українських громадян у ПМР уже не 67, а 40 тисяч, і що відсутність у Придністров'ї виборчих дільниць – суб'єктивна позиція вітренківців, а не доконаний факт, підтверджений ЦВК і МЗС. **ТРК «Україна»** у своєму лаконізмі припустилась кумедного ляпу: «Близько тисячі прихильників Вітренко пройшли Хрещатиком до Європейської площі і попрямували до Кабміну, парламенту та Секретаріату Президента. **Пікетувальники вимагали свободи Придністровській Молдовській Республіці**». Вітренко – вже не союзник, а конкурент ПР.

Скандал дня – звинувачення на адресу «Нашої України» у використанні «25 кадру» в агітаційному фільмі «Загроза. Страшна правда», озвучені Кушнарьовим. Журналісти в цій історії трохи заплутались: по-перше, 25 кадр – явище суто кінематографічне, до телебачення не має жодного стосунку, та ще й саме його існування залишається предметом суперечок. Що, втім, не заважало «нашоукраїнцям» 4 роки тому знаходити аналогічні кадри у ролику «За ЄДУ!» Ані Тетяна Мокріді, що коментувала історію з боку «НУ», ані Кушнарьов не виявились достатньо обізнаними в цій галузі, і журналісти їхньої необізнаності не компенсували. Але головне: за версією, наприклад, **Нового каналу** виходить, що череп у фільмі таки був, «нашоукраїнці» цього не заперечують і кажуть, що «флеш-кадр» законом не заборонений. У наявності черепа можна пересвідчитись, скачавши фільм із «нашоукраїнського» веб-сайту. Тоді як на «1+1» було сказано: «У штабі «НУ» заявляють, вони ніколи не використовували прийомів, заборонених законодавством. А весь гвалт ПР здійняла, аби відволікти увагу від суті викривального фільму. **Блакитні ж черепи вмонтовували самі прихильники Януковича**». Насправді Тетяна Мокріді визнала, що кадр із черепом у фільмі був, тож можна сказати, що «плюси», прагнучи допомогти, підставили «Нашу Україну».

15 березня «таємні в'язниці» повернулись в ефір: **Перший канал** дав спростування, озвучене Гриценком. У синхроні міністра йшлося про те, що він збирається запросити до «Макарова-1» не лише журналістів: «...ми туди запрошуємо військового аташе Російської Федерації. Я сьогодні повідомив про це міністра оборони Росії, депутатів». Варто було російському каналу висловити підозру щодо існування в минулому якихось в'язниць на території України, як наше Міноборони відкриває двері таємних військових об'єктів, везе власним коштом за 120 км від Києва журналістів і представників Росії: проінспекуйте нас, будь ласка, переконайтеся, жодних в'язниць у нас нема!

Важливий і корисний для виборців сюжет з'явився в «Подробностях» каналу **«Інтер»**. Журналісти розслідували проблему неточностей у виборчих списках. Уперше в загальноукраїнському ефірі з'явилась позиція донецької міліції: «**Причина неточностей – не чей-то злий умысел, а условия, в которых проводилась обработка информации**». Умови й справді жахливі: з'ясувалось, що електронні списки складались за міліцейськими картками, система обліку та збереження яких не мінялась уже багато десятиліть. Представник УМВС Донецької області В. Бучок запропонував глядачам **«Інтера»** зовсім інший погляд на проблему, відмінний від стандартного, який щодня з'являється в замовлених опозицією сюжетах: «...эти люди от партий и блоков должны были следить, чтобы фальсификации не допускалось, чтобы списки были точные. Они присутствовали на заседаниях региональной рабочей группы. Они молчали. До тех пор, пока списки

не були передані окружними комісіями, от партий и блоков не было претензий. А теперь вдруг каждый наперебой старается сказать, что он первым обнаружил, что его партия или блок более обижен этим».

Багато новин було присвячено ВР. Проте, головне рішення, якого чекала від неї Україна – скасування недоторканності депутатів місцевих рад, – так і не було ухвалене. Сюжет Віктора Сороки у «Фактах» **ICTV** змальовує конфлікт у багатьох аспектах: чим погана недоторканність зараз, чому вона з'явилась, хто був і залишається за (Литвина – одного з головних апологетів недоторканності – згадано не було) і проти... Та відповіді на запитання «**чому** ВР, усупереч декларованим намірам, не поставила на порядок денний законопроект про скасування недоторканності?» глядачі не почули. Аналогічна картина в сюжеті **5 каналу**: «Плакат на президії перед початком засідання парламенту – передвісник або сварки, або бійки, або блокування трибуни. Утім, у напівпорожньої зали такий протест не викликає агресії. Тому коронні суперечки переносяться. Питання про зняття з депутатів місцевих рад недоторканності, імовірно, розгляне новий парламент», – і далі про перебування Мельниченка у сесійній залі. **НТН** розповів лише про бійку, що виникла через згадуваний плакат «БЮТ вимагає скасування депутатської недоторканності» (ще й із помилкою написаний – одне «н» забули): «Адам Мартинюк, що головував на засіданні, це питання на порядок денний не поставив. Із трибуни парламенту до фракції БЮТ звернувся Юрій Кармазін з вимогою прибрати напис. Потім він підійшов до плаката і спробував дописати на початку гасла частку «не». Депутати з БЮТу Сас та Семинога взялися відтягувати Кармазіна. На допомогу тому підбігли депутати із фракції «НУ». Після сутички обранці розійшлися по робочих місцях». Поява у ВР Мельниченка, що притягнув за собою шлейф розмов про Литвина, Мороза та Гонгадзе, зацікавила журналістів значно більше, ніж обіцяне народове скасування недоторканності.

Кричати, привертаючи до себе увагу журналістів, не завжди вигідно: часом можна нарватись на небажану іронію. У знущальному (переважно заслужено) дусі витриманий сюжет **СТБ** про акцію піар-протесту блоку «Не Так!»: «Бути чи не бути Україні в НАТО? – напередодні виборів це питання, як і проблема двомовності, стає як ніколи актуальним. Блок «Не Так!», який організував у Києві мітинг проти вступу до альянсу, переконаний, що понад 80% українців не хочуть бути в НАТО». Давши висловитись, як завжди, експресивному Шуфричу, усі аргументи «нетаківців» акуратно спростували. У центральноєвропейських країнах, мовляв, теж чинили опір НАТО, а потім вступили – і зараз не шкодують. Завершується сюжет твердженням, що українська влада вже реалізує перехід до стандартів НАТО. Отже, «собаки гавкають, а караван іде».

Новий канал присвятив сюжет проблемі голосування осіб без реєстрації. На думку автора, передусім ця проблема стосується «волоцюг», себто бездомних людей. Заміна обов'язкової прописки необов'язковою «реєстрацією» не ліквідувала проблеми. Утім, підхід до цієї теми доводиться визнати однобоким: треба враховувати й мотивацію депутатів, які, встановлюючи обмеження на голосування без реєстрації, думали передусім про унеможливлення фальсифікацій.

А у випуску «Подій» **ТРК «Україна»** знову з'явилась Наталія Кондратюк зі своєю неповторною аналітикою: «Комусь закортіло перекласти українською прізвища виборців, що нагадують російську мову"... «із списків, які має Центрвиборчком, взагалі кудись зникло більше 800 тисяч виборців, тобто більше 2%. Де вони? Невже за рік така кількість дорослого населення пішла у небуття?»... «Може, люди просто перелякалися, не хочуть ані посад, ані грошей, бо нинішня влада, доводячи власну легітимність, відкрила безліч кримінальних справ проти минулорічних членів виборчих комісій стосовно порушень». З'являється страшна підозра: а чи не гумористична це програма? Така собі похмура пародія **ТРК «Україна»** на себе саму. Звісно, думка журналіста, що збігається з платформою улюбленої партії, має право на існування (згадаймо хоча б «Кабінет» С. Рябошапки), але ж не в рамках інформаційного випуску.

«Прошу винить в моєй смерті Тимошенко и Порошенко» – так закінчив свого листа до російської газети «Российские вести» хтось, хто спробував видати себе за Олексія Пукача. Те, що для недолугої провокації, розрахованої на людей, що не дуже добре розуміються на українських політичних реаліях, було обрано далеко не найповажніше російське видання, і ще багато різних ознак, що свідчать про належність «листа Пукача» до розряду передвиборного компромату, не зупинило тележурналістів: **16 березня «1+1», Новий канал, СТБ, ТРК «Україна», 5 канал, НТН, K1 і «Тоніс»** допомогли злитому в Росії компромату розхлюпатись на всю Україну.

На **ТРК «Україна»** процитовано добрячий уривок листа, а поставити його автентичність під сумнів «доручили» Литвину та Белковському. Канал **НТН** присвятив провокації величезний сюжет: тут і цитати з листа, і найрізноманітніші точки зору політиків, і, що дуже важливо, інформація від редакції «Российских вестей» (яка не дуже впевнена в автентичності опублікованої цидулки). Звісно, ніхто з опитуваних не стверджує «так, це справді лист Пукача» (та й звідки

може бути така впевненість, коли навіть адвокат розшукуваного не бачив його багато років і сумнівається в тому, що він ще живий?), але з деяких висловів можна зрозуміти: політики припускають, що листа написав сам Пукач, аби вплинути на результат виборів.

НТН «добив» глядачів ще двома повідомленнями в тому ж дусі: про скандальну публікацію чергових плівок Мельниченка на «Українській правді» та про в'язниці ЦРУ. Про інспектування «Макарова-1» розповідали в такому ключі: «...хто саме плете підступне павутиння довкола незалежної жовто-синьої країни та її війська, міністр так і не уточнив. У якості додаткових переконавців спростовували припущення російських журналістів командир гарнізону «Макарів-1» командир Озерянської військово-повітряної бригади та будівельники, які начебто ремонтували приміщення під буцегарню. Оборонний очільник тієї самої миті вже розмовляв по телефону. Ад'ютант, що протягнув слухавку, тихенько сповістив: *Анатолій Степанович, Президент України*».

Безглуздість журналістської виправи до «Макарова-1», що відбулась 16 березня, полягає хоча б у тому, що оглянути дозволили аж ніяк не всю базу, тож, якби там справді були легендарні «в'язниці ЦРУ», їх легко могли приховати. У сюжеті ТСН «зблиснув» здоровий глузд: «Військові розповідають, що гучні звинувачення про американські буцегарні в українських частинах схожі на спецоперацію. На хвилі таких скандалів навіть офіційні союзники можуть зазирнути, чи змінилось щось на секретних базах сусідньої держави». Оскільки, незважаючи на офіційні запрошення, представники російської армії усе ж таки не поїхали інспектувати базу, жодним доказом ані для росіян, ані для численних їхніх «молодших братів» в Україні, які охочіше повірять РТР, ніж будь-якому «малоросійському» каналу, поїздка не була. Навіщо бензин палили?

Інні Богословській вдалося потрапити в ефір **Нового каналу** та **ICTV** зі справжнім інформаційним приводом: вона позивалась до дніпропетровського каналу «Приват-ТВ», що перебуває під контролем однойменної фінансово-промислової групи. У випуску «Репортера» на **Новому каналі** ця інформація опинилась у самому кінці, серед неполітичних новин: «Богословська звернулася з позовом до суду, в якому звинувачує «Приват-ТБ Дніпро» у політичній заангажованості та відвертій агітації проти партії «Віче» і самої пані Богословської. Богословська вимагає припинення ліцензії каналу до проведення парламентських виборів. На каналі позов вважають зазіханням на свободу слова, хоча при цьому визнають: *конфлікт пов'язаний із виборчими перегонами. Натомість представники «Віча» наголошують: нічого спільного зі свободою слова ні позов, ні сама проблема не має*. Ефект від рясного вживання слів «Богословська» і «Віче» перебиває синхрон Анатолія Шинкаренка, редактора інформаційної служби телекомпанії: «Я думаю, це якісь особисті амбіції пані **Тимошенко**, які виходять за рамки телебачення, а протистояння просто, ну вже з іншого боку, якась помста, я дуже добре пам'ятаю події, які відбувалися минулого літа на Нікопольському заводі феросплавів». Тих, хто розуміється на історії питання, така обмовка мала б розважити.

Два дні – 16 і 17 березня – **ТРК «Україна»** достукувалась до глядачів новиною про те, що, як з'ясував депутат-комуніст Соломатін, гроші Березовського «НУ» витратила на обігрівачі для наметового містечка, а отже – не виборчу кампанію. При цьому обидва повідомлення мали приблизно однаковий хронометраж, і різнилися тільки тлумаченням факту: в першому йдеться про «фінансування революції», у другому – «витрати на виборчу кампанію». Інші канали, очевидно, розуміючи, що за цього скликання ВР попередній звіт слідчої комісії вже нікого не цікавитиме, не приділили йому уваги.

17 березня, у день завершення останньої сесії 4-го скликання ВР, коли майже всі канали давали в новинах підсумкові сюжети з ностальгійними спогадами депутатів, канал **«Інтер»** відзначився серією явно «джинсових» повідомлень. Наприклад, вісті зі штабу «регіоналів»: «*Віталію Хомутыннику олимпийские чемпионы... сегодня вручили лавровый венок. Во время форума, организованного молодыми «регионалами», Хомутынник заявил, что больше всего молодежи – в проходной части списка ПР. А Виктор Янукович-младший сообщил, что сегодня будет подведен итог SMS-референдума о статусе русского языка в Украине. Результаты, по его словам, будут зафиксированы в Книге рекордов Украины сразу в двух номинациях*». Улюбленці каналу – «Не Так!» – декларували свою позицію щодо правильності і справедливості передання грошей від продажу «Криворіжстали»: «*Кравчук считает справедливым решение парламента направить 9 миллиардов гривен от приватизации «Криворожстали» на выплату обесцененных вкладов Сбербанка СССР... Хотя сам руководитель оппозиционного блока убежден: металлургический гигант нужно было оставить в госсобственности*». Вкладники, ви чули, хто саме хоче віддати вам ваші гроші? Якщо хтось не почув – не страшно: наступного дня це саме вам повторить Шуфрич: «*На прошлой неделе был принят закон, автором которого являюсь я и мои товарищи, который дает возможность оставшиеся 9,5 миллиарда гривен направить на погашение долгов вкладчикам Сбербанка бывшего СССР. Эти деньги по праву принадлежат тем людям, которые и создавали «Криворожсталь*».

Крім депутатів, відзначився в цей день і Прем'єр. **К1** повідомив про заяву Єханурова під час його перебування в Донецьку про те, що в НАТО Україна не поспішає, максимально нейтрально: *«Україна поки не готова до вступу в НАТО. Цей крок стане можливим ближче до наступних парламентських виборів, – переконаний Єхануров. – Поки третина населення хоче в НАТО, а дві третини – проти, то і вступати не будемо, – переконує глава уряду. – І якщо до НАТО нам ще далеко, до членства у світовій організації торгівлі – рукою сягнути»*. А ось **ТРК «Україна»** присвятила прем'єрському візиту в Донецьк сюжет просто-таки авангардний. Перша частина – конструктивна, про боротьбу за енергетичну безпеку. А ось друга: *«Не порадував Єхануров сьогодні і донецьких металургів. Він сказав, що через чотири роки в галузі мають зникнути всі мартенівські печі. Підприємства, де цього не станеться, закриють. Таким чином в Україні збираються економити газ. Синхрон: «Мы заставим металлургов расписать графики и скажем им, сколько они будут потреблять газа. Лимитов не будет, но будет штраф за то, что будете превышать те объемы, о которых мы с вами должны будем договориться. По графику на 4 года вперед»*. **(Невдоволений галас у залі, сміх)**. Репортаж: **Незважаючи на таку реакцію металургів**, Єхануров іншого виходу не бачить. На його думку, імпорнтний газ буде дорожчати. І це – безповоротний процес. Отак Прем'єр (точніше, «керівник уряду», як його називають на **ТРК «Україна»**) образив металургів. І зразу після цього – такий сюжет: *«Україну очікує економічна катастрофа. Так вважає Янукович. За його словами, нинішня ціна на газ – 138 доларів за 1000 кубометрів – змушує промислові підприємства працювати на грані рентабельності»*. Як ця цифра корелюється з установленою урядом граничною ціною – незрозуміло. Головне – Партія Регіонів зробіть вам усім дешевий газ...

18 березня в новинах переважали офіційні повідомлення, пов'язані з підготовкою до виборів. У новинах **К1** пролунало таке попередження: *«Луценко прогнозує акції спротиву після виборів. Міліція має інформацію, що деякі політики вже запланували масові вуличні протести. Втім, краще б їм схвалити офіційні результати виборів, якими вони б не були – радить Луценко»*. Порада в душі попереднього міністра внутрішніх справ. На **«1+1»** – інша заява Луценка: *«У двох областях готують випуск фальшивих бюлетенів для голосування на місцевих виборах, – заявляє, посилаючись на оперативну інформацію, міністр внутрішніх справ. Областей Луценко не називає, але натякає, що це економічно привабливі регіони»*. Області не названі, хоча для інших телеканалів це не секрет: Дніпропетровська і Харківська. У цьому випуску ТСН кілька разів у різних формулюваннях з'являлась інформація: *«Досі зафіксували найменше порушень закону за усі попередні виборчі кампанії»*.

Канал **ICTV** дав два протилежні погляди на мовне питання головних (як їм самим хотілося б) суперників на цих виборах – Януковича (*«...сьогодні на кількатисячному мітингу в Сімферополі заявив, що його політична сила наполягатиме на статусі російської мови як другої державної після виборів. Він вважає, що це питання постане в законному вигляді вже у новому парламенті»*) і Єханурова, який *«вважає, що питання мови зникне вже 27 березня, про що сьогодні заявив під час відвідин Хмельниччини. Він наголосив, що проблеми як такої немає, бо сьогодні навіть українські видавництва друкують значно більше книжок саме російською. Щоправда, Прем'єр-міністр погоджується, що у деяких регіонах інформацію на медичних препаратах необхідно друкувати двома мовами, адже деякі люди просто не розуміють української. Дві теми – мову та НАТО – він назвав передвиборними спекуляціями. Щодо останньої, то Єхануров хоче створити окремий департамент з інформування. Він вважає, що люди виступають проти НАТО тільки через необізнаність у цьому питанні»*.

5 канал відтворив явно пропагандистську заяву Безсмертного: *«Помаранчеву» коаліцію створять вже 26 березня. Про це заявляє Безсмертний. Він навіть назвав точний час – 22-га година, одразу після закриття виборчих дільниць. Основною перешкодою для підписання угоди до цього часу Безсмертний вважає виборчу кампанію»*. У підсумковому сюжеті, присвяченому роботі 4 скликання, було затавровано головні недоліки ВР – бійки та голосування за чужими картками.

Найбільш насиченою виявилась цього дня програма «Події» **ТРК «Україна»**: Партії Регіонів було присвячено 3 сюжети, але незримо вона була присутня в багатьох інших. Наприклад, у сюжеті про помилки у списках виборців кричущий «беспредел» влади ілюструється на прикладі такого собі Михайла Рєзніковича, «директора театру» (він же кандидат до Київради від ПР, чого зазначено не було), який не знайшов себе у списках.

Канал **«Інтер»** повідомив про серйозний, але, хоч як це дивно, не надто гучний передвиборний скандал – звинувачення Литвина у співпраці з КДБ/СБУ, а також у тому, що, злітавши на кілька годин до миротворчого контингенту в Словенії, він отримав статус учасника бойових дій. На підтвердження цього було надано документи. Можливо, великого розголосу не було саме тому, що звинуватили спікера соціалісти, чиє картинне протистояння з «народ-

никами» вже не виглядає переконливо. Напередодні заяві Івана Бокия було присвячено сюжет з елементами журналістського розслідування, що відкриває багато важливих подробиць: *«по словам источников, которые пожелали остаться неизвестными, Литвин такой статус имеет. Правда, заявления сам не писал – подсуетились помощники, лично документ не получал и бесплатно в транспорте не ездил. Что же касается звания – он действительно полковник СБУ. Но кроме него в запасе СБУ числятся 9 тысяч чиновников самого высокого ранга»*. 18 березня Литвин знов з'явився в «Подробностях» із довгим синхронном, у якому пояснив: він справді є офіцером запасу СБУ (раніше – КДБ), але заяви не писав – його прийняли в «добровільно-примусовому порядку», звання йому присвоїли також без його волі, і жодних пільг або посвідчень він не має.

19 березня Новий і Перший канали розповіли про те, що в Дніпропетровську «подарункова війна» – зняття одних партій з реєстрації за скаргами інших через підкуп виборців – вдарила по Партії Регіонів: *«ПР у Дніпропетровську можуть зняти з виборів до облради. Суд Кіровського району міста визнав факт порушення передвиборної агітації та безкоштовного роздавання товарів. Позивач – обласний осередок НРУ. На свій захист звинувачені зібрали мітинг, однак із 40 тисяч заявлених прийшло, за оцінками міліції, п'ять. Організатори ж наголошують: їхня акція безстрокова. На Дніпропетровщині це вже другий випадок порушень. Раніше за схожим звинуваченням у Нікополі зняли з перегонів Народний Рух»* (**Новий канал**). **Перший канал** торкнувся іншого випадку передвиборних зловживань у регіонах: *“Популістське диво на Хмельниччині. Шкільний автобус у Великому Жванчику їздить лише перед великими політичними подіями. Вперше він вийшов на маршрут за два тижні до президентських виборів...Після підрахунку голосів транспорт зник так само несподівано, як з'явився”*. Докоряючи провінційним політикам за популізм, журналісти **Першого** не мають нічого проти популізму Президента, який у наступному ж повідомленні з'являється в ролі благодійника всіх студентів, закладаючи наріжний камінь на будівництві нових гуртожитків.

Провідними темами підсумкових програм **«1+1»** та **«Інтера»** стали вибори в Білорусі та смерть Мілошевича. У підсумковій ТСН перспективи відносин із Мінськом коментував Кінах. Великий сюжет було присвячено проблемі Чорноморського флоту в її поточному стані; оскільки нічого нового в Севастополі не сталось, а новина про визнання Росією українських прав на маяки не потребує панорамних ілюстрацій, складається враження, що знімальній групі просто закортіло з'їздити в сонячний Крим, аби відзняти зачинені брами маяків.

Наступна частина програми – вже майже підсумковий аналіз виборчої кампанії – потребує цитування: *«Головний успіх – це вільний доступ політичних сил до засобів масової інформації. Щоправда, пресу і телебачення переважно використовували для інформаційних атак один на одного: була критика дії влади і були уколи між колишніми «помаранчевими» соратниками, що за гостротою не дотягують до вересневого розлучення із корупційними звинуваченнями. По-друге, пресу використовували для зливу компромату та інформаційних спецоперацій. Для обговорення у ЗМІ суспільно значимих питань і виборчих програм особливого бажання не знайшлося. Свободою слова для участі у дебатах фаворити і, головню, їхні лідери, не скористалися»*. Аналіз вийшов досить глибокий і небанальний, відмінний від звичних просторікувань у сюжетах «про вибори загалом».

Тема «небажаної, але неминучої» коаліції між НУ і ПР теж впливала в цій програмі. Її висвітлення потребує окремих досліджень, але складається враження, що як «регіональні», так і «нашоукраїнські» ЗМІ посилено готують своїх глядачів до цього альянсу. При цьому акценти розставлені таким чином: усі, звісно, відхрещуються від оранжево-блакитного альянсу, але ви ж розумієте, ось і Президент не проти, і Прем'єр не заперечує, але, звісно ж, вони ще спробують домовитися з Тимошенко. З часом ця ідея трансформується у прикру необхідність.

Нарешті, останнє «ходіння в народ» перед виборами, як і слід було сподіватись, здійснив №1 «НУ» Юрій Єхануров. Ті, хто не бачив цього сюжету, багато втратили: ряди однотипних помаранчевих наметів і прапорів на Хрещатику, на тлі яких походили Костянтин Грубич із Єхануровим, професійно розставлені за спиною Прем'єра охоронці в цивільному... Все це, особливо в порівнянні з іншими «ходіннями», являє собою відображення сумної картини перекошу каналу **«1+1»** у «нашоукраїнський» бік.

Приблизно третина підсумкової програми «Подробиці тижня» (**«Інтер»**) була присвячена організації виборчого процесу. Решта – підсумкам роботи Верховної Ради 4-го скликання. Журналісти віддали належне 4-му скликанню, відкривши маленький секрет найактивніших депутатів: вони, виявляються, подають заявки на виступ з трибуни вночі. Запросили до студії спікера Литвина, з яким Володимир Павлюк мав нейтральну й доброзичливу бесіду.

У «Фактах тижня» **ICTV** розслідували історії з 25 кадром і прослуховуваннями Зварича, звів-

ши їх в один сюжет. Про в'язниці ЦРУ розповіли лаконічно й інформативно, без зайвих доми-слів. Сюжет, присвячений завершенню роботи 4-го скликання, вийшов критичним: *«Парламент 4-го скликання вже назвали «Радою перебіжчиків». За кількістю депутатів, які протягом 4 років змінили свою політичну орієнтацію, він побив усі рекорди. Майже 65% парламентарів переходили з однієї фракції до іншої, причому по декілька разів, при цьому політична орієнтація депутата часто змінювалася на зовсім протилежну. За кількістю міжфракційних переходів серед парламентарів 4-го скликання є справжні чемпіони: Олександр Бандурка, Юлій Іоффе, Михайло Потебенько, Григорій Дашутін примудрилися поміняти свою політичну прописку по 8 разів. Депутат Богдан Губський 5 разів мігрував від однієї політичної сили до іншої»*. Отак і закінчили останні передвиборні вихідні.

* * *

Чому навіть у передостанній тиждень виборчої кампанії, коли телефір є стратегічним ресурсом, телеканали, мов ті собаки Павлова, так одноставно й прогнозовано реагують на російські провокації? Очевидно, оприлюднення інформації Російським (із великої-великої літери «Р») телеканалом являє собою настільки могутній імператив, що українські тележурналісти не в стані йому опиратись: їм залишається тільки повторювати і мляво заперечувати. На жаль, наш інформаційний простір залишається провінцією російського, і навіть відверто провокаційні сигнали з метрополії не сміють ігнорувати.

Тема організації виборів, – на якій ми не зупинялись, бо вона зазвичай не є предметом ані для свідомих маніпуляцій, ані для мимовільних спотворень дійсності, окрім випадків, коли йдеться про перекладені списки чи ображених заборною голосувати бомжів і придністровців, – висвітлювалась на цьому тижні надзвичайно активно. Нарешті на всіх каналах, окрім, хіба що, **«Інтера»** та **ТРК «Україна»**, висвітленню організації виборчого процесу приділяли більше уваги, ніж передвиборній боротьбі.

«Джинси» не стало більше, але вона набула більш системного характеру – наприклад, масовий обстріл усіх каналів різними за змістом повідомленнями від «Віча» та НДП. Непристойно багато блоку «Не Так!» стало на **«Інтері»**, натомість, **5 канал** після зміни формату інформаційного вечора та, що головне, ведучих уже не виглядає таким «помаранчевим», як раніше. Загалом усі тенденції залишаються незмінними, зокрема, й головна – відсутність розмежування справжньої та «передвиборної» інформації.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/6996/ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_13-19_bereznja_2006_roku/

ЗА КІЛЬКА ДНІВ ДО «СВОБОДИ»

Огляд теленовін і телетижневіків 20-26 березня

Останній тиждень перед парламентськими виборами 26 березня. Для каналів, що мали «власну позицію» в передвиборній кампанії, це був останній шанс уплинути на електоральні наміри глядачів. Журналісти й піарники жартома лічили дні «до дембеля». П'ять останніх днів агітації скидались на базар, а останній – п'ятниця, 24 березня, – на цілий політичний ярмарок, де майже кожен канал, порушуючи звичну сітку мовлення, безсоромно пропонував до уваги глядачів дружні політичні сили. Парадокс, але єдиною можливістю півгодини не бачити на екрані набридлого діда в шапці, який «знає, за кого треба голосувати», став перегляд новин.

Тиждень розпочався з драматичних новин із Білорусі, які частково витіснили вітчизняні. Стались і обіцяні піар-замахи:

- Невідомі розстріляли автомобіль «нашоукраїнця» Корбана, пов'язаного з групою «Приват».
- Невідомі підірвали петарду неподалік від Кушнарєва, якому здалось, що це була бомба з цвяхами, підкладена за участі міліції.

- А також безглуздий постріл у спину 17-річному хлопцеві з табельної зброї київського міліціонера. Усі ці теми, а також новий «транзитний сервер», знайдений у четвер тимощенківцями в будівлі неурядової організації, що співпрацює з «НУ», широко висвітлювались телеканалами. Головною темою залишались проблеми організації виборів: недосконалі списки виборців, нестача коштів та людей. Після гіперполітизованої п'ятниці настала аполітична субота, коли, з огляду на заборону називати в новинах прізвища улюблених політиків, деякі канали зовсім не говори-

ли ані про вибори, ані про політичне життя. А потім – неділя, що довела слушність Президента: вибори, попри проблемність їх організації, вийшли нецікаві, нудні й демократичні.

20 березня у Мінську розпочались акції протесту, яким приділила увагу більшість українських телеканалів, найбільше – **Перший канал** та **«1+1»**. Головною українською подією став замах на дніпропетровського підприємця, кандидата від «НУ» до облради Геннадія Корбана. Мотиви замаху могли бути як політичними, так і бізнесовими, причому другий варіант, з огляду на активну участь Корбана в конфлікті між «Приватом» та Пінчуком, виглядає значно ймовірнішим. Що й було відображено в сюжеті **«Інтера»**: коротка, але вичерпна довідка про ділову активність Корбана, а також версія самого постраждалого – «...он считает, что причина покушения не связана с политикой. Говорит, никому дорогу не переходил. Бизнес-версия тоже отпадает. И связывает случившееся с конфликтом, который якобы назревает вокруг прокурора области Шубы». На думку Корбана, прокурор підозрює (чи безпідставно?) його в організації дискредитаційної кампанії, спрямованої проти Шуби – фігуранта плівок Мельниченка та численних корупційних скандалів.

Характерним є той факт, що про замах на Корбана не повідомили два канали – **Новий** та **ICTV**, а **СТБ** обмежився стислою інформацією. Чи можливо, щоб три канали, не змовляючись, замовчали одну з головних подій дня без указівки «згори»? Натомість, звісно ж, у новинах усіх трьох каналів з'явилися сюжети про «Велике українське віче» – акцію партії «Віче», куди за допомогою концерту «Братів Гадюкіних» заманили багато молоді. Градація вийшла показова: сюжет **ICTV** за формою не відрізнявся від політреклами, у повідомленні **Нового** з'являються певні сумніви в тому, що всі ці люди прийшли на «Віче»: «... Палац Спорту брали штурмом прихильники партії «Віче» та гурту «Брати Гадюкіни». Тут тривало велике українське віче за участю політиків і простих городян. **Розмовляли віч-на-віч** на спеціальних майданчиках, обговорювали нагальні та стратегічні питання розвитку держави. Найбільше людей зібралось біля трибуни, де йшлося про культуру та освіту. Менше зацікавила геополітика. Усі в очікуванні концерту «Братів Гадюкіних» (зверніть увагу на наявність одного зі слоганів «Віча» в тексті), а з сюжету **СТБ** було майже зрозуміло, що для молоді це був звичайний концерт. Це відображає рівень залучення кожного з каналів у розкрутку «партії середнього класу».

У «Віках» **СТБ** повідомили: «Мовне питання не дає спокою політикам особливо під час зустрічі із виборцями. Сьогодні у Криму Литвин не оминув цієї гарячої теми. Він ініціював зміни до Конституції АРК в частині застосування мов на півострові. Кримським виборцям Литвин розповів, як через зміну законодавства зробити **обов'язковою** російську мову в судах і державних установах півострова. Щоправда, ці пропозиції має підтримати ще й ВР. Литвин прогнозує, що після виборів гаряча мовна тема буде забута переможцями парламентської кампанії, як це вже було не раз». Одразу після цього Наталя Соколенко запропонувала глядачам **СТБ** оригінальний сюжет, присвячений передвиборному використанню мовного питання. В ньому спростовано міф про те, що російськомовним українцям несила оволодіти державною мовою: «Те, що в російськомовних людей мають бути великі складнощі у вивченні української мови, легко спростовує українськими словами російський політолог Белковський. Подолання мовного рубежу в нього забрало менше ніж рік». Інакше кажучи, розгорнуто підтверджується правильність задекларованої позиції Литвина та нівелюється негативний ефект, який могло справити на противників надання російській мові особливого статусу піклування спікера про російську в Криму.

Канал **«Тоніс»**, чий власник має давні дружні стосунки з ПЗУ, переймався долею студентів, які кидалися яйцями у ВР за дорученням цієї партії. Сюжет про загрозу виключення цих молодиків із вищих навчальних закладів з'явився наприкінці інформаційного випуску, між розважальних та ділових новин. Студенти, як повідомив **«Тоніс»**, побоюються виключення за заборгованості та погану успішність. Що ж, непоганий спосіб для двієчників потрапити в телевізор.

21 березня у ТСН з'явився сюжет про скандал через намагання голови Донецької облради Колесникова виїхати з країни: «Образами та гострими висловлюваннями на адресу начальника донецького ОВІРУ та керівника міліцейського відділку закінчилося бажання Колеснікова отримати закордонний паспорт... Відмовили Колеснікову на підставі того, що голова облради нібито перебуває під підпискою про невиїзд. Прокурор повідомив, що рапорт був долучений до кримінальної справи Колеснікова для перевірки, чи не збирається він порушити цю підписку». Цікавим є формулювання в тій частині сюжету, що роз'яснює, в чому полягає справа Колесникова: «...був затриманий 6 квітня минулого року **за факт** вимагання у 2002 році акцій торговельного центру «Білий лебідь»».

З'явився Колесников і в ефірі **ТРК «Україна»**, але зовсім з іншого приводу: звітував перед донеччанами про роботу на посаді голови облради. Глядачам, утім, не звикати: в останні пере-

двиборні тижні **«Україна»** із всеукраїнського каналу остаточно перетворилась на регіональний, і Колесников з'являвся в її прайм-таймовому ефірі щодня. Отже, Колесников розповів про свої неабиякі досягнення, не забув і заповітне словосполучення «політичні репресії», що пролунало в синхроні.

Новини з Дніпропетровська, де ПР пікетувала апеляційний суд, вимагаючи поновити реєстрацію своїх кандидатів до обласної ради, давалися щедро й розгорнуто, але, знов-таки, мало хто розібрався в передумовах конфлікту. Зате в **«Подробностях» «Інтера»** з'явилась така інформація: *«Янукович вручил сегодня миллионный билет ПР – его обладательницей стала учительница украинского языка Евгения Новачук. Лидер «регионалов» отметил, что после «оранжевой революции» ряды его соратников сократились на 60 тысяч «штыков», но теперь за партбилетами стоят в очереди».* Це лише квіточки: «ягідки» у вигляді помітного «перекоосу» на бік ПР з'являтимуться в новинах **«Інтера»** протягом тижня, і визріють у п'ятницю в трансляцію останнього концерту ПР на Контрактівій. Насичений, як завжди, «джинсою» передвиборний дайджест **«Подробностей»** вінчала наступна інформація: *«Активисты молодежной организации «Прорыв» испекли огромный торт, символизирующий федеральную Украину и собирались разрезать его перед представительством президента в Симферополе. Но туда кондитерский шедевр не доехал. В районе Бахчисарая автобус остановили спецназовцы и потребовали сдать торт на экспертизу в санэпидемстанцию. В результате его пришлось разрезать в чистом поле».*

Зелений колір знову кинувся в очі в новинах **«Тоніса»**. Цього разу тут влаштували демарш: спочатку виголосили новину з життя ПЗУ, а відразу за нею дали сюжет про те, як Незалежна експертна рада та Нацрада з питань телебачення і радіомовлення знайшли на каналі приховану рекламу. Наявність більшої кількості згадок про ПЗУ, ніж вона заслуговує, в новинах **«Тоніса»** помітна неозброєним оком, але експерти звернули увагу на використання одного з гасел ПЗУ в рекламних роликах: *«Вся политическая реклама мусит бути відокремлена спеціальною відбивкою з обох боків. Тарас Шевченко каже, що це точно агітація, адже слоган «Вибирай життя» є офіційним гаслом виборчої кампанії Партії зелених. Тим більше, що з'явилися ролики саме напередодні виборів і без жодної іншої мети, як змусити голосувати за певну політичну силу. Юристи «Тоніса» це заперечують, мотивуючи тим, що захищати довілля не заборонено жодним законодавством, тим більше в Україні, яка пережила Чорнобиль. Крім того, цей пункт прописано в Конституції, а заклик голосувати за Партію зелених кліпи не містять».* Треба сказати, що **«Тоніс»** повівся в цій ситуації значно більш гідно, ніж деякі інші канали, чиї ведучі дозволяли собі в'їдливі коментарі на адресу експертів.

На **Новому каналі** з'явилось трохи дивне повідомлення: *«Кабмін Януковича не завищував показники внутрішнього валового продукту – вони були реальними, – заявляє ПР, посилаючись на висновки МВФ. «Регіонали» радять нинішнім урядовцям не шукати кризи у минулому. І підкреслюють: це «помаранчева» влада розвалила українську економіку. Впало промислове виробництво, різко знизився приріст у сільському господарстві, збільшилася інфляція. А показник ВВП, який 2 роки тому перевищував 12%, на початку 2006-го становив лише півтора. «Біло-блакитні» переконані: вся відповідальність за кризу лежить на нинішніх керманичах країни».* Незрозуміло, відповіддю на що було це спростування, хоч і можна здогадатись, що йдеться про звинувачення з боку уряду Єханурова. Інше повідомлення відображає демонстративний конфлікт між малими опозиційними силами та ПР, який розпочався в останні тижні кампанії: *«У майбутньому парламенті опозиційний блок «Не Так!» готовий блокуватися з Партією Регіонів без участі будь-яких «помаранчевих» сил. Про це у Криму заявив Віктор Медведчук. Однак, він не виключає, що ПР сама піде на об'єднання з «НУ». У такому повороті подій «нетаківці» трагедії не вбачають – залишаться осторонь, проте робитимуть усе, щоби така коаліція не відбулася».*

Ті канали, чиї прайм-таймові новини виходять пізно – **СТБ** і **К1** – встигли повідомити про вибух, що стався ввечері біля харківського штабу ПР, коли звітди виходив Кушнар'єв. Повідомлення **К1** виглядало так: *«Щойно стало відомо про вибух у Харківському обласному штабі ПР. Як повідомляє наш харківський кореспондент, постраждав Кушнар'єв. У той час, як він ішов по коридору штабу, за кілька метрів від нього стався вибух. Зараз він у лікарні, але має намір за годину з'явитися у студії обласного телебачення. Там мають відбутися теледебати з головним його опонентом – Арсенем Аваковим. Однопартійці Кушнар'єва вважають, що це замах на його життя».* **СТБ** – ще коротше: *«...як щойно стало відомо, 2 години тому біля харківського офісу ПР пролунав вибух. Це сталося, коли керівник виборчої кампанії «регіоналів» Кушнар'єв виходив з будівлі. Вибух нікого не зачепив. Його причини з'ясовує міліція».* Зате в сюжеті **СТБ** дуже мальовничо розповіли про візит Януковича на завод «Авіант», повідомивши спершу, що він привітав Лукашенка, що, у світлі подій у Мінську, мало б завдати йому певної шкоди. У сюжеті була присутня вічна ознака недружнього висвітлення політичних акцій: учасники, що зізнаються на камеру, що прийшли за наказом (варіант – за гроші).

День **22 березня** видався справді бурхливим. Усі канали, крім **ТРК «Україна»**, поставили топ-новину нічний інцидент із пораненням 17-річного хлопця, названого активістом «Пори». Цю подію намагались пов'язати з політикою, хоча очевидно, що це, скоріш за все, трагічна випадковість, як і те, що хлопець виявився пов'язаним із «Порою» (за законом особи до 18 років не мають права брати участь у політичних організаціях). Сама по собі подія – міліціонер стріляє у спину 17-річному, що лежить на землі – має просто вибуховий потенціал: через таке починаються революції та війни. Однак дуже багато в її тлумаченні залежить від обставин: чи у спину стріляв міліціонер, чи в груди? Чи справді юнак нападав, чи лежав на землі? Чи займався він розклеюванням листівок, і чи є хоч якесь підґрунтя в першій офіційній версії УМВС, за якою міліціонер запідозрив у хлопцях крадіїв? Однозначних відповідей не міг отримати ніхто, свідчення постраждалого і міліціонера різнились.

ТРК «Україна» подала офіційну інформацію прес-служб: *«Юнак був поранений у спину, коли у складі агітаційної групи розклеював листівки «Пора за Кличка», йдеться у заяві київського міського штабу «Пори»-ПРП... У столичному управлінні МВС стверджують, що правоохоронець вистрілив в активіста «Пори» під час його втечі. Як повідомив журналістам керівник прес-служби київського управління МВС, правоохоронці помітили двох хлопців підозрілої зовнішності і почали переслідування. Один з міліціонерів вистрілив, оскільки хлопці не виконували вимог... міліціонер знаходився у темному подвір'ї і постріл міг бути здійснений лише у випадку, якщо він відчув певну загрозу». Журналісти «1+1» дали значно ширший спектр поглядів на ситуацію. Але найбільше перейнявся долею хлопця єдиний дружній до Пори-ПРП телеканал – **ICTV**. «Активісти партії «Пора», не порушуючи жодних законів, розклеювали містом агітки. **Пере-лякавшись автомобіля з міліціонерами, який швидко наближався до них**, хлопці почали тікати і сховалися у дворі дитсадка. За словами постраждалого, там їх знайшов міліціонер, пригрозив пістолетом та наказав лягти обличчям до землі... З тяжким вогнепальним пораненням активіста «Пори» Олександра Глобенка доправили у лікарню, де його прооперували. Наразі він у тяжкому стані – втратив 4 літра крові, лише кілька годин тому прийшов до тями. Керівництво «Пори» вважає, інцидент з хлопцями стався саме через розповсюдження ними партійної агітації», – таку версію подав кореспондент **ICTV**. Розклеювати плакати, не порушуючи жодних законів, практично неможливо, оскільки за законом вона повинна розміщуватись виключно на спеціально відведених для цього дошках оголошень, тоді як стиль агітаторів Пори-ПРП – обклеювати афішами кожен стовп. Крім того, у відеоряд інших каналів потрапили нібито саме ті листівки, які клеїли хлопці перед інцидентом – наклеєні вони були аж ніяк не на дощці оголошень. Та й навіщо тікати від міліції, якщо вони «не порушували законів»? У цілому сюжет побудований на версії, оприлюдненій «Порою».*

Про вибух, що стався напередодні в Харкові, повідомили не всі канали: **Новий, ICTV та СТБ** цього разу не стали допомагати регіоналам ширити версію про бомбу з цвяхами. **ТРК «Україна»** драматизувала, але несильно: *«Незважаючи на вибух, телефір відбувся. Від медичної допомоги Кушнарєв відмовився. За словами начальника прес-служби харківського обласного управління МВС, особливих руйнувань не виявлено. У під'їзді лише обсипалася штукатурка. Тож міліція схильна вважати це хуліганською витівкою. Саме за цією статтею і порушено карну справу». У цей день було й так немало позитивних новин про ПР – зокрема, успішне для неї завершення суду в Дніпропетровську, – й роздувати з вибуху скандал не знадобилось. На «Інтері» фарби трохи згустили: «Кушнарєв говорить, что взрывное устройство было с дистанционным управлением. Синхрон: Если бы кто-то из нас, я в том числе, в момент взрыва находились в этом тамбуре, то, конечно, исход был бы, наверное, очень тяжелый. Как минимум тяжелые травмы. Репортаж: Лидер «регионалов» назвал инцидент проявлением истерии власти, которая пытается удержаться любой ценой. Синхрон Януковича: В 2005 році шукали засоби, як нас залякати, відкриваючи наказні карні справи, переслідуючи наших активістів партії. Це не випадок. Це система».*

Мер Києва, що вилив відро компромату на свого (як згодом виявиться) вдалого суперника Черновецького, звинувативши його в причетності до афери «Еліта-Центру», потрапив у новини **«1+1» , Нового, ICTV, СТБ, 5 каналу і «Тоніса»**, незважаючи на очевидний антирекламний характер інформації.

Тим часом на **5 каналі** відбулась атака на ПР. Приводом стало підписання угоди про співпрацю між молодіжними організаціями ПР та російської «Единой России»: *«Союз молоді регіонів з України та російська «Молода Гвардія» прилюдно підписали угоду про співробітництво. З церемонії російська делегація пішла з гетьманською булавою. Українська – від'їхала на білому коні. Далі майбутні політики будуть поглиблювати двосторонні стосунки, будуть обмінюватись інформацією і досвідом... Щоправда, юні партійці подекуди плутають, з ким саме, а головне, для чого вони потоваришували»* (далі типовий елемент такого роду сюжетів: рядові учасники акції

зізнаються, що не знають, навіщо вони тут) «Молодий Янукович, хоч і без коня, теж під пильною увагою преси. У неповні 25 він має прохідне місце у списку, очолюваному батьком. Янукович-старший – для сина непохитний авторитет, у тім числі і в царині російсько-українських стосунків. Чи то від великої пошани, чи то від зайвої уваги журналістів Віктор-молодший перекручує батькове прізвище». Далі – синхрон, що ввійде в історію, наприкінці якого син Януковича називає свого батька «Виктор Фёдорович Регионов». Чому ж, усе-таки, варто комусь із опозиціонерів ляпнути якусь дурість, це відразу опиняється в ефірі **5-го**? Запитання, звісно, риторичне.

У студії «Вчасно» **НТН** пройшла 2-годинна бесіда з Тимошенко. Віталій Гайдукевич був порівняно лояльний до гості, майже не ставив їй незручних запитань. Та в один момент розмову перервав сюжет, присвячений конфлікту між ЦВК, БЮТ і головредом газети «Пряма мова». Інформаційний привід був незначний, але головна ідея виявилась промовистою: «У статуті ВО «Батьківщина», чи то пак БЮТ, є пряме порушення норм головного закону. Відтак у пункті 3,6 вищеназваного документа викладено обов'язки членів партії. Серед інших там є вимога віддавати голос виключно представникам своєї ж політичної сили... Стаття ж 71 Конституції України вказує, що виборцям гарантується вільне волевиявлення». Прохання прокоментувати цей момент справило вбивче враження на Тимошенко, яку навіть зрадила її звична красномовність: «Ви знаєте, я не хочу говорити, пункт який, слово вправо, слово вліво. Мені зрозуміло, що наші опоненти просто сьогодні знаходяться в шоці від того, що підтримка нашого блоку в суспільстві є достатньо вражаючою».

Головною новиною **23 березня** стала заява голови виборчого штабу БЮТ Турчинова про те, що «НУ» облаштувала новий «транзитний сервер» з метою фальсифікувати вибори. «Сервер» дуже скоро спростували, тож зупинялись докладно на цій темі немає сенсу. З сюжетів усіх каналів було очевидно, що це – не дуже вдале мавпування сумнівного ходу 2004 року. Перш ніж говорити про якісь сервери та виділені лінії, політикам варто було погортати книжку «Інтернет для чайників». У парі з цією новиною йшло повідомлення про затримання СБУ фігуранта у справі про справжній «транзитний сервер» .

А ось **ТРК «Україна»** вразила: «Пам'ятник затопленим кораблям, що у Севастополі, ледь не став агіткою. Молоді люди віком від 14 до 18 років у камуфляжі українських морських піхотинців підпливли до пам'ятника на надувних човнах і розвісили на ньому помаранчеве полотнище, державний прапор України та встановили прожектор. Операція зайняла не більше 10 хвилин. Причалити ж до берега юнакам не дали обурені севастопольці. Учасники акції змушені були пропливти уздовж набережної кілька сотень метрів. Від коментарів для ЗМІ юнаки відмовилися. Вийшовши на берег, вони сіли у заздалегідь підготовлені авто і зникли. **Міліція приїхала потім, з'ясувала номери машин і оголосила у місті операцію «перехоплення».** Знов-таки, скидається на пародію, чи не так? Але це серйозно.

Грандіозний мітинг із концертом, організований БЮТ на Майдані Незалежності, висвітлювали майже всі канали – крім **Першого** і **ICTV**. «Інтер» навіть мав пряме включення. Але головні образливі випадки Тимошенко на адресу чинної влади, що пролунали протягом її майже годинного виступу, переважно не потрапили в ефір.

Перший канал ні з того, ні з сього ознайомив глядачів із думкою Кучми про виборчу кампанію: «Усі політичні сили мали можливість донести свій голос до людей. Хто хотів – той це міг зробити. Так экс-президент Леонід Кучма оцінює нинішню передвиборну кампанію. Передбачати ж хто увійде до коаліції у новому парламенті, Кучма не захотів. Порадив дочекатися ранку 27 березня і запевнив, що його мрія – це нова більшість, яка припинить протистояння в країні. У розпуск ВР Кучма не вірить». Що такого сенсаційного в цій заяві экс-Президента, що змусило **Перший канал** порушити невтручання у передвиборні справи? При тому, що про тимошенківський «транзитний сервер» тут не згадали, повідомивши, натомість, про прогрес у справі медведчуківського.

Інформація про звернення лідерів російської опозиції Немцова і Старикова до українських виборців з'явилась у новинах **Нового каналу** і **ICTV**. Останній, зокрема, повідомив таке: «Немцов та Стариков закликають українців не допустити реваншу опозиції, підтримати справжніх демократів і здійснити європейський вибір. **Такими силами у зверненні називають «Нашу Україну» і блок «Пора-ПРП».** Головними аргументами на їхню користь російські «праві» називають виконання обіцянок нинішньої влади. Зокрема, це свобода слова, якісно нові підходи до соціальної політики, справедлива приватизація та рівні можливості для всіх партій та блоків, що підтверджує передвиборна кампанія-2006». **Новий** був політкоректнішим: «Росіяни заявляють, що не втручаються у внутрішні справи України. Але як рядові учасники Майдану закликають голосувати **за політичні партії, яким дорогі поняття «свобода», «справедливість», «європейський вибір».** Можна сперечатись про законність та етичність такого роду звернень до

виборців, – зрештою, російська влада недвозначно підтримує Януковича, і т.п. – але назви партій, за які рекомендують голосувати, називати було не варто.

На **НТН** вийшов сюжет, присвячений бізнесменам у майбутній ВР. Але ні, там не перелічували багатіїв поіменно – адже їх, певна річ, найбільше виявилось би у фракції регіоналів. Сюжет являє собою своєрідну апологію тих бізнесменів, які, отримавши мандат, не відмовляться від свого бізнесу. Ще один сюжет у цій самій програмі – спростування тези «НУ» про створення владою мільйона робочих місць. Отже, *«одне з головних досягнень, про яке звітує чинна влада, то мільйон нових робочих місць», але насправді «статистика каже, що безробіття скоротилося, втім, не на мільйон, а на значно скромніші 400 тисяч. І це при тому, що загальнонаціональних проектів по залученню робочої сили, на зразок будівництва мережі нових доріг, розчистки річок чи будівництва масштабних народногосподарських об'єктів, немає»*. Комуніст Гмиря підтверджує: нема робочих місць, не бачу. Далі: *«У містах кількість працюючих зменшилася. А у селах – навпаки: кількість зайнятих зросла на півмільйона. Депутат Ярослав Сухий твердить: робочі місця створювалися і за прем'єрства Януковича. А нова влада просто бавиться із статистикою»*. Тут тобі й уряд Януковича, і протиставлення міста й села (Ющенко – сільський менталітет, Янукович – міський, таке ми вже чули на минулих виборах). Далі в сюжеті з'являються навіть деякі аргументи на користь уряду: мовляв, у всьому світі статистику рахують по-іншому. І, нарешті: *«Несправедливість призводить до падіння мотивації до праці. Тож на фоні уповільнення темпів економічного зростання уряд може зіткнутися із проблемою низької продуктивності праці та корупції. Люди все менше вірять у те, що підприємливість та чесна праця зроблять їх заможнішими»*. Отак ненав'язливо, ніби між іншим до глядачів донесли, що уповільнення темпів економічного зростання триває, хоча уряд каже, що темпи зростання шалені.

Не набагато кращі справи у **5 каналу**: *«Тур регіонами закінчила 5-й номер виборчого списку «НУ» Руслана Лижичко. Співачка запевнила, що вона готова до роботи у парламенті і навіть уже підлаштовує концертні виступи із сесійними... На прес-конференції вона звернулася до Юлії Тимошенко із закликом до примирення», – і синхрон зі зверненням. Мало того, що сама по собі новина про завершення концертного туру Руслани не має жодної цінності, а її звернення до Тимошенко – це навіть не смішно; після цієї новини в ефірі з'явилась інформація про те, що Вітренко збирається блокуватись із ПР. Для контрасту, напевно.*

24 березня телеефір перетворився на шалений вир, у якому прихована реклама переходила у відкриту.

Наприкінці випуску «Вікон» **СТБ** серед неполітичних новин з'явився сюжет про те, як Володимир Литвин та його дружина допомагають житомирським сиротам. Синхрони Литвина видавлювали сльозу: *«Я не думаю, що у нас дитинка ставить собі питання – чому я не в сім'ї? От воно, знаєте, можливо, кричить, можливо, це серце розривається у цієї дитини, можливо, я переконаний, що вона тут має дбайливі руки, теплі долоні, відкриті очі, щирі серця, і вона не розуміє, що вона сирота»*. Напередодні, незважаючи на відсутність у «Вікнах» практики гостьових студій, Литвин з'явився у студії і відповів на низку дуже вигідних запитань, на зразок «кого ви бачите найкращим спікером майбутньої ВР».

Цього ж разу Литвин прийшов до студії **Нового каналу**, де також не заведено приймати гостей. Ведуча Оксана Павлова ставила йому ще кращі запитання, ніж Сергій Попов напередодні: *«А як об'єднати розколоте суспільство?»* і т.п. Цікаво було би почути хоча б офіційну версію **СТБ** та **Нового** щодо причин відходу від традиційного формату та запрошення в студію саме цього політика.

ТРК «Україна» не зрадила свій біло-блакитний майдан: половина випуску «Подій» була присвячена Партії Регіонів, зокрема, справедливій помсті Луценкові за оббреханого Колесникова, замаху на Кушнарєва тощо. Попрошачалася із виборцями й Наталія Кондратюк, ведуча аналітично-пропагандистської частини «Подій». *«Нас переконують: усе гаразд. Ми навіть не помітили, як стали заможнішими. За офіційними показниками, бюджет наповнюється, піднімається виробництво та прибутки громадян. Прибутки населення там, де вони, можливо, й були, з'їла інфляція, бо реальна вища від офіційних показників. Зріст валового продукту за останні роки став найнижчим – з 12% у 2004-му, і не зміг сягнути й 3% в 2005-му. Тобто, на кожного українця за перший рік господарювання друзів нової влади вироблено продукції учетверо менше, ніж попередниками», – це все звучало б іще переконливіше, якби текст начитував голос із реклами ПР. «Нам обіцяли цього разу чесність та прозорість. Хіба чесно загубити кількості тисяч виборців, саме у тих регіонах, де влада підтримки не має? Всі шукають, хто винен, але варто згадати: рік тому не один десяток керівників місцевого самоуправління було замінено на провладних прихильників. Найбільше – у центральних та східних регіонах. І саме ці люди мають безпосереднє відношення до того, що відбувається»... Напевно, можна обійтись і без подальшо-*

го цитування. Хотілось би, аби авторська програма пані Кондратюк запам'яталась нам, як **остання** із серії «Проте – Подробно – Епіцентр – Кабінет – ...».

На **«1+1»** повернулись до теми впливу російських ЗМІ на українські вибори. Опитавши експертів, дійшли висновку: виною всьому – стереотипи, що існують у російських журналістів щодо України, але погоди вони не роблять. А ось у повідомленні про відмову Президента підписувати зміни до виборчого законодавства чомусь приплели до цього «НУ»: *«Поки що учасників виборів запевняють, що Президент Ющенко таки не підпише закон, за яким можна було б вносити зміни у списки виборців у сам день голосування. Так твердить голова президентського Секретаріату. Однак, керівник виборчої кампанії блоку «Наша Україна» Роман Безсмертний переконаний, що Президент не підписує закон про виборчі зміни лише тому, що він все одно не встигне набрати чинності через складну процедуру».*

Канал **НТН** зробив оригінальний вибір: звів у студії одного з найбільш одіозних помаранчевих політиків – Петра Порошенка – та кандидата в депутати від ПР Святослава Піскуна. Дискусія вийшла гарячою. Загалом **НТН, 5 канал і ICTV** повелися в останній день чи не найкраще з усіх, несподівано скоротивши рівень «джинси».

Найрейтинговіший канал України в якості гостя прайм-таймового випуску новин обрав лідера найрейтинговішої партії. Крім перебування у студії, Януковичу, ПР та її майбутнім імовірним союзникам було присвячено ще кілька сюжетів. Наприклад, вкотре вже про намір блоку «Не Так!» об'єднатись із ПР. Закінчився раптовий спалах дружби **«Інтера»** з Партією Регіонів трансляцією шоу «Весна Регіонів», що відбувалось на Контрактовій площі.

К1, натомість, показав донецький мітинг за ПР: *«Не зовсім звично закінчили передвиборну гонку лідери Партії Регіонів Рінат Ахметов, Раїса Богатирьова та Борис Колесников. Одразу з виборчої кампанії вони потрапили у ВРУ. У такій стилістиці змонтували сцену на центральній площі Донецька. Послухати лідерів партії та подивитися на виступ зірок естради зібралося понад двадцять тисяч людей. Пряме включення дало учасникам акції змогу побачити і лідера партії Віктора Януковича, який сьогодні на іншому мітингу – у Києві».*

Усе найцікавіше, втім, у цей день відбувалось поза новинами: заплановані й незаплановані звернення лідерів до нації, цілі марафони (як-от марафон «Гроші – народу!» від блоку «Держава-Трудовий союз» на КРТ) і навіть фільм «Помаранчеве небо». Потім годинник пробив дванадцять разів, і запала гнітюча тиша.

Заборону на передвиборну агітацію телевізійники, здається, сприйняли занадто серйозно. Аби бути «подалі від гріха», у новинах **25 березня** намагались не згадувати політиків узагалі. Вийшов доволі дивний ефект, особливо дивно виглядали «Події» **ТРК «Україна»** без жодної згадки про ПР і Януковича, і лише одним повідомленням, що стосувалось виборів: *«Сьогодні Президент ветоував закон, який не давав дозвіл судам вносити зміни у списки виборців у день голосування. На думку Ющенко, зазначені зміни створюють для кількарязового голосування всупереч законодавству, – сказано в повідомленні прес-служби Президента. Крім цього, механізм голосування по додаткових списках може призвести до дестабілізації роботи виборчків, – вважає глава держави. Додам, 14 березня ВР дозволила судам вносити зміни у списки виборців у день голосування».* Далі у випуску – охорона здоров'я, економіка й огляд міжнародних подій.

Інші канали присвятили низку сюжетів підготовці виборів, організації проведення екзит-полів та проблемі залишкової виборчої агітації, за яку ЦВК пообіцяла нікого не карати.

Прем'єр-міністр і лідер «НУ» Єхануров забезпечив собі таке-сяке «паблісіті» в день без політики, взявши участь у тендері на розробку корисних копалин Прикерченського шельфу. Навіть «Інтер» дав його синхрон, ще й зі згадкою про Леніна: *«Перефразовуючи слова Леніна, скажу мовою оригіналу: «Нам истерические порывы не нужны. Нам нужна мерная поступь железных батальонов капиталистов».* Як Прем'єр чи як «керівник уряду», Єхануров був чи не єдиним політиком в ефірі: крім нього, в новини потрапив лише Президент.

Висвітлення подій **дня виборів** у новинах (про виборчі марафони не йдеться) всеукраїнських каналів хочеться схарактеризувати одним словом: «хороше», «задовільне» або якоесь так. Оцінювати ці випуски як звичайні інформаційні не пасує, оскільки вони повністю були присвячені одній темі в різних її аспектах. Аполітичні канали зосередились на «лайфі»: сюжетах із дільниць, де голосували політичні лідери та знаменитості. **«1+1»** – на проблемах у процесі голосування. Треба відзначити, що з висвітленням труднощів, що виникали переважно з місцевими виборами, упорались гідно: надмірної проблеми з того не роздували, що дозволило не відбити в мешканців цих регіонів бажання голосувати взагалі. Щоправда, був і прорахунок: у новинах протягом дня безперервно нарікали на низьку явку. Спершу її пояснювали певними особливостями електоральної поведінки, потім, коли явка у другій половині дня залишалась низькою,

дуже дивувались. Згодом з'ясувалось, що причиною гальмування явки була низька пропускна спроможність дільниць і величезні черги, у яких бажаючі проголосувати стояли часом по півдня.

Добір політиків, чиє голосування потрапило в новини, був приблизно однаковий на всіх каналах: Ющенко, Єхануров, Мороз, Литвин, Янукович, Тимошенко. **ICTV** і **Новий**, звісно, не забули Богословську, а на **Першому** каналі знов вигулькнув Кучма.

Через закономірні зсуви в ефірі, спричинені виборчими марафонами, традиційний формат підсумкових програм-тижневиків зберегли лише **«Інтер»** (ведучий Володимир Павлюк) та **К1**, де протягом тижня повторювали попередні випуски проекту «Один тиждень. Вибори». В підсумкових «Подобицях тижня», крім виборчої, було висвітлено лише одну тему: білоруську, і то досить стисло. У сюжеті Віталія Ковача, що відкривав програму, останній день агітації був схарактеризований точно: *«Останній день перетворився на вакханалію. У телевізорі рекламні блоки йшли суцільним потоком. У поштові скриньки напихалися гори компромату...Здавалося, що останній день агітації – як останній день життя. Нав'язливе бажання сподобатись ставало нестерпним»*. Помітив автор і спробу одного з учасників виборчого процесу «обминути» виборче законодавство: *«...реклама тепер розповідала про більш-менш звичні речі: майонез, зубну пасту і засоби гігієни. Хіба що на електорат продовжували споглядати «зелені», але внизу плаката меншими літерами скромно написано: то є назва нового синглу одного з музик»*. Музику назвати не гріх: це Гарік Кричевський, чий сингл «ЗЕЛЕНІ» (великими білими літерами на зеленому тлі) представляла телекомпанія АІТІ, пов'язана з головним донором ПЗУ Рабиновичем.

Команда «Одного тижня» **К1** не лише зробила кілька сюжетів про день голосування, а й дала своєрідний дайджест із фрагментів попередніх випусків. Крім того, дослідили політичну рекламу, що тішила глядачів протягом цієї виборчої кампанії: *«в останній місяць з екранів телевізорів майже зовсім зникла звична реклама – набридлі ролики памперсів, шоколадок та дивовижних м'ячків засобів. Їх витіснила реклама політична. Яка довела: у політтехнологів криза жанру»*. Головними героями сюжету стали персонажі телереклами Блоку Вітренко про дівчинку, яку не випускають у туалет, поки вона не спроможеться вимовити «мені треба вийти», а також інших роликів. Як завжди, без політичного підтексту, без «моралі», нікого не хвалячи й не винуватячи – програма вийшла у стилі **К1**.

Жодних провокацій або спроб заохотити виборців під час виборчого процесу помічено не було. Все закінчилось добре.

* * *

Чи виконало телебачення свою чи не найголовнішу функцію під час підготовки до виборів – інформування громадян про організацію та особливості виборчого процесу? Почасті. Журналісти вперто орієнтувались на «грамотного» глядача, якому не треба розповідати ази, тим часом, як виявилось, значна частина виборців дуже здивувалась, отримавши на дільницях «простирадла» і дізнавшись про пропорційну систему виборів. Водночас у день виборів, незважаючи на труднощі, паніку все-таки не посяли – і за те подякуймо.

Останнє слово, звісно, за контент-аналізом, але завершальний тиждень виборчої кампанії не видався напруженішим за попередні два. Вирізнявся хіба що калібр дійових осіб. Наприклад, гостьову студію «Подобностей» каналу **«Інтер»** відвідали Медведчук, Тимошенко, Безсмертний, Мороз і – в останній, найцінніший день, – Янукович. Утім, останній день і те, що виробляли в ефірі (поза новинами) різні канали – окрема тема. Але ця, як влучно висловився журналіст **«Інтера»**, вакханалія була врівноважена суботою – днем затишшя.

Попри всі побоювання, **Перший канал** витримав випробування виборами: ігнорував численні штучні інформаційні приводи, не надто хвалив владу. Свою відверту «помаранчевість» трохи приборкав і **5 канал**. У новинах **ТРК «Україна»** не стало більше Партії Регіонів, бо більше вже нікуди, але канал остаточно зорієнтувався на населення двох областей. Протягом тижня телефір було використано для обміну звинуваченнями між ПР та дрібними опозиційними силами, що розраховували, либонь, на перемогу та формування «блакитної» коаліції. **ICTV** і **Новий** сумлінно виконали свої зобов'язання перед партією «Віче» та Народним блоком Литвина, а на **СТБ**, де зазвичай немає гостьової студії, зробили виняток, запросивши в студію Литвина... Колись дослідники з'ясують, чому це все так і не спрацювало.

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/7042/ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_20-26_bereznja_2006_roku/

«СВОБОДА» ВІДКЛАДАЄТЬСЯ

Огляд теленовин і телетижневиків 27 березня – 2 квітня

Головною темою телевізійних новин – як, утім, і переживань, страхів і сподівань більшості українців, – стали вибори до Верховної Ради та місцевих рад, що відбулись 26 березня. До 30 березня в новинах майже зовсім не торкались інших тем. Увага була прикута передусім до ЦВК, де тривав попередній підрахунок голосів; другою за важливістю темою була перспектива об'єднання кількох сил-переможців у парламентську коаліцію. До кінця тижня не вщухав ажіотаж довкола київської сенсації: на виборах столичного мера несподівано переміг Леонід Черновецький. Висвітлювались також такі теми:

- Зрив місцевих виборів у Хмельницькому.
- Оцінка виборів міжнародними спостерігачами.
- Об'єднання аутсайдерів із вимогою перерахунку всіх голосів на виборах до ВР.
- Акції протесту в Криму з вимогами перерахунку голосів на виборах до ВР АРК.
- Прес-конференція Ріната Ахметова.
- Несподівані результати виборів мерів обласних центрів.
- Відставка Медведчука та Каськіва.
- Акції протесту Вітренко біля ЦВК.

27 березня виборчкоми рахували голоси, і очі всієї країни були звернені до ЦВК. Інформаційні випуски мало чим різнилися від виборчих телемарафонів, а в доборі й поданні новин навіть антагоністичні канали були однотайні. Водночас у сюжетах, присвячених перспективам утворення парламентської коаліції, почали проявлятися ознаки політичної гри, що розпочалась одразу після оприлюднення результатів екзит-полів.

У сюжеті **Першого каналу** йдеться про анонсовану лідерами помаранчевих сил зустріч в Українському домі, що не відбулась, – як виходить із наведених фактів, – через позицію Президента: переговори починати тільки після оприлюднення остаточних результатів виборів. *«Ющенко довірив вести переговори про створення майбутньої коаліції у парламенті Єханурову. Не як теперішньому Прем'єру, а як одному з лідерів НУ. Інший її лідер – Безсмертний – у ніч виборів визнав право Тимошенко висувати свою кандидатуру на посаду Прем'єра, як переможниці серед помаранчевих сил за результатами exit-poll»*. Два факти, подані в цьому пасажі, логічно не пов'язані між собою, хоча політологи виводять перше з другого: Безсмертного нібито покарали за публічне визнання поразки, відсторонивши від переговорів.

У сюжеті **«Тоніса»** в цілому об'єктивно відображено поточний стан переговорів про коаліцію: ПР пропонує свою участь усім, але за умови свого прем'єра, Тимошенко висловлює впевненість у тому, що коаліція буде помаранчевою, а «НУ» не поспішає. Натомість, у повідомленні про реакцію Президента на результати виборів сказано наступне: *«вже у вівторок 28 березня Президент має намір провести політичні консультації з лідерами ПР, БЮТ, «НУ» та СПУ. Предмет переговорів – перспективи майбутньої коаліції»*. Останнє – відсебеньки **«Тоніса»**, оскільки йтися про коаліцію на цій серії зустрічей не мало, ба більше, сам Ющенко цього самого дня говорив про недоречність будь-яких переговорів на цю тему.

«Пані лягли і просять», – так можна перефразувати зміст сюжету НТН, присвяченого темі коаліції. В ньому стільки відчайдушного протесту проти можливої помаранчевої коаліції, що «регіоналів», які зуміли здобути перше місце, але не перемогти, стає шкода. *«Політологи вже давно пліткують про формування, здавалося б, зовсім неможливого варіанта коаліції. Вони припускають об'єднання «регіоналів» з «нашоукраїнцями» та іншими, менш сильними, гравцями. Відтак, сценарій Ющенко – Президент, Юля – Прем'єр – не відбудеться»*. Це при тому, що хвилиною раніше в сюжеті говорилось таке: *«ПР залишиться в опозиції, якщо «помаранчева» коаліція все ж таки відбудеться. Тому «регіонали» вже давно капітулюють і не виключають можливості об'єднання з іншими переможцями виборів»*.

Під час вечірнього випуску ТСН «регіонали» ще сподівались на диво, що проведе до ВР достатню для утворення більшості кількість опозиційних сил. У випуску пролунали однотайні заперечення будь-яких переговорів між помаранчевими та блакитними... Але сюжет Максима Сухенка мав би похитнути впевненість глядачів: *«Зволікання із створенням коаліції – досить переконливий доказ того, що парламентське об'єднання зовсім не обов'язково буде «помаранчевим». Надто багато переваг кожна із революційних сил може отримати разом із тридцятивідсотковою підтримкою ПР»*. Про можливість єднання НУ і ПР на взаємовигідних умовах говорили політологи: Фесенко, Карасьов («Віче») та Бондаренко (блок Литвина). *«Найактивніше домо-*

влятися доведеться саме пропрезидентській «НУ», яка від такого виборчого сюрпризу втратила ініціативу і почесне друге місце. Її зиск від об'єднання з колишнім головним ворогом – очевидний. На підтримку дещо поріділим лавам президентських прихильників приходять досі недоступні Схід та Південь». Складається цікава ситуація, яку в цей та наступні дні можна було бачити в новинах не лише «1+1», а й інших каналів: лунають запевнення політиків, що про жодну коаліцію не йдеться, а коли йдеться, то виключно про помаранчеву, але їх ставлять під сумнів або самі журналісти, або політологи, або політичні опоненти, натякаючи на варіант «НУ+ПР».

«Інтер», натомість, поглянув на проблему коаліції зовсім інакше: у «Подробностях» не було жодних натяків на можливість об'єднання «НУ» з ПР, окрім як у бесіді з Тимошенко в студії. На запитання щодо можливості такої коаліції вона відповіла наступне: «...ми абсолютно чітко можемо створювати коаліцію демократичних сил. І питання тільки про волю до створення такої коаліції. Узгоджені всі документи, узгоджено меморандум. І я думаю, що зараз не потрібно втрачати жодної хвилини часу. Потрібно терміново приймати рішення». Тож відповідальність за можливі зволікання перекладається на «НУ», не кажучи вже про можливе утворення коаліції з опонентами. На запитання щодо кандидатури Прем'єра Тимошенко відповіла: «Є принцип, який узгоджений. Цей принцип полягає в тому, що та політична сила з трьох учасників коаліції, яка набрала найбільшу кількість голосів, без права вето пропонує свою кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра». Позицію Юлії Володимирівни, бездоганну з погляду логіки та здорового глузду, «Інтер» підкріпив синхронном політолога Олександра Рара (Німеччина) про сподівання Заходу на утворення саме «помаранчевої» коаліції.

ІSTV і Новий залишилися нейтральними спостерігачами в цьому змаганні, і з потуг ПР, здається, просто посміялись: «Роздратований переговорами про «помаранчеву» коаліцію лідер виборів, ПР, що набирає найбільшу кількість голосів, сама сформувати уряд не зможе, а переговори, на які її не запрошують, називає, цитую, «сепаратними і некоректними до оголошення офіційних результатів виборів». Заяви ж деяких лідерів «помаранчевого» табору про наміри створити одноколірну коаліцію в парламенті не відповідають волевиявленню народу, – таку заяву президії ПР оприлюднила її прес-служба. Водночас, представники партії Януковича в ефірі всіх телеканалів цієї ночі заявляли, що готові вести переговори про коаліцію з усіма, хто пройде в парламент, але в ідеалі хотіли б обійтися без «помаранчевих». (ІSTV). У повідомленні **Нового каналу** виникла певна суперечність: «Регіони» проти одноколірної коаліції у ВР. Кажуть: це некоректно та невідповідально щодо волевиявлення народу», – що тут же спростовується синхронном голови штабу Василя Джарти про бажаність коаліції ПР, КПУ і, можливо, блоку Вітренко.

Утім, не можна розцінювати ці невпорядковані порухи окремих телеканалів, як елементи виконання певного плану. За попередніми результатами підрахунку голосів, що з'явилися 27 березня, відсоток ПР був значно нижчим, а НУ та СПУ – вищим, тому політики й самі не могли зорієнтуватись і визначитись із подальшою тактикою.

Головною темою **28 березня**, яку спробували використати не за призначенням, стала зустріч Президента з лідерами ПР, БЮТ, НУ та СПУ. Ймовірною причиною цієї серії зустрічей стало бажання Ющенка зберегти за собою роль арбітра нації. Домовлятися про коаліцію було недоречно, хоча б тому, що розмова відбувалась перед об'єктивами камер – у таких умовах серйозні питання не обговорюються. Що, втім, не завадило декому вважати аудієнцію у Президента початком переговорів про утворення парламентської більшості.

У сюжеті **5 каналу** – «об'єднавчі» нотки: «Ехануров прийшов у будинок на Банковій зранку. Ющенко розповів йому, **як важливо об'єднати країну**. Тому політикам треба підписати між собою меморандум про план дій на найближчі роки, а потім на його основі створювати коаліцію». Зверніть увагу: про яких «політиків» ідеться – не уточнено. Коментували плани НУ, БЮТ і СПУ щодо створення «помаранчевої», або, як тепер кажуть, демократичної, коаліції ті політологи, які ще задовго до виборів говорили про необхідність поєднання НУ і ПР: Малинкович і Фесенко. Карасьов і Ермолаєв, які дискутували на цю тему в студії, висловлювались менш однозначно, але, як це завжди бувало в політологів, варіанта помаранчево-блакитної коаліції не виключали. Важливий той факт, що коментувати цю тему запросили саме політологів, чий підхід до політики завжди є прагматичним та утилітарним, а не політиків, що заповнили б ефір емоційними гаслами.

Щось подібне й у сюжеті **Першого каналу**: з нього випливало, що Президент уже почав домовлятися – «Ющенко – модератор майбутньої коаліції – **вже виставив свої умови**», далі синхрон: «У нас повинна бути система цінностей, навколо якої формується коаліція, а не система крісел, навколо яких іде дільож. Це дуже важливо. Я не кажу, що розподіл влад є другорядним. Безумовно, ні. Але воно, безумовно, повинно бути вторинним»... Та які ж це умови? Це традиційні патріархальні напучування, без яких Президент не обходиться в жодній справі.

Відчуємо різницю, аналізуючи сюжет **«Інтера»**: *«По словам Януковича, тема яких-либо альянсов с президентом вообще не обсуждалась. При этом он отметил, что **право формировать большинство «регионалы» оставляют за собой**»*. І, що цікаво: *«После встречи с Президентом Тимошенко о своём желании занять кресло премьера открыто не говорила. Что же касается коалиции, то, по ее словам, ждать осталось недолго»* – порівняйте з *«...бажання знову стати прем'єром Тимошенко і не приховувала – пояснювала це своїм першим результатом серед «помаранчевих» 5 каналу*. Не кажучи вже про Мороза, який висловив упевненість у тому, що помаранчева коаліція неминуча.

СТБ рубанув правду-матку: *«Незважаючи на всі запевнення «помаранчевих» у невідворотності «жовтогарячого альянсу», реально вони не такі категоричні. Так, учасники блоку «НУ», щойно встигли утворити рішення про створення демократичної коаліції, як одразу визначили умови, на яких вони можуть від такого союзу відмовитися на користь ПР. Їх озвучив Борис Тарасюк»*.

Нарешті, якщо ви ще сумніваєтесь, кому найбільше кортить потрапити в коаліцію, погляньте на початок сюжету **ТРК «Україна»**: *«Кожного з партійних лідерів Ющенко приймав окремо. Враження від розмови достатньо стримані. Процес переговорів тільки розпочато»*. І далі: *«Стало зрозуміло, що створення правлячої коаліції не станеться швидко і не пройде гладко. Президент по черзі приймав лідерів політичних партій, які набрали більшість голосів до парламенту. Один на один голова країни розмовляв з Януковичем, Єхануровим, Тимошенко і Морозом. Поздоровляти з перемогою президент нікого не став, бо офіційні результати виборів не оприлюднені. Ющенко переконаний, **формування коаліції має об'єднати Україну**»*. Приємне для себе почула **«Україна»** у висловлюваннях Мороза: *«...я вважаю, і Президент погоджується з тим, він теж такої думки дотримується, що треба не поглиблювати й далі розкол по лінії Схід-Захід. Треба шукати в цьому відношенні порозуміння. Я би його вирішував представленням, якби від мене одного це залежало, представленням у владних структурах можливостей для того, щоб себе реалізувала там і ПР»*.

Не покинула глядачів **ТРК «України»** й Наталія Кондратюк: *«Ці вибори стали фіаско Президента. Той відсоток, який отримав «Народний Союз «Наша Україна» (sic!) – є рейтингом довіри народу до Ющенка. Показник складає менше третини від того, що мала нова влада коли прийшла. Чому? Зрозуміло. Люди прагнуть спокою та стабільності. Бо втомилися від лихоманки, яка колотила державу увесь минулий рік – від економіки до зовнішньої політики»... «За європейськими демократичними нормами, до яких так полюбляє апелювати влада, лідер перегонів має повне право на ключові посади в раді та уряді, право на чільне слово під час формування коаліції. Абсолютно очевидно те, що допустити цього, незважаючи на свій програв, провладні сили не хочуть. Вони намагаються створити «помаранчевий» блок, аби залишити владу у своїх руках. Президент слушно наголошує, що крісла ділити не час»*. Отже, з виборами промивання мізків глядачам **«України»** не закінчилось.

Про те, що дружба між трьома каналами та партією «Віче» не закінчилась 26 квітня, свідчить одностайне висвітлення **СТБ, Новим** та **ICTV** заяв Інни Богословської про порушення під час підрахунку голосів, які є причиною незадовільного результату «Віча». Якщо СТБ відбув цю повинність явно неохоче, – інформацією в кілька фраз, – то **Новий канал** постарався: *«За власними підрахунками «Віча», вони таки здолали тривідсотковий бар'єр. Партійці кажуть: якщо ЦВК не погодиться перелічити голоси, підуть в опозицію і об'єднуються з усіма ображеними, які також постраждали від нечесного підрахунку, навіть з тими, з ким не хочеться»* – і аж два синхроні. На **ICTV** констатували ключову роль «Віча» в майбутньому русі незадоволених результатами виборів: *«Порушення, які зафіксували 12 тисяч спостерігачів від «Віча», – це невчасне закриття дільниць, підрахунок голосів за відсутності частини членів комісії, відмова у видачі протоколів спостерігачам та підробка документів. «Віче» пропонує усім партіям, які невдоволені результатами голосувань, об'єднатися і змусити ЦВК повністю перерахувати дані»*.

29 березня лейтмотивом інформаційного вечора були заяви партій і блоків, що не потрапили до ВР, щодо необхідності перерахування голосів. У **Першого каналу** з цього приводу вийшов глибоко дидактичний сюжет, де мужні політики, які визнали свою поразку, протиставлені слабкодушним, що ніяк не можуть із нею змиритись. Мужні – це блок «Не Так!» та його лідер Медведчук, що зібрався у відставку. Сюжет завершено категоричним запереченням усіх фактів, наведених десятима незадоволеними політсилами: *«У ЦВК кажуть: ніяких подвійних протоколів з однієї дільниці не бачили. І до того часу, поки це не відбудеться, просять вважати усі заяви про фальсифікації виключно політичними. Давидович закликає переможених гідно сприймати свою поразку, а усі свідчення можливих фальсифікацій обіцяє особисто передати прямо в руки генеральному прокурору»*.

Тимошенко пішла в атаку, звинувативши «НУ» в сепаратних переговорах із ПР. **«Тоніс»** допо-

міг їй озвучити ці звинувачення, а потім і проілюстрував їх: «... із кабінету Ключєва вийшов Єхануров і підтвердив, що зустрівся з Януковичем. На питання, чи вже ділить «НУ» портфелі з ПР, прем'єр-міністр пожартував, що розмова була про погоду... За Єханурова відповів Кінах – мовляв, головне завдання майбутньої коаліції – об'єднання всієї нації, схід і захід разом. Тому, чи відкриті двері для Януковича, Кінах чітко так і не відповів». Сюжет завершено таким висновком: «Вже зараз можна констатувати, що зародження «оранжевої» коаліції під знаком питання. Ще вчора основні переможці виборів поодиночі зустрічалися з президентом. Після відвідин вулиці Банкової Мороз і Тимошенко радо запевняли, що спільну мову нарешті знайдено. Сьогодні ж у голосах політиків звучать нотки ультиматумів, інтриг і погроз».

«Інтер» змалював Тимошенко у позі грізного очікування: «Тимошенко категорически не согласна ждать до 7 апреля и требует подписать текст меморандума немедленно, поскольку опасается, что объединения в формате трех так и не произойдет. Как полагает лидер БЮТ, «у ряда представителей «НУ» на уме совсем другая коалиция», – конец цитаты». Лідерка БЮТ викрила зрадливих союзників: «На жаль, я не можу зв'язатися і мені повідомили, що зараз Єхануров веде переговори з Януковичем і Ключєвим на вулиці Липській в комітетах Верховної Ради... У нас є в плані тільки одне – наполягати на підписанні того меморандуму і звертатися до здорового глузду всіх політиків, які мусять входити в нашу демократичну коаліцію».

Відповідь на наболілі питання щодо переговорів із Януковичем дано в повідомленні **«1+1»**: «Єхануров зустрівся з Януковичем. За словами голови уряду, він проводить за дорученням президента переговори з лідерами тих політичних сил, які долають тривідсотковий бар'єр... головне питання, яке обговорюється на цих зустрічах – забезпечення стабільного розвитку країни в умовах перехідного періоду до формування нового уряду. Щодо засад майбутньої коаліції, Єхануров зауважив, що формування коаліції можливе на основі визнання політичними силами програми Президента та її виконання. Ну а питання посад під час зустрічі з лідерами політичних сил, які перемогли на виборах, не порушувалося».

Тема коаліції широко висвітлювалась у новинах **НТН**. Почали з прем'єрських амбіцій «НУ»: «І сьогодні «НУ» озвучила свої прем'єрські амбіції. Про те, що НСНУ наполягатиме, щоб ця посада дісталася саме їй, уперше відверто озвучив Володимир Мойсик, представник президентського блоку в інтерв'ю нашому кореспондентові... вони також претендуватимуть на крісла силовиків та генпрокурора. Що стосується опозиції, то їй готові поступитися трьома стратегічними портфелями – голів комітетів бюджетного, свободи слова та боротьби з оргзлочинністю». Пан Мойсик не надто впливова людина в «НУ», і цілком можливо, що це – лише його власна думка, проте вона дуже добре вписалась у загальний контекст: бажання «НУ» мати свого прем'єра, що суперечить амбіціям БЮТ (але не ПР), неприйнятність меморандуму Мороза для всіх, крім самої СПУ... Чергових зусиль до «злуки» НУ і ПР доклала й **ТРК «Україна»**, не забувши похвалитись істотними досягненнями «регіоналів» на місцевих виборах.

30 березня ЦВК підбила підсумки попереднього підрахунку голосів, що, природно, стало топ-темою. На п'яти цій темі наступала сенсація дня – прес-конференція Ріната Ахметова, яку одні показали просто як нестандартну й цікаву подію, інші – у світлі ймовірного утворення коаліції. **ТРК «Україна»** показала мало не половину прес-конференції: сюжет становив майже половину півгодинного випуску «Подій».

К1 оприлюднив своє розслідування на тему «соціологічного провалу» – разючих відмінностей між даними, оприлюдненими за 2 тижні до виборів, та результатами голосування: «Результати опитувань соціологів, які оприлюднювали напередодні виборів – наче небо і земля порівняно з остаточними підсумками голосування і навіть екзит-полами. Що ж насправді рахували соціологи?» Вченим дали, наскільки це можливо, виправдатись і відкинути звинувачення в роботі на користь певних політичних сил. Хоча з цього сюжету так і не стало зрозуміло: якщо, як вони кажуть, існує стільки чинників, що спотворюють результати соціопитувань, то навіщо ці опитування потрібні?

Журналісти **ICTV** дали досить глибокий і безсторонній аналіз поточного стану коаліційного конфлікту: «Наша Україна» не поспішає з рішенням про коаліцію з «помаранчевими», попри те, що її партнери з блоку готові до цього. Затягування процесу що день, то більше дратує Юлію Тимошенко. Каже, що результат її блоку дає їм право висувати прем'єра. Тому лише ця висока посада влаштовує Юлію Володимирівну, а крісло спікера готова віддати партнерам. Бізнесове крило «НУ» Тимошенко звинувачує у зраді, переговорах із «регіоналами», не скупиться на епітети і називає коаліцію «Нашої України» з ПР неприродною та аморальною».

Тим часом на **НТН** працювали на поглиблення конфлікту, протиставляючи Єханурова й Тимошенко із взаємно недружніми заявами. Це було нескладно: 30 березня на прес-конференції хтось потягнув Прем'єра за язик, і він спрогнозував злиття СДПУ(о) і партії Батьківщина. У від-

повідь на це Тимошенко вибухнула новими звинуваченнями на адресу горе-союзників. Усе це детально розписано в сюжетах **НТН**: що глибшим буде екскурс в анатомію протистояння, то скоріше люди подумують «досить, нехай вже краще «НУ» з ПР». На допомогу в цій справі журналісти НТН закликали навіть ворожбитів. Знайшлися «правильні» маги, що побачили в зірках таке: *«Найменш прихильні далекі планети до Ющенка. Вони чи не навмисне підкидають Президентові неприємні сюрпризи. Причина – неправильно обраний день інавгурації, який і вплинув на все, вважає астролог Валерій Заблоцький. Передбачити щось хороше для Президента не вийшло. Набагато краще складеться у його найближчого опонента Януковича. Йому зірки сприятимуть цілу весну. Однак прем'єром він не стане. Набагато більше шансів для цього, каже астролог, у Тимошенко. Зірки кажуть: вона фартова».* Ворожка пообіцяла: *«Ющенко продержитися очень недолго у власти, к сожалению. Значит, Тимошенко президентом не станет, потому что будут другие ноты немножко у народа, требования другие. Значит, она может выйти в премьеры, продержится недолго. Значит, что касается Януковича, он может в премьеры выйти, но тоже продержится недолго».*

Найяскравішим моментом вечірнього телефіру **31 березня** стало завершення виборчого марафону **5 каналу** – бесіда у студії з Тимошенко, Порошенком, Симоненком, Рудьковським (телефоном) та Кушнар'євим (телемостом). Цей ефір, проведений Романом Скрипіним, спричинив негативний резонанс у ЗМІ. І не дивно: один лише контраст у поведінці ведучого під час розмови з Тимошенко та власником каналу Порошенком змушує засумніватись у безсторонності. Незважаючи на формальну присутність в ефірі представників усіх сил, що пройшли до ВР 5-го скликання, головний задум – показати глядачам невірноважену, знервовану лідерку БЮТ, що прагне влади понад усе й не припиняє звинувачувати гаданих майбутніх союзників, у співставленні з упевненим у собі, спокійним Порошенком, – вдався прекрасно. Скрипін, чия остання зустріч в ефірі з Тимошенко відбулась у січні й мала не зовсім дружній характер, буквально витягував із співрозмовниці підтвердження того, що вона не збирається відмовлятися від прем'єрських амбіцій. Порошенко наголошував на твердому намірі утворити саме помаранчеву коаліцію. Насамкінець заслухали Кушнар'єва з його нарочито конструктивною позицією: готові домовлятися, чимось поступимось, усе на благо народу. Напевно, за задумом режисерів цієї не надто етичної вистави, «регіонали» в особі завжди спокійного Кушнар'єва мали видатись глядачеві кращими союзниками за непевних і спраглих влади БЮТівців.

«Інтер» далі провадив свою політику опору «кольоровій», як тепер кажуть, коаліції. Для початку, згадали заяву члена політради ПР: *«Азаров раскритиковал меморандум о коалиции между БЮТ, «НУ» и социалистами. По его словам, авторов документа не волнует экономическая ситуация в стране. Большая часть меморандума посвящена распределению портфельей. Как отметил Азаров, только «регионалы» предлагают реальные меры для экономического роста и социального развития. Без ПР создание какой-нибудь политической конструкции невозможно, – сказал глава политсовета»*, врівноваживши її заявою не менш одіозного «нашоукраїнця»: *«Александр Третьяков опровергает информацию о том, что ведутся переговоры с ПР о создании коалиции. Коалиция будет демократическая и «оранжевая», точка, – подчеркнул Третьяков».*

У сюжеті **ICTV**, присвяченому можливому перерахуванню бюлетенів, і надалі головні герої – Богословська та Єремєєв (НБЛ): *«Коаліція, котра так важко дається великим партіям, сама собою створилася у малих. Вони говорять про абсолютну фальсифікацію під час підрахунку голосів та вимагають у судах на очах у преси влаштувати перерахунок бюлетенів».* Ті самі дійові особи, плюс Юрій Кармазін, також помічений у політичних шоу Пінчука, з'явилися у сюжетах **Нового каналу** і **СТБ**. Інші канали, здається, вже зрозуміли безперспективність цієї теми.

1 квітня обійшлося без жартів, хіба що «наметове містечко», встановлене біля ЦВК прибічниками Вітренко, виглядало кумедно. Головним ньюзмейкером став Президент зі своїм черговим радіозверненням. Президента зрозуміли по-різному.

5 канал повідомив наступне: *«Ющенко незадоволений затягуванням процесу створення коаліції. Про це Президент сказав у сьогоднішньому радіозверненні».* Синхрон: *«Мене, як Президента, непокоїть, що вже тиждень ідуть чвари навколо портфельів. Політичні сили, які поділяють демократичні принципи і цінності, повинні підписати об'єднавчий меморандум. Він ляже в основу парламентської коаліції. У цій коаліції я бачу всі сили, що разом на Майдані виборювали демократію. Тільки після визначення шляху руху можна приступити до розподілу відповідних портфельів».*

Із цього синхрону зрозуміло, що, по-перше, Президент аж ніяк не «затягуванням процесу створення коаліції» незадоволений, а інтригами, які відбуваються довкола цього процесу. По-

друге, він чітко визначив, які сили, на його думку, мають входити до коаліції. Отже, поведінка частини «нашоукраїнців», які визнають Ющенка своїм лідером і водночас намагаються перешкодити здійсненню обіцянки про утворення помаранчевої коаліції, видається дивною.

ТРК «Україна» подала слова Президента в такому вигляді: *«Тема створення коаліції обговорювалася протягом тижня і поки залишається відкритою. Боротьба за портфелі може зашкодити формуванню парламентської більшості, – заявив сьогодні Ющенко. Він запропонував усім демократичним силам підписати об'єднаний меморандум, який ляже в основу формування коаліції. Глава держави закликає тільки після цього приступити до розподілу портфелів, а поки Президента турбують сварки навколо цього питання».* Певна річ, усі політичні сили вважають себе демократичними! Далі тему розвинула Наталія Кондратюк: *«За логікою країн демократичних, саме переможець має право пропонувати умови, на яких базуватимуться майбутні державні засади. Демократична коаліція зараз створюється не на демократичних принципах»... «Меншість намагається диктувати умови більшості. Враховувати думку та уподобання вище ніж третини свідомого населення, схоже, ніхто не збирається. Вибір народу влада ігнорує»... «Влада потрібна саме народові, аби був газ і не було проблем із сусідами, аби добробут людини, а не вельможі став національною ідеєю, аби посадовців міняли за віком, а не через непрофесійність, аби обирати наступну владу можна було від хорошого до ще кращого».* Цікаво, чи не відчуває пані Кондратюк дискомфорт, принижено напрошуючись, хай навіть від імені партії? Адже така поведінка повинна для жінки зазвичай неприйнятна...

К1 якось дивно витлумачив главу держави: *«...головна його турбота – коаліція. Всі партії, які пройшли до парламенту, глава держави закликає укласти пакт про стабільність. Тільки після цього можна ділити портфелі, – переконаний президент. Майбутня коаліція, на його думку, має бути демократичною, от тільки її складу Ющенко вкотре не називає. Підкреслює тільки – така коаліція в Україні вже була».* Пригадати, які сили були на Майдані, неважко.

Новий канал звернув увагу на інші слова Президента – про уроки виборів для «НУ»: *«На його думку, слід більше спілкуватися з виборцями, працювати над кадрами та менше критикувати опонентів. Президент каже: провладним партіям завжди складніше перемагати, адже опозиція будує свою кампанію, як правило, на критиці влади».*

Під кінець тижня борювання вщухло, але в підсумкових програмах **2 квітня** тему коаліції не оминули.

Так, у сюжеті **«Інтера»** сказано прямо: *«Найбільшу кількість – майже 400 мандатів – може зібрати коаліція з Регіонів, БЮТ та «НУ».* Однак тоді Тимошенко та деяким «нашоукраїнцям» доведеться визнати, що під час кампанії вони були нещирими, коли запевняли про неможливість альянсу з «регіоналами»... пропрезидентські політики про всяк випадок готують ґрунт для створення такого об'єднання». На підтвердження цієї тези наведено синхрон заступника голови Секретаріату Президента Матвієнка: *«Нам варто формувати коаліцію кольору нашого прапора – жовто-блакитну. Я думаю, що варто поставити національний інтерес на перше місце, варто задуматися, куди розкол нас приведе»...* Сюжет Марини Сороки зроблений оригінально. В ньому перелічені різні варіанти коаліцій, але значно більше уваги присвячено тим, які, вочевидь, є найменш імовірними. Про два варіанти, між якими насправді вибирають переможці виборів, сказано дуже стисло: *«Четверта модель – більше 260 голосів можуть контролювати Регіони та «НУ».* У цьому випадку вірогідна поява ще однієї коаліції – опозиційної. Її очолить або Тимошенко, або Мороз. П'ятий варіант коаліції – об'єднання, власне, майданних партій – БЮТ, СПУ та «НУ». Це – понад 240 голосів. Таку конфігурацію політологи вважають ймовірною, проте нетривалою». Далі йшлося вже про реальні речі. *«Нашоукраїнців» розмови про прем'єрство Тимошенко дратують. Хоча ще перед виборами там не заперечували, що урядом має керувати той учасник коаліції, хто отримав найбільше голосів на виборах», – це про готовність «НУ» обманути своїх виборців. «...регіонали висловлюють готовність до діалогу. Рінат Ахметов заявив, що шлюб «НУ» і «ПР» можливий», – це про те, що ПР не проти. Далі синхрон Тимошенко: «...політичний союз з блоком «НУ» у ПР може відбутися не по коханню, не по любові, а, власне, це значить – не по ідеологічним принципам, а по розрахунку. Я хотіла б запитати – якими купюрами розраховуватись будемо?»*

Поза тим, у «Подобицях тижня» було чудово унаочнено майбутній розподіл місць у ВР.

«Факти тижня» залишились вірними передвиборним тенденціям, і присвятили сюжет результатам виборів мерів обласних центрів. Про коаліцію тут теж ішлося, але з позицій суто спостерігачьких: *«Думати треба про економіку, яка не терпить популізму, спонтанності, ручного керування та безсистемності, – кажуть експерти. А Президент закликає всіх, хто прийшов до парламенту, заради єдності країни підписати пакт про стабільність, бо в демократичному світі і влада, і опозиція працюють на власну державу, а не проти неї».* Відчувається, що редакція новин ICTV

вже зітхнула з полегшенням: єдиним проявом заангажованості в цій програмі можна вважати спробу пом'якшення ефекту від поразки партії «Віче»: *«У молодій команді «Віче» інші коаліційні розклади. Але спочатку треба перерахувати голоси. Слова «поразка» і «Богословська» разом пані Інна просить не вживати»*. Пані Інна, очевидно, ще розглядається власником каналу як перспективний проект; чого не скажеш про блок Литвина, чия поразка в сюжеті розписано по повній програмі: *«Для блоку Литвина результати виборів – крутий занос на узбіччя. Чому «народників» туди виніс народ, соціологи з'ясовують і досі. Адже всі без винятку гарантували happy end головному миротворцю держави. Тепер мирити депутатів буде нікому»*. Трохи сумно дивитись на те, як прощається **ICTV** з політичною силою, якою «годував» глядачів кілька місяців.

«1+1», видається, вже відпрацював виборчу «панщину»: в підсумковому ТСН все гладко й безсторонньо, питання коаліції не стоїть взагалі, натомість багато уваги приділено судовій тяганині та проблемам підрахунку й перерахунку голосів. Аналіз проблеми нібито необхідного для встановлення результатів виборів перерахунку лаконічний і точний: *«КВУ – одна із найвпливовіших організацій, що спостерігали за виборами – заявляють, що виявлені порушення не вимагають повного перерахунку голосів. Так вважають і в ЦВК. Якщо десь і є порушення, нехай доводять суди на місцях, – заявляє Давидович. Крім того, це дорого – перераховувати. Знову треба платити дільничним комісіям. І обійдеться це у 25 мільйонів гривень. Тим часом невдахи виборів на здаються і намагаються довести, що вони не аутсайтери»*. Дуже мальовничим вийшов опис сумних депутатів 4-го скликання, яким уже не бачити (принаймні, кілька років) своїх крісел у Верховній Раді, в сюжеті Олександра Загородного.

Завершився проект **К1** «Один тиждень. Вибори». Коаліцію в останньому випуску практично не коментували, лише дали кілька синхронів представників різних таборів у нарізці, присвяченій буремному післявиборному тижневі. Великий сюжет відвели Черновецькому, його церкві, аргументам його опонентів та перспективам його господарювання в столиці. Несподіваному успіху Черновецького протягом цього тижня всі канали приділяли стільки уваги, ніби мер Києва – друга людина в державі після Президента. У випадку **К1** це зрозуміло: канал поки що орієнтується переважно на киян. Але інші, для яких кияни становлять нехай найбільш бажану в якості цільової аудиторії, але меншу частину глядачів, переборщили з роздмухуванням сенсації довкола нового міського голови Києва.

У студії програми «Час **5 каналу** дискутували аутсайтери, або, як їх тут не зовсім коректно назвали, невдахи: Богдан Соколовський з УНП та Юрій Кармазін, лідер іменного блоку, який посів цілком заслужене місце в першій двадцятці політичних сил. Жодного гуманізму у ставленні журналістів **5-го** до «невдах» не помічено: в сюжеті, що передував розмові, їхня бурхлива діяльність, спрямована на перерахунок голосів, показана жалюгідним намаганням надихатись перед смертю. У такому самому світлі показав себе й Кармазін: *«...я не вважаю себе програвшою стороною... Не вважаю, тому що ми пройшли до парламенту. А ті, хто хоче сфальсифікувати вибори, точніше, підрахунок голосів, вони – програвша сторона. Закон передбачає чітко, що зберігаються бюлетені і потім ще 4 роки зберігаються в архівах. Це стаття 118 частина 5. Це я поясню для пана Давидовича»*. Можна порівняти з Соколовським: *«Ми не вважаємо себе стороною, що програла. Просто сталося так, що Український народний блок не пройшов до парламенту»*.

* * *

Здавалося, логічним наслідком завершення виборчої кампанії має бути демобілізація і переведення ЗМІ у мирний режим. Але, як виявилось, тим, кому телеканали допомагали виборювати місця у Верховній Раді, й надалі потрібні їхні послуги для виконання наступних функцій:

1. Ще в ніч виборів лідери сил-переможців розпочали складну політичну гру, спрямовану на формування майбутньої парламентської коаліції з найбільшою вигодою для себе. При цьому, оскільки комбінація ПР+БЮТ від початку виглядала малоімовірною, обговорювались два варіанти: НУ+БЮТ+СПУ, обіцяна виборцям усіма трьома силами, та НУ+ПР, від якої НУ старанно відхрещувалась. Важливу роль у їхніх планах (якщо це можна так назвати, адже діяли всі в авральному режимі, головню через непередбаченість співвідношення результатів СПУ, НУ і БЮТ) відіграло телебачення, через яке вони майже в режимі реального часу обмінювались ультиматумами, звинуваченнями і пропозиціями. Таким чином, цільовою аудиторією ТБ у висвітленні коаліційного конфлікту стали самі його фігуранти. Звідси й намагання деяких каналів, чії власники або «друзі» безпосередньо зацікавлені в конкретній конфігурації коаліції, спотворити вислови опонентів, штучно зсунути акценти тощо.

2. Моральна підготовка виборців до можливої коаліції ПР+НУ триває вже не перший місяць, причому основну роботу в цьому напрямку вели якраз найбільш непримиренні до політичних опонентів «партійні» канали – **5-й** та **ТРК «Україна»**. Головна ідея, що має гармонізувати сприйняття цього варіанта – «об'єднання Сходу і Заходу». Під кінець тижня до названих двох

каналів у справі «примирення» НУ і ПР долучились **НТН** і **«1+1»**, натомість, **«Інтер»** узявся протидіяти. Оскільки для ПР це єдиний варіант залучення до влади, вона діє значно активніше, тоді як для «нашоукраїнців» це, можливо, лише засіб примусити Юлію Тимошенко відмовитись від прем'єрських амбіцій.

3. Багато експертів твердять, що новообрана Верховна Рада нежиттєздатна й буде розпущена протягом 1-2 років. Якщо вони мають рацію, це означає, що виборча кампанія вже почалась. Навіть у разі, якщо ВР 5-го скликання існуватиме 5 років, теперішня поведінка переможців та тих сил, що зазнали поразки, впливатиме на успіх у майбутніх виборах. «Нашій Україні», чий результат не виправдав сподівань, і чий електорат масово перейде до БЮТ у разі коаліції НУ+ПР, дуже важливо показати себе з якнайкращого боку в післявиборній метушні. Партії Регіонів – пояснити агресивно настроєній проти «помаранчевих» частині електорату свою нав'язливу готовність вступити в союз із тими, кого вони обіцяли вимести з влади поганою мітлою.

Словом, телебаченню доведеться ще трохи попрацювати у виборчому режимі. Хоча, зважаючи на те, як «допомогла» підтримка центральних каналів тим, хто сподівався в'їхати на «джинсі» до Верховної Ради, розумні люди мали б від їхніх послуг розважливо відмовитись.

Повна версія огляду доступна за адресою:

<http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/7094/>

[ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_27_bereznja_-_2_kvitnja_2006_roku/](#)

ЗІТХАННЯ БЕЗ ПОЛЕГШЕННЯ

Огляд теленовін і телетижневиків 3-9 квітня

Вибори скінчились остаточно. У результатах, незважаючи на їх судові оскарження, ніхто не сумнівається. Ті, хто ще вчора лякав своїх потенційних виборців помаранчевою/блакитною чумою чи реваншем, тепер із не меншим запалом говорять про необхідність об'єднання на благо всієї України. Легкість, із якою полум'яні борці зрікаються своїх ідеалів заради «порозуміння» (- читай: влади), вражає. Готовність ЗМІ поширювати їхні меседжі, що відверто суперечать передвиборній риторичі, не звертаючи увагу на очевидну непослідовність, дивує.

Цей тиждень увійде в історію, насамперед, скасуванням народними депутатами, – щоправда, частковим, – недоторканності депутатів місцевих рад. Для іншого вчинку, – ухвалення постанови про перерахування всіх бюлетенів, що відклало б оголошення результатів виборів, щонайменше, на кілька місяців, – парламенту забракло тридцяти голосів. Аутсайтери навіть після цього не припинили боротьбу.

Київ отримав нового мера, проти якого порушили, але майже відразу закрили, кримінальну справу. Колишній мер із утратою влади не змирився. Президент, незадоволений відмовою ВР привести до присяги суддів Конституційного Суду, не з'явився в сесійній залі. У регіонах тривала боротьба за ревізію результатів місцевих виборів.

Але головною темою, що висвітлювалась у новинах у найрізноманітніших аспектах, стала коаліція. Довкола неї виникало найбільше маніпуляцій і дезінформації, спрямованої на «розкрутку» того чи іншого варіанта конфігурації. Слово «коаліція» лунало в ефірі всіх каналів так часто, що в кожного нормального телеглядача мало б викликати алергію – і це тоді, коли до початку справжніх (не декоративних) переговорів ще далеко.

У новинах **3 квітня** найбільше дісталось Черновецькому. Новому київському меру, видається, на телебаченні ніхто не радий: порушення Київською прокуратурою кримінальної справи за фактом підкупу виборців, яке мало, очевидно, суто (анти)рекламний характер – судячи з того, що справу було майже відразу закрито, – стало однією з провідних новин дня. Зокрема, ведучий новин **Першого каналу** Андрій Сміян повідомив: *«Київська прокуратура порушила проти **Леоніда Черновецького** справу за фактом підкупу виборців»*. Взагалі-то, між «проти такого-то» і «за фактом» є істотна різниця. Але був і важливіший момент: у повідомленні **Першого** було зазначено, що *«сам Черновецький заявив, що справа потребує об'єктивного розслідування, бо конкуренти і раніше поширювали інформацію про підкуп – щоб зірвати вибори»*. Отже, новообраний мер відхрестився від продпайків, якими прихилив до себе киян! Не так однозначно це було сформульовано в повідомленні **«Інтера»**: *«сам Черновецький сьогодні опроверг факт підкупу избирателей и обвинил Омельченко в попытке сорвать выборы. Менее чем за неделю до голосования киевский мэр собрал пресс-конференцию и заявил, что Черновецкий кормит*

своих избирателей просроченными продуктами на деньги, полученные от аферы с «Элита-Центром». Найбільш однозначне формулювання з'явилося на **СТБ**: «Черновецький... факт роздавання ним пайків заперечив і назвав це провокацією конкурентів. Пайки справді роздавалися... від його імені, але не ним». Тут також було дано тверезу оцінку можливості впливу цієї справи на результати виборів: «Ловити на підкупі виборців треба було до дня голосування. А тепер потрібно чекати судових рішень, процедура яких, як відомо, може бути досить тривалою».

Канали, пов'язані з партіями-аутсайдерами, спробували підготувати громадськість до можливого, хоч і малоімовірного, рішення ВР про перерахування голосів. **Новий канал** дещо дистанціювався від цієї ідеї, давши, окрім звичного для каналів медіа-групи Пінчука синхрону Богословської, також і протилежну думку, точніше, певні аргументи проти перерахування: «Якби перераховувати бюлетені таки взялися, це обійшлося би у 21 мільйон гривень лише для зарплатні членам виборчих комісій. А от лідер аутсайдерів за кількістю голосів -Вітренко – малим не вдовольниться. І вимагає скасувати результати виборів і провести повторні». Зате вже **ICTV** щосили взявся до нагнітання: «Політична Україна наразі страждає на поствиборний синдром. Партії, яким не вдалося взяти 3 відсотковий бар'єр, вимагають перерахунку голосів. Переможці перегонів, яких і так все влаштовує, неоднозначно ставляться до цього. Партія Регіонів підтримує необхідність по-новому порахувати голоси на вимогу деяких партій. БЮТ вважає, що повторний підрахунок призведе до дестабілізації в країні. Комуністи пропонують дати таке завдання безпосередньо ЦВК. Комітет виборців України наголошує, що виявлені порушення при підрахунку голосів не дають підстави вимагати повного перерахунку». У своєму апологічному пориві на захист перерахування **ICTV** удався до методів, притаманних пропагандистським каналам: цю тему було розтягнуто на два чималі блоки, які вінчав оптимістичний синхрон Адама Мартинюка: «Є конституційна норма. Повноваження попереднього скликання ВР припиняються з моменту відкриття першого засідання новообраної Ради. Буде це в травні – в травні, буде через рік – через рік, через два – через два». Віктор Сорока у своєму сюжеті апелював до Литвина: мовляв, «Керівництво парламенту не проти перерахунку». Ще б пак!

Приємний виняток з каналів холдинга Віктора Пінчука являв собою канал **СТБ**, що згадав про метушню довкола перерахунку побіжно. У коментарях **«Інтера»** на цю тему вчувався осуд: тут зосередились на аргументах проти аутсайдерської ініціативи. З усіх гучних заяв у якості синхрону було обрано найбільш одіозну – слова Супрун про те, що «було сфальсифіковано до 20%». **«1+1»** також наголосив на офіційній позиції ЦВК. А найвищий рівень вербальної агресії на адресу ініціаторів перерахування простежувався у **ТРК «Україна»**. Тут їх називають спершу «політичними аутсайдерами»: «Перерахунку голосів разом з Блоком Литвина вимагають ще декілька політичних аутсайдерів. Якщо сесія погодиться на це, життя парламенту цього складу продовжиться на невизначений термін», – а згодом, після розкриття теми, ще й «невдачами»: **«Політичні невдахи** наполягають на перерахунку голосів. Масові фальсифікації здійснювалися на користь переможців виборчих перегонів – ПР і БЮТ. Про це зокрема сьогодні заявила Інна Богословська. У свою чергу Людмила Супрун від імені НДП стверджує: сфальсифікованими є чи не кожен п'ятий голос. Якщо не буде перерахування, попереджають представники блоку Литвина, докази фальсифікації буде передано до міжнародних організацій та дипломатичних представництв. І це, мовляв, не кращим чином відіб'ється на репутації України...». Аутсайдерів не лише принизили на словах: їхні вимоги зображено млявими й невпевненими, на протидію ж їм було виставлено поважні та впевнені заяви представників КВУ та ЦВК.

Перерахування голосів стало головною темою програми «Час» **5 каналу**. У сюжеті, що розкривав тему, відчувалась стримана іронія: «Перемога все більш явно пролітає над ними, але вони однак не втрачають надії таки вхопити її». Зате у студії дали висловитись Інні Богословській, що дискутувала з експертом Євгеном Жеребецьким. У розпалі дискусії сама пані Інна визнала: «Постанова ВР – це політична позиція, вона не має жодного відношення до юридичної позиції». Навіть незважаючи на апріорну приреченість на невдачу, гучний піар довкола перерахування голосів є своєрідною психотерапією для тих виборців, чий голос за підсумками виборів виявився не представленим у ВР.

Головним ньюзмейкером **4 квітня** стала Верховна Рада, що в останній день роботи свого 4-го скликання двома голосуваннями зробила нещасливими масу людей. Одне, 296 голосами, майже зрівняло тисячі депутатів місцевих рад, які інвестували гроші в недоторканність, зі звичайними громадянами; інше, 198 голосами, позбавило надії борців за перерахування бюлетенів.

Якщо скасування недоторканності всі канали трактували приблизно однаково, то з відмовою від перерахування голосів ситуація була інша. На **ICTV** безсторонній і збалансований сюжет Віктора Сороки на цю тему було доповнено сюжетом Тетяни Прудникової, витриманим у звичному дусі пінчуківських каналів: «Депутати сьогодні не підтримали постанови про перерахунок

голосів, **хоча цього вимагали під стінами парламенту сотні прихильників партій**, які не подолали трьохвідсотковий бар'єр. **Незважаючи на пікети і всі намагання спікера**, за політичне рішення про перерахунок проголосувало тільки 198 депутатів. Утім, лідерів партій і блоків, які не пройшли до парламенту, сьогоднішнє голосування не зупинило... Шістка лідерів партій, які не подолали трьохвідсотковий бар'єр, сьогодні заявила, що аутсайдерами виборів себе не вважає, і буде звертатися і до Верховного Суду, і до Європейського суду з прав людини. Рішення ж парламенту називають зрадою демократії». Утім, у повідомленнях **Нового каналу** вже не було колишньої пасіонарності, а сюжет **СТБ** на цю тему можна було назвати цілком об'єктивним. Ігнорувати той факт, що наївна спроба повторити успіх Помаранчевої революції закінчилась пшиком, поважним каналам не випадає.

5 канал і надалі залишився залученим у не зовсім чисту піар-кампанію, спрямовану на примирнення виборців «Нашої України» з перспективою коаліції ПР+НУ. Удень у Інтернет-виданні «Українська правда» з'явився матеріал «Кінець Віктора Ющенка, або Повний реванш» авторства російського політолога Станіслава Белковського, що працює на «НУ». Основною думкою матеріалу було «Тимошенко – це трагедія, гірша за будь-які «регіони». Цією та іншими не менш цінними думками російський варяг прийшов ділитися із глядачами 5 каналу в програмі «Час». Опонував йому Сергій Таран, голова правління центру «Соціовимір», очолюваного новообраним БЮТівцем політологом Володимиром Полохалом. Дивує не заангажованість політологів, яка вже стала нормою, а той факт, що журналісти досі звертаються до них по експертну оцінку, замість якої отримують навіть не завуальовану, а відверту пропаганду певних політичних сил. Белковський є майстернішим за Тарана пропагандистом, і, що головне, не обтяжений власною думкою щодо проблеми коаліції, тому його ідеологічні заготовки виявились дієвішими за емоційні та щирі висловлювання співрозмовника.

У сюжеті, що передував розмові, були відображені ті величезні жертви, на які готова піти ПР задля участі в коаліції: **«Чорновіл сьогодні озвучив те, про що говорити боялися. Усе іде до коаліції між «НУ» та ПР. За слова депутата, саме «Регіони» відстоюватимуть такий «кольоровий» блок».** Синхрон: **«Варіант широкої коаліції, скажімо між ПР і «НУ», який для мене в психологічному, моральному плані ну просто дико неприйнятний. Ну, як я маю собі уявити себе в одній коаліції, скажімо, з яким-небудь Кендзьором чи ще кимось іншим. Для мене це дико. Але вона потрібна нашим виборцям, і тому ми готові все одно її відстоювати».** Можна уявити, як мучився Тарас В'ячеславович, будучи не так вже і давно протягом років однопартійцем Кендзьора.

Чорновіл у цей вечір відвідав гостьову студію **НТН**, де йому довелося грати не зовсім звичну для «регіоналів» роль – ту, що її досі виконував Литвин. Щоправда, цього разу «умиротворити» довелося саме литвинівців та інших аутсайдерів, що не бажають змиритись із поразкою. Та головне, що було сказано Чорноволом у цій студії – а саме в тій частині бесіди, що стосувалась можливого кандидата в Прем'єри, – це **«...візьміть хоч Яценюка, ще когось. Ну, я кажу, це мої фантазії на сьогоднішній день...»** у відповідь на вимогу ведучого назвати імена. Дивним чином фантазії пана Тараса збіглись із «фантазіями» Романа Скрипіна на минулому тижні, а також багатьох політологів, що вказують на міністра економіки як на компромісну кандидатуру Прем'єр-міністра у разі утворення коаліції НУ+ПР.

ТРК «Україна» не забула наголосити на неспроможності помаранчевих сил порозумітись: **«Напередодні другий раунд таких переговорів відбувся з лідером Соцпартії Морозом... Юрій Єхануров передав йому проект протоколу про наміри учасників коаліції демократичних сил. Втім, Олександр Мороз сьогодні з парламентської трибуни обвинуватив «НУ» у навмисному затягуванні рішення про створення коаліції».** Одразу після синхрону Мороза – пропозиція ПР **«спокійно, без надриву, обговорити ситуацію, що склалася в країні, об'єднати зусилля в ім'я порятунку економіки країни».** Такий заклик «регіонали» кинули на своїй політраді. **«Україна»**, як може, шукає точки дотику між «НУ» і ПР. Однією з них стало цього разу висловлювання «нашоукраїнця» – запорізького губернатора Червоненка, що пояснив поразку «НУ» непрофесіоналізмом чинної влади, і відкритим текстом закликав порозумітись із ПР: **«Партия Регионов – это такие же украинцы. Я не хочу комментировать высокий процент в восточных областях. Это выбор народа, все, точка, это закон для меня».** Прикру для рідної партії новину – скасування недоторканності депутатів місцевих рад – у «Подіях» компенсували своєрідним «парадом мерів», серією повідомлень про новообраних міських голів від ПР.

5 квітня у сюжеті **«1+1»** з'явилися нові докази безвихідності коаліційного процесу. Аргументи – передусім небажання БЮТ чекати: **«Переговорний процес триває по-старому – кулуарно. На круглому столі високі представники партій, які прагнуть стати союзниками. Однак у подробиці розмов на найвищому рівні вони не посвячені. Сьогодні засідає політрада «НУ». Томенко заявив, що зволікання «бютівці» сприйматимуть як зраду».** Ще – непорозуміння з СПУ: **«Соціа-**

лістів до участі у цій нараді у вівторок не запрошували. Можливо, тому, що того дня Мороз із парламентської трибуни заявив про гальмування переговорів президентом, який, на думку соціаліста, хоче поховати політреформу». Далі — не дуже розтиражована, але вельми промовиста інформація: Народний Рух, виявляється, проти участі СПУ в коаліції. З подачі журналістів ми давно звикли подумки ставити знак рівності між блоком НУ і партією НСНУ, забуваючи, що інші партії, що входять до блоку, також мають право голосу і можуть не погодитись на певний варіант коаліції. Нарешті, в кінці сюжету з'явилася згадка про відкриті двері ПР: *«Щоправда, в одному перемовники поки що єдині — з «Регіонами» їм не по дорозі. Тим часом «регіонали» готові заради коаліції йти на поступки. Вони не проти євроінтеграції, але за ЄЕП. Компроміс щодо російської мови, тему НАТО і цін на газ винесли за дужки»*.

«Інтер» показав акцію протесту загадкових представників *«партій, що не подолали 3 відсотковий бар'єр»* проти Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Кількадесят пікетувальників звинувачували керівництво Нацради у своїй поразці на виборах. На жаль, аргументацію пікетувальників з сюжету зрозуміти так і не вдалось, оскільки вона була проілюстрована лише одним синхронном: *«Впливали на вибори тим, що, по-перше, не було висвітлено всі події на парламентських виборах та деякі фальсифікації, тобто коли спостерігачі працювали — це не було надано Нацраді»* — зміст якого залишився для глядачів загадкою. Сюжет був побудований за класичною схемою «позиція обох сторін + позиція експертів», але світла на причини конфлікту так і не пролив. **«Тоніс»** згадав про Нацраду в іншому ключі: *«Практично немає претензій до наших журналістів і в Нацради з питань телерадіомовлення. Усі медійні компанії під час парламентських виборів працювали переважно законно, — каже голова Нацради. Хоча і були нечисленні порушення: початок політичної агітації раніше офіційного початку виборчої кампанії та поширення прихованої реклами напередодні та в день виборів. Досі Нацрада не наклала жодної санкції на мас-медіа»*. Ця новина особливо важлива для **«Тоніса»** — з огляду на претензії щодо прихованої реклами ПЗУ, які у разі принципової позиції Нацради могли би коштувати каналу ліцензії.

Канал **СТБ** знайшов час для важливого роз'яснення Міністерства юстиції щодо порядку відставки чинного Кабінету Міністрів. Тут же в сюжеті Сніжани Мереуци було дано тверезу оцінку наслідкам скасування недоторканності місцевих депутатів, зокрема, у Криму та Одесі. Цікаво було почути мотивацію Нестора Шуфрича, який проголосував за скасування важливого привілею: *«...скажу откровенно, у мене был личностный мотив. Я не хотел, чтобы Шуфрича обвинили в том, что он прячется за неприкосновенностью депутатов местных советов. Если бы я был только народным депутатом Украины или остался бы 100%, оставался бы в Верховном Совете Украины, я бы никогда не проголосовал за снятие этой неприкосновенности»*.

6 квітня журналісти **К1** у розгорнутому сюжеті відобразили всі грані коаліційного процесу: позицію Президента, представників БЮТ, СПУ і НУ, визнання всіма учасниками майбутньої коаліції авторитету Президента тощо. Коаліційний маятник зафіксований у «помаранчевому» полі — в цей день ПР поширювала заяви щодо того, що їй вигідніше перебувати в опозиції, нагадуючи водночас про *«європейський досвід розподілу портфелів, згідно з яким політична сила, за яку проголосувало найбільше громадян, одержує право формувати парламентську більшість і уряд»*. Це твердження так і залишилось без коментарів, хоча, здається, воно з'явилося лише в силу необізнаності Януковича на особливостях європейських політичних систем. **«Інтер»** наголошував на непорозуміннях між імовірними союзниками: *«Протокол, полученный 5 апреля от «НУ», лидеры БЮТ и СПУ воспринимают как фактический отказ от заключения Меморандума о парламентской коалиции. Сегодня Тимошенко и Мороз обратились к Президенту с открытым письмом, в котором просят ускорить подписание документа и отмечают: к затягиванию процесса привела неопределенность позиции руководства НУ»*. Цінне в цьому сюжеті — конкретний перелік розбіжностей, що нібито не дозволяють НУ, БЮТ і СПУ порозумітись: *«Разногласий в программах хватает. «Нашеукраинцы» и социалисты против реприватизации. БЮТ же настаивает на том, чтобы вернуть государству через суды отечественные заводы и фабрики, купленные за бесценок, а потом — продать их снова. О внешней политике «НУ» не раз говорила: главный ориентир — Европа и НАТО. Но Мороз всегда выступал против вступления в Альянс. Тимошенко настойчиво требовала пересмотреть газовые договоренности с Россией. А подписаны эти соглашения были членами «НУ» Плачковым и Ивченко. Союзники заявляют, что готовы выполнять программу президента. Сегодня БЮТ и социалисты договорились искать компромисс по всем спорным вопросам»*. Про поглиблення кризи говорили також на **НТН**: *«Офіційна відмова «НУ» негайно підписувати угоду про створення парламентської більшості не на жарт стурбувала БЮТ та СПУ. Тож Тимошенко та Мороз влаштували прес-конференцію у відповідь. Зачитали спільного листа, адресованого Ющенку. У ньому просять президента вплинути на «НУ», щоб та*

підписала коаліційну угоду». Неабияку популярність серед інформаційних служб здобув яскравий синхрон Тимошенко: «Я абсолютно не розумію того кроку, що нам і СПУ передали так званий новий протокол, в якому, крім того, що потрібно єднатися навколо програми Президента Ющенка, жодного нового слова. Це протокол про те, що трава – зелена, сонце – яскраве, і взагалі прийшла весна».

Однак жодної системності в поданні інформації про коаліційний процес на різних телеканалах не простежується, окрім **5 каналу**, де знову взялися за стару пісеньку: «Чільники згаданої президентом політичної сили зловтішаються. Коаліція «помаранчевих» все менш ймовірна. А рішення президентського блоку, на їхню думку, є нічим іншим, як пошуком приводу для укладення альянсу з «біло-блакитними». Слід зазначити, що це – цитата з сюжету, присвяченого... рішенню політради НСНУ про створення **помаранчевої** коаліції. На підтвердження малої ймовірності помаранчевої коаліції наведено слова Президента: «8 місяців тому така коаліція була. Вона розпалася. Уроки зроблені? Ті проблеми, які демонтували попередню коаліцію, вирішені. Наскільки тривалою може бути ця коаліція? Треба мати інші також на увазі, **що є одна третина на виборців, які віддали перевагу іншій політичній силі**». Для розмови на коаліційну тему до студії програми «Час» були запрошені «регіонал» Зубанов та соціаліст Бокий. Певна річ, так званої «широкої» коаліції гості не виключали.

ТРК «Україна» потішила своїх глядачів, які від виборчої кампанії вже скучили за лідером. Після повідомлення такого змісту: «Партія Регіонів виступає за створення універсальної коаліції. Відродження «майданної» команди – це повторення помилки 2005 року в найгіршому її варіанті, – вважає Янукович. На Україну чекає катастрофа, якщо її політичні еліти не поставлять інтереси країни вище за кар'єрні амбіції, – переконаний лідер «регіоналів». В ефір пустили довго-безжелезний монолог Януковича, що переказав цю думку багатьма словами. Характерно, що **цей самий** кількахвилинний синхрон, навіть продовжений на кілька речень, з'явився в «Подіях» і наступного дня – під назвою «повне інтерв'ю Януковича». Жодних запитань, утім, лідерів ПР не ставили, а вступні фрази ведучого 6 і 7 квітня різнилися лише кількома словами.

7 квітня журналісти пережили випробування, яке залишилось непоміченим більшістю глядачів. Одна з тих квазігромадських акцій, після яких учасники вишиковуються в чергу по гроші, – «Ланцюг єднання», покликаний симулювати громадську підтримку міфу «об'єднання України» у формі коаліції ПР+НУ, пройшла у Києві. Сумнівів щодо її замовного характеру не залишає той факт, що, попри абстрактність гасел, живий ланцюг простягнувся між штабами ПР і НУ. Подібних акцій символічного «братання» між прибічниками помаранчевих і блакитних вистачало під час революції. Однак журналіст **ICTV** Віктор Деренюк у своєму сюжеті зобразив цю показуху як щось цілком серйозне: «Рівно о тринадцятій, як за сигналом, юнаки та дівчата із помаранчевими та синіми стрічками вишикувались уздовж центральних вулиць Києва від штабу «НУ» на Подолі, який символізує, на їхню думку, захід, і до Печерська, де в кінотеатрі «Зоряний» капітанський місток ПР – відповідно, схід. Пік молодіжного перформансу – біля будівлі ВР. Учасники акції, які називають себе «Асоціацією ветеранів Майдану», стверджували, що революцій та політичного протистояння більше не хочуть. Вони проти територіального і політичного розколу України... Сюжет не просто міфологічний: він посилював інформаційну ефективність міфу, стверджуючи, що: «Ті, кому були адресовані ці заклики, на шляхетний порив не відгукнулися. Втім, молодих це не дуже засмутило, головне – вони сказали про те, що хотіли, на повний голос». Вловлюєте знайомі пропагандистські нотки? В такому ж ключі висвітлювались ще недавно різноманітні з'їзди «молоді за Литвина», а два роки тому – «молоді», і не тільки молоді, «-за Януковича».

Не дивує, що **5 канал** також став одним із небагатьох, що показав цю мальовничу апологію «зради Майдану», організовану за «майданними» зразками: «У Києві кількасот студентів утворили символічний ланцюг єднання. Він простягнувся від вулиці Московської, де міститься політичний штаб ПР, до штабу «НУ» на вулиці Спаській. Молодь перев'язала руки помаранчевими та блакитними стрічками. У такий спосіб, зазначають учасники акції, вони протестують проти постійних чвар між різними регіонами України». Зате **ТРК «Україна»** чи то не встигла, чи то не схотіла знімати акцію, обмежившись повідомленням: «за останньою інформацією від Юрія Єханурова, «НУ» веде переговори про можливі умови створення коаліції із ПР. Про це повідомляє УНІАН. На сьогоднішній нараді «НУ» обговорювалося питання, щоб коаліція була з чотирьох партій, – повідомив Єхануров. За його словами, більшість членів блоку «НУ» – прагматичні люди, і вони хочуть єднання країни». Ще один меседж, що гуляв 7 квітня новинними ефірами – «НУ» не хоче, аби ПР була в опозиції до Президента». За бажанням останні два слова можна було опустити. Тему «кроку назустріч» ПР з боку «НУ» на тлі заяв Азарова про бажаний перехід «Регіонів» в опозицію розкрив у «Вікнах» **СТБ** Осман Пашаєв. Проголошений Азаровим курс

на «конструктивну» (таке ми вже чули – чи не тоді, коли ПР гаряче підтримувала уряд Тимошенко?) опозицію дисонує з його ж заявами про те, що «...економіка на межі кризи, а чинний уряд має піти у відставку і звільнити місце фахівцям, які є лише в списку «Регіонів».

8 квітня Перший канал розповів про завершення конфлікту довкола виключення Володимира Петренка зі списку блоку Литвина до Київської міськради **після** дня голосування.

Сама по собі ідея замінювати одного кандидата в депутати іншим після виборів суперечить здоровому глузду. **3 квітня** в програмі «Факти» каналу ICTV було викладено зміст конфлікту з кількома цікавими нюансами: «Володимир Петренко у цьому списку йшов другим номером. Одразу після оголошення результатів виборів Володимира **попросили з партії**. Коли він не погодився, Координаційна рада виключила його з лав партії. ТВК Києва затвердила це рішення. Хоча, за словами юристів, законом після оголошення результатів голосування ні партія, ні ТВК не мала на це жодного законного права. Володимир Петренко, який очолює «Київметрбуд» і має 20 років звання Героя України, подав заяву до суду. Суд триває, та він каже, що інтереси посунути його з партії надто великі». Певна річ, питаннями виключення з партії (тим більше, що Петренко був кандидатом від блоку партій) ТВК не займається. Крім того, виключення з партії аж ніяк не тягне за собою скасування реєстрації кандидата в депутати. Ба більше, замінити постфактум виключеного кандидата іншою особою, за яку виборці не голосували... Нонсенс. Не звернути увагу на такі об'єктивно протизаконні дії ТВК міг лише дуже недосвідчений журналіст.

А от у сюжеті Ольги Скотникової в новинах **Першого каналу** все в цій історії було ніби розставлено на свої місця. Щоправда, авторка так і не запам'ятала, що «Ми» – це лише один із слоганів, а не назва Народного блоку Литвина. Однак навіть у цьому сюжеті законність заміни кандидатів у виборчому списку після виборів залишається дискусійним питанням: повідомленням телеканалів бракує тверезої і однозначної юридичної оцінки.

Президент у своєму щосуботньому радіозверненні повернувся до питання коаліції та своїх вимог до її роботи та конфігурації. Про це повідомили **ICTV, 5 канал і ТРК «Україна»**. Не можна не відзначити несподівану обережність та стриманість суджень в аналітичній програмі Наталії Кондратюк, що вклинилась у «Події»: не зраджуючи своїй антипомаранчевої риторики, журналістка вже не робила відкритих матримоніальних пропозицій від імені ПР. Цього разу її завданням, видається, було просто пошпетити супротивників: «Амбіції всіх «помаранчевих» поки ніяк не узгоджуються. Одне одного вони не люблять і бояться не менше, ніж тих, проти кого намагаються об'єднатися». Ще краще: «Ніхто не візьметься прогнозувати, чи витримає економіка таку команду ще раз. Інші варіанти створення коаліції, «Регіони» – БЮТ, «Регіони» – «НУ», обговорюють переважно журналісти та політологи. Бо аргументи, що Схід і Захід потрібно об'єднувати, налагоджувати взаєморозуміння політичних та бізнес-еліт з обох берегів Дніпра, формувати уряд за принципом фаховості і так далі таборяни чути не хочуть». В один момент у її аналітичних викладках проскочили нотки образи: «Заяви на кшталт того, що виборці об'єднання «помаранчевих» з «Регіонами» не зрозуміють – не виправдання. Ще менш виборці зрозуміють позачергові вибори. Нинішніми своїми діями «помаранчеві» провокують політичну кризу, ознаки якої вже очевидні». Дивно, все-таки, як численна й потужна Партія Регіонів на чолі з двошметровим Януковичем любить грати роль жертви.

Тема коаліції в підсумкових програмах неділі **9 квітня** переважала. Хоча, якщо бути відвертими, слід визнати: сказати на цю тему наразі нічого, бо війна заяв і ультиматумів, що розпочалася задовго до виборів і постійно загострюється з 27 квітня, навряд чи вплине на реальне формування парламентської коаліції.

Лише **«1+1»** приділив увагу відчайдушному донкіхотству аутсайдерів парламентських виборів. Серед сказаного Олесем Терещенком на цю тему траплялися дуже цікаві спостереження, наприклад: «Чотири партії об'єдналися у захисті результатів виборів на противагу незвичній коаліції аутсайдерів, де, наприклад, «Віче» і блок Вітренко разом доводять наявність фальсифікацій на виборах. Поки одні борються за владу, інші – за політичне виживання. Для тих, хто пройшов у парламент, дії невдах – це кампанія і зрив виборів і шанс спробувати знову. Для тих, хто не пройшов, в спротив щасливців, ідеї перерахунку – це доказ того, що вони привласнили голоси собі». Ведучий чітко сформулював усі негативні наслідки можливого (точніше, вже неможливого) перерахування: «перше – поставить під сумнів загальні результати, друге – вилучить із бюджету ще 100 мільйонів гривень, третє – уповільнить процес формування нової влади. Окрім того, чи не поставлять потім під сумнів результати самого перерахунку? До речі, процедура, яка, на відміну від підрахунку, взагалі ніким не затверджена». Захар Бутирський (тепер журналіст ТСН) у своєму сюжеті був толерантним: не висміював скандалістів, дав їм висловитись і озвучити вражаючі цифри, не забув і про ситуацію в Криму, де повторний підрахунок, на думку про-

тестуючих, може бути інструментом фальсифікацій. «Плюси» акуратно розпрощалися з темою невдалої ревізії результатів виборів.

Але головною темою підсумкового випуску ТСН стала коаліція. Глибокий аналіз Олеся Терещенка не враховував динамічності ситуації, тому був дещо передчасним. Він створив цілий аналітичний епос, який, на жаль, втратить актуальність із першою ж зміною позиції «коаліційного маятника». Ведучий не приховував своїх власних уподобань: **«те, кому пропонують підписати цей документ, уже свідчить про значний прогрес. Попри наполегливі пропозиції бізнес-крила подумати про широку коаліцію із ПР, перемогла традиційна ідея трійки «НУ» – БЮТ – СПУ»**. Тему було продовжено обговоренням у студії з Романом Зваричем та Миколою Томенком. Окремо було проаналізовано позиції ПР у коаліційній боротьбі: *«Чим далі не клеїтиметься із «помаранчевою» коаліцією, тим більшими ставатимуть умови «регіоналів», тим меншими їхні можливі поступки. Ще один чинник, який посилює позиції ПР, надійно закріплений у місцевій владі на економічно-потужнішому сході і півдні країни. З другого боку, насиченість списку бізнесменами – це водночас слабе місце, адже їм бути в опозиції зовсім не хочеться. На цьому і намагаються зібрати у владі. Крім опозиційної квоти посад, ПР можуть спробувати приручити напівкоаліційним статусом. Депутатів-підприємців з неї запросять увійти до більшості на основі індивідуального членства, але поки немає самої коаліції, це справа десята»*. Тижневик ТСН залишається найсильнішою аналітичною підсумковою програмою, що, втім, спричиняє й певний негатив: надто затягнуті промови ведучого і брак візуального елемента. Щоправда, порівнювати кінцевий ТСН практично немає з чим: брак аналітики на вітчизняних каналах залишається однією з головних проблем політичного мовлення.

Якщо розуміти під підсумковими програмами не аналітику, а розповідь про головні події тижня, то «Факти тижня з Оксаною Соколовою» (**ICTV**) – один із найкорисніших набутків українського телебачення протягом парламентської кампанії – із завершенням виборчого шалу виглядають цілком пристойно. Формат програми викристалізувався, і вона потроху посідає своє законне місце серед інших підсумкових тижневиків, від яких відрізняється, насамперед, відсутністю претензій на надмірну авторську аналітичність та істотним переважанням сюжетів над монологами ведучої. Її лаконічність, утім, не шкодить змісту: *«На створення коаліції у політиків є ще, як мінімум, місяць. І поки тривають торги, всі намагаються перехитрити один одного. А відтак, результат може виявитися неочікуваним. Нині навіть ПР, яка здобула найбільше голосів, не знає, де опиниться завтра»*. Окрім коаліції та скасування недоторканності, в програмі підняли ще одну злободенну тему – економічні наслідки виборів, тобто, чого коштуватиме платникам податків утримання депутатів.

З програми «Подобиці тижня» каналу **«Інтер»** варто навести аналітичний пасаж: *«Цікаво, наскільки «нашоукраїнці» не хочуть прем'єра Тимошенко, аби погодитися на прем'єра Януковича. Щоправда, в даному випадку далеко не все залежить від «нашоукраїнців». Парадоксально, але де бути переможцю виборів – в опозиції чи у владі – залежить від другого і лише почасти від третього номера перегонів. Якщо бодай у когось – БЮТ, «нашоукраїнців» чи навіть соціалістів щось не складеться, тоді «Регіони» у владі, складеться – тоді «Регіони» в опозиції. Можна сказати навіть так: нині вибір Віктора Федоровича пов'язаний з діями Юлії Володимирівни. Якщо вона не домовиться з «нашоукраїнцями», останнім доведеться домовлятися з «регіоналами»*. Це свіжа альтернатива поширеній у ЗМІ версії про абсолютну залежність коаліції від «НУ». **«Інтер»** не зосереджувався на темі коаліції, висвітливши також низку тем, не пов'язаних із наслідками виборів.

* * *

Станом на кінець тижня більшість всеукраїнських каналів, що працювали на виборах в особливому режимі, повернулись до більш-менш безстороннього висвітлення подій. У деяких питаннях – наприклад, переговорів щодо утворення коаліції або боротьби проти обрання Черновецького – вони надалі дотримувались «генеральної лінії» дружніх партій, але вже далеко не так послідовно, як до виборів. «На службі» залишилися **ТРК «Україна»** і **5 канал**. Вони так синхронно, хоч і по-різному, відображали прагнення частини «нашоукраїнців» та «регіоналів» злитись воедино в коаліції, наче вказівки дістають із одного штабу. Здається, це вперше відтоді, коли Петро Порошенко 2001 року вийшов із Партії Регіонів та увійшов зі своєю командою до блоку «Наша Україна», ці дві сили так злагоджено працюють на досягнення спільної мети. Журналістам **5-го** і **ТРК «Україна»** не позаздриш: якщо до виборів їхнє самовіддане служіння помаранчевому і блакитному можна було пояснити власною позицією, то тепер очевидно, що їх просто використовують.

* * *

Непослідовність, хаотичність висвітлення коаліційної теми тележурналістами, — це, перш за все, наслідок непослідовності й хаотичності висловлювань та дій політиків, які встигли за 2 тижні після виборів підписати і скасувати кілька документів, провести і заперечити факт проведення кільканадцяти різних переговорів, при цьому не просунувшись у напрямку утворення коаліції ані на міліметр. Але те, що телеканали виливають на глядача всю цю інформаційну мішанину, не відокремлюючи голосливих заяв від серйозних, створюючи видимість реального процесу, що декілька разів на день міняє вектор спрямування, — просто негуманно. Допмагаючи глядачам остаточно зневіритись у політичних кумирах, журналісти можуть і самі втратити довіру аудиторії.

Чи закінчиться «панщина» тележурналістів після підписання багатостраждальної коаліційної угоди? Навряд чи. Адже почнеться не менш запекла війна за призначення, тож телебаченню знов доведеться формувати громадську думку щодо кандидатів на ту чи іншу посаду, від Прем'єр-міністра до голів райдержадміністрацій. Працюватимуть схеми «підживлення» громадської думки у міжвиборний період, яскравий приклад яких можна було побачити протягом виборчої кампанії на **ICTV**, **Новому каналі** та **СТБ**, де синхронно, без зайвого галасу, але з непорушною постійністю провадили кампанію «НЗФ та Україні — мирову угоду»... Ось вам, тележурналісти, і «Юріїв день».

Повна версія огляду доступна за адресою:

http://telekritika.kiev.ua/articles/175/0/7129/ogljad_telenovin_i_teletizhnevikiv_za_3_-_9_kvitnja_2006_roku/

ВИСНОВКИ МОНІТОРИНГУ ТЕЛЕНОВИН ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ ПО КВІТЕНЬ 2006 РОКУ

1. У порівнянні з президентською виборчою кампанією-2004, телеканали висвітлювали хід парламентської передвиборної боротьби-2006 значно вільніше, плюралістичніше. Доступ до телеканалів мали практично всі політичні сили-учасники перегонів, не було заборонених тем та особистостей. Не було також суттєвого адміністративного централізованого тиску на телеканали з боку влади. У той же час, істотний вплив на редакційну політику телеканалів мали їхні власники або топ-менеджери, які, водночас, здебільшого були симпатиками тих чи інших політичних сил. Редакційні колективи, тобто, не були єдиним центром прийняття рішень щодо політики телеканалів під час виборчої кампанії. Істотний вплив на характер висвітлення передвиборних перегонів мали комерційні відділи телеканалів – при цьому використовувалася як офіційна політична реклама, так і прихована – так звана «джинса». Взагалі, проблема «джинси» стала однією з головних проблем у діяльності ЗМІ під час виборчої кампанії-2006.

2. Таким чином, рівень роботи більшості інформаційних служб всеукраїнських каналів під час виборчої кампанії був далеким від професійних стандартів, декларованих ними принципів безсторонності, збалансованості тощо.

3. Висвітлюючи виборчу кампанію, а також політичні події, що більшою чи меншою мірою її стосувались, більшість каналів демонстрували очевидні симпатії до конкретних політичних сил, що брали участь у виборах: **ТРК «Україна»** і **НТН** – **Партії Регіонів**, **5 канал** і **«1+1»** – блоку «Наша Україна», **«Тоніс»** – блоку «Наша Україна» та **Партії Зелених України**, **Новий канал**, **СТБ** та **ICTV** – партії «Віче» та Народного блоку Литвина, **«Інтер»** – Блоку Юлії Тимошенко та Опозиційного блоку «Не Так!», наприкінці передвиборної кампанії – **Партії Регіонів**. Заангажованість цих каналів зростала з наближенням виборів і досягла апогею в останні два тижні кампанії.

4. **Перший Національний канал**, навпаки, виявляв більшу заангажованість у січні, а починаючи з лютого посів нейтральну позицію, але не так завдяки дотриманню стандартів у висвітленні «гарячих» тем, як ігноруванню конфліктних тем, пов'язаних із виборами. Очевидну незаангажованість новин каналу **K1** можна пояснити специфікою формату цього мовника.

5. Медійні маніпуляції не мали системного характеру й не були керовані з певного центру, як під час виборчої кампанії 2004 року. Випадки тиску на журналістів з боку редакції були поодинокими і набували розголосу в ЗМІ. Лише на **ТРК «Україна»** з'явилась маніпулятивна аналітика «дореволюційного» зразка. Очевидно, що політичні замовлення виконувались журналістами добровільно або, принаймні, не викликали, на відміну від 2004 року, відчутного опору. Умови виявились занадто м'якими для повторення «журналістської революції».

6. Надання переваги певним політичним силам не заважало всім інформаційним службам включати у випуски новин сюжети, що містили приховану рекламу інших, подекуди конкурентних, сил. Найбільше такої прихованої реклами було у новинах **«Інтера»**, найменше – **Першого каналу** і **K1**, а також чітко орієнтованих на просування конкретних партій **5 каналу** та **ТРК «Україна»**.

7. Протягом виборчої кампанії значно більше уваги в новинах приділялось передвиборним акціям та заявам, аніж аналізу виборчих списків та програм політичних сил. Також журналісти – можливо, і через особливості виборчого законодавства, який істотно обмежував ЗМІ у коментуванні виборчої кампанії – здебільшого уникали робити власні дослідження різних сторін, в тому числі негативних, у діяльності тих чи інших учасників перегонів. Таким чином, телеглядачі стали заручниками інформації, яку прагнули поширювати через ЗМІ самі політики (самопіар або антипіар щодо своїх опонентів). Власних досліджень телеканалів щодо фактів, які могли б суттєво вплинути на думку виборців – телеглядач майже не побачив. Більшість каналів ігнорували місцеві вибори, зосереджуючись на парламентській кампанії. Виняток становили **ICTV** і **K1**.

8. Офіційна інформація про виборчу кампанію та організацію виборів від ЦВК та інших контролюючих органів подавалась оперативно і в достатньому обсязі, однак роз'яснювальна робота, що мала б посприяти глядачам у розумінні нової виборчої системи та законодавства, так і не була проведена. У повідомленнях офіційного характеру факти не були достатньо чітко відокремлені від коментарів.

9. Після завершення виборчої кампанії та голосування частина каналів повернулась до безстороннього висвітлення подій, тоді як канали **ICTV, Новий, ТРК «Україна»** і **5 канал** і надалі лобювали інтереси певних політичних сил в інформаційному протистоянні, пов'язаному з формуванням парламентської коаліції та спробами ревізії результатів виборів.

10. За якістю, актуальністю й повнотою інформації та безсторонністю її подання, незважаючи на певну заангажованість, найвищий рівень протягом виборчої кампанії зберегли канали **СТБ** та **«1+1»**. Відносна безсторонність деяких інших каналів (**К1, Першого**) досягалась дистанціюванням від значущих тем, пов'язаних із виборчою кампанією.

11. Результати моніторингу засвідчили актуальність для українського телеринку таких проблем, як залежність провідних телеканалів від фінансово-промислових груп, відсутність задекларованих редакційних принципів на більшості телеканалів, готовність тележурналістів працювати в умовах цензури (на відміну від виборів-2004, під час нинішньої кампанії це була, перш за все, цензура комерційна, не пов'язана з централізованим політичним тиском) та порушувати правила професійної етики тощо. Реакція на щотижневі огляди, публіковані «Телекритикою», деяких журналістів, які категорично відкидали свою причетність до будь-яких маніпуляцій, підтверджує необхідність суспільної дискусії щодо роботи ЗМІ під час парламентської кампанії 2006 року.

РОЗДІЛ 2

ТЕЛЕДЕБАТИ-2006

Президентські вибори 2004 року засвідчили неабияку популярність жанру передвиборних теледебатів. Останній риторичний двобій між Ющенком і Януковичем 20 грудня, за даними GFK-USM, дивилось близько 2/3 телеглядачів України.

Зміни до Закону про вибори народних депутатів, ухвалені на початку липня 2005 року, змінили статус теледебатів. У статті 66 до різновидів передвиборної агітації було віднесено «проведення публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу чи кандидатів у депутати». Натомість, у законі не йшлося про обов'язкове проведення теледебатів; до того ж, величезна кількість рівноправних суб'єктів виборчого процесу – 45 партій і блоків! – істотно ускладнювала їх організацію. Це викликало дискусію у медіа середовищі щодо можливості проведення теледебатів як власної програми каналів, не проплаченої з виборчих фондів учасників кампанії.

Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа під час виборів 9 лютого оприлюднила свій перший експертний висновок, що стосувався проблеми проведення теледебатів. Наводимо його текст:

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК № 1 ПРО ПЕРЕДВИБОРНІ ДЕБАТИ

*Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа
09 лютого 2006 року*

Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа отримала запит від Міжнародної громадської організації «Інтерньюз Україна» з проханням роз'яснити законодавство про вибори щодо права телерадіоорганізацій проводити передвиборні дебати та порядку їх організації. Запит відповідає важливій суспільній, професійній та політичній дискусії навколо питання, чи не є порушенням закону наміри телерадіокомпаній влаштувати теледебати. Проблема пов'язана з тим, що закон лише згадує термін «дебати», однак не вказує на те, хто і як може їх організувати.

Розглянувши питання, Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа дійшла висновку, **що проведення передвиборчих дебатів є законним** за чинним українським законодавством про вибори. Міжнародні документи також передбачають, що передвиборчі дебати є важливою складовою виборчого процесу. Відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» (далі – закон про вибори народних депутатів) та Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (далі – закон про місцеві вибори, разом – закони про вибори), **дебати можуть бути організовані в два різні способи: 1) як політична агітація, оплачена з виборчого фонду; 2) як власна програма телерадіоорганізації**. Підставою для такого висновку є той факт, що дебати двічі згадані у законах про вибори. Зокрема, у статті 66 закону про вибори народних депутатів «передвиборна агітація може проводитися у таких формах: «...проведення публічних дебатів», а також у статті 68 «висвітлення виборчого процесу в засобах масової інформації... в ... дебатах ... має здійснюватися на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості». У законі про місцеві вибори ідентичні положення містяться у статтях 50 і 53.

Закони про вибори надають право кандидатам та партіям купувати ефірний час і розпоряджатися ним на власний розсуд, розміщати не лише політичну рекламу, а й інші програми, у тому

числі й дебати. Це впливає зі статті 66 закону про вибори народних депутатів: *«передвиборна агітація може проводитися у таких формах: ...оприлюднення в ... засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів... інших публікацій та повідомлень»*. Тобто, дебати можуть бути цими «іншими» повідомленнями. Таким чином, на дебати як політичну агітацію поширюються всі правила, встановлені в законах про вибори для останньої: попереднє укладання угоди, надходження коштів з виборчого фонду на рахунок ЗМІ, надання рівних можливостей всім партіям, блокам, кандидатам, чітке позначення програми як політичної агітації.

Якщо дебати є політичною агітацією, то розрахунок кількості ефірного часу, який підлягає оплаті кожним з кандидатів, повинен визначатися шляхом поділу всього часу агітаційної програми між усіма партіями (блоками, кандидатами), як правило, в рівних частинах (учасники дебатів, в принципі, можуть домовитися між собою про інший розподіл часу і оплати). Оплаченим має бути весь ефірний час, оскільки за законами про вибори агітаційні програми не повинні перериватися, так само, як агітація не може міститися в інших програмах.

Якщо дебати подаються як політична агітація, то виникає ще одне питання – чи підпадає вона під квоту на рекламу, встановлену в обсязі 25 % на астрономічну годину. Закони про вибори розділяють терміни «політична реклама» та «політична агітація». Аналіз законів дає можливість стверджувати, що дебати в описаному варіанті будуть політичною агітацією, але не будуть політичною рекламою. Наприклад, згадана вище стаття 66: *«передвиборна агітація може проводитися у таких формах: ...оприлюднення у ...засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів... інших публікацій та повідомлень»*. Тобто, закон розмежовує політичну рекламу та всі інші форми політичної агітації. Разом з цим, квоти встановлені лише на політичну рекламу – обмежень щодо обсягів політичної агітації немає.

Закони про вибори прямо передбачають **право телерадіоорганізацій висвітлювати вибори у формі дебатів** (стаття 68 закону про вибори народних депутатів). Телерадіоорганізації мають право робити дебати чи інші програми (назва програми не має значення) як власні програми і без отримання плати від кандидатів. Ці програми не є агітацією, оскільки ставлять за мету ознайомити виборців з кандидатами, а не спонукати голосувати за того чи іншого кандидата. Водночас з цим закони про вибори накладають обов'язки щодо того, як має відбуватися висвітлення, а саме *об'єктивно, неупереджено і збалансовано*. Ці стандарти мають застосовуватися і до дебатів, якщо вони є власними програмами телерадіоорганізацій.

Телерадіоорганізації користуються широкою сферою власного розсуду, як саме вони забезпечуватимуть об'єктивність, неупередженість і збалансованість дебатів. Жорстких вказівок тут бути не може. Кандидати мають право оскаржувати необ'єктивність, упередженість і незбалансованість, однак таке оскарження може мати успіх лише тоді, коли порушення стандартів будуть очевидними.

Якщо дебати організуються як власні програми, телерадіоорганізації мають право формувати критерії відбору учасників дебатів – наявність 45 учасників виборчого процесу на виборах до Верховної Ради України яскраво демонструє, що дебати за участі всіх кандидатів будуть нецікавими для більшості виборців. Тому телерадіоорганізації мають право запрошувати лише провідні партії, які мають шанси потрапити до парламенту. Однак критерії відбору мають бути обґрунтованими. Така позиція відповідає принципу збалансованості та неупередженості, а також практиці європейських країн. Зокрема, Звід правил належної практики виборів, ухвалений Венеціанською комісією Ради Європи 18-19 жовтня 2002 року, містить можливість застосування у подібних випадках принципу пропорційної рівності, який, на відміну від абсолютної, передбачає різне ставлення до суб'єктів виборчого процесу в наданні часу, наприклад, залежно від результатів попередніх виборів (пункт 2.3. Зводу).

Довідка: Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа під час виборів – тимчасовий громадський моніторинговий та консультативно-дорадчий орган, створений з метою забезпечення проведення демократичних виборів 26 березня 2006 року. Рада сформувалася за рекомендаціями незалежних громадських організацій, що працюють у галузі розвитку мас-медіа. Від 12 громадських організацій було рекомендовано 18 кандидатур на членство у Раді. За рейтинговим принципом до складу експертної ради увійшли 12 провідних медіаекспертів та юристів, що є представниками неурядових громадських організацій, до статуту яких входить

розвиток засобів масової інформації, та професійних асоціацій, які об'єднують ЗМІ. Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа під час виборів утворена 7 лютого 2006 року з метою надання експертних оцінок та рекомендацій стосовно дискусійних питань діяльності ЗМІ під час виборів. Протягом роботи Експертної ради було ухвалено 11 експертних висновків, з них: низка рішень щодо розміщення політичної реклами блоку Наталії Вітренко, роликів Громадського активу Києва, щодо проведення передвиборних дебатів та ін. Також Незалежна експертна рада визначала пари учасників дебатів для телеканалу «1+1», провела декілька прес-конференцій з приводу висвітлення робочого процесу Експертної ради. Було налагоджено тісні зв'язки із Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, яка надсилала до Експертної ради відео- та аудіоматеріали передвиборної агітації політичних партій і блоків для отримання експертної оцінки щодо відповідності цих матеріалів чинному законодавству України. Рада припинила своє існування 25 травня 2006 року, в день відкриття першої сесії новообраної Верховної Ради. До складу ради входили 12 медіаекспертів: Валерій Іванов (Академія Української Преси), Костянтин Квурт (Інтерньюз-Україна), Наталія Лигачова (ГО «Телекритика»), Сергій Квіт (Центр Медіа Реформ), Катерина М'ясникова (Національна Асоціація Мовників), Алі Сафаров (Українська Асоціація Видавців Періодичної Преси), Олександр Чекмишев (Комітет «Рівність Можливостей»), Тетяна Котюжинська (Національна Спілка Журналістів України), Людмила Панкратова (IREX), Ольга Большакова (Східно-Європейський Інститут Проблем Медіа), Роман Головенко (Інститут Масової Інформації). Голова Експертної ради Тарас Шевченко (директор Інституту Медіа Права).

Незважаючи на рекомендації Експертної ради, більшість каналів, у тому числі й Перший Національний, який раніше організовував теледебати офіційно, побоюлись відповідальності. Лише два всеукраїнські канали – «1+1» та 5 канал – організували й довели до завершення проекти теледебатів.

5 канал, намагаючись вивести свій проект за межі політичної агітації, встановив суворі тематичні та організаційні рамки теледебатів: у кожному ефірі брали участь по 5 кандидатів від кожної з 2 політичних сил, а також пересічні громадяни, запрошені до студії. Були утворені наступні пари: «Віче» – блок Вітренко «Народна опозиція» (5 березня), «Не так!» – «Пора-ПРП» (11 березня), СПУ – Народний блок Литвина (12 березня), КПУ – БЮТ (18 березня), «Наша Україна» – Партія Регіонів (19 березня). Учасникам було заборонено вести безпосередню агітацію – вони могли дискутувати лише у межах, встановлених ведучими програми, та конкретно відповідати на запитання. Проект було реалізовано за підтримки Фонду розвитку українських ЗМІ при Посольстві США в Україні та Міжнародного Фонду «Відродження» у межах Громадської кампанії «Усвідомлений вибір-2006». Ведучими-модераторами теледебатів були Єгор Соболев і Лідія Таран.

Усі ефіри відбулись благополучно, і лише блок «Пора-ПРП», чий опоненти з блоку «Не Так!» відмовились від участі в програмі через, на їхню думку, необ'єктивне інтерактивне опитування («Чиї відповіді здаються вам переконливішими?»), «дебатував» одноосібно.

Канал «1+1» організував комерційний проект, учасники якого повинні були сплатити зі своїх офіційних виборчих фондів чималу суму – 788 тисяч гривень за 15 хвилин чистого рекламного часу. Такі умови зацікавили лише три політичні сили: блок Наталії Вітренко «Народна опозиція», партію «Віче» та Громадянський блок «Пора-ПРП».

Проблемі теледебатів було присвячено випуск ток-шоу «Я так думаю/Вибори-2006» 23 лютого, де відбулась низка непорозумінь: ведуча Анна Безулик стверджувала, що закон вимагає від телекомпаній організовувати виключно комерційні теледебати, і не дала представникам Незалежної експертної ради, запрошеним до студії на правах учасників і гостей шоу, спростувати це хибне твердження. Головною ідеєю програми стало засудження тих політиків, які не захотіли взяти участь у теледебатах «1+1».

На жеребкування, що відбулось на каналі „1+1” 24 лютого, «Пора-ПРП» не з'явилась, отже, пара учасників була визначена сама собою. Дебати відбулись 23 березня. Зважаючи на те, що «Віче» і блок Вітренко не є політичними конкурентами, а також на те, що 5 березня та сама пара політичних сил дебатувала в ефірі 5 каналу, можна вважати, що проект каналу „1+1” провалився.

Протягом виборчої кампанії у ЗМІ точились дискусії щодо можливого проведення індивідуальних теледебатів між лідерами найбільш рейтингових політичних сил. Кілька разів прес-служби БЮТ, «Нашої України» та Партії Регіонів анонсували дебати в різних форматах, однак остаточна розв'язка відбулась в середині березня, коли «Наша Україна» заявила про домовленість із Партією Регіонів щодо дебатів 24 березня – в останній день, коли закон дозволяє передвиборну агітацію. Незабаром керівник виборчої кампа-

нії «регіоналів» Кушнар'єв озвучив офіційну відмову, мотивовану напруженим графіком Януковича після 13 березня.

Окрім дебатів на 5 каналі, за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» в рамках кампанії «Усвідомлений вибір-2006», а також у рамках проекту МТО «Інтер'ю-Україна» (за підтримки фонду «Євразія») відбулись теледебати на кількох регіональних телеканалах і розмовні телепрограми «Ключові питання» на каналі ICTV.

«Телекритика» присвятила проблемі організації теледебатів багато публікацій. Деякі з них вміщені у цій збірці.

ДЕБАТИ ТА ЇХ ФОРМАТИ

Наталія Данькова, «Телекритика» / 06.02.2006

Попри те, що Закон «Про вибори народних депутатів» створює багато перешкод на шляху проведення теледебатів, позиція деяких українських каналів дає змогу сподіватися, що країна таки побачить «передвиборний дискусійний бій» між партіями-кандидатами.

Як повідомляла «ТК», в новій редакції Закону «Про вибори народних депутатів» дебати віднесені до форм політичної агітації, і у зв'язку з цим виникає багато питань щодо того, як має бути забезпечений рівний доступ партій-кандидатів до ефіру та принцип оплати дебатів. Однак медіаюристи переконані, що, попри це, дебати можна розглядати не лише як агітацію. Зокрема, Ольга Большакова, голова правління Східноєвропейського інституту проблем медіа, наголосила: «В законі йдеться про дебати як форму агітації. Але виходячи з нинішнього законодавства, агітацію визначають не за формою, а за метою. Дебати ж як форма можуть бути і агітацією, і інформацією». А за словами Тараса Шевченка, директора Інституту медіаправа, нова редакція закону, зокрема, стаття 68, дає змогу розцінювати дебати не лише як форму агітації. У законі йдеться про «висвітлення виборчого процесу в інтерв'ю, дискусіях та дебатах, інформаційних повідомленнях, у програмах новин і поточних подій має здійснюватися на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості».

Телеканали таки збираються проводити дебати або програми, подібні за форматом.

Зокрема, телеканал ICTV, за словами головного редактора інформаційної служби Олександра Семирядченка, обов'язково ініціюватиме їх проведення: «Бо ми розуміємо важливість проведення демократичних і чесних виборів. Вибори мають бути чесними з точки зору існування різних точок зору. Ми хочемо, щоб наш канал став трибуною для різних політичних сил».

За його словами, проблема лише в форматі теледебатів: «Ми намагаємося знайти такий формат, щоб він не був, як любить говорити «Телекритика», маніпулятивним. І як тільки така форма буде знайдена, то дебати відбудуться».

Однак більшість провідних каналів від класичної форми дебатів вирішили відмовитись, щоб не потрапити в законодавчі тенета, і створити передачі, подібні до них за форматом.

Такий проект, приміром, буде на телеканалі «Інтер».

«Того, що називається в законодавстві теледебатами, у нас не буде. Але ми готуємо виборчий телепроект, зараз він в розробці, але невдовзі ми зможемо інформувати про його формат», – зазначає керівник служби інформаційних комунікацій каналу Ольга Балабан.

Також проект у вигляді теледебатів обов'язково буде на 5 каналі. Однак поки що на канали теж не повідомляють про його формат та ведучих, це має залишитися інтригою. За інформацією прес-служби, такі дебати мають розпочатися у кінці лютого і триватимуть до виборів.

Працюють над розробкою концепцій теледебатів також на «Тонісі» та К1.

А от Перший канал, на який як на майбутній суспільний і поки ще державний канал покладають найбільше надій щодо організації дебатів, швидше за все, через колізії в законодавстві їх не проводитиме. У прес-службі каналу зазначали, що обмежаться вже існуючими дискусійними програмами, наприклад, «Вчимося обирати».

Теледебатів також не буде на каналі НТН. За словами керівника PR-служби НТН Юлії Прус, це зумовлено відсутністю на каналі студії, розрахованої на ток-шоу: «Ми обмежимося дискусією ведучого з гостем. Адже у нас кожні вихідні в ефірі програми «Вчасно про головне» в студії з'являтиметься гість. На позаминулому тижні це була Тимошенко, на минулих вихідних – Литвин. Тобто, це будуть такі дебати ведучого з політиками. Окрім цього, впродовж передачі відбуватимуться прямі включення з майдану, де люди матимуть змогу поставити запитання гостю в студії».

Як повідомляє газета «День» (номер за 3 лютого), на Новому каналі та СТБ дебатів теж, швидше за все, не буде. На Новому каналі це пояснюють тим, що подібні програми не відповідають формату каналу. За словами промо-директора каналу СТБ Вікторії Волонтирець, відсутність теледебатів на їхньому телеканалі мотивована тим, що новини хоча і є важливою складовою бренду каналу, проте не основною.

На жаль, з'ясувати, чи будуть теледебати на каналі «1+1», «ТК» не вдалося, бо прес-служба каналу не змогла надати такої інформації.

У свою чергу, Міжнародний Фонд «Відродження» оголосив конкурс, яким передбачено надання фінансової підтримки для створення передвиборних телевізійних і радіопрограм (дебатів, круглих столів, ток-шоу тощо) за участі представників політичних партій та блоків - учасників парламентських виборів 2006 року. Переможці конкурсу можуть отримати грант у розмірі до 35 000 доларів США. Відповідно до умов конкурсу, перевагу мають отримати проекти, які передбачають трансляцію програми в ефірі теле- та радіокомпаній, що мають більшу аудиторію; передбачають трансляцію програми у прямому ефірі, принаймні на тому каналі (каналах) мовлення, сіткою мовлення якого (яких) охоплюється більшість передбачуваної аудиторії.

Однак, за словами Ігоря Когута, керівника громадської кампанії «Усвідомлений вибір – 2006», в основному до МФВ подають заявки регіональні телеорганізації: «Це Харків, Херсон, Тернопіль тощо. Центральні канали у грудні ще виявляли зацікавленість. Зокрема, оригінальний формат пропонував 5 канал, також цікаві пропозиції лунали від ICTV. Але на даний момент заявок від них ми не отримали».

«Не знаю, чи подадуть заявки на конкурс центральні телеканали», – каже Ігор Когут, – «Є дві основні перешкоди, які заважають центральним каналам брати участь у конкурсі. По-перше, це складність формату, велика кількість учасників виборчих перегонів, що заважає створенню традиційних теледебатів. Друга проблема – це проведення жеребкування, те, яким чином можна забезпечити об'єктивний відбір учасників. Регіональні телеорганізації, певно, збираються зайнятися дебатами місцевого значення. А це зменшує кількість суб'єктів та поліпшує їхню доступність для ТРК».

У свою чергу, МГО «Інтерньюз-Україна» розпочала – за підтримки Фонду «Євразія» – реалізацію проекту «Теледебати – 2006», який передбачає організацію дебатів на місцевому рівні. За інформацією, розміщеною на сайті МГО «Інтерньюз-Україна», теледебати учасниками проекту мають проводитися таким чином: «Кожна телекомпанія оголошує про проведення проекту і офіційно (листами) запрошує місцеві осередки партій взяти участь у проведенні теледебатів.

МГО «Інтерньюз-Україна» замовляє соціологічне опитування населення областей, в яких є компанії-партнери, з метою з'ясування електорального ресурсу кожної партії, яка йде на парламентські вибори. У межах цього етапу компанії-учасниці проекту проводять жеребкування партій, які братимуть участь у дебатах. З метою уникнення нерівноцінних ефірів, коли потужна партія мусить дискутувати в ефірі з маргінальною силою, партії сортуються за критеріями – кількість членів і електоральна підтримка. Самі дебати відбуваються у прямому ефірі у форматі: один ефірний випуск – 4 партії. Від кожної партії в студії – 1 представник. Партії самі вільні вибирати, кого вони відправляють на дебати (це може бути лідер місцевого партійного осередку, а може бути навіть партійний лідер, якщо партія вважатиме за потрібне в певному регіоні бути представлена потужно). Крім того, кожна з 4 партій має свою квоту в глядацькій залі для запрошення на дебати своїх прихильників. Випуск дебатів складається з 4 блоків. Тривалість випуску – 60 хвилин».

За словами виконавчого директора МГО «Інтерньюз-Україна» Костянтина Квурта, такий формат, з одного боку, забезпечує виконання законодавства, а з другого – дає змогу представити дискусію між політиками. Зараз планується проведення таких дебатів у Чернівцях, Рівному, Івано-Франківську і, можливо, в Донецьку та Сумах.

«Найбільше питань виникало з тим, чи варто робити теледебати оплачуваними з боку учасників виборчих перегонів. Ми вирішили, що потрібно брати гроші, бо це є однією з форм агітації за законодавством. До того ж, встановлення однієї ціни для всіх учасників дебатів зумовлює те, що більшість партій відсіюються. Технічні партії не мають достатніх фінансів і людського потенціалу для участі в дебатах. Нами також жорстко встановлені терміни відповіді політиків про готовність брати участь у теледебатах. Ми впевнені, що реальні партії, які хочуть справити хороше враження на виборців, братимуть участь в дебатах», – наголошує Квурт.

Будемо сподіватися, що усі ці проекти втіляться у реальні різноманітні і цікаві дискусійні програми на центральному та регіональному телебаченні. Принаймні, таке зацікавлення у їх проведенні свідчить про те, що канали вбачають в теледебатах реальну можливість підняття рейтингу. А наскільки такі програми зможуть забезпечити інформаційні потреби громадян і показати жорстке протистояння реальних сил у прямому ефірі – побачимо.

ПОТРІБНА ПРОБЛЕМНА ПОБУДОВА ВИБОРЧИХ ТЕЛЕДЕБАТІВ

Експертне опитування

Підготували Ольга Денисенко, «Телекритика»,
Центр досліджень політичних цінностей / 28.02.2006

Запитання «Телекритики»:

– **Який формат теледебатів, на вашу думку, був би цікавим як політикам, так і виборцям?**

Відповідають: Ірина Горина, Андрій Єрмолаєв, Ігор Куляс, Андрій Шевченко, Сергій Гузь, Сергій Дацюк, В'ячеслав Піховшек, Дмитро Тузов, Ілько Кучерів, Олесь Доній, Володимир Полохало, Іван Лозовий.

Ірина Горина, кандидат у народні депутати за списком партії «Віче»:

– Підготовка к дебатам на «1+1» показала, що учасники нинешніх виборів абсолютно не готові к прозорим и честним теледебатам. Убеджена, что причина в боязни отвечать на острые вопросы и демонстрировать обществу свое истинное лицо. А ведь залог интересности и полезности дебатов именно в том, чтобы кандидаты «раскрылись» сами и показали, чем наполнены их программы.

Естественно, что партиям и блокам хочется дебатировать с более сильным соперником. И «Віче» здесь не исключение. Но мы осознаем, что правила должны быть одинаковыми для всех. Поэтому, в первую очередь, нужно избавиться от манипуляций со стороны партий: «с этим буду дебатировать, с этим – нет». Далее – определить орган (например, Независимый экспертный совет по вопросам деятельности масс-медиа во время избирательной кампании), который подберет пары участников, исходя из того, встречи каких пар будут максимально интересными и эффективными с точки зрения «раскрываемости» людей и программ. Решение при этом должно быть окончательным и не подлежащим обжалованию.

Андрій Єрмолаєв, директор центру соціальних досліджень «Софія»:

– Я думаю, що телевізійні дебати ми маємо розглядати як політичний комерційний продукт. У цьому сенсі ми не повинні виходити з того, що вони будуть мати якісь універсальні абстрактно-демократичні умови. Ми маємо на увазі суб'єктів виборчого процесу, які мають достатньо фінансового ресурсу для проведення агітаційної роботи і мають намір довести свої програмні позиції до виборця. Таким чином, я хочу підкреслити, що власне, у телебачення є право модерувати цей простір так, як це доцільно з точки зору телевізійного продукту і з точки зору його споживчої якості. Чому це важливо? Просто зараз дискусія точиться навколо рівних умов та всього іншого. Якби мова йшла суто про правові засади, що забезпечуються бюджетом, то це все мало б сенс. В даному випадку ми говоримо про продукт, який здатен фінансувати той, хто бореться за владу. Це їх інтерес і їхні гроші.

Якщо говорити про вдалість дебатів, то, безсумнівно, що ми не маємо потакати бажанню учасників виборів рекламувати себе. Завдання і головний інтерес телевізії – це примусити учасників виборів оперувати не рекламою, а змістом. Як це можна зробити? У першу чергу, за рахунок проблемної побудови дебатів. Дебати мають відбуватися за однією, або, можливо, кількома систематизованими проблемами, які є очевидними і відомими кожному виборцю. За цієї умови, відповідно, дебати будуть предметними. Вони будуть точитися навколо того, що є реальною проблемою, визнаною суспільством, і суспільство буде спостерігати за тим, як учасники боротьби за владу пропонують механізми та шляхи їх вирішення. Власне, це буде інтригою. Це не виключає того, що буде конкуренція програмових засад та вдалих слоганів, але вони в цьому випадку будуть на другому місці.

Наступний момент. Мені здається, надзвичайно важливим в ході цієї виборчої кампанії побудувати дебати не лише за участю одного або двох представників, а також використати навіть примусову презентацію, як мінімум, десяти представників кожного з блоків. Скажімо, за рахунок такого прийому, як телевізійні бліцопитування, які будуть включені в ході дебатів. Оскільки ми вже сьогодні є свідками того, що у багатьох блоках позиції лідерів та ідеологів часто розбігаються з політикою і позицією членів блоку. А всі вони йдуть списком, тому цей продукт має бути обов'язковою складовою дебатів. Він може бути використаний як ілюстрація ходу розмови, чи як додаток, чи як конфліктний прийом. Глядач має побачити не лише лідера чи ідеолога блоку, але й інші обличчя, які двома-трьома фразами можуть про-

демонструвати свої якості, інтелект і довести, чи це цілісна політична команда, чи простий джентльменський набір.

Стосовно учасників. Я думаю, що ми все-таки маємо йти не за схемою "два учасники", тобто, один проти одного, а за "схемою трьох". Причому, використання трійки дає змогу нам одразу висувати кілька критеріїв під час її формування. По-перше, можна було б застосувати критерій соціально-сословної орієнтації політичної сили. Оскільки на сьогодні ми маємо, наприклад, в спектрі учасників виборів ті політичні сили, які апелюють до людей праці, так звані ліві і трудові течії. А це означає, що, відповідно, у своїх програмах і у своїх позиціях вони виходять з певних принципів інституту власності і його розвитку, бюджетної політики, побудові стосунків «державо-громадянин» і так далі. Це певні соціальні практики. Також ми зараз маємо досить популярну течію серед учасників виборів зі спиранням на соціальний середній клас. І відомо, що є чимало проектів, які пов'язують і роблять ставку на потужну роль держави і спираються на крупний національний капітал. Кілька років тому це було абстрактно і нецікаво. А на сьогодні конкуренція різних практик оживлює дискусію про програми. Доки немає соціальних позицій, всі розмови про політичні програми нагадують мені туристичну фірму з путівками «куди поїхати». А такий підхід дозволив би зовсім по-іншому побудувати розмову як журналістам, так і учасникам дебатів.

Далі ми підходимо до технологій підготовки дебатів. Думаю, що тут потрібно довіряти експертам. Можливо, що експертна рада, яка буде куратором підготовки дебатів, повинна мати право визначати склад цієї трійки за відповідними процедурами голосування, виходячи з соціологічних, ідеологічних критеріїв та готовності політичної сили дебатувати з іншою. Можливо, це має бути враховане і при оформленні відповідних договірних зобов'язань між бажаними братами участь у дебатах і, власне, телевізією як організатором — те, що ця Експертна рада має право формувати такі трійки. Оскільки формальне жеребкування виглядає привабливо, це начебто дуже демократично, але може призводити до банальних метаморфоз, коли набір учасників може бути просто нецікавим ані в політичному сенсі, ані в сенсі глядача. Відповідно, виникає риторичне запитання: що ми робимо, коли організуємо такого типу дебати — галочку ставимо?

Звичайно, також дуже важливо на ці дебати залучати пасивних учасників. Тих, хто може ставити запитання, кидати репліки... Не тільки експертів і журналістів, а, в першу чергу, представників організованих громадських рухів. На сьогодні це вже в Україні є фактом. Я маю на увазі і представників місцевого самоврядування, і профспілки, і різноманітні громадські організації, які мають з'явитися як певне дзеркало по відношенню до політиків. Як на мене, це має бути така «гальорка» у складі представників громадськості. Я розумію, що це дуже складна робота в плані організації, але це дуже важливо для того, щоб було правильне сприйняття дебатів. Щоб було зрозуміло, хто в цих дебатах компетентно, а, головне, у відповідності з запитаннями суспільства, може включитися зі своєю реплікою, запитанням чи оцінкою. Організована громадськість — дуже важливий учасник таких дебатів.

Ігор Куляс, тренер з новинної журналістики, «Інтерньюз-Україна»:

— Формат дебатів, на мою думку, має бути максимально простим та прозорим. Це мають бути саме дебати між політиками без втручання ведучих. Ведучий має виконувати суто технічну функцію. Політики мають отримати можливість не лише ставити запитання та отримувати відповідь, але й продовжувати цю дискусію. Але все це має бути суворо регламентоване по часу. А будь-який інтерактив у дебатах не має мати місця. На мою думку, він випадає з формату дебатів, тому що дебати мають залишатися дебатами. Тобто дискусією між політиками, а не між політиками і аудиторією.

Андрій Шевченко, президент Центру суспільних медіа (балотується за списком БЮТ до Верховної Ради):

— По-телевізійному найцікавішим був би формат дебатів трійки лідерів — Партії регіонів, БЮТ, «Нашої України». Наприклад, за схемою «кожен — з кожним»: Янукович — Тимошенко, Янукович — Єхануров і Тимошенко — Єхануров. Прийнятний також варіант потрійних дебатів, хоча дуелі все-таки набагато кращі. Це дало б зоряні рейтинги! Для країни це теж найцінніше: всім зрозуміло, що саме ці три сили і визначатимуть систему влади після виборів.

Впевнений, що телеканали мали б так і зробити — сідати з представниками цих трьох штабів і шукати для них формулу. А вже після цього вирішувати, чи залучати гравців з нижчими рейтингами і в якому форматі. Саме за цією логікою перед президентськими виборами-2004 ми з Костянтином Квуртом з «Інтерньюз» працювали з людьми Януковича та Ющенка — годинами сиділи по штабах і переконували, що ці дебати їм потрібні. Дебати, правда, пройшли не

за нашим форматом, але я знаю точно, що кандидати погодилися вийти один на один лише завдяки колосальному тиску журналістів та експертів.

Сергій Гузь, голова Незалежної медіа-профспілки України:

— Мені здається, що найкращий формат дебатів — ті, які були б повністю організовані самими медіа. Саме медіа мають вибирати опонентів та дуже жорстко моделювати цю дискусію. Вони повинні ставити ті питання, які дійсно цікаві глядачам. Тільки в такому разі ми маємо очікувати якоїсь нормальної дискусії. Від політиків, на мою думку, достатньо буде тільки лідерів партій. Мені дуже сподобалась трансляція дебатів останніх президентських виборів США, яка була на каналі ICTV. Не політики організують ці дебати, а саме медіа організують ці дебати для людей, для того, щоб люди могли зрозуміти, що і як будуть робити політики. З критеріями добору учасників дебатів мають визначитись самі медіа, залежно від того, що вони ставлять за мету дебатів. У цьому мають брати участь певні експерти та журналісти, які можуть поставити політикам всілякі цікаві та гострі питання. На жаль, поки що такого формату не видно.

Журналісти мають взяти на себе контроль за цим процесом, щоб ситуація змінилась. Зараз політики намагаються виставляти свої умови. Ніяких умов бути не може, крім тих, які запропоновані журналістами.

Можливо, на рівні широкого загалу глядачів певний інтерактив може мати місце. Але насправді всі інтерактивні опитування та рейтинги, все ж таки, не є об'єктивними. Я особисто на це ніколи не звертаю уваги.

Сергій Дацюк, корпорація «Гардарика»:

— Найцікавішим був би формат, коли виступали б партії, але, на жаль, у нас виборче законодавство влаштоване таким чином, що виступають представники безвідповідальних блоків, виступають особистості. Бо в нас вибирають особистостей, чи блоки, що за ними стоять, а зовсім не програми. Конкуренція програм у нас ще не почалася. Я не знаю, наскільки це буде цікавим виборцям і глядачам, але що рано чи пізно це треба починати — це точно. Адже досі не зрозуміло, які цілі ставлять партії щодо країни взагалі, всі блоки пропонують різні інструменти перетворень, змін, а при цьому ніхто не говорить, які цілі вони ставлять. Хотілося б, щоб це була розмова про фундаментальні, головні цілі. Тільки не абстрактні типу «відповідальна влада», а конкретні — чого вони хочуть, прагнуть.

Для мене формат насправді не має значення, це вже хай вирішують менеджери, які ставлять ці передачі, і журналісти. Мене цікавить, щоб це було змістовно, щоб це була розмова така, яку телеведучі насправді в нас ніколи не ведуть, тобто, про головне. Хай хоча б одна партія означила мету (тільки не абстрактну), з якою погодилися б всі. Наші партії навіть не хочуть цього шукати...

В'ячеслав Піховшек, ведучий програми «Іду на Ви» («1+1»):

— Існує такий певний конфлікт: між світоглядом і вподобаннями виборців, і тим, що реально виборцеві було б потрібно. Я маю на увазі конфлікт між іменними блоками, адже більшість блоків є іменними, Народний Блок Володимира Литвина, Народна опозиція Наталії Вітренко, Блок Юлії Тимошенко, Блок Юрія Кармазіна, можна перехувати і більше. Багато років підряд ми говоримо про необхідність побудувати конфлікт не людей, а конфлікт програм. Наприклад, для мене, як для людини, яка отримує останню соціологію, і яка фіксує певний ріст рейтингу Блоку «Пора-ПРП», цікаво: а що вони, власне, пропонують країні, яку економічну політику, яку внутрішню політику, яку освітню політику, яку муніципальну реформу, яку зовнішню політику вони хочуть проводити? Так само, як мені це було б цікаво дізнатись від інших представників партій.

Тому я говорив би, швидше, про такі тематичні дебати, коли б ми розбили програми партій, які, як ви знаєте, ніхто не читає, на певні блоки і запропонували б по них подискутувати. Наприклад, в минулому році кандидати в президенти Віктор Янукович та Віктор Ющенко, чи, навпаки, Віктор Ющенко і Віктор Янукович не могли розказати таким людям, як я, що вони пропонують для країни. У результаті я лише в цьому році зрозумів, що політика Віктора Андрійовича Ющенка, перш за все, полягає у тому, щоб продати прибуткові об'єкти західним інвесторам. Але водночас ми маємо тільки один такий факт — «Криворіжсталь». Ще не знаємо, чи західному, чи внутрішньому, чи російському інвестору продадуть «Укртелеком», бо прийняття рішення про країну перебування власників — це завжди політичне рішення...

З цим можна погоджуватись чи не погоджуватись, я зараз не про те говорю. Проблема в тому, що ми роками обираємо «котів в мішку». По політичній лінії Литвина ми можемо сказа-

ти, що він, швидше за все, завжди буде примиряти конфлікти, по політичній лінії Юлії Тимошенко ми можемо сказати, що будуть реприватизаційні процеси по більше, ніж одному підприємству, по політичній лінії «Нашої України» ми взагалі не можемо сказати, що буде відбуватися, тому що вони нічого з цього приводу не говорять.

Тому я би акцентував би увагу глядача теледебатів на тому, що нам не відомо стосовно не таких деталізованих речей, якою буде середня зарплата, інфляція, за рахунок чого буде здійснюватись товарне покриття ринку, а стосовно якихось макропараметрів, зрозуміло пояснюючи, чим одна позиція відрізняється від іншої. Такі полярні позиції є.

Ну, скажімо, є радикально євросоюзівські виборчі блоки, типу блоку Костенка-Плюща, є радикально ЄПівські блоки, типу Блоку Наталі Вітренко, Блоку «Не Так!», меншою мірою – Партії Регіонів Януковича. Для дебатів потрібен конфлікт програмний, обговорення, наприклад, навіть теми, куди Україні варто інтегруватися. Ця тема має конфліктне поле, яке не дуже подобається діючій владі, тому що влада каже, що політики використовують проблеми для того, щоб роз'єднувати суспільство. Але ж і саме суспільство неоднозначно ставиться до цих проблем. І було б цікаво подивитися, хто був би більш переконливим в такій дискусії. І для ведучого була б нормальна робота – сказати: «От оцініть ці дві точки зору і вирішіть самі, будь-ласка», хто представив свою точку зору докладніше, чия точка зору для вас була б більш переконлива.

Мені здається, що найближчим до такого формату зараз є «Свобода вибору» Савіка Шустера, за рахунок того, що вона не дуже обмежена у хронометражі, і це нормальний формат для такого обговорення. Подивімося на дебати в США чи Німеччині, це ж не година і не 45 хвилин, набагато довше, і там, по суті, є концептуальні питання, які стосуються, ну скажімо, простих в нашому розумінні питань. Мені шкода, що в цих виборах я поки такого не бачу, можливо, це далі буде відбуватися...

Тому що ми тепер обираємо парламент і в нас чотири роки регулярної політики буде, наші громадяни, не знаю, чи розуміють це, але чотири роки вони будуть позбавлені права впливати на політику. Ані обраний Президент, ані обраний парламент обміну і здачі не підлягають, прийдеться жити з тим, що буде. І невідомо, яким чином зіллються усі ці різнонаправлені потоки в один потік, який буде називатися парламент, а парламент буде формувати парламентську більшість і потім формувати уряд. Я думаю, що зараз у громадян є можливість вплинути на це, оскільки 3-відсотковий бар'єр дозволяє людям з різними переконаннями мати своє представництво в парламенті.

Дмитро Тузов, в.о. голови правління телеканалу «Тоніс»:

– Це має бути прямий ефір, безумовно, і це мають бути перші особи, причому представники тих блоків, які мають шанси потрапити в парламент. Тобто, теледебати мають відбуватися між фаворитами. Ведучий має модерувати ключові питання і буде відповідна реакція учасників дебатів, а зачитка програм не цікава, це просто зіпсує ефір, бо люди це не слухають і цьому просто не вірять. Я думаю, що два учасника, ключові пари, мають бути – залежно від студійного формату. Якщо студія має можливість представити перші п'ятірки, я думаю, що таке шоу теж було б цікавим. Якщо говорити про скажімо камерний ефір, то два учасники, один на один, класичний варіант і класичний стандарт, теж непогано, тому що ефір не перетвориться на «базар», і глядачі зможуть порівнювати підходи і аргументи обох сторін.

Олесь Доній, голова Центру досліджень політичних цінностей:

– Тут не проста проблема. Бо одна справа, що було б цікаво глядачам, а зовсім інша – що було б потрібно суспільству.

Телеглядачам було б, безперечно, цікаво дивитися дебати між лідерами перегонів – розкритими персонажами. Але при такому виборі Україна потрапляє у замкнене коло. Партії і блоки – лідери перегонів – проявили крайній цинізм під час складання виборчих списків, а точніше – продажу місць у них направо й наліво. По суті, партійна система України вкрай корумпована. Вже можна прогнозувати, що наступний парламент буде взірцем корумпованої психології.

У такій ситуації суспільству було б корисно, щоб виникала альтернатива існуючим політичним коритам і їх бонзам.

Ілько Кучерів, директор фонду «Демократичні ініціативи»:

– По-перше, політикам теледебати не цікаві, і вони не дуже рвуться брати у них участь. Взагалі, у нас є велика проблема з тим, що політики не хочуть говорити багато про свої програми, щоб потім не довелося їх здійснювати, щоб не бути підконтрольними суспільству. Найкращий формат теледебатів – коли найбільш рейтингові партії, які точно пройдуть у парламент, сперечаються між собою. Зараз ми маємо ситуацію з виборами, яка дещо повторює ситуацію виборів

Президента й хотілося, щоб було більше дебатів між «синьо-білими» й «помаранчевими», але дебатів змістовних, щоб обговорювалися якісь сценарії щодо розвитку країни й відстоювання національних інтересів, запропоновані політичними силами.

Володимир Полохало, керівник проекту «Політична думка»:

— Насамперед, мають зустрітися лідери перегонів, а ними, за всіма опитуваннями, є Віктор Янукович із Партією регіонів, Юлія Тимошенко зі своїм блоком і Юрій Єхануров із «Нашою Україною». От дебати між першими п'ятірками цих сил були б цікавими більшості виборців. Крім того, було б, звичайно, цікаво побачити теледебати у форматі «перша п'ятірка СПУ — перша п'ятірка Народного блоку Литвина», а також між першими п'ятірками комуністів та блоку Вітренко.

Іван Лозовий, президент Інституту державності і демократії:

— По-перше, треба, безумовно, подолати проблему, коли провідні коаліції і партії відмовляються брати участь у теледебатах, тому що вважають, — не гідно їхнього статусу сперечатися із дрібнішими коаліціями чи партіями. Тобто, мусить бути серйозний стимул, безумовно, його можна знайти й надати політикам: широкий формат у прямому ефірі, багато часу, прайм-тайм, масштабна піар-розкрутка, кілька разів транслювати потім. Навіть коли партія від цього відмовиться, то вона повинна відчувати шкоду, завдану їй іміджу.

По-друге, треба, безумовно, надавати якусь перевагу провідним партіям. Це не є рівноправний підхід — трактувати всіх однаково, натомість коли дехто має високий рейтинг, а дехто є технічним проектом іншої політичної сили. Тобто, цей підхід, який намагався застосувати «1+1», просто нерозумний і неправильний.

По-третє, виборча кампанія зосереджується на особистостях, а людей насправді цікавлять платформи, що коаліції та партії пропонують людям, що вони будуть робити після приходу до влади. І саме виходячи з цієї точки зору, і треба робити дебати.

ШПИГУНСЬКІ ПРИСТРАСТІ НА «1+1»

Отар Довженко, для «Телекритики» / 13.03.2006

Випуск спецпроекту «1+1» «Вибори-2006» 9 березня, присвячений проблемі незаконного прослуховування, був відчутним кроком уперед у порівнянні з попередніми. Ведуча Ганна Безулик виглядала значно толерантнішою, не перериваючи гостей настільки часто, як це вона робить зазвичай, і водночас не дозволяючи гостям перетворити «громадську дискусію» на політичну перепалку. Їй навіть майже вдалося завадити їм використати коштовні хвилини ефіру для самореклами. Програма також була краще, ніж попередні в цьому ж проекті, структурована. Якщо програму від 2 березня за участю Кушнарьова, Жванії, Тихонова і Бауліна можна було порівняти із зіткненням двох вагонів, навантажених порожніми каструлями, то цього разу рівень агресії, шумових ефектів та неконтрольованого слововиливу перебував у межах норми. «Вибори-2006» перестали бути схожими на «Свободу слова», яка останнім часом справляє гнітюче враження, й набули цивілізованого вигляду. Це щодо форми. Але зміст...

На початку програми було поставлено два запитання, на яке її учасники мали відповісти: «Кому і навіщо потрібна прослушка, особливо перед виборами в Україні? Яким є вплив правоохоронних структур на перебіг виборчого процесу?». Друге є не лише місткішим за перше, але, відверто кажучи, й актуальнішим для пересічного глядача. Насправді ж у програмі не лише не дійшли до другого, але й істотно звузили перше: говорили не так про саме прослуховування, як про гадані причини звинувачень громадянина Зварича на адресу громадянина Турчинова, який нібито санкціонував прослуховування урядовців, будучи головою СБУ. Про саме, безперечно, ганебне явище втручання у приватне життя політиків без рішення суду йшлося лише побіжно.

Отже, інформаційним приводом для розмови стали заяви кількох міністрів, чинних і колишніх — Юрія Луценка, Романа Зварича, Романа Безсмертного, — про незаконне прослуховування їхніх розмов Службою безпеки України, а також порушення Генпрокуратурою кримінальної справи за цим фактом. Обмінюючись люб'язностями, Зварич і Турчинов не додали нічого до інформації, що містилась у бекграундовому сюжеті журналістки «плюсів» Наталії Гички. Зварич захищався й виглядав безпорадним, зате поведився досить коректно. Турчинова, що нападав і звинувачував, ведучій доводилось раз у раз закликати утриматись від згадок про Блок Юлії Тимошенко та його

скорую перемогу на виборах. Якщо організатори дебатів сподівались від учасників розгорнутого переказу тез, лаконічно й вичерпно сформульованих на самому початку – вони його отримали.

Довести чи спростувати факт прослуховування може лише слідство і суд. Довіра глядачів до голослівних заяв Зварича і заперечень Турчинова, відтак, мала б залежати від довіри до цих політиків... Якби не той факт, який влучно сформулював експерт Інституту політики Олександр Палій: «...будь-яка бабуся знає, що про якісь речі по телефону не говорять, якщо вона хоче, щоб усе в неї було добре». Кому, як не їм, бути реалістами й не покладатись на декларовані демократичні цінності? Навіть ті, хто стосується політики опосередковано, мають звичку страхуватись і не говорити телефоном речей, які можуть бути використані проти них. Що вже казати про Романа Зварича, що має багатий досвід підпільної роботи! Невже людина, яка з 1979 року була секретарем Голови проводу ОУН, не знає про методи роботи КДБ та його нехай недолугих, але все ж наступників? Екс-міністра юстиції, чий нинішній розгублено-інтелігентний імідж ідеально підходить для виконання ролі постраждалого, прослуховували, прослуховують і прослуховуватимуть, поки він становитиме хоч якусь цінність – якщо не СБУ, то політичні конкуренти, а якщо не конкуренти, то спецслужби братніх держав. А може, навіть служба безпеки рідної «Нашої України». В усіх організаціях, що займаються серйозними й недешевими справами, корпоративна безпека цінується вище, ніж право на приватне життя. Мені відомий випадок, коли керівництво фірми, що продає сміттєві баки, відстежувало всі приватні розмови та листування працівників. Тож праведний гнів Зварича й Порошенка з приводу якихось там розшифровок та аналітичних записок виглядає геть ненатурально.

Протягом програми Олександр Турчинов не втомлювався наголошувати, що вся ця історія – «спецоперація» штабу «Нашої України», організована з метою скомпрометувати Блок Юлії Тимошенко. (Від себе: якщо й так, то спецоперація бездарна, оскільки виборча кампанія БЮТ повністю побудована на образі Юлії Володимирівни, відтак, навіть якщо Турчинова оперативно засудять за зраду Батьківщини, це навряд чи вплине на електоральну мотивацію). За версією Турчинова, надання Зваричу і Порошенку статусу потерпілих, заява Безсмертного та інтерв'ю Луценка – частини одного ганебного сценарію. Якщо згадати кількість «викриттів» та звинувачень на адресу Юценка і його «оточення», зроблених Блоком Тимошенко, – зокрема, безперестанне повторення сто разів спростованої інформації про «будівництво могильника іноземних ядерних відходів», – то й це картинне обурення скидається на лукавство. *A la guerre comme a la guerre*, Олександр Валентинович: це ви, тобто не особисто Ви, а всі ви обрали формат передвиборної боротьби, що полягає не в чесній конкуренції конструктивних програм, а у війні компроматів та дискредитації опонентів. А хто перший почав застосовувати знання, набуті на посаді голови СБУ, в боротьбі проти газових угод?

Показово, що саме «регіоналу» Сівковичу довелось нагадувати обом сторонам, що, крім законів передвиборних боїв без правил, є ще Закон, і про кримінальні справи, порушені Генпрокуратурою, слід говорити шанобливо та обережно. І, що головне, з повагою до таємниці слідства: ані Зварич, як постраждалий, ані Турчинов, як особа, що мала доступ до державних таємниць, не мали права виносити подробиці справи на публіку. Експресивна репліка: *«якщо Генеральна прокуратура показувала свідку докази, то генерального прокурора потрібно гнати мітлюю до чортової матері!»*, здається, повернула всіх на грішну землю. Власне, озвучена Сівковичем інформація, хоч і не була підтверджена документально, являла собою найцінніше в усій програмі: *«...у нас у державі сьогодні сім структур, які, згідно з законом про оперативно-розшукову діяльність, мають право прослуховувати... 30 комплексів прослуховуючих знаходиться сьогодні в Україні, і з них – біля 20 в комерційних структурах... три комплекси точно таких в державі, як в СБУ є, називається «Шайба», яка слухає одночасно біля шести тисяч телефонів»*.

Таким чином, дякувати добродію Сівковичу, дискусія таки торкнулась заявленої теми: тотального прослуховування в Україні (а не передвиборних міфів «НУ» і БЮТ). Очевидно, що ані Турчинов, ані представники чинної влади в особі Зварича не знають достеменно, скільки комплексів апаратури для прослуховування є в Україні насправді, і права скількох тисяч громадян порушуються в такий спосіб. Зрештою, відсутність у студії людини, що зналася б на практиці прослуховування, далася взнаки: політики дискутували про речі, про які, здавалося, не мають зеленого поняття, й називали цифри, що вимагали коментарів фахівця. На жаль, ані СБУ, ані МВС не відрядили своїх представників для участі у програмі. Обом відомствам добряче дісталось від Турчинова і Шкіля: Луценка назвали юридично неграмотним, а заступника голови СБУ Конової, який за часів Турчинова керував департаментом спеціальних телекомунікаційних систем, що відповідає за також прослуховування, – в тому, що він, не спростовуючи звинувачення Зварича і компанії, скомпрометує СБУ й себе самого. Та загалом предмет розмови виявився мильною булькою. Якщо з цієї пустушки вдалося висмоктати якусь корисну інформацію, то завдяки

другорядним учасникам шоу: політологам і політтехнологам Володимиру Фесенку, Андрію Єрмолаєву, Олегу Медведєву, Олександрю Палію. Принагідно зауважимо, що чомусь на «1+1» вже вкотре не вказують на те, що Медведєв є не тільки шеф-редактором групи сайтів «Обозреватель», а й радником Юлії Тимошенко.

А цікаво було б почути справжню дискусію на тему «Роль прослуховування у виборчій кампанії». Наприклад, про те, як служби безпеки політичних сил прослуховують штаби конкурентів. Минулої неділі в сюжеті програми **К1 «Один тиждень. Вибори»** заступник керівника виборчого штабу БЮТ Олег Надоша хизувався результатами роботи агентури в тилу ворога – секретними даними зі штабу Януковича. Керівник аналітичного департаменту штабу «Нашої України» Анатолій Луценко в історії з Бакаєм, і не тільки, посилався на дані агентурних джерел. Оце – цікаво! Нехай би розказали, як шпигують одне за одним, встановлюють і шукають «жучки», засилають у штаби «кrotів», підкупляють секретарок і прибиральниць. Саме з цього треба було починати, якщо вони хотіли роздути справжній скандал (адже роль, зіграна в цьому конфлікті, вигідна обом сторонам: і «постраждалому» Зваричу, і «оббреханому» Турчинову). Беззубі звинувачення у прослуховуванні, – незважаючи на те, що стали темою такої поважної програми на такому популярному телеканалі, – загубляться й забудуться в лавині передвиборних провокацій. Турчинов недарма пропонував Зваричу відкласти справу до 27 березня. Зрозуміло, що після виборів, незалежно від їх результатів, не буде ні потреби, ні політичної волі парламентської коаліції, хоч якою буде її конфігурація, доводити справу до суду. Якщо БЮТ опиниться при владі, Турчинов буде поза підозрами, якщо в опозиції – потрапить під звичну післявиборну «амністію». І не дивно, що, коли обох головних героїв попросили підбити короткий підсумок, вони сказали наступне:

Турчинов, рекордсмен із телевізійних звинувачень: *«Я сподіваюсь, що через декілька тижнів ми сформуємо владу, в якій силові структури будуть звинувачувати тільки в залах суду, а не по телевізору».*

Зварич, представник влади, яка не захистила громадян від прослуховування: *«Я сподіваюсь, що ми скоро, нарешті, зможемо створити дійсно демократичну країну, де такі ганебні факти втручання в особисте життя наших громадян не будуть мати жодного місця. От за це я буду боротися, а не за владу».*

У невротизованій наближенні виборів суспільній атмосфері скандали миттєво спалахують, але й блискавично згорають, не залишаючи по собі навіть попелу. Будуючи дискусію на взаємних, апріорі голосливних (бо докази становлять державну таємницю), звинуваченнях, політики забули про те, що глядач судить про учасників не лише за змістом висловлювань, а й за поведінкою, впевненістю і логічністю обґрунтування своєї позиції, стриманістю, вмінням слухати й розуміти співрозмовника. За цими критеріями обидві сторони програли.

ПРОБЛЕМИ ФОРМАТУ ЧИ ЗМІСТУ?

Костянтин Усов, для «Телекритики» / 14.03.2006

12 березня у передвиборних теледебатах на 5 каналі зустрілися представники Блоку Литвина (Гуров, Надрага, Фоменко, Семиноженко та Зарубінський) та Соціалістичної партії України (Мороз, Семенюк, Николаєнко, Вінський та Цушко). Студія продакшн «Дельта», яку орендує 5 канал, ведучі – Лідія Таран та Єгор Соболев, а також регламент дебатів, про який «ТК» вже неодноразово писала, залишилися попередніми. Підкреслюємо це, оскільки та кількість конфліктів, яка вже виникла навколо цього проекту, могла б викликати у його авторів бажання щось змінити. Але поки що змін не відбулось – навіть продовжує діяти інтерактивне опитування, на яке більше всього нарікань, і від якого відмовилась вчора «Студія «1+1» у програмі «Іду на Ви». При цьому на «плюсах» заявили, що, виявляється, вони з'ясували (!), що з одного номера телефону можуть подзвонити до студії 1000 разів! Тобто, до приходу Віктора Медведчука на минулу програму «Іду на Ви» на «плюсах» про це не здогадувалися, а от коли прийшла Юлія Тимошенко – це вже стало очевидним...

Смішно, звичайно, але проблемою інтерактивних опитувань під час дискусійних програм телевізійники, схоже, самі себе заганяють у кут. Адже відомо, що технічно дуже просто перекрити можливість дзвонити більше, ніж один раз, з одного номера. Телевізійники не роблять цього – на відміну, до речі, від часів Кучми, коли навіть на телеканалі «Інтер» працювали у

подібних проектах саме за такою, менш маніпулятивною, технологією. У розмовах з кореспондентом «ТК» телевізійники посилаються на думку юристів, які, мовляв, кажуть, що, заборонивши людині телефонувати з одного номера скільки завгодно, таким чином будуть порушені її права. Цікава логіка! А коли людина приходиться, наприклад, в казино або на платний спортмайданчик – її права не порушуються необхідністю дотримуватися певних правил?! Справа все ж таки не в порушенні прав – і, видається, що 5 канал, не змінюючи нічого у справі інтерактивних опитувань під час теледебатів, сам наражається на підозри не тільки, скажімо, щодо комерційного зиску, а й щодо можливостей якоїсь політичної гри. Чи вартує?

Та повернемося до дебатів 12 березня. Вони відбулися після вкрай невдалого перебування у студії 5 каналу 11 березня представників блоку «Пора-ПРП», на чолі з лідерами Владиславом Каськівим та Віктором Пинзеником. Як відомо, в останній момент Опозиційний блок «Не так!» відмовився від дискусії із задалегідь визначеними опонентами. Тож глядачі змушені були спостерігати за безпомічністю у відповідях на елементарні питання, щодо стратегій вирішення головних для виборців проблем, тільки Пористів-ПРПістів. Все це відбувалося без участі їхнього «обличчя» В. Кличка – якому, як відомо, взагалі досить важко вдається формулювати думки... Тож, коли 12 березня – після важких перемовин, які вів канал з Володимиром Литвиним щодо участі представників його блоку у дискусії з представниками СПУ, – ми побачили заповненими всі трибуни яскраво-червоної студії – здавалося, вже можна полегшено зітхнути. Та, виявилось, що й присутності двох опонуючих сторін недостатньо, аби полеміка виходила цікавою та змістовною.

Нагадаємо, що модель дебатів на 5-му наступна:

1) Вступна частина – відповідь на запитання «Назвіть 5 ваших політичних цілей» (по 2 хв. на відповідь від кожної сторони).

2) Основна дискусія складається з 5 запитань, між якими мають місце «експресопитування» – запитання представників майбутніх виборців, запрошених до студії.

Оскільки дебати є безкоштовними, то політичні партії не можуть «чинити дії, які спонукатимуть виборця голосувати за них». Утім, телебачення, як комерційна субстанція, в інтенції своїй має давати прибутки. Реклама – єдино можливий варіант. Рекламодавці, в свою чергу, покладаються на рейтинги. За рейтинги пряму відповідальність несуть автори та ведучі (вони ж) проекту, адже тільки вони можуть, чого не було зроблено в ефірі 12 березня, примусити політиків хоча б зробити вигляд, що вони мають партійну програму розвитку країни, і розповідають про неї населенню. Упевнений, що ведучі цей текст прочитають і дійдуть певного висновку, але про це згодом.

На вступне запитання «назвати 5 політичних цілей» жодна з партій в обличчі Мороза і Зарубінського так і не дала змістовної відповіді. Олександр Мороз зазначив, що «у нас набагато більше цілей» та «Україна – це найголовніше», а Олег Зарубінський розповів, що Народний блок Литвина вже зробив багато позитивного для держави. Невже люди, які успішно створюють та утримують приватний бізнес, використовуючи значок нардепа, навіть перед виборами не можуть почитати книжок, які прямо стосуються їхніх обов'язків? Партіям пишуть програми достатньо розумні люди. Хіба політики вже не можуть вивчити окремих параграфів? Те, чим вони оперують в прямому ефірі, нагадує слизького школярика, який вважає себе найрозумнішим, і, не вивчивши домашнього завдання, починає «юлити» та відбиватися «загальними фразами».

Після відповідей на вступне запитання лунає логічно непослідовна репліка Єгора Соболева: «Запитання до обох сторін: наскільки, на вашу думку, ефективно відповідають ваші опоненти?», яке негайно було використано партійцями як ще одна агітаційна хвилина. Тим часом ведучі – замість того, щоб задати це запитання не політикам, а присутнім у студії виборцям, які, власне, і мають оцінювати ефективність політиків, жваво обговорювали між собою жестами, хто буде ставити наступне запитання. 5 канал потрапив ще в одну пастку, яка загалом характерна для нашого ТБ – а саме, неповага до експертних оцінок. Обмеживши коло гостей студії і їхню роль тільки запитаннями до політиків, автори проекту обмежили себе у можливості почути відсторонену оцінку самозакоханим заявам політиків, не наражаючись при цьому на звинувачення у тиску на учасників дискусії тоді, коли замість експертів претензії політикам щодо пустопорожності їхніх балачок доводиться висувати самим ведучим.

Основна частина дебатів почалася із запитання: «Яким чином ви підвищите доходи українських громадян?». Тут торкнулися і підняття пенсій, і зниження цін, а ось на питання «Звідки брати гроші на підвищення?» Валентина Семенюк сказала тільки, що «Я знаю український бюджет. Гроші там є». Де «гроші є», та на що їх витрачають зараз, так ніхто і не повідомив глядачів. Напевно, керівник Фонду держмайна знає це досить точно, та тільки, як і всі політики, вона скаже: «А ви за мене проголосуйте, а я потім скажу – після виборів. Хі-хі». Опісля слово надали виборцям. На актуальне запитання: «Націоналізація чи приватизація?» Станіслав Ніколаєнко відповів, що «ці поняття не можна розмежовувати», а вельмишановна Валентина Семенюк оприлюднила пиха-

тий список своїх власних досягнень на посаді голови Фонду держмайна. З боку партії Литвина Володимир Семиноженко сказав, що «держава завжди буде краще і міцніше від приватного власника». Досить спірне твердження, погодьтеся — яке, втім, не знайшло свого опонента.

Після реклами ведучі переводять дискусію на друге запитання: «Яким чином ви забезпечите людям гідну старість?». Станіслав Ніколаєнко, який ледь дає раду зі своєю цариною освіти (щороку близько 300 переможців всеукраїнських олімпіад вступають не в українські, а в російські (!!!) вузи), знову взявся, як то кажуть, «за своє»: «Я пам'ятаю, що соціалісти завжди були ініціаторами соціальних програм...» — і ані слова про конкретні кроки. Від литвинівців Катерина Фоменко висловила думку, що, доки в Україні частка бюджету, що виділяється на зарплатню, не досягне 30% (наразі маємо 17%), літні люди не житимуть добре. А пан Надрага ініціював тему медичного обслуговування пенсіонерів. Тут, нарешті, мною було почуте влучне запитання від ведучих дебатів: «За які розміри пенсій ви в найближчий час голосуватимете?», на яке популіст Йосип Вінський від СПУ відповів: «...поки наша країна буде ліберальною, а не соціальною, у нас не буде майбутнього...», а Володимир Семиноженко почав обливати брудом своїх опонентів та чинну владу. Під час цих відповідей ведучий Єгор Соболев здіймав руки до неба та відчайдушно хитав головою — знов-таки, не мати можливості, скориставшись експертними оцінками, змусити політиків розповідати те, що корисно знати народові, а не займатися суцільним піаром. Можна нескінченно перераховувати знівельовані через недосконалість формату дебатів та вимушену відстороненість модераторів і запитання простих людей, як, наприклад, бабусине: «Коли зрівняють пенсії для всіх?» — на нього вже згадуваний Вінський не відповів майже нічого, крім «Це питання треба вирішувати».

Третє питання дебатів: «Як будете покращувати охорону здоров'я в країні?». Чинний губернатор Одеської області Василь Цушко, крім своєї козирної мовної конструкції «у себе в Одесі я реально сделал...», не сказав нічого, так само, як і Катерина Фоменко, яка тільки й зазначила, що «Це все дуже погано» тощо. На четверте питання ефіру: «Як ви долатимете злочинність?», — Мороз зазначив, що конче необхідно залишити на посаді чинного міністра МВС Юрія Луценка, і тоді все «буде добре», а литвинівці й зовсім не знайшли, чого суттєвого сказати.

П'яте питання: «Яким чином ви зробите житло доступним?». Тут глядачі могли хіба що погодитися з програмою Народного блоку, яка передбачає законодавче обмеження вартості квадратного метру житла. З цією актуалією прийшла черга СПУ промовчати...

Отже, підсумок. Справді, всі питання дебатів на 5 каналі вкрай актуальні та проблемні, але з відповідей «державних мужів» глядач поки що тільки й може винести, що політики, чиє призначення давати обіцянки, вже й цього не вміють робити. Постає питання — чи політичні сили, які витрачають мільйони доларів на зовнішню рекламу, не можуть навчити своїх представників нормально працювати у діалозі з виборцями і опонентами? Я вже не кажу про бажаність для партій МАТИ ці самі стратегії — актуальність чого була просто кричущою під час тих же дебатів з представниками "Пори-ПРП".

Про деякі недоліки формату теледебатів ми вже написали вище. Отже, далі — про ведучих. Невідомо чому Єгор Соболев, не приховуючи цього, а, може, й не помічаючи (?), неодмінно тягне ковдру на себе, не даючи сказати Лідії Таран ані слова. Темпоритм, з яким Єгор ставить свої запитання та жести, починають дещо змахувати на самозакоханість Миколи Вересня. Лідія Таран поводить себе набагато стриманіше та етичніше. Питання та репліки від неї більш жорсткі, лаконічні та формалізовані.

Аудиторія надзвичайно вибаглива до ведучого. Народ підсвідомо дивиться на журналіста, мов на свого захисника, який був «делегований в телевизор», щоб відстоювати права і свободи кожного і всіх водночас. На політикум український народ рефлексує, здебільшого, як на брехуна, як на ворога. Тож, мабуть, ведучим теледебатів важливо знайти саме такий нерв під час дискусії, саме таку лінію, які дозволять і політикам найефективніше себе представити, і глядачам — тобто, народу, не розчаруватися вже вкрай в тих політиках, які в нас є, — інших не маємо. Водночас, ведучий має зробити все від нього залежне, щоб політики не займалися голим популізмом, а також щоб вони не могли безкарно для себе елементарно брехати, тобто, щоб кожна їхня недостовірна відповідь одразу ж під час дискусії знаходила гідну відсіч.

Як цього досягти? Про експертні оцінки ми вже сказали. А ще, видається, важливо, аби редактори проекту та ведучі працювали попередньо з гостями студії — представниками виборців — допомагаючи тим якнайкраще представити суттєві запитання і пропонуючи, водночас, відмовитися від аж занадто вузьких питань на кшталт «чому в нашому конкретному будинку не працюють ліфти?».

А ще, мабуть, гостям — можливо, в якомусь окремому блоці — треба надавати можливість не тільки ставити запитання політикам, а й оцінювати їх відповіді. (Навіть у форматі відсутності в студії експертів як таких, тим більше, що рівень більшості гостей це дозволяє. Наприклад, та

ж сама директор Українського гуманітарного ліцею Галина Сазоненко, яка була присутня у студії 5-го під час дебатів Народного блоку Литвина та СПУ, цілком могла б дати і експертний висновок (почутому під час програми). Ведучі мають бути готові до конкретизування тематичних запитань – особливо тоді, коли політики починають відповідати занадто загальними формулюваннями. Єгор Соколов інколи це намагається зробити (наприклад, тему охорони здоров'я конкретизуючи під час дискусії хоча б до проблеми страхової медицини), але, вочевидь, треба це робити більш наполегливо, маючи під кожну тему яскраві приклади та питання у якості «домашніх заготовок»...

Зрозуміло, що потрібен дебатам і певний елемент конфлікту, але не щодо особистісних стосунків, до чого політики зазвичай скочуються. Політиків треба наполегливо привчати до необхідності аргументованих реакцій на стратегічні посилення опонентів. Звичайно, це щодо наших політиків – дуже важка справа, але цьому можуть допомагати навіть деякі «технічні засоби». Наприклад, при відводці від одного опонента до іншого не просто пропонувати тому прокоментувати щойно почуте, а й миттєво повторювати головну суть цього щойно сказаного, саме ту, в якій може бути конфліктність. Це має примусити політика відреагувати саме на цю суть, а не розводитися навколо...

Мабуть, корисних порад ведучим могли б надати і психологи – щодо того, як примусити політиків казати те, чого вони не хочуть або навіть не можуть, але чого від них точно варто почути виборцям... Будемо сподіватися, у авторів проекту на 5 каналі ще буде можливість дослухатися до цих та інших побажань критиків, колег та глядачів та відшліфувати свій досвід. Безперечно, за умови, що політики не будуть відмовлятися від дебатів.

ЕГОР СОКОЛОВ: «НАЙБІЛЬШ ЦІКАВИЙ МОМЕНТ ДЕБАТІВ БУВ В ОДНІЙ З... РЕКЛАМНИХ ПАУЗ»

Дмитро Ляшко, «Телекритика» / 15.03.2006

Найбільш резонансними та форматними стали під час виборів-2006 теледебати на 5 каналі. Ми пропонуємо нашим читачам почути оцінки проекту від співведучого проекту Єгора Соколова.

– Навколо дебатів на 5-му точиться багато суперечок, лунають звинувачення з боку партій у використанні маніпулятивних технологій. Як ти можеш пояснити це?

- Є проблема перша. Ті партії, які не потрапили на дебати, хочуть туди потрапити. Оскільки вони ідуть на вибори з низьким рейтингом, з низькою популярністю серед виборців, вони намагаються звинуваченнями і сварками з 5 каналом викликати до себе інтерес у медіа. Умовно кажучи, написала партія прес-реліз про те, що 5 канал не допустив її до теледебатів. Цей прес-реліз передрукувало кілька інтернет-видань, можливо, навіть, газет. Вже є інформаційний привід, вже партія зазвучала в новинах. Тому, я думаю, що це не політика проти 5 каналу, а один із способів підвищити свою присутність у медіапросторі. Провідні сили, які більш відомі, яких ми запросили, цим не займаються. Інші намагаються на цьому заробити.

– Багато експертів і політиків виступають проти інтерактивних опитувань під час теледебатів...

- По-перше, треба подумати, якого біса журналістам піклуватись за популярність партій, накручувати?.. Адже і генеральному продюсерові і керівнику комерційної служби каналу байдуже, хто буде виглядати переконливіше. Для нас головне – щоб дебати були цікавими, змістовними, корисними для людей, ось на це спрямовані наші зусилля, а не на те, щоб маніпулювати ліченнями. А по-друге, мені здається, що всі добре розуміють, що це є просто опитування глядачів, воно не є соціологічним, воно може зовсім не відбивати думку українців. Навіть аудиторії 5 каналу воно може не відбивати думку, бо, на мій погляд, частина дзвінків – це дзвінки самих партій, можливо, навіть по команді зверху, які просто сідають за телефон і починають «накручувати» переконливість своєї сили. Питання, дійсно – досить неоднозначне, але з нашого боку це є спосіб дати виборцю можливість взяти участь у теледебатах. Тим більше, що інтерактив був обов'язковою умовою наших дебатних проектів, які були підтримані грантодавцями.

– Як ти оцінюєш ті дебати, що вже відбулися?

– Я думаю, ми на правильному шляху, але темп дуже важкий. Наша найбільша проблема –

це те, що політики не готові викладати свої ідеї, вони не готові їх навіть формулювати, тобто, їх нема у них в голові, тому і викладати немає чого. Найпоширеніше питання, яке я ставлю у дебатах: «Будь ласка, поясніть, як ви цього досягнете?». Як правило, на нього у політиків немає ґрунтовної відповіді. Тому що політики готові формулювати проблему, наприклад, «в Україні замало багатих людей» чи «в Україні дуже низька пенсія», вони готові звинуватити опонента в тому, що це його провина. Частина готові сказати, що «ми, звичайно, це вирішимо», але щодо того, як це вирішити, що вони можуть запропонувати для цього, які конкретні ідеї, яку готові нести відповідальність за реалізацію цих ідей – з цим у політиків проблема. З цієї точки зору, наші дебати постійно під тиском такого низького рівня розвитку вітчизняної політики.

З іншої точки зору, починаючи проект в саме такому форматі, не в форматі образ, сварок, а в форматі змагання ідей, ми розуміли, що ми є піонерами, що нам буде важко. Але з кожним наступним ефіром ми бачимо, що політики починають ставитись більш серйозно до того, що їм треба прийти у студію і спробувати переконати людей в тому, що вони справді розуміють, які проблеми найактуальніші в країні, що вони здатні їх вирішувати, а не просто бути красномовними та гарними обличчями.

Я пам'ятаю, як перед першими дебатами на 5-му одна з лідерів політичної сили, не буду називати, якої, сказала: «Егор, я тебе умоляю, те обещания, которые мы, политики, даем – ну кто их будет выполнять?». І зовсім інша атмосфера була вже на других, на третіх дебатах, коли політики, не виключаючи того, що їм ще не вистачає розуміння проблем, але вони вже, все ж таки, намагалися формулювати якісь ідеї з почуттям відповідальності за те, як вони їх будуть реалізовувати...

Я надзвичайно задоволений нашими гостями у студії. Просто диву даєшся, наскільки люди розумні, наскільки вони насправді переживають. Мені здається, що для того, аби оцінювати переконливість політичних сил – треба дивитись на обличчя наших гостей. Якщо вони думають, переживають, мають емоції – значить, політична сила викликає політичне зацікавлення. А якщо гості просто дивляться тобі на взуття, то це означає, що політики, навіть якщо кажуть слово, то воно нічого не означає для виборця.

– Як відомо, Блок Литвина відмовлявся від участі в дебатах на 5 каналі. Завдяки чому вдалося їх, все-таки, переконати?

– Два фактори назву, один – ні. Перший фактор, я думаю – це те, що ми вели з ними переговори, і до їхньої публічної відмови, і після неї. Я та керівники каналу робили все, щоб дебати відбулися в повноцінному форматі, і переконували блок Литвина. Ми сказали, що не гарантуємо, що ви будете тут піаритись, ми не гарантуємо, що ви будете тут мати свою комфортну позицію, але ми гарантуємо, що ви будете мати справедливе ставлення і можливість донести глядачам своє бачення майбутнього країни. І якщо ви не прийдете – то яке враження буде про вас у виборців? Адже ми змушені будемо сказати про вашу відмову... Я думаю, це зіграло величезну роль.

Другий фактор – «Не ТАК!». Я думаю, блок «Не ТАК!», який відмовився і не прийшов на дебати з блоком «Пора-ПРП», продемонстрував, що це прогашна річ. До речі, «Пора-ПРП» – це так, вже мої зовсім особисті, громадянські оцінювання – були катастрофічно не готові до дебатів. Лідери блоку не знали, хто на яку тему з них має говорити, були не підготовлені до питань, які обговорювалися, і не мали спільної позиції... Принаймні, це те, що протягом ефіру відчував я. Якби «Не ТАК!» прийшов на дискусію, я думаю, він виграв би, навіть в ефірі 5 каналу, навіть у помаранчевої сили – в змаганні за переконливість. Але він не прийшов, тому «Пора-ПРП» отримала свою можливість звернення до виборців, а блок «Не ТАК!» отримав славу сили, яка ухиляється від спілкування, суперечок, від серйозних запитань з боку суспільства. Я думаю, що це був другий фактор для блоку Литвина. Третій фактор є секретом (за інформацією з джерел самої «Телекритики», переговори щодо участі блоку в дебатах вів із Володимиром Литвином сам Петро Порошенко – власник 5 каналу. – «ТК»).

– Що б ти побажав тим політикам, які ще прийдуть на теледебати?

– Готуватися. Все дуже просто, питання сформульовані місяць тому. Ми не змінюємо їх протягом дебатів і не будемо змінювати. Все, що потрібно політику – це точно знати: що вони думають з приводу цих питань, яким чином вони свої ідеї втілюватимуть, яким чином про це найкоротше розповісти? Це простий рецепт успіху, але, на жаль, його не всі використовують. Я впевнений, що він спрацює, тому що жодних проблем доводити свою позицію в наших дебатах нема, немає жодних маніпуляцій, жодного тиску. Хоча, зізнаюся, мене сварили багато колег за те, що я, на їхню думку, занадто агресивно ставив запитання «Порі-ПРП», але в мене є вибачення. Ми дуже боялись, що не буде балансу, через те, що інша партія не прийшла на дебати. Тому одразу домовились, що журналісти будуть мати агресивнішу позицію, ніж зазвичай це прийнято, коли журналісти виступають лише у ролі модераторів. Але, в цілому, жодного тиску,

чи, не дай Боже, несправедливості на дебатах на 5 каналі не було, нема і не буде. Моє найкраще враження від дебатів, це коли до нас з Лідією Таран приходять обидві політичні сили і кажуть: «Дякуємо, нам дуже приємно. Ви справді це зробили гарно».

- Які недоліки ти бачиш у такому форматі теледебатів на вашому каналі зараз, після перших ефірів? Що нового взяв для себе з цього проекту як журналіст і телеведучий?

— Мені не подобається, як я відчуваю дискусію, мені не подобається, як я передаю слово своїй колезі — Лідії Таран, мені не подобається, як у мене інколи не вистачає переконливості, рішучості вимагати від політиків відповіді до кінця. Очевидно, з цим я буду боротися. Утім, я впевнений, що навіть якщо я проведу ще п'ятдесят таких ефірів, я буду так само відповідати самокритично. Як будь-яка нормальна людина.

Ці дебати є для мене першими. Власне, вчора (12 березня — «ТК») був лише третій ефір у такому форматі. Я, чесно кажучи, дуже стомився, але відчуваю задоволення і навіть думаю про те, що прямоефірний формат має великі переваги над програмами, що робляться та монтуються з запису, на кшталт «Чи на 5?». Бо він дає можливість відчувати енергію розмови, відчувати залученість людей до неї, відчувати повітря суперечок, підозр, обвинувачень, жартів, підтримки, якими наповнена студія під час дебатів.

Я не впевнений, що режисер все встигає під час теледебатів передати глядачу, який перебуває не в студії, а дивиться телевизор... Всередині, у студії, дуже весело, є багато нюансів, несподіваних атак один-на-одного, які, на жаль, проходять поза ефіром. Вчора, 12 березня, фантастичними були рекламні паузи (які бачить глядач, а в студії тим часом, зрозуміло, не припиняються дискусії, які нерідко мають більш природний характер, оскільки відбуваються «не на публіку». — «ТК»). Думаю, найбільш цікавий момент дебатів був в одній із таких рекламних пауз. Оскільки наш формат не передбачає особистих образ і критики особистих рис опонентів, ми вимагаємо, щоб політики формулювали вирішення важливих для країни проблем, то подібні речі відбуваються саме в рекламних паузах. Опоненти починають один одному пригадувати якісь негативи, оцінювати, підсміюватися один над одним... Я мушу сказати, що в цьому позаефірному змаганні переміг соціаліст Цушко, якому, очевидно, допомогло одеське походження. Хоча анекдот, який він намагався розповісти, йому не дали закінчити обурені представники Блоку Литвина.

- Отже, ти сам визнаєш, що офіційному формату дебатів на 5 каналі не вистачає видовищності, конфліктності? Як, на твою думку, можна все-таки поєднати видовищність і значущість питань, які обговорюються?

— Ми вважаємо, що в нашій країні достатньо розваг — від гри футбольних клубів і до виступу наших зірок на «Євробаченні». Розвагою стала і політична боротьба, бо наші політики звикли приходити до ефіру і розважати населення особистими жартами. Це виглядає цікаво, але швидко набридає. Коли політик приходить на ефір і розповідає, яка «свиня» навпроти нього сидить і отримує, відповідно, не менш яскраву реакцію з протилежного боку — так, це цікаво дивитися. Але в мене завжди виникає запитання: «А для чого це дивитися?». Я тоді з більшим задоволенням перемкну на футбол, або подивлюсь якусь гарну стрічку. Ми хочемо бачити роботу політиків, хочемо, щоб вони давали чіткі обіцянки, і щоб люди — з нашою допомогою, після виборів — могли проконтролювати виконання цих обіцянок. Тоді свобода, яка з'явилася в Україні, буде штовхати політику до ефективності, бо зараз вона є лише ефектною.

Втім, звичайно, це не звільняє нас від необхідності посилювати видовищність шоу. Очевидно, можна щось більш цікаве зробити з інтерактивом, з «присутністю» аудиторії. Очевидно, треба збільшувати «яскравість» студії, шукати нові режисерські ходи... Але це — великі гроші. Навіть незважаючи на те, що 5 канал отримав підтримку донорів для проведення цих дебатів, все одно їх бюджет є обмеженим. Є ліміти, які стримують наші творчі пориви. Про себе ж визнаю, що бракує досвіду. Ми всі його набуваємо, його набувають політики, набувають глядачі, і 100% його набувають ведучі. Думаю, теледебати на наступних виборах вже будуть базуватись і на змістовності, і на видовищності.

БОРЬБА НАНАЙСКИХ МАЛЬЧИКОВ

Ирина Романчук, для «Телекритики» / 24.03.2006

Сезон предвыборных теледебатов завершился. Главное впечатление от происшедшего — предмета для спора у большинства потенциальных участников не было. Потому они так и остались лишь потенциальными участниками дебатив. Мало кто решался выйти один на один (или стенка на стенку) со своими политическими оппонентами — в прямом эфире. В «недебатном»

формате в большинстве случаев дело сводилось к вежливому (или не очень) допросу со стороны телеведущих и какой-то группы вроде бы нейтральных экспертов. И дело не в деньгах — нашлись же ресурсы на безумно интенсивное, до оскомины, прокатывание рекламных роликов, на пиарные «моноспектакли» тоже деньги нашлись. Так почему же не было классических дебатов — со встречными вопросами, дискуссией, жестким противостоянием идей? Ответ — в последнем слове «идеи». Вот их-то (идей!) в большинстве своем просто не было.

Если разложить политический спектр на цветовые составляющие, то «оранжево-бело-голубого» спора именно по поводу путей развития страны так и не состоялось. Хотя страна искренне и истово этого спора ждала.

На первый взгляд, это выглядело как некий политехнологический феномен: Ехануров отказывался поднимать рейтинг Тимошенко, а политменеджеры Януковича не рискнули выпустить его против значительно более речистого Еханурова. Если кто и сходил в прямом эфире, то лишь вторые лица. Что, согласитесь, куда менее интересно. Однако на самом деле ни у одной, ни у другой команды не было внятной программы действий, оттого позиции потенциальных участников дебатов выглядели бы очень странно: налоговый либерализм Азарову было бы непросто продвигать ввиду известных этапов его карьеры, а экономический протекционизм Еханурову было бы непросто продвигать ввиду известных итогов 2005 года и их причин.

Что касается прочих сил — с их полемической активностью было, за очень редким исключением, еще хуже. Лозунги вроде тех, что прогнозировали неминуемый приход весны, звали голосовать сердцем, просто звали голосовать, призывали пожить еще, а также прочие продукты работы политштабистов — все это имело очень отдаленное отношение к сформировавшемуся в мозгах украинцев желанию сделать рациональный выбор. Складывалось впечатление, что политическая Украина так и не выросла из доставшихся от «старшего брата» коротких штанишек образца 1996 года, когда «царя Бориса» возвели во второй раз на московский престол — под крики «Голосуй, а то проиграешь!».

Этот сценарий имел место в 1999 году, в 2002-м, в 2004-м... Ничего нового? Наверное, да. Ведь к концу избирательной кампании стало окончательно ясно, что только два украинских политика — Витренко и Богословская — рискуют сойтись в прямом эфире, не слишком опасаясь уронить свой рейтинг, чего невероятно боялись их конкуренты за голоса избирателей. (Витренко и Богословская, как известно, дебатировали в прямом эфире на двух каналах: 5 марта — на 5-м, 23 марта — на «1+1»). Лидеры «Народной оппозиции» и «Виче» спорить в эфире по существу своих программ не стеснялись — наверное, потому, что они у них были? Не столь уж важно, что сражаются Витренко и Богословская за разные куски электорального пирога, не столь уж важно, что для Витренко ее программу писали российские политэксперты (она не стесняется об этом говорить в микрофон), а Богословская писала ее сама после всеукраинского Вече, состоявшегося аккурат между вторым и третьим туром президентских выборов. Самое важное в том, что и Витренко, и Богословская по-женски скрупулезно обошлись с такой частью предвыборного меню, как политическая программа. Оттого их дебаты не выглядели борьбой нанайских мальчиков — в отличие от иных, менее предусмотрительных участников гонки-2006.

Увы, ничего подобного телезрители и избиратели от других участников предвыборной гонки не дождалась. И это — еще один урок выборов-2006: вряд ли через пять лет с подобным пофигизмом к содержательности партийных программ будут относиться основные к тому времени сформировавшиеся политические игроки. Явно неудовлетворенное желание избирателей-2006 предметных дебатов и фундамента для рационального выбора, приход новых лидеров, способных артикулировать интересы социума, наверняка выльется в изменение ситуации уже на следующих выборах.

РОЗДІЛ 3

ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА-2006

Новий Закон про вибори народних депутатів установив воістину драконівські обмеження діяльності ЗМІ. Вони практично унеможливили висвітлення журналістами не лише виборчої кампанії, а й політичного життя країни, прирівнявши до агітації будь-яку згадку про особу, яка є кандидатом у депутати, або політичну силу, що бере участь у виборах. Водночас за порушення низки положень, що стосувались політичної реклами та агітації, засобам масової інформації загрожували надзвичайно жорсткі дисциплінарні заходи, аж до позбавлення ліцензії. Під тиском обуреної громадськості та медійників Верховна Рада була змушена переглянути деякі положення закону і 17 листопада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння реалізації виборчих прав громадянами, забезпечення свободи політичних дебатів, неупередженого ставлення засобів масової інформації до кандидатів у депутати, партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу», який набрав чинності 8 грудня 2005 року. У ньому, зокрема, були вписані вичерпні визначення політичної реклами та політичної агітації. Незважаючи на велику кількість суперечностей та різночитань, що залишилась у новій версії закону, він дав змогу ЗМІ нормально висвітлювати актуальні події, не боячись репресій. Протягом кампанії мали місце лише кілька спроб учасників другої кампанії позбавити мовників ліцензії через порушення цих норм виборчого законодавства (ТРК «Чорноморська» в Криму, «Приват-ТБ» у Дніпропетровську), які не увінчались успіхом.

Фахівці по-різному оцінюють політичну телерекламу зразка 2006 року: одним вона здалась занадто агресивною, на думку інших, бракувало інформативності, щирості, свіжих образів і концептів. Та не можна заперечувати, що, як і під час президентської кампанії 2004 року, політична реклама справляла потужний вплив на медіапростір і суспільну свідомість.

Водночас фіаско блоку «Не Так!», «Народна опозиція», «Пора-ПРП» та Народного блоку Литвина, партії «Віче» та інших сил, що зробили головну ставку на телерекламу, і успіх Блоку Юлії Тимошенко, який майже повністю від неї відмовився, засвідчили, що роль реклами у виборчих перегонках аж ніяк не завжди є визначальною.

Рекламні стратегії політичних сил, що брали участь у виборчих перегонках, були доволі розмаїтими. Найдієвішою виявилась кампанія Партії Регіонів, що, за порадою американських консультантів, зосередилась на найзлободенніших соціальних та економічних проблемах. Натомість, кампанія блоку «Наша Україна», що робила акцент на спогадах про Помаранчеву революцію і будувалась довкола не зовсім етичного гасла «Не зрадь Майдан!», була визнана більшістю експертів провальною, і навіть шкідливою для рейтингу блоку. На «майданних» символах побудувала свою рекламну кампанію й «Пора»-ПРП. Здивування викликала телереклама Комуністичної партії, що відрізнялась несподіваною витонченістю і ліризмом. Оцінка креативності, ефективності та концептуальності політреклами – у публіцистичних матеріалах наших авторів.

У рекламних роликах деяких політичних сил – блоку Наталії Вітренко, Української Консервативної партії – Незалежна експертна рада з питань діяльності ЗМІ під час виборів виявила ознаки розпалювання міжнаціональної та релігійної ворожнечі, а також інші порушення Закону про вибори народних депутатів. Водночас доволі часто у рекламі містились твердження, які, хоч і не є формально порушенням закону, але вочевидь не відповідають дійсності. Однак кількість «чорного піару» в рекламі була значно меншою, аніж під час президентських виборів. Утім, як і тоді, окрім офіційної політичної реклами, на телебаченні широко практикувалась реклама прихована, або «джинса».

Протягом виборчої кампанії Академія Української Преси здійснювала моніторинг політичної реклами, вибрані результати якого ми публікуємо в цій збірці разом зі статтями, автори яких на шпальтах «Телекритики» аналізували рекламні кампанії різних політичних сил.

АНТИРЕКЛАМА БУЛА, Є І БУДЕ

Академія Української Преси / 26.01.2006

Академія Української Преси повідомила про перші результати дослідження «Проведення контент-аналізу політичної реклами в прайм-таймі десяти провідних українських телевізійних каналів у контексті парламентських виборів 2006 року». Проект буде здійснюватись протягом чотирьох місяців за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Публікуємо в повному обсязі викладення результатів дослідження, яке «ТК» представила Академія Української Преси.

Метою дослідження є моніторинг обсягів і змісту політичної реклами партій і блоків на каналах: УТ-1, "1+1", "Інтер", Новий канал, ICTV, СТБ, ТРК "Україна", 5 канал, "Тоніс", НТН протягом третього тижня грудня 2005 року з 19-00 до 23-00 (240 годин ефірного часу). Всього за цей період зареєстровано 649 рекламних повідомлень, які в сумі склали 22998 сек. За кількістю рекламних повідомлень найбільше їх було на УТ-1 (22%), 5 каналі (17%) та "1+1" (14%). За обсягами часу – на УТ-1 (23%), ICTV (18%) та "1+1" (17%).

Серед партій та блоків лідерами рекламних повідомлень за часткою повідомлень стали «Наша Україна» (22%), Партія екологічного порятунку (11%) та блок "Пора-ПРП" (11%), а за обсягами часу «Наша Україна» (21%) та Народний блок Литвина (13%). Реклами «Нашої України» було найбільше на "1+1" (39%), "Тонісі" (32%) та УТ-1 (28%). Притому слід відзначити, що власне тема блоку «Нашої України» подається як через рекламу партії, так і через рекламу Президента Віктора Ющенка, яка складає майже 10% повідомлень, та рекламу діючої влади. На минулих виборах ми спостерігали одіозні **приклади антиреклами**, які, здавалося б, усіх повинні були запевнити в ефекті бумеранга цього особливого передвиборного продукту. Проте, дослідження знову фіксує значні обсяги антиреклами, які вже на початку виборчої кампанії складають 12% повідомлень та 32% часу в загальному рекламному потоці. Повідомлення з антирекламою займають 65-67% часу політичної реклами на НТН і ICTV, і цілком відсутні на каналі "Тоніс". Основні об'єкти антиреклами – чинна влада, «Наша Україна», Президент Ющенко, Опозиційний блок «Не Так!», як окремий суб'єкт – деперсоніфікована «помаранчева команда».

Дослідження показало достатньо значний процент **прихованої анонімної реклами**, тобто, рекламних повідомлень, де відсутні згадування імені партії, блока чи персони (відповідно, 38% повідомлень, 23% рекламного часу). Це ще одна з технологій антиреклами, яка, судячи зі всього, буде застосовуватись в виборчій кампанії -2006.

У рекламних повідомленнях лідерів грудневої рекламної кампанії «Нашої України», ЕКО=25% та "Пори-ПРП" домінують традиційні цінності, сім'ї та здоров'я, що залишає за бортом істотну частину їх передвиборних обіцянок та планів.

У рекламі Партії Регіонів переважає тема соціального захисту (61%), в рекламі «Віче» – справедливість, ідеали та соціальна гармонія (55%), БЮТ – професіоналізм менеджменту (13%).

Слід зазначити, що наскільки в рекламі зрідка конкретизуються конкретні програмні платформи партій, настільки часто з'являються «зірки партій». Так, 68% політичних повідомлень містять згадування про політичні персони – тут лідером виступає Р. Лижичко («НУ» – 10%), В. Кличко ("Пора-ПРП" – 9%) та О. Блохін («Не Так!» – 6%).

Якщо відтворювати імідж партій і блоків, орієнтуючись на їх політичну рекламу, то традиційно реклама В. Ющенка доповнює його основний добре відомий архетип – орієнтацію на українськість та високі моральні якості лідера; у блоку «Не Так!» переважають цінності успіху (через презентацію героїв спорту), а вже потім йдуть моральні якості лідерів та професіоналізм менеджменту. Партія Регіонів за ядро своїх повідомлень обрала соціальний захист (61%), СПУ зосередилась на політичній реформі (11%), а КПУ – на Конституції (29%). Учасники проекту зафіксували, що серед рекламних стратегій каналів – домінування уваги до блоку «Наша Україна», себто, діючої влади та Президента В. Ющенка. Рекламні повідомлення значно персоніфіковані, тобто вкотре партії пропонували для поцінування «Обличчя партії».

Серед основних тенденцій рекламних стратегій партій та блоків слід зазначити уповільнений старт власне виборчої реклами та специфічне поєднання реклами та антиреклами у спеціалізованих рекламних продуктах і в політичних програмах.

Якщо ж аналізувати рекламні іміджі, то акцентувалась увага на традиційних цінностях, соціальному захисті та якості управління державними справами.

ПОЛІТРЕКЛАМА – ПАРТІЙНІ ІДЕАЛИ ЗНОВУ В МОДІ

Академія Української Преси / 07.02.2006

Академія Української Преси повідомила про результати проекту «Проведення контент-аналізу політичної реклами в прайм-тайм десяти провідних українських телевізійних каналів в контексті парламентських виборів 2006 року». Він виконується науковими колективами Академії Української Преси та Інституту соціології НАН України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Керівники проекту д.ф.н. Валерій Іванов та д.с.н. Наталія Костенко.

Метою дослідження став моніторинг обсягів та змісту політичної реклами партій і блоків, який здійснювався на каналах УТ-1, "1+1", "Інтер", Новий канал, ICTV, СТБ, ТРК "Україна", 5 канал, "Тоніс", НТН протягом **третього тижня грудня 2005 р. та третього тижня січня 2006 р.** з 19-00 до 23-00. Всього в грудні зареєстровано 649 рекламних повідомлень, які в сумі склали 22998 с., тоді як в січні число повідомлень зросло майже вдвічі, що склало 1148 повідомлень і, відповідно, – 33866 с. рекламного часу. За кількістю рекламних повідомлень в грудні лідерами були УТ-1 (22%), 5 канал (17%) та "1+1" (14%). За обсягами часу – УТ-1 (23%), ICTV (18%) та "1+1" (17%). У січні кожне третє рекламне повідомлення транслювалось на 5 каналі (29%), проте за обсягом часу, відведеному рекламним повідомленням першим є ICTV (23%), далі йдуть "1+1" (17%), 5 канал (16%), УТ-1 (15%). Другий місяць поспіль найменше рекламних повідомлень на ТРК «Україна» – 3% у січні та 4% в грудні.

Серед партій та блоків лідерами рекламних повідомлень за часткою повідомлень в грудні стали «Наша Україна» (22%), Партія екологічного порятунку (11%) та блок "Пора-ПРП" (11%), а за обсягами часу «Наша Україна» (21%) та Народний блок Литвина (13%). Картина різко змінюється в січні – в 4,8 разу зростає частка рекламних повідомлень Партії Регіонів (з 4,3% до 20,7%), що робить її лідером рекламної кампанії. Майже вдвічі меншою стає частка рекламних повідомлень Народного блоку Литвина (12%) та блоку «Наша Україна» (11,5%). За обсягами рекламного часу також змінюється ієрархія: «Наша Україна» – 23% (у грудні -21%), Партія Регіонів – 20% (у грудні – 5%) та Народний блок Литвина – 11 % (у грудні – 13%). Притому, слід відзначити, що, власне, тема блоку «Наша Україна» подається як через рекламу партії, так і через рекламу Президента В. Ющенка, що складає майже 10% повідомлень в грудні та 7% – в січні. Також реклама блоку «Наша Україна» подається в контексті реклами чинної влади (до 3%).

Реклами блоку «Наша Україна» було найбільше в рекламному потоці на УТ-1 (27% повідомлень) та на "1+1" (24% повідомлень, а за часткою часу – 79%). На каналі НТН 50% повідомлень – це реклама Партії Регіонів (53% – за загальною часткою часу). На телеканалі «Тоніс» зафіксовано найбільше повідомлень блоку «Не Так!» – 45% повідомлень (за часом – 11%).

У січні зростає частка рекламних повідомлень, де згадуються політичні персони. Вона складає 72% проти 68% в грудні. Найбільше презентує себе через своїх лідерів Партія Регіонів: В. Янукович, Т. Чорновіл, Р. Ахметов, Н. Карпачова присутні у 19% повідомлень. Серед інших лідерів найчастіше згадується В. Литвин (11%).

П'ять учасників виборчого процесу представлені виключно спеціальними рекламними продуктами – ПНЕРУ, Патріоти України, НРУ «За єдність», Європейська столиця і блок Б. Олійника та М. Сироти. Рекламні ролики переважають у рекламі Партії Регіонів (92% повідомлень та 95% часу) та КПУ (88% та 89% – відповідно). У телеєфірі січня практично відсутня явна реклама БЮТ та СПУ (7% та 9% часу), проте вони присутні в інших програмах, орієнтованих на висвітлення виборів (90% та 86% часу відповідно).

На президентських виборах ми спостерігали одіозні приклади **антиреклами**, які, здається, всіх повинні були запевнити в ефекті бумеранга цього особливого передвиборного продукту. Проте дослідження знову фіксує значні **обсяги антиреклами**, які вже на початку кампанії складають 12% повідомлень та 32% загального часу реклами на телеканалах. У січні ці показники значно зросли і склали 32% часу та 39% відсотків повідомлень. Антиреклама в січні переважає в рекламному потоці каналу «Інтер» (68% повідомлень та 71% часу). Як і минулого місяця вона відсутня на каналі «Тоніс». За часткою повідомлень – основні об'єкти антиреклами – діюча влада (12%) Партія Регіонів (10%) повідомлень, а за часткою часу Партія Регіонів (17%) та діюча влада (12%).

Дослідження показало достатньо значний відсоток прихованої анонімної реклами в грудні, тобто рекламних повідомлень, де відсутні згадування імені партії, блока чи персони (відповідно 38% повідомлень, 23% рекламного часу). У січні цей відсоток істотно зменшився (10% часу та 14% повідомлень).

У рекламних повідомленнях лідерів грудневої рекламної кампанії («Наша Україна» та ЕКО) домінували традиційні цінності, сім'я та здоров'я, що залишало за бортом суттєву частину їх

передвиборних обіцянок та планів. У січні ж на перший план виходять партійні ідеали (25%) та цінності соціального захисту (18%).

Якщо відтворювати імідж партій і блоків, орієнтуючись на їх політичну рекламу, то традиційно реклама В. Ющенка доповнює його основний добре відомий архетип – орієнтацію на українськість та високі моральні якості лідера; Партія Регіонів – за ядро своїх повідомлень обрала соціальний захист (85%). У блоку «Не Так!» у грудні переважали цінності – успіху (через презентацію героїв спорту), а вже потім – моральні якості лідерів та професіоналізм менеджменту. У січні вони досить різко змінюють спрямованість реклами на вірність партійним ідеалам та соціальний захист (38% та 29% – відповідно). Але цінності спорту та успіху не залишаються забутими і логічно переходять в рекламу стратегію блоку «Пора-ПРП» (58%). Народний блок В. Литвина акцентує свої рекламні повідомлення на соціальній гармонії та солідарності (59%). СПУ зосередилась на солідарності і соціальній гармонії (29%), а КПУ, де в грудні домінували конституційні цінності (29%), в січні переорієнтовуються на культуру, та освіту.

Учасники проекту зафіксували в грудні серед рекламних стратегій каналів – домінування уваги до блоку «Наша Україна», діючої влади та Президента В. Ющенка, рекламні повідомлення були персоналізовані, тобто вкотре партії пропонували для позиціонування «обличчя партії». У грудні особливо була помітна перевага рекламних стратегій каналів над рекламною діяльністю партій та блоків, які ще не встигли створити специфічні партійні продукти, розгорнуті форми презентації програм і тимчасово віддали ініціативу журналістам.

Серед основних тенденцій рекламних стратегій партій та блоків в грудні відзначався уповільнений старт власне виборчої реклами та специфічне поєднання реклами та антиреклами у спеціалізованих рекламних продуктах і в політичних програмах.

У січні помітно зросла інтенсивність рекламної діяльності за рахунок явної реклами (спеціальних рекламних продуктів); загострилась тенденція використання власної реклами, як антиреклами інших учасників виборів; відбулась різка диференціація рекламних стратегій: спеціальні рекламні продукти та присутність політичних лідерів в програмах розділились. Також відбулось ніби подвоєння лейтмотиву політичної реклами – якщо в грудні першість одноосібно утримувала «Наша Україна», то в січні – це різнополюсні – «Наша Україна» та Партія Регіонів.

ЛОКШИНА НА ВУХА: ХТО БІЛЬШЕ?

Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 25.01.2006

Не тільки памперси, прокладки і пиво панують тепер на телебаченні. Поряд із ними на повен голос заявляють себе політичні партії та блоки, які прагнуть здобути прихильність якомога більшої кількості електорату. Зрозуміло, що будь-які політичні сили прагнуть постати у своїй рекламі привабливими, демократичними і прагматичними (бо ж навіть відмова від демократії у XXI столітті повинна вдягтися в шати позірного демократизму). Але скільки не вкладай грошей у підготовку телероликів, а вовк у ліс дивиться; сила телевізійної публічності у тому, що вона здатна «роздягнути» будь-кого.

Коли вітчизняні комуністи у вишуканих стилістично телероликах записують до лав своїх однопідумців Пікассо та Неруду, то це одразу нагадує мені давній анекдот. Ось він:

«На міжнародний конгрес захисників миру приїхав Пікассо, але забув запрошення. Його спинає охорона. Він їй каже:

– Я Пікассо!

– Доведіть!

Він швидко малює уславлену голубку миру і його пропускають.

Іде Фурцева, яка теж забула запрошення.

– Я радянський міністр культури Фурцева!

– Доведіть – он Пікассо легко довів, хто він...

– А хто такий Пікассо?

– Проходьте, товаришко Фурцева!»

Це щодо стосунку КПУ до Неруди і Пікассо – стосунку партії, яка не втримала у своїх лавах чи не останнього в країні переконаного комуніста-інтелектуала високого рівня Бориса Олійника – єдиного з комуністів України, кому було б про що поговорити з Пікассо та Нерудою. Чи не тому не втримала, що він був надто українським комуністом – як Неруда завжди був чилійським, а Пікассо – європейським лівим?

До речі, про Бориса Олійника. Реклама блоку Сироти й Олійника настільки не має жодного зв'яз-

ку з цими справді неординарними політиками, що виявляється без адресату. Але це перша «прикидка» цього блоку, тому не варто поспішати з висновками на ґрунті відверто халтурного ролика. А от реклама партії «Віче» успішно «роздягла» її: політична сила, яка вважає себе ліберальною, у своєму ролику, де висловлена відверта претензія на володіння істиною, жодного разу не згадала слово свобода. Прикметна забудькуватість чи випадковість? Побачимо, що буде далі.

Рекламу блоку Володимира Литвина, де останній у ролі Геракла, котрий одним порухом руки підіймає з землі десяток здоровенних чоловіків, коментувати не буду. І так усе видно.

Та це все дрібнички у порівнянні з телерекламою деяких інших суб'єктів виборчих перегонів. Ось перша з них: «Він говорив: знаю, вірю. Вони обіцяли: можемо. Життя показало: нічого не змогли. Досить знущань над людьми!». Впізнали? Леонід Макарович Кравчук від імені блоку «Не Так!». І справді, не так: знущатися можна з людей, а не над людьми, тому у цьому сенсі твердження «нічого не змогли» набуває зовсім іншої адресності. Та проблема не в тому. Хто це роздає оцінки владі і говорить на адресу Ющенка «досить»? Вацлав Гавел? Лех Валенса? Чи хоча б згаданий вище Борис Олійник? Ні. Це колишній глава Української держави, який зумів утриматися на посаді тільки половину терміну, але за цей час встиг затягти щойно проголошену незалежну Україну в СНД, віддати Чорноморський флот Росії і освятити своїм підписом аферу «Бласко»; це лідер, за урядування котрого невідь куди зникло майно Радянської армії на десятки мільярдів доларів, стала доконаним фактом рекордна на планеті в другій половині ХХ століття гіперінфляція; зрештою, це людина, яка подала парламенту на призначення прем'єром кандидатуру Леоніда Кучми. А тепер, вважає цей політик, все у нас робиться «не так». Справді, масштаби ідеологічної афери мають бути грандіозними, щоб хтось повірив такому аферистові.

Але що, крім афер, залишається тим, чий рейтинг стабільно фіксує проблемність проходження до нової Верховної Ради?

Утім, телереклама засвідчує й іншу, значно серйознішу стилістику. Її колись окреслив відомий фахівець з пропаганди та активної політичної дії. Він писав:

«Завдання пропаганди полягає не в тому, щоб дати наукову освіту небагатьом окремим індивідуумам, а в тому, щоб впливати на масу... Уся штука тут має полягати у тому, щоб змусити масу повірити: такий-от факт справді існує, така-от необхідність справді неминуча, такий-от висновок справді правильний тощо... Пропаганда мусить впливати більше на почуття і лише дуже незначною мірою на так званий розум... Чим менше так званого наукового баласту в нашій пропаганді, тим більше вона звертається виключно до чуттів натовпу, тим більшим буде успіх».

Віддаймо йому належне: Адольф Гітлер був, принаймні, досить відвертим. Як і тоді, коли писав:

«Маса воліє пана, а не прохача, і в глибині душі більш охоче приймає вчення, яке не терпить поруч із собою жодне інше, — ніж уседозволеність ліберальної свободи, з якою вона не знає, що робити, і легко губиться. Безстыдство такого духовного терору маса так само мало усвідомлює, як і обурливе порушення своїх людських свобод... Вона відчуває тільки безоглядну силу і брутальність цілеспрямованих висловлювань і врешті-решт неодмінно схиляється перед ними».

А тепер поставимо елементарне запитання: що означає поняття «економічна криза»? Всі тлумачники, починаючи з «Советского энциклопедического словаря», відзначають: така криза виявляє себе в зростанні безробіття, істотних негараздах у фінансовій сфері, і, головне, в абсолютному падінні виробництва. Чи наявна в Україні хоч одна з цільних ознак економічної кризи? Ні. Тому твердження про наявність такої кризи під оглядом науки буде неправильним. Але, схоже, творці рекламних телероликів Партії Регіонів керувалися не науковими принципами, а засадами автора «Майн Кампф», включно із його ставленням до «наукового баласту» в пропаганді:

«Рік тому в Україні були найвищі в Європі показники росту, але сьогодні криза. Віктор Янукович та Партія Регіонів пропонують план економічного росту, створення робочих місць, стабілізацію цін, високий рівень охорони здоров'я та соціального захисту. Партія Регіонів і Віктор Янукович — програма виходу з кризи та покращення вашого життя вже сьогодні».

Не буду зайвий раз доводити, що насправді стояло за цими «найвищими показниками» — про це написано чимало. Так само, як і про те, коли насправді пенсії були низькими, а ціни на бензин зросли найбільше. Факти не цікавлять авторів реклами Партії Регіонів. У тій же стилістиці «безстыдства духовного терору» та пропаганди «безоглядної сили» витриманий й інший рекламний ролик цієї партії. Ось його текст (записано за телерекламою):

«Газова криза виникла через непотрібний конфлікт з Росією. А зараз — брудна угода, яка підніме ціни на газ настільки, що це призведе до банкрутства підприємств і надмірно підніме плату за опалення житла. Партія Регіонів — це міцне керівництво, яке побудує особливі відносини з Росією, розв'яже газову кризу та зробить опалення житла та газ знову доступними. Партія Регіонів і Віктор Янукович — покращення вашого життя вже сьогодні».

Одразу напрошується запитання: і як можуть бути рентабельними виробництва, наприклад, у Польщі чи Чехії, де і ціни на газ вищі, ніж в Україні, і зарплати відчутніші у кишенях, і соціаль-

ні витрати підприємців помітні?.. Незрозуміло, але ж вони таки рентабельні... Але — геть «науковий баласт»! І тут доходить до смішного. Взагалі-то, відносини між державами бувають або нормальними, цивілізованими, дружніми, або не надто цивілізованими. Слова про «особливі відносини» у ролик у Партії Регіонів дуже пікантно звучать на блакитному тлі, але справа навіть не у цьому: йдеться не про ефективне, не про чесне, не про демократичне керівництво, а про міцне. Чи не надто часто автори реклами Партії Регіонів читали на ніч слова, що «маса воліє пана, а не прохача»? Інакше-бо чи побудували б вони свої рекламні ролики на засадах відверто тоталітарної пропаганди: турбота про просту людину, міцна влада, соціальні гарантії — й ані слова про свободу чи політичну демократію? І чи зрозуміли партійні лідери, якого штибу рекламний продукт змайстрований для них? Чи, може, Віктор Янукович, Тарас Чорновіл та Ніна Карпачова щиро вважають, що телереклама подібної стилістики справді якнайкраще відповідає цілям Партії Регіонів?

І, до речі, минулого тижня до вечора на всіх практично телеканалах з'являлися рекламні ролики практично всіх тих учасників перегонів, хто вже обзавівся телерекламою. Але майже не було видно роликів Партії Регіонів — до певного часу. Зате у вечірньому ефірі ці ролики крутять практично на всіх каналах у різних варіантах і у великій кількості. Чи випадково ці ролики з'являються переважно увечері?

«Очевидно, воля людини зранку, а, може, й упродовж усього дня сильніша, аніж увечері... Схоже, надвечір пересічна людина краще піддається впливу сильнішого за неї...»

Це теж з «Майн Кампф». Виглядає на те, що хтось таки добре читав цей твір...

А що цьому всьому протиставляє «Наша Україна»? Заклик захистити завоювання Майдану й адресне звертання на «ти», нагадування про участь у Помаранчевій революції і про підступи «колишніх». До речі, поки що телереклама «Нашої України» — єдина, де згадана свобода і де акцент зроблений на громадянській дії, а не на міцному керівництві чи примиренні непримиренних. Але чи подіє цей заклик на вщент розколоту коаліцію колишніх союзників, коли Президент Ющенко не втомлюється у кожному телевістудію буцнути тих, хто «не витримав випробування владою», а Юлія Тимошенко так само невгамовно викриває тіньові оборудки президентського оточення? І, відповідно, розколотих прихильників цих політиків та політичних сил?

До речі: Блок Юлії Тимошенко і Соціалістична партія поки що не «вистрілили» своєю виборчою телерекламою. Чи дійсно, як вже заявляли деякі члени команди БЮТ, вони планують не використовувати телевізійну рекламу? Чи справа у недостатності грошей? Чи немає кваліфікованих кліпмейкерів? Чи йдеться про намагання повною мірою використати помилки своїх противників та конкурентів, а самим зіграти безпомилково?

Принаймні, є шанс на те, що телереклама тоталітарного типу від цих суб'єктів політичного процесу нам не загрожує. Як і банальщина на кшталт «З Україною в серці» чи «В країні треба навести лад». І, може бути, хоч хтось із розробників рекламних роликів та лідерів партій керуватиметься настановами іншого, справді великого діяча ХХ століття, котрий любив повторювати:

«Політики думають про наступні вибори, державні мужі — про національні інтереси».

Недарма-таки Вінстон Черчилль був лауреатом Нобелівської премії з літератури і рятівником Британії.

Але у нас, схоже, дефіцит Черчиллів, зате вистачає охочих вішати локшину на вуха виборцям і пропонувати їм обміняти свободу та владу закону на добробут і міцне керівництво.

ХТО КОГО ВИКОРИСТОВУЄ?

Наталія Данькова, «Телекритика» / 23.03.2006

Попри суттєві зрушення у сфері свободи слова, нинішня виборча кампанія не є ідеальною. Насамперед, через те, що журналісти не перестали заробляти на виборах, а політики так само не перестали використовувати ЗМІ для маніпулювань масовою свідомістю. Тому в останній передвиборний тиждень Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, Незалежна експертна рада з питань діяльності мас-медіа під час виборів та Інститут Медіа Права презентували результати моніторингу та експертні рішення щодо порушень виборчого законодавства на круглому столі «Прихована агітація у ЗМІ: критерії доведення».

За словами **Віталія Шевченка, голови Національної ради з питань телебачення та радіомовлення**, зараз на телеекранах відбувається розквіт політичної та комерційної «джинси», і журналісти тим самим не припиняють обслуговувати ту чи іншу політичну силу, свідченням чого є численні приклади прихованої агітації. А **Юрій Сторожук, перший заступник голови Нац-**

ради, розказав про такі порушення, виявлені моніторингом Національної ради. Найперше – це специфічне розміщення роликів передвиборної реклами. За словами Сторожука, інколи вони «дуже хитро» розміщуються між блоками політичної та комерційної реклами. Ще одним істотним порушенням є виступи на телеканалах суб'єктів виборчого права, які не титруються як представники того чи іншого блоку: *«Деякі чиновники взагалі титруються як журналісти»*. Також Сторожук виділив присутність у радіоефірі пісень, які спрямовані на вихвалання тієї чи іншої партії.

Далі голова **Незалежної експертної ради з питань діяльності мас-медіа під час виборів Тарас Шевченко** продемонстрував ролики прихованої агітації. Перший ролик був взятий з каналу «Тоніс», де вже після завершення блоку політичної реклами йшов сюжет про діяльність європейських партій зелених, про її успіхи і здобутки у західних країнах. Ролик не містив логотипу Партії зелених, але йшов з її слоганом «Вибирай життя». Тарас Шевченко наголосив на тому, що даний сюжет не доносить виважену та важливу інформацію, яка необхідна для усвідомленого вибору, а всі відомості, викладені в ньому, сприяють лише Партії зелених. Тому, за його словами, більшість членів Незалежної експертної ради погодились з тим, що це прихована політична реклама.

До речі, на круглому столі з поміж інших журналістів були присутні і співробітники «Тоніса». Увечері на каналі вийшов сюжет, де зазначались аргументи експертів Незалежної ради та коментар юриста телеканала. Зокрема, Лариса Руденко, юристконсульт «Тоніса», в сюжеті за 21.03.06 заперечувала проти того, що даний ролик є політичною агітацією: *«Матеріали, щодо яких ідуть звинувачення, не містять жодної інформації, яка змушує виборців голосувати «за» або «проти» суб'єкта виборчого процесу, а зелений рух в інших країнах ... світу не є суб'єктом виборчого процесу в Україні»*.

Другий ролик, в якому експерти бачать порушення виборчого законодавства, йшов на Першому каналі і рекламував Фонд держмайна, де Валентина Семенюк розказувала про діяльність фонду. Оскільки пані Семенюк є учасником виборчого процесу (5 номер у списку Соціалістичної партії), то експерти розцінили його як приховану агітацію. **Алі Сафаров, заступник директора Української асоціації видавців періодичної преси**, наголосив: *«Цей ролик не містить відомостей про діяльність відповідного державного органу. Він створює позитивний імідж конкретної особи»*. А Тарас Шевченко зазначив, що члени Незалежної експертної ради рекомендували каналу поширити цей ролик після виборів: «Якщо цей сюжет не містить агітації, то почекає кілька тижнів».

Катерина М'ясникова, виконавчий директор Незалежної асоціації мовників, зазначила, що на регіональному рівні голови міських адміністрацій постійно використовують ЗМІ для власного піару, оприлюднюючи звіти своєї роботи. Прикладом таких зловживань, на думку **Тетяни Лебедевої, члена Нацради**, є ролики Держкомтелерадіо, розіслані обласним державним телерадіокомпаніям, де голова установи Іван Чиж (який йде на вибори у списку Литвина «МИ»), роз'яснював виборче законодавство. Як вже повідомляла «ТК», Нацрада своїм рішенням визнала ролик як політичну агітацію і направила до ЦВК. До речі, Іван Чиж постійно присутній і в ефірі державного радіо.

Але найважче, за словами Юрія Сторожука, «вичавити» приховану агітацію з новин: *«Коли ледь не через день можна почути про благодійні акції політиків»*. З цим погодилась Тетяна Лебедева і наголосила на ще одній не менш важливій проблемі – відсутності аналітики в ефірі телеканалів: *«Найчастіше журналіст просто висвітлює інформаційні приводи і не пояснює глядачам, що ж, все-таки, відбувається насправді. Деякі політики на всю країну визнають, що вони брехали і маніпулювали, а журналісти навіть не роблять на цьому акценти»*.

Таким чином, на думку **Павла Моїсєєва, юриста ГО «Інтерньюз-Україна»**, можна виявити два види прихованої агітації: перша – це та, що відбувається **із застосуванням ЗМІ** (як це видно у прикладах з «Партією зелених» та Фондом державного майна), і другий вид агітації проходить за **безпосередньою участю ЗМІ** (у випусках новин, аналітичних програмах).

Яким же чином можна виявити політичну агітацію з-поміж інших матеріалів? На думку **Ольги Большакової, голови правління Східноєвропейського інституту проблем медіа**, насамперед, треба зважати на те, хто є замовником того чи іншого ролика: *«Якщо ролик виробляють на замовлення партії, то, очевидно, це є агітацією»*. Наступним критерієм, за її словами, є те, наскільки цей сюжет є цікавим суспільству. І останнє – неагітаційний матеріал має бути створений на засадах об'єктивності, збалансованості і неупередженості.

А **Наталія Субота, старший партнер адвокатської контори «Кононов і Созановський»**, переконана, що прихована агітація є законодавчою проблемою. З цією думкою не всі погодились. Зокрема, **Валерія Лутковська, партнер юридичної фірми «Лавринович і партнери»**, наголосила, що має бути, перш за все, інша практика застосування чинного законодавства. Тут

постала проблема професійності суддів у справах за позовами до ЗМІ. Тетяна Лебедева виявила небезпечну тенденцію судової практики щодо спроби закриття двох телеканалів «9» у Дніпропетровську та Чорноморську ТРК у Сімферополі. Тому Лутковська наголосила на важливості проведення тренінгів з суддями.

Але й попри це, на думку експертів, журналісти мають відподальніше і професійніше висвітлювати виборчий процес. На завершення круглого столу Алі Сафаров зазначив, що ЗМІ, використовуючи приховану рекламу та замовні матеріали, втрачають повагу своїх читачів чи глядачів: «А збитки від цього набагато більші за ті гроші, що вони заробляють на виборах».

ПРОСПІВАЙ СОБІ PR!

Ольга Денисенко, Галина Ширшик, «Телекритика» / 23.03.2006

Обмеживши обсяг політичної реклами новим Законом про вибори, народним депутатам не вдалося зменшити її кількість в телеэфірі. Змінилася тільки форма її подачі. Добре ознайомившись зі змінами до Закону та проаналізувавши його, PR-технологи з'ясували, що для їхньої роботи залишилося широке поле діяльності. Варто лише застосувати уяву. А тут вже хто на що ладний.

Отож, напередодні виборів, окрім політичної реклами у чистому вигляді, уважний телеглядач також може відстежити різноманітні хитрощі PR-технологів у вигляді прихованої реклами.

ЗЕЛЕНИЙ СВІТ – ЗЕЛЕНИЙ КОЛІР

Найяскравіший приклад – ролик Олени Волкової під назвою «Зелений колір», який представлено шанувальникам музичного телеканала ОТВ. Сюжет «зеленого» мульти-ролика детально продуманий і розгортається досить динамічно. Світ зображено в помаранчевих, синьо-блакитних, коричневих, сірих та, звісно, зелених фарбах. Причому зелений колір є домінуючим, і дещо приглушує інші. Головні діючі герої – помаранчева ящірка, що волає зі сцени, уособлюючи «перше зло», придуркуватий пінгвін у синьо-блакитному капелюшку – «друге зло». До першого та другого зла додаються ще коричневі гігантські мурахи.

Також у кадрі з'являються сірі, незрозумілого походження, маленькі створіння, які впродовж усього ролика прямують туди, куди вітер повіє. До того ж, деякі з них вже мають капелюшки, що кольорово відповідають їх політичному вибору, а деякі ні. Стає зрозуміло, що перші – це певні політичні сили, які, мабуть, «Партія зелених» вважає найсильнішими своїми конкурентами. Але прикро, що виборців вони пофарбували в сірий колір і зобразили як нічого не розуміючих, навіть, можна сказати, тупих створінь.

Тим часом, камера періодично наводиться на зеленого гуманоїдоподібного чоловічка, який, ховаючись у кущах, з приголомшенням стежить за тим, що відбувається навколо. Вочевидь, не витримавши брудних суперечок представлених в кадрі політичних сил, гоблін кличе на допомогу друзів, які вчасно з'являються на зеленому джипі. Саме вони – зелені (до речі, єдині герої ролика, яких зображено людьми), починають боротьбу зі «злом».

Протягом усього сюжету за дійством з гори спостерігає величезна сіра горила (знов-таки нагадаємо, що сірий колір дістався виборцям), до якої періодично долітає то «набриднуть скоро дивні помаранчі», то «зелений колір швидше обери». Фінальна дія – переможна. «Зелена гвардія» перемагає (причому, зазначимо, фізично) усе «зло». Задоволена горила, визначившись, впевнено вдягає зелену каску. Всі щасливі та зелені.

І, зазначимо, такий «витвір мистецтва» з'являється в меню телеканала приблизно щогодини.

ЮЛЯ КОСУ НОСИТЬ

Переглядаючи музичний хіт-парад M2O, що на телеканалі M1, у першій п'ятірці хітів іноді можна побачити кліп дівчачого гурту «XS» на пісню «Юля». Назва інтригуюча. Сама ж пісня є гімном жіночій силі, реквіємом злочинності та брехні. Чіткої сюжетної лінії, на відміну від «зеленокольорових», немає. Проте характерна атрибутика присутня. Елегантно вдягнена дівчина, солістка гурту, яка шокує винятковою подібністю до Леді Ю, має точнісінько таку зачіску, як і лідерка партії «Батьківщина». У повітрі кружляють символічні червоні стрічки, що час від часу приймають форму серця. До того ж, сам приспів є небагатозначним:

«Юля косу носить
В серці сили досить,
Добро посіє,
А зло покосить»

Композиція побудована на елементах українського фольклору: народному вбранні та народних танцях. Проте, в цьому кліпі ми бачимо пряму пропаганду без сумнівних технологій – немає критики інших політичних сил.

ВІДРОДЖЕННЯ

До такого прийому відкрито вдалася і партія «Відродження». Так, останнім часом, який дивовижним чином збігається з періодом цьогоорічної виборчої кампанії, в ефірі вже згадуваного телеканала ОТВ щодня крутять кліп з піснею «Відродження», яку виконує Віктор Г. (прізвище не відклалось в пам'яті). На перший погляд, ролик та сама пісня здаються досить патріотичними – лунає чиста українська мова, в більшості кадрів фігурують краєвиди нашої країни та державна символіка. Зокрема, багато уваги приділяється визначним місцям Києва, які знайомі багатьом українцям. Але відчуття патріотизму швидко зникає після першого куплету. В кадрі з'являється хор молодих дівчат та хлопців, які разом з головним виконавцем співають приспів з явним політичним присмаком. «Відродження» – декілька раз повторюють співаки назву партії. І вже в усіх наступних куплетах відбувається відвертий піар цієї політичної сили. Викладаються основні пункти програми, даються передвиборні обіцянки, малюється щасливе майбутнє. Всі ці слова супроводжуються влучними картинками, які вдало ілюструють зміст пісні. Не кожному телевізійному новинарю вдасться витримувати такий баланс відповідності тексту та картинки в своїх репортажах. Прямих закликів типу «голосуйте за таку-то партію» чи «ця партія найкраща» в пісні немає. Але саме цю ідею автори проносять через весь свій «шедевр».

СПІВАЮЧИЙ РЕКТОР ПОВЕРТАЄТЬСЯ?

Також про себе продовжує нагадувати екс-кумир вітчизняної індустрії, він же ректор Київського університету культури та мистецтв, він же лідер партії «Третя сила» – Михайло Поплавський. Проте новими хітами пан Михайло Михайлович нас шокувати не став. Він перед виборами вирішив згадати минуле. Тож всі, хто не бачив або встиг забути всі доробки шановного ректора, може по десять разів на день переглядати їх на різних телеканалах, особливо музичних.

ПОРА ВСТАВАТИ!

Також Новий канал дав притулок творчому задуму політичної партії «ПОРА». Проспівати свій «піар» вони доручили Тарасу Чубай з гурту «Плач Єремії». Все нібито нічого – співак виконує пісню про улюблену Україну, досить патріотичного змісту. У кадрі тим часом переважає платформа, яка трамвайною колією прямує назустріч телеглядачу. Але відверту агітацію видають прапорці до болі знайомого жовтого кольору й інша символіка, притаманна саме цій політичній силі, та приспів на кшталт «Пора, мій друже, час настав!». Цікаво, що подібний кліп, але вже з прапорами «ПОРИ» та кадрами з мітингів, на ту ж саму пісню, крутять на каналі М1, позначивши його написом «Політична агітація».

А ХТОСЬ ТИМ ЧАСОМ ГОТУЄ

Кожен діє згідно з власним смаком. Інна Богословська не співає і не замовляє пісень. Лідерка партії «Віче» у власній програмі «Неполітична кухня», що виходить на Новому каналі, ділиться своїм рецептом щасливого життя, та... грінок з яйцем та шпротами – справжньою стравою середнього класу. Тож ще раз переконуємось в тому, що фантазії піарщикам не позичати.

Всі вищезгадані кліпи та передачу навряд чи можна назвати хітами, які канали безкоштовно ставлять в ефір задля підвищення своїх рейтингів. Хоча вони не помічаються слоганом «політична реклама», неозброєним оком помітно, що всі вони є відверто замовними. І в цьому випадку музику замовляють політичні партії. Тому що платять великі гроші, принаймні, так здається. Можливий ще один варіант відповіді на питання, чого глядача годують низькоякісним музичним продуктом. Не виключено, що таким чином справжні власники чи менеджмент телеканалів лобіюють інтереси певних політичних сил з різних причин. У будь-якому разі, політики, використовуючи телебачення як найефективніший та найвпливовіший засіб реклами, намагаються вплинути на свідомість виборців, і схилити їх віддати свій цінний голос розрекламованій в такий спосіб партії. А нам залишається тільки чекати, хто яке місце займе у виборчому хіт-параді, який відбудеться 26 березня.

Зіна Підалькіна – особа хоча й віртуальна, але досить відома. Від її шпильок на сторінках журналу «Кіно-коло», газети «Столичні новини», інтернет-ресурсу «Cultura-info» встигли натерпітися цілком реальні персонажі вітчизняного культурного бомонду.

Телебачення – давнє професійне захоплення Підалькіної. Вже три роки вона час від часу ділиться своїми неординарними телевізійними враженнями з читачами «Телекритики».

ЯК ЗІНА РЕКЛАМУ ПОЛІТИЧНУ ДИВИЛАСЯ

Зіна Підалькіна, для «Телекритики» / 24.03.2006

Сумувала журналістка Зіна Підалькіна, бо хотіла бути свідомою громадянкою. Бо не знала, бідолашна, за кого їй голосувати йти. І знайшла вихід Зіна. Вирішила вона проаналізувати ту політичну передвиборну рекламу, яку їй бачити довелося в «ящику» рідному, щоб на крок правильний відважитися.

«Політична завершує основний рекламний блок, – замислилася вона. – Тож наші шановні депутати виходять до народу зі своїми гаслами після пива, жувальних гумок, прокладок, памперсів та інших засобів особистої гігієни». І зраділа, вирішила, що політика щось на кшталт таблеток від простати та циститу – кому що треба.

МАЙДАНОВІ ГРАБЛІ

«Логічно почати з партії Президента Віктора Ющенка», – вирішила дівчина. І очі її помаранчеве простирadlo закрило, бо в роликах «Нашої України» домінував помаранчевий колір. «Дивно, – закліпала оченятами. – Нащо ця спекуляція на романтичному минулому, на тому, що в історію пішло, й не відображається у поточному житті?». Ламала голову Підалькіна, мучилась і вимучила слова Юрія Андруховича, котрий їх їй нашептв в кабінеті директора Молодого театру Станіслава Мойсеєва. «Для мене була цілковита несподіванка, коли я влітку приїхав (з Німеччини) і дуже себе якось добре тут почував. Всюди була розлита загальна любов, симпатія. Я подумав – от як революція змінила країну, наскільки люди стали красивіші. І як тут хочеться бути, бо стало добре і гарно. А потім сталася одна політична криза, інша... Це серйозно похитнуло ілюзію. І тепер я не знаю, чи справді було розлито позитив, чи мені це лише здавалося?..». І це була правда. Зіна на собі відчувала той загальний песимізм – щоранку в метро, де люди товклися по головах, замість жартів – сварки, замість толерантності – штовхання.

Згадала дівчина кадри фрагментів реклами «Нашої України» з життя помаранчевого, де в центрі він – Президент Віктор Ющенко. І це б, можливо, було б логічним для дівчини, якби не суворий низький голос з пафосним музичним рядом: «Ми сказали, що влада злочинна. Ти знав, що потрібні зміни. Ющенко пішов у президенти, бо ти вірив у свою країну. Майдан переміг. Ти знаєш, у якій країні хочеш жити. Ми знаємо, як її будувати. Будь за «Нашу Україну». Україна у нас одна. «Наша Україна». Вже ближче до дня виборів цей голос набрав оптимізму та грайливості: «Ми спростимо умови для підприємців. Ми подолаємо корупцію. Урядовець, який переступатиме закон, відповідь майном і свободою»... "От халепа!" – заволала Підалькіна, бо не могла витримати тиску того голосу, не могла пояснити, навіщо брати вдесьте ті гасла, які з того часу, як їх було проголошено, не спрацювали. «Двічі в одну ріку не увійдеш», – мовила вона, бо не мала наміру на ті самі граблі наступати.

Пропозиція ж колективної медитації на позитивні емоції торішньої давнини Зіну дратувала. «Може, краще було б «Нашій Україні» апелювати до тих позитивних змін, які відбулися в Україні за часів президентства Ющенка, запропонувати ще кілька нових ідей щодо реформування подальшого суспільного життя в Україні?» – сказала вона, бо відносна свобода слова, яку мала Зіна, була неабияким плюсом.

МЕДИТАЦІЯ НА СМІТТЄВИЙ БАК

Опонент Віктора Ющенка – Віктор Янукович з Партією Регіонів – у своїй рекламі вирішив бити на негатив і критику існуючої системи. «Ну й песиміст цей Віктор», – співчутливо мовила Підалькіна. Від відвертих висловів на кшталт – вам обіцяли, а ви нічого не отримали, «Регіони» перейшли до показу люду на вулицях. Наприклад, в одному ролику молодик, котрий чесними очима дивиться у камеру, каже жалісним голосом: «Жизнь людей... обычных простых людей стала хуже»... За ним підхоплює хор кралечка: «Цены выросли, а пенсии упали». Далі з'являється чоловік з дитиною на руках і каже: «Сегодня хуже и хуже». Після нього старий бідкається: «Настолько инфляция захлестнула жизнь». І ще тексти: «Экономика переживает период стагнации». «Сейчас неразбериха полная». І насамкінець той же дівочий

голос нагло промовляє: «Сколько можно это терпеть?». «І справді, витерпіти це неможливо», – погодилася Підалькіна, втупившись в екран. Після такого душевного та жалісливого блоку в будь якій рекламі «Регіонів» з'являвся він сам – гарант добробуту. Янукович – стоїть у мажорному світлі, піднявши руки над натовпом людей – щасливий й усміхнений. «Як можна бути таким щасливим на тлі суцільного бруду і нещастя?», – не могла збагнути Зіна. А зловісний голос не вгамовувався: «Віктор Янукович та Партія Регіонів України – покращення вашого життя вже сьогодні».

На іншому ролику «Регіонів» Зінка ледь з крісла не впала, бо коли на екрані йшов відеоряд брудної старенької бабці, котра рилася у баку для сміття, знизу кадру йшов підпис: «Партія Регіонів». «Невже «Регіони» пов'язані з відходами?» – здивувалася дівчина. І далі ще одне: «Молоко, – каже голос страшно, – яловичина подорожчали. Існуюча влада втратила контроль над економікою. Чи можна терпіти її ще 4 роки?».

«Які страшилки!», – перелякалася Зіна. Ще конфлікт відчула внутрішній у рекламі цього Віктора. «Якщо з Віктором Януковичем життя покращується вже сьогодні, як каже його агітація, то звідки ці злидні у його рекламі? – міркувати стала. – До того ж, щоб не голосила дівуля про пенсії, та вони ж, все-таки, вирости. Мої батьки-пенсіонери спроможні заплатити за квартиру – чого не було ще років п'ять тому». І збагнути все це, як і західна людина руську душу, Підалькіна таки не могла.

«Певно, Партія Регіонів звертається до електорату східних регіонів, – висувала Зіна. – То хто ж довів люд у Донецьку до страху такого?». Бо по телерекламі видно було, що в інших регіонах України життя поліпшало. Принаймні, кандидати звідти не виставляли народ у такому плачевному вигляді. Зіні не хотілося більше ніколи зомбуватися на негатив, бо відтепер, коли бачила вона на вулицях брудні баки з-під сміття, не комунальні служби Києва згадувала, а Віктора Януковича в проміні світлому.

СТАРІ ГЕРОЇ – НОВІ СТРАЖДЕНЦІ

У рекламному блоці партії «Не Так!» спочатку з'являвся Шуфрич. На тлі прапорів він казав: «Нас ніхто ніколи не зламає». Далі виникав сумнозвісний Медведчук зі словами: «Помаранчевих відсторонити від влади». Під ним йшов напис на екрані: «Вони не зламалися». Далі йшло єдине, що партія «Не Так!» пропонує – це тепло в оселі та добробут жінці – як цього досягти, глядач не чув. У кінці вельми активний у політиці экс-президент України Леонід Кравчук в оточенні соратників промовляє: «Помаранчеві вожді завели Україну в економічну та соціальну кризу. Україна має право жити не так». «Як?» – спитала Зіна, але на це запитання відповіді не отримала. Отримала лише депутатські забавки в «не так».

Згадала Зіна, як на відкриття книжкової виставки, яку львівський Форум видавців зробив спеціально для депутатів у Верховній Раді, щоб ті знали, що в Україні є книжки, завітало двох представників і цієї партії. На запитання журналістів щодо книговидавництва в Україні обидва говорили, що сьогодні усе не так. «А як же?» – запитали журналісти. Та обидва предствивники і тоді відповіли сакраментальним: «Не так».

В іншій рекламі «Не так» усі гасла, які висуває «Наша Україна», хтось понаписував на паркані, а інший за кадром біг і вклеював чи знімав магічне «НЕ». «Ці руки нічого не крали», – написано на паркані. Той, хто біг, зірвав НЕ. «Україна в НАТО» – наклеїв перед НАТО «НЕ»... «Хіба депутатам нема чим зайнятися?» – скрикнула Підалькіна, бо це їй нагадувало дитячі ігри в пісочниці, де один гарний хлопчик будує пасочкою, а інший – поганий – усе це руйнує. Так і живуть.

МАТИ ТЕРЕЗА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Назад – у світле минуле – дивиться і блок Володимира Литвина. Тільки партія спікера парламенту пішла ще далі. В одному ролику – кадри з подій торішніх, у іншому – фотокартки світлого життя народу в радянські часи. У кінці обох відеосюжетів з'являвся він Сам. Лице Володимира Литвина зібрало усю скорботу світу, а сам він, немов серйозний хлопак, вказує пальцем в бік і каже суворо: «Мене цікавить Україна». Литвина можна було ще побачити на фотокартці, де він, поставивши пальці на підборіддя – являв собою символ глибокої задуми і болю з приводу долі України. «Поети», – іронічно всміхнулася Зіна, бо в інших рекламах тусовка, що знімалася, розмовляла римою, але високої поезії по-правді не було. Ще в одному ролику жінки теревенили в перукарні: «Ви знаєте, сиве волосся в моді». І вказували на Литвина: «Справжній мужчина, з таким де завгодно». І залилася Зіна сміхом істеричним: «Це про що?» – спитала в телевізора. – Про секс?» Та коли пані, зробивши дурнувате радісне обличчя, стоячи біля криво усміхненого оптимістичного сивого героя, мовила: «Ой, я зараз помру!» – Зінка ледь копита не відкинула. Бо цей ролик хвацького жевжика був би адекватнішим для реклами славнозвісної «Віагри». До того ж, сиве волосся Зіну, на відміну від перукарок у кадрі, на сексуальні фантазії аж ніяк не надихало. «Що мені робити?» – мовила, бо від того відчувала пекельний холод.

Таким же холодом віяло і від реклами Юлії Тимошенко. На білому тлі з'являлася вона теж в білому і з білою косою, на цьому холодовому тлі билосся червоне серце і чорний напис: «Блок Юлії Тимошенко». Хоч і притаманні українській вишиванці були тут кольори, але мурахи таки побігли по спині Зіни. «Ще трохи, і сконаю від цієї зими» – подумала вона.

ІЩЕ ПАРТІЇ

«Партія зелених» використала анімацію. Під органну музику зі спустошеної сухої землі пробивалися зелені стеблини, які запліднюють поступово увесь кадр. Голос за кадром в кінці промовляв: «Обирай життя! Партія зелених». «Доволі лаконічно та пацифічно», – вирішила Підалькіна і подумала, що український глядач звик до баталій за хліб і владу, і навряд чи готовий до такого пацифізму. Певно, тому «Партія зелених» залучила до іншої реклами Верку Сердючку, яка нагло казала в екран: «Я буду зеленеть»... «Сміх та й годі!» – реготнула Зіна, бо мало того, що Верка своєю популярністю дістала усіх, ще й зрозуміло, що за гроші вона прорекламує самого чорта.

Доволі абсурдний ролик запропонував виборчий блок «Держава – Трудовий Союз». У кадрі секунд 30 іронічно сміється старенький дідусь. Деякі канали розбивали цю рекламу на декілька частин і давали в ефір сміх дідуса між рекламними роликами інших партій. Що дало доволі комічний ефект, де сміх старого чоловіка, як лакмус, виявляв фальшиві заклики кандидатів. Щоправда, на кінець агітаційних перегонів дідусь заговорив, рекомендуючи «Державу – Трудовий Союз», і дивовижна абсурдність зникла. «Але смішно», – подумала Зіна, хоч і розуміла, що веселощі у виборі парламенту ні до чого.

ІНШЕ ПРО ТЕ САМЕ

Усі партії просто шаленіли, зі шкіри лізли, щоб сподобатися виборцю. Усі лідери партій намагалися виглядати на кшталт Арнольда Шварценегера чи Клаудії Шиффер. «Звісно, Кличку з «Пора-ПРП» це легше робити, ніж іншим», – збагнула Зіна. Шлях до райського життя, котрий усі пропонують, виглядав дивно: через перемогу над помаранчевими, через перемогу над бандитами (блок «Пора- ПРП»), через шлях у Європу (Соціалістична партія), через впровадження смертної кари («Влада народу»), знищення депутатської недоторканності, впровадження російської мови (Блок Вітренко), через радянський кінематограф («Не Так!», «Блок Кармазіна» – вони в своїх роликах використовували кадри з відомих фільмів), через участь інтелігенції («ВІЧЕ»), через село та український продукт (партія Костенка–Плюща). І все. Чіткої програми, яка і справді пропонувала б Зіні зміни її дівочого життя, ніхто з політичних партій не пропонував. Щоправда – Соціалістична партія вустами Мороза пообіцяла: «Ми беремо на себе відповідальність за зміни». Але чи можна вірити цій відповідальності, чи це ще одне слово в хорі порожніх гасел, – Підалькіна не знала.

Почувши від Леоніда Кравчука підсумок: «Власть без опозиції неизбежно порождает культ личности. (ласкаво) Вот так и работаем. (усміхнено) Работаем для вас», – вона не могла збагнути, чому экс-президент, котрий нормально спілкується українською, вирішив розмовляти російською з українським акцентом. «Певно, поліглот. Йому нічого не вартує бовкнути на будь-якій мові», – так боляче стало Підалькіній від тотального цинізму, який сипався в політичній рекламі з екрана. Не знала, скільки ще перевтілень, змін кольору, позицій доведеться побачити їй за життя. У Зіни було відчуття, що трохи не всі політичні партії живуть у своєму парламентському віртуальному житті, де є конкуренти, своє, відірване від думок і життя громадян існування, нагнітання ситуації – як в негативний, так і в позитивний бік, свої ігри. «І що робити?» – замислилась вона. Не знала, що робити. І досі не знає.

ПЕРЕДВИБОРНА РЕКЛАМА-2006: НІЧИМ ПИШАТИСЯ АНІ ПОЛІТИКАМ, АНІ РЕКЛАМІСТАМ

Мар'яна Закусило, для «Телекритики», квітень 2006

СХОВАТИСЯ ЗА СПИНУ «СОЦІАЛКИ»

На початку липня минулого року я на тиждень залишила Київ. Повернулася – і не впізнала свого під'їзду: на дверях наклейки із закликом не грукати, у ліфті – з наказом не смітити, на дошці оголошень плакат з риторичним запитанням, чи задоволені мешканці ситуацією в житлово-комунальному господарстві. Єднав поліграфічну продукцію замовник, чий логотип прикрасив постери, – Громадянський актив Києва, нова незнайома організація, яка заповзлася критикувати муніципальну владу. Відверто кажучи, в альтруїстичні наміри ГАКівців вірилося важко.

І вже взимку, з офіційним стартом передвиборної кампанії, киян таки просвітили, у чому причина благих намірів ГАКу: останній балотувався до Київради. Отож, насправді передвиборні агітаційні баталії розпочалися набагато раніше за офіційні три місяці та тривали майже 9 місяців.

Не ГАКівці єдині вводили електорат в оману вдаваною аполітичністю. Грудневі телеефіри були заповнені «соціальною» рекламою, де йшлося про надбавку за працю на екологічно забруднених територіях «Еко+25%». Проштурмувавши мізки виборців, за місяць «соціалка» трансформувалася на політичну агітацію, а надбавка перетворилася на назву партії екологічного спрямування.

У тому ж таки грудні 2005 року значну кількість зовнішніх рекламних носіїв у Києві «прикрасило» обличчя Юрія Бойка – лідера Республіканської партії України. Власне, це була нібито реклама оновленої «Робітничої газети», а на щитах і постерах зображувалася перша сторінка видання, де надрукували велике інтерв'ю з депутатом. Творці цих плакатів одночасно вбивали, так би мовити, двох зайців: інформували населення про газету та здійснювали перші кроки в рекламуванні блоку «Не Так!», одним з лідерів якого став Бойко. Як відомо, за двома зайцями поженешся – жодного не впіймаєш. Така двовекторність реклами не створила газеті позитивного іміджу, видання одразу ототожили з одіозним у певних колах політиком. Водночас, самого депутата асоціювали з маловідомою в столиці газетою, а отже, його сприймали як маловідомого та непопулярного. Не можна підвищити власний рейтинг за рахунок низького рейтингу партнера – це й довела рекламна співпраця «РГ» та Бойка.

Прихована політична реклама виринала не тільки напередодні офіційного старту передвиборних перегонів. Досі на вулицях майорять зеленим кольором біг-борди з величезним написом «ЗЕЛЕНІ» та маленькою припискою про новий сингл Гаріка Кричевського. Так Партія Зелених України ховалася за щитом комерційної реклами. У цей спосіб їм вдалося подолати заборону на агітацію в переддень і день виборів. Де-юре – порушень закону немає, все чисто, де-факто – біг-борди люди сприймають винятково як рекламу ПЗУ.

СВІДОМИЙ ВИБІР БЕЗ РЕКЛАМИ

На сайті «РБК-Україна» нещодавно проводилося опитування відвідувачів «Як на Вас вплинула політична реклама?». Звісно, воно не є репрезентативним, однак певні висновки зробити можна. З 924 чоловіки, які взяли участь у голосуванні, половина дала відповідь «Ні як не вплинула». Схожі висновки зробили соціологи Інституту соціальної та політичної психології АПН України. За результатами опитування, 60% респондентів (із 2,3 тисячі чоловік) зазначили, що політична реклама не впливає на їхній вибір. А визнають вплив реклами 18% населення.

Відомо, що електорат кожної партії поділяється на три групи: прихильники, нейтралі й опозиціонери. Рекламисти запевняють, що боротися з останніми – безрезультатне розтринькування бюджету кампанії. Отже, ті 50-60% опитаних уже чітко визначилися, для них реклама не є авторитетом. Фахівці вважають, що рекламний вплив слід перш за все спрямовувати на нейтралів – тих, хто ще не визначився і не налаштований негативно. Безумовно, не забувають і про прихильників, чиї симпатії реклама зобов'язана підтримувати. В тому ж таки опитуванні «РБК» 18% респондентів зізналися, що політична реклама підтвердила їхній вибір. І лише 2% Інтернет-користувачів завдяки агітації змінили свої переконання – таким є сумний фінал передвиборних змагань. Однак найгіршу роль політичної реклами у передвиборному процесі визначили 30% опитаних, заявивши, що вона взагалі відбила у них бажання голосувати.

Абсолютно протилежний ефект від агітації пояснити дуже просто – людей відверто «дістали» тонни макулатури в поштових скриньках, відра вилито з ТБ-екранів бруду, всюдисущі «біг-борди», настирливі ролики, більшість з яких нічим не дивували та лише дратували. Про надмірний креатив говорити не доводиться: і рекламні критики, і рядові споживачі реклами в один голос твердять про передбачуваність і стандартність ідей. Із цією думкою погоджуються і самі рекламисти. Зокрема, Лілія Лилик, креативний директор рекламного агентства «Кінограф»: «Слоган «Не зрадь Майдан» мені видається дивним. Я сама стояла на Майдані, я його не зраджую».

Хто продукував «шедеври» політичної реклами-2006? Загалом рекламні агенції не афішують свою участь у створенні політичної реклами. Очевидно, бояться, що лавина критики за «креатив» з партій перекинеться на них. Виконавчий директор Всеукраїнської рекламної коаліції Максим Лазебник пояснює втаємниченість рекламистів так: «Політики приходять і йдуть, а «кока-кола» залишається». Тобто, для агенцій політична агітація – це тимчасовий підробіток, основні їхні клієнти не пов'язані з політикою. І суб'єкти рекламного бізнесу пишуться своїми здобутками саме у сфері комерційної реклами.

Про своє співробітництво з партіями не боїться заявляти на широкий загал тільки рекламне агентство «Кінограф». Його творча команда створила серію роликів для Народного блоку Костенка і Плюща, київського осередку СПУ та Конгресу українських націоналістів. Креативний директор «Кінографа» Лілія Лилик розповідає, що агентство займалося не лише продакшном, а

й розробляло ідею. «Партії задавали тон. Вони нас інформували про те, що потрібен, приміром, ролик про національного виробника. Виходячи з цього, ми пропонували різні варіанти. Вважається, що не дуже правильно вести декількох клієнтів одразу, але ми вирішили, що справимося. По-перше, у нас уже був досвід участі в президентській передвиборній кампанії, по-друге, ми працювали з тими силами, які поважаємо, з покидьками ми не працюємо. Така співпраця — це вияв нашої громадянської позиції».

ДОБРЕ СМІЄТЬСЯ ТОЙ, ХТО СМІЄТЬСЯ ОСТАННІМ

Загалом, більшість рекламних повідомлень була націлена на те, аби викликати певні емоції в електорату. Досягали цього перш за все ті меседжі, які мали гумористичне підґрунтя. Російський політичний консультант Костянтин Кисельов вважає, що нотки іронії або ж сатири використовують у своїй рекламі як провладні кандидати, так і опозиціонери, а спрямовують гумористичні повідомлення як проти конкурентів, так і кепкуючи із себе. Причому, самоіронію опозиція використовує з бажанням послабити можливий програш, натомість влада сміється з позицій сильнішого.

В українських передвиборних реаліях ані провладним, ані опозиційним кандидатам було не до сміху. Тож жартувати випала честь дрібним суб'єктам конкуренції. Великий ажітаж викликали ролики блоку «Держава — Трудовий Союз». Старий дід, який реготав у рекламних блоках між агітаційними промовама інших партій, став чи не найулюбленішим персонажем рекламного ефіру. Аудиторія сприймала такі повідомлення як висміювання реклами інших політичних сил. Певно, що так і було задумано.

Партія «Віче» дозволила собі «приколи» лише з певною віковою категорією виборців. Якщо на всіх телеканалах глядачі спостерігали серйозні обличчя політиків і слухали їхні серйозні обіцянки, то молодіжна аудиторія телеканала М1 мала змогу побачити одного з кандидатів у неформальній обстановці. Андрій Філонов кривлявся, демонструючи цим, очевидно, свою близькість до молоді, відсутність зарозумілості й депутатського чванства. Прес-секретар партії «Віче» Ірина Чемерис розповіла «ТК», що ідея всіх роликів обговорювалася лідерами партії. Це вони продумали звернення до різних верств населення. Такий прийом не новий. Уперше рекламну кампанію для різних цільових груп розробив піонер телевізійної політичної реклами Россер Рівс для кандидата на пост Президента США Ейзенхауера.

Дозволив собі познущатися з конкурентів і Народний блок Литвина «МИ». Їм вдалося інтелегентно принизити обидва табори — і «помаранчевих», і «біло-блакитних». На біг-бордах тітонька розвішувала сушитися свою білизну поміж прапорів і футболок із символікою «Пори», «БЮТ», Ющенко і Януковича. Водночас «Ми» спробували себе возвисити: серед різнокольорових стягів жіночка вивісила український рушник. Тут мимоволі згадувався один з ключових меседжів Литвина — думати передусім про Україну. Тобто Народний блок дозволив собі іронізувати провладному, висуваючи себе як найрозумнішого, як силу, яка стоїть вище за інших. Однак суспільство було настільки радикально розмежоване, що не сприйняло «проміжних» варіантів, воно вимагало конкретної позиції — або з нами, або проти нас, тобто або за «блакитних», або за «оранжистів». Цим, власне, політологи пояснюють програш блоку «МИ» на виборах.

Утім, реклама Литвина, за даними соціологів, людям сподобалася. Згідно з опитуванням, проведеним Інститутом соціальної та політичної психології АПН України, перше місце в рейтингу рекламних симпатій посідає Партія Регіонів (21,5%), друге — НСНУ (17%), третє — БЮТ (15,4%), четверте — блок «МИ» (12,5%) і п'яте — СПУ (6,7%). Найбільше дратувала населення реклама також Партії Регіонів (27,1%), БЮТ (24,5%), «Не Так!» (19,1%), «Народної опозиції» (15,3%), «Пори-ПРП» (7,2%). Як бачимо, прихильність у рекламі і в політиці не зовсім збігається. «Регіони» і БЮТ лідирують в обох діаметрально протилежних рейтингах. Виявляється, що електорат у виборі улюбленої/неулюбленої реклами керувався симпатіями/антипатіями до політичних сил, а не навпаки — вибираючи партії, звертався до реклами. Тобто, приміром, затяті прихильники Тимошенко гарними вважали ролики і постери БЮТ, а огидними й настирними — Партії Регіонів.

Таким чином, теза, що реклама практично не відіграє ролі у визначенні політичних уподобань виборцями, підтверджується. Цим шляхом не можна здійснити головного — викликати довіру в електорату, що досягається лише шляхом прямого спілкування, наприклад, на мітингах. Реклама є лише складовим елементом передвиборної кампанії, причому, як виявилось, не найкращим. Тому, напевне, логічним є результат кампанії: нічим пишатися партіям і блокам — нічим пишатися рекламістам.

РОЗДІЛ 4

ТОК-ШОУ І ВИБОРЧІ МАРАФОНІ-2006

Незважаючи на популярність жанру, що зростає протягом виборчої кампанії, далеко не всі загальноукраїнські телеканали пропонували своїм глядачам політичні ток-шоу. На каналі «1+1» виходили щотижневі програми «Іду на Ви» (ведучі – В'ячеслав Піховшек та Ольга Герасим'юк; після того, як остання стала кандидатом у народні депутати за списком «Нашої України», її замінив журналіст ТСН Едуард Лозовий) та «Я так думаю/Вибори 2006» (ведуча Анна Безулик). Перший Національний у березні запустив нове соціально-політичне ток-шоу «Толока» (ведучий Віктор Павлюк), яке критики визнали не дуже вдалим. На 5 каналі виходило іронічне ток-шоу «5 копійок» (ведучий Роман Чайка).

Найбільш популярною і рейтинговою стала програма «Свобода слова» Савіка Шустера, що почала виходити восени 2005 року на ICTV. В останні місяці перед виборами «Свобода слова» перетворилась на головний майданчик для політичних дискусій; програма мала необмежений хронометраж і тривала часом до 4–5 годин. Частка «Свободи слова» сягала понад 33% аудиторії, що в кілька разів перевищує частку каналу ICTV. Виступи в ефірі програми одіозних політиків, – зокрема, російських, – мали широкий резонанс у суспільстві. «Свобода слова» відіграла визначну роль у житті українського політикуму перед виборами, надавши політикам можливість обмінюватись думками на найбільш злободенні теми. Водночас програма мала низку недоліків: неспроможність ведучого контролювати події у студії (доходило навіть до рукоприкладства), тенденційність добору тем і учасників тощо.

У ніч виборів більшість телеканалів організували виборчі спецпроекти. Це були як інформаційні марафони, так і видовищні шоу в студії. Зокрема, Перший канал та ТРК «Ера» за підтримки фонду «Відродження» організували телемарафон «Ніч у прямому ефірі» в Українському домі. Проект каналу «Інтер» «Парламент майбутнього» відбувався у концерт-холі «Фрідом». Про ці та інші заходи читайте у матеріалах журналістів «Телекритики», вміщених у цьому розділі.

«СВОБОДА СЛОВА»: СВОБОДУ МАЄМО, А ЧИ Є, ЩО ВИСЛОВИТИ?

Сергій Грабовський, заступник головного редактора журналу «Сучасність»,
для «Телекритики» / 31.01.2006

Колись Іммануїл Кант висловився в тому сенсі, що геній – це талант, котрий задає мистецтву правила, але сам постійно їх порушує. В останній передачі «Свобода слова» Савік Шустер балансував на межі геніальності, коли, по-перше, продовжив тривання прямого ефіру на півгодини, зірвавши графік передач ICTV, але давши своїм гостям можливість висловити майже все, що вони хотіли; по-друге, не надто обмежуючи – всупереч власній традиції – експертів, так би мовити, другого плану, від керівниці президентської прес-служби Ірини Геращенко до депутата-комуніста Сергія Гмирі; по-третє, не надавши мікрофон жодній партійно не заангажованій людині. Присвячена ж передача від 27 січня була підсумкам першого року президентства Віктора Ющенка.

І ось у такому «неформатному форматі» повною мірою з'ясувалося, що свобода бодай у цій конкретній програмі і принаймні найчастіше наявна, а от слова у політиків дуже й дуже часто розходяться з фактами. З двох причин: або ці факти політиками викривляються, або не помічаються. В обох випадках політики власними язиками копають собі глибоку-глибоку могилу. Принаймні, у тому, що стосується освіченого люду.

Спершу про тих, хто факти, м'яко кажучи, викривляє.

Колись, каюся, були в мене певні ілюзії щодо Тараса Чорновола як політика. Тепер цих ілюзій немає, але навіть якби вони і були, одним своїм виступом у «Свободі слова» Чорновіл-молдший зруйнував би їх: «розвал економіки», «падіння виробництва», «українські заводи будуть поставлені на коліна» тощо. Як то кажуть, бла-бла-бла, під яким немає і не може бути фактографічного підґрунтя (скажіть на милість, чому подорожчання газу навіть до 120-150 доларів за 1000 куб. м. мусить зупинити українські заводи, коли в Польщі чи Угорщині аналогічні виробництва успішно працюють за такої ціни палива і за значно вищих зарплат робітників? Чи вся проблема в тому, що заначки олігархів в офшорах стануть дещо меншими?). Та шедевром тарасочорноволівства став вислів: «Я би дуже хотів, щоб Україна була максимально українська». І це говорить речник керівництва політичної сили, яка має на меті змінити Конституцію і перетворити російську мову (фактично – у її совдепівсько-суржиковому варіанті, коли пишуть «АпОзиция») на державну!..

Що стосується, скажімо, іншого нардепа від Партії Регіонів Віталія Хомутильника, котрий утратив у число не головних гостей, а експертів, то він претендував на роль суворого фактографа: «Рост ВВП в пять раз снизился. Промышленное производство в пять раз снизилось. Инфляция в два раза выше, чем была в 2004-м году. Мы переросли из страны-экспортера в страну-импортера. Минусовое сальдо – три миллиарда долларов». Панове, за такі твердження осіб, котрі не мають депутатської недоторканності, можуть і побити. Не тільки словесно. Бо тільки перша інвектива Хомутильника правдива. Інші, виголошені перед багатомільйонною аудиторією з ясними очима, – відверта пропагандистська «деза». Не буду коментувати тезу про «зниження» виробництва уп'ятеро – чи уявляє пан Віталій, що у такому разі стояв би на вулиці транспорт і не було б електрики для трансляції «Свободи слова»? Інфляція ж 2004 року становила 12,3%, а 2005 року – 10,3% – маємо її помітне зменшення, а не зростання удвічі (до речі, у Росії інфляцію лише у 10,8% вважають неабияким досягненням, а у нас 10,3% – чомусь провал). А що стосується зовнішнього «мінусового сальдо», то у торгівлі товарами воно становить не 3, а 1,5 мільярда гривень. Знову «неточність». А якщо врахувати експорт не лише товарів, а і послуг (транспортних передусім), то виходить плюс у розмірі близько мільярда гривень.

І, нарешті, коли Леонід Макарович Кравчук заявив, що 2004 року він купував м'ясо за 12 гривень, то мені одразу захотілося дізнатися, де ж це було – щоб з колегами скинутися на пам'ятник «Перший президент України купує найдешевше в державі м'ясо». Бо мені особисто дешевше, аніж за 20 гривень (і не на Бесарабці, звичайно) упродовж того року м'ясо без кісток купити не вдавалося. Хоча про 24 гривні у тому, що стосується минулого року, з Кравчуком можу погодитися: так. Але теж не на Бесарабському ринку.

На цьому розповідь про першу групу тих, хто вільно поводився з фактами у «Свободі слова», можна закінчити. Я спеціально навів стільки взятих «зі стелі» цифр чи абсолютно необґрунтованих заяв опонентів президента Віктора Ющенка, щоб зауважити провальність і майже всіх прибічників глави держави, в тому числі і відповідальних членів його команди. Ні, звичайно, Олег Рибачук – людина дуже дотепна, і це не остання якість політика, але ж він безпосередньо причетний до фінансової справи, до економіки, отож можна було, гадаю, у невимушено-гумористичному тоні обіграти згадану вище відверту фальсифікацію показників економічного розвитку країни. Але ні! І Рибачук, і Юрій Ключковський виявилися «вищими» за конкретику. Ключковський навіть заявив гордо: «Я не економіст». То й що? Черчилль теж не був економістом, і Рузвельт, і Валенса. Та головні показники економічного розвитку країни в голові тримали, і вміли їх співставити, бо були державними мужами. Єдиним, хто в студії спробував був із цифрами в руках спіймати опонентів на пересмикуванні, став Павло Гайдуцький, радник Президента, керівник соціально-економічної служби секретаріату Президента. Але робив він це не надто вдало, ще й у полеміці з таким вмілим демагогом, як Кравчук. Хоча сказати було що: і те, що нова влада, фактично, врятувала країну від соціально-економічного колапсу (прихований дефіцит бюджету в 32 мільярди гривень), і те, що вдалося дати можливість виживання найбільш злиденним прошаркам населення, і те, що виконана половина передвиборної програми Віктора Ющенка (хоча, може, саме цю половину реалізувати було легше). І так далі.

Але... Економічної конкретики в її динаміці ми з вуст учасників та симпатиків правлячої команди не почули. Можливо, тому, що «нашоукраїнцям» довелося б сказати щось позитивне на адресу уряду Юлії Тимошенко і водночас критичне – на адресу уряду Юрія Єханурова? Чи

критикувати самого Ющенка за підписання угоди з Януковичем, яка справила деморалізуючий вплив не тільки в царині політики, а і бізнесу, підштовхнувши до повернення «у тінь» дрібних та середніх «помаранчевих» підприємців? А, може, й щиро визнати хаотичність багатьох макроекономічних кроків президента або, з другого боку, недостатню продуманість його ліберальної стратегії для постколоніальної України?

Чи, може, все простіше, і більшість знаних діячів «помаранчевих», коли стосується полеміки на підставі соціально-економічного фактажу, також здатні лише на бла-бла-бла? І на з'ясування того, хто більше зробив для незалежнення України і хто давніше боровся проти режиму Кучми? Взагалі, оце «Я (обов'язково з великої літери) та історія (з маленької)» так і перло, пробачте на слові, зі значної частини гостей та експертів, що, врешті-решт, почало викликати ледь замаскований сарказм Савіка Шустера.

На цьому тлі не випадково симпатії ідеологічно відмінних частин студії (прихильників та противників Ющенка) викликав Андрій Шевченко (журналіст, а не футболіст, номер 5-й виборчого списку БЮТ), коли заявив, що дорогоцінний ефірний час витрачається вкрай непродуктивно, не обговорюється головне – реальні проблеми України. «Давайте говорити про ті зміни, які в цей рік мали би початися, ті зміни, яких чекали від Президента, на які він здатний, але які чомусь не сталися. Чому не запущена пенсійна реформа? Чому Україна одною з останніх на території колишнього СРСР буде цим займатися? Що буде з нашою професійною армією? Коли вона нарешті відбудеться? Що буде з нашою страховою медициною?» – наголосив Андрій Шевченко, підтриманий оплесками обох частин аудиторії.

Так само підтримала студія першого номера блоку «Пора-ПРП» Віталія Кличка, коли той пояснював відмінність між бійкою на знищення і справжнім спортом, переносючи цю відмінність на політику: «Я хотел бы, чтобы победа была не физическая. Не уничтожит физически своего соперника надо, а победит его интеллектуально, победит его морально, поставит его в ту ситуацию, из которой у него уже не будет выхода, политического выхода». Взагалі, Віталій Кличко чи не єдиний зумів уникнути гри в цифри і при тому залишитися виваженим і конкретним. Прості й зрозумілі для багатьох телеглядачів речі, про які він говорив – що в нормальних країнах політик не має самої можливості пересмикувати факти, бо на тому одразу закінчиться його кар'єра; що керуватися в політиці слід загальними інтересами суспільства і грати треба за правилами, навіть коли ти дієш від імені своєї партії і щосили хочеш її перемоги; що фальсифікатори минулих виборів мали б бути обов'язково покарані, а безкарність створює ілюзію можливості повернення країни до недемократичного ладу; що політики мусять визнавати публічно власні помилки, і це їх тільки підсилює, і так далі.

Тарас Чорновіл спробував був атакувати Кличка, заявивши: «Я остерігаюсь та боюсь тих політиків, які дуже спокійно, виважено говорять гарні речі, бо за цим може стояти момент певної безвідповідальності», – але за кілька хвилин одержав потужний удар, коли Кличко публічно заявив про спробу підкупити його під час президентських виборів 2004 року, а потім добив Чорновола молодшого судженням щодо професіоналів, котрі дуже фахово за минулого режиму займалися прихватацією державної власності. Після того Тарас Чорновіл мовчав аж до кінця передачі...

Можливо, це надто суб'єктивно, але мені здається, що у «Свободі слова» ми спостерігали початок перетворення Віталія Кличка з формального номера першого на реального лідера блоку «Пора-ПРП». Принаймні, ближчий час покаже, чи справді, як колись говорилося, «процес пішов». Хоча, з другого боку, європейський й американський гарт публічного спілкування на тлі провінційності переважного числа речників як влади, так і її опонентів – цього, звичайно, досить, щоб виглядати виграшно, але чи достатньо, щоб стати справжнім політичним лідером національного масштабу?

А загалом передача підтвердила те, про що у грудні 2004 року писав ряд політичних аналітиків: якщо Віктор Ющенко і переміг, то не завдяки, а значною мірою всупереч своєму найближчому оточенню і своїй команді безпосередньої підтримки. Можливо, і на цих виборах станеться диво, ввімкнеться багатсоттисячна «група порятунку демократії» й оберне тактичні програші розколоти на друзки «помаранчевих» на стратегічний виграш. Можливо, що ці й наступні дострокові (про які вже говорять усі, кому не ліньки) парламентські вибори виведуть на арену плеяду політиків сучасного ґатунку, котрі п'ять разів подумують, перш ніж сказати відверту неправду перед мільйонами телеглядачів (вони ж виборці). Можливо, що Савік Шустер, нарешті, запрошуватиме до «Свободи слова» не лише тих, хто вміє дуже багато й авторитетно говорити, а і тих, хто відповідає за свої слова. Можливо... Та не будемо надто оптимістичними. Як любив говорити Антоніо Грамші, найадекватніше поводить себе той, хто прогнозує якнайгірший наслідок поточних процесів, але робить усе, щоб цей прогноз ніколи не справдився.

У цьому сенсі остання «Свобода слова» спонукає до дій. Якщо ми, звісно, хочемо і в майбутньому мати країну, де сама свобода слова існує не тільки в лапках.

ІНТЕРВ'Ю ІГОРЯ БАКАЯ ТЕЛЕКАНАЛУ «ІНТЕР» – ЖУРНАЛІСТСЬКА ЗНАХІДКА ЧИ ПОЛІТИЧНА СПЕЦОПЕРАЦІЯ?

2 березня о 23-00 на каналі «Інтер» вийшла в ефір програма «Подобиці з перших вуст», що містила інтерв'ю з колишнім головою Державного управління справами, помічником Кучми Ігорем Бакаєм, що перебуває у міжнародному розшуку й мешкає в Росії. Анонс цього інтерв'ю викликав величезний резонанс у політичних колах: зокрема, представники блоку «Наша Україна» заявили, що інтерв'ю міститиме «чорний піар», спрямований проти оточення Ющенка, зокрема, його брата Петра. У світлі війни компроматів, що супроводжувала передвиборне протистояння, це видавалось дуже ймовірним. Однак інтерв'ю, що вийшло у запису і, як твердять експерти, містило очевидні сліди монтажу, майже не містило інформації, що могла б зашкодити «нашоукраїнцям». Натомість, Ігор Бакай недвозначно повідомив про свою участь у газових переговорах між Україною і Росією.

Увага «Телекритики» до цієї події пояснювалась не лише важливістю самого інтерв'ю, а й тим, що, на думку багатьох експертів, канал «Інтер», як і за попередніх виборчих кампаній, використовувався певними політичними силами для спецоперацій. Незважаючи на те, що прес-служба каналу ще до виходу інтерв'ю категорично спростувала будь-який політичний підтекст появи цього інтерв'ю в ефірі, преса поширила інформацію щодо можливої причетності до його організації Віктора Медведчука. «Телекритика» запитала відомих журналістів та політичних експертів їхню думку щодо справжніх причин появи Бакая в ефірі «Інтера».

Підготували Ольга Денисенко, Наталія Данькова, Євген Булавка,
«Телекритика» / 03.03.2006

Запитання «Телекритики»:

– Як Ви вважаєте, інтерв'ю Ігоря Бакая телеканалу «Інтер» – це приклад журналістського розслідування чи спецоперація? Якщо останнє, то чия?

Відповідають: Олег Єльцов, Микола Княжицький, Отар Довженко, Володимир Полохало, Юрій Луканов, Сергій Дацюк, Дмитро Тузов, Андрій Єрмолаєв, Володимир Ар'єв, Олеся Яхно, Всеволод Степанюк, Анатолій Луценко, А. Подолян.

Олег Єльцов, головний редактор інтернет-сайту «Тема»:

– Я однозначно це сприймаю як приклад вдалої журналістської роботи. Я сам довго шукав Бакая, мав обіцянку щодо першого інтерв'ю, але, на жаль... Шкода, що я не працюю на «Інтері», поставив би тоді більше запитань.

Судячи з формату самої розмови, я не сказав би, що це замовний матеріал. Не помітно було, що журналіст ставить питання, які зручні Ігорю Бакаю. Інтерв'ю з ним – це безсумнівний журналістський успіх.

Микола Княжицький, генеральний директор компанії «Медіа Дім»:

– Для мене немає значення, чому це інтерв'ю з'явилося на «Інтері». З точки зору журналістики – це цікаво. Бо всі говорять про Бакая: політики, журналісти, правоохоронці. Отже, дати висловити йому свою точку зору – це цілком природно.

Інше питання – чому в ефір вийшло інтерв'ю, а не, скажімо, журналістське розслідування його діяльності, яке б включало і фрагменти розмови і з самим Ігорем Бакаєм.

Отар Довженко, «Телекритика»:

– Говорити про журналістське розслідування тут не можна, адже головне запитання до Бакая, якого всі так чекали, і яке анонсувалось у мас-медіа – «Хто є засновником «РосУкрЕнерго»?» – навіть не було поставлене (якщо не було вирізане). Нагадаю також, що нещодавно журналісти «Закритої зони» (5 канал), приїхавши до Москви з метою взяти в Бакая інтерв'ю, за кілька днів його навіть здалека не побачили, зате ними зацікавилась ФСБ. Отже, аби зв'язатись і організувати зустріч із Бакаєм, аж ніяк не досить бажання журналістів: потрібне посередництво впливових осіб із обох сторін.

Кому вигідно? В результаті інтерв'ю «постраждалими» виявились Юрій Луценко, Плачков і Єхануров (який угадується в тих «вищих за Плачкова людях», із якими нібито говорив Бакай). А ось від Президента підозра була ніби навмисно відведена. «Почерк», схожий на політтехно-

логів БЮТ (із їхньою концепцією «за Ющенка, але проти оточення»), менше – СДПУ(о), і зовсім не схожий на Партію Регіонів, яка діє грубіше й не зосереджується на дискредитації окремих міністрів. Не хотілось би робити необґрунтованих припущень, але БЮТівські ЗМІ протягом 2 березня активно просували в маси ідею «на злодієві й шапка горить»: мовляв, нашоукраїнці занадто хвилюються з приводу майбутнього інтерв'ю. Викриття готувалось надзвичайно ретельно: більшість заяв, що кидають тінь на українських можновладців, неможливо перевірити, але виглядають вони правдоподібно. В ініціативу самого Бакая, його щире бажання змити з себе бруд звинувачень не віриться. Адже він сам сказав, що Україна для нього в минулому.

Мстити Луценкові мають причини практично всі опозиційні сили, бо в останній місяць перед виборами він зі своїми списками судимих кандидатів може здорово нашкодити. Припускаю, що інтереси «інтерв'євських» груп впливу – есдеків, Юрія Бойка, Тимошенко і, можливо, регіоналів, – збіглись. Ще одна версія, що спадає на думку – своєрідне попередження незговірливим партнерам, аби вони серйозніше думали про підписання коаліційної угоди, що відіграватиме до виборів роль пакту про ненапад.

Володимир Полохало, політолог, кандидат в народні депутати за списком БЮТ:

– Без сумніву – це спецпроект. Там були сюжети, спрямовані проти суб'єктів виборчого процесу, в тому числі – проти лідера БЮТ Юлії Тимошенко.

Думаю, що рішення про саме інтерв'ю приймали не журналісти. Воно приймалося на вищому політехнологічному рівні.

Що варто при цьому підкреслити – і для Бакая, і для Кучми, і для Пінчука Тимошенко була основним ворогом. Тому антагонізм з боку Бакая відносно Тимошенко зрозумілий. Але це не може створити для неї жодного негативного контексту. Навпаки, це тільки додасть Тимошенко популярності.

Тосовно того, чиє це може бути замовлення – ми ж розуміємо, що український ТБ-простір прямо чи опосередковано контролюється Росією. І він завжди працював проти Юлії Тимошенко. Сьогодні це відбувається менш одіозно – немає Джангірова, Лапікури. Але маніпуляція свідомістю все одно продовжується.

Юрій Луканов, незалежний журналіст:

– Хоча в розмові з Бакаєм і прозвучало кілька сенсаційних речей, але балачка з однією особою априорі не може бути розслідуванням. Розслідування – це все-таки з'ясування істини, а воно можливе лише тоді, коли інформація з одних вуст співставляється з інформацією з інших вуст.

Відносно спецоперації – дуже схоже. Адже, як мені пригадується, ця балачка анонсувалася як щось таке, під час чого пан Бакай видасть нам щось невідоме про «РосУкрЕнерго». Натомість Бакай розповів про те, який він білий і пухнастий і який негідник пан Луценко, котрий на нього навішав усіх собак, а сам при тому є таємним громадянином Ізраїлю, а також свого часу побив якогось священика в Рівному. Отож, замість анонсованого з'ясування суспільно важливої інформації, яка має відношення до газових проблем, ми отримали компромат на Луценка. Це теж, звісно, важливо, але виглядає як переведення суспільної уваги на іншу тему.

Крім того, коли Бакай розповідав про те, яка добра і лагідна Росія по відношенню до України і яка неввічлива Україна – то це просто піар Москви, який має спрацювати проти нинішньої влади.

Крім того, до авторів передачі залишилося парочка запитань. Бакая нещадно різали. Чому? Його знімали в різних місцях – це було видно з освітлення. Можна припустити, що в різний час. Чому?

Сергій Дацюк, корпорація «Гардарика»:

– Це інтерв'ю дуже погано рекламували. Я, наприклад, хотів його подивитися, але не знав, коли воно вийде в ефір. Інформацію про такі резонансні події треба краще доводити до глядача.

Дмитро Тузов, шеф-редактор служби новин телеканала «Тоніс»:

– Ігор Бакай демонстрував, наскільки міцні його позиції в Росії (телеканал «Інтер», прайм-тайм, президентські апартаменти, «Майбах» – з таким набором на вибори не ходять) і давав зрозуміти – ХТО за цим стоїть. Думаю, це був спосіб трохи напружити тих людей, які зараз в Україні і які мали раніше з ним справи. Бакай, на відміну від Лазаренка, який практикує аналогічні включення із Штатів, просто категорично намагався не сподобатись глядачам. Екс-керівник ДУСі свідомо працював «на негативі». Тому що це були мессіджі не для пересічного «піпла». А із своїми пацанами треба говорити однією мовою – хіба що фільтруючи вже зовсім ненормативну лексику.

Я думаю, що це був телевізійний шантаж. І це не все – Бакай позиціонував себе в якості екс-

перта в газових справах. Давав зрозуміти, що знає весь бекграунд. Чи міг Путін таким чином передавати привіт українським експертам, які засумнівались у потрібності всім відомого газового посередника? Не виключено. Адже Бакай однозначно дав зрозуміти, що «сеанси зв'язку» з Києвом триватимуть. Тож крок вправо-вліво прирівнюється до втечі. Цікаво, що ця гра може дати протилежний результат. Бакай переграв сам себе. Вгодований писок, що розтягнувся на весь екран у поблажливій усмішці із словами: «Україна для мене пройденний етап» (читай – «отрабований матеріал») не лише нагадав деморалізованому електорату справжнє обличчя того, що називають «режимом Кучми». Він повернув нас у часи, коли все сказане представниками такої еліти сприймалось нормальною людиною з точністю до навпаки. Тож, якщо це елемент геополітичної гри, Москва помилилась з ньюзмейкером.

Андрій Єрмолаєв, директор центру соціальних досліджень «Софія»:

– Уверен, что это не имеет никакого отношения к журналистскому расследованию. Я глубоко убежден, что это хорошо продуманный ход, скоординированный с политическим руководством соседней страны.

Во-первых, нынешнее руководство «Интера» тесно связано с крупными бизнес-группами, которые сотрудничают с Кремлем. Во-вторых, господин Бакай впервые использовал аргументы, которые свидетельствуют о том, что он пользуется информацией спецслужб. В частности, биография министра внутренних дел, аргументированный состав по собственному пребыванию в России, демонстрация документов. Еще два-три месяца назад все выглядело намного более сомнительно и спорно.

Но, на мой взгляд, интрига состоит не в этом. Само по себе интервью вчера выглядело немножко смешно, т.к. было очевидно, что оно было серьезно купировано. Мне кажется, что дело не в эфире, а в самом факте этого интервью. Три-четыре дня негласных торгов, которые велись между Киевом и Москвой – стержень этой интриги. Предмет торгов, судя по реакции ряда украинских политиков и журналистов, – угроза о распространении действий «РосУкрЭнерго». Включая поспешность, с которой целый ряд политических сил, включая «Нашу Украину», начали оправдываться, говоря о том, что с этим интервью были ознакомлены заранее. По всей видимости, разговоры в этом интервью шли о купюрах. Грустный вывод – Луценко стал ценой вопроса.

Самое грустное для политической системы Украины состоит в том, что любая информация имеет формальные и неформальные сигналы. Неформальный сигнал вчера был дан по факту этого интервью. Власть, заботясь о личной политической безопасности, готова сдавать. Вчера произошла сдача Луценко. Имидж и репутация Луценко – цена вопроса. Но любой соратник Ющенко теперь задумается, не станет ли их репутация ценой следующего вопроса.

Сколько бы Игорь Бакай не утверждал о своей самостоятельности, он никогда не был самостоятельной фигурой, как в плане бизнес-деятельности, так и в политическом плане. Со времен, когда он получил добро на крупный бизнес от Леонида Кравчука и начал работать по линии поставки туркменского газа, он получил политическое покровительство. После расследования, которое провела первая администрация Кучмы, Бакай получил новые преференции благодаря тому, что в его схемы и технологии газового бизнеса были включены политические силы и игроки. Более того, по состоянию на сейчас большая часть соратников Бакай очень хорошо себя чувствует при современной политической системе. Достаточно назвать господ Шарова, Кучеренко и Ивченко.

Я думаю, что его интервью было подготовлено и санкционировано. Вероятней всего, решения принимались на уровне высшего руководства России. Появление Бакай – это угроза того, что остальные компроматы пойдут синхронно, а так же новым заявлением о приоритетах правительства, которое может быть сформировано в случае победы Партии Регионов. Напомню, что первая позиция, которую они пропагандируют – быстрое улучшение отношений с Россией и новое решение газового вопроса. Думаю, что сейчас Москва делает все, чтобы создать условия именно для преференции именно к оппозиционному правительству. А правительство, которое могло быть предложено Виктором Ющенко, ставится на информационный компроматный барьер.

Володимир Ар'єв, продюсер студії «Закрита Зона»:

– Я вважаю, що це інтерв'ю не є прикладом ані журналістського розслідування, ані спецоперації. Хоча, якщо друге було, то воно невідомо який мало б ефект, оскільки поки що наслідків цього, крім того, що Бакай сказав про Плачкова, я не бачив.

Я би те ж із задоволенням взяв би інтерв'ю у Бакай, і ми це намагалися зробити, коли робили одну програму, і наша журналістка спеціально їздила у Москву, щоб знайти пана Бакай. Але

нічого у нас не вийшло, тому що, очевидно, Бакай чи був не готовий говорити, чи був готовий говорити тільки, якби про інтерв'ю домовлялись особи близькі до нього, і кому він довіряє сам. А замість інтерв'ю нам давали поради не влізати у ці справи і швидше забиратися геть з Росії.

В даному випадку можу сказати, що в домовленостях такого інтерв'ю задіяні певні сили, близькі до Ігоря Бакая, не виключено, що задіяні сили ФСБ чи Кремля, тих людей, до яких Бакай близький. Так само не виключено, що це інтерв'ю міг організувати і власник каналу "Інтер" Хорошковський, який працює одним з керівників однієї російської найпотужнішої компанії. З точки зору телевізійного бізнесу, це абсолютно був правильний хід Хорошковського, зробити інтерв'ю з людиною, яку давно хотіли почути в Україні.

Інша справа виконання. Я думаю, що Олександр Колодій недотиснув Бакая, чи свідомо, чи спеціально, я не знаю. Але він трохи, як мені здалося, навіть підігравав йому, хоча питання могли бути більш жорсткими, і з конкретних справ. Але якщо питання не були такими жорсткими, то очевидно могли бути певні домовленості, або умови поставлені каналу. Я не думаю, що це була спецоперація, навіть якщо її спланували. Але під час інтерв'ю мені було навіть смішно.

Олеся Яхно, директор Інституту національної стратегії:

– Думаю, що журналістське розслідування – це дуже молодий і не надто розвинутий жанр. Я схиляюсь до того, що за задумом це мала бути спецоперація. Хоча вона й не вдалася.

Склалось так, що будь-хто з відомих політиків, кого прийнято вважати олігархами, не виступає з гучними заявами. Так відбувається не через якісь принципи, а через те, що в цьому просто немає потреби. Так само, як і немає потреби це робити Бакаю. Тому можна припустити, що є якісь політичні сили, які стоять за ним і яким це вигідно. Тим паче, наскільки мені відомо, то ініціатива цього інтерв'ю йшла саме від Бакая, а «Інтер» просто погодився на таку його пропозицію.

З усього інтерв'ю за вагомістю я виділяю дві сказані речі. Перша – про підписані газові угоди з Росією. Друга – щодо ізраїльського громадянства міністра Луценка. Також ознаками спецоперації є те, що напередодні ефіру була заява Червоненка, який зазначив, що найближчим часом не радить Бакаю виступати. А також те, що Бакай міг організувати свій виступ коли завгодно. І стає незрозуміло, чому він зробив це саме зараз.

Кому вигідна ця спецоперація? По-перше, представникам колишньої влади і нинішнім опозиціонерам, які є кандидатами у виборчому процесі і мають гарні стосунки з Росією. По-друге, представникам розколотої помаранчевої коаліції.

Всеволод Степанюк, провідний економіст аналітичного центру «Соціум»:

– На мою думку, це не журналістське розслідування і не спецоперація. Дійсно, Бакай має дуже цікаву інформацію для суспільства. І те, що репортери його знайшли, взяли інтерв'ю і показали це широкому загалу, тільки додає їм честі. Я вважаю, що потрібно брати інтерв'ю, і потрібно формувати суспільство не односторонньо, а показувати думку тих людей, яких обвинувачують у всіх гріхах.

Думаю, що це вже давно потрібно було зробити, і це треба робити постійно для того, щоб люди, яких звинувачують, могли давати власні відповіді на ці звинувачення. І щоб та інформація, якою вони володіють, могла дійти до суспільства.

За жанром, я визначив би це як дуже вдалий журналістський репортаж.

Бакай сказав про речі, які є всім відомими. Про те, що більшість капіталів в Україні досягнула завдяки російському газу, назвав конкретні імена. Тобто нічого нового він не вніс. Просто сам факт, що він про це сказав, є свідченням того, що в Україні все-таки є свобода слова.

Анатолій Луценко, керівник аналітичного департаменту центрального штабу блоку «Наша Україна»:

– На мою думку, інтерв'ю Бакая є все-таки прикладом спецоперації. Мені здається, що це зовнішній сценарій втручання в вибори в Україні.

Насправді все, що було сказано, було вихолощеним, тому що всі задуми, які перед ним ставилися, не були реалізовані. Інтерв'ю – втручання зовнішнього фактору в виборчий процес України. І також, каналам треба намагатись більш зважено підходити до підбору інтерв'юєрів, тому що іноді, в гонитві за сенсацією, переходиться межа коректності, здійснюється опосередкований вплив на виборчий процес закордонними громадянами і державами, що є забороненим законодавством.

ВСЕ МОЖУТЬ БАКАЇ. НА ЩАСТЯ, НЕ У НАС

Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 03.03.2006

Як на мене, інтерв'ю телеканала «Інтер» з Ігорем Бакаєм – фігурантом низки кримінальних справ та оголошеною в міжнародний розшук особою – неабиякий успіх української журналістики. Хотіли того власники телеканала та редактори програми чи ні, але «крутилик» Бакаї був роздягнений до трусів. Якщо не більше. І цей сеанс політично-олігархічного стриптизу він здійснив в основному сам – справа журналіста полягала в тому, щоб не надто заважати цьому діячеві. А тому протест ряду українських урядовців проти демонстрації телеканалом цього інтерв'ю – свідчення чи то їхнього непрофесіоналізму, чи то надто складного стану нервової системи. Замість таких заяв краще було ретельно попрацювати із фактами, котрі описують бурхливу кар'єру Ігоря Бакая, заздалегідь знайти свідків, які описали б методику ведення цим фігурантом свого часу виборчої кампанії в народні депутати, та фахівців, котрі проаналізували б декларації Бакая про доходи за всі минулі роки – і порівняли одержані дані з розмірами нерухомості, яку мав і має нині олігарх-утікач.

Але про все по порядку, отже, повернемося до самого інтерв'ю.

Ми тут, у постпомаранчевій Україні, вже відвикли від такого стилю поведінки навіть найбагатших і «найкрутіших» осіб (здається, навіть «дони» намагаються дотримуватися бодай якихось правил і гамувати власну пиху). А тут країна побачила людину, котра з постійною напівусмішкою-напівgrimасою розказувала, що вона нічого не взяла за час своєї служби на високих державних посадах, що вона «не сколочувала, на жаль, капітал», що він легко роздавав гроші, легко з ними розлучався, нарешті, не мала коштів за кордоном. І при цьому ця людина з легкістю визнала, що їздить на «Мерседесі» випуску 1993 року, що має «Майбах» (званий «авто російських мільярдерів»), що наразі «крутить» мільярдними проектами і мала намір – зібравши пул потенційних інвесторів – під час реприватизації купити «Криворіжсталь». Очевидно, все це – за кишенькові гроші, вивезені на початку 2005 року з України (закордонних-бо рахунків Бакаї не мав і не має...).

Мабуть, для путінської Московії такий стиль проходить. Надто для тих, хто займається справами в енергетичному секторі, після справи ЮКОСу, повністю контрольованому і «кришованому» безпосередньо «кремлівськими чекістами». Але в Україні зараз не так багато політиків та бізнесменів можуть собі дозволити говорити з таким цинічним апломбом, хіба що досить-таки маргінальні «нетаки». А Бакаї чи то адресував свій спіч допомаранчевій країні, чи то щиро вважав, що український піпл схаває все, що хаває (й аж давиться від захвату) піпл російський («я поїхав удосконалюватися і розвиватися в Росію...»), обтяжений думою про велич держави і про укоськання непокірних хохлів. «Для мене Україна – це вже пройдений етап». Російські плебеї стають на вуха від подібних заяв, не розуміючи, що це свідчення не того, що у Москві розташований центр всесвіту, а того, що до Москви зливалася і зливається всяке... бакаїство, що це їх Бог карає і випробовує на міцність нашими «політемігрантами».

Поза тим, що «Україна – це вже пройдений етап», Бакаї «вистрілив» у телеглядачів кількома самоочевидними заготовками (власними, чи напрацьованими його господарями?). По-перше, коли назвав у числі українських бізнесменів, котрі зробили гроші на російському газі, тільки Пінчука та Тимошенко. Обидва «ведуть» у парламент свої політичні сили: Юлія Тимошенко – особисто, Віктор Пінчук – вийшовши поза межі публічної політики і сприяючи (назвемо це так) кільком проектам, серед яких, за словами експертів, «Віче» та «МІ». Всі інші залишилися «за кадром». Чи то не були названі, чи то потім, по певних «роздумах» (можливо, кимось простимульованими? – «Телекритика»), були вирізані (інтерв'ю має на собі відчутні сліди монтажу). По-друге, коли Бакаї говорив про свою допомогу Віктору та Петру Ющенкам. По-третє, коли йшла мова про ціни на газ: мовляв, якщо Україна і Росія будуть разом, то буде одна ціна, якщо йдуть у різні боки – інша, значно більша. Але ж це самоочевидна неправда: якщо Росія вступить-таки цього року до Світової організації торгівлі, такі маніпуляції закінчатся раз і назавжди. Дешевого газу за принципом політичної лояльності більше нікому не буде, демонструй цю лояльність чи не демонструй, відтак за кілька років експортні ціни будуть вирівняні, і Білорусь матиме газ за тими ж тарифами, що і Латвія. І, до речі, внутрішньоросійські ціни також будуть помітно підняті. По-четверте, особливо цинічним був телепостріл в Юрія Луценка. Розрахунок на те, що для певної категорії українських громадян той факт, що політик має якесь (навіть віддалене) єврейське коріння – це вже компромат, це вже спонука до емоційних дій під гаслом «бий жидів!» Цікаво, а чи не з подачі Бакая (чи його господарів) в Інтернеті з'явилася ксерокопія документів, виданих начебто

Луценку в Ізраїлі, де, за даними людей, які добре знають іврит, наявні аж п'ять помилок, де неправильно навіть прізвище написано?

Можна продовжувати аналіз інтерв'ю Ігоря Бакая, до якого він (цікаво – хто ще? – «ТК»), поза сумнівом, добре готувався, а тому практично не допустив проколів, крім головного – поведінково-інтонаційного (ну, не можна так з українськими громадянами, постпомаранчева Україна – не путінська Росія!). Але все ж таки одна політична помилка була наявна. Надто багато говорив Ігор Бакай про свою працю на благо Росії, щоб не закралася думка: а чи не займався він цією працею багато років на відповідальних державних посадах в Україні? Чи не з його подачі виникали ідеї газотранспортного консорціуму, ЄЕПу, реверсу «Броди-Одеса»? Зрештою, чи не був він спеціально приставлений до Леоніда Кучми, щоб той не робив зайвих кроків уліво-управо від «генеральної лінії»? І, нарешті, якщо Бакай розпочав «евакуацію» своєї родини (і, слід розуміти, свого бізнесу з України ще за кілька місяців до президентських виборів 2004 року, чи знав про це Кучма, чи свідомо він тримав на надзвичайно відповідальній посаді керівника Державного управління справами людину, яка задумала перехід у підданство іншої держави?

А взагалі-то – почин чудовий. Для тих, хто вміє бачити і думати. Можливо, «Інтер» покаже нам самороздягальні шоу й інших втікачів з України – хоча б чим при цьому керувався сам канал? Якраз перед виборами, щоб потім ніхто не казав, що не знав, чим країні і йому особисто загрожує повернення «фігурантів» з відстійника, патронованого «кремлівськими чекістами», на високі посади у вітчизняних політиці та бізнесі.

ПОЛІТИКУМ З РЕАКЦІЮ ЕКСКАВАТОРА...

Уляна Глібчук, для «Телекритики» / 20.03.2006

Після виборів спогади про «Свободу слова» від 16 березня окресляться інакше. Але тепер це ще жива матерія політичної сатири. Навіть, якщо хочете знати: готова п'єса. Бери і записуй. Тема серйозна: Україна та її геополітичне спрямування. Отже, три кути, три дороги, три вектори. Більшого не дано... Україна іде в НАТО. Цього бажає у передвиборній програмі помаранчева коаліція. Майбутнього в обіймах з Росією прагнуть регіони, есдеки і комуністи. А всюдипролазне «Віче» на чолі з Інною Богословською вирішило козирнути індивідуальністю і запропонувало Україні нейтралітет, себто лаври Австрії та Швейцарії. Мовляв, подивіться, сидять собі ці країни тихо, мов миші, у «позаблоках», ситі і задоволені.

У принципі, програма могла бути не те що прісною чи не наповненою... Ні, Савік Шустер – майстер інтелігентно стравити полярності та ще й прекрасно витримати «міну» при будь-якій грі. Але «Свобода слова» 16 березня унікальна. Насамперед тому, що гостем був депутат Російської думи та віце-спікер Воломир Вольфович Жириновський. Це той козир, той каталізатор, який в кліп ока просту за схемою програму перетворив на сучасну сатиричну п'єсу. Так наснажив усіх персонажів «Свободи слова», що вони розкрилися, мов ящик Пандори. Кожен показав сокровенне. І до психоаналітика не ходи... Стало ясно, як у білий день, хто політик, а хто так – прогулявся в парламент.

І не в тому річ, наскільки презентабельно треба вимовляти передвиборні гасла. І навіть не у швидкості реакції на реакцію противника. Даруйте за тавтологію... Ідеться про внутрішню силу політика. І складається вона не з якоїсь над-екзотики. Все геніальне просте: інтелект, гнучке мислення, ідейне переконання і порядність... Так-так, порядність – обов'язковий компонент. Без нього ми матимемо політика на кшталт Жириновського чи Вітренко. У них блискавична реакція. Але чи є вони по-справжньому сильними? Навіть не риторичне питання.

На жаль, наш політикум – і помаранчевий, і інший – дуже незагартований. Заскорюзлий, з реакцією екскаватора. Віртуозів язика і мислі обмаль. От і представник «Пора-ПРП» пан Маркіян Лубківський впіймав облизня. Аякже, якщо ти уповноважений від помаранчевого табору захищати натівський вектор, то треба ж прораховувати стратегію у дебатах з представником Регіонів. Скажіть же хоча б, що таке НАТО... А пан Добкін, мимовільно отримавши карт-бланш, і сказав... Усе «ге», яке він знає про НАТО...

Що вже говорити про внутрішню силу політиків, або по-модному – харизму. Явище, самі розумієте, унікальне. Під ногами не валяється... Свого часу струну народної любові зачепила пані Тимошенко. Добряче зіграла «мурку» на почуттях... До речі, Юлії Володимирівни у студії не було. Але була інша пані. Інна Богословська, лідерка «Віче». У неї теж коса-краса. І також сплетена з ілюзії... На минулих парламенських виборах Богословська очолювала «Озиме покоління». Назва чомусь асоціюється з міфом про Медею. Тією, що засіяла поле драконячими зубами. У

Медеї вони все-таки проросли, а в Богословської виявилися стерильними... І це – незважаючи на всю її, так би мовити, жіночість і жіночність, котра так яскраво і багатозначно заграла у «Свободі слова». Насамперед у репліках, на кшталт, «Самець, панімаєш...». Грузиноподібний акцент вимагає широкого «е». Ним полюбляють підсолювати анекдоти і прикривати проблеми статі... О панно Інно...

Володимир Вольфович не заплакав навіть тоді, коли лідерка «Віче» демонстративно перейшла на українську мову. Вочевидь, в такий спосіб хотіла приструнити нахабу. «Замовкніть, я вам сказала, замовкніть». Але ж треба знати Володимира Вольфовича... Так просто він не замовкає. Тоді Богословська, напруживши запас сарказму, процідила: «Ви што – і в постелі з жінкою так крічіте?». Панове, признаюся чесно, хотілось розреготатися. Зрештою, я так і зробила. А Володимир Вольфович віддухопелив у відповідь: «Прічьом здесь постель?» А й справді, пані Інно, «прічьом?»

Коли сумнозвісний Глеб Павловський кинувся грудною клітиною захищати честь української дами, втрутився ведучий «Свободи слова». «Он всегда такой», – сказав Шустер. «Я всегда такой», – повторив Жириновський. «Да, он всегда такой», – підтвердив слова обох Борис Немцов. До речі, радник Президента України потім трохи прояснив ситуацію: «Ми когда летели к вам, то німого випілі... Мнє нічево, а вот Жириновского развезло...». Ось таке «реаліті-шоу». І мені стало дуже сумно, коли пан Бутейко, заступник міністра закордонних справ України, пригрозив у студії, що завтра ж буде ініціювати для Жириновського статус персони нон-грата. О пане Бутейко, не треба... Навіть не з мистецьких міркувань, хоч Жириновський справді унікальний шоу-мен... А чисто з ідейних. Вклад російського віце-спікера у просування України до НАТО є недооціненим або й неоціненим. Якщо навіть проста київська перукарка наступного дня, «по гарячих слідах», від емоцій не втрималася: «Ти знаєш, такой пратівний етот Жириновский, што после него русский язык просто не воспрінимаю...».

«ТОЛОЧИТИ» ВОДУ В СТУПЫ... І ЧИ ТІЛЬКИ ВОДУ?

Костянтин Усов, для «Телекритики», 22.03.2006

Толока – це староукраїнські народні збори, покликані допомогти певній особі або родині у вирішенні тих чи інших проблем. Тепер телеглядачі знають, що є «толока» і в розумінні Першого каналу.

Майже рік Національну телекомпанію лихоманило в очікуванні змін. Зміни – разом з командою экс-віце-президента НТКУ Андрія Шевченка – прийшли у новини Першого каналу. Вони не стали ані найкращими, ані найголовнішими новинами країни, але вони стали просто новинами, які можна дивитися. Попри всі об'єктивні і суб'єктивні недотягнення, дискусійні моменти, недоліки, про які писала і «ТК».

Але НТКУ – це не тільки новини. Національний мовник, який – навіть не будучи суспільним телебаченням – фінансується за рахунок платників податків, за визначенням має задовольняти саме громадські потреби і обов'язково в різних форматах. На жаль, в перший рік існування нової влади країна так і не дочекалася від державної телекомпанії ані аналітичних програм, ані гострих ток-шоу на злободенні суспільні теми.

А вихід в ефір на початку березня одного-однісенського (замість по-одному кожний день!) ток-шоу на суспільну тематику «Толока» продемонстрував всю «потужність» нібито оновленого креативу НТКУ. Точніше – відсутність такого, за винятком банального і нездоланного провінціалізму.

Вихід «Толоки» потужно анонсувався. Нагадаємо, що за повідомленням прес-служби Першого Національного каналу, «ток-шоу «Толока» – це дискусійний майданчик, де нагальні проблеми суспільства вирішуватимуться колективно, громадою, усім миром. Разом з ведучими програми істину шукатимуть запрошені політики, експерти, гості студії, глядачі, а також телеглядачі у різних регіонах України за допомогою прямих включень. Мета програми – об'єднати на одному майданчику політиків і простих громадян і дати їм можливість почути одне одного».

Про те, яких громадян і як об'єднала «Толока» – нижче враження нашого спеціального кореспондента Костянтина Усова.

На жаль, як ви зрозумієте, насправді адекватної важливим подіям і процесам, які відбуваються в країні, дискусії в цьому проекті поки що не вийшло. Дискусії, яка б мала допомогти виборцям – на тлі майже суцільного політичного піару на комерційних

каналів – зрозуміти сутність того, що відбувається, зробити власні та виважені оцінки потенціалу різних політичних сил, які прагнуть до влади.

Але найнеприємніше те, що НТКУ напередодні виборів – як і більшість телеканалів країни – скотився до брутальної «джинси», до проданих ефірів і в ПОЛІТИЧНОМУ мовленні (з бізнес-новин «джинса» на каналі УТ-1 нікуди і не дівалася, покриваючи, здається, майже весь їх ефірний час). Тож знову і знову виникає запитання: якщо до виборів-2006 Перший національний навіть не спромігся засвідчити хоча б БАЖАННЯ (вже не кажемо про здатність) працювати за НОВИМИ ПРАВИЛАМИ гри – то де гарантія, що ми дочекаємося якісних змін в ефірі державного мовника після виборів? Де гарантія – якщо за півтори року в ефірі Першого каналу не подолано навіть явної, неприкритої політичної корупції – що взагалі-то мало б бути зроблено перш за все, і що не потребує надзусиль? Де гарантія, що глядачі і через рік не побачать на державному телебаченні того ж самого «продукту», який підриває в не те що бажання дивитися не найрейтинговіший канал, а й взагалі довіру до державного мовника, який, безперечно, асоціюється з державною владою? Так і хочеться знову і знову сказати Віктору Андрійовичу та його медійній команді: навіщо тії вороги...

Вибори – це такий собі хірургічний скальпель, який взрізає загнилі фурункули на такому тілі, як «журналістика». Дещо спостерігав і я, побувавши в студії «Толоки» під час ефіру 18 березня. Вважаю за потрібне поділитися з вами.

Тема програми від 19 березня 2006 року: «Приватизація. Чи існує межа приватизації?» Гості: Василь Гладкіх – генеральний директор «Укрзалізниці», Сергій Терьохін – экс-міністр економіки, Валентина Семенюк – керівник фонду держмайна і Леонід Черновецький – кандидат у мери Києва (як він пов'язаний із приватизацією, знаєте??? – я Ні).

Вже сам підбір учасників викликав запитання. Як мінімум двох, Василя Гладкіх і Леоніда Черновецького – на цих виборах телевізійники знають зі специфічного боку. Мало знайдеться телеканалів, де від імені цих явно не фаворитів виборчих перегонів не пропонували надзвичайні суми грошей. І де б вони не з'являлися раз по раз, у програмах на д-у-ж-е широкі, аж безкрайні, коло тем. А тут Гладкіх і Черновецький – та ще й в одній програмі. Мимоволі закралася думка – це вже не просто «джинса», це «суперджинса»! Хоча – може, це тільки враження...

До речі, коли всі запрошені гості спокійно сиділи і чекали на прямий ефір, пан Черновецький бундючно крокував зоною із обличчям, яке навіть віддалено не нагадувало доброзичливу фізію, що дивиться на нас із біг-бордів. Радше – людину, яка за все «тут» заплатила, і тому має право на «все».

Паралельна студія знаходилася в Харкові. По той бік телемосту перебував ведучий Василь Ілащук. Але з політиків тільки Черновецький підходив до сектору аудиторії та починав агітувати, причому, так не вправно, що це треба було бачити. Дійсно, не може бути політик вдалим, якщо він просто гордує народом. Наприклад, як вчинив пан Черновецький із чоловіком літнього віку, який «за душевною простакуватістю» вирішив подати руку кандидату. Він привітався лівою рукою так, якби давав їй на поцілунок.

Втім, з цього, тексту, можливо, і виникає враження, що я хочу «замочити» когось. Але це не так, я просто потрошку підводжу до того, що обурило особисто мене. Отже, розпочинати програму, як на мене, не варто зі слів: «*Вітаємо вас у найбільшій студії України!*» при тому, що студія ця, відверто кажучи, не рясніє технологіями чи якістю. Найбільшу за площею? За кількістю техніки? За кількістю творчих працівників? Ведучий ток-шоу, віце-президент НТКУ Віктор Павлюк, не викликає «захоплення». Занадто він багато для свого віку робить мовних помилок.

Змістовність та рівноправність дискусії можуть продемонструвати такі приклади. По ходу розмови на запитання: «Ви «за» чи «проти» приватизації?», яке було адресоване Сергію Терьохіну, пан экс-міністр сказав тільки, що доцільність приватизації закінчується там, де починаються національна безпека та цілісність». Василю Гладкіх тут слова не дали зовсім, а ось Черновецький почав ні з того, ні з сього розповідати, що в Київграді сидить ціла купа шахраїв, через яких ми не можемо з вами придбати житло навіть на Троєщині. Ведучий мовчки спостерігав, не перебивав агітацію. «Джинса», знову таки, видна неозброєним оком.

Далі – телеміст із Харковом, під час якого Леонід Михайлович невдоволено закликав ведучого частіше давати йому слово. Це що, мало означати: давай, відпрацювай свої гроші? А от коли ведучий пану Терьохіну поставив запитання: «*Як ви оцінюєте нинішню ситуацію з іпотечним кредитуванням і...?*» – вийшло інакше. Щойно экс-міністр сказав «*Погано...*» і хотів обґрунтувати свою позицію, Віктор Павлюк перервав його і сказав «*Дякую – достатньо*». В «Толоці» не чекали відповіді, тут чекали тільки на репліки Леоніда Черновецького?

Далі якась журналістка невідомого видання з першого ряду поставила п. Чернівецькому ну супер-складне запитання: «Як ви знижуватимете ціни на житло?». І як це стосується приватизації як теми програми – скажіть мені? Але...ведучий знову мовчить. Леонід Михайлович, неначе він вже міський голова, на це без зупинки відповідає: «Вам оно положено бесплатно!». Не буду коментувати.

Ведучий, судячи з його метушливого погляду, зовсім не стежив за дискусією – пріоритетніше, напевно – було перейти на наступний програмний етап, ніж вислухати гостей. Ще одна пригода відбулася під час включення з Харкова. Жіночка не менше 50 секунд формулювала своє запитання, при тому, що пан ведучий її постійно підганяв, і тут до студії прийшла Валентина Семенюк (вона спізнилася). Віктор Павлюк був далекий від зніяковіння і одразу ж, незважаючи на жіночку, яка ледь мікрофон тримала в руці, перебив її, оголосивши: «До нас приєдналася Валентина Семенюк. Дякуємо, пані Валентино...У нас розмова про приватизацію... І без вас вона була цікавою...». На останнє зауваження керівник Фонду держмайна змогла хіба що засміятися, а питання бабусі з Харкова, звісно ж, було забуте...

Цікаво, що під час усіх прямих включень і тих моментів, коли камери не були спрямовані на ведучого, з ним намагався поговорити вже згаданий кандидат у київські мери. Весь його вигляд демонстрував незадоволення. Так само собою і приходило на думку: незадоволення від чого? Від викинутих, як йому здавалося, намарне грошей?

В якийсь момент від пана Черновецького навіть пролунала пропозиція до ведучого помінятися з ним місцями, йому, мовляв, знову слова не дають. Та і взагалі, цей недоречний гість (який за сумісництвом ще й голова «Правексбанку») постійно виконував роль світового судді, не забуваючи при цьому насичувати свої тези словами «Как кандидат в меры Киева...», та «Я бы прежде всего спросил у народа...» тощо. Після однієї з відповідей вельмишановний Павлюк поставив уточнююче запитання: «А що ж ви будете робити з пільгами для киян?». І тут Леонід Михайлович благородно вимовив: «Оставлю».

І це, знову таки, а) – не стосувалося проблем приватизації; б) виглядало як просто лизоблюдство з боку ведучого. Чи він просто допомагав Черновецькому викладати позиції його виборчої програми?

Після ефіру я вирішив просто прямо запитати деяких гостей: як їм ефір?

– **Добрий вечір, Вікторе (Віктор Павлюк, ведучий - «ТК»), Інтернет-видання «Телекритика»...**

– О Боже, «Телекритика»! Ну, це наші великі друзі, колеги. Наталці привіт. Ви завжди об'єктивно про нас пишете.

– **Леонід Черновецький проплатив цю передачу?**

– Ні, вона абсолютно безкоштовна.

– **А чому тоді, якщо всі гості так чи інакше говорили про приватизацію, Леонід Черновецький говорив про життя Києва?**

– Я не знаю, це його справа.

– **Чому ви допомагали йому викладати позиції його передвиборної програми, запитуючи про пільги?**

– Це була просто репліка ведучого, просто репліка.

– **Добрий вечір, пане Василю (Василь Гладких - «ТК»), інтернет-видання «Телекритика». Вам не здалося, що ефір був не збалансований?**

– А вы это лучше у ведущего спросите!

– **Я вже запитував.**

– Так вот спросите еще раз, может, у него совесть проснется. Мне, знаете, после такого вообще ничего не кажется

– **Добрий вечір, пане Сергію (Сергій Терьохін - «ТК»), інтернет-видання «Телекритика». Сьогоднішній ефір був збалансований? Ви задоволені тим, скільки часу відводилося на ваші відповіді?**

– Я не хочу це коментувати. Це не цікавий формат. Тут людям не потрібні відповіді. Їм потрібне саме існування програми, як проекту передвиборчого.

– **Вам не здалося, що Черновецький проплатив передачу?**

– Зробіть простіше – візьміть весь хронометраж і подивіться, скільки часу зайняв пан Леонід.

У ніч з 26 на 27 березня 2006 року центральні телеканали запропонували глядачам 7 телемарафонів та 2 спецпроекти. Наступні чотири тексти присвячені виборчим телемарафонам, якими їх побачили автори «Телекритики».

ПРАЗДНИК ТЕЛЕВЫБОРОВ

Наталья Лигачева, «Телекритика», 28.03.2006

Первое и главное: ночь выборов — с 26 на 27 марта — на центральных телеканалах засвидетельствовала, что **впервые Украина вместе с демократическими выборами получила и демократичное их освещение.** Именно с 26 марта 2006 года телекритики, анализируя телевыборы, будут оценивать сугубо творческие решения разных каналов, а не политтехнологические спецоперации, как это было до сей поры. Во всяком случае, на это есть большая надежда.

И это, безусловно, победа Помаранчевой революции: разрушив систему «темников», систему единой ДЕЗинформационной политики в масштабах страны, тем самым она создала новый СТАНДАРТ для медиа. Когда нет тотальной общегосударственной цензуры, невозможно манипулировать общественным мнением в рамках одного-двух каналов, кому бы они не принадлежали, и какими бы ни были политические симпатии их собственников. Есть доля заслуги в этой произошедшей смене телеэпох, конечно же, и Президента Ющенко: он устоял перед соблазнами и советами «ястребов» в своей команде «нагнуть» так или иначе контролируемые телеканалы. Есть доля заслуги в этом и журналистов: не устояв во время этих выборов перед соблазнами «джинсы», в то же время они сумели вынудить медиасобственников и политиков быть гораздо более осторожными в попытках политического давления.

В итоге и теленовости, и телемарафоны 26-27 марта 2006 года в разных, от масштабных до камерных форматах — и на государственном Первом канале, и на «оранжевых» 5-м и «1+1», и на каналах Пинчука, и на «бело-голубых» ТРК «Украина» и НТН, и на других «малых» каналах (за исключением ТРК «Киев») — были достаточно плюралистичными, без особого педалирования каких-либо политических позиций. Безусловно, нюансы на каждом из каналов были — скажем, привычный «пофигизм» «Интера» ко всем политическим силам в комментариях журналистов и одновременно легкое подыгрывание гостям-регионалам. Или пафос «огромного количества нарушений на избирательных участках» на ТРК «Украина»... Но это были именно нюансы, полутона, не влияющие глобально на возможность граждан получить вполне адекватную происходящему в стране телекартинку. Телеведущий Виталий Гайдукевич — на мой взгляд, прекрасно прошедший телемарафон на **НТН**, — был грациозен в спокойно-ироничном отношении ко всем гостям студии, будь то Александр Мороз, Ксения Ляпина или Нестор Шуфрич. **5 канал** первым и честно рассказал во включении из штаба «Нашей Украины» о шоке, в который повергли данные экзит-полла команду «НСНУ», об отмене всех запланированных в штабе мероприятий. На **Первом канале** провели пресс-конференции Романа Зварыча, Евгения Кушнарева и Александра Турчинова, и в эфире этого же канала политолог Станислав Белковский сказал, что выборы стали политической победой вовсе не Партии Регионов, а Юлии Тимошенко. А ТРК «Украина», хотя, с одной стороны, и выдавала в эфир комментарии о ходе выборов почти исключительно от наблюдателей Партии Регионов и СНГ, в то же время не доводила тему нарушений и медленной передачи информации в ЦИК до степени «вселенского потопа» фальсификаций.

Второе телевпечатление. Следует признать, что телевидение и во время этой избирательной кампании было ФАКТОРОМ ВЛИЯНИЯ на массовую аудиторию. А если верить заявлению социолога Ирины Бекешкиной о том, что рейтинги «Нашей Украины» поползли вниз после интервью 23 марта Президента Украины Виктора Ющенко каналу «1+1», то даже ПРЯМЫМ фактором влияния. Но это было уже влияние НЕ манипулятивных технологий (или, допустим, НЕ СТОЛЬКО манипулятивных технологий), а вполне демократичное влияние через предоставление возможности политикам представить себя и свое видение путей развития страны, что называется, во всей красе. Безусловно, и об этом много писала «ТК», представление это пока еще было, за редкими исключениями в виде «Свободы слова» на ICTV или дебатов на 5 канале, художественной самодеятельностью. И со стороны политиков, привыкших работать локтями в «тени», а не бороться на уровне публичных программ. И со стороны телеканалов, не сумевших за короткое время после десятилетия жизни с цензурным кляпом во рту стать ответственными коммуникаторами между обществом и политической элитой, ставя последней вопросы по сути, а не транслируя бесконечный самопиар, контролируя ее шаги с точки зрения интересов обще-

ства, а не проплаченной «джинсы» или заказа собственника издания... И все же — прогресс налицо. Достаточно только вспомнить эфиры с Кучмой или Путиным времен 2004-го — с теле-суфлерами для Леонида Даниловича с заранее написанными ответами на заранее известные вопросы и с каждой заранее продуманной мелочью в так называемом «общении» журналистов с Владимиром Владимировичем — чтобы понять, насколько далеко мы ушли вперед. Реальность нам уже не пытаются сконструировать. А то, что и у политиков, и у журналистов пока еще плохо получается соответствовать реальности всамделишной, то это, верится, дело наживное. При одном, разумеется, условии: эффективной работе над ошибками. Скажем, власть явно недооценила именно эту новую роль медиа: не в качестве отбойного молотка, вбивающего пропагандистские гвозди в головы избирателей, а в качестве супермаркета, на стеллажах которого есть место товару всякому и разному, а, значит, чтоб тебя купили, надо **конкурировать** с себе подобными, а не рассчитывать, что и так возьмут...

То есть огромная ошибка власти и провластного блока «Наша Украина» состояла в том, что в течение всей предвыборной кампании они недооценивали важность ПУБЛИЧНОЙ борьбы с соперниками, что, плюс ко многому другому, способствовало повышению рейтингов оппонентов, вынесших из избирательной кампании 2004 года правильные уроки. Во время кампании-2006 бело-голубые вкупе с Витренко и Богословской, а также примкнувшей к ним Супрун выжали из публичности, из постоянного присутствия в телеэфирах все, что могли. Юлия Тимошенко при этом работала в привычном режиме митингов на майданах. «НУ» же, казалось, просто тупо почивала на лаврах выборов-2004, не обеспечивая себе информационных поводов для внимания СМИ к позитивным действиям власти и не принимая вызовы публичной дискуссии с соперниками, или принимая их так, что уж лучше было бы молчать, чем говорить. Как абсолютно точно сказал в эфире «Свободы слова» политолог Станислав Белковский:

«...влада, як це дуже часто буває в пострадянських країнах... оголошує, що вона є на 100% демократичною, але ще не навчилася на 100% вести політичну боротьбу в умовах реальної, справжньої політичної конкуренції, де влада і опозиція мають рівні права і рівний доступ до всіх ресурсів передвиборної кампанії. Влада в певній мірі проспала ці тенденції».

В то же время, думаю, уроки из избирательной кампании извлекут и те политики, которые не сходили с экрана телевизора — и все равно остались за чертой 3-процентного барьера! Телеприсутствие, очевидно, может стать значимым фактором влияния на избирателя. Только, во-первых, при резонировании с насущными для него проблемами (как, скажем, вопрос объединения команды «оранжевых», который, как оказалось, так и остался актуальным для электората Майдана). И при непересечении выборных посылов мелких партий с месседжами крупных игроков (вопрос русского языка и невхождения в НАТО остается важным для многих граждан, но пересечение позиций в этом и «акулы» в лице ПР, и мелких рыбешек в лице блока «Не Так!», и даже блока «Народная оппозиция» Н. Витренко практически не оставили последним шансов; то же самое и с блоком Костенко-Плюща). Похоже, избиратель даже более готов к партийной системе выборов, чем сами партии, так и не сумевшие сблокироваться.

Третье телевпечатление: впервые за много лет вполне адекватной на фоне всех других каналов смотрелась «Ночь выбора» на государственном **Первом канале**. То есть на сей раз Первый был пусть и не лучше, но и не хуже других — отличаясь порой в негативную сторону только в технических параметрах. В то же время совместный проект с **ТРК «Эра»** дал им не только время ночного прайма, но и вытянувшего на себе интерактив включений с разных площадок опытного ведущего Василия Климчука. Участие в проекте Коалиции общественных организаций «Усвідомлений вибір-2006» и Фонда «Відродження» дало возможность каналу заполучить к себе именно к 22-00 хедлайнера Национального экзит-полла Илька Кучерива. И позволило компенсировать явное отсутствие творческой возможности провести в прямом эфире сопоставимую, скажем, со «Свободой слова» политическую дискуссию возможностью подойти к теме выборов несколько с другой стороны. Первый канал предложил зрителям пресс-конференцию аналитиков, которые рассказали о том, в какой степени в программах основных партий и блоков были представлены важные, с точки зрения граждан, проблемы: коррупции, образования, здравоохранения и так далее.

Ну, а организация пресс-центра в Украинском доме, который был открыт и для камер других каналов, способствовала тому, что конкуренты цитировали сказанное политическими ньюзмейкерами именно в эфире Первого канала. Ведущие Юлия Бориско и Руслан Полищук справились с задачей оперативной редакции на появляющихся в пресс-центре Украинского дома гостей не хуже, скажем, своих коллег с «Интера».

Удачным, на мой взгляд, было и решение Первого канала начать выпуск «Новин» в 21-00 подробным сюжетом о срыве выборов в местные органы власти в Хмельницком. Помимо важности случившегося самого по себе, значимым было то, что именно государственный канал,

ассоциируемый с властью, которую оппоненты в течение всей избирательной кампании обвиняли в намерении фальсифицировать выборы и в использовании админресурса, дал подробный и объективный сюжет об этом.

Четвертое телевпечатление. Рейтинги масштабного проекта «**Интера**» «**Парламент будущего**» вполне сопоставимы с рейтингами проекта «**Выборы-2006. Телемарафон**» канала «**1+1**» и ниже рейтингов «Свободы слова». Это — несмотря на присутствие в эфире «Интера» большого количества именно первых политических лиц. И, по-моему, дело тут не в качестве работы журналистов «Интера». Была допущена, прежде всего, технологическая ошибка. Устраивать из ночи выборов шоу с «песнями и плясками» можно только в условиях наличия в стране одного, максимум двух телеканалов, когда зритель волей-неволей будет прикован к одной кнопке, что бы там не происходило. Или рассчитывая на исключительно специфическую аудиторию бесконечно лояльных к каналу зрителей (пенсионеры со старыми телевизорами без пульта дистанционного управления вряд ли были целевой аудиторией ночного выборного проекта!). Если же понимать, что когда у тебя на площадке поет пусть даже Святослав Вакарчук, а на других каналах в это же время оглашают данные экзит-полла, «рубятся» друг с другом Андрей Шевченко — Ольга Герасимьюк, Евгений Кушнарев — Олег Рыбачук, или на вопросы журналистов-экспертов отвечает Юрий Луценко, нетрудно догадаться, где в это время будет зритель.

И, наконец, **пятое телевпечатление!** Несмотря на разнообразие в выборном телеменю в ночь с 26 на 27 марта, несмотря на, казалось бы, огромное количество затронутых в теледискуссиях тем, несмотря на множество прямых включений из регионов, некоторые из которых — в частности, на «1+1» — шли в русле тех же дискуссий, когда региональные лидеры отвечали на вопросы экспертов, — несмотря на все это, телевидение так и не попыталось поискать ответа на **главный вопрос:** что означают зафиксированные экзит-поллом тенденции электорального выбора с точки зрения того, какой нашу страну, пути ее развития видит **НАРОД** Украины, жители разных ее регионов? В чем различие умонастроений избирателей, кроме банальной попытки объяснить все эмоциональным, а не рациональным выбором одних и жадной реванша других? В чем различие теперь уже не двух — как было в 2004, а трех Украин — Виктора Януковича (около 30 процентов избирателей), Юлии Тимошенко (около 20 процентов) и Виктора Ющенко (около 15 процентов). И что может-таки эти ТРИ Украины — то есть не три территории, а три части ГРАЖДАН одной страны — объединить? Представляется, что именно исходя из этого ГЛАВНОГО вопроса и надо было анализировать возможности тех или иных коалиций, их перспективы, в том числе и геополитические, и, главное, перспективы этих коалиций. Увы, этого не произошло на уровне КОНЦЕПТУАЛЬНОСТИ ни на одном из телеканалов. **Во всех дискуссиях народ, граждане как бы выносились за скобки, их не брали в расчет ни политики, ни журналисты — вновь демонстрируя непонимание того, что любая власть любой конфигурации невозможна без ОПОРЫ на умонастроения, на интересы разных групп электората.** Непонимание того, что обсуждать на самом деле нужно прежде всего не то, как объединить бизнес-элиты (это как раз не так уж и сложно, что немедленно продемонстрировала уже в ночь на 27 марта та же Партия Регионов, заявив о готовности блокироваться со всеми политическими силами), а то, как «сшить» «распоротый» не без усилий самих политиков народ. При этом, безусловно, важна и обратная сторона вопроса: с одной стороны — где ОПТИМАЛЬНАЯ грань между необходимостью «держаться» свой электорат, необходимостью выполнять предвыборные обещания, ОПИРАТЬСЯ на интересы граждан. И, с другой — осознанием политической элитой стратегических потребностей страны, которые могут в чем-то идти вразрез с электоральными ожиданиями, порожденными не без влияния «позиционных» политических войн...

Близко к подобной постановке проблем подходили. Скажем, в беседе в студии «Нового часа» на 5 канале исполнительный директор Международного фонда «Відродження» Евгений Быстрицкий отметил, что результаты экзит-поллов свидетельствуют о разделении электората, условно, на прозападный, пророссийский и тот, который ориентируется прежде всего на удовлетворение социальных потребностей. А объединить этот разный электорат, по мнению Евгения Быстрицкого, могут демократические, европейские ценности: верховенство права, прозрачность власти, возможность контролировать власть со стороны общества. Другой участник студии, научный сотрудник Института философии Константин Малеев, кстати, привел интересную статистику: по результатам некоего опроса, 65% граждан Украины ориентируется на европейские ценности. И только 35% ностальгируют по сильной руке... То есть ученые говорили именно с точки зрения интересов граждан и учета этих интересов политиками.

Об одной из основных проблем новой «оранжевой» власти (которая, кстати, проявилась в том числе и в ее неготовности к публичной дискуссии, о чем ваш автор писала выше), а именно: неумении и нежелании опираться на интеллектуальный потенциал интеллигенции, вместо заполнения партийных списков кем угодно, кроме профессионалов, способных продуцировать

идеи, развивать законодательство и так далее была готова говорить в студии все того же 5 канала известный политический обозреватель Ирина Погорелова. Увы, стесненный формат беседы, выбранный ведущим Романом Чайкой и потенцированным визави Ирины Погореловой – юным, насколько эпатажным, настолько и пустым литературным критиком Анатолием Ульяновым – не дал развиваться этой дискуссии в действительно значимую.

Были попытки говорить о концептуальных проблемах, стоящих перед украинским обществом и властью, и в студиях на «1+1». По-моему, наиболее адекватно – в двух из них. Первая состоялась в ночь с 26 на 27 марта, и в ней участвовал политологический «цвет» в лице Вадима Карасева, Андрея Ермолаева, Владимира Фесенко, Владимира Малинковича, Веры Нанивской и других. Вторая значимая студия состоялась на «плюсах» поздним вечером 27 марта, когда на канале появились-таки журналисты-тяжеловесы Юлия Мостовая и Виталий Портников. Вопросом о возможности коалиции – причем с конституционным большинством (!) – между Партией Регионов и БЮТ обозреватель российской редакции Радио «Свобода» Виталий Портников вынудил участников дискуссии со стороны политиков Евгения Кушнарева, Александра Турчинова и Петра Симоненко порассуждать о том, насколько значимы для них настроения собственного электората и насколько они готовы им соответствовать при принятии решений о коалициях. В выступлении заместителя главного редактора «Зеркала недели» Юлии Мостовой, наконец-то, было сказано о том, что в условиях мало обновляемого состава парламента с точки зрения качества депутатского корпуса политикам, и прежде всего «оранжевой команде», необходимо произвести работу над ошибками, ревизию взаимоотношений, вынести уроки из прожитого в течение последнего года с небольшим, и только после этого выстраивать конфигурации возможных коалиций. В том числе и публично обозначив механизм их создания.

В то же время, было немного странно наблюдать, как не только для политиков – что естественно – но и для телевизионщиков столь значительное опережение Блоком Юлии Тимошенко блока «Наша Украина», а тем более предварительные данные о возможной победе Леонида Черновецкого на выборах мэра Киева, стали шоком. Это свидетельствовало о практически сохранившейся заангажированности журналистов личными политическими симпатиями. Главное же то, что это продемонстрировало состояние аналитических служб телеканалов. Неужели, скажем, ни один из телеканалов не мог заказать социологам собственные исследования (как это делают крупные вещатели во всех западных странах), которые могли бы зафиксировать перевес этих политиков в последнюю неделю избирательной кампании? Неужели аналитики не могли предусмотреть разновариантность исхода выборов и соответствующим образом подготовить тележурналистов и телеведущих? Увы, анализировать причины столь значительного падения уровня доверия граждан к президентской команде на серьезном уровне также никто не был готов...

То есть, подытоживая ГЛАВНЫЕ телевпечатления, можно сказать, что на уровне репортажа наши телеканалы уже достаточно профессиональны. Некоторые каналы – «Интер», ICTV, «1+1», подтягивающиеся 5 канал, НТН – имеют и достаточно значимые технические средства для этого. На уровне же прогнозирования, на уровне анализа, на уровне организации дискуссий не поверхностных, а сущностных, увы, еще расти и расти. Впрочем, как ни крути, а все-таки лед тронулся, и это внушает оптимизм.

В целом же представить себе такой «вакханалии» свободы, плюрализма, журналистского поиска, которые проявились во время телевыборов-2006, еще полтора года назад было просто невозможно. В 2004-м украинское телевидение все более приближалось по своему формату то ли к советскому, то ли к нынешнему российскому, а порой – вспомним переход в синхронный режим телетрансляции в ноябре 2004 года трех каналов – даже к белорусскому телевидению. Нынче мы уже на пути к европейскому. С чем нас всех – телевизионщиков и зрителей – и поздравляю.

...ВИГЛЯДАЛО ТАК, НІБИ НАС, ВКОТРЕ ЗА НІЧ, ПОЗДОРОВИЛИ З НОВИМ РОКОМ...

Уляна Глібчук, для «Телекритики» / 27.03.2006

Найпотужніші спромоглись на «спецпроект». Перед 26 березня «1+1» проанансував унікальність свого дещо «мажорного» дітища. З унікальністю, в принципі, можна погодитись. Дійство це на «плюсах» виглядало багато, мов наречена царської крові. Починаючи від головної студії

та завершуючи кількома підрядними, де ніс до носа з почерговим гостем зустрічалась ведуча братія. Були ці гостьові тет-а-тети доволі непогані, викликаючи, щоправда, асоціації з новорічними вчистостями. Можливо, через яскраві софіти та інтимну атмосферу «тіпа» «голубих вогників» радянської доби. Така собі телепідсвідомість а-ля «ностальжі». У неї по черзі пірнали VIP-персони. Ведучі на горішньому тет-а-теті задавали ті ж самі питання, що й у головній студії. Може, тому важко було второпати доцільність цих перемовин. Гості механічно повторювали трюїзми, затерті протягом передвиборної кампанії. З думками та ідеями – убого та жалюгідно. Регіони – руський язик, демократи – штампи про демократію. Явно не вистачало Жиріка з його розмахом пацієнта буйної палати. Претендент на крісло столичного мера, Леонід Черновецький, сидів з відсутнім поглядом та розслабленими м'язами обличчя... Спокійно, наче перед смертним вироком, розповідав про ймовірність втручання до центрального серверу людей Омельченка. Довкола шелестіли зловісні тіні змови. Уява малювала похабні графіті.

Тим часом на 5 каналі, ICTV та Першому каналі склали коаліційний «кубик-рубик». «Наша Україна» з її недовідсотками виглядала пригнічено. Про це свідчили прямі підключки телевізій до головного штабу НСНУ. Відмінили заплановані прес-конференції та шампанське. Роман Безсмертний, з притаманною йому незворушністю, сказав: «Ініціативу формування більшості мусить взяти на себе переможець...». З архіву дістали кадри, де переможець публічно розплела косу і, кокетливо хихикнувши, сказала: «Бачите, справжня...». Інший чемпіон з явно президентськими нотками в голосі поздоровив народ України з правильним вибором та запросив до співпраці усі здорові сили. Виглядало так, ніби нас, вкотре за ніч, поздоровили з Новим роком. Коаліція, більшість, примара перевиборів з мільярдом бюджетних коштів у каналізації... І, знову ж таки, політологи та прогнози... Акробати пера та генії фарсу асоціювались зі сколіозом та діагнозом про обмежену рухливість думки... Далі іронізмів чомусь не йшло... На відміну від «1+1», канал ICTV з телеформатом особливо не морочився. Відбувся у популярній манері «Свободи слова». Модератор Савік Шустер. Цього разу учасники парламентських перегонів «перемовлялися» на місцях. Можна було б сказати, «перегавкувались». Інерція формату програми. Рученьки, ніженьки... Усе це сіпається та вимішує кашу передвиборної риторики. Крізь щілину артикуляційного апарату регіонщик Зубанов монотонив «Государство, конечно, жалко...». Картини Апокаліпсису, мовляв, пахне тотальним неврожаєм, прогноз погоди не дасть збрехати... Довели «помаранчі» народ до голодушних зомлівань. Що тут скажеш? Навіть Андрій Шевченко не витримав: «Країна чекає, коли ми, нарешті, розслабимо м'язи обличчя...».

Кілька слів про 5 канал... Скидається на те, що канал цей монополію на правду втратив. І слава Богу! Одні прихильники люблять його за порушення журналістських канонів, інші за те ж саме – ненавидять. Особливий стиль ведучих 5-го... Творець не кожному вділив почуття гумору. Тому підколючки та іронія теленарцисів не всім до вподоби... Глядачеві ніколи розмірковувати над природою особистісного від Скрипіна чи Яневського. Він або розважається або ж сперсердя перемикає канал... Дуже цікаво, з точки зору психоаналітика, виглядали аутсайтери. З ними ми ще набачимось, оскільки кожен з них малює перспективи, як мінімум, з позначкою плюс безкінечність...

ТЕЛЕМАРАФОН ПІД ДИКТОФОН

Костянтин Усов, для «Телекритики» / 28.03.2006

Парламентські вибори в Україні були: а) напруженими; б) дорогими; в) демократичними – принаймні, в такий спосіб на життя скаржиться голова ЦВК Ярослав Давидович.

Як уже писала «ТК», майже всі телеканали влаштовували передвиборний телемарафон з метою продати якнайбільшу кількість реклами та в онлайні інформувати людей, не задіяних у «перерозподілі влади», як просувається процес із бюлетенями, порушеннями, голосами та іншими речами, які притаманні виборам. Однією з масштабніших та найбільш релаксуючих програм у ніч виборів був телемарафон «Парламент майбутнього» на каналі «Інтер», який проходив у концерт-холі «Фрідом». Безпосередньо на головному майданчику марафону був присутній кореспондент «ТК», репортаж якого ми і пропонуємо нашим читачам.

Одразу акцентую на технічній оснащеності: інтерв'ю використовували одразу кілька знімальних майданчиків: при вході в концерт-хол, 2 майданчики на сцені, один «кулуарний», майданчик для коментарів політологів, студія «Інтера», а також безліч включень з регіонів, з ЦВК, зі штабів політичних партій, а також із корпунктів каналу «Інтер»: США, Москва, Німеччина, Тель-

Авів. Отож, техніки було багатько. Пресу зустрічали чемно – розміщували на другому поверсі, де столи рясніли фруктами та стравами. На першому поверсі засідали ВІПи.

Потрапивши в залу, кореспондент «ТК» одразу всівся на вигідне місце, щоб дзібати на всіх і кожного – аби нічого не пропустити. Ведучі, тим часом, робили артикуляційну розминку, на що необізнані в риторичі та дикції політики і гості реагували по-різному. Особливо Олександр Колодій дуже активно фізію свою трансформував. Далі – тест усіх кореспондентів, студій та камер – і ось марафон починається. Ведучі з захопленням вітають гостей, а годинники відбивають останні секунди до оголошення результатів екзит-полу. Представники різних партій прореагували однаково – ніяк. Очевидно, їм ці дані були відомі раніше. Поки телеглядачі бачили ввічливості з ЦВК, Москви та США, де ведучі сумним голосом розповідали про явку виборців, про реакцію оглядачів із країни їх перебування і так далі, кореспондент «ТК» із захопленням спостерігав радість і щастя, із якими перший президент незалежної України Леонід Макарівч Кравчук наминав м'ясо та картоплю. Сказавши вельмишановному «Нетаківцю» «Смачного», «ТК» поцікавилася профільним для нашого видання питанням:

– Леоніде Макаровичу, чому партії не приділяли уваги такому поняттю, як свобода слова у своїх програмах?

– Тому що народ завжди каже про пенсії, про зарплати, про комунальні послуги. А партії слухають завжди тих, хто голосує. Тих, хто розуміє поняття «свобода слова» – усього 4 відсотки. Тому партії користуються лозунгами саме для такого електорату, який справді визначає результати голосування.

Збагнувши, що відповідь остаточно і незворотня, а також те, що Леонід Макарівч досі не вгамував голод, кореспондент вирішив приєднатися до натовпу глядачів.

Непоганим було графічне оформлення телемарафону – особливо сама заставка: це була спурда така, із звичним для нас із вами скляним дахом, але височенна, з пневмоліфтами та футуристичним дизайном – справжній «Парламент майбутнього». Тим часом чисельні екрани почали демонструвати ролик про Олександра Мороза – лідера соціалістів. А в ролику цьому дуже яскраво та класно розповідалося і про зачин кар'єри Сан Саніча, і про її розвиток, а світлини показали витяги з недавньої молодості. Опісля герой ролику вийшов на сцену, де ведуча його розпитувала і про коаліцію, і про довіру екзит-полам? І ще там про щось. На жаль, як не гнався кореспондент «ТК» за Морозовим коментарем, але соціаліст виявився хутконогішим і... опа! – втік із концерт-холу. Наскільки стало відомо – до себе в штаб. На сцені ж «без бою» не здавався Святослав Вакарчук – виступав наживо, варто сказати. Одразу після цього пішов ролик про Кравчука, за шаблоном «Мороза», про який ми писали вище, а далі... Ані Лорак заспівала. Співала-співала, але під фанєру – це всі помітили.

Кореспондент «ТК» стежив – а хто ж із державних мужів активніше на молоду та симпатичну артистку реагує. І натрапив на экс-держсекретаря та экс-президента «Інтера» Олександра Зінченка, який йому на наступні запитання відповів:

– Пане Олександр, як вам те, як канали висвітлювали цю передвиборну кампанію?

– Я думаю, що це був величезний крок уперед. Безумовно, це не нагадує 2004 і 2002 рік, але ще треба дуже багато чого робити, оскільки ми маємо тільки контури свободи слова. Ще треба прожити декілька парламентських перегонів, щоб сказати, що свобода слова у нас перемогла остаточно і незворотньо. Наскільки я знаю, мало місце багато «джинси», був тиск на ЗМІ регіонального рівня. Для мене дуже дивна позиція центральних каналів, які, все ж таки, вибірково надавали ефір політичним силам. Саме ось ця вибірковість призвела до того, що суспільство не побачило дискусії по стратегії, по ідеології необхідних країні змін, були тільки політичні гасла. В Європі як відбувається: кожна партія-претендент має свою ефірну квоту, яку може вибрати або не вибрати. Не важливо, який ти номер. Головне – рівність можливостей.

– Але в Європі немає 45 партій!

– Я згодний, але для цього потрібно було поділити прайм-таймові і непрайм-таймові аспекти. Треба було, все-таки, дати можливість всім партіям бути почутими. Наша ж передвиборна кампанія пройшла у чорно-білих тонах. У нас був або піар, або антипіар.

– А чому партії не приділяли уваги свободі слова у своїх програмах?

– Це правда. Але, я думаю, що четверта влада за фактом ще не стала справжньою владою, не стала цепним псом демократії. Вона досі обслуговує систему влади. Хоча, я думаю, позитивна динаміка демократизації ЗМІ у нас є, і, на щастя, вона незворотня.

– Який перший закон, дотичний до ринку мас-медіа, ви запропонували б, якби пройшли до парламенту?

– Треба зробити спочатку, щоб це був РИНОК мас-медіа. Ми зараз маємо ЗМІ, але не маємо серйозного ринку. Ринок має бути заснований на ринкових засадах. Мені не відомо, наприклад, яким чином розподіляються частоти. Це, безумовно, рішення Нацради – але рішення такі чомусь

не завжди витримують критики. А ринок – це тоді, коли можна дійсно змагатися новим поглядом, концепцією. Глядач має вибирати кнопкою. Як на мене, технічні можливості ЗМІ настільки зростають, що засобів контролю за медіа існує все менше і менше. Я взагалі передбачаю, що наша наступна виборча кампанія буде набагато більш онлайнною. Це означає не записувати інтерв'ю об 11-й ранку, а тільки ввечері його крутити, а все видавати «наживо» і негайно. Ось тоді це буде прорив.

– Ну а нинішні теледебати вам як?

– Слава Богу, що вони взагалі були. Можна нарікати на якість, соціологію і ще багато всього. Але, слава Богу, іноді конструктивну думку можна було почути.

Невдовзі глядачі і гості мали можливість спостерігати беззаперечний талант Асії Ахат та її протеже – гурту «69», а також суперпупермена Віталія Козловського, які розважали вже дещо втомлену публіку. Між артистами «Інтер» вирішив деколи випускати політиків на сцену і ставити їм дошкульні запитання. Любов'ю народу користувалася пані Вітренко, яка вкотре заплювала нинішню і всі попередні влади нашої країни. Класним журналістським, а швидше – монтажним витвором мистецтва – був сюжет про сварки та бійки в парламенті. Упродовж того, як усі помирили з депутата Голуба, який сів дупою на головну трибуну сесійної зали, «ТК» побачила голову політради блоку «Пора-ПРП» Владислава Каськіва, який просто не зміг втекти від могутнього диктофона вашого кореспондента:

– Пане Каськів, шаблонне вам запитання: чому партії не приділяли уваги такому поняттю, як свобода слова у своїх програмах?

– Партії старого покоління неправильно розуміють функції держави: вони не дивляться, «праві» вони чи «ліві» – вони всі вважають, що держава повинна керувати – суспільством, людьми, мас-медіа. Це велика помилка. Тому і досі у нас немає розуміння, що ЗМІ як найбільш динамічний суспільний організм потрібно просто звільнити від опіки політиків і бізнесу. Якщо ми зараз отримали відносну свободу, то це тільки завдяки конкуренції між власниками медіа, а не самих медіа.

– Які процеси на медіаринку має контролювати майбутній парламент перш за все?

– Я вважаю, що жодні. Він має задавати правила. Коли ми вирішили проблему знищення єдиного інформаційного-координаційного центру, встановленого за часів Кучми на Банковій («темники»), постало запитання про залежність ЗМІ від своїх власників.

– Вам сподобалося, як канали висвітлювали парламентські вибори?

– Я погоджуюсь із думкою, що всі інформаційні програми куплялися – переважна більшість, принаймні. Але все одно це великий крок уперед, тому що це давало можливість політичним силам, нехай навіть таким способом, але отримати трибуну. Якщо ми говоримо про рівність можливостей, то її, звичайно, немає, але політична конкуренція збільшилася дуже сильно.

Розмову з Владиславом перервала музична пауза, оголошена ведучими: на сцені у сиквентальності з'явилися артисти з «формами»: Галліна та гурт СМС. Каськів, споглядаючи дівчат із СМС, не спромігся вимовити ані слова більше. Але нічого – диктофон «Телекритики» знайшов собі нову жертву – Василя Надрагу, члена Народного блоку Литвина:

– Чому, на вашу думку, пане Василю, партії не приділяли уваги такому поняттю, як свобода слова у своїх програмах?

– У нас все-таки очень много осталось такого, что было присуще Украине долгие годы: традиционное желание порулить, если приходишь к власти, ненавязчиво подсказать медиа – как осветить то или иное событие. Мы еще далеки от того, чтобы говорить, что мы свободное демократическое общество. Точка зрения о свободе слова зависит от того, где находится та или иная сила – во власти или оппозиции.

– Якщо пройдете до парламенту, то які закони стосовно медіа ухвалюватимете першочергово?

– Во-первых, у нас должен быть институт общественного телевидения и радио. Сегодня, когда СМИ являются собственностью отдельных личностей, я не хочу говорить олигархов, то трудно быть объективным такому СМИ. Нужно создать очень эффективный механизм демополизации СМИ.

Реально потрібно відзначити надзвичайно влучний задум організаторів телемарафону показати сюжети про відомих людей у політиці та про те, скільки коштують вибори для кожної із партій. З'ясували, що один голос коштує партії 60 гривень(!!!). Кожному вислову політиків із їх штабів «інтерв'ю» протиставляли коментарі політологів, присутніх у залі. Завершували концерт гурти «Алібі», «Авіатор» та «чадо» проекту «Шанс» – Олександр Вудський. Якщо цікаво, то спочатку Олександр був Воєвудський, потім – Вудський, далі – Вуд, і зараз він знову Вудський. Що ж, людина шукає свій образ... А для «Телекритики» та її кореспондента останнім коментарем стосовно свободи слова та медіа був коментар Андрія Шевченка, який знаходиться на 5 місці у списку БЮТ:

– Андрію, чому партії не приділяли уваги такому поняттю, як свобода слова у своїх програмах?

– Ми в цю кампанію бачили абсолютно віртуальну дискусію навколо російської мови як другої державної, та стосовно НАТО. Не можна дурити людей – немає законодавчих механізмів, які можуть зробити російську мову другою державною. А от тема свободи слова, збалансованості інформації, на жаль, не є пріоритетною для переважної більшості українських політиків.

– Які медійні закони прийматиме БЮТ ?

– Я можу говорити про свою роботу в майбутньому парламенті – у комітеті з питань свободи слова. Переді мною стоять наступні задачі: роздержавлення, починаючи з центрального державного телебачення і аж до районних ЗМІ. Друге – нормальні зарплати журналістів та оприлюднення реальних власників мас-медіа. І третє – зміцнення ринку, коли українським мас-медіа буде вигідно працювати, скажімо, на український ринок, а не на російський.

– Як канали висвітлювали ці вибори?

– Це був великий прогрес. Щоправда, кількість заказух і «джинси» була просто величезною. Відсутність нормальних дебатів і так далі. Точніше, дебатів я взагалі не побачив, бо країну цікавила дискусія між 3 основними гравцями: ЮТ, ЮЄ, ВЮ. Таких дебатів ми не побачили, бо всі учасники відмовилися. Друга проблема – канали не змогли зацікавити глядача нормальними дискусійними майданчиками – це велика втрата для телевізійного ринку.

МАРАФОН. ЛА-ЛА-ЛА-ЛА-ЛА-ЛА-ЛА...

Борис Бахтєєв, «Телекритика» / 29.03.2006

Саме цей приспів із відомої колись пісеньки угорського гурту «Неотон Фамілія» повсякчас виринав із пам'яті під час перегляду післявиборчих телемарафонів, якими частували глядачів ледь не всі телеканали. Бо були вони... навіть не так нудні, як малоадекватні й дуже часто нагадували дозвільні розмови, які нікого ні до чого не зобов'язували. За звичним принципом: життя саме по собі, телебачення – саме по собі. І от чому. По-перше, попри те, що підрахунок голосів затягнувся, лише канал **«1+1»** провів марафон не лише у ніч із 26 на 27 березня, а й удень 27, і вночі з 27 на 28 число. Усі ж решта діяли за заздалегідь розробленою програмою: ситуація ситуацією, а в нас є важливіші справи. Неможливо, звісно, засуджувати їх чи дорікати їм за пунктуальність – я й не маю цього на меті. Просто залишилося, можливо, суб'єктивне враження: побалакали – й розійшлися. Через те, що хоч би як змінювалася ситуація, а запропонувати, окрім монологів тих самих політиків, більше не було чого: політики все, що могли, вже сказали; не повторюватися ж, насправді?! Ну а політики казали те, що кажуть завжди, й те, що протягом останніх місяців казали вже неодноразово.

Усе ж таки, зовсім не того очікував я від післявиборчих марафонів. По-перше, на екрані практично не було дискусійності. Навіть **«Свобода слова»** Савіка Шустера (**ICTV**) у своїх останніх випусках усе більше схилилася до монологодчитання – аж поки не схилилася остаточно. (Щоправда, винятком став останній випуск програми, 24 березня, коли, нарешті, замість скандального епатажу, на мій погляд, свідомо провокованого Шустером та його командою як визначенням тем для обговорення, так і переліком запрошуваних гостей – ми побачили серйозну дискусію щодо принципових для країни проблем і принципових моментів виборчої кампанії).

По-друге, аж ніяк не політики, як видається, мали б бути героями цих марафонів, а політологи, журналісти, соціологи та інші експерти. Це мала б бути їхня ніч. Не просто гадання на кавовій гушці щодо того, яка буде коаліція, й коли її підпишуть – об одинадцятій чи о пів на дванадцятю, мало б бути предметом розмови, не якісь суто технічні – й тому не такі вже значущі – подробиці, а стан держави й суспільства, причини того, чому вибори принесли саме такі результати, а не якісь інші. Момент істини – от що мало б бути темою марафонів. Тим часом, експертів майже не було видно. Запрошений на «Свободу слова» Сергій Грабовський так і не здобув часу бодай для однієї репліки, хоч і звертався особисто до Шустера; на «Плюсах» на майданчику під гучною назвою «Майданчик експертів» експерти лише задавали запитання політикам та – як винагороду? – перед самим кінцем ефіру отримували можливість виголосити коротенькі резюме. Та й вузьке було коло тих експертів, десятка не набиралося.

«Інтер» пожвавлював монологи політиків, гучно названі «Парламент майбутнього», концертними номерами (не політиків, а поп-зірок), хоча ухилу в бік «Регіонів» це не приховало. Утім, завданий назвою формат дозволяв часто-густо узагалі абстрагуватися від щойно завершеного

голосування й пускатися у просторікування про далеке прийдешнє. **«1+1»** розводив довгі й нудні виступи політиків репортажами з партійних штабів та короткими документальними сюжетами. Виходить, у самих телевізійників було відчуття, що марафони в такій формі не є самодостатнім видовищем?

Отже, на телеекрані вчергове спостерігалось масове пришествя політиків. Ну а чого можна було чекати від них? Що вони почнуть відсторонено аналізувати те, на що тільки-но було витрачено стільки нервів та грошей? Що вони сповідуватимуться перед глядачами? Можливо, саме цього від них і чекали, але робили вони те, до чого звикли. Гарну міну за поганої гри. (Лідером, напевне, тут став Олександр Мороз, коли заявив: «Саме СПУ виграла вибори, і саме вона має стати центром будь-якої урядової коаліції»). Піарилися вони що є сили. А тому й марафони повсякчас виглядали так, ніби вибори закінчилися, а передвиборна кампанія все ніяк не може загальмувати, агітація все триває й триває. А ще видавалося так, що не лише політики звикли піаритися, а й журналісти звикли бути модераторами самопіару політиків й іншого ампула для себе вже не уявляють.

А глядачі? А їм було надано чудову можливість вірити тим політикам, яким вони вірили досі, й не вірити тим, яким не вірили. Ніхто нікого ні в чому не переконував, нових знань і нових аргументів, відтак, глядачам ніхто не пропонував. От заявила Наталія Вітренко на «1+1» про численні фальсифікації виборів та про вкрадені в неї голоси. Журналіст вислухав, подякував їй, і все. Хочете – вірте, хочете – ні, справа ваша. Немає дискусії – не народжується істина. Заявив (щоправда, у синхроні) якийсь добродій про численні факти використання адмінресурсу, так і не навівши жодного – теж можете вірити, можете ні, в нас, як відомо, свобода. На «Інтері» про численні порушення детально розповідав Василь Джарти – як і годиться, залишившись без жодного опонування. У Савіка Шустера російські гості запровадили нове у світовій політології та в міжнародному праві поняття: союзницька економіка. (Це така економіка, яку матиме Україна, коли Партія Регіонів очолить уряд.) На цьому відкритті не було кому зосередити увагу.

Кидалася у вічі переможна тональність представників Партії Регіонів, тональність людей, які віднині диктуватимуть свої умови. Раїса Богатирьова у «Свободі слова» навіть патетично вигукнула: «Ми йшли на вибори за свободою, за свободним вибором», – хоча супротивники ПР навряд чи з нею погодилися, а прихильники все ж таки вважали, що їхня партія йшла на вибори передусім за «поверненням зруйнованого добробуту», а не за якимись там цінностями абстрактного гуманізму. Принаймні, протягом усієї виборчої кампанії на цих цінностях Партія Регіонів не лише не наголошувала, а взагалі не приділяла їм помітної уваги. Навіть коли з'ясувалося, що помаранчеві сили можуть сформувати коаліцію, тональність регіоналів майже не змінилася.

Були в марафонах моменти, що не робили їм честі. На **«1+1»** один із ведучих повсякчас уживав слово «екзит-пул» – хоча насправді екзит-пол. У нічних новинах на **ТРК «Київ»** ведучий розповів глядачам, що існують два варіанти урядової коаліції: Партія Регіонів плюс БЮТ та Партія Регіонів плюс «Наша Україна». «Хоча БЮТ та «Наша Україна» кажуть про бажаність їхньої коаліції, але побачимо, що з того вийде», – не приховуючи повного скептицизму, додав він. Що навряд чи могло бути кваліфіковане як адекватність інформації й дуже скидалося на спробу видати оціночне судження за факт. Вночі вже 28 березня пан Борсюк завершив марафон на «Плюсах» пасажем про те, як добре було за радянських часів, як було просто, ніхто не нервувач через вибори, бо була одна-єдина партія. Присутній у студії Петро Симоненко аж засявав. Зрозуміло, що це був жарт – але ж є речі, якими не жартують. А сприйняв це на повному серйозі, скоріше за все, далеко не один Симоненко.

Савік Шустер припустився дії, яка була дуже схожа на відверту маніпуляцію. Російський гість Костянтин Затулін повів мову про нібито втручання Секретаріату Президента у хід виборів. Олег Рибачук заперечив. Затулін навів як приклад звернення Президента. Тут саме, перервавши хід розмови, Шустер влаштував голосування з запитанням: «Чи вважаєте ви, що Президент не підтримував жодну політичну силу?». Звісно, більшість відповідей була негативною, й задоволений Затулін поспішив звинуватити Рибачука у брехні: «Народ України мудрий, мудріший за його керівників». Але ж усно висловлена Президентом підтримка (за умови, коли політичні уподобання Ющенка ні для кого не є секретом) та втручання Секретаріату Президента у хід виборів – це абсолютно різні речі! Вийшло натомість так, ніби голосування підтвердило факт втручання Секретаріату.

Що ж до присутності російських гостей, то вона видається дивною сама по собі. Адже йдеться про внутрішньоукраїнські справи. Якби то була дискусія експертів – будь ласка, чому б і ні. Якби російські гості були присутні на правах експертів, у залі, й вставляли окремі репліки – теж було б усе гаразд. Але коли вони беруть участь в основній дискусії, на сцені, де виступають чинні українські політики, а йдеться про вибори в Україні – це сприймається не надто красиво. Ще менш красиво, коли російські гості починають повчати українських політиків. Тим більше,

що, окрім російських, гостей з жодної іншої країни до **основної дискусії** (за скоріше винятком, ніж правилом у випадку з присутністю на одній програмі Ніно Бурджанадзе) не запрошують. Таким чином, Савік Шустер навіює українським глядачам: Україна й Росія — це одне й те саме, російські політики — «свої» в Україні. Особисто мені важко зрозуміти, чому й навіщо людина, яка пишається своїми європейськими поглядами та довго мешкала на Заході, яка не приховує, що ситуація зі свободою слова в Росії їй далеко не до вподоби, щосили заштовхує Україну в Росію. Чи, може, таким є поставлене адміністрацією каналу перед ним завдання?

Було безліч моментів, коли просто-таки напрошувалися запитання до політиків — але технічні моменти підписання (а потім непідписання) майбутньої коаліції затулили все інше. От уночі на 27 березня надійшла інформація, що в Києві щось не те відбувається з підрахунками результатів виборів мера, що, нібито, десь є транзитний сервер. То це «щось» відбувалося з голосуванням лише на посаду міського голови чи взагалі з усім голосуванням по Києву? І чому так довго не надходило жодної інформації — хіба не доречно було пригадати листопад позаминулого року?

Коли увечері 27 березня в гостях у **«1+1»** був Олександр Турчинов, мова зайшла про валютне регулювання. «Курс гривні мусить бути прив'язаний не до долара, а до національної економіки», — щось дуже подібне сказав гість. Правильні слова, й хоч би яким був курс гривні — але ж під час урядування Тимошенко він весь час стрибав, тримаючи валютний ринок у стані постійної паніки! А паніка навряд чи так уже прив'язана до національної економіки. Більше того: ті часи залишили стійку підозру в тому, що хтось, хто мав стосунок до регулювання валютного ринку, грав на ньому, мов на біржі. Цікаво було б почути думку тодішнього голови СБУ саме про це. На жаль, тема не була продовжена ані журналістами, ані ведучими програми...

А тепер — про те, що сталося. І чого я не почув у жодному марафоні. Як і за часів Кучми, результат партії влади виявився істотно нижчим за той, який передрікали їй соціологічні опитування. (Хоча, заради справедливості — усе ж таки різниця ця була далеко не такою, як 2002 року у блоку «ЗаЄдУ»). Чи пояснюється такий факт тим, що люди все ж таки не припинили ставитися до влади з острахом? Чи багато людей досі не впевнені, що відкрито висловлена нелояльність до влади не несе в собі небезпеки? Укотре вже треба відзначити втрачені НСНУ можливості. Адже замість заклинань у рекламі варто було нагадати основні досягнення влади (хоча б рік служби в армії — те, до чого всі вже звикли й майже не згадують, що раніше було інакше; хоча б той факт, що центр Києва вже не завмирає паралізований, коли вулицею проїжджає президент) і додати: «Ми лише почали, давайте продовжимо». Перекоаний: така реклама була б незрівнянно ефективнішою за заклики: «Не зрадь Майдану!» — цілковито, до речі, тоталітарні по суті, коли не громадяни ставлять завдання перед владою, а влада перед громадянами.

Чим викликане мляве голосування в закордонному окрузі? Лише поганою організацією? Українці за кордоном уже не так тривожаться за майбутнє своєї країни? Чи вони вже не впевнені, що помаранчеві — то порятунок для неї? Може, вони розгублені чи просто не можуть розібратися, що ж насправді тут відбувається, хто правий, а хто винний?

Коли аж до вечора 27 березня показники Партії Регіонів за підрахунками були істотно нижчі за такі показники за екзит-полами, так і кортіло розпитати ПР: якщо остаточно виявиться, що дані екзит-полів є істотно вищими, ніж дані підрахунків, чи не буде Партія Регіонів наполягати на підсогованості офіційно оголошених результатів? Чи не буде вдаватися до акцій протесту?

Чому, попри зниження прохідного бар'єра, до парламенту не пройшли «малі» партії? Можливо, проти них зіграла заборона на публікацію результатів соціологічних досліджень за два тижні до виборів? Також одне з можливих пояснень: прийшовши на дільниці, багато виборців, що збиралися проголосувати за «Віче» чи «Пору—ПРП», не маючи даних про їхні перспективи, окрім усвідомлення того, що ці партії є такі малими, вирішили, все ж таки, проголосувати напевне, за партії, які неодмінно пройдуть. Ще одне можливе пояснення: коли агітація ледь не всіх без винятку партій та блоків була ледь не позбавленим змісту калейдоскопом веселих картинок (чи не було це підсвідоме прагнення копіювати БЮТ із його серцятами?), малі партії просто загубилися в масі технологічних та маргінальних проектів. Утомлені від кількомісячного мерехтіння перед очима невідомо чого, виборці голосували не завдяки побаченій і почутій рекламі, а за старою пам'яттю — за тих, про кого мали уяву ще з минулих виборчих кампаній. А чогось виразно свого, такого, що змушувало б звертати на себе увагу, що виокремлювало б із загального ряду, ці партії не знайшли. «Пору—ПРП» вирішили вести українеполітизовану кампанію, зробивши ставку на особу Віталія Кличка. (Чесно кажучи, телеролик, у якому Кличко тримав на руці чи то орла, чи то яструба й пильно дивився йому в очі, особисто в мене викликав із пам'яті лише єдину асоціацію — слова Отця Федора з «12 стільців»: «Эх, орлуша, орлуша, большая ты стерва!»). Що ж до «Віче», то його апелювання до середнього класу з ретельними підрахунками доходів громадян розбивалося об одну річ: питання належ-

ності чи неналежності громадянина до середнього класу не визначається за допомогою майнового цензу. «Середній клас» – то якісне, а не кількісне поняття. І в будь-якому разі масові ходи одягнених у символіку «Віча» студентів та розмахування прапорцями – то не той аргумент, який може в чомусь переконати середній клас.

Олесь Доній у декількох синхронах заявляв: «Державний капіталізм закінчився. Бізнес викупив партії, всі партії». І це звучало так, ніби Україна зробила в цьому великий крок назад. Насправді мало хто стане заперечувати: за часів Кучми бізнес теж володів провладними партіями, а разом із ними – й державою. Тепер бізнес, що володіє партіями, став конкурентним, а відтак, про викупленість бізнесом держави мову якщо й можна вести, то набагато меншою, ніж раніше, мірою. Власне, поява конкурентного середовища означає дуже важливу річ: поняття «олігарх» (бізнесмен від влади, людина, що стала лідером бізнесу не завдяки перемозі в конкурентній боротьбі, а була призначена в лідери владою) в Україні ще далеко не зникло, але поступово зникає в його прямому розумінні. Недаремно ж олігархами тепер найчастіше звать просто дуже багатих людей, використовуючи це слово в переносному розумінні, як вдалу чи ні, але метафору.

І Володимир Малінкович, і Вадим Карасьов («1+1») вели мову про бажаність широкої помаранчево-біло-блакитної коаліції. Мовляв, об'єднання еліт об'єднає Україну. Але ж еліти не живуть на окремій планеті! Як на практиці можуть об'єднатися ті, хто декларує чесність, із тими, хто фальсифікував вибори? Ті, хто втілює свободу слова, з тими, хто чинив гоніння на вільні ЗМІ? Ті, хто виступає за законність, із тими, хто вважає, що великий бізнес та влада мають жити за іншими, ніж усі решта громадян, законами? Ті, хто проголошує (хай поки що лише на словах) модернізацію з тими, за чиїми уявленнями сильна Україна – це вугілля та чавун? Нарешті, якщо всі, хто пройшов до парламенту, об'єднуються в єдину коаліцію, чим це принципово відрізнятиметься від радянської однопартійності? І чи не в такому разі буде знехтувано вибором громадян, які, обираючи між різним, обрали саме те, що їм підходить, а не щось загальносереднє?

До речі: тоді як політики ведуть мову про необхідність об'єднання України, покладення краю розколові її на Захід та Схід, вибори засвідчили: знайшлася-таки політична сила, яка це об'єднання втілила в реальність. Якщо не взагалі, то у ставленні до себе вже точно. Йдеться про опозиційний блок «Не Так!»: його лідера Леоніда Кравчука на Заході та в Центрі вважають кучмістом та компартноменклатурником, а на Сході – націоналістом. Поміж тим, фактові непроходження нетаківців до Верховної Ради, його наслідкам практично ніде не було приділено уваги (якщо не зважати на поодинокі репліки, здається, Каськіва у «Свободі слова» про те, що «Шуфрич – то вже історія»), тоді як постаті з «нетаківського» списку досі були дуже помітними не лише в парламенті, багатьох із них справедливо вважають авторами й будівничими тієї політичної конструкції, що здобула назву кучмізму.

Що ж до різнобарвної коаліції, то дуже цікавими були б спроби прогнозів от щодо чого: чи не виставить Блок Юлії Тимошенко своїм помаранчевим партнерам свідомо неприйнятні умови, чи не вимагатиме для себе всього? І навіть не через амбіції, а задля того, щоб спровокувати «Нашу Україну» на переговори з Партією Регіонів і, відтак, залишитися у свідомості суспільства єдиною помаранчевою силою, що «не зрадила Майдану». А якщо таке станеться, чи вистачить у лідерів НСНУ вміння стримувати амбіції та дипломатичного хисту, щоб на такі переговори не піти – скажімо, заявити про відмову від участі в коаліції, спровокувавши тим самим уже БЮТ або на переговори з Регіонами, або на обмеження претензій? Чесне слово, таке обговорення було б набагато цікавішим за технічні подробиці.

У Києві, в демократичному свідомому Києві вибори міського голови виграв кандидат, що протягом тривалого часу підготовував електорат. Так, можна сказати, що вибори виграв не стільки Черновецький, скільки Не-Омельченко. За відомим принципом, воду в акваріумі треба час від часу зливати, надто ж коли це не акваріум, а унітаз. Так, динаміка завжди краща за болотну статистику хоча б через те, що дає змогу впливати на результат та остаточний вигляд системи. Так, Черновецький допомагав пенсіонерам та малозабезпеченим. Але ж Київ – то місто не лише пенсіонерів та малозабезпечених! І викладати допомогу з власної кишені та робити так, щоб пенсіонери не потребували чийсь допомоги – то різні речі, до того ж, боюся, не вирішувані на рівні одного окремо взятого, хай і столичного, міста. Колись давно Черновецький протестував проти нищення історичної забудови столиці – але давно вже про це не чути. Як не чути від нього ні про що інше. Києве, свідомий Києве, що сталося з тобою?

Що ж, після сп'яніння свободою приходить похмілля. За будь-якого розвитку подій авторитарна складова української політики зростає. Виходячи з особистісних якостей Президента та обох кандидатів у прем'єр-міністри, гадати з приводу того, до якої міри глава уряду стане-таки першою особою в державі, не доводиться – до дуже значної. Причому, реальною стає перспек-

тива того, що в разі невдачі «авторитарно-демократичного» прем'єрства Тимошенко (зрозуміло ж, у разі призначення Леді Ю главою уряду) наступного разу альтернативою для виборців вже стане не демократія, а «класичний» авторитаризм – бо «демократію ми вже спробували», бо «демократія – то безлад». От на цій фразі зловив себе на думці: а, зрештою, в чому виявляється таке вже безладдя? У чому реальному та конкретному? Принаймні, на рівні пересічного громадянина безладу більше не стало; узагалі мало що змінилося. Але ж переконані багато людей: держава стала ледь не некерованою! І тут, видається, значною є заслуга засобів масової інформації. Для дуже вже багатьох із-поміж них свобода, яку вони отримали, полягала у смажених фактах та пошуку полунички замість реального інформування та у пророцтвах: «Усе буде погано, а потім буде ще гірше, й не сподівайтесь» замість аналітики. У засиллі чорнухи замість виваженості та об'єктивності. ЗМІ мусять-таки визнати: уявлення пересічного громадянина про ситуацію в країні є гіршими, ніж сама ситуація, завдяки передусім їхнім зусиллям.

І все ж таки, ще не все, здається, втрачено: до виборів небагато політологів прогнозували можливість формування помаранчевої коаліції без залучення «болота», сторонніх сил. А виявилося, що така можливість є. Чи стане розуму і відповідальності і у політиків, і у ЗМІ, аби нею ефективно скористатися?

СВОБОДА ПРОВОКАЦІЇ?

*Борис Бахтєєв, Наталія Лигачова,
«Телекритика» / 04.04.2006*

Скільки існує на телеканалі ICTV програма «Свобода слова», стільки глядачі сушать голови над загадкою: яким є принцип добору тем у цій програмі? Іноді вони актуальні, іноді – аби про щось поговорити, іноді – відверто нудні й надумані (принаймні, для українського, а не російського, глядача – як от із питанням про зовнішньополітичну орієнтацію України, яке було темою програми трохи більше двох тижнів тому). Минулої п'ятниці, 31 березня, тема програми була просто-таки провокативною. Коли весь інформаційний простір заповнений прогнозами щодо майбутньої урядової коаліції, майже не було сумніву, що про це йтиметься й у «Свободі слова». Виявилось інакше – темою стало питання перерахунку голосів виборців.

Хай руйнується Україна, але торжествує «Свобода слова», – такий девіз можна було вивісити в студії. Бо тема перерахунку голосів несе в собі величезний деструктивний заряд. Розмови про фальсифікацію виборів можуть дестабілізувати ситуацію в країні, загнати її в глухий кут, із якого немає законного виходу. Тим більше, розмови, що ведуться на такому-от рівні, коли доказів нема (їх – таких, що не викликають сумнівів і не могли бути організовані навмисне, саме з метою поставити під сумнів чесність проведення виборів – ніхто з присутніх у студії не надав), але є загальна впевненість, загальне переконання, яке просто-таки випромінювалося з екрана.

«Свобода слова» від 31 березня скидалася на масовий сеанс гіпнотизування – з серії тих, які проводив колись Анатолій Кашпировський. Глядачам утовкмачували ідею про сфальсифікованість виборів у позалогічний, позааргументаційний, позадоказовий спосіб. На рівні: «Є така думка», й не більше. Адже «математичні» викладки Наталії Вітренко щодо того, що в місцеві органи влади за її блок проголосували більше виборців, ніж у тих самих населених пунктах – до Верховної Ради, не тягнуть більше, ніж на інформацію до роздумів і самі по собі ніяким доказом не є. Як, до речі, й її викладки в одній із попередніх програм: мовляв, якщо 62% (яка точність!) українців – проти НАТО, не можуть вони, за переконанням Вітренко, голосувати за помаранчевих. Демонструвати порожні протоколи з підписами та печатками без доведення того, що й підписи, й печатки не є підробленими, є таким самим прийомом. Тим більше, що майже ніхто з глядачів тих протоколів ніколи в очі не бачив.

Я в жоден спосіб не стану стверджувати, що підтасовування результатів не було й бути не могло. Але тема ця є такою, висвітлювати яку треба дуже й дуже обережно. Як то кажуть, у білих рукавичках. На жаль, свобода слова протягом останнього року набула в Україні форми свободи роздавати звинувачення, не даючи собі клопоту їх, ці звинувачення, доводити. У даному разі йшлося про одне з небагатьох досягнень помаранчевої влади, яке є очевидним і, здається, не може підлягати сумніву: демократизацію усіх суспільних процесів. Утім, це аж ніяк не заважає слову «адмінресурс» лунати повсякчас – без жодних пояснень, без жодних прикладів. «Помаранчеві при владі, отже, вони використовували адмінресурс», – такою є логіка цих звинувачень, хоча жодного прикладу примушування до голосування за НСНУ в навчальних

зкладах, лікарнях, тощо, жодного прикладу заборони на агітацію ніхто не навів, а в пенітенціарних закладах, наскільки відомо, першість (за такого «шаленого адмінресурсу») здобув Блок Юлії Тимошенко – саме результати голосування в цих закладах з'явилися в доповідях ЦВК найпершими. Тож, під сумнів поставлено реальне досягнення постреволюційної влади, реальну демократизацію.

Навряд чи цього не розумів пан Шустер. От тільки... З чотирьох ініціаторів питання перерахунку голосів трьох – Блок Литвина, «Віче» та Блок НДП – пов'язують із особою Віктора Пінчука. Про зв'язок із Пінчуком четвертого ініціатора – Блоку «Пора–ПРП» – теж ходили різні чутки. Зв'язок із Пінчуком каналу ICTV є загальновідомим... Треба продовжувати?..

В Україні тільки-но відбулася політична реформа. Визнання виборів недійсними – як максимум, делегітимізація новообраної Верховної Ради з розширеними повноваженнями, а, отже, й делегітимізація наступного уряду – як мінімум. От що мало стати наслідком того сеансу масового навіювання, який влаштував Савік Шустер.

Так, протягом програми заявив Йосип Вінський (СПУ) про те, що то Партія Регіонів додала собі голосів. Так, дуже доречно згадав Петро Порошенко (НСНУ), що то лише тепер Нестор Шуфрич з СДПУ(о) підтримує Наталію Вітренко, що з ПСПУ. А от на минулих виборах в окрузі в Черкасах саме Шуфрича було оголошено переможцем, із чим Вітренко, яка балотувалася в тому самому окрузі, довго не погоджувалася й так само тоді наголошувала на фальсифікаціях.

Що ж до решти учасників, то, щоправда, не так уже багато з-поміж них звинувачували владу в прямому приписуванні відданих не за неї голосів. Більшість звинувачували владу в некомпетентності – мовляв, не змогла вона забезпечити та організувати вибори належним чином. Що ж, в багатьох випадках це дійсно так. Водночас, як відомо, виборчі комісії не підпорядковані ані Президентів, ані Прем'єр-міністрів, ані місцевим адміністраціям. Виборчі комісії формувалися тими самими партіями, багато з яких зараз волають про неправильний підрахунок голосів! А де ж ви раніше були?! Чому в безлічі випадків не надавали своїх представників до комісій, чому закривали очі на випадки явного підкупу членів виборчих комісій з боку партій-“важковиків”, чому мовчали, коли у деяких регіонах повсякчас відбувалися ігри з виборчими комісіями, з яких виходили, в тому числі і буквально за день до виборів, члени... Адже було очевидно, що все це відбувається не просто собі так, що певні процеси стимулюються деякими силами – і зовсім не владою...

Утім, збиральний термін «влада», за традицією, завжди кидає тінь саме на Президента та уряд. А от щодо відповідальності самих учасників виборчого процесу в програмі «Свобода слова» так нічого і не було сказано! Та й не могло бути сказано: адже, по-перше, знову серед дискусантів ми бачили лише представників політичних сил, експертів навіть серед неголовних учасників дискусії знову майже не було. Причому цього разу однакову позицію «ображених» результатами виборів (перерахувати голоси тотально по всій країні, через прийняття постанови ВР 4 квітня) представляли одразу п'ять дискусантів (Вітренко, Богословська, Супрун, Кармазін, Каськів). Тоді як і у «НУ», і у БЮТ, і у Партії Регіонів – представники яких були теж у студії «Свободи слова» – як відомо, позиції різняться між собою, тож авторам програми був відпочатку зрозумілим кількісний «розклад» сил у студії. До речі, у шерензі «ображених» мав бути ще й Шуфрич – але він несподівано й для ведучого Савіка Шустера, і для інших учасників програми зайняв позицію сприйняття результатів виборів такими, якими вони є – якщо не будуть надані реальні докази фальсифікацій. Чим, до речі, викликав дуже велике незадоволення Інни Богословської – і її нестриманість ще більше підкреслила спецопераційну «домашню заготовку» теми програми під інтереси тандема Литвина–Пінчука, яким зі зрозумілих причин конче був потрібен саме тотальний перерахунок голосів, аж до визнання виборів такими, що не відбулися. Адже не тільки політичні проекти, наближені Пінчука, не пройшли у нову ВР, а й блок Литвина, якому, між тим, поза всім іншим, ще й конче потрібна депутатська недоторканність...

Вже визнали всі: одночасне проведення парламентських та місцевих виборів створило дуже сприятливі умови для викривлення результатів голосування. І суто помилкового викривлення – через помилки у сортуванні та в підрахунках. І навмисного викривлення – адже контролювати, що відбувається з такою величезною масою виборчих документів, коли члени комісій працюють уже на межі сил, дуже важко. На жаль, учасники «Свободи слова» не змогли чітко артикулювати і цей очевидний факт: необхідності змін у виборчому законодавстві.

Натомість, фактично, замість розгляду питання можливих зловживань під час виборів, по суті, у перетині багатьох очевидних проблем, відповідальностей багатьох сторін процесу – дискусія у студії була підпорядкована одному питанню: як буде та чи інша політична сила голосувати 4 квітня у Верховній Раді щодо питання перерахунку голосів. І вся атмосфера у студії, від вже згаданого кількісного переважання прихильників однієї позиції до пафосу відомих «три-

бунів-популістів» Наталії Вітренко та Інни Богословської мали на меті настроювати аудиторію саме до «стимулювання» політиків до позитивної відповіді на запитання щодо підтримки перерахування голосів. Тим паче, що, як відомо – і це продемонстрував і присутній у студії Петро Порошенко – і в «НУ» є велика спокуса пояснити власну поразку БЮТу не прорахунками у діях та виборчій кампанії партії влади, а тим, що в них теж «голоси вкрали». Отже, така собі «програма прямої дії» – ось у якому форматі була задумана «Свобода слова» від 31 березня. Форматі, який має на меті не пошук істини через стимулювання широкої та прозорої дискусії, а безпосередній вплив на події через тонке маніпулювання питаннями полеміки, учасниками, контекстом тощо. Тим паче, що досвіду виготовлення саме таких форматів – як вже і у самого Шустера, так і у каналу, достатньо згадати відомі трансляції з Нікопольського феросплавного восени 2005-го, а ще раніше – проекти «Вуличного телебачення», фільм «ПІАР» тощо – вже вистачає. Щоправда, треба віддати належне Савіку Шустеру: впроваджує він такі спецоперації набагато тонше. Але ж, напевне, і ефективніше?!

Щоправда, саме цього разу результат програми для господарів ICTV був сумнівний: перш за все, завдяки початковій позиції проти тотального перерахування голосів більшості з тих запрошуваних у студію гостей, які репрезентативно представляють населення України. Також – завдяки вже згаданій позиції Нестора Шуфрича, а також тому впливу на Наталію Вітренко представника Партії Регіонів Олександра Пеклушенка – який був очевидним протягом програми, і який явно примусив Вітренко бути набагато стриманішою у своїх звинуваченнях. Також завдяки спокійній позиції представника БЮТу Олега Надоши, який із документами на руках зміг таки нейтралізувати підозру глядачів у заангажованості його сили щодо несприйняття перерахунку голосів, і перевести дискусію у площину права (спочатку – рішення судів, потім – рішення про подальші дії, на кшталт перерахунку голосів тощо).

І, у підсумку, також – завдяки позиції голови ЦВК Ярослава Давидовича, який наприкінці програми, в дещо вже зміненій атмосфері студії, навіть Вітренко зміг переконати, що спочатку, все-таки, треба офіційно **порахувати** голоси за протоколами з мокрими печатками (Наталія Михайлівна, врешті-решт, визнала: так ще ж, виявляється, немає результатів виборів!), а потім вже, за наявності судових рішень, вести мову про можливий **перерахунок** голосів там, де були дійсно доведені фальсифікації.

Голосування у студії «Свободи слова» наприкінці програми показало, що тих, хто вважав перерахування голосів непотрібним, залишилося більшість. Але вони втратили-таки 4% голосів. Між іншим, мабуть, через втому Савік Шустер знову себе видав, ось яким чином прокоментувавши результати голосування у студії: *«Итак, у нас было семьдесят восемь, двадцать два, а сейчас у нас семьдесят четыре, двадцать шесть. В принципе, больше людей, которые считают, что надо пересчитать».* **(У студії пішов гул невдоволення, ведучий виправляється)** *«Больше стало людей. Было двадцать два процента, которые считали, что пересчитывать надо. Их стало двадцать шесть. А большинство – не надо, семьдесят четыре, но этого большинства было семьдесят восемь».*

Але такий результат програми нікого не мусить заспокоювати: адже сумнів у суспільстві щодо несфальсифікованості виборів посяно. Між тим, навіть якщо голоси виборців було б таки перераховано, результати повторного підрахунку так само можна було б оголосити викривленими. Це, виявляється, легко.

Текст цієї статті дописувався в той момент, коли вже було відомо, що 4 квітня ВР не підтримала жодного з проектів постанови щодо перерахунку голосів. У той же час, в тому, що саме «точечний» перерахунок голосів після відповідних судових рішень, як і в тому, що винні у фальсифікаціях мають понести найсуворіші покарання – не сумнівається якраз ніхто. Але це не знімає питання про те, а чи ніхто з політичних сил не планував саме процес перерахування голосів використати для фальсифікацій або викривлення результату народного волевиявлення? Провівши, так би мовити, фальсифікацію подвійної дії – й викрививши справжні результати волевиявлення, й звинувативши владу в нечесності? Адже постфактум та в ситуації втоми й членів комісії, і суспільства в цілому це зробити, можливо, було б навіть легше.

І в цьому контексті знову і знову постає запитання: хто ж насправді визначає теми для обговорення у «Свободі слова»? І в якій ролі, з якими повноваженнями та правами виступає там Савік Шустер? Запитання, яке залишається у глядачів при всій повазі до проекту, який, безсумнівно, став подією українського інформпростору, особливо – у період передвиборної кампанії. Подією зі знаком «+» – але саме тому настільки й кидаються в очі проблеми очевидної небезсторонності авторів програми і ведучого в деяких темах.

РОЗДІЛ 5

ПРОБЛЕМИ ЗМІ ПІД ЧАС ВИБОРІВ–2006

Як і раніше, головною проблемою ЗМІ під час парламентської кампанії–2006 стала їх несвобода, юридична або фактична залежність вже не тільки від влади, як було в попередні роки, а й від бізнесово–політичних груп, що прагнули використати свій медіаресурс із максимальною користю. Як наслідок, більшість телеканалів працювали з порушенням професійних стандартів, подавали незбалансовану й не завжди правдиву інформацію. Кількість прихованої політичної реклами в інформаційному телеэфірі не зменшилась у порівнянні з 2004 роком, і відповідальними за її появу були не тільки топ–менеджери каналів, а також і редактори та журналісти.

Вияви політичної заангажованості, незбалансованості, продажності журналістів спричинили дискусію у медійному середовищі, яка відбилась і на шпальтах «Телекритики». Тексти Єгора Соболева та Євгена Глібовицького присвячені професійній етиці та стандартам української журналістики в умовах виборчої кампанії.

Адміністративний тиск щодо засобів масової інформації застосовували, особливо у регіонах, представники як влади, так і опозиції (там, де вона через представництво у місцевих радах контролювала комунальні ЗМІ). При цьому і влада, і опозиція категорично заперечували саму можливість застосування адмінресурсу і обвинувачували в цьому одна одну. Особливо пильно «Телекритика» стежила за діяльністю Першого Національного каналу, нове керівництво якого (восени 2005 року президентом Національної телекомпанії України Віктор Ющенко призначив Віталія Докаленка) намагалось реформувати державну телекомпанію і зробити з неї повноцінний загальноукраїнський ЗМІ.

У лютому 2006 року 5 канал став об'єктом широкомасштабної інформаційної кампанії, що мала на меті довести його незбалансованість і заангажованість. Канал, що був одним із символів Помаранчевої революції, обвинувачували товариші по Майдану – прибічники Юлії Тимошенко, якій на початку січня було влаштовано недружній прийом в ефірі програми «Час». Звинувачення у цензурі, нібито запровадженій на каналі його власником Петром Порошенком, та незбалансованості ведучих вечірнього інформаційного ефіру Данила Яневського та Романа Скрипіна були почасти обґрунтовані: 5 канал і справді виявляв надмірний ентузіазм в обстоюванні інтересів однієї з політичних сил.

Водночас певні ознаки свідчили про протистояння у колективі каналу. Ще наприкінці грудня 2005 року з каналу пішов Євген Глібовицький. 26 лютого один із засновників каналу, шеф–редактор Роман Скрипін, в ефірі програми «Час» попрощався з телеглядачами і заявив про намір піти з каналу. Щоправда, незабаром він змінив своє рішення і залишився на посаді шеф–редактора до 18 травня. Критика з боку журналістів, громадськості і політиків вплинула на менеджерів 5 каналу, примусивши їх змінити формат прайм–таймового ефіру. Ведучими програми «Час», скороченої до години, стали Наталія Мосейчук і Лідія Таран, а Данило Яневський, звинувачуваний у політичній небезсторонності та занадто емоційній поведінці, став співведучим програми «Новий час», що висвітлює переважно соціальні та культурні теми. Не вів ефіри і Роман Скрипін.

«Телекритика» висвітлювала події на 5 каналі у своїх матеріалах. Деякі з них, зокрема, інтерв'ю з власником каналу Петром Порошенком, ми пропонуємо вам у цій збірці.

А В ОСТАЛЬНОМ – ВСЕ ХОРОШО

«Чернуха» – фирменный знак государственного телевидения

Наталья Лигачева, «Телекритика» / 15.02.2006

Вряд ли порадовал Президента в четверг, 9 февраля, в день его выступления в парламенте в связи с ежегодным посланием к ВР, **Первый** – государственный – канал. Впрочем, вряд ли этот канал, имеющий наибольшее покрытие в стране, смог удовлетворить и любопытство тех сограждан, которым важно знать, как первое лицо государства понимает суть проблем, касающихся непосредственно их жизни.

Почти половина репортажа из зала Верховной Рады, который шел первым в выпуске **«Новин» в 21-00**, была посвящена драке нардепов-коммунистов с нардепами-нашеукраинцами перед появлением Ющенко на трибуне. Рассказ корреспондентки Анны Калины о тезисах, которые, очевидно, было важно донести Президенту до парламентариев, был предельно скуп. Цитируем соответствующие части репортажа «Новин» полностью:

РЕПОРТАЖ: Говорить Президент рівно годину. Секунда в секунду. Майже чверть виступу проминули про те (стиль отмечен мною. – Н.Л.), якою він отримав Україну рік тому. Найбільше Ющенко пишається тим, чого досяг у міжнародному житті. Україні надали статус країни з ринковою економікою, для її громадян спрощують візові режими. Ющенко хоче, щоб у 2007-му вона увійшла до Зони вільної торгівлі з Євросоюзом.

СИНХРОН: Віктор Ющенко, Президент України: «Разом з тим я неодноразово наголошую, що зміни... але... я наголошую» (Как вы понимаете, это шедевр монтажа, тем более, по отношению к главе государства! – Н.Л.)

РЕПОРТАЖ: Депутати майже весь час мовчали. Бомбу, що їх сколихнула, Президент притримав насамкінець. Ющенко не хоче бачити конституційну реформу лише у зміні відносин всередині трикутника «Президент – парламент – уряд». Тому не чіпатиме її лише до виборів.

СИНХРОН: Віктор Ющенко, Президент України: «Тому я пропоную такий план дій щодо проведення дійсно народної політичної реформи: створити конституційну комісію з представників політичних сил, громадськості, неурядових організацій, органів місцевого самоврядування, науковців, експертів з метою вироблення проекту нової редакції Конституції України. Провести все-народне обговорення виробленого проекту. Після цього проект нової редакції Конституції, опрацьованої конституційною комісією, винести на всеукраїнський референдум».

РЕПОРТАЖ: Про що Президент не говорив взагалі – це про газові домовленості. Це помітили усі в опозиції. Як і те, що Ющенко весь час читав. (...)

РЕПОРТАЖ: Одразу після виступу під аплодисменти всіх, окрім соціал-демократів (об'єднаних), Президент Ющенко пішов із залу. Потиснув руку спікеру Литвину і лише здалеку махнув рукою своєму Прем'єру, щоб уже через півгодини утрюх, нарешті разом, піти купувати мудрість.

А каких же конституционных изменений хочет Президент, нам так и не сказали, взамен только лишь – «зміни відносин всередині трикутника «Президент – парламент – уряд». Наверное, просто что-то с хронометражем не сложилось, посему пришлось сразу же перейти к президентскому «плану дій», и не беда, что для зрителя канала так и осталось непонятным, «дій» относительно чего... Наверное, есть сермяжная правда в том, что не так и важно в преддверии мартовских выборов зрителям **государственного** канала знать о внимании Президента к еще чему-либо, кроме международной политики, отношений с Россией и политической реформы! То есть, кроме того, что вызывает в обществе, в связи с действиями власти, наиболее неоднозначные реакции. О **позитивных** меседжах власти украинскому народу – тире – электорату, которые содержались в парламентском послании Президента, на **государственном** канале расскажут, очевидно, как-нибудь в другой раз. Может быть. Сомневаться в этом, правда, вынуждает гениальная – то ли по непрофессионализму, то ли по цинизму нескрываемости целей – верстка **заголовков** этого выпуска «Новин». Нет, первой главной новостью страны в этот день журналисты «Новин» таки назвали выступление Ющенко в парламенте. Зато второй ГЛАВНОЙ новостью страны, в их акцентировании, шла информация о том, что 30-летняя мать из Хмельницкой области «ледь не вбила двох шестимісячних дітей. Отримавши від держави 17 тисяч гривень допомоги, жінка день у день пропивала гроші. А малюків забувала навіть годувати». Ну, понятно, если сегодня **глава государства** – он же инициатор сей пресловутой помощи мате-

рям – на парламентской трибуне содеянным гордился, то надо же зрителю **государственного** канала наглядно продемонстрировать «цену» этой гордости! О типичности и распространенности продемонстрированного примера, понятное дело, заботиться журналистам главного канала страны не обязательно (или не рекомендуется?).

Впрочем, а чем такая верстка заголовков данного выпуска хуже, скажем, верстки уже непосредственно самого выпуска «Новин» в ВОСКРЕСЕНЬЕ, 12 февраля? Судите сами – вот с чего начинались в этот день ГЛАВНЫЕ новости страны: «Перепоვნені смітєві баки, бруд та щурі у дворах – таку перспективу пророкують Києву перевізники сміття. Вони кажуть, що через застарілі, дуже низькі тарифи працюють собі у збиток. Міська влада обіцяє належно оцінити працю евакуаторів відходів». Эта же информация стояла первой в заголовках «наиболее интересных» – как на сей раз сказала ведущая Юлия Бориско – новостей дня (между тем первые сообщения о конфликте в Киеве в других СМИ появились еще за несколько дней до этого. В самом безобидном случае можно предположить, что на Первом канале берегли репортаж специально к малособытийному воскресному дню). Второй «новостью» 12 февраля в «Новинах» шел репортаж о трудной дороге в школу детей с хутора Дернаки на Львовщине. Они «їздять до школи на возі. Дорога у сусіднє село недовга, однак через ліс і по бездоріжжю. У морози батьки неохоче відпускають своїх дітей на науку, бо добре знають ціну таких небезпечних для здоров'я подорожей». В самом репортаже нас познакомили с девочкой, которая вследствие таких путешествий уже получила инвалидность...

Две следующие леденящие душу новости «выходного дня» на Первом касались уже не Украины – они рассказали нам о снеговых заносах в США и скандале с пытками британскими военнослужащими заключенных в Ираке. И на том спасибо. Ведь, в принципе, никто не спорит: в эфире Первого канала нынче – ни слова прямой неправды. Но порой неправдой становится и определенная концентрация правды определенной направленности. Верстка, пропорции, тональность, акценты Первого канала вызывают много вопросов. Если, конечно, не уверовать вдруг в то, что «чернуха» для новостийщиков УТ-1 – это всего лишь фирменное блюдо для повышения рейтингов канала...

Я начинаю понимать причину нелюбви Виктора Ющенко к общественному ТВ после просмотра ТАКИХ новостей на единственном государственном канале страны, которым руководит назначенный лично Президентом, вопреки мнению большинства экспертов и вопреки результатам публичного конкурса, Виталий Докаленко. И впрямь, разве такой РАЗГУЛ свободы понта – простите, слова – мог бы допустить в редакционной политике канала любой Наблюдательный совет, половину состава которого представляли бы – при всех возможных политических раскладах – вполне адекватные профессионально и нравственно люди? Ну а если серьезно, то, кажется, нынешний руководитель НТКУ Виталий Докаленко просто не владеет ситуацией в дирекции новостей вверенного ему канала. Ну-ну, эффективный, эффективный менеджмент государственного вещателя в разгар избирательной кампании, ничего не скажешь...

Зрители итогового выпуска **«ТСН»** с Олесем Терещенко на канале «1+1» 12 февраля могли получить более адекватную информацию о выступлении Президента в парламенте с ежегодным посланием. Хотя вновь основное внимание – как и на всех других каналах в этот и предыдущие дни – было уделено той части президентского обращения, которая касалась конституционной реформы, однако все же было замечено, что *«Президент... у ранг головних державних турбот вивів реформу судів і правоохоронних органів, село, здоров'я, освіту та високі технології»*. Далее шла вполне здравая критическая нотка: *«Чіткої стратегії, як все це зробити, в документі експерти не побачили. Можливо, Президент залишив це для програми економічно-соціального розвитку на 2006 рік. Але вона все ще на шляху з уряду до парламенту»*.

Что же касается самого желания Президента – как это видят журналисты «плюсов» – *«залишатися головним політичним гравцем»*, для чего он *«фактично, оголошує політреформу-2»*, то очень доходчиво и внятно в программе было объяснено зрителю, что именно не нравится Ющенко во вступившей в силу политреформе, какими хочет видеть Президент последствия «политреформы-2», которую он намерен инициировать после выборов, и какие механизмы проведения инициативы в жизнь он предложил народным депутатам. Этот «базис», ставший затем вполне логично «плацдармом» для анализа Олесем Терещенко реалистичности президентских планов – подавался в программе через очень качественную анимационную графику. Впрочем, эта похвала граничит с критикой, поскольку количество текста, которое произносится в итоговых программах Терещенко в студии, просто зашкаливает, превращая телевизионный

проект в радийний. А отсутствие репортерских сюжетов на главные политические темы, да еще в течение первых 20 минут программы (как было в последнем выпуске за 20 февраля) — не может не вызвать, мягко говоря, изумления. Репортерам канала топ-менеджеры таких тем не доверяют? Или все-таки есть негласное «вето» на появление на «плюсах» комментариев от определенных политиков и экспертов? Комментарии, которых никакой анимацией в сюжетах не заменишь?

Общий вывод таков: наши телеканалы и телеменеджеры-телеведущие пока что только в поиске истинного баланса в подаче новостей, понимания реальной значимости того или иного события с точки зрения интересов общества. Жаль, что этот поиск путей к настоящей незаангажированности и настоящему профессионализму явно затянулся.

ЧИ ВПАДЕ У ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТЕ САМЕ, ЩО ВПАЛО У ЮЩЕНКА?

Сергій Грабовський, для «Телекритики» / 17.03.2006

Засоби масової інформації поки що користуються довірою українських громадян. Не такою високою, як одразу після Помаранчевої революції, але все-таки непоганою у порівнянні з іншими державними та суспільними інституціями. Скажімо, на початку виборчої кампанії, згідно із даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного наприкінці листопада 2005 року Фондом «Демократичні ініціативи» і фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс», наші співгромадяни найбільше не довіряли міліції (баланс довіри-недовіри становив — 35%), Верховній Раді України (—31%), суду та прокуратурі (по —34%), місцевій владі (—27%), уряду (—28%). Негативним був і баланс довіри-недовіри до Президента (не довіряли 53%, довіряв 41%, баланс —12%).

Довіра переважала тільки стосовно неполітичних інституцій — Церкви як такої (баланс довіри-недовіри +38%, українських засобів масової інформації +16% та Збройних сил +8%). Це робило роль українських мас-медіа у виборчій кампанії просто-таки унікальною: за умов достатньо глибокої недовіри до всіх владних інституцій хтось мусив об'єктивно показати загальні проблеми країни та варіанти підходів до їхнього розв'язання. А електорат на основі одержаної достовірної інформації мусив зробити усвідомлений вибір.

Довіра до мас-медіа продовжувала залишатися високою і після початку виборчої кампанії. Як засвідчило всеукраїнське опитування, проведене Центром імені Разумкова наприкінці січня 2006 року, вітчизняні мас-медіа на той час залишалися для виборців головним джерелом інформації про учасників виборчих перегонів. Реклама на щитах і плакатах, листівки, брошури, зустрічі з партійними лідерами і навіть спілкування зі знайомими — це все було другорядним джерелом інформації про суб'єкти електоральної кампанії у порівнянні з мас-медіа. Майже 67% виборців поклалися у цьому питанні саме на засоби масової інформації, і найбільше з них — на телебачення — 52,5% від загального числа опитаних. Утім, дивіться самі; ось якою була відповідь на запитання, на яке саме джерело найбільше покладаються респонденти щодо інформації про суб'єкти виборчого процесу: загальнонаціональні газети — 4,6%, загальнонаціональне радіо — 3,1%, партійні газети — 1,4%, місцеві газети — 2,4%, місцеве радіо — 0,8%, Інтернет — 1,1%, місцеве телебачення — 5,1%, загальнонаціональне телебачення — 47,4%. Дві останні цифри дуже показові: навіть місцеві телестудії користуються більшою довірою, ніж усі загальнонаціональні видання, разом узяті. Що ж стосується телебачення на загал, то довіра до нього була аж у шість з половиною разів більша, ніж до всіх інших українських ЗМІ.

Що й казати, вибори-2006 — це вибори під знаком TV...

А тим часом кожен фаховий журналіст знає, яка відверта «туфта» в останні місяці публікується ледь не у всіх друкованих та електронних ЗМІ, яка кількість замовних матеріалів пропонується виборцям, яке пересмикування фактів спостерігається навіть у респектабельних виданнях та висококласних телепередачах (про рекламні ролики мовчу). Чи впливає вся ця «лабуда» на масового виборця? На жаль, у березні не відбулося опитування, в якому було б прямо поставлене запитання про ступінь довіри до вітчизняних ЗМІ та до телебачення окремо. Але деякі висновки, беручи до уваги «дотичні» дані, зробити вже можна. Оскільки тут не йдеться про рейтинги партій та блоків, то ці цифри можна публікувати хоч до самого дня виборів, отож, скористуємося даними всеукраїнського опитування, проведеного згаданими вже Фондом «Демократичні ініціативи» та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» на початку березня, де було поставлене (серед інших) запитання: «Якщо Ви візьмете участь у виборах, як Ви обиратимете

партію чи блок?». При цьому 66,7% опитаних відповіли, що вже визначилися; хтось буде ходити на зустрічі з партійними лідерами, хтось ознайомиться з агітаційними матеріалами, хтось орієнтуватиметься на лідерів і – увага! – тільки 12,5% зазначали, що основним джерелом інформації для вибору стануть для них дебати партій у ЗМІ (на телебаченні та у газетах). Іншими словами, лише близько третини тих, хто ще не визначився зі своїм вибором, орієнтуватимуться на одержання інформації від мас-медіа, передусім, ясна річ, телебачення (бо де ж іще можна в усій красі відстежити дебати між політиками?). Звісно, остаточні висновки робити зарано, але, як на мене, вже очевидний вельми небезпечний симптом падіння довіри громадян до ЗМІ.

Отож, спостерігаючи ігрища в газетах та політичні танці на телебаченні, я постійно ловлю себе на думці: чи не стане наслідком усього цього, що діється зараз на наших очах, таке саме масове розчарування громадян у мас-медіа, яке маємо стосовно провідних політиків та державних інституцій? Згадаймо лишень, як рік тому довіра до Віктора Ющенка, Юлії Тимошенко, Юрія Луценка, до уряду, до міліції і навіть до Верховної Ради (яку в Україні завжди не дуже полюбляли) просто-таки зашкалювала. А зараз цей рейтинг упав до позначок, як видається, небезпечних і неприпустимих для демократичних держав. Якщо це ж станеться і з мас-медіа, на що тоді залишиться покладати надію українцям, котрі прагнуть чесності й об'єктивності у політичному житті – чи то на втручання Церкви у мирські справи, чи то на вихід у велику політику Збройних Сил.

ЄВГЕН ГЛІБОВИЦЬКИЙ: «КОРУПЦІЯ СЕРЕД ЖУРНАЛІСТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА Є ОДНІЮ З НАЙБІЛЬШИХ ПРОБЛЕМ»

Розмовляла Галина Ширшик, «Телекритика» / 17.02.2006

– Євгене, нещодавно стало відомо, що ви звільняєтесь з 5 каналу. У прес-службі пояснили, що ви припиняєте свою роботу в якості ведучого, але продовжуватимете співпрацю з телеканалом. Що мається на увазі?

– Я більше не працюю на 5 каналі. Власне, 30 грудня 2005 року було останнім днем моєї роботи в якості журналіста-новинаря. Моє життя в майбутньому буде пов'язане з медіа, новинами, інформацією загалом, але зовсім в іншій якості.

– Якщо не журналістом, то ким ви будете на 5 каналі?

– Я буду працювати консультантом, рекомендуючи, в першу чергу, ті чи інші кроки стосовно побудови ефірної політики та бізнес-складової телеканалу.

– Це буде штатна посада?

– Ні. Це зовнішня співпраця.

– Ви звільнилися з посади ведучого за власною ініціативою?

– Так. Бажання припинити роботу в якості ведучого і журналіста в мене було давно. Про це я говорив колегам, ще коли йшов з «1+1» півтора року тому.

– З чим це було пов'язано?

– Я поставив перед собою амбітніші цілі формування ціннісно орієнтованого і глобально конкурентного українського медійного ринку. Це велика мета, заради якої є сенс йти далі, а в журналістиці поступатись місцем молодшим колегам.

– Ким ви ще будете, окрім консультанта 5 каналу?

– Я консультиую ще кілька медійних структур, а також раджу бізнесу як ефективніше працювати з медіа. У мене немає політичних клієнтів. І, сподіваюсь, не буде. Принаймні, не під час цієї кампанії. У той час, коли багато моїх колег-журналістів пішли в політику, я залишився на медійному ринку. Господь був милостивий і не ввів у спокусу (сміється).

– У чому ви бачите свою нову місію?

– Медійники мого складу мають унікальний досвід з середини 90-х років, західну освіту і сучасні ліберальні цінності. Ми якісні і технологічні. Ми можемо дати ринку те, чого не потрафить ані покоління менеджерів-комсомольців, ані покоління чиновників післяреволюційного призову, ані фахівці-журналісти старшого покоління чи зовнішні радники з-за кордону. Саме сучасні молоді фахівці, у яких зібраний цей коктейль з цінностей, знань, навичок та досвіду і повинні зараз змінювати медіа-ринку. Інакше через кілька років він може виявитися не настільки конкурентним і цивілізованим, як би того хотілося.

– Які зміни можна буде побачити на ринку, якщо медіа керуватимуть ці фахівці?

– Ринок стане технологічнішим, конкурентнішим, а, значить, і якіснішим. На ринок тільки починає приходити усвідомлення того, що світ змінився і для того, щоб бути успішним, потрібно бути глобально конкурентним. Якщо місцева газета не буде ефективною, за пару років її місце може зайняти інша з власником з Польщі, Норвегії чи Сполучених Штатів. Тому, по суті, ця газета конкурує не тільки на місцевому ринку.

– Яким чином?

– Україна не сходить зі шпальт світової преси. Я постійно чую про Україну на BBC чи Аль Джазірі, а CNN має на своїй мапі погоди Київ, Львів і Одесу. Падіння кордонів знімає обмеження на рух капіталу, технологій і досвіду. Глобалізація означає, що на український ринок буде приходити міжнародний медійний капітал. Ми вже бачимо це по радіомережах, газетному ринку, і – поки що як спроби та переговори – по телевізійному ринку.

Тому зараз дуже важливо встановити правила гри на медіа-ринку. Бо після приходу нових інвесторів їх буде дуже важко змінити. Інакше ми можемо отримати голівудський сценарій бойовика про «беспредельних» маніпулятивних медіамагнатів. Без якісних правил гри ми ніколи не будемо знати, якими критеріями при прийнятті своїх рішень користуватимуться Борис Березовський, Руперт Мердок, Сільвіо Берлусконі та інші медійні інвестори.

Інше питання: що саме будуть купувати ці інвестори – захарашену ділянку землі для новобудови чи територію з розвинутою інфраструктурою? Якщо в першому випадку іноземний інвестор придбає «перепустку на ринок» за незначну суму, то в іншому – розвинені, прозорі, конкурентоспроможні медіа, за які платитимуться гроші зовсім іншого порядку. Поки що українські власники намагатимуться дорого продати не надто розвинені медіа. Але, думаю, скоро виявиться, що спекулятивний ринок достатньо обмежений. А це означатиме, що або ціни падатимуть, або власники медіа почнуть піднімати їхню капіталізацію, роблячи свої підприємства конкурентнішими і прозорішими.

Іноземні інвестори, які вкладатимуть капітал в український медійний сектор, не будуть займатися благодійністю чи просвітництвом. Вони зароблятимуть гроші. Тому, якщо ми хочемо, щоб процес заробляння медійними інвесторами грошей ще й приносив суспільну користь, влада має виставити розумні і зрозумілі правила гри, які спрямовуватимуть ринок у якість. Тоді українці зможуть повною мірою користатися з переваг поінформованості.

– Чи суттєво, хто купуватиме наші засоби масової інформації?

– Дуже важливо, щоб власником газет, радіостанцій, телеканалів був медійний капітал, а не капітал іншого походження. Профільний капітал, на відміну від капіталу немедійного походження, спроможний приносити з собою нові технології і вчасно реагувати на нові виклики.

Зараз багато медіа на ринку є такими собі «страховими полісами» для своїх власників. Через контроль змісту власники мають можливість оприлюднювати потрібні для себе меседжі. Це приклад ЗМІ для кількох чітко визначених споживачів, але годують цим продуктом широке коло. Прикладом може бути дореволюційний новинарний продукт на ТБ, який часто робився виключно «для Кучми». Зараз «Кучми» вже немає, але політичні інтереси часто заступають інтереси корпоративні.

Та зі зростанням конкуренції такі підходи стають неефективними, бо споживач матиме можливість обирати той носій інформації, який дбатиме про нього, а не про себе.

Критично важливою тут є стабільність влади, що деполітизувала б ринок. Якщо після виборів почнуться референдуми чи дострокові вибори, вони знову наповнять рекламні бюджети дурними політичними грошима.

– Євгене, на вашу думку, масовий прихід іноземних інвесторів виправить ситуацію, яка склалася на українському медіаринку, чи ні?

– Я не був би надто оптимістичним стосовно іноземних інвесторів. Так, ми бачимо, що щоденна газета «Дело», у яку інвестувала видавнича група «Ханделсблатт» (Handelsblatt Publishing Group, Німеччина. – Г.Ш.), є одним з перших ділових видань, яке задекларувало, що замовних матеріалів у ній не буде. Іншим виданням важко прийняти такі рішення, бо це та традиційна практика, з якої вони вийшли. Поки що мало менеджерів чи власників розуміють, що зароблять у результаті більше, якщо відмовляться від «заказухи», яка зараз формує основну частину їх бюджету.

– За останній час які медіа вас здивували?

– Позитивно?

– Так.

– Регіональні медіа. Вони часто мають в собі задатки, яких позбавлена столиця.

– Наприклад?

– Я думаю, те, що зробила «Львівська газета» для газетного ринку за останні три роки – це подвиг. Це ще одна кузня кадрів, яка дала ринку десятки спеціалістів. Подібні видання є й в інших регіонах. Просто Львів – на мою думку, чи не єдине місто в Україні, де є газетний ринок,

а не ринок політичних агіток. Також здивували «Салон Дона и Баса» в Донецьку і «Первая Крымская» в Сімферополі. Гарні газети.

– Чи помітні якісні зміни на вітчизняних радіостанціях?

– Фантастичними кроками рухається вперед радіо «Ера». Достойний продукт, і в майбутньому ця станція зможе встановлювати високі стандарти якості. Дуже цікавою видається львівський «РадіоМан», споріднений з польською мережею «RMF-FM» – однією з кращих станцій в Центральній Європі, яка має високі стандарти до якості інформації і класно прорахований формат. Це музична станція, яка має своїх кореспондентів в Іраку, Москві та Вашингтоні. Яка доносить до слухача невеликий за обсягом, але дуже якісний інформаційний продукт. І це хороший бізнес. Їхня українська спроба може добре вплинути на весь ринок.

Я радий, що не закрилася українська редакція ВВС: ми ще потребуємо її для становлення стандартів на українському ринку.

Цікавий експеримент – радіо «Київ». Якщо уникне політичного ангажування, то з часом зможе стати якісною міською громадською станцією, відмінною за музикою і тематикою від комерційних станцій. Але там ще є куди рости, особливо в новинах.

– А телеканали здивували чи ні?

– Ринок поки що більше вичікував і чекав, що скаже влада. «Інтер» та «1+1» вирішували питання своєї власності, інші учасники ринку з острахом спостерігали за тим, що одні вважають карою за маніпуляції та цензуру, інші – деполітизацією власності.

«Студія 1+1» переоснащується і стає набагато технологічнішою. Канал був найактивнішим гравцем на телевізійному «трансферному ринку». Люди, які теоретично могли зацікавити «1+1», переважно таки опинялися на каналі.

Ми побачили, що СТБ, Новий канал та ICTV не продовжили рух у бік профілювання, дотримувались попередньо закладених векторів, і Віктор Пінчук не продав цю трійку. Свої позиції укріпили М1 та інші профільні канали.

– А що ви можете сказати про 5 канал, який під час Помаранчевої революції значно вирвався вперед?

– Шкода, що канал не скористався своєю позицією. Тому що він був одним з небагатьох, якщо не єдиним гравцем, для якого після закінчення революції всі майбутні перспективи вимальовувалися виключно в яскравих кольорових тонах. Телеканал почав дуже активно рости, і десь, власне, в рості захлинувся. Фахівці бачать цифри і роблять свої висновки. 5 канал все ще може «вистрілити». За рік 5 канал отримав добрий досвід і напрацювання, які можна використати для часткового повернення позицій. Принаймні, доти, доки ринок визначає переважно не сила, а слабкість учасників.

Все могло бути зовсім інакше, якби ще минулої зими телевізійний ринок отримав від влади сигнал: «Працюйте, будьте якіснішими, і все буде добре. Будете брехати, маніпулювати, продовжувати використовувати ті самі технології, які використовували до того – будуть проблеми». Канали цього не почули. Вони довгий час не розуміли, чого від них хоче влада.

– А чого, на вашу думку, хоче нинішня влада?

– Влада хоче якихось правил, але неспроможна їх сформулювати. Тому цілий рік телеканалли чекали на якийсь політичний сигнал. Десь через півроку вони зрозуміли, що відсутність сигналів була, власне, основним сигналом.

Влада не сформулювала своє бажання кадрового очищення, яке було б дуже корисним. Я про це писав більше року тому в «Телекритиці». На місце старих кадрів, які здійснювали маніпуляції, мали прийти «чисті». Для мене шок, що в Секретаріат Президента призначають людей, які ще недавно співали осанну Васильєву. А що ж тоді говорити телеканалам?

Крім того, разом зі свободою, постали нові ризики, яких раніше не було.

– Які ризики маєте на увазі?

– Ми боролися за свободу слова – ми її отримали. Та виявилось, що політичну цензуру може змінити комерційний контроль за змістом. Корупція серед журналістського середовища зараз є однією з найбільших проблем. Звичайно, журналісти не люблять говорити про те, що вони беруть хабарі, розміщують інформацію, яка не є релевантною, брехливою і вводить в оману споживача. Власники та менеджери не люблять говорити про те, що вони є архітекторами цієї системи. У результаті, наслідки буде відчувати весь ринок. Тому що недовіра до однієї газети поширюється й на інші медіа. Корупція виявилась тим викликом, до якого ми не були готові, хоча давно знали про її існування. Цю тему треба обговорювати. Якщо, знову-таки, не буде встановлено загальних правил гри на ринку, буде дуже важко. Я можу зараз на пальцях однієї руки перерахувати медіа, які мають прописані норми внутрішньої етики чи професійні стандарти: 5 канал та Перший канал. «Львівська газета», наскільки я знаю, є першим українським виданням, близьким до підписання редакційної угоди, яка буде юридичним документом.

– Що ви можете сказати стосовно угоди про редакційну політику, яка є на 5 каналі? Це була звичайна декларація чи документ, який, все ж таки, регулює відносини між журналістами та власниками?

– Це документ, який має відчутний вплив. Він був початком принципово нових підходів. Угода про редакційну політику дала можливість сповненим зневіри журналістам побачити, що можна працювати незаангажовано і за стандартами. Важливо, щоб в момент, коли відбувається перехід медіабізнесу з сірого в білий простір, коли він легалізується і виходить з тіні, разом з іншими документами, такими, як штатний розклад, посадові обов'язки, інструкція чи положення про штрафи і премії, з'являлися виписані редакційна політика, книга стандартів, можливо, дрес-код чи ще щось – ті речі, які визначають стандарти, систему і правила гри всередині. Те, що було зроблено в 2003 році Андрієм Шевченком, Романом Скрипіним і Петром Порошенком, було першим кроком. Я досі вражений ризиковістю Петра Порошенка. Знаю, що його колеги-політики крутили тоді йому пальцем у скроні, а він дотримався взятих зобов'язань. Зараз це виглядає байкою, а тоді, в 2003 році, це був просто прорив. Проблема ж з цим документом на 5 каналі полягала і полягає в тому, що він не втискається в правові механізми, які мали би діяти всередині певним чином зареєстрованого телеканала. Сумно, що другого кроку з 2003 року не було. Показово, що жоден з підписантів подібного документа на НТКУ – ані Микола Томенко, ані Тарас Стецьків, ані Андрій Шевченко – зараз не мають жодного стосунку до цієї структури. Процес утворення стандартів не отримав продовження.

– Чи були після підписання угоди спроби втручатися у редакційну політику 5 каналу?

– Були, є і будуть завжди. У цьому і цінність системи – вона може відбивати удари і утримуватись від спокус. Не тільки з боку власника, а й з боку журналістів та редакторів. І це, власне, визначає, чи здатні сторони прийняти правила гри. Було декілька інцидентів, які давали підстави занепокоїтись. І я страшенно гордий за 5 канал за те, що проблемні моменти вирішувались на користь високих стандартів. Хоча помилки і проколи ставалися неодноразово.

– Петро Порошенко не приховує, що він контролює 5 канал. У «Львівської газети» – інша ситуація – прізвище реального власника не відповідає тому, яке зазначене в установчих документах. Наскільки важливо, щоб в угоді про редакційну політику стояв підпис справжнього власника?

– Прозорість є критично важливою складовою успішного медійного бізнесу. Написання одного з двома в умі не дозволяє медіа капіталізуватися. Ще раз наголошую – стандарти не самоціль. Це складова і відповідального джерела новин, і успішного бізнесу. Якщо власник не хоче себе розкрити, то що ще він приховує? Тим більше, коли відомо, хто реально стоїть за яким медіа.

– Які особливості управління медіа варто було б враховувати їх власникам?

– По-перше, медійний бізнес має дуже важливу людську складову. Тут зовсім іншу цінність має людина і її творчий потенціал. У 2001 за НТВ з командою Кисельова співвласник CNN Тед Тернер пропонував 300 мільйонів доларів. Без Кисельова цей канал стільки не коштував.

По-друге, зараз багатьом власникам, менеджерам і редакторам здається, що можна заробляти, торгуючи статтями і сюжетами. Але це дрібний бізнес. Втрата довіри і аудиторії вартує дорожче.

– Яким ви бачите український медіаринок завтра?

– Поки це питання візії сьогоднішніх архітекторів ринку. Питання правил гри досі не відпрацьовані і відповіді на них немає. Це питання до Президента, профільних відомств і, звичайно, учасників ринку. Крім того, ми психологічно не готові до істотних змін, яких зазнає ринок вже найближчим часом внаслідок технічного прогресу. Вже за кілька років Інтернет стане основним носієм інформації, витісняючи ефірних мовників. В Україні це може статись навіть скоріше, ніж в багатьох західних країнах, через відсутність старої інфраструктури, яку треба амортизувати. Нагадаю, що sms як технологія була запроваджена в Україні на чотири роки раніше, ніж у Сполучених Штатах.

Оператори мобільного зв'язку оголосили, що з 2008 року почнуть розгортати мережі широкосмугового бездротового Інтернету. По суті, відбудеться інтеграція телевізора та комп'ютера. Це дозволить одночасно дивитися кіно, замовляти піцу (не по телефону, а через меню), спілкуватись через ісд і робити ще щось. Це буде перший цвях в домовину традиційного телебачення.

– Як нові технології вплинуть на телевізійний простір? Чого, за вашими прогнозами, варто очікувати?

– Для сімейних телеканалів це повністю змінює програму. Тому що будь-який серіал, фільм, чи програму ви дивитиметесь не тоді, коли їх показуватимуть по телевізору, а тоді, коли ви захочете, скільки завгодно ставитиме їх на паузу, і, навіть, можете закінчити дивитись через місяць. Крім того, зникнуть чи трансформуються традиційні рекламні носії. І невідомо, як рекламний ринок працюватиме з іншими видами носіїв рекламних повідомлень.

– Інформаційні канали теж потребуватимуть певного переформатування у зв'язку з технічним прогресом?

– Зникає поняття прямого ефіру. Кожен канал зможе пропонувати альтернативні продукти одночасно. Тобто, якщо вас не цікавитиме якась тема, ви зможете її перемкнути чи просто вимкнути, і продовжувати дивитися той самий канал, але який розповідатиме вам про щось інше.

– А які, власне, перспективи у Суспільного телебачення?

– Зараз ми говоримо про Суспільне мовлення як про окремий телеканал чи радіостанцію. Це дуже легко, якщо є два телеканали, наприклад «Студія 1+1» та «Інтер», плюс УТ-1. У цьому випадку можна «напомпувати» УТ-1 грошима та спеціалістами, і він буде конкурувати з цими двома мовниками. Але сьогодні Перший є телеканалом, який конкурує не з двома каналами, не з двадцяткою, яка є в кабелі, а з будь-якою кількістю телеканалів, до яких у глядача є доступ – через ефір, кабель чи супутник. Це означає, що треба створити на базі УТ-1 глобального конкурентного мовника. Сьогодні це нереально. Для цього немає ні політичної волі, ні необхідного закону, ні фахового вирішення проблеми. Не вірю, що найближчі кілька років цей проект підйомний.

– Що потрібно зробити, щоб він не залишився непідйомним?

– Треба шукати інших асиметричних кроків. Зараз британці підказують нам, як один з можливих варіантів, концепцію «public service broadcast». Це коли фонд Суспільного мовлення не створює окремий телеканал, а фінансує певний продукт комерційних мовників. За умови, що продукт успішний, популярний і буде відповідати нормам і стандартам Суспільного мовлення, про що певним логотипом на екрані чи в якийсь інший спосіб інформується споживач. І тоді, якщо ТСН каналу «Студія 1+1» чи «Подробности» «Інтера» дотримуватимуться стандартів (збалансованості, різнобічності та роздільності фактів від коментарів, наприклад, матимуть в структурі редакцій підрозділ, який стежитиме за якістю поданої інформації та усуватиме можливі політичні чи бізнес-впливи тощо), то вони отримують можливість бути частиною системи Суспільного мовлення. Важливо, що таким чином продукт, виготовлений за високими стандартами СМ, доходять до реальної масової аудиторії, навіть через комерційних мовників. Це процес, який ми зараз спостерігаємо в Британії, яка традиційно є лідером в цьому плані. Новини Channel 4 – комерційного мовника, в минулому році отримали статус громадських новин, аналогічний статусу новин BBC.

– Євгене, на вашу думку, парламентські вибори-2006 вплинуть на якість медіа?

– Думаю, вони не матимуть принципового значення для вектора руху, але матимуть значення для динаміки.

З другого боку, медіа здобувають важливий досвід, і кожна наступна виборча кампанія в Україні є якісно інакшою, ніж попередня. Виборець і медіа стають розумнішими. Попереду нас чекають ще десятки і сотні виборів, тому потрібно вчитися. Важливо, що політичні надходження, які йдуть в медіа під час виборів, вже не є настільки значними порівняно з комерційними доходами. І в майбутньому доля політичної реклами буде падати. Це означає, що ринок менше уваги приділятиме політиці, і більше тим речам, які важливі для нас щодня: це наші родини, добробут, здоров'я тощо.

– Чи не вийде так, що згодом власникам ЗМІ буде важко знайти професійних журналістів?

– Вони вже це відчувають. Школа – це стратегічне вирішення проблеми і в медіа, і в суміжних сферах, таких як PR. В тому, що сьогодні проблеми з журналістикою – вина Міністерства. Неконкурентність журналістської освіти вже призвела до того, що деякі медіа розглядають диплом журналіста як недолік при прийнятті кандидатів на роботу. Там стільки доведеться переучувати, що часто легше навчити з нуля. Досі медіа не інвестували в тривалі освітні програми для журналістів. Якщо держава і далі не розв'язуватиме проблему, її доведеться розв'язувати самим медіа. Відповідно, держава рухатиметься в один бік, ринок – в інший.

5 КАНАЛ: ГРАЖДАНЕ СУДЬИ И ГОСПОДА ПРОКУРОРЫ

Ярослав Индигов, Николаев, для «Телекритики» / 20.02.2006

Крайне редко случается так, что какое-либо событие в нашей жизни удается оценить однозначно. Как правило, всегда находятся сторонники и противники, мейнстрим и оппозиция, формирующие свои оценки в зависимости от точки зрения, а порой и от того, по какому сторону

баррикады эта точка находится. Но случаются и исключения. При всем воинствующем разнообразии взглядов на итоги Оранжевой революции, один из них не вызывает сомнений ни у кого: нынешняя свобода слова, не идущая ни в какое сравнение с затравленной зависимостью журналистов времен развитого кучмизма. Конечно, то, как различные издания этой свободой воспользовались, во что она трансформировалась в зависимости от обстоятельств — тема отдельного долгого разговора. Однако трудно не согласиться с тем, что феномен 5 канала, во многом задавшего и, чего уж там, продолжающего задавать тон в украинской новостной тележурналистике, оказался возможным лишь в подобной революционной ситуации, причем, в классическом ее варианте, когда и «низы» — журналисты уже не хотели, и «верхи» — учредители не могли жить по-старому. Пожалуй, именно на примере 5-го можно со всей отчетливостью проследить и метаморфозы представлений о том, «что такое хорошо и что такое плохо» в профессии журналиста, и то, как влияет благоприятная среда обитания на профессионалов, сформировавших лучшие свои качества в результате целенаправленного сопротивления.

Мысль о том, что многие телята, бесстрашно бодавшиеся с государственным дубом зимой 2004-2005, открыто вышли на эту тропу войны лишь потому, что сильные мира сего, предусмотрительно начавшие раскладывать свои яйца Фаберже по разным корзинам, позволили им сделать это — в общем-то, не нова, и несколько раз уже всплывала в дискуссиях о сегодняшнем дне журналистики. Так же, впрочем, как и недоартикулированное до сих пор понимание того, что большинство сегодняшних столичных корифеев рисковало в те холодные дни гораздо меньше и значительно меньшим, нежели их провинциальные коллеги. Последние на примере недавнего десятикратного повышения зарплат руководителям облтелерадиокомпаний (почти в полном составе и почти безболезненно пережившим очередную смену хозяев) убедились в нехитрой истине: герои нужны лишь на баррикадах, а в повседневной жизни начальству — любому! — предпочтительнее те, кто старательно, преданно, с разумной инициативой, но без вредных размышлений служат не партии, не личности, не идее, но Креслу в госадминистрации. И, конечно же, на фоне местных «непотопляемых авианосцев», не имущей стыда «столичной штучки» Пиховшека, небрезгливой Герасимьюк внешне монолитный и последовательный в своем бескомпромиссном нонконформизме коллектив 5 канала выглядит исключением, подтверждающим общее правило.

Выглядел. Пока, возможно, незаметно для самих себя, не стал превращаться в сплоченный отряд коллективных пропагандистов, агитаторов и организаторов.

В принципе, тенденцию к делению героев новостей, аналитических программ и журналистских расследований на своих — «разведчиков» и чужих — «шпионов» можно было, слегка прищурившись для глубины резкости, заметить и в те, отмеченные Майданом, дни. Уже тогда два главных нюсмейкера подавались из студии 5-го под красноречивыми прозвищами-эпитетами: «Кандидат від більшості» (вроде, нормальное, вполне корректное определение, выросшее к тому же из самоназвания бело-голубого лидера, но кто забудет ту неизменно саркастическую интонацию ведущих, которую невозможно передать на письме?..) и «Всенародний Президент» — именно так, на полном серьезе и еще до того, как выборы собственно состоялись, хоть и очевидно было уже тогда, что на стороне Януковича — отнюдь не жалкое меньшинство, и что далеко не все голоса его приверженцев подтасованы. Уже тогда области, уличенные в недостаточно беззаветной любви к оранжевому лидеру, имели шанс быть услышанными в нон-стоп эфире 5 канала лишь в том случае, если говорили правильные, «идеологически выдержанные» вещи. Скажем, заместитель главы Николаевской облгосадминистрации, нюхом опытного аппаратчика вовремя почуявший смену конъюнктуры и, тихо отсидев в своей немаленькой должности оба тура, вдруг осознавший, «возмутившийся многочисленными нарушениями» и написавший заявление по собственному желанию (за что, разумеется, был награжден постом при новом губернаторе), был допущен под камеры, где и доложил о том, как вдруг в одночасье прозрел, «схаменувся» и решил порвать с преступной кликой.

Но ни один председатель территориальной избирательной комиссии так и не получил шанса рассказать стране о том, откуда взялись прогремевшие на всю Украину фантастические сначала 30, а потом уже и чуть ли не 50 процентов николаевцев, «проголосовавших на дому». Правда о том, что откровенно бездействовавший, занятый собственными партийными интригами штаб «Нашей Украины», возглавляемый, к тому же, варягом с Волини нардепом Ю. Ширко, ненавидящим и презирающим и Николаевщину, и николаевцев (бо «люди тут погані, в Ісуса Христа не вірять, в церкву не ходять»), запустил эту дурно пахнущую утку, чтобы оправдать собственную некомпетентность, так и не прозвучала по крайней мере, в качестве альтернативного мнения другой стороны, которая по всем канонам профессиональной журналистики непременно должна быть выслушана.

Да что там «противоположная сторона»! Я сам был свидетелем разговора, когда на первом

засіданні обласного Комітета національного спасення іскренніе і преданніе делу на-шеукраїнці недоумевали, оброщаясь к Ширко: «Почему на 5-м выступают только львовяне? Пана Юрію, договоритесь, чтобы и наши, с николаевского майдана, сказали с экрана, что и здесь не все голубые, что и здесь идет борьба, что тут у нас не Вандея». И получили ответ: «Там у них своя политика, другие люди за это отвечают, нашу партию [Ширко представлял костенковскую УНП] там видеть не слишком хотят».

Все это было видно уже тогда. Но в те зимние дни, когда никто не сомневался в чистоте порывов Скрыпина, Яневского, Шевченко, Цеголко, разрывавшихся между Майданом и бесконечным марафоном в студии, когда острота противостояния, казалось, не допускала полутонов, а бело-голубой беспредел был столь откровенным, столь бесстыдным, его исполнители выглядели столь уверенными в собственной безопасности, что нарушения, подтасовки, а то и прямая ложь «наших» выглядели как военная хитрость, как единственно возможный способ сломить эту бездушную машину, победить в схватке с превосходящим противником. И тогда казалось не то чтобы естественным, но вполне объяснимым, что между понятиями «неравнодушный гражданин» и «бесстрашный журналист» коллеги почти неизменно выбирали первое. Ведь это только сейчас, ненадолго, пока народ не победит, а уж потом-то мы все исправим, вернем свободу и достоинство прессе, избавимся от цензуры, будем делать настоящую журналистику!

Я никогда не верил, что цель оправдывает средства. Но, честное слово, окажись я тогда на месте журналистов 5-го, вряд ли поступал бы иначе.

И действительно, после победы все вроде бы устаканилось. Ну, то есть, на первый взгляд. Потому что сначала надо было нарадоваться завоеванной свободе и великодушно отсчитывать новому президенту сначала 100 дней, потом еще чуточку... Нет, ну, конечно, были звоночки. Было все крепчавшее, так и не преодоленное «ребячье» хамство Романа Скрыпина, уверенно взявшего тон этакого студийного Джека-потрошителя еще во время «оранжевого марафона» 5 канала и немало не смущавшегося возмущенными звонками зрителей и искренними обидами гостей. Были явные подтасовки в пользу имиджа учредителя канала – Петра Порошенко, пиком их стала история с внезапным вклиниванием его фамилии в оглашаемый генпрокурором список непричастных к коррупции. Помните, как это было? Очень показательно. Идет репортаж о пресс-конференции Пискуна, дается его синхрон, где он говорит: «относительно таких-то и таких-то проведено расследование, факты не подтвердились», то же дублируется закадровым тестом. Где-то фоном проскакивает информация, что Петр Алексеевич так легко не отделался, там прокуратура еще копает. Однако спустя пару новостийных блоков к закадровому списку «небывших-несостоявших-неучаствовавших» добавляется фамилия Порошенко. Причем, что интересно, в подтверждение идет все тот же кусок пискуновского синхрона, где о Петре Алексеевиче – ни полслова...

Было и явное мочилово в арьевской «Закрытой зоне». Причем, то, что выглядело для посторонних как смелые разоблачения, плод опасных журналистских «раскопок», для посвященных, видевших документы и не хуже господина Арьева умеющих работать с источниками, представало, как бы это помягче сказать, работой журналиста в тех темах, которые выгодны только одной стороне конфликта. И я готов за свои слова отвечать в любом суде, потому что некоторые «расследования» Владимира, сделанные, в принципе, достаточно грамотно (не зря ж нас всех в том же IREXe учили формулировать сказанное так, чтобы не попасть под иск), на удивление точно совпадали с местными николаевскими разборками, где явно требовалось вмешательство медиакиллера.

Приведу только два примера. Вскоре после победы «Нашей Украины» на принадлежащий голландской судостроительной «Даммен Шипьярдс» компании завод «Океан» стали наведываться некие люди, предлагавшие сравнительно недорого продать бизнес. Причем, аргумент был достаточно весомый: «Не захотите продавать – так заберем». Не захотели. И тогда как-то внезапно, локально, в прессе вспыхивает ряд публикаций о якобы незаконной приватизации предприятия, о том, что еще совсем немного – и справедливость в отношении прихватизированного заводика восторжествует... В это же время на завод приезжает господин Арьев с группой, мол, хочу разобраться, кто прав, кто виноват... Ходит по практически единственному в Николаеве стабильно работающему судостроительному предприятию, кивает, расспрашивает, беседует с рабочими... А потом выдает в эфир даже не чернуху, а просто ложь о том, что, «Океан»-де никакого отношения к «Даммен Шипьярдс» не имеет, что его покупка – это афера неких авантюристов, за расследование которой, якобы, взялся некий редактор голландского журнала, за что в него стреляли... Как обычно в арьевском стиле – многозначительные умолчания, паузы, глубокомысленные вопросы, неременное гневное «Доколе?!» в конце... Мой коллега просто так, что называется, по приколу, решил проверить только два тезиса – об отсутствии связи с «Даммен» и независимом расследовании голландца. Так, из спортивного интереса, не

выходя из дому. Набрал в интернетовском поисковике Dammen Shipyards – получил ссылку на их сайт. Компания известная, в десятках стран работает. Оп-па! А там прямо на первой странице – координаты николаевского «Океана»... А как же насчет того, что они и близко рядом не сидели? Дальше – больше. Стал искать смелого редактора, того, который «недострелённый»... Нет такой фамилии в Интернете. И журнала такого нет. Долго искал. В конце концов, выяснил таки: да, есть такое издание. Ма-ахонькое приложение, пишущее исключительно... о золоте. Но и там таковой не числится. Разоблачитель...

По поводу второй истории я слышал чуть больше. Дело в том, что на Украинский правозащитный портал (<http://www.upp.org.ua/>), с которым я достаточно тесно сотрудничаю, пришла большая статья от одного из авторов, сопровождаемая увесистой пачкой документов. История длинная, но вкратце суть ее такова. Двое приятелей решили выращивать лук, взяли в аренду поле, наняли рабочих, стали ждать урожая. Вернее, взял и нанял только один из них, второй собирался свою долю внести позднее. Собирался, да не собрался, не заладилось у него что-то. На том и разошлись. А когда подошло время сбора урожая, тот безденежный партнер решил не только прибрать лук к рукам, но еще и сверху немного заработать: нанял в соседней Одессе бандитов, чтобы те выкрали знакомого зернотрейдера, взяли за него выкуп, ну и так далее. Да так вышло, что бандиты эти приехали сперва к «объекту», что называется, «перетереть». Перетерли, и прямо под видеокамеру рассказали, как этот неудачник своего приятеля заказывал, на какую сумму с ними договаривался и т. д. Но и тот не промах, признался друзьям, мол, да, было дело, нечистый попутал, очень денег захотелось, простите-отпустите, больше не буду, а сам побежал в милицию и написал заявление, дескать, на поле мой лук, мне его не отдадут, и мне же еще и угрожают. Государственная служба охраны урожай арестовала и никакие прокурорские представления, никакие решения суда, куда обратился фактически обворованный собственным товарищем бизнесмен, силы, чтобы эту охрану с поля убрать, не возымели. Охранники лишь многозначительно тыкали пальцем в небо, мол, у нас приказ сверху, от САМОГО, ничего сделать не можем. Сам – начальник николаевской милиции господин Купянский, нежно любимый министром Луценко.

Впрочем, кому эта история интересна в деталях, могут прочесть ее на сайте. Здесь же о ней зашла речь в связи с господином Арьевым. Приблизительно через неделю после появления статьи в Интернете, в город прибыла съемочная группа «Закрытой зоны», а еще чуть погодя вышла передача, где в традиционном арьевском жанре намеков и риторических вопросов была рассказана история о том, как... продажные суд и прокуратура травят ни в чем не повинного бедолагу, таскают по милициям (еще бы – человека заказал!), а следователь не хочет журналисту рассказывать о деталях следствия, ясное дело – темнит... В городе эта история была достаточно хорошо известна, поэтому попытка превращения черного в белое не принесла иного результата, кроме как падения рейтинга «Закрытой зоны» ниже плинтуса.

Любопытная деталь – в обеих вышеприведенных историях невнятной тенью, где-то на самом отдаленном фоне, мелькает фигура... господина Порошенко. Совпадение, не иначе как совпадение...

Так вот, заканчивая не в меру разросшееся отступление. Да, все это, конечно, 5 каналу очков явно не добавляло. Но в том-то и дело, что именно он оказался своеобразным законодателем моды в украинской новостной тележурналистике, именно он так высоко задрал профессиональную планку, что стал, фактически, эталоном для остальных коллег. Даже если стили и методы журналистов «Пятого» полностью отрицали на каком-нибудь ТРК «Киевская Русь», то уж не считаться с ними, работать так, будто их никогда не существовало, не могли. Тем более, что ведь были и есть там и блестящий дуэт ироничных пофигистов Пояркова с Чайкой, и въедливый Соболев, и обаятельный Яневский... А девушки у них какие красивые! Не иначе, специальный кастинг проходят... И потом, ну а кого еще смотреть, чтобы узнать новости? Не Первый же канал, в самом деле!

Да, меня всегда раздражала их корпоративная нелюбовь к Тимошенко. Да, я до недавнего времени не мог смотреть итоговых программ Скрыпина, потому что ну не выношу я хамства. Особенно когда оно самодовольно демонстрируется человеку, явно зависящему от тебя – ведь гость практически всегда зависит от хозяина студии, тем более, когда хам упивается собственной безнаказанностью. Да, меня удивляла их априорная вера в то, что Ющенко – это всегда и неизменно хорошо, а все, кто против него – враги украинской державности и соборности. Вера, диктовавшая тон комментариев по поводу отставки тимошенковского кабинета. Не мог понять, откуда взялись въедливые комментарии в адрес вошедшего в БЮТовскую десятку Андрея Шевченко, при этом проходное место нашеукраинки Герасимьюк как-то никого почему-то не смущало. Много было вопросов... Но, как бы там ни было, Скрыпин для меня всегда уравновешивался Яневским, тенденциозные комментарии – вполне профессиональными и почти бесстрастными новостями, а главное – непременно наличием в каждой передаче двух

полярних точок зрення пригашених гостей, даже если ведущий не скрывал своей неприязни к одному из них.

И вдруг – все словно развернулось на 180 градусов. Первые дни газового кризиса и отставка правительства. Первые дни нового года. Комментарии становятся взвешенными, журналисты явно пытаются разобраться, что происходит, Роман Скрыпин выдерживает несколько сложнейших эфиров, в том числе, с той же самой, напористой как танк, Тимошенко, нигде не сорвавшись, почти не изменив нейтрально-вежливого тона. Bravo! Нет ни правых, ни виноватых, есть информация, зритель и есть журналист, доставляющий первую ко второму.

Но недолго музыка играла. Я ж говорю: поворот на 180! Что случилось со всегда доброжелательным Данилой?! Теперь он в «ящике» – и судья, и прокурор, и адвокат. Куда подевались сдержанность и взвешенность? Нас уже не информируют, нас даже не учат, нас поучают: Президент – хороший. Потому что он Президент и потому что он за Украину. Парламент – плохой. Потому что он против Президента, а значит, против Украины. Информации почти не осталось, ее сменили тенденциознейшие оценки. Не оценки даже, а ярлыки, приговоры! Такое впечатление, что ребятам просто вдруг сказали: «Вы что, не понимаете, не время сейчас для журналистики. Вы на службе. Идеологической. Идет война. А на войне как на войне – кто не с нами, тот против нас».

Каюсь, не хотел я выплескивать эмоции, хотел все разложить по полочкам, по дням, по передам. Но не получилось. Почти два месяца смотрел 5-й ежедневно, собирал материал для обзора. Но как тут что-то вычленишь, если основной продукт 5 канала – новости, ими, профессиональными, качественными, своевременными, он всегда был интересен. Но в последние две недели новости эти слились в один бесконечный поток проклятий в адрес истинных и мнимых врагов Всенародного. Ни проблеска, ни попытки разобраться, что же Украина действительно потеряла или приобрела, подписав газовые соглашения, которые связали ее по рукам и ногам, лишив права реэкспорта и отдав дешевый туркменский газ загадочному «РосУкрЭнерго», об учредителях которого наш Президент так упорно старается не говорить. Ни тени желания сложить два и два – чем дальше, тем больше заметную потерю президентом не только лица, но и контроля над ситуацией в стране, и вспышки студенческой активности в Крыму. А в интернете, между прочим, уже пишут: «Вот бы парочку студентов замочили, тогда точно война начнется, интересно будет...». И никому из ведущих в голову не приходит представить себе, что чувствуют 18–20-летние пацаны, стоящие с автоматами на – законно ли, незаконно ли – установленных КПП Черноморского флота. И что будет, если, не дай Бог, кто-нибудь из них, выполняя свой, российский устав, действительно выстрелит. Не в Тарасюка или Гриценко, а в наших мальчишек, этими державными мужами науськиваемых, чтобы отыграть свою, БОЛЬШУЮ, игру.

Я не знаю, насколько искренни основные ведущие 5-го в своих нынешних оценках, в своем нерассуждающем, пафосном патриотизме. Не знаю, какова здесь роль учредителя канала Порошенко и «Нашей Украины» в целом. Но, похоже, настольной книгой у них теперь стала «Партийная организация и партийная литература» Ульянова-Ленина. Агитаторы-пропагандисты-организаторы снова в строю. И даже если они ушли на фронт добровольцами, мне, как зрителю, от этого не легче. Потому что я не хочу никакой войны. Тем более, гражданской.

Володимир Ар'єв, автор програми «Закрита зона», прокоментував на прохання «Телекритики» висловлені у тексті Ярослава Індикова оцінки та аргументи.

Володимир Ар'єв, продюсерський центр «Закрита зона»:

– Не буду вдаватися до суті програм, які вийшли півроку тому. Але з тексту очевидно – автор цієї статті активно стоїть на позиції лише одної сторони конфлікту в обох випадках. Це видно в тому числі і з «кілерської» тональності матеріалу, коли йдеться про мене особисто – показова зневага як щодо людини особисто, так і щодо його роботи, пересмикування фактів (де в обох матеріалах він знайшов п. Порошенка, який не має жодного впливу ані на програму, ані на Продюсерський Центр “ЗАКРИТА ЗОНА”, я так і не зрозумів), бездоказовість звинувачень тощо. Щодо фактів, викладених в моїх програмах – кожне слово підтверджено документами. На кожне звинувачення однієї сторони конфлікту інша відповіла.

Справу тут я бачу в іншому. “ЗАКРИТА ЗОНА” не раз наступала на болючі місця особам, які мають владу, гроші, вплив. Ми й надалі будемо викривати «закриті зони», які хтось хоче приховати від українського суспільства. А якщо ми будемо незручними, на нас будуть атаки, подібні цій. Автору статті бажаю творчих успіхів, далекоглядності, журналістської глибини і, за наявності можливості, раджу ще раз перечитати конспекти тренінгів IREXа. Там вчать не тільки тому, щоб не потрапити під позов...

ЧИ З'ІСТЬ РЕВОЛЮЦІЯ СВОЇХ ДІТЕЙ?

Наступний текст був написаний відомим медіа-експертом, викладачем Могиллянської школи журналістики, в минулому ведучим «1+1» та 5 каналу Євгеном Глібовицьким як реакція на заяву Романа Скрипіна щодо намірів піти з 5 каналу.

Євген Глібовицький, для «Телекритики» / 28.02.2006

У такі моменти хочеться згадувати, як усе починалось... Як після тривалого часу після «нерозмовляння» через якісь побутово-робочі дрібниці ми восени 2002 року переступили через особисте й уперше сіли за один стіл... Як уночі в Роми вдома писали в шість рук маніфест, на комп'ютері з повільним Інтернетом у накуреній кухні... А потім, день за днем, проекти й проекти... Як Шева весь час дзвонив, що він уже поруч, але приходив стабільно за півтори години з посмішкою натхнення й безтурботності... Як я накручував по 250 кілометрів по місту, щоб не говорити по телефону, і прощався гаслом «Neveremos!» – мовляв, пишеться разом і з великої літери... Потім ми шарпали знайомих поляків, аби вони 24 години на добу безперервно відписували нам новини з їхнього ефіру, і вони, очманілі від неспання і нашої наївної категоричності, переправляли сюди касети авіакур'єром... Як Єгор Соболев у Києві в неділю, о пів на десяту вечора, шукав (і знайшов!), де можна купити фліп-чарт (бо ми, блін, продукти західних університетів, без фліп-чартів не потрафимо)...

Як нас слухали по фондах і посольствах і скрушно хитали головами. Нам оплачували авіаквитки nach, але ніхто не ризикував інвестувати в бізнес-план... Як один сивочолий чоловік на посаді особистого-друга-президента-однієї-великої-країни годину розповідав нам із Юлею Мостовою та Сашком Кривенком у п'ятизірковому готелі про важливість демократії та свободи слова, з оптимістичним «якщо ви зранку побачите, що у вас проколоті шини на авто, ми хочемо про це знати того ж дня», і казав, що одна-велика-країна не покине паростки демократії, а ми тоді ще в це вірили... Як один із дуже-західних-послів після критики його плану дій, розробленого «для галочки» в його столиці, у центрі Києва спересердя кричав: «невже ви не розумієте, що тут не буде другого Белграда, і Кучма буде стільки, скільки захоче?!» І Віктор Ющенко в ірландському пабі, який перстом обрав і чомусь усім замовив однакове меню і пиво, при першій розмові про чесні новини з політичним підприємцем Порошенком, ризиковим чоловіком. Бо те, що про нього казали колеги нам, про нас розповідали йому його колеги...

Квартири, дачі, кнайпи, холодна піца, терпкий закарпатський, «їжаки» недопалків, літри кави і спання на графіках, проектах, схемах... Надія змінялася зневірою, зневіра – радістю, радість – депресією, депресія – ейфорією, ейфорія – пригніченістю...

Останній документ, який ми підписали втрьох, був некролог по Кривенкові. Зачавши 5 канал, ми вже не були разом, але це й не вимагалось. Справа жила, кожен робив своє, і важило інше: ми вистояли і не скурвились в усьому цьому «Neveremos». Ми думали, що заклали стандарт, і тепер усе прогресивне людство буде його поважати, а світ від цього стане кращим.

Ми намагались позитивно сприймати дійсність і бачити плюси у нібито вибаченнях Роднянського на «плюсах» у листопаді 2004-го, і навіть у його свободі вже за півроку вилити на спільноту купу лайна. У виграному позиційному бої з Ющенком, який таки подзвонив із нібито вибаченнями до колеги Лещенка з «Української правди». У спробах нових команд підняти старі медіа. У тому, що відставка уряду восени 2005 року стала першою відставкою-в-прямому-ефірі.

Тим часом було те, про що говорилось більш дискретно: є лише дві підписані редакційні угоди на телебаченні, і до них мають (уже мали) відношення одні й ті самі люди. І обидві вони не мають юридичної сили! А за останній рік таку угоду (як документ) підписали лише в одній газеті, та й то у Львові, де проблем якраз менше. Решта ж ринку на глибокому автопілоті. Про те, що цензуру замінила корупція. Про те, що доброю фаховою освітою не пахне, а молодь іде з редакцій у партійні штаби дорого блядувати. Про те, що Президент спочатку пообіцяв громадське телебачення, а потім пішов вивчати, що воно таке. Про те, що останки Гіі Гонгадзе досі не поховані. Про те, що ми самі знаємо, скільки і яких літер є у прізвищі замовника вбивства Георгія, але знаємо, що перед судом цей герой плівок не постане. Більше того, справу самих виконавців убивства суддя може закрити від преси, а міністр, який ще недавно тішився, що «я теж журналіст» – ще й публічно таке виправдовує.

Тому справа не в тому, що якийсь там конкретний Шевченко, Глібовицький чи Скрипін покине, дай йому Боже здоров'я і процвітання, 5 канал, дістане якусь посаду, піде в політику чи в бізнес. Роль особистості в історії обмежена, а сама особистість тлінна. Просто не хочеться чутись

музейним експонатом у країні, яка хвилеподібно прозріває і біжить робити нову революцію. Революцій для нашого покоління й так було забагато. Хочеться бачити, як маленькі успіхи закріплюються і приносять більшу користь нам, спільноті, ринку, суспільству, а не вішаються в рамку й на бігборди поверх життєвого сорому і смороду.

Нові стандарти важко приживаються на медійному ринку постпомаранчевого періоду, бо не органічні серед нинішніх власників медій чи можновладців, які навчилися демократичної риторики, але пересічно «не відкупляються» в її суті. Волюючи персональні (візантійські) домовленості, а не цінності. Вірячи в розклад, а не в «рамки». Не кажучи вже про роль інституцій.

Ми зробили крок від несвободи. Вб'ік. Влада далі вірить у свободу як в інструмент. А не цінність. А наше середовище нинішніх і вчорашніх журналістів не годне навіть утримати єдину спільнотну організацію, утворену на барикадах – свою таку не профспілкову профспілку. Чи якогось іншого комунікатора й виразника.

Про це треба говорити, навіть якщо розмова вийде неприємною. Докладаючи зусиль, не забувати *contra spem spero*. Не скурвлюватись, вірити свої цінностям і йти вперед, навіть якщо страшно, а пару місяців не буде зарплати. Та пам'ятати, що жаба з байки врятувалася з глечика, тільки збивши сметану на масло. Але й розуміти, через що вона в тому глечичку опинилася...

ПЕТР ПОРОШЕНКО: «ЖУРНАЛИСТЫ ДОЛЖНЫ ПОЛУЧИТЬ ЗАЩИТУ ОТ ПРОДАЖНОСТИ РЕДАКТОРОВ И ВЛАДЕЛЬЦЕВ МЕДИА»

Беседовала Наталья Лигачева, «Телекритика» / 13.03.2006

– Петр Алексеевич! Прежде всего – конечно же, вопрос о ситуации на 5 канале. С чем, по-вашему, связан кризис на канале, вам принадлежащем? Кризис, который публично проявился обвинениями в адрес канала со стороны некоторых политиков в двойных стандартах, а затем – и заявлением шеф-редактора Романа Скрыпина о намерении покинуть канал... Вскоре Скрыпин заявил, что остается, что он получил гарантии развития канала... Однако все это было мало аргументировано публично... То есть, кризис, как бы, разрешился – но вопросы остались... Как вы, Петр Порошенко, объясняете все произошедшее?

– Есть комплекс факторов. С одной стороны, сейчас на 5 канале очень непросто... Но имею все основания утверждать, что и в 2004-м, и в 2005-м, и в 2006 годах на канале была создана и продолжает сохраняться абсолютно уникальная атмосфера – при всем моем уважении к рейтингам и другим показателям профессионализма иных телеканалов... Безусловно, на 5 канале невозможно себе представить, чтобы кто-то, даже не Петр Порошенко, а, допустим, через технологические какие-то приемы, пришел и сказал журналисту или выпускающему редактору, шеф-редактору, продюсеру, или кому бы то ни было – что и как им делать. Нет таких фигур, которые бы сказали: «я хочу, чтобы этот сюжет был показан именно так». Есть принципы редакционной политики, которые неукоснительно соблюдаются. Есть Совет канала, на котором принимаются решения по дискуссионным проблемам. Советы, которые являются авторитетными для самих журналистов. Происходит дискуссия, а не навязывание какой-то точки зрения.

Принцип объективности на канале, принцип представленности двух точек зрения, и не манипулятивный, когда для «галочки» надо, чтобы вторая позиция была, а человеку реально не дают возможности высказаться – для канала остается главным.

Вместе с тем, сегодня очевидна необходимость серьезных изменений на пути канала. Чтобы канал соответствовал нынешним требованиям. Потому что в условиях свободы слова и возможности говорить правду сегодня могут работать все каналы. Как мне кажется, совершенно обоснованной есть другая угроза – угроза «джинсы».

Я согласен в данном случае с Андреем Шевченко, который сказал, что ситуация с политической цензурой меняется. Ее сегодня все труднее и труднее проводить. Теперь, однако, основная угроза состоит в том, что сюжеты просто могут продаваться и покупаться. И то, что на 5 канале эту тему подняли, и то, что мы предполагаем предпринять целый ряд комплексных мер против «джинсы» – будет гарантировать нам невозможность продажи сюжетов. Это, уверен, сегодня будет «фишкой», не вызывающей сомнений ни у кого, в первую очередь, у журналистов. Главное, чтобы продукция телеканала не вызвала сомнений у зрителя. Это очень важно.

На канал должны прийти инвестиции. Канал должен иметь свой аппаратно-студийный комплекс.

Канал должен иметь целый ряд новых проектов, о которых я пока говорить не буду, потому что об этом, в первую очередь, должны говорить журналисты и авторы проектов, шеф-редактор, генеральный продюсер... Сегодня программы находятся на завершающей стадии разработки. И сегодня на этом сконцентрировался Роман Скрыпин. Это его ответственность и его видение.

– **Проблема «джинсы» возникла и на самом 5 канале?**

– У меня нет доказательств этого.

– **Но могло быть такое?**

– Ну, в принципе... Понимаете, мы должны профилактировать, а не лечить болезнь. То, что болезнь «джинсы» существует как явление на рынке украинских масс-медиа – на сегодня совершенно очевидно. Этим страдают и очень крупные каналы...

– **Я хочу к этому вернуться чуть позже.**

– Знаете, я бы хотел воздержаться от углубления в эту тему. Да, при всем том, что я владелец канала – я, в первую очередь, политик. А политику, особенно в предвыборной ситуации, обвинять в неких грехах журналистов или владельцев каналов было бы неправильно. Я обещаю вам вернуться к этому разговору через две недели.

– **В таком случае – сугубо о 5 канале. Меня в отношении скрытой рекламы интересуют не только новости. Меня интересуют и программы, которые производятся сторонними студиями-продакшн и покупаются каналом. Это такие программы, как «Арсенал», «На первый взгляд» и другие...**

– Не готов вам сказать. Я с вами абсолютно откровенен.

– **Но вы будете разбираться?**

– Будут разбираться со всеми. Но, вы знаете, мне кажется, что в первую очередь стоит обращать внимание на новостные и на общественно-политические программы. Потому что проблемы от заказного сюжета в «Арсенале» или в программе ресторанной критики не сравнить с эффектом от манипулятивного сюжета на политическую тематику. К тому же, есть программы, которые строятся на позиции спонсорства. Хотя моя точка зрения: наиболее эффективное спонсорство заключается в продаже рекламного времени.

С другой стороны, я не хотел бы в беседе с вами производить впечатление ведущего или даже ведающего специалиста в области медиабизнеса, который с вами на равных это обсуждает. Ведь для меня проект 5-го канала в 2003 году был «венчурным», т.е., инвестицией в будущее. И никто тогда не верил, что при наличии на медиарынке «грандов» из 5-го канала вообще что-то кто-то сможет сделать и что-то может получиться. Никто в это не верил. В это верила команда, которая основала канал. В это верил я. Причем, менеджмент и журналистский коллектив относились друг к другу с полным доверием – относительно того, что все стопроцентно будут соблюдать принципы редакционной политики, которые были согласованы и подписаны в свое время и Романом Скрыпиным, и Владом Лясковским, и Андреем Шевченко, и мной. Мы верили, что выдержим и пройдем это испытание.

Не знаю, как ребята оценивают мои скромные персональные достижения... Я старался свято и неукоснительно соблюдать соглашение об информационной политике. И то, что грязные сценарные инсинуации, которые в сентябре 2005-го были запущены против моей персоны, транслировал, среди других, и 5-й канал – является свидетельством того, что ни цензуры, ни каких-то других вещей на канале не было и не могло быть.

Но еще раз повторю, что не являюсь специалистом в области медиабизнеса. Я не уверен, что я к этому приду, потому что в конечном результате принял решение, что буду полностью концентрироваться на политике. Но моя роль и моя обязанность – создать условия неукоснительного соблюдения принципов редакционной политики. Отмечу как очень важное обстоятельство то, что эти условия не должны вредить профессионализму, в первую очередь – профессионализму новостей. Знаете, когда кто-то свой непрофессионализм начинает прикрывать тем, что нарушаются принципы редакционной политики – это неправильно. А ключевые показатели – это интерес, доверие к каналу, отношение к каналу – как элиты, так и широкого зрителя.

– **И канал будет превращаться в бизнес-механизм?**

– Канал сегодня сам зарабатывает деньги. Порошенко канал не дотирует. Я считаю это одной из очень важных составляющих независимости. Порошенко не может прийти и сказать «Слышите, я вам плачу, поэтому давайте делать то-то и то-то». Наш канал сегодня сам зарабатывает себе деньги. Он, безусловно, не возвращает те кредиты, которые были привлечены на начальном этапе, это достаточно большие деньги...

– **У канала пока нет возможности для развития за те средства, которые он сам зарабатывает...**

– Да. Но сейчас достигнута договоренность, что в канал придут дополнительные инвестиции, достаточно значимые.

– **Чи?**

– Будем принимать решение о дополнительном финансировании. Определенная договоренность уже достигнута. Сегодня разрабатывается бизнес-план под эту договоренность. Но, с другой стороны, канал полностью покрывает свои текущие расходы, это совершенно объективная оценка. Я считаю, что экономически канал работает не менее эффективно, чем другие каналы в этой нише, по своему доходу опережает каналы, равные ему по весовой категории. Это, безусловно, дает дополнительные стимулы и аргументы журналистскому коллективу канала.

– **Но все-таки, с чем были связаны эти фразы Романа Скрыпина о том, что он не хочет, чтобы он был кем-то использован?**

– Я думаю, что об этом лучше спросить у самого Скрыпина. У меня с ним никогда не было дискуссий по поводу того, что с моей стороны либо извне на канал кто-то пытается надавить, или его использовать. Я же хотел бы четко заявить, что журналистам 5-го канала в условиях информационной войны, которую политики развязали против него, очень-очень непросто. Потому что, с одной стороны, ты действительно занимаешь объективную позицию в освещении информации. С другой стороны, на тебя просто выливают совершенно необоснованные, циничные, похабные, низкопробные обвинения. Хотя, знаете ли, есть старая русская поговорка, что «на зеркало нечего пенять, коли рожа крива». Надо прийти на канал и уметь представить свою позицию. А вот канал должен предоставить возможность для этого.

– **Возможны ли дебаты Порошенко-Тимошенко?**

– Пожалуйста. Роман Скрыпин заявил об этом, и я сказал: «Пожалуйста, я к этому готов». Давайте обсуждать. Давайте обсуждать свободу слова на 5-м канале. Давайте обсуждать свободу слова в «Вечерних Вестях» (контроль над этой газетой приписывают Юлии Тимошенко. – «ТК»). Представлены ли в этой газете две точки зрения? Есть ли «неупередженість»? Каковы гарантии непревращения СМИ в пропагандистский рупор? 5 канал обсуждает вся страна, давайте обсудим и «Вечерние Вести»...

– **Но вы сами видели эфир с Юлией Тимошенко, Ксенией Ляпиной, Алесеем Ивченко, который вел Роман Скрыпин? Или эфир с Олегом Медведевым и Дмитрием Чобитом, который тоже вел Скрыпин? Не кажется ли вам, что и политики, и эксперты имеют основания утверждать, что ведущий на этих эфирах относился к разным участникам по-разному, одним он давал говорить, другим затыкал рот...**

– Я не видел этих эфиров. Хотя я согласен с вами, что лично обязательно должен был их посмотреть. Однако я не хотел бы комментировать каким-то образом позицию журналиста, в данном случае в этом эфире. Я убежден в том, что отвечать на жесткие вопросы – это крест политика. Олег Медведев кто у нас? Политический обозреватель? Объективный политолог, который дает какие-то оценки? Нет, Олег Медведев – политик, участник списка БЮТ, который претендует на место в парламенте. Так же, как и Петр Порошенко претендует на депутатство. Ты находишься в эфире? У тебя есть возможность изложить свою точку зрения? Что тебя не устроило?

– **Но как раз и идет речь о том, что им не давали такой возможности – высказать свою точку зрения...**

– Пожалуйста, обратитесь к каналу, канал рассмотрит ваши предложения. Посадит в эфир с другим ведущим. Но зачем оскорблять конкретного ведущего? Ведущий имеет право на собственную точку зрения, это заложено в принципах редакционной политики. Уверен, что в данном конкретном обсуждаемом случае – это была собственная точка зрения ведущего Романа Скрыпина. Если ведущий находится в студии с двумя гостями, он – просто модератор дискуссии. Если человек настаивает, чтобы он был один в студии, ведущий должен ему оппонировать. Программа должна быть интересной зрителю. Она была интересна зрителю? Судя по рейтингам, да.

– **Ну, можно поспорить о том, какой должна была быть эта программа, но я хочу еще спросить и о том...**

– А можно ведь спорить и о том, каким образом некая политическая сила брала на себя смелость оценивать весь журналистский коллектив 5 канала? Об этом нужно спорить? Об этом нужно говорить? Нужно говорить об уровне этого политика и о том, какая свобода ожидает всех журналистов, да и политиков тоже, если таким образом будут защищаться их права?

– **Эта политическая сила, а если конкретней – Юлия Тимошенко – в большей степени говорила о том, что не имеет претензий к журналистам, а все стрелы посылала в ваш адрес...**

– Это манипуляционная технология. Вы посмотрите, у меня с Романом были точно такие же жесткие эфиры. После некоторых из них я говорил: «Рома, я с тобой в эфир больше не сяду». Эмоционально это было высказано сразу же после эфира. Мол, это нечестно, на тебя до меня «наехала» Тимошенко, а ты на мне срываешь злость. Я дословно ему сказал: «Ты можешь зани-

мать другую позицию, я не имею права тебе каким-то образом что-то диктовать, но у меня есть право, мое право, как политика, не садиться к тебе в эфир».

Вместе с тем, я считаю, что позиция Романа гражданская. Роман не пошел ни в чей список, хотя были разные предложения. Роман сохранил верность журналистике. Роман сохранил свое честное имя, и Роман предложил придти в студию всем политикам, которые высказывали претензии... Он сделал все, что мог сделать журналист. А некий политик сделал тот выбор, который он сделал – обиделся, и в процессе обиды начал поливать грязью все и вся. Когда говорят, что Петр Порошенко журналистов «свернул в бараний рог», то просто не представляют себе, что Роман Скрыпин и другие на 5 канале – настоящие журналисты и не позволят собой управлять. И еще раз повторю, что я не комментирую позицию журналистов «Вечерних Вестей». Но продукт, который выдают эти два СМИ – 5-й канал и «Вечерние Вести» – абсолютно разный. Я не хотел бы, чтобы в стране была свобода слова а-ля «тимошенковские Вечерние Вести».

– Вопрос по «Закрытой зоне». Нередко обвиняют эту программу в том, что она проводит журналистские расследования в отношении тех структур или людей, которые являются политическими оппонентами действующей власти, являются экономическими оппонентами Петра Порошенко. И, мол, в то же время в программе редко можно увидеть расследования по вопросам, неудобным для действующей власти, а также темам, где можно критиковать Петра Порошенко... Более того, обвиняют в заказном характере материалов...

– Совершенно естественная реакция людей, которые не хотят слышать и знать правду. Если сегодня о тебе что-то негативное говорят, то у тебя есть принцип защиты: идти в суд и говорить, что то, что изложено в программе – неправда. В данном случае – вступить в судебную дискуссию с журналистом. Я считаю, это позиция правильная, она единственно возможная в цивилизованном государстве.

И есть позиция, когда ты боишься суда. И тогда ты собственную «грязь», а не исключено, что и собственное, извините, в отдельных случаях преступление пытаешься перевести на подрыв доверия к источнику информации... Это тоже манипулятивная технология. Как это делается? Распространением подобных заявлений. Просто сядьте в студии с Володей Арьевым – тот, кто это говорит. А, кстати, кто это говорит? Мне было бы очень любопытно. «Ура-информ»? Пожалуйста, приходите на 5 канал в студию с Володей Арьевым.

– «Ура-информ» и Арьев уже дискутировали на 5 канале...

– Дискутируйте, и оставьте возможность зрителю самому сделать вывод. Не надо, как в 2004-м или за 14 лет до этого, решать за зрителя.

– А какое отношение Порошенко имеет к «Закрытой зоне»?

– Никакого. Я с сожалением узнал о том, что Володя Арьев решил создать свою собственную продюсерскую студию. Я был бы более удовлетворен, если бы Арьев работал на 5 канале. Арьев принял такое решение самостоятельно. Это значит, что мы должны отказаться от сотрудничества с ним? Никогда. Я считаю Арьева талантливым журналистом с собственной гражданской позицией. Журналист вправе иметь эту позицию. Как определить, насколько она обоснована? По интересу зрителя. Программу Арьева смотрят? Смотрят. Ее обсуждают? Обсуждают. Арьев проиграл хоть какой-то суд по поводу неправды? Нет. На него подавали в суд? Нет. Почему? Раз не подают, то боятся. А почему? А потому, что продолжение этой дискуссии в суде может быть очень интересное.

– Что означают слова самого Владимира, который сказал в интервью «ТК» о том, что иногда Петр Порошенко помогает в поиске материалов для программы «Закрытая зона»?

– Когда Володя, самостоятельно выбрав тему, обращается, знаю ли я, где можно найти источник по определенной теме, я высказываю свои предложения о том, где можно получить информацию, и только. Почему? Потому что я достаточно информированный человек. Но в любом случае это всегда вопросы со стороны Арьева.

Обращался он ко мне всего 2-3 раза. Я глубоко убежден, что подобную форму общения с «Закрытой зоной» должны иметь все, кто обладает той или иной информацией. Уверен, что предложений по темам к Арьеву приходит минимум 3-4 десятка в неделю.

Я могу заявить о том, что политики всех без исключения фракций по поводу «Закрытой зоны» много раз мне звонили. Именно по поводу того, чтобы я вмешался и снял программу, изменил ее или что-то подобное сделал. А в ответ я говорил: если вам не предоставили возможность изложить свою точку зрения в программе, я вам гарантирую, что в этом случае я обязательно вмешаюсь. Я потребую, чтобы и 5 канал, и «Закрытая зона» в том числе, никогда не занимались манипуляционными технологиями, чтобы в программе обязательно были пред-

ставлены две точки зрения. Но никогда, по поводу того, что кому-то не давали высказаться в программе, не было никаких претензий. Я горжусь тем, что делает Арьев. Но могу заявить, что я не всегда разделяю его точку зрения.

– Например?

– Я считаю, что это мое личное мнение. Но две вещи, которыми я руководствуюсь – это рейтинг и доверие. Если канал занимает позицию zaangażированую и необъективную, это просто подрывает доверие к нему.

– Будете ли вы советовать Арьеву поднять тему, допустим, сахарного скандала?

– Еще раз повторю: я ему никогда ничего не советую. Я заинтересован, чтобы Арьев занялся проблемами с сахаром, но я ему сам никогда не советую темы программ.

Я считаю, что на сегодняшний день в сахарной проблематике, извините, много даже угроз национальной безопасности. Потому что на сегодняшний день производители продают сахар на рынок реально только в пределах 40%, а 60% – это трейдеры, спекулянты и перекупщики. Я глубоко убежден, что рынок сахара на сегодняшний день предлагает цену, которая существенно влияет на потребительскую корзину, и поэтому эта проблема должна быть урегулирована.

Но я бы не хотел, чтобы политические влияния каким-то образом пересекались... Хотя я считаю, что острое журналистское расследование необходимо.

– Ну что ж, будем надеяться, «Закрытая зона» этим займется...

– По 5 каналу – чтобы завершить. Вы знаете, как только появились какие-то комментарии Скрыпина в Интернете, я подумал о том, что мне будет очень интересно услышать выступление Юлии Тимошенко, что, мол, «наконец-то на 5 канале нашлись честные журналисты, которые прямо заявили о цензуре, и этот честный журналист Роман Скрыпин, который то-то-то». И вот в эти дни в эфир выходит передача «Свобода слова», в ней принимает участие мой товарищ Андрей Шкиль, который заявляет: «Да, на 5 канале нечесні журналісти. Але є чесний журналіст Роман Скрипін, який сидить у цій студії, і який пішов з каналу в знак того-то й того-то». А Роман, который также принимал участие в той «Свободе слова», и говорит, что подождите: речь-то шла как раз о том, что политики давят на журналистов, не владельцы каналов, а политики, пустыми необоснованными обвинениями, поэтому я вынужден уйти до выборов из новостных программ. И тут сразу же изменился тон Андрея Шкиля... Поэтому я говорю, что речь идет, безусловно, не о личных отношениях, а о манипуляциях, и жертвами этих манипуляций могут стать журналисты. Я считаю, что это неправильно.

– Мы очень много говорим о том, что одним из главных завоеваний Оранжевой революции является свобода слова, но свобода слова в том понимании, что журналисты и СМИ могут говорить все, что они считают необходимым – это одно. Как вы трактуете это понятие с точки зрения медиарынка, именно рынка? Как должен, по-вашему, строиться рынок для того, чтобы гарантировать соблюдение основ свободы слова?

– Не знаю, как это должно быть с точки зрения медиарынка. Я еще раз хочу сказать, что не претендую быть экспертом медиарынка.

– Может, этому будет способствовать реальная, честная конкуренция?

– Я не считаю, что конкуренция будет здесь каким-то эффективным оружием, потому что с коммерческой точки зрения «желтая» пресса всегда была достаточно успешной на медиарынке, и опять-таки, с коммерческой точки зрения, она получала большую прибыль, нежели серьезные, аналитические и объективные издания. Почему? Потому что читателю всегда хочется видеть сенсацию, и он всегда готов платить за это деньги, и независимо от того, правда это или нет.

Но с точки зрения политика, свобода, в том числе свобода слова, не может существовать без ответственности за достоверность информации, которую ты представляешь. Потому что в противном случае, и мы это уже проходили, отсутствие ответственности переходит в анархию.

Так вот, свобода слова, как свобода оплевать всех грязью – это просто анархия, которая на самом деле подрывает, в первую очередь, веру читателя, зрителя или гражданина в любые моральные устои, основы государства, государственности, политики...

Пример: хотя я приветствую рост пользователей Интернета как главного источника информации для наиболее активной части населения, но у нас вообще нет такого понятия, как ответственность интернет-изданий за достоверность опубликованной информации. Я приветствую создание «Чистого Интернета», но серьезного распространения это движение не получило. Хотя, возможно, я чего-то и не знаю. Проблема комплексная. И я думаю, что Верховный Совет следующего созыва должен этим заниматься. Именно корреспондированием свободы слова, защитой ее основополагающих принципов – с ответственностью за достоверность информации, которую ты предоставляешь. Одно без другого не может существовать.

– Вы верите в эффективность запретительных мер?

– Я вижу эффективность мер ответственности, а не мер запретительных. В данном случае,

запреты не работают. Запретов без ущерба для свободы слова быть не может. Поэтому я говорю о том, чтобы существовала равная ответственность владельцев, редакторов и журналистов за достоверность информации. Чтобы в погоне за сенсацией не были превращены все наши СМИ в «желтую» бульварную прессу. Мне будет очень жаль, если это произойдет. Серьезные издания не будут иметь никакой перспективы.

– И с чем вы связываете разгул политической «джинсы», который сейчас действительно охватил подавляющее количество СМИ?

– С тем, что сегодня маятник активности СМИ качнулся в другую сторону. До сих пор был маятник в «одной стороне»: в условиях отсутствия свободы слова. Сегодня, пройдя грань, и насладившись, вдохнув пьянящий воздух свободы, маятник качнулся в другую сторону, и здесь уже на сегодняшний день некоторые начали понимать свободу как свободу «джинсы». Когда все продается и все покупается, когда можно легко поправить финансовое положение собственного издания продажей позиций, когда считают, что вроде бы в этом ничего страшного нет. Что это нереальные, эфемерные понятия – престиж, доверие читателей и все остальное... «Вот, знаете, мы сейчас немножко отступим от правил, а потом, когда заработает деньги, вернемся и будем белыми и пушистыми». Это – пропасть.

И сегодня, я считаю, журналисты должны получить защиту от продажности редакторов и владельцев медиа. Каковы формы этой защиты – не знаю, думаю, что я не буду работать в парламентском комитете по свободе слова. Я считаю, что в парламенте будет достаточно людей, которые в состоянии там работать. И я убежден, что разные формы самоорганизации журналистов – журналистские профсоюзы, ваше издание, которое сегодня играет важную роль в медиаатмосфере, и в защите прав журналистов, и в формировании позиции журналистской среды – безусловно, будут в состоянии предложить те рецепты, которые будут реализованы, в том числе, и на законодательном уровне.

– Безусловно. Но я думаю, что в этом большую роль могла бы сыграть и исполнительная власть. Скажем, такие органы, как Нацсовет по вопросам телерадиовещания, который мог бы мониторить СМИ...

– И что? Мониторим. Какие права сегодня у Нацсовета? Я не член Нацсовета, не хотел и не буду выступать его адвокатом. Но все же – что? У нас на сегодняшний день не урегулировано множество проблем, без того же Нацсовета решением судов раздаются пакеты лицензий телеканалам... «Бывшие» продолжают беспредел в этой области, там есть совершенно вопиющие нарушения... А у Нацсовета – мониторинг, «джинса»-не «джинса»... Вы знаете, что ощутить грань, доказать факт «джинсы» – фактически нереально, или очень сложно. И любой владелец или редактор с пеной у рта будет защищать свою позицию. Судиться? Правосудие в суде, совершенно обосновано, должно исходить из принципов презумпции невиновности. И если Нацсовет не будет в состоянии аргументировано и объективно доказать «джинсу», он просто проигрывает эти дела.

Еще раз говорю, на фоне того, когда объективные нарушения сегодня имеют небескорыстную поддержку отдельных судей, которые специализируются на этих процессах, я бы не хотел в данном случае все сводить к действиям судов. Это самый легкий путь, это соблазн сказать: что вот есть дядя добрый в Кабмине, в Парламенте, в Секретариате Президента, в Нацсовете, который, если бы он был честный, думающий, или он был бы бойцом, все за нас решил.

Вчера мы посмотрели фильм «Прорвемся». Я не хотел бы рассказывать сюжет, но мне очень запомнилась последняя фраза. Когда призывают девушку, главную героиню, ехать на Майдан в Киев, после фальсификации выборов. Она говорит, не помню дословно, но приблизительно так: Майданом надо жить, Майдан – это вся жизнь, Майдан нельзя отстоять за две недели... Это принципы жизненные, которые надо исповедовать всю жизнь, и от которых нельзя отходить.

Так вот, сегодня борьба с «джинсой» – это личное дело каждого журналиста, объединяющегося с коллегами в профсоюзы, неправительственные организации. Лучше журналиста «джинсу» никто не видит. Вы с этим согласны?

– Да.

– Когда сами журналисты создадут выжженное поле вокруг продажных изданий или людей – это и будет лучший и самый эффективный способ борьбы с «джинсой». И в данном случае вмешательство государства, исполнительной власти похоже будет на поведение слона в посудной лавке, где использование инструментов преследования, вроде бы с благими целями, на самом деле может быть наступлениями на свободу слова. Очень опасно, если общество это так воспримет. Особенно – с учетом серьезной возможности реванша «бывших». Особенно – с учетом того, что общество очень быстро привыкает к хорошему, и очень быстро забывает, с чего мы стартовали, и не представляет себе, насколько реальна угроза реванша.

– Очевидно, тут должна быть роль еще каких-то законодательных норм, скажем, в сфере налогообложения, вывода из «тени» медиабизнеса, в том числе – зарплат журналистов...

– Позвольте мне с вами не согласиться. То есть, я глубоко убежден в том, что очень сложно проповедовать честность, правильность, когда сам получаешь зарплату в конверте, или когда тебя вынуждают так получать зарплату. Но я не считаю, что здесь есть прямая взаимосвязь.

Пример: я категорически не согласен, что нужно поднять зарплату чиновникам, чтобы они не брали взятки. Есть те, кто не будут брать взятки никогда, а есть те, кто будет брать взятки при любой зарплате. Есть те, кто, даже получая зарплату в конверте, не продаст свою журналистскую совесть и гражданскую позицию, откажется от выполнения «заказа» и уйдет, сделает самый главный поступок, на который способен журналист. И есть те, кто получает абсолютно официальную высокую заработную плату, и одновременно с комфортом шлепает «джинсу» и занимается манипуляциями...

Речь идет, извините, о долгом процессе. Но то, что удалось сделать 5-му каналу во время революции – это уже много. Например, решение о голодовке журналисты 5 канала принимали самостоятельно. Более того, мне хотелось бы сказать, что я никакого отношения к этому не имел. Если бы меня спросили, я был бы против, потому что я считал, что эта тонкая игра легко может перейти в фарс. Но журналисты это сделали – и такова была единственная возможность заявить свою позицию.

Я напоминаю, что это было связано с судебным решением на изъятие лицензии 5 канала по иску НТН. Я пришел, и поблагодарил журналистский коллектив НТН, который тогда сказал, что «Мы отказываемся от лицензии, нам не нужна лицензия такой ценой». И почему-то эта позиция журналистов НТН до 5 канала не была донесена. На каком этапе – на уровне редактора, на уровне владельца НТН, на уровне политического руководства было принято такое решение – не знаю. Я не хотел бы сейчас это обсуждать. Но тогда, в 2004-м, были порывы души, и тогда это позволило сконцентрировать позицию против цензуры со стороны журналистов и «Интера», и «плюсов», и НТН, и ICTV, и других каналов.

Вот когда мораль будет царствовать в журналистике, когда принципы редакционной политики, а не сиюминутные политические успехи той или иной политической силы, когда мораль политика, а не хамство по отношению к журналистам, пускай вызванное эмоциями, – станут определяющими в нашей жизни...

То, что можно простить гражданину, нельзя простить политику. Это должно получить, если хотите, консолидированную позицию журналистов. Желания, позволяющие любому политику безнаказанно наезжать на журналиста, и свои личные проблемы перекладывать на голову журналистов, обвинять журналистов – должны получать в журналистской среде адекватный ответ. Этого не будет, пока журналисты не научатся самостоятельно себя защищать.

– Вам не кажется, что одним из средств защиты, в том числе и от «джинсы», было бы Общественное телевидение, в создании которого новая власть себя не проявила большой сторонницей... Более того, именно вас подозревали в реальном противодействии процессу создания ОТВ..

– Есть совершенно конкретные люди, которые отвечают за процесс создания Общественно-го телевидения в стране...

– Вы были сторонником этого, как политик?

– Я могу назвать поименно, кому Президент поручил изучить эту проблему – человеку, который претендовал на то, что разбирается в телевизионном бизнесе и в телевидении вообще. Это был Александр Зинченко.

– Зинченко в итоге выступил против...

– Вот-вот... А вы найдите хоть одну мою фразу против Общественного телевидения. Когда это пытался сделать Тарас Стецькив, когда увольнялся с УТ-1. После чего в моем телефонном разговоре с ним он сказал «Ты извини, я был неправ». У меня была собственная позиция, я абсолютно не ультиматирую, но процесс создания общественного телевидения нужно начинать уже сейчас.

– Сейчас – это когда?

– Сейчас, в феврале 2006 года. Или тогда – в феврале 2005 года. Я считал, что если сегодня власть не готова менять формат УТ-1, то надо немедленно получить возможность бюджетного старта, лицензию, и начинать создавать проект Общественного вещания с нуля, а не на базе УТ-1. «Я не уверен, – сказал я тогда, – что УТ-1 с учетом своих традиций является хорошим форматом для старта Общественного телевидения. Чтобы мы сегодня не дискредитировали идею, а это очень легко сделать. Если сегодня вы получаете пакет лицензий, если вы получаете возможность формировать команду с чистого листа, возможно, это является более эффектив-

ной моделью построения Общественного телевидения». Это была единственная моя фраза, сказанная не публично, на единственном совещании, в котором, кроме меня, принимали участие еще пять или шесть человек, включая Андрея Шевченко, Тараса Стецькива, еще кого-то, я не помню. Это была единственная моя фраза, и, я считаю, что такая точка зрения имеет право на жизнь. Если бы тогда, в феврале 2005 года, начали этот процесс, если бы в марте были внесены изменения в бюджет, если бы тогда у нас была сформирована лицензионная база, если бы год занимались построением Общественного телевидения, считаю, что это было бы лучше, чем то, что мы имеем сейчас.

– **Почему этого не произошло тогда?**

– Не я этим занимался. Не может Порошенко отвечать за все. Потому что к функциям Совета Национальной безопасности, аппаратом которого я руководил, это не имеет никакого отношения. То есть, я мог действовать...

– **Однако у вас есть собственное объяснение ситуации?**

– Закон требует действовать в рамках поручений Президента по подготовке заседаний СНБО. Президент поручений мне заниматься созданием Общественного телевидения не давал. Если бы дал, я заверяю, я действовал бы достаточно эффективно. И Общественное телевидение в стране было бы уже создано. Но Ющенко тогда поручил это Зинченко.

– **То есть, это ваш ответ на вопрос о том, почему вовремя не было создано Общественное телевидение?**

– Нет. Я сказал то, что сказал. Я комментировал свою позицию. Я не могу комментировать позицию власти. Мне неизвестна позиция Президента. Я с ним эту тему никогда не обсуждал. Но я убежден, что он является сторонником свободы слова. Последующие его выступления: сентябрьские, октябрьские, ноябрьские свидетельствуют о том, что поручения о создании Общественного телевидения были даны. Общественное телевидение – это не фантом. А дискредитировать систему Общественного телевидения и его понятие можно очень легко. Манипулировать им так же легко, как и государственным или частным. Проблема не в формате, проблема в команде.

– **Видите ли вы после выборов-2006 возможность возвращения к этой теме? И видите ли вы команды, которые возьмутся за создание Общественного телевидения?**

– У нас есть единственный путь – путь создания общественного СМИ, вызывающего доверие к себе. Но, опять-таки, власть должна исходить из того, что очень легко дискредитировать эту идею в условиях «джинсы», в условиях заполитизированности, в условиях того, что нас всех, включая уважаемую Наталью, можно щелчком пальцев попытаться дискредитировать или запустить против нее пиар-кампанию, потому что вы занимаете откровенно про- или контр- какую-то позицию... Можно заявить, что вы продались, что вы встали на защиту кого-то, кого-то необъективно или наоборот, необоснованно обвинили. Не перейти эту грань очень важно. Поэтому я еще раз говорю, залогом, гарантом здесь будут являться процесс самоорганизации журналистов. Возможно, я абсолютизирую. Но я в это верю. На 5 канале это работает.

– **Кто сейчас конкретно отвечает за информационную политику государства? Вы знаете?**

– Точно не Порошенко. Я вас заверяю, Порошенко после ухода из властных кабинетов больше туда не заходит. Для меня это принципиально.

– **Но, тем не менее, вы политик, близкий к нынешней власти и состоящий в «Нашей Украине». Кто, все-таки?**

– Я не знаю, кто отвечает за информационную политику. Но я глубоко убежден, что после выборов концепция построения информационной политики будет разработана. Сегодня достигнут первый этап – свобода слова. Второй этап – реализация государственной информационной политики – также будет достигнут.

– **Присутствует ли у политиков, близких к «Нашей Украине», понимание того, что те рейтинги, которые растут у той же Партии Регионов, связаны, в том числе, и с отсутствием внятной информационной политики у новой власти?**

– В первую очередь рост рейтингов Партии Регионов связан с расколом в помаранчевой команде, который понятно кем был инициирован. Это позиция первая – главная. Позиция вторая – я считаю, что действия нашей партии, действия властной команды были недостаточно эффективными, с учетом отсутствия опыта работы в условиях свободы слова.

С чем это связано? В том числе, и с отходом маятника в другую сторону. В N-ный период стало считаться неким геройством искать у власти одни изъяны. Вместо того, чтобы занимать объективную позицию... Так вот, всему надо учиться. В том числе, и самой власти учиться работать в условиях свободы слова.

Очень велик соблазн возврата к «темникам». Ведь найти ту или иную форму давления на

СМИ просто, а вот построить информационную политику власти на принципах гарантированного сохранения свободы слова — задача очень непростая, и она не реализована. И в том числе, в целом ряде государств, которые считают себя демократическими. Поэтому я попросил бы вас не упрощать задачи решения проведения эффективной информационной политики власти.

— Есть ли у вас сейчас понимание того, каким образом все-таки выходить из этого кризиса информационной политики?

— Есть. В том числе, через создание национального Общественного телевидения, в том числе, через формирование эффективной команды людей, в том числе, и через формирование ответственности журналиста за ту информацию, которую он дает. Это комплексный вопрос, который не решишь одним только созданием управления информационной политики Секретариата Президента или Кабинета Министров. Я не считаю, что эффективная информационная политика — это проведение два раза в неделю конференций о том, что солнце встало — это благодаря нам, солнце зашло — это благодаря нам, что мы прекрасно провели первый, второй или третий квартал, и жизнь становится лучше. Безусловно, оптимизм должен присутствовать, но это не может быть основным аргументом в доказывании своей точки зрения властью...

— Готова ли власть исходить из того, что она должна инициировать какие-то тенденции для привлечения, может быть, и частного бизнеса для проведения государственной линии в информационном пространстве страны? В таких важных вопросах, скажем, как частная собственность, как вхождение Украины в НАТО, в Евросоюз... То есть, готова ли власть работать в медийном поле прозрачно и программно?

— Я считаю, что альтернативы этому не существует. Если мы входим в рыночную экономику, если мы работаем в условиях демократизации, свободы слова, то нужно обязательно использовать те методы, которые приняты во всем цивилизованном мире — тендеры, программы, конкурсные принципы распределения бюджетного финансирования, И принципы, которые заложены сейчас, в том числе и по финансированию, интересов государства в информационной сфере являются отжившими, неэффективными. Более того, необходимость пересмотра этих устаревших принципов я предлагал в парламентском бюджетном комитете, при разработке концепции финансирования всего комплекса.

— Чтобы завершить тему 5 канала, с которой мы начали... Как известно, там очень сложная структура управления. Есть НБМ, есть «Экспресс-информ», и, насколько я знаю из разговоров с разными людьми, есть проблема единоначалия. Видится ли это и вам проблемой, и будете ли вы ее как-то решать, как основной собственник?

— Я не буду.

— А кто будет?

— Руководство 5 канала. Оно должно само разработать и предложить выход. На сегодняшний день существует Правление, которое в процессе голосования принимает решения. Есть целый ряд вопросов, где решение принимается консенсусом. И сказать, что сегодня это как-то влияет на информационную или редакционную политику канала, нельзя. Но на сегодня, согласен — это не очень эффективный орган управления хозяйством. Но, опять-таки, я не буду ничего навязывать сверху. Я убежден, что там работают профессионалы, которые в состоянии разработать и предложить форму реализации управления 5 каналом. Я убежден, что на сегодняшний день это не самая главная проблема на 5 канале.

— Будет ли меняться структура собственности 5-го канала?

— Мне об этом не известно ничего.

— А когда вы, вслед за редакционной политикой, сделаете и структуру собственности публичной?

— Я — единственный из владельцев СМИ Украины, который публично об этом заявляет. Скажите мне сегодня, кому принадлежит «Интер», «плюсы», скажите мне о взаимоотношениях власти и собственности на так называемых каналах Пинчука, скажите мне сегодня, кому принадлежит НТН, ТРК «Украина»... Давайте последуем примеру 5 канала и в свободе слова, и во взаимоотношениях собственника...

— Что касается «Интера», то вы понимаете, что там происходит в принципе. Если возвращаться к тому, что летом минувшего года говорили о том, что вы, якобы, были причастны к перераспределению собственности на «Интер»...

— Да Зинченко тогда говорил, что Порошенко помешал ему вернуть контроль над «Интером»...

— Нет, я сейчас о другом говорю. О том, что вы, якобы, разговаривали с Игорем Плужниковым о том, чтобы он продал канал...

— Для этого надо очень хорошо знать Игоря Плужникова, чтобы мой разговор, если бы такой был, мог как-то на это повлиять...

– Но разговор такой был?

– У меня с Плужниковым? Я его знаю где-то с 96-го года. Мы с ним говорили о многих моментах, о том, какую роль сыграл «Интер» в навязывании «темников» обществу и в телеманипуляциях, о моральной ответственности за это самого Плужникова... такой разговор был. По собственности телеканала, насколько мне известно, он никаких переговоров ни с кем не вел.

– То есть, вы также не знаете ответа на вопрос, каким образом от него «Интер» перешел в руки Валерия Хорошковского?

– Видимо, были проведены переговоры между наследниками Плужникова и теми, кому сейчас принадлежит канал. Собственники эту информацию не раскрывают. С наследницей Плужникова, его супругой Светланой, которую я очень хорошо знаю, я после смерти мужа ни разу не встречался, не общался ни по телефону, никоим другим образом, и не имел времени для того, чтобы отслеживать этот процесс...

– Но вы предполагаете возможность контроля Кремля за этим каналом?

– Мне неизвестна структура собственности «Интера». Я вам заявляю это совершенно откровенно. Кому он принадлежит, я догадываюсь. За этим стоят, в том числе, российские финансовые группы. Хотя декларируется, что это не так, что он принадлежит, все-таки, украинцам...

Я считаю, что с точки зрения национальной безопасности норма закона о том, что 70% украинских СМИ должно принадлежать украинцам – она актуальна, и то, что сегодня приняли изменения в закон «О телевидении и радиовещании», в нормы налогообложения – мне, как владельцу телеканала, выгодно. Потому что – какая мне разница, могу продать кому угодно, без всяких ограничений, это же личный интерес. Но с точки зрения интересов государства, национальной безопасности – это неправильно. Потому что государство должно контролировать то, что относится к сфере национальной безопасности. Это абсолютно нормальная норма для всех европейских государств.

– Но готово ли идти в этом государство дальше, потому что обозначить просто, что 30% или 35% акций может только принадлежать иностранным инвесторам – как вы понимаете, это большого значения не имеет?..

– Я не знаю, на что готово государство. Я убежден, что если одержит победу наша политическая сила, то мы эффективно урегулируем и этот вопрос. И в данном случае формальный показатель 30 или 35%, который, как считают, легко обходится через учредителей юридических лиц, регистрацию в Украине дочерних предприятий и прочее – это недостаточно эффективные меры. Проблема требует более основательного раскрытия в законодательстве.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ТИСК НА ЗМІ: ЗНОВУ ЗА СТАРЕ?

Отар Довженко, «Телекритика» / 24.02.2006

Адміністративний ресурс – явище, що не має наукового визначення. Зазвичай так називають зловживання владними повноваженнями з метою впливу на волевиявлення виборців. Однак, якщо восени 2004 року Україна спокійно сприймала такі його прояви, як тотальне виконання «темників» засобами масової інформації або перевезення державним коштом десятків тисяч шахтарів із фальшивими відкріпними посвідченнями, то сьогодні зухвалим адміністративним тиском називають телефонний дзвінок із прес-служби губернатора чи зустріч із виборцями в робочий час. І все ж, сподівання на те, що Помаранчева революція зруйнує провінційний феодалний уклад, а разом із ним зникне журналістське кріпацтво, не виправдались. Адміністративний тиск на мас-медіа в регіонах був, є й нікуди не дінеться: занадто тісно переплетені інтереси власників ЗМІ, органів місцевого самоврядування тощо, й занадто великою є спокуса скористатись тими можливостями, які успішно працювали на попередню владу. До того ж, у багатьох регіонах реальної зміни влади не відбулось – важелі впливу залишаються в руках представників теперішньої опозиції.

Влада – як «стара», так і «нова» – від адмінресурсу відхрещується. Беручи участь в організованій «Телекритикою» чат-конференції «Адмінресурс та чорний PR у виборчій кампанії 2006 року», керівник виборчої кампанії Партії Регіонів Євген Кушнар'єв і нашоукраїнець Давид Жванія не лише обурено відкинули будь-які звинувачення у тиску як на виборців, так і на ЗМІ; кожен із них переклав усю відповідальність за такого роду неподобства на політичну силу опонента.

“Партія Регіонів знаходиться в опозиції, тож, про який адмінресурс з боку ОПОЗИЦІЇ взагалі можна говорити?” – «щиро» дивувався Кушнар'єв.

«Наша сила не будет применять админресурс, – запевнив Жванія. – И во всех действиях штаба есть прямые указания отслеживать все нарушения. И это наша принципиальная позиция. Международные наблюдатели, средства массовой информации, которые сегодня, в отличие от вчерашнего дня, обладают полной свободой слова, – вот гарантия недопущения админресурса и борьба с админресурсом вчерашним».

Між тим редактор інтернет-видання «Остров» Сергій Гармаш розповів про обопільне застосування на Донеччині адмінресурсу, який, на його думку, опустився на рівень мерів міст і керівників підприємств, які належать як до провладних, так і до опозиційних сил. Зокрема, після повернення на «нашоукраїнство» майже всіх директорів вугільних шахт до ЗМІ почали приходити листи від шахтарів, яких, нібито, примусово заганяють у НСНУ. Тоді як Партія Регіонів домінує у виборчих комісіях та представницьких органах влади. Відбувається змагання двох адмінресурсів. Утім, як відзначив Олександр Міщенко з донецького Агентства журналістських розслідувань, таке протистояння не завжди має політичний характер: *«...регіонал Бешуля «наїжджає» на однопартійців, які працюють на регіонала Лук'янченка. Нашоукраїнець Поживанов звинувачує лідерів міського та обласного осередків НУ».* Пропорційна виборча система багато змінила: під яскравими партійними прапорами за місця в органах самоврядування змагаються прагматики, далекі від високих ідей.

Подібної думки дотримується й керівник проектів та програм полтавської інформаційної групи «Жовта газета» Юрій Ісаєв. *«Мені здається, – сказав він, – що місцеві ради після виборів нагадуватимуть в мініатюрі Верховну Раду: створяться такі собі місцеві клуби за бізнес-інтересами. Якись ідеї, політичні програми – річ вже другорядна».*

На Львівщині, як розповіла «Телекритиці» журналістка ТРК «Люкс» Оксана Худицька, адмінресурс був завжди, та «Наша Україна», представники якої керують областю зараз, іще не навчилася його доладно використовувати. У Криму, за словами голови Комітету з моніторингу свободи преси Володимира Притули, джерелом адмінресурсу є передусім Партія Регіонів, а також Народна партія, СДПУ(о) і партія «Союз»; але довести факт його застосування непросто. Ольга Ільчук із Рівного, де господарює горезвісний Василь Червоній, висловила обережно: *«Місцеві ЗМІ отримують сигнали щодо тиску на них із боку окремих посадових осіб. Однак іноді скарги ідуть під прикриттям політичних опонентів. Отож з'ясувати, чи це насправді тиск, чи політична передвиборна боротьба, важко».*

Чи можуть журналісти шукати захисту від свавілля місцевих представників провладних і опозиційних партій у центральних штабах? В принципі, під час чату нашоукраїнець Жванія дякував всім учасникам інтернет-дебатів, які повідомляли про адмінресурс з боку місцевих представників НСНУ, і обіцяв обов'язково допомогти з відповідною реакцією центрального штабу. Кушнар'юв же або взагалі не відповідав на запитання та приклади, що їх наводили регіональні журналісти, або відповідав: *«ми адмінресурс не застосовуємо».*

Між тим під час чату та опитування «Телекритики» представники всіх регіонів підтвердили: адмінресурс у їхніх краях є. Але набагато масштабнішими й жорстокішими є його прояви на Сході та Півдні країни. Втім, судити про рівень адміністративного тиску на виборців за місяць до дня голосування передчасно: зазвичай усе найцікавіше відбувається в останній тиждень, аби електорат прийшов на дільниці «тепленьким», не забув, де треба поставити галочку. Натомість, у наділених владою кандидатів є нагода взяти участь у формуванні громадської думки, використавши для цього місцеві ЗМІ. За популярністю вони поступаються загальноукраїнським (особливо телеканали), однак саме їм – бо кому ж іще? – довіряють люди, вирішуючи, кому віддати голос на місцевих виборах. Перед князьком, який приборкав місцеві ЗМІ, відкриваються широкі можливості: показати себе господарником і другом громади, облили брудом конкурентів і попутно вислужитись перед своєю політичною силою, зробивши трохи реклами і їй. Тому боротьба за медіаресурс дедалі посилюється.

Прикладів незаконного втручання чиновників і депутатів у діяльність ЗМІ респонденти «Телекритики» назвали чимало. Часом втручання має дуже серйозні наслідки.

Так, нещодавно Нижньогірська райрада АРК, контрольована Партією Регіонів і Народною партією Литвина, звільнила з посади редактора місцевої газети «Нижнегорье» Валентина Солом'яного. Незважаючи на очевидну незаконність цього рішення, ніхто, крім самої райради, не може його скасувати. Участь у виборах за списком «Нашої України» та небажання працювати на БЮТ дорого коштувала директору львівської комунальної ТК «Львів-ТБ» Хвойницькому: голова облради Михайло Сендак розпорядився припинити фінансування, поки непокірна телекомпанія не погодиться працювати за схваленою ним концепцією мовлення. Аргументація – з розряду «і сміх, і гріх»: Сендак висловив побоювання, що без нагляду облради техніка підшефної телекомпанії може використовуватись для знімання порнофільмів... 17 лютого лиха доля спіткала найпопулярнішу недержавну телерадіокомпанію Криму – ТРК «Чорноморська». Київський рай-

суд Сімферополя за скаргою представників виборчого блоку «За Януковича!» призупинив дію її ліцензії, визнавши зміст програми «Календар» таким, що порушує виборче законодавство. Звісно, не в нашій компетенції коментувати рішення суду, але кримські журналісти висловлюють припущення, що на нього вплинула місцева влада. Лише за тиждень, зрозумівши, що розголос цієї історії матиме більше негативних наслідків, аніж позитивних, голова ПР Янукович видав розпорядження для лідерів кримської організації Партії Регіонів «з'ясувати всі обставини конфлікту і зробити все, щоб не постраждав журналістський колектив», а 23 лютого апеляційний суд скасував рішення про призупинення ліцензії.

І все ж закриття телекомпаній та звільнення їх керівників – радше винятки, що відображають слабкість місцевої влади й невміння застосовувати інші, гуманніші важелі впливу. Зазвичай можновладним кандидатам удається домовитись із власниками приватних та менеджерами комунальних ЗМІ полюбовно: за гроші, за послуги, а часто – за місце у прохідній частині виборчого списку. Наприклад, головний редактор офіціозу «Новини Закарпаття» – шостий номер у списку «Нашої України». На Полтавщині, де облдержадміністрацію очолює соціаліст Бульба, більшість медіа приділяють багато уваги діяльності СПУ, а в обласному центрі, за свідомством опитаних «ТК» колег, помітна присутність в ефірі представника Партії Регіонів Анатолія Кукоби, що незаконно обіймає посаду міського голови. При цьому сюжети, що мають усі ознаки політичної реклами, виходять у випусках новин, як інформаційні.

У Запоріжжі місцеві видання – розповіли учасники інтернет-дебатів у «Телекритиці» – переповнені замовними текстами. Наприклад, щодо перебування у місті з виборчими поїздками Мороза, Медведчука, це такі газети, як «Іскра», «Позиція», «Острів свободи», «Горожанин», «Истеблшмент»... Але найбільш брудною у цьому місті є кампанія щодо виборів мера – перш за все, з боку Володимира Кальцева, висуванця Партії Регіонів і самовисуванця, чинного мера Євгена Карташова. Кальцев заповнює всі місцеві газети замовними матеріалами. Карташов «нагинає» різні підприємства, колективи, лікарів, спортсменів тощо.

«Спецпроект», присвячений чинному губернатору Едуарду Зейналову, з'явився нещодавно в ефірі Кіровоградської ОДТРК, однак агітаційну програму було піддано критиці в місцевій пресі.

Журналісти, які активно виявляли свою громадянську позицію під час подій листопада-грудня 2004 року, гідно відповідають на спроби місцевих адміністрацій втручатись у їхню роботу, навіть коли вони мають форму рекомендацій або прохань, які можна ігнорувати. *«Засновником нашої телекомпанії є міська рада, на чолі якої – член НСНУ, – розповідає журналістка з одного з обласних центрів, що побажала залишитись невідомою. – Міський голова не говорить конкретно, що нам робити, але коли є політичні сесії, з'їзди чи конференції, які стосуються «Нашої України», то це висвітлюється в обов'язковому порядку. Як саме висвітлювати, нам ніхто не диктує. Тому ми намагаємось дотримуватись журналістських принципів. Ми завжди намагаємось подавати іншу точку зору».* Що ж, дійсно, в таких ситуаціях багато залежить від рішучості журналістів у відстоюванні свого права працювати за професійними стандартами. Щоправда, ризикувати роботою в місті, де є лише кілька ЗМІ, не кожен наважиться; особливо безправним є становище журналістів-бюджетників передпенсійного віку. І це покладає особливу відповідальність на місцеву владу.

Про відсутність адміністративного тиску на ЗМІ у своєму регіоні заявив керівник Харківської ОДТРК Зураб Аласанія. *«Якби такі прояви були, щось точно стало б відомо від колег-журналістів. Телеканали і радіостанції регіону повні інформації політичного характеру найрізноманітніших видів і родів. Є певна кількісна перевага на користь Партії Регіонів, але вона продиктована, очевидно, активнішою медіапромоцією цієї партії, що випереджує конкурентів... До власності більшості телеканалів Харкова, однієї радіостанції, кількох газет і продакшн-студій стосується теперішній губернатор, Арсен Аваков. Але мені не відомий жоден факт, коли б відмовили в ефірі представникам Партії Регіонів».* Вільно доступитись до кримських ЗМІ за гроші, за словами Володимира Притули, може будь-хто, але Партія Регіонів, «Союз» та НСНУ, що перебувають при владі, мають більше можливостей отримати ефір безкоштовно. Серед телекомпаній півострова є й такі, що симпатизують «екзотичним» політичним силам: ТРК ІТВ просуває Блок Кармазіна, ТРК «Неаполь» – НДП.

Засилля чорного піару і «джинси» – не новина для передвиборної України; ще до початку кампанії політологи передрікали, що методи боротьби будуть не менш брудними, ніж у 2004-му. У пресі – перш за все східних та південних регіонів – з'являється багато так званих «передруків із центральних видань», що часом завуальовано, а часом і прямо паплюжать певні політичні сили. Працівникам місцевих штабів створення таких матеріалів доручають рідко, залишаючи їм менш відповідальну роботу. Однак ефективність замовних матеріалів невелика: як відзначив донецчанин Сергій Гармаш, *«за гроші під позначкою «політична реклама» можна надрукувати все, що завгодно, але такі статті не читають».*

Отже, можна констатувати, що, на жаль, представники старої влади, які залишилися «при справах» на Сході та Півдні України, тотально продовжують старі ігри з адмінресурсом та чорним піаром. На жаль, не навчившись працювати з інформприводами, а також не запровадивши прозору тендерну систему на висвітлення дій влади, інколи наслідують стару владу і місцеві представники «помаранчевих». Безумовно, це покладає особливу відповідальність на Київ: якому слід «виховувати» і деяких власних регіональних політиків, і протидіяти масштабним протиправним діям опонентів. До речі, як відомо, гідний приклад продемонстрував місцевий осередок НУ в Рівному, який виступив проти зловживань владою тамтешнім губернатором Василем Червонієм. А от протистояти адмінресурсу своїх опонентів на Сході та Півдні країни помаранчевим набагато важче. Отож і покладають вони надію на закордонних спостерігачів, як це відбувалося, наприклад, під час інтернет-дебатів на «Телекритиці», за якими на запрошення редакції спостерігав представник місії спостереження за виборами до Верховної Ради України 2006 року від ОБСЄ Іван Годарський.

Журналісти ж головними умовами протидії адмінресурсу називають повну незалежність ЗМІ, політичну незаангажованість власників і менеджерів, а також підписання угод про редакційну політику (як нещодавно зробила «Львівська газета») та оперативну кваліфіковану юридичну підтримку.

ЧИ МИ ЗАДОВОЛЕНІ?

Егор Соболев, 5 канал, для «Телекритики» / 03.03.2006

У мене весь час враження, що минулу кампанію працювати було легше. Я не збожеволів, не жартую і не знушаюсь. Як і всі ми, я, звичайно, пам'ятаю, як тоді руки тележурналістів були зв'язані цензурою. Як нормальних газетярів били в під'їздах, підпалювали та травили газом у редакціях. З цієї точки зору різниця виборів-2004 і виборів-2006 є разючою. Тоді нас намагалися поневолити або хоча б залякати. Тепер в нас повна свобода і нема жодних підстав боятися Держсекретаря, міліцію чи хлопців у шкірянках.

Але ця свобода виявилася для нас сильнішим викликом! Кампанія завершується за три тижні. Давайте себе питаємо, як ми оцінимо нашу роботу на цих виборах? Моє відчуття, що пишати-ся нема чим.

Для чого вільні медіа у вільних країнах на вільних виборах? Щоб показати, хто йде до влади. Щоб роз'яснити, з чим іде. Щоб оцінити, як ця майбутня політика вплине на життя виборців.

Що показували ми? Головна тема на цих виборах для журналістів – відбудова помаранчевої коаліції. Далі – рейтинги політичних сил. Причому ми давали усі без розбору, включаючи компанії, що дискредитували себе у 2004 році, або ті, про які ми щойно почули і навряд чи почуємо більше. Ще трохи звітів Комітету виборців плюс традиційна тема від ЦВК – як друкуються бюлетені? Навіщо вона потрібна у 2006 році, незрозуміло, але ОК – звикли.

Що ми роз'яснювали? Нічого. З'їзди, де затверджуються передвиборні програми, ми висвітлювали як світські вечірки. Хто коли прийшов, хто як подивився, хто що виголосив. Інколи ми показували книжечки, а в закадровому тексті пояснювали – це партійна програма. Що всередині брошур, ми не уточнювали. Не прийнято.

Відповідно, ми нічого і не оцінювали. Ми просили експертів коментувати все, що завгодно, але не майбутню політику політичних сил. Навіть коли ми збирали політиків та експертів говорити про конкретні проблеми країни, то не вимагали шукати виходи, плани чи ідеї. Ми намагалися якомога більше розсварити їх між собою. Чи хоча б з ведучим. Так ми бачимо спосіб роз'яснювати виборцям, кого вони обирають.

В результаті ми залишили наших громадян один на один з рекламними роликами. Які так само не пояснюють, хто і з чим йде до Ради, і що з цього вийде. Мета усіх роликів – лише викликати емоції. Жодного усвідомленого вибору. «Наша Україна» нагадує, як ми її любили у 2002 році. БЮТ – яка красуня лідер блоку. «Пора-ПРП» вдовблює образ справжнього Майдану. «Не Так!» і «Народна опозиція» – справжнього Антимайдану. Трохи далі пішла Партія Регіонів, яка голосно каже, що в неї є план. Який саме план, у своїх виступах у мас-медіа зазвичай не уточнює. А ми не перепитуємо.

В результаті ми не представили – разом з політиками – виборцям жодних конкретних програм, жодних конкретних обіцянок і жодної можливості спитати про їх невиконання після виборів! Громадяни знову будуть голосувати за політиків, а не політику. Хоча навіть не за політиків, а їхні образи, створені спіндокторами.

І це наша відповідальність! Революція 2004 року дала нам свободу. Нова політична система – вільну конкуренцію між багатьма політичними силами. Активності і бажанню населення розбиратися у політиці позаздрила б уся Європа. Як ми це не використали?

Звичайно, це важко. Щоб ставити конкретні запитання, треба в них розумітися. Щоб глядачеві було цікаво, треба наближати відповіді до його життя. До цього не готові ані ми, ані політики. Ми з Лідією Таран з острахом чекаємо на початок теледебатів на 5 каналі у неділю, де ми самі ж зробили центральними конкретні соціальні проблеми. А якщо політики не зможуть про це хоч щось сказати? А якщо ми не зможемо чи не встигнемо їх дотиснути? А якщо глядачі, які звикли до лайки політиків у студії, не сприймуть обговорення ними доволі складних ідей?

В минулу кампанію справді працювалося легше. Але треба усвідомити, що вона вже минула.

АНДРІЙ ШЕВЧЕНКО: «ВЧИНКІВ ЮЛІ ПРОТИ СВОБОДИ СЛОВА Я НЕ ПРИГАДУЮ»

Ставила запитання Наталія Лигачова, «Телекритика» / 24.03.2006

Інтерв'ю з Андрієм Шевченком «Телекритиці» далося не просто. В тому сенсі, що з моменту реєстрації партійних списків ми вирішили не надавати шпальт «ТК» колегам, які вирішили балотуватися у парламент – щоб не піарити через них ті чи інші політичні сили. Водночас, запитань виникало до таких значимих фігур, якою є Андрій в українській журналістиці, досить багато. Тим більше їх стало, коли виникла криза 5 каналу, звинувачення каналу в ангажованості інтересами власника та «НУ», заяви Романа Скрипіна про можливе звільнення тощо. Тоді «ТК» взяла інтерв'ю у власника 5 каналу Петра Порошенка, в якому той неодноразово робив закиди на адресу Юлії Тимошенко щодо її ролі у медійному просторі.

Після цього вже навіть журналістські стандарти вимагали від нас поцікавитися точкою зору протилежної сторони, тож ми звернулися і до самої Юлії Володимирівни, і до Андрія Шевченка.

– Андрію, що саме стало причиною твого входження до списку БЮТ?

– Спочатку, мабуть, треба відповісти, чому взагалі я вирішив іти на вибори. Тому що бачу це цінним особисто для себе і для нашої професії.

Це швидко забувається, але ще півтора року тому через цензуру і «темники» журналістика в Україні була на межі смерті. Вижила, насамперед, завдяки безумству кількох десятків «маніяків з місією». І парламентські слухання щодо цензури у 2002-му, і «Дзеркало тижня», і факт існування «Телекритики», і диво 5 каналу, і звільнення державного телебачення з-під політичного контролю, і місіонерство Ігоря Куляса та Олександра Макаренка з «Інтерньюзу», і журналістська революція 2004-го, і лист на захист Сергія Лещенка від батька «Сина Бога» у 2005-му – все це по-геройськи виграні битви, але не перемога у війні. Це як будинок сержанта Павлова у Сталінграді – сил достатньо, щоб відстояти свій клаптик свободи, але замало, щоб зламати хід війни.

Після нашої історії з НТКУ я чітко для себе зрозумів, що для справжніх змін у професії і на ринку потрібен набагато масштабніший, системніший вплив, ніж ми маємо як журналісти або як найняті менеджери. Тому Верховна Рада для мене – це, насамперед, колосальні можливості для роботи на професію.

– Ти казав, що були пропозиції і від інших політичних сил. Справа тільки в тому, що БЮТ це зробив найбільш серйозно?

– Так, це виглядало однозначно сильно і осмислено. Юля і Томенко «купили» мене чіткістю позиції: поділяємо твої погляди на журналістику, стандарти, Суспільне телебачення і готові своїми силами тобі допомагати. Підтвердження я отримав уже за кілька тижнів, коли Суспільне телебачення з'явилося у виборчій програмі БЮТ (до речі, це, здається, єдина програма, де окремий блок відведений мас-медіа) і коли Левко Лук'яненко виявився єдиним депутатом, який вимагав не вбивати Закон про Суспільне мовлення, а відправити його на доопрацювання.

З інших пропозицій я серйозно думав лише над однією – від «Пори», яка на той час була ще без ПРП і без Кличка. Але тоді це, швидше, виглядало як красива мрія мого друга Влада Каськіва, ніж реалістичний і продуманий план. Якщо вірити соціологам, ця кампанія не стала успішною – на мій особистий жаль.

У БЮТі є, звичайно, і слабкі місця, які я як людина із незамиленим оком бачу, але важливіше інше — ефективність.

Думаю, ці вибори стануть холодним душем для багатьох. На цей момент маємо прогноз соціологів про шість партій, які подолають бар'єр. І це означає, що всі, хто відповідально ставляться до життя, хто хоче впливати на майбутнє професії, країни — всім треба буде в найближчі кілька років визначитися поміж однією з цих шести політичних сил. З-поміж них БЮТ виглядає, як на мене, найсимпатичніше і — найголовніше — найефективніше: вважаю, що в Україні немає політиків рівних Юлі за вмінням ставити цілі і досягати їх.

— Відомо, що твоє входження до списків було ідеєю, насамперед, Миколи Томенка. Які ваші стосунки зараз?

— З Миколою стосунки добрі вже багато років. Є спільні цінності — Україна, мова, свобода слова. Спілкуємося, правда, здебільшого телефоном: останні місяці і він, і я провели у поїздах.

— Чи плануєте тобою змінити Миколу на посаді голови парламентського комітету з питань свободи слова та інформації?

— Тема взагалі не обговорювалася, хоча для БЮТу цей комітет, думаю, буде пріоритетним. Мій підхід такий: треба все зробити, щоб Комітет з питань свободи слова максимально вивести з партійних розкладів. Є шанси отримати найпрофесійніший комітет з питань свободи слова за всю парламентську історію і дуже не хочеться, щоб його політику визначали люди, які опиняться там лише тому, що їхні прізвища вписані у сітку міжпартійного дерибану.

— Твої головні враження щодо цієї виборчої кампанії у регіонах?

— По-перше, колосальне відчуття того, що столичні політики повернуті до регіонів не обличчям, а менш привітною частиною тіла. По-друге, дуже різні враження від місцевих списків різних партій. Є чимало і просто «лівих пасажирів», і відверто неприємних персонажів, але є і маса свіжих, успішних людей, які привнесуть у місцеві ради якісні управлінські підходи. Питання, як вони цим розпорядяться...

— А щодо ЗМІ?

— З позитивного — професійність, якої більше, і дебати, які провели щонайменше десяток регіональних телеканалів на відміну від центральних.

З негативного — тотальна «джинса», а також поєднання журналістами виборів і роботи. В Одесі я був на ефірі у прес-секретарки місцевого «Не Так!», яка балотується до міської ради, в Мукачевому моя ведуча була кандидатом до міської ради від ПРП. Їхні політичні симпатії драгували навіть глядачів, які дзвонили в студію. Шкода, що приклад у цьому показали київські журналісти та генеральні продюсери, які, пішовши у виборчі списки, не припинили своєї професійної діяльності.

— Як ти ставишся до того, що БЮТ використовувала для роботи у ЗМІ російських піарників?

— Це або неправда, або якийсь дуже зашифроване підпілля, про яке я вперше чую. Хіба що російським піарником вважати великого українізатора Олега Медведєва (про роботу російських політтехнологів журналісти Сімферополя повідомляли щодо програми «Календар», яка виходила в ефірі Чорноморської ТРК, котру пов'язують з відомим кримським політиком Андрієм Сенченком, який на сьогодні є лідером кримського відділення БЮТ. — «ТК»).

— Твоє ставлення до конфлікту навколо «Чорноморки»?

— Закривати перед виборами телеканали — це кам'яний вік. Шкода, що цим займається не лише Партія Регіонів, а й Інна Богословська, яка себе представляє як нову силу і при цьому через суд призупиняє ліцензію дніпропетровського «9 каналу». Щоб такого більше не було, треба підчистити Закон про вибори.

Я мав приємність тренувати «Чорноморку» від «Інтерньюзу», і знаю, наскільки вона важлива для Криму. Це не знімає, втім, справедливих претензій до маніпуляцій, які, судячи з усього, були в ефірі каналу.

— Твої дії, якщо БЮТ піде в опозицію до коаліції «Нашої України» та Партії Регіонів?

— На якість написання законів це не впливає. А країну буде шкода... І з урядом з таким «гібридним» буде, мабуть, непросто працювати. Суспільне телебачення, наприклад, обидві ці сили послідовно блокували. Будемо переконувати...

— Твої дії, якщо БЮТ блокуватиметься з Регіонами?

— Не буде, Наталю. Це уже навіть Янукович, здається, зрозумів...

— Які в тебе є гарантії від керівництва блоку, що всі передвиборні гасла БЮТ щодо свободи слова, Суспільного мовлення не будуть покладені у шухляду після виборів?

— Публічні зобов'язання, письмова виборча програма і особиста довіра. Хіба цього мало? Коли ми домовлялися з Порошенком про створення 5 каналу, тоді це взагалі багато кому здавалося авантюрою чистої води...

– **Якими особистими мотивами п. Тимошенко ти керуєшся, коли вважаєш, що зусиллями вашого політичного блоку можна зробити Суспільне телебачення?**

– Особисто для Юлі свобода – одна з головних цінностей, а до вільної преси у неї взагалі особлива мотивація: вона, як мало хто інший в Україні, натерпілася від інформаційних спецоперацій і відвертого бруду. Юля ніколи не була значущим гравцем медіаринку і не планує створення своїх медіаімперій. Думаю, ці речі роблять її персонально зацікавленою у тому, щоб в країні перемагали журналістські стандарти.

– **Чи вважаєш ти таким основним мотивом і конкуренцію п. Тимошенко із п. Ющенком? Мовляв, якщо він не зміг зробити Суспільне телебачення, то вона зможе?**

– Так, це теж мотивація. Але і Юля, і ми з тобою розуміємо, що без Ющенка Суспільне мовлення ми не зробимо. Інша річ, що ініціативу в цій справі Президент остаточно втратив. Принаймні, робоча група при Президентові, до якої ми з тобою обоє входимо, за півроку після її утворення не те, що нічого не зробила, а навіть жодного разу не збиралася.

Головне: Суспільне телебачення і радіо, яке ми зробимо, буде не проектом Тимошенко, чи Ющенка, чи Литвина, а каналом стандартів, у якому будуть зацікавлені всі.

– **Якими будуть твої перші кроки у ВР щодо проблем медіа? Твої пріоритети щодо проблем?**

– Пріоритет номер один: роздержавлення мас-медіа – від НТКУ та НРКУ і аж до районів. В подробиці не вдаюся, але важливо, щоб ми не втратили адекватних професіоналів, які є у цій вертикалі. Зараз вони принижені жалюгідними зарплатами та ідіотськими вказівками чиновників. А сама бюджетна вертикаль в умовах ринку виглядає анахронізмом.

Номер два: прозорість ринку – це і про легалізацію зарплат, і про оздоровлення рекламного ринку, і про закони, які дозволять громаді знати реальних власників мас-медіа.

Пріоритет номер три: зміцнення ринку. Будемо працювати на те, щоб українським телеканалам, наприклад, було вигідно робити продукти для українського глядача, а не для російського.

Інші пріоритети – у Хартії свободи слова, яку презентував БЮТ.

Хочеться також вибудувати роботу Комітету ефективно. По-перше, по лінії співпраці з Секретаріатом Президента, Кабміном і Нацрадою, по-друге – з громадськими організаціями та експертами.

– **Чи є вже в тебе напрацювання для нового законопроекту щодо Суспільного мовлення?**

– Зі свіжих здобутків – македонський Закон про Суспільне мовлення, який ухвалили наприкінці минулого року. Передали друзі з ОБСЄ, які, сподіваюся, і надалі будуть підтримувати цю ідею.

– **Відомо, що твої виступи проти «джинси» під час виборчої кампанії багатьма сприймалися неоднозначно, адже БЮТ теж користується усталеною практикою розміщення матеріалів на замовлення. Що на це скажеш?**

– Навпаки – з необхідністю вичистити «джинсу» погоджуються всі – навіть ті, хто цю «джинсу» замовляє або жене в ефір.

Про БЮТ скажу так: нам точно пропонують розміщувати матеріали за гроші і, підозрюю, наші штаби могли цим користуватися. Це нічого не міняє у моїй позиції: «джинса» принижує і журналістів, і політиків, і країну. Її треба позбутися.

– **Чи платили ви за ефіри на телеканалах, наприклад, за участь у новинах?**

– Не знаю. Ми тут у дещо привілейованій ситуації: Юля – найбільш рейтинговий телевізійний персонаж в українській політиці. Можу нагадати про двогодинний ефір Тимошенко на «Інтері» після відставки, коли вона збрала 67-відсотковий «шер» і тримала 30-відсотковий рейтинг. Це причина, чому здебільшого канали полюють на Юлю, а не навпаки.

– **Чи відомо тобі про діяльність інформаційного департаменту БЮТ на чолі з Миколою Баграєвим? Чи відомо тобі, що саме пан Баграєв проплачує замовні сюжети про БЮТ?**

– Микола займається роботою з центральними телеканалами. Здебільшого це питання якісних домовленостей і графіка, в який дуже непросто вписати Тимошенко та інші обличчя блоку. Зараз, наприклад, Баграєв розписує участь наших кандидатів у виборчих ночах на різних каналах.

Чи оплачує Баграєв сюжети – не знаю. Коли я сьогодні питав його, чи оплачуємо ми ефіри Тимошенко, він сказав, що ні. Хто знає Баграєва, той може підтвердити, що такі люди, як він, завдяки стосункам у «тусовці» можуть досягнути кращих домовленостей, ніж інші люди – за шалені гроші.

– **Чи відомо тобі, що прес-секретарі ЮВТ Віталій Чепінога і Петро Якобчук інколи передають журналістам побажання начебто від неї? На твою думку, це їх особиста активність? Чи віриш ти у те, що ЮВТ не знає про таку активність її прес-секретарів? Чи**

все ж таки принаймні підозрюєш, що ЮВТ так побудувала свою роботу, коли вона просто доручає говорити те, що треба передати журналістам, Віталію Чепінозі і Петру Якобчуку?

— Як писати і показувати, полюбляють розказувати інші прес-секретарі, зокрема, в Секретаріаті Президента. Я, правда, в цьому ніколи не бачив проблеми. Робота прес-секретаря — завоювати журналіста, переконати його, повернути в свою віру. Відповідальність журналіста — вислухавши все це, працювати на совість і за стандартами.

Маю свіжий приклад з Волині. У розпал газового скандалу місцевим комунальним мас-медіа розіслали лист, у якому наполегливо рекомендували користуватися інформацією з офіційних сайтів Президента та Кабміну — такий собі «темник-лайт». Це проковтнули всі, крім обласної газети «Волинь», людина з якої прийшла в обласну адміністрацію і нагадала чиновникам, що часи в країні змінилися. Не пройшло і години, а губернатор уже видав прес-реліз про те, що чиновнику, який розіслав лист, оголошено догану. Це для мене приклад відповідального ставлення до професії з боку самих журналістів.

— Водночас, напевне, відома репутація ЮВТ як жорсткої людини щодо свободи слова журналістів, коли це стосується особисто неї або її інтересів, партійних інтересів. Ти вважаєш, що ЮВТ можна в цьому «перевиховувати»?

— Я ціную добрі тости і минулого року зібрав непогану колекцію побажань журналістам до професійного свята. Тоді, у червні, чиновники влаштували справжній фесрверк привітань журналістів. Прем'єрка Тимошенко збрала пресу останньою, але сказала найсильніші слова: журналісти, ваша місія — знаходити помилки влади і чітко й голосно про це говорити. Якщо вона у цих словах щира, «перевиховувати» її потреби не бачу — дай Бог, щоб інші українські політики думали так само.

Я знаю Юлю як жорсткого співрозмовника, непростого гостя для інтерв'ю. Вчинків Юлі проти свободи слова я не пригадую.

— Які в тебе стосунки з Олександром Турчиновим, якого журналісти знають як жорсткого цензора підконтрольних БЮТ ЗМІ?

— Підконтрольних мас-медіа всеукраїнського масштабу у БЮТ я помітив аж одне — газету «Вечерние Вести». Тому Турчинов як цензор — це смішно. Я його знаю як ефективного і шалено працездатного керівника штабу.

— Чи поділяєш ти фактичну редакційну політику газети «Вечерние Вести»? Чи закликаєш ти ЮВТ зняти цензуру в цій газеті, а для початку — розміщувати дві точки зору на політичні події?

— «ВВ» справді може виглядати партійним бойовим листком — так само, як і «Без цензури» або «Сільські вісті». Це, швидше, не бізнес, а засіб внутрішньої комунікації. Зробити ці газети плюралістичними — малореально. Реалістичніше узаконити ангажованість. Думаю, «ВВ» покаже приклад політично заангажованого видання, яке першим зафіксує правила гри у засадах редакційної політики. З Тимошенко я говорив про це ще при нашій першій розмові про вибори. Поки що, на жаль, руки не дійшли.

— Дай відповідь на своєму досвіді: чи здатна ЮВТ бути толерантною до іншої точки зору? Чи готова вона її терпіти? Конкретні приклади, якщо можна.

— Я це формулюю так: вона завжди вислуховує уважно, навіть тоді, коли ще до розмови склала свою думку. Якщо серйозно, то вона є дуже категоричною у речах, на яких знається, але вміє слухати, коли хоче в чомусь розібратися.

Коли Тимошенко писала виборчу програму, то видзвонила мене в Донецьку і по телефону звірjala весь блок з питань мас-медіа. Саме тоді у програмі з'явилися, наприклад, засади редакційної політики, які мають стати конституцією для кожної редакції. Якщо ви порівняєте тези, з якими ми зараз виходимо, з інформаційним блоком у грудневому виступі Тимошенко в палаці «Україна», то побачите зміни. Це результат нашого спільного росту.

— Чи готова буде ЮВТ відкритися щодо власності та контролю наблизеними до неї силами та людьми різних ЗМІ? Зробити прозорими їх з точки зору власників?

Думаю, будемо йти іншим шляхом — потрібно зробити прозорими не свої мас-медіа, а всі! Це ефективніше і довговічніше.

ПРОФЕСІЯ ПОТРЕБУЄ ДОПОМОГИ

Єгор Соболев, 5 канал, для «Телекритики» / 06.04.2006

5 квітня комітет «Рівність можливостей» оприлюднив попередні результати моніторингу телевізійних новин, що здійснювався протягом виборів-2006. Під час своєї прес-конференції експерти наголошували на тому, що, цитуємо – «більшість журналістів були пасивними спостерігачами і досить мляво висвітлювали виборчу кампанію». Згадали аналітики і конкретні телекомпанії. Так, на думку керівника комітету «Рівність можливостей» Олександра Чекмишева, яку він оприлюднив під час прес-конференції, програма «Час» (5 канал) «демонструвала пряму або опосередковану симпатію до влади й антипатію до опозиції». Цей текст – реакція на цей звіт представника 5 каналу Єгора Соболева.

Звинувачення у «млявості», висунуте на адресу усіх нас Комітетом «Рівність можливостей», якій підбив підсумки свого моніторингу роботи медіа на виборах-2006, далеко не найгірше.

Якщо уважно прислухатися до усіх оцінок і коментарів щодо нашої роботи у перші вибори «епохи після цензури», стає тривожно. Нас забагато сварять як для вільних медіа у вільній країні. Дебати на 5 каналі були «нудними», «Свобода слова» – «беззмістовна та поза рамками», підсумкові програми не вражають, самі новини є переважно трансляцією ходів та прийомів політтехнологів. Хвалять лише серіали.

Ще страшнішим є звинувачення, що це були вибори з найбільшим рівнем продажності медіа.

Від цих оцінок важко відмахнутися чи не помічати. Зокрема, тому що ми відчуваємо їхню правоту. Свобода з'явилася, але поступ медіа є дуже повільним. Так, нам більше нема чого соромитися нашої професії. Але чи є в нас багато підстав нею пишатися? Чи стали ми справді четвертою владою, яка прискіпливо аналізує дії перших трьох, яка робить поінформованими та небайдужими своїх співвітчизників, яка задає та підтримує рівень моральності?

І чи ми гарантували собі збереження свободи? Чи Президент з іншим прізвиськом та іншими нахилами без великих проблем поверне нас в часи Леоніда Кучми?

У 2005 році помилкою багатьох з нас, у тому числі і моєю, було відчуття, що ми свою справу зробили. Що цензуру скинули, що вибори закінчилися перемогою демократії, і що наш обов'язок тепер – чесно працювати кожен на своєму місці, заробляючи собі ім'я та гроші. Ми по черзі закинули профспілку, яка була інструментом революції, і сконцентрувалися на своїх кар'єрах. За рік у всіх вийшло дуже непогано. Майже всі активісти журналістського повстання працюють провідними репортерами, ведучими, авторами програм. Ларик Павлюк дослужився до шеф-редактора навіть. Але нинішній стан професії показує, що ми віддали їй не все. Нам треба далі допомагати їй рости.

Наша освіта. І тоді, в часи цензури, і тепер, в часи розквіту корупції в медіа, виховання справжніх журналістів було і є найефективнішим засобом боротьби. З першого курсу університету журналісту треба вкладати в голову і в серце, що як цензуровані, так і замовні матеріали – його особиста ганьба і поразка. Що погоджуючись виконувати таку роботу, він робить злочин по відношенню до професії і до суспільства. Що він псує собі ім'я, зариває талант у землю і що в кінці-кінців, це йому не вигідно. Освіта мусить продовжуватися і для діючих журналістів. Ми всі зараз потребуємо кращого розуміння, для кого ми працюємо. Що мусить бути для нас головним, як поєднувати цікаве з важливим, які стандарти конкретних форматів і журналістики в цілому? Чому ми не можемо привозити до себе найкращих колег з усього світу і вчитися не лише на своїх помилках?

Гарантії нашої свободи. Хибно сподіватися, що Суспільне телебачення створять політики. Вони це не зробили в рік найбільших сподівань і здатні ховати ідею і багато років уперед. Ми самі повинні роз'яснити їй цінність спочатку собі, потім суспільству і разом просто переслідувати цією вимогою політиків. Тоді вони змушені будуть проголосувати. Хоча потім наша активність буде так само потрібна. Щоб проект не був зіпсований на стадії реалізації. Те саме стосується ухвалення редакційних стандартів, як того вимагає новий закон «Про телебачення та радіомовлення». Вони стануть справжніми захисниками свободи журналістів тільки за умови якщо ті, хто зараз розуміє їхню цінність, зможуть пояснити це усім колегам. Інакше ми матимемо папірці імені власників.

Ці погляди – заклик до усіх небайдужих. Хто незадоволений станом справ у професії. Хто має ідеї, як його змінити. Хто готовий ці ідеї втілювати.

Разом з Даркою Чепак з 5 каналу та Олегом Ониськом з «Львівської газети» ми створили

Роль медіа у парламентській виборчій кампанії-2006

громадську організацію «За професійну журналістику». Її першим проектом буде організація серії лекцій для студентів журналістських вузів про небезпеки цензури та продажності ЗМІ, про те, чому і як з ними треба боротися. Готовність читати лекції висловила більшість активістів журналістської революції 2004 року. Інститут журналістики у Києві та журналістський факультет Львівського університету – найбільші постачальники кадрів у професію – вже висловили готовність створити спеціальні курси для таких лекцій. Для інших вузів ми плануємо окремі виїзні семінари. Ми відкриті до усіх пропозицій, запитів чи порад.

Професія справді знову потребує нашої допомоги.

РОЗДІЛ 7

РЕЗЮМЕ

У заключному розділі збірки ми пропонуємо вам публіцистичні матеріали медіаекспертів, що підбивають підсумки виборчої кампанії та ролі, яку відіграли у парламентських виборах засоби масової інформації.

Крім того, аби узагальнити і систематизувати думки із цього приводу, «Телекритика» провела масштабне опитування, в якому взяли участь 17 відомих журналістів та експертів у галузі мас-медіа:

Зураб Аласанія, Олександр Галяс, Євген Глібовицький, Єгор Соколов, Ольга Червакова, Лаврентій Малазонія, Андрій Таранов, Олександр Дергачов, Денис Богуш, Іванна Коберник, Євген Перегуда, Юрій Стець, Ігор Курус, Оксана Панасівська, Володимир Мжельський, Дмитро Федечко та Олег Ельцов.

У цьому розділі ми публікуємо їхні відповіді на найважливіші запитання.

ЧИМ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ «ПОГАНІЙ САНАТОРІЙ» ВІД «КОНЦТАБОРУ»?

Підсумки виборчої кампанії 2006 року для засобів масової інформації «Телекритика» вирішила підбити разом з експертами. Для цього ми розробили детальний опитувальник, на запитання якого, втім, можна було відповідати вибірково.

Таким чином, відповіді наших колег-журналістів, політологів, медійних топ-менеджерів дали нам достатньо широкий спектр поглядів на деякі актуальні для ЗМІ проблеми.

– Як ви оцінюєте виборчу кампанію-2006 з погляду ролі медіа? Чи була вона цивілізованішою в сенсі контролю влади над ЗМІ? Чистішою – в сенсі участі медіа та журналістів у маніпулятивних та брудних технологіях? Аргументуйте, будь ласка, свою точку зору, бажано з конкретними прикладами.

Олександр Дергачов, політолог, провідний науковий співробітник Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України:

– Медіа надавали більш багатоманітну і загалом збалансовану інформацію. Спроб грубого маніпулювання громадською думкою було набагато менше, технології переконання стали більш витонченими. Проте, медіапростір в Україні не забезпечує належну доступність суспільно значущої інформації у всі регіони і для всіх груп населення: рівень «свідомості вибору» був різним.

Євген Глібовицький, викладач Могилянської школи журналістики, колишній ведучий «1+1», 5 каналу:

– Кампанія відбувалась за умов хаотичної свободи, і від того створювалося цілком справед-

ливе враження всебічності та об'єктивності написаного на загал про кампанію. Став очевидним низький рівень кваліфікації переважної більшості журналістів, які писали про вибори. Преса бігла «по шапках», не заглиблювалась і підходила до висвітлення формально, боялася аналізувати, ставити незручні запитання, говорити про те, чого хоче аудиторія, а не «що годиться». Як наслідок – виборець знову мусив приймати свої рішення інтуїтивно. Вперше опинившись перед відповідальністю професійного іспиту, преса не втримала планку.

Ольга Червакова, кореспондент СТБ:

– Коллег можно поздравить с тем, что роль медиа в избирательной кампании наконец проявилась. В отличие от выборов-2004, когда телеканалы существовали как спутниковые проекты либо власти, либо оппозиции, на парламентских выборах они приобрели относительно независимый статус. В результате возросло доверие к СМИ, и слово, сказанное журналистом, приобрело вес. Вышли в публичную плоскость и отношения между политиками. Иногда казалось, что они общаются друг с другом только через прессу. Мое убеждение – если бы не пресловутая свобода слова, не было бы даже отставки правительства Тимошенко. Премьер и секретарь СНБО тихо бы все порешали, не вынося сор из избы, как это было во времена Кучмы.

Парламентские выборы были чище, чем президентские. Но это не означает, что журналистов не втягивали в манипулятивные технологии. Один из примеров – вечнозеленая тема майора Мельниченко и возникавшие вокруг нее псевдоинформповоды. Сначала майор тихонько сидит в парламентской гостевой ложе, на следующий день якобы «сдает» Марчука и Мороза как организаторов прослушки, затем обвиняет Порошенко. Три дня подряд журналисты носятся за Мельниченко и откатывают одни и те же синхроны – «я не надам оригіналів плівок», «це брехня, я не знайомий з майором», «треба провести додаткове розслідування». Парадокс ситуации: все прекрасно понимают, что это чистый пиар; все видят, что новости в этом нет никакой. Но все равно, как в анекдоте про мышей, которые плакали, кололись, но продолжали грызть кактус, – идут на поводу у партийных креаторов.

Егор Соболев, ведущий программы «Чи на 5?» та передвиборних теледебатів, 5 канал:

– Для медіа кампанія-2006 відрізнялася від кампанії-2004, як поганий санаторій від концтабору. В 2004-му були залякування та тотальна цензура у телебаченні з боку Банкової. У 2006-му ми працювали в умовах повної свободи і боялися хіба що власних помилок. Вони були, бо випробування свободою – дуже серйозний виклик. Але це вже інша історія.

Лаврентій Малазонія, телепродюсер:

– Эта избирательная кампания не была ни скучной или веселой, ни грязной или чистой... скорее, она напоминала анекдот о мальчике Кае, где он из четырех букв Ж, О, П и А пытался собрать слово СЧАСТЬЕ. Медиа напоминали девочку Герду. Партии и блоки, как могли, пытались собрать слово СЧАСТЬЕ, а медиа, как могли, пытались эти манипуляции с четырьмя буквами донести до электората. Герда показала электорату, как трудно Каю. Электорат переживал за него, что-то даже подсказывал – какие тут уже грязные технологии... ну, может быть, нестиранные, старые. Электорат постепенно превращается в Снежную Королеву... если смотреть за горизонт и не верить в глобальное потепление. Посмотрите на итоги выборов и, может быть, вы тоже поверите.

Андрій Таранов, керуючий партнер експертної групи KWENDI:

– У нас формується ринок політичного маркетингу і з кожним разом він стає все більш і більш професійним. Незважаючи на дурацькі рухи держави з трактовками політрекламу і агітації.

Политолог Дмитрий Выдрин не так давно во время чата на «Украинской правде» так высказался по этому поводу: «Плюс во всей избирательной кампании вижу один, но большой – появилась реальная политическая конкуренция. Позже эта конкуренция воспитает достойные кадры для будущих избирательных кампаний. Главный минус – в том, что многие партийные организаторы своих избирательных кампаний не читали элементарных трудов по маркетингу, товарной рекламе и т.д. А политическая реклама имеет те же законы, что и реклама товаров». Полностью согласен с г-ном Выдриным.

С этой точки зрения, думаю, следующие выборы будут еще интереснее.

Олександр Галяс, журналіст, керівник «Школи соціальної журналістики», Одеса:

– Прошедшая избирательная кампания лишній раз доказала, что деньги, таки-да, правят, если не миром, то уж украинскими СМИ – абсолютно точно. Как ни странно, но в этой ситуа-

ции государственные и муниципальные СМИ выглядели лучше частных — уже хотя бы потому, что от них ничего хорошего не ждали, а в силу официального статуса эти СМИ были вынуждены придерживаться каких-то рамок. Еще более или менее прилично вели себя издания с многолетней репутацией, например, газета «Вечерняя Одесса», которая попросту предоставляла площадь тем, кто готов был платить. Потому на ее страницах можно было увидеть рекламу самых разных партий и блоков. А уж кто хочет — пусть себе трактует: незаангажированность это или всеядность. Я полагаю — честность: газета честно пыталась заработать.

Глядя же на коммерческие СМИ, нетрудно было определить их ориентацию. Я как раз не считаю, что это плохо: во-первых, кто платит — тот имеет право заказывать музыку, во-вторых, сам отработал выборы в подобном издании. Просто уровень чаще всего низкий: люди почему-то думают, будто хвалить — очень легко, хотя я по многолетнему опыту знаю, что написать качественный рекламный материал, особенно о политиках, занятие весьма непростое.

Денис Богуш, генеральный директор Агентства «Интерактив PR Групп»:

— Предвыборная кампания-2006, безусловно, была цивилизованнее, с отсутствием жесткой цензуры. Сейчас фактически невозможно было установить цензуру, чтобы централизованно поливать грязью одного кандидата и возвеличивать другого сразу на нескольких каналах (как это было на президентских выборах). Конечно, на этих выборах в парламент были небольшие акценты, например, телеканалы «НТН» и «Украина», с одной стороны, и УТ-1 и 5 канал — с другой, или, например ТРК «Киев» акцентировался больше на работе Киевского городского Главы, но, в целом, объективность сохранялась везде.

Іванна Коберник, ведуча програми «Факти», ICTV:

— Головна роль медіа в цій виборчій кампанії полягає в тому, що вона (роль) взагалі була. Не вирішальна, не головна, але істотна. Якщо ми пригадаємо попередні кампанії та їхні результати, то медіа переважно грали «чужу партитуру», а виборці приймали своє рішення всупереч усьому, що їм розказував телевізор. Цього разу у медіа були всі шанси грати свою роль, тому що контроль влади над ЗМІ — зараз поняття досить умовне. У журналістів були всі можливості показувати політиків такими, як вони є, а не такими, якими самі політики хотіли б себе бачити. Але ця можливість на повну не була використана. На мою думку, насамперед через брак досвіду і намагання йти найпростішим шляхом. Журналісти шукали цікаве і ефектне видовище, нехтуючи змістом, який був значно нуднішим і який важче зробити «телевізійним». Приклад наведу післявиборний, але він показовий для всієї кампанії. 30 березня була гнівна прес-конференція ображеної Тимошенко, яка боїться опинитися поза правлячою коаліцією і без посади Прем'є-ра. Всі телеканали дали глядачам сповна відчуття люті ЮВТ (синхроні про Єханурова, який «вступить у партію Вітренко», тощо), приділивши куди менше уваги не таким яскравим погрозам Тимошенко, що вона робитиме, якщо її кинуть. До речі, практично щоденні післявиборні прес-конференції БЮТ і Партії Регіонів, які рекламують свої можливості в разі приходу до влади (БЮТ) і запевняють у готовності до компромісів (Регіони) — це суперприклад зростання впливості ЗМІ! Голосування вже пройшло, вихвалятися перед виборцями зайве. Політики шлють послання один одному через телевізор, а раніше їм було достатньо кулуарних розмов і передачі меседжів через довірених осіб. Це означає, що вага медіа зростає в очах політиків.

Євген Перегуда, політолог:

— Кампанія була цивілізованішою в сенсі контролю влади над ЗМІ, якщо порівняти її з кампанією 2004 г. Однак справа йде про відсутність централізованого адмінресурса, централізованого тиску влади на ЗМІ. В той же час були характерні факти впливу на ЗМІ з боку «диверсифікованого» адмінресурса — окремих партій, політиків, власців ЗМІ (особливо тих, які самі брали участь у виборах). Зменшення ролі «брудних» технологій на всьому українському рівні пояснюється відносною стійкістю електоральних переваг, т.е. ці технології на всьому українському рівні нічого суттєво не вирішували, хоча там, де існувала конкуренція за один і той же електоральний сегмент (наприклад, між НУ і БЮТ і т.п.), вони застосовувалися. Відношення політичних сил до «чужих» медіа дійсно змінилося, до «своїх» — ні. Однак, в даному випадку, я б скорше говорив про зміни в самих медіа, які зробили перші кроки до роботи в ринкових умовах. А тому вони допустили «чужих» політиків до себе, які ними користувалися.

Оксана Панасівська, PR-директор Нового каналу:

— Мені здається, виборча кампанія була цивілізованішою з точки зору контролю влади над

ЗМІ. Прямого безпardonного тиску, як раніше, майже не було, радше, були побажання або прохання. Інша справа, що провладні чи державні ЗМІ вважають і без тиску з боку держави, що вони повинні чи мусять робити певні акценти, давати більше або менше інформації на певну тематику. Проблема внутрішнього цензора – вічна. Мінімально журналісти брали участь у брудних чи маніпулятивних технологіях. Послідовників формату «Піховшек-2004» чи «Кисельов-2004» не спостерігалось.

Володимир Мжельський, шеф-редактор Нового каналу:

– Цього разу кампанія була практично неконтрольована. Більшість ЗМІ постійно ставала на бік тієї чи іншої партії, блоку. Проте офіційна влада не особливо контролювала сам хід виборів. Щодо чистоти виборів, вони були брудні – від кількості виявлених епізодів чорного піару до неповноти законодавчого врегулювання. Наприклад, з точки зору виборчого законодавства Президент не брав участі у виборах. Проте до останнього моменту «Наша Україна» залишала за собою право формально використовувати його образ. І для багатьох пересічних українців Президент і «Наша Україна» досі залишаються одним цілим. Але ж ми повинні розуміти різницю між поняттями: пропрезидентська і президентська партія.

Зураб Аласанія, журналіст, Харків:

– Прошедшая избирательная кампания, как мне кажется, таки была цивилизованнее – или, по крайней мере, выглядела цивилизованней.

«Сделай то, и не делай этого», с вариациями на тему – это основные посылы власти к СМИ на всех предыдущих выборах (через владельцев либо топ-менеджеров). В первую очередь – «не делай этого», что означало – не пускать, не светить, не показывать, вырезать – ВСЕ, что касалось оппонентов. Очевидно манипулятивные технологии, в отличие от «делай то» – то есть, PR-технологий, «раскрутки» «своих» лиц, партий, блоков etc.

На нынешних выборах такого не наблюдалось. Присутствие оппонентов власти на телеэкранах было даже не массированным – доминирующим, до перекося. Будем считать, что тому причиной – демократический настрой властей, хотя есть и более прозаические и менее лестные для власти объяснения... У власти уже нет тотального контроля над страной – а следственно, размыты и управляющие связи со СМИ. Допускаю, что власть, или люди, её представляющие, местами и частями все же делали вялые попытки надавить – но если и не были посланы открыто, то игнорированы и саботированы бывали точно... Это одно объяснение; другое – еще приземленнее: бардак-с...

Чище с точки зрения журналистов – не уверен.

Означает ли массовый поход журналистов во власть – очищение?

Означает ли очищение для журналистов, ведущих диалоги с гостями – поголовное увлечение формулой «замочить» любой ценой (не по заданию, не за деньги – а просто по потребности души, видимо)? Означает ли очищение все большее разделение журналистов не по цеховым, а по партийно-идеологическим признакам? Не знаю.

Дмитро Федечко, виконавчий директор Асоціації мережевих телерадіомовників України «Мережа»:

– Краща робота засобів масової інформації під час виборів супроводжувалася не посиленням державного контролю, а навпаки, послабленням. Це доводить, що і в Україні медіа можуть працювати чесно, якщо їх захистити від тиску, особливо з боку тих, у чиїх руках влада. Разом з тим очевидними стали нові виклики для об'єктивності – замовні матеріали. Ця стадія комерційної нецивілізованості є закономірною при переході від адміністративного впливу до чесної роботи в умовах ринку.

Робота медіа, безумовно, була не ідеальною, але прогрес у порівнянні з виборами-2004 очевидний для усіх. Головне, що професійність і чесність стає популярною та вигідною.

Олег Ельцов, головний редактор сайту «Тема»:

– Безусловно, она была цивилизованнее. На этот раз все происходило не в соответствии с «темниками» – этим азиатским пережитком советских времен, а по обоюдному согласию сторон – в соответствии с преискурантом штабных пиар-агентств – как это делается во всем цивилизованном мире.

Чище – вряд ли, просто на этот раз накал борьбы оказался не столь крутым, соответственно, не было таких оригинальных идей, как в президентской кампании. Все весьма скандально-обыденно. То есть, технологии были все теми же грязными, только по неясной причине заказчики требовали меньше грязи, поэтому медиа потрясали не скандалы, а скандальчики.

– **Яким був головний негатив виборів-2006 для медіа?**

Юрій Стець, генеральний продюсер 5 каналу:

– Это активное использование политиками СМИ в своих PR-кампаниях. И, к сожалению, речь идет именно о черном пиаре.

Євген Глібовицький:

– Негатив? Купа дурних грошей. Це була просто якась фінансово-корупційна оргія. Хамовито-самовпевнені початківці (ніякі не піарники) за некваліфіковану працю загрибали по 3-5-7 тисяч доларів на місяць і часто мали можливість красти ще більше. В таких умовах дуже важко аргументовано пояснювати, що «нацарювати 100 рублів і втекти» не може бути доброю стратегією.

Єгор Соболев:

– Брак наших знань та вмінь.

Андрій Таранов:

– перегрев рекламного рынка за счет политических кампаний и, как следствие, ценовой дисбаланс и переполнение носителей, которые на коммерческом рынке не пользуются таким повышенным спросом;

– торможение своих рекламных кампаний многими коммерческими брендами, которые либо боялись затеряться в потоке политрекламы либо просто затаились в ожидании результатов выборов. Между прочим, последствия этого могут сказаться уже в следующем квартале, когда либо все в «один день» соберутся выкупать носители под свою рекламу и тогда снова возникнет дефицит, либо опять-таки будут ждать – то ли формирования нового правительства, то ли коалиций – и так до Нового года.

Олександр Галяс:

– Как выяснилось, в принципе, без медиа можно было обойтись. Партия Регионов потратила на рекламу сотни миллионов, а рейтинг почти не изменился. «Вече», «Не Так!», Блок Литвина, «Пора-ПРП» тоже солидно потратились, а толку? Коммунисты на этот раз удивили толковой рекламой – и что? Не говоря уже о «Нашей Украине» – тут полный пролет... А Тимошенко, между тем, попросту создавала информационные поводы и лишний раз продемонстрировала, насколько верна старая истина американских выборов: ты получишь ровно столько голов, сколько пожмешь рук.

Олександр Дергачов:

– Журналісти, які на виборах змінюють спеціалізацію, не виокремлюються з-поміж своїх колег; рівень професійної культури працівників медіа зростає повільно. Їх залежність від працеводців залишається жорсткою.

Денис Богуш:

– Негатив – использование негативных вставок и других технологий, воздействующих на психику в фильме «Загроза» НСНУ.

Євген Перегуда:

– Журналисты не были в большинстве случаев креативщиками. Источник информации лежал чаще всего вне их творческой деятельности.

Ігор Курус, член Національної ради з питань телебачення і радіомовлення:

– Негатив у тому, що більшість телерадіокомпаній не відмовилися від «джинси». В окремих випадках – відверта агітація за конкретну партію чи блок. З іншого боку, представники місцевої влади дозволяли собі застосовувати адмінтиск на місцевому рівні. Приклади відомі.

Головний позитив у тому, що ми не спостерігали загальнодержавного адмінтиску. Для прикладу, Національна рада не покарала в ході кампанії жодної телерадіокомпанії. А навпаки, у співпраці з ОБСЄ та іншими громадськими інституціями провела кілька навчальних семінарів для керівників і юристів ТРО. Інша річ, як ці керівники скористалися почутим на семінарах.

Заради допомоги керівникам телерадіокомпаній було створено незалежну експертну раду з медіаюристів, котра давала рекомендації щодо конкретних форм передвиборної агітації.

Телерадіокомпанії заробили чималі кошти. Вони не боялися підписувати угоди на агітацію з опозиційними політсилами, як це було ще півтора року тому.

Володимир Мжельський:

– Негатив – повна продажність ЗМІ.

Зураб Аласанія, журналіст, Харків:

– Появившийся финресурс («джинса» в полный рост), при всей своей привлекательности, вылезет обязательным боком в ближайшем будущем.

Возможно, это была необходимая переходная ступень от рабской коленно-локтевой позы (админресурс), через лакейский поясной наклон «чего изволите-с» (финресурс), до СМИ-сапиенс, распрямлённых и прямоходящих.

Дмитро Федечко:

– Головний негатив у тому, що медіа поки що не повернули собі повної довіри суспільства.

Олег Ельцов:

– Негатив №1: доказано, что и с победой революции ситуация в медиа принципиально не меняется, если революционные лозунги победители не спешат воплощать в жизнь (в данном случае речь идет о демократизации медиапространства, наведения в нем порядка).

– *Яким був головний позитив виборів-2006 для медіа?*

Ольга Червакова:

– Дико звучит, но главный позитив выборов-2006 – это уже забытые «темники» Администрации Президента. «Темники» стали лучшей прививкой профессиональной журналистской среде от раболепия по отношению к чиновникам. Это первая избирательная кампания, в которой журналисты не просто получили хотя бы видимую свободу, – они впервые узнали цену тому, что называется правом на профессию.

Евген Глібовицький:

– Влада практично не лізла до контенту. А якщо лізла, то часто діставала по пальцях. Шкода, що недостатньо сильно і не надто системно та аргументовано.

Егор Соболев:

– Можливість кого та що завгодно показувати.

Андрій Таранов:

– По сравнению с предыдущими выборами, технологии закупок рекламы политическими партиями стали намного более упорядоченными и понятными, хотя, конечно, еще намного менее цивилизованными, чем в коммерческой рекламе.

Мы, например, ни разу не наблюдали за всю нынешнюю предвыборную кампанию ни одного очевидного «кидка» ни от СМИ, ни от партий.

Олександр Галяс:

– Теперь придется думать: как действовать в период между выборами, чтобы умные политики и в следующий раз захотели прибегнуть к помощи медиа.

Олександр Дергачов:

– Політична журналістика пройшла пік затребуваності і надалі буде змушена згортатися, адже результативність замовних публікацій помітно знизилася.

Денис Богуш:

– Позитив – уровень свободы слова в Украине.

Евген Перегуда:

– Кампания была цивилизованнее в смысле контроля власти над СМИ, если сравнивать ее с кампанией 2004 г. Однако речь идет об отсутствии централизованного админресурса, централизованного давления властей на СМИ.

Володимир Мжельський:

– Позитив: для суспільства і пересічних людей зовні нічого не змінилося. Люди як жили, так і живуть – нічого не знають про те, що відбувається «у верхах» – це береже їхні нерви.

Зураб Аласанія:

– Отсутствие админресурса – это, кажется, главный позитив для СМИ.

Дмитро Федечко:

– Головним позитивом виборів є те, що медіа почали повертати собі довіру суспільства.

Олег Єльцов:

– Позитив ?1. Риск для жизни журналистов уже не столь велик (то есть ситуация не критическая) в сравнении с положением журналистов во времена Кучмы. Впрочем, тут вынужден сделать оговорку: после нападения на редактора СН Володю Кацмана есть подозрение, что этот вывод неверен и журналисты по-прежнему могут стать заложниками криминальных игр политиков.

– Чи змінилось, на вашу думку, ставлення до медіа політичних сил у порівнянні з виборами 2004 року? Якщо так, то в чому це виявилось? Якщо ні, то чому?

Ольга Червакова:

– Со стороны власти отношение к медиа кардинальным образом не поменялось. Как у Кучмы, так и у Ющенко просматривался неистребимый чиновничий инстинкт «все к ногтю». Это лишний раз продемонстрировал чудовищный диалог Президента с Сережей Лещенко летом, во время брифинга в Секретариате. Президент лучше знает, как должен вести себя сотрудник битой во времена позднего Кучмы «Украинской правды» – «як журналіст чемний, а не як кілер найнятий». Единственное отличие Кучмы от Ющенко в отношении к медиа: Кучма подходил к ним с позиции силы и просто снимал головы всем – начиная от корреспондентов президентского пула, заканчивая топ-менеджерами и собственниками каналов. А Ющенко ведет себя с позиции слабости: он нервничает и перестает себя контролировать.

Что до оппозиции – осталось неизменным только одно. Будь она оранжевая или бело-голубая, – она всегда пыталась дружить с журналистами. В 2004-м году главным парламентско-кулуарным информатором о коварных планах власти был Андрей Шкиль, в 2006-м – Нестор Шуфрич.

Главное и очень позитивное отличие выборов-2006 от президентских – политикам сложнее стало обвинять журналистов в манипуляции информацией и нежелании освещать альтернативные точки зрения. Для оппозиции это удар, поскольку на прошлых выборах обвинение СМИ в заангажированности стало ее любимым рефреном в песне об авторитаризме власти. Сегодня в новостях любых точек зрения – хоть лаптем ешь. Партийных тяжеловесов – всех оттенков оранжевого и голубого, политиков средней руки и даже совсем мелких игроков.

Юрій Стець:

– По моему мнению, в сравнении с 2004 годом здесь ничего не изменилось. Как хотели политики больше эфирного времени за как можно меньшие деньги – так и хотят. Как использовали админресурс – так и используют. Как добивались как можно меньшего вмешательства ведущих в их выступления в эфирах телеканалов – так и продолжают добиваться.

Егор Соколев:

– Ми тепер набагато більша сила, і повага до ЗМІ у суспільстві в цілому і серед політиків зокрема істотно зросла. З другого боку, для політиків це так само виклик – працювати з вільними медіа. Найбільша їхня проблема – нема про що розповідати. Окрім того, репутація швидко втрачається, але довго здобувається. Тому після 2002-2004 років залишки неповаги та недовіри до медіа ще зберігаються. Я, наприклад, досі шкодую, що до нас на дебати не прийшов блок «Не Так!» Це – 2004 рік, а не 2006-й.

Олександр Галяс:

– Политики переоценили значение медиа и сильно недооценили ум, честь и совесть своего народа.

Олександр Дергачов:

– Демократизація зробила ставлення політичних сил до медіа більш цивілізованим і раціональним. Але стосовно різних політичних сил це позначається мірою їх при звичаєння до демократії.

Ігор Курус:

— Думаю, ні. Політичні сили і сьогодні розглядають медіа як канал пропаганди. Просто вони або втратили впливи на телерадіокомпанії, або побоялися використовувати їх на 100%. Хоча приклади такого використання є. Можливо, в окремих випадках власники медіа зрозуміли, що крім пропаганди медіа ще можуть заробляти, а не тільки проїдати кошти.

Володимир Мжельський:

— Медійників почали більше поважати, більше боятися, і у той же час більше нехтувати думками ЗМІ. Конкретні політичні сили робили ставки на конкретні ЗМІ. В одному варіанті це приносило свої позитивні результати, в іншому — або негативні, або взагалі ніяк не впливало на перебіг кампанії.

Зураб Аласанія:

— Нет, отношение пока, по-моему, не изменилось — поменялась только методика. Невелика для политических сил проблема: внесли изменения в «инструкции по пользованию» — и все дела. Теперь не приказываем «за любовь», а платим деньги; все остальное — без перемен.

Ежели политическая сила — владелец СМИ — того проще: харьковский телеканал «Регион» (эфирный бренд — «Р-1») в первых же числах апреля объявил сотрудникам о прекращении информационного вещания (новостийный и итоговый проекты). Топ-менеджер озвучил причину предельно откровенно (цитата): «Стратегическое задание выполнено, новости закрываются. Учредители прекратили финансирование».

Дмитро Федечко:

— Політичні сили почали розглядати засоби масової інформації як партнерів і більш професійно підходити до роботи з ними. На цих виборах у плануванні і виконанні рекламних кампаній політичних сил почав ясніше прослідковуватись професійний підхід.

Ресурс, яким володіють ЗМІ, політики уже більше намагались купити, а не відібрати через адміністративний тиск.

Олег Ельцов:

— Безусловно, изменилось. Но это связано скорее не с нашим непредсказуемо мощным влиянием на политическую борьбу, а с тем, что атмосфера стала иной, более демократичной и автоматически роль СМИ возросла.

— Які нові медіатехнології – білі та чорні – ви побачили під час цих виборів?

Ольга Червакова:

— По большому счету, никаких. Триумф медиа-технологий был во время президентских выборов. «Веселі яйця» в Интернете, смешные пропагандистские мультики, римейк по мотивам песни Людмилы Янукович «Оранжевое лето». И даже ответ Чемберлену из Донецка, где Ющенко и Тимошенко изображались в виде чудовищных пластилиновых насекомых. Парламентские выборы не подарили ничего — ни черного, ни белого, что было бы принципиально новым и о чем бы все говорили. Всё было как-то серовато и скучно. Не знаю, чем это объяснить. Наверное, тут — как с русским роком после развала СССР: он вышел из подполья, потерял образ врага и на какое-то время стал неинтересен.

Новая технология — не знаю, насколько она соответствует приставке «медиа-» (скорее «пиар»), — клонирование социологических контор. Неофиты от науки активно выдавали желаемое за действительное: НДП — около 4%, «Не Так!» — 6 с копейками. В этом смысле прекрасно то, что большинство телеканалов все-таки оказались разборчивыми в связях и не стали тиражировать результаты явно манипулятивных опросов.

Юрій Стець:

— Весь мир держится на балансе добра и зла. Очень часто последнего бывает через край. И медиарынок тут не исключение. Не только белые, креативные технологи имеют шансы постоянно развиваться в долгосрочной перспективе.

Євген Глібовицький:

— Білі — зрідка з'являлися добрі меседжі, ролики, уобрази. Це початки усвідомлення того, як просто може будуватися спілкування політиків з виборцями. Водночас, не було жодної якісної

кампанії. Всі лідери перегонів зловживали технологіями, забувши, що технології – це лише коефіцієнт для примноження переваг програми, а не панацея чи приворожне зілля.

Чорні технології порівняно з попередніми виборами відпочивали. Неприємно вразило, що український політтехнологічний простір отримав поповнення з Польщі не в якості консультантів, які хотіли б внести вищі стандарти в кампанію, а в якості опортуністів, які ці кампанії експлуатували.

Егор Соболев:

– Політики поступово починають усвідомлювати, що їхні ідеї та дії (policy) – мусять бути головним предметом кампанії і способом привабити виборця. А не гасла про патріотизм та моральність чи образи святих (сильних, чесних чи справедливих). Але цей процес відбувається дуже повільно. На рівні київської кампанії – це ГАК, зовсім трошки – Кличко. На рівні України – трохи «Не Так!», «Наша Україна», але справді трохи. Я особисто бачу своїм завданням журналіста максимально прискорити цей процес.

Нових чорних технологій не помітив.

Олександр Галяс:

– Такое ощущение, что переход «пресловутых» российских политтехнологов «в подполье» сильно обеднил эту кампанию. Скучно...

Денис Богуш:

– В целом, новых технологий в медиа на этих выборах не применялось. Хотя на некоторых каналах (ICTV и «1+1») интересно было наблюдать использование «Дарта» в ток-шоу и выведение кривых (понравилось – не понравилось, что конкретно). Также все рейтинговые опросы на ТВ всегда сопровождалась фразой, что это не репрезентативное исследование, и отражает мнение только активной части телезрителей данного канала. Корректность в этом вопросе поразила!

Іванна Коберник:

– З якимись новітніми технологіями зіткнутися не довелося. Штаби партій все ще вважають, що журналісти повинні сяяти від щастя, коли мають можливість висвітлити похід на завод (нерідко триденної давнини) їхнього шефа. Особисто була свідком, коли одна з партій ображалася, що ми відмовляємося поставити в новини виступ їхнього лідера тривалістю 17 хвилин (всі «Факти» – 25 хв.), деякі, на прохання пропонувати реальні інформприводи, погрожували, що пожаліються «вашому олігарху» або ж звинувачували нас в чорних технологіях. Про них – окрема розмова. Мені дуже сподобався огляд Наталії Лигачової ночей виборів на різних телеканалах. Її улюблені слова «маніпулятивні та інші технології» звучали на диво рідко. І це був справжній змістовний аналіз професійності проектів, представлених різними журналістами і ведучими. Розглядалося, що вдалося, а що ні, що було цікавим, що нудним, як розкрилися політики, поставлені в ту чи іншу ситуацію. А коли пані Наталя пише про те, що їй здалося, що хтось мав на увазі, хотів підставити, викривити, свідомо спотворити... Коли таке читаєш, розумієш, що «маніпулятивною технологією» можна обізвати абсолютно все. Пропоную «Телекритиці» на певний період накласти табу на це заїжджене словосполучення і замінити його словом «непрофесійність». І читачам цікавіше буде, і нам корисніше. Бо коли вказують на твій професійний недолік, хочеться виправитися, а коли вкладають в твою роботу третій чи четвертий підтекст, як в бородатому анекдоті «рибка – значить з зубами, з зубами – значить собака, собака – значить сука... Мамо, він мене сукою обізвав!», то хочеться просто нічого «телекритичного» не читати.

Ігор Курус:

– Порівняно з нещодавніми виборами Президента України, нових медіатехнологій не було. Навпаки, деякі позаторішні технології були відсутні у цьогорічній кампанії.

Володимир Мжельський:

– У сам день виборів спрацювали нові технології підтасовки та фальсифікації виборів. Зрозуміло, що не було таких повальних «каруселей», як 2004 року, проте мішки з бюлетенями знаходили мало не на кожній дільниці. Особливо це було помітно в регіонах, де практично усі спостерігачі були оптом закуплені партіями.

Зураб Аласанія:

– Ничего особо креативного – чернуха стала чернее, только изощреннее (в качестве примеров – ролики Блока Витренко на республиканском уровне; программа «Защита» на местном, с применением новых для Харькова мультипликационных технологий).

«Белых» технологий не припомню вовсе – все в целом воспринималось как PR, в конечном итоге люди стали плевать на любую политическую рекламу либо акцию.

Отдельные примеры для меня связаны с безотносительным позитивом – один из роликов кандидата в мэры Владимира Шумилкина (мини-фильм, с монтажом кадров за несколько лет, город в развитии), был настолько чист, музыкально и композиционно светел и позитивен, что возникло желание после выборов приобрести его у правообладателя, вырезать всю политическую составляющую, и запускать в эфир просто-напросто как социальную рекламу – того самого безотносительного позитива.

Олег Ельцов:

– Очень скучная кампания была – никаких ярких впечатлений.

– Які «білі» технології були вам цікаві? Чи буде, на вашу думку, розвиватись їх використання в майбутньому? Чи, все-таки, більше шансів для розвитку мають «чорні» технології?

Ольга Червакова:

– Очень удивила рекламная кампания Литвина. По сути, это была единственная кампания, построенная только на позитиве. Можно спорить об эстетической и художественной ценности трусов на бельевой веревке и даже о дизайнерском прорыве в неожиданно объявленной моде на седину. Но дело не в этом. Респект креаторам даже не столько за позитив, сколько за то, что он – от Литвина. Спикер парламента с успехом мог бы отыгрывать имидж оппозиционера – зажатого админресурсом, лишеного права участия в принятии решений. Но он удержался от искушения построить кампанию на нагнетании страстей. Чего не смогли сделать ни «Регионы», ни «нетакі», ни даже «Наша Украина». Кстати, ее весьма готические социальные посылы про Майдан в этом политическом сезоне точно уж вышли из моды.

Евген Глібовицький:

– Я не вірю в технології як якусь самодостатність. Це один з елементів кампанії, часом важливий, але не самодостатній. Не фетишизуйте технології.

Андрій Таранов:

– Из белых технологий могу отметить то, что партии очень активно использовали в своих кампаниях Интернет: создавали интернет-порталы, проводили интернет-голосования, пытались развить собственные коммуникационные площадки.

На фоне этого довольно смешно смотрелись форумы, где явно просматривалось не менее 80% профессиональных агитаторов от разных партий, которые пытались завуалировано агитировать друг друга.

Олександр Галяс:

– Я надеюсь, что все-таки больше шансов для развития будет у умных технологий.

Денис Богуш:

– Белые технологии – ключевое сообщение, позиционирование, предвыборный тур – активно работали на этих выборах. Черные тоже использовались, но точно. Идет эволюционирование в этих вопросах, хотя до Америки, в которой выборы уже идут 100 лет – нам далеко. Там большинство технологий, и белых, и черных, «откатываются» в Интернете. Например, позитивных сайтов про Буша (как кандидата на выборах) было около 60, а негативных – около 45 и т.д.

Іванна Коберник:

– З приводу білих технологій та їхньої ефективності. Цікавим був підхід «Віче», яке запропонувало всій країні «План розвитку» і було готове публічно його обговорювати будь-де і будь з ким. Але ця технологія виявилася занадто білою як для наших практичних виборців. Згадайте, в програмі «Свобода слова» у Інни Богословської завжди був дуже високий рівень підтримки від простих глядачів, вона часто об'єднувала аудиторію, яка дотримувалася різних поглядів. Але при цьому за «Віче» не проголосували. На мою думку, головним аргументом було «вона не пройде, а я не хочу, щоб мій голос пропав». Залишається сподіватися, що цей урок прагматичності від виборців засвоять політики і не робитимуть багато «маленьких, але своїх», а пробуватимуть знайти своє місце у «великих і впливових» політичних силах. І подякують простим людям за перший крок до структуризації політичного середовища.

Ігор Курус:

— Важко відповісти, які технології будуть розвиватися більш активно. Якщо будуть якісь нові ідеї, то для виборчої кампанії байдуже, якого вони кольору. Важливо, щоб ці ідеї чи технології мали високий ККД. Як на мене, то найкраща технологія — це постійна робота з громадянами, які в якийсь час стають виборцями.

Володимир Мжельський:

— Сподобалася кампанія Литвина і його блоку. Працювали за відомими європейськими стандартами. Наскільки це спрацювало, на жаль, результати виборів не показують. Адже, окрім технологій європейських, спрацьовували суто «українські» негативні речі — переділ шкури ще не вбитого ведмеда.

Олег Єльцов:

— Само развитие политического процесса в Украине, прежде всего введение выборов на партийной основе, будет способствовать развитию «белых» технологий. То есть партии будут отчитываться перед избирателями с цифрами и фактами, тогда как раньше можно было просто обливать грязью конкретного политика, теперь же ответственность «размывается», а безликую партию сложно обвинить в развращении малолетних, продаже родины, пр. Но при этом «черные» технологи, как всегда, останутся востребованными: во-первых, из-за общего низкого уровня культуры политиков, во-вторых, из-за их эффективности с учетом «доверчивости» электората.

— Які медійні технології зразка 2004–2006 років уже, на вашу думку, віджили своє й не повернуться у серйозному масштабі до українських ЗМІ?

Ольга Червакова:

— Из тех, что были в 2004 году, — однобокая прямая пропаганда, травля, субъективизм. Они точно отжили, и, хочется верить, таки будут похоронены. На парламентских выборах-2006 были заметны только «симпатии» и «перекося», в худшем случае — «незначительные манипуляции» со стороны телеканалов. Это слова экспертов, проводивших контент-анализ новостей. Кстати, на СТБ в этом смысле жаловаться грех. Даже во время революции у «Вікон» был самый высокий рейтинг доверия из всех информационных программ страны. Мы сами удивились, когда узнали, что у нас, а не у 5 канала.

Самым ощутимым стрессом на выборах для «віковського» ньюзрума были даже не сами выборы, а смена руководства. В январе информационную службу СТБ возглавил бывший шеф новостийщиков «Интера» Алексей Мустафин, известный своими нежными чувствами к социал-демократам. Все помнят, какой имидж был у социал-демократов во времена позднего Кучмы. И у «Интера» тоже. Не скрою — некоторых моих коллег охватил настоящий ужас. Но наши худшие опасения не оправдались. Сегодня у канала по-прежнему сохраняется самый высокий рейтинг доверия, а по экспертным оценкам он остается самым объективным. И это как раз подтверждает слова об отмирании пропагандистских технологий на ТВ. Реальность влияет на телевидение не меньше, чем телевидение на реальность. Использование пропаганды в Украине образца 2006 года — это суицид с точки зрения репутации и рейтингов.

Насчет медиатехнологий-2006 — им лучшую оценку дадут сами выборы.

Євген Глібовицький:

— Огульна брехня, огульна заказуха, уникання гострих кутів — всі ці речі несумісні з якісною журналістикою. Наступну кампанію українці проведуть з медіа, власниками яких будуть профільні медійні інвестори, а не сировинні барони. Тоді споживачі інформації і відчують різницю. Бо зараз медіа не обслуговують своїх споживачів. У ЗМІ інша клієнтура.

Андрій Таранов:

— В этот раз снова была сильная «передозировка» в наружной рекламе. В эту предвыборную кампанию отличился Владимир Литвин.

Предполагаю, что на следующих выборах такого количества наружной политической рекламы уже не будет, поскольку эта технология уже не сработает.

Олександр Галяс:

— Тупая реклама типа «Не зрадь Майдан». Хочется верить, что эта чушь не повторится, хотя опыт г-на Пинчука с Богословской — очередное наступление на грабли после КОП — вызывает сомнение в способностях наших богатых политиков чему-либо учиться.

Ігор Курус:

– Сподіваюсь, що в українському ефірі вже не буде відвертого «мочилова». Також, можливо, від цієї технології відмовляться наші сусіди, які потужно представлені в медіапросторі України.

Оксана Панасівська:

– Віджило своє і, я думаю, ніколи вже не повернеться медіакілерство, коли сидить голова, і мочить, і мочить. Проте... Подивимось...

– Як вибори, що минули, позначились на вашому каналі або виданні? Чого ви навчилися? Якого корисного і якого негативного досвіду набули?

Юрій Стець:

– Это была первая избирательная кампания, которую канал освещал, работая уже как канал информационный. И эта кампания дала нам возможность реализовать несколько крупных, и очень важных для нас, предвыборных проектов. Во-первых, цикл достаточно резонансных политических программ Святослава Цеголко, посвященных историям возникновения и развития всех основных политических сил, борющихся за места в новом парламенте. Замечу, что наш канал единственный из всех предложил подобный проект. Во-вторых, это, конечно же, проект «Теледебаты. Парламентские выборы-2006». Я не без гордости считаю, что он все-таки удался, и стал одним из наиболее успешных среди подобных проектов других телеканалов.

Конечно, в связи с теледебатами, на наш адрес поступало немало критических замечаний. Но, с одной стороны, критика всегда полезна (конструктивная критика), а с другой – мы и сами понимаем, что не могли выглядеть идеально, поскольку этот проект явился для нас совершенно новым опытом. И реализовав его, прежде всего мы самим себе доказали, что вполне готовы к столь масштабным форматам.

Если говорить об опыте, который 5 канал приобрел в связи с нынешней избирательной кампанией, то я подчеркнул бы следующий момент. Мы в очередной раз убедились в том, насколько важно, в данном случае, работая именно в ситуации выборов, быть юридически защищенными, четко знать, где начинаются и где заканчиваются наши права как представителей медиа.

Некоторые из фактов, свидетельствующие об активных попытках некоторых политических сил отстаивать свои интересы и путем черного пиара в СМИ, и путем давления на канал через государственные органы, стали общеизвестными. И, на мой взгляд, достойно выйти из сложившихся ситуаций нам помогло также неуклонное следование нашим редакционным принципам. Если мы заявили, например, о совершенно четком формате наших теледебатов, то, несмотря на недовольство отдельных политиков, мы до конца его выдержали, потому что имели под этим четко прописанную правовую базу.

Олександр Галяс:

– Я работал в сугубо «специализированном» издании. Убедился, что люди, которые считают себя политиками и политтехнологами, мягко говоря, чересчур высокого о себе мнения. Вне админресурса они работать не в состоянии. За редчайшим исключением.

И еще: перспективы бесплатных газет в Украине – очень даже ничего. Нужны только толковые менеджеры.

Зураб Аласанія:

– Харьковская областная государственная телерадиокомпания впервые во время выборного процесса отметилась в совершенно новых для себя форматах, самые крупные из которых:

– «Телемосты», проведенные с помощью ПТС на открытой городской площадке с первыми лицами государства (Президент и Премьер-министр Украины), а также лидером одного из блоков – Тимошенко) в студии;

– «Теледебаты» в формате «один на один» между лидирующими кандидатами в городские головы, а также между экс- и действующим губернаторами.

– «Марафон – Выборы-2006» в ночь после выборов.

Соответственно, самое ценное приобретение – опыт технологического взаимодействия между подразделениями; появившаяся вера в собственные силы и возможности; пробудившийся интерес к реальной работе, что для гостелевидения – весьма актуально...

– Як ви вважаєте, чому під час цих виборів набула такого розмаху практика «джинси»? Яке майбутнє, на вашу думку, має «джинса» в українських медіа? Чи можна для врегулювання цієї ситуації використати якісь законодавчі механізми? Які?

Ольга Червакова:

— «Джинса» приобрела размах не на этих выборах — она была всегда и в обозримом будущем ее вряд ли удастся истребить: в нынешней телевизионной реальности бабло с успехом побеждает зло. А «джинса» — это прибыли каналов и прямая коммерческая выгода.

На СТБ, кстати, обратная ситуация. На этих выборах «хозблоки» у нас исчезли совсем. Таково было принципиальное решение топ-менеджмента. Многочисленные потуги пресс-секретарей пристроить своих подопечных «хоть куда-нибудь» увенчивались провалом. Могу говорить о работе в парламенте. Мне ни разу не сказали на канале «запиши такого-то, нам надо его засветить». По большому счету, остался один критерий отбора — является ли этот депутат: а) — ньюзмейкером, б) — человеком, влияющим на принятие решений. Всё.

По-человечески жалко парламентского аутсайдера синхронизатора Леонида Черновецкого. Он регулярно сочиняет предположения о том, почему его «не пишут». Версии — от «им Пинчук приказал, он меня не любит» до «я пожалуюсь Пинчуку, его журналисты меня не любят».

Кстати, о собственниках. Есть их политические симпатии, которые тоже принимают за «джинсу». Мое ощущение — от «друзей олигархов» нам никуда не деться. На СТБ, ICTV, Новом времени мелькает Инна Богословская, на «Интер» — Юлия Тимошенко, на ТРК «Эра» — Мороз и компания. Но это тоже сложно назвать «джинсой». Строго говоря, это форма лояльности собственника.

Євген Глібовицький:

— Аж дивно, що така кількість охочих викинути гроші. Дивовижно, що мої студенти в Могиланці розуміють про неефективність джинси більше, ніж «фахівці» з медіа і штабні «технологи».

Пояснюю для особливо обдарованих. «Джинса» ефективна при обмеженій пропозиції носіїв інформації. Коли у споживача немає вибору. Тоді він споживає те, що є, а не те, що йому комфортне. При наявності вибору «джинса» (тобто те, що природним чином у медіа не могло з'явитися) не буде спожита. Цю статтю читач перегорне, а слухач чи глядач в цей момент перемикає на інший канал. Плюс до всього «джинса» страшенно декапіталізує медіа, роблячи їх менш вартісними, оскільки у таких медіа буде менш лояльна аудиторія.

«Джинса» відіме сама по собі, разом з динозаврами, які її продукують.

Єгор Соболев:

— Боюся, від цього можна порятуватися лише позицією журналістів. Кожному мусить бути соромно про таке навіть думати. Гадаю, що лише освітні програми, на рівні навчання студентів — що замовна журналістика — це ганебно, злочинно та недалекоглядно — можуть виправити ситуацію. Законодавці нам не допоможуть. Це проблема світогляду, тобто виховання.

Олександр Галяс:

— Использовать какие-то законодательные механизмы? А почему вы думаете, что народ — дурак? И что он не умеет различать — где заказ и где — статья? По своему опыту могу сказать: написать толковую «джинсу», чтобы она производила нужное впечатление — задача крайне сложная. Но с профессиональной точки зрения — необыкновенно интересная. Если кому-то будет интересно, готов даже написать статью «В защиту «джинсы»».

Денис Богуш:

— Законодательные механизмы не помогут. А размах «джинсы» был огромен. Речь идет о культуре профессии журналиста и руководителей СМИ. Я, думаю, через пару лет можно будет увидеть отсутствие «джинсы» в нескольких СМИ. А после, следуя примеру, подтянутся и остальные...

Іванна Коберник:

— З приводу так званої «джинси». Ніяк не можу погодитися, що вона в медіа якось особливо розгулялася. Це остання президентська кампанія (в якій всіх підряд нагинали без грошей), так вкоротила пам'ять, чи справді всі забули, що парламентські кампанії без проплачених матеріалів ніколи не проходили? Це — огидне явище, яке, на жаль, має місце у всіх без винятку медіа, але подолати його — все одно, що ліквідувати корупцію у владі, проституцію і організовану злочинність разом узяті. «Джинсу», як і корупцію, можна тільки зробити невивідною. І те, і інше — глибоко вкорінене в свідомості більшості впливових і простих громадян. Хабарі беруть, бо переконані, що без цього питання не вирішиться. І часто так і є. Здається, першим Рибачук визнав, що одразу після приходу Ющенка і слів «моя влада не братиме хабарів», хабарі справді не брали. Але вирішення питань просто зупинилося. Люди не знали, як діяти, коли не «зано-

сять гроші». За матеріали платять, бо думають, що без грошей журналісти не приїдуть. І так буває. Але це проблеми тої ж викривленої свідомості. Чому у нас часто експерти титруються як «керівник банку», чи «директор туристичної компанії». Щоб не запідозрили в «заказусі»! Але з точки зору журналіста, який шукає професійний коментар, це дурниця — його експерт повинен відповідати за свої слова своїм іменем і іменем своєї компанії. Моя версія подолання «Джинси» досить крамольна — треба піднімати ціни. Сильно. І різко. Щоб платити стало не вигідно. Щоб було дешевше пройти тренінг, найняти PR-агентство, навчитися говорити, переконувати і вміти створювати інформприводи. Як писала «Телекритика», на деяких каналах розцінки піднялися і жорсткішими стали умови потрапляння в ефір. І правильно. Тільки їх за це треба не критикувати, а підтримувати. У всьому світі є можливість розмістити заказуху. Особисто була в Німеччині на продакшн-студії, яка цим займається. Питання тільки в тому, як цей продукт виглядає в ефірі — а там він виглядає, як професійний змістовний журналістський матеріал, а не як тупа реклама. Але різке підняття цін, на мою думку, перший крок. В ідеалі (досить далекому) треба прагнути, щоб медіа для власників були профільним бізнесом. Якщо в журналістському середовищі більше значиме і коштуватиме ім'я та репутація, заказухи відіміруть, як занадто маленький заробіток.

Володимир Мжельський:

— «Джинси» розквітла не через відсутність законодавчої бази. Імовірно, це вигідно, і до того ж, як не виглядає це дивним, — для нашого електорату, дієво.

Зураб Аласанія:

— Возможность «косить» безмерно и безнаказанно кружит многие головы — а особенно на региональных каналах, у которых впервые за годы появилась надежда на обновление камерного парка и студийного оборудования. В обычное время владельцы каналов куда как скупы на эти очень немалые траты. Поэтому завоеванные реноме, смотримость, популярность, доверие зрителя и другие базовые для СМИ материи большинство региональных каналов без оглядки бросили в топку.

Дальнейшие события будут развиваться по той же схеме — а разве появилось что-то, что мешало бы это делать? Опять же, большинство местных каналов рейтинги не замеряет вовсе — и о «популярности» может только гадать. Заняты свои нишки на рынке — и ладно... Мне представляется слишком сложным предусмотреть законодательно все варианты и критерии для пресечения подобных вещей.

— Чому під час цих виборів фактично провалились теледебати? Чому навіть за Кучми (наприклад, перед виборами 1998 року) політичні сили виходили на дискусію, а цього разу відмовились?

Ольга Червакова:

— Вижу, как минимум, три причины. Первая. Дебаты на этих выборах априори не могли выполнять свою главную задачу — показать «товар лицом» — о ведущих политигроках и без дебатов все всё знают. Вряд ли они бы они сказали что-то новое. Думаю, лидеры рейтингов восприняли этот телеформат как какие-то бесполезные телодвижения.

Вторая причина. Зачем политикам — крупным и мелким — ходить на дебаты, когда их и так показывают в новостях? Информационной блокады нет, к тому же, представители партий имеют возможность «светиться» на гостевых площадках телеканалов страны в более комфортной обстановке — с лояльным ведущим, а не разъяренным оппонентом. В конце концов, не надо сбрасывать со счетов фактор личных комплексов некоторых наших вождей.

Третья причина. Политики воздерживаются от дебатов, вероятно, и потому, что до сих пор это какой-то таинственный формат, не до конца изученный политтехнологами. Никто не может дать внятный и однозначный ответ на вопросы — как дебаты влияют на электорат, приносят они плюсы или минусы.

Юрій Стець:

— Появление в украинском телеэфире нашего проекта «Теледебаты. Парламентские выборы-2006» дает мне основание все-таки отрицать якобы провал теледебатов в целом на этих выборах. Именно 5 канал предложил вариант дискуссии, наиболее приближенный к классическому варианту дебатов. Опубликовав регламент наших программ, мы задекларировали фактически жесткое требование к представителям приглашенных политических партий — выступить перед своими избирателями не с громкими, всем известными лозунгами, а с кон-

кретными планами по осуществлению наиболее важных для украинцев социальных, экономических и т. д. программ.

Мы также до самого последнего момента продолжали настаивать на участии в дебатах на 5 канале «пятерок», возглавляемых именно лидерами. Жаль, что некоторые из этих лидеров так и не воспользовались прекрасной возможностью лично донести до зрителей свои главные программные позиции. Особенно, с моей точки зрения, это для них должно было быть важным, учитывая, что данная избирательная кампания вообще больше похожа на шоу, чем на истинную политическую борьбу. Политики выстраивают свои кампании либо на антирекламе конкурентов, либо самых общих многообещающих, но абсолютно абстрактных призывах.

Евген Глібовицький:

— Публічні політики виявились неготові до публічної політики. Ключове слово тут — «публічність». Вони демонстрували свої портрети, бренди, часом ще слогани, але у них не було policy, тобто того, з чим вони йшли до влади, тому не було про що дискутувати, поза взаємними звинуваченнями. Це дитяча хвороба демократії. Вже наступна кампанія буде інакшою.

Єгор Соболев:

— Не звикли працювати з вільними медіа. І вимоги, і ціна помилки тепер набагато більші.

Лаврентій Малазонія:

— Политикам не особенно и нужны были теледебаты, да и возмущенных их отсутствием зрителей никто не видел. Зачем пост-фактум додумывать за телезрителей и политиков, что и в каком виде им надо? Лидеры блоков бегали не на перегонки, а друг от друга — команды старались как могли, и как им разрешалось мочь. Сегодня, как впрочем и вчера, все говорят о том, что эти выборы были скучными и не зрелищными. Говорят почему, и говорят правду. Только кому она нужна? Ни один телеформат не смог бы выдержать реальности сговоров и заговоров, предательств и кидалова, которые были и есть составной частью нашей политики (и политики вообще), и особенно на этих выборах.

Андрій Куликов, експерт проекту «Розвиток медіа-навичок» («ЖОРНА»):

— Для тех, хто знав, що приречений на провал, не було сенсу знову демонструвати свою безпорадність. А лідери змагання могли знехтувати тими сотими відсотків прихильності, що здобули б унаслідок появи на телебаченні у цьому форматі. Добре відпрацьовані форми на ICTV, «Ері», 5 каналі і так надавали змогу дискутувати, а до теледебатів ще потрібно було заново привчати глядачів, які на той час уже вирішили, які програми про політику вони дивляться. А окрім того, суперника легше побивати за його відсутності: у політичній рекламі, наприклад.

Микола Козирев, правозахисник, Луганськ:

— Эти выборы были в известной мере продолжением прошлых — в течение 2005 года сохранялся конфликт прежних основных групп влияния, не изменился и характер этого конфликта. Одна группа, назовем ее несколько условно «донецкой», стремилась и стремится легализоваться на нынешней стадии своей эволюции, когда использовать активы стало уже выгоднее, чем их перераспределять. Другие, менее влиятельные, группы, стремились именно к перераспределению активов. Вся избирательная кампания была спецоперацией этих групп, направленной на ослабление противника путем его дискредитации в глазах избирателей.

С чем в течение трех месяцев ведущие политические силы обращались через телевизор к своим избирателям? Янукович говорил, что страна переживает апокалипсис, потому что «оранжевая власть» не способна управлять страной. От имени Ющенко «оранжевые» ролики навязывали нам «блокадную» установку — будь патриотом, бодрствуй на крепостных стенах Майдана, не дай «им» вторгнуться в «город»! При таком антагонизме, накопленном потенциале вражды встреча лицом к лицу на камеру угрожала политической аннигиляцией, рассеиванием магической силы основных «тотемов» нашей политики и потерей устойчивости локальных социальных контрактов. При Кучме, вплоть до 2005 года, существовал единый вертикальный социальный контракт, устойчивость которого дебатами на телевидении не подвергалась риску.

Андрій Таранов:

— Больше всего от отсутствия теледебатов потеряли сами медиа, потому что этими шоу они могли собрать такие рейтинги, которые им и не снились.

Олександр Галяс:

— А сколько у нас настоящих политиков, которых люди будут слушать час и два?! Тимошен-

ко, Шуфрич, может, Витренко, мне лично нравится Турчинов, но он – для интеллектуалов. Фактически заинтересовать народ могли бы только теледебаты с участием Тимошенко.

Тимошенко – Витренко или Тимошенко – Шуфрич – это был бы просто бестселлер. Тимошенко – Янукович или Тимошенко – Ехануров – там точно была бы игра в одни ворота (а кто же будет за свои деньги «палить» свой рейтинг?!). Да, еще Тимошенко – Кличко: после этого «Аншлаг» сдох бы естественной смертью.

А дебаты типа Янукович – Ехануров: это уже вместо снотворного.

Так что пока у нас не появятся политики, умеющие держаться на публике как Тимошенко, Шуфрич или Жириновский, дебатов не будет.

Денис Богуш:

– Думаю, среди такого количества партий сложно определить «весовые категории», и многие просто не соглашались, т.к. считали себя значительнее. Также партии и блоки понимали, что дебаты «плюсов» не дадут, а «минусов» могут добавить.

Іванна Коберник:

– Дебатів бояться, отже, вважають впливовими, такими, що можуть вплинути на рейтинг. Така оцінка політиками скромної журналістської роботи звичайно приємна, але нікуди нас не просуває. Коли мова заходить про дебати, навіть адекватні політики чомусь починають говорити про спецоперації, маніпулятивні технології та інші мантри. Це, по-перше, криза довіри, по-друге, невміння вести публічну дискусію. Гостьові редактори «Свободи слова» можуть продавати гумористам за великі гроші зміст своїх переговорів з деякими політиками чи їхніми помічниками. Питання «де я сидітиму і скільки говоритиму» – найменш смішне в цьому списку. Високоповажні і впливові справді не розуміють, що можна з другого гостьового ряду сказати одну фразу і запам'ятатися більше, ніж всі інші разом узяті. І такі приклади не раз були на «Свободі слова», коли один виступ викликав найбільші піки реакції аудиторії, або надовго ставав темою обговорення іншими учасниками. Найяскравіший приклад – Савік Шустер, який, крім оголошення прізвищ гостей, може сказати десять речень за три години програми – але які це речення! Але ж це важко навчитися так говорити! Куди легше виставляти вимоги статусу, часу, з тим сяду – з тим не сяду, сяду, але в іншій студії... Політики від цього не виграють, а глядачі точно недоотримують.

Євген Перегуда:

– Дебаты велись таким образом потому, что эти выборы не были, условно говоря, «программными», в силу устойчивости основных электоральных предпочтений. Поэтому политики, отказывавшиеся от дебатов, ничего не потеряли. Там же, где соперничество велось в рамках электорального сегмента, оно не могло вестись по программным вопросам в силу близости программ. Значение этих выборов заключалось в том, чтобы закрепить результаты президентских выборов и отсеять партийную «мелочь», сформировать предпосылку для идеологической борьбы на следующих выборах.

Если до следующих (очередных) выборов будут существовать «многоцветные» коалиции, то это создаст возможность для снижения уровня устойчивости электоральных предпочтений, а значит, и для конкуренции по программным вопросам. В этом случае на следующих выборах будут «нормальные» дебаты, характерные для большинства стран. Если же будут одноцветные коалиции, значит, возможно, ситуация с дебатами и на следующих очередных выборах будет такой же, как сейчас.

При Кучме дебаты были потому, что не было устойчивости электоральных предпочтений, и разные (в т.ч. по идеологическим и прочим ориентациям) партии боролись за одни и те же электоральные сегменты, а потому они были заинтересованы в дебатах.

Ігор Курус:

– У 1998 році було зрозуміло, хто має пройти до парламенту.

У 2006-му – ціна виборів була завищена, тому партії і блоки старалися вибрати собі в спаринг-партнери представників тих політичних сил, на дебатуванні з якими можна було збільшити число прихильників, а не навпаки. Але як часто буває в житті, той, кого хочеш ти, не завжди хоче тебе.

Оксана Панасівська:

– Тоді це було щось нове, цивілізоване, це була певна демонстрація демократичності тощо. А потім всі розібралися, що результат може бути як позитивний, так і різко негативний чи абсо-

лютно непрогнозований, так що інколи собі дорожче виходить. При цьому є певні блоки питань, на які необхідно відповісти у будь-якому випадку. А хтось відчуває свою слабкість у певних позиціях і не хоче виглядати невпевнено чи програшно і зразу ж отримати оцінку від електорату, яку потім важко змінити. Інша справа – дискусії у рамках ток-шоу. Говори, що хочеш, коли хочеш, вибирай зручний для себе формат – чи кричи, чи бреш, чи аргументуй, чи вихваляйся – і вперед.

Володимир Мжельський:

– По-перше, величезна ціна на «вхідний квиток», тобто за участь у дебатах – фактично, та сама «джинса». І до того ж відсутність практично у всіх партій та блоків конкретної програми. У більшості вони були схожі, як дві краплі води. Відрізнялися лише назвою та персонами, що стояли за партійною силою.

Зураб Аласанія:

– Наверное, я неправильно помню, но дебаты 1998 года не кажутся мне очень удачными. «Пять на пять», кажется, не дожили даже до выборов.

Дмитро Федечко:

– Підготувати і провести серйозні політичні дебати – це справа далеко не одного дня, для цього потрібні не лише декорації, ведучий і жеребкування, до серйозних дебатів повинна бути готова громадська думка і вимагати їх повинно само суспільство. Для підготовки до серйозної політичної дискусії було занадто мало часу, особливо з врахуванням того, що до останнього часу не було, як немає і зараз, загальноприйнятого розуміння законодавства у цьому питанні.

У тактичних питаннях, політичні сили не змогли знайти спільної між собою та з медіа точки зору, хто з ким повинен дебатувати, а самі медіа ще недостатньо сильні для того, щоб диктувати політикам умови дискусії.

– Чому політичні сили вперто відмовлялись виходити саме у форматі класичних дебатів (у складі п'ятірок, очолюваних лідерами) і дискутувати не на тему скандалів виборчої кампанії та минулого, а про програмні позиції та їх втілення в життя?

Євген Глібовицький:

– Є проста лінійка: цінності – середовища – інституції – політика (policy). Сукупність останнього є ідеологією. Але в Україні ще немає партій на ціннісній платформі. Тому політики не вміють говорити програмними позиціями, бо програми фіктивні. Візантійським політикам нема про що говорити, окрім як хто кого кинув.

Єгор Соколов:

– Знову-таки, не звикли. Бо лідери багатьох сил навіть провідних – це скоріше обличчя, ніж розум. Бо дебатувати навколо ідей набагато важче, ніж просто сваритися чи обливатися водою. Бо медіа до цього не привчали. Хоча, на моє глибоке переконання, глядачі потребують саме цього. На доказ – наші дебати були найрейтинговішими на каналі протягом усіх трьох тижнів їхнього проведення. Незважаючи на неготовність більшості політиків, новизну формату, недосвідченість одного з ведучих і відсутність більшості перших номерів. Останні дебати між "Нашою Україною" та Партією Регіонів, що тривали три години – до пів на першу ночі неділі, принесли нам рекордний рейтинг за п'ятнадцять місяців, з часів революції. (Люди прагнуть вибирати політиків і політику, а не просто розважатися їхніми сварками!) І дуже важливо, щоб медіа посилювали цей потяг.

Микола Козирєв:

– «Классические» дебаты возможны в условиях классического социального контракта, где вертикальные связи, сохраняющие устойчивость с помощью дозированного государственного насилия, дополняются горизонтальными связями гражданского общества, обменом прав и ресурсов. Этот «принцип дополнительности» – основа так называемой институциональной Y-матрицы демократического, рыночного хозяйства – не стал инструментом интеллектуального освоения украинской реальности нашими политиками. Отсутствие этой парадигмы политического развития политики сейчас пытаются компенсировать «тусовочной» игрой в создание коалиций на основе либо идеологических ценностей (то есть «ложного сознания» – в гегелевском смысле), либо вульгарного торга.

Олександр Галяс:

– А кто бы это смотрел?!

Іванна Коберник:

– Долати ситуацію і журналістам, і політикам треба спільно. Першим – доводити свою незаангажованість, другим – вчитися говорити, хоч як це банально. Хоча для мене було дивиною, що політики відмовлялися приходити на дебати до Єгора Соболева – журналіста з бездоганною репутацією і серйозним професійним бекграундом. Думаю, журналістам треба об'єднатися, щоб виконати багаторівневу задачу – з одного боку, переконати політиків, що приходити на дебати не є небезпечним для життя, з другого боку – бути твердими в позиції, що дебати не повинні бути комфортними для гостей. Створювати комфорт – не справа ведучих, а справа команди політика. Якщо у нього є програма, він знає, як її виконувати, він вірить в те, що каже і може відстояти свою позицію перед конкурентами – то чого йому боятися якогось журналіста?

Ігор Курус:

– Якщо говорити про виборчі програми, то вони майже однакові – все найкраще людям. Тому оскільки дебатовати не було про що, усі розуміли, що опонент почне згадувати і коментувати виключно негативні дії, або скандали.

Оксана Панасівська:

– Опасение, что зачастую декларация по разным причинам так и остается просто декларацией.

Зураб Аласанія:

– Я дебати нынешнего года нахожу вполне состоявшимися – на всех названных каналах, в той или иной форме, с тем или иным успехом.

В составе пятерок политики не желают дебатировать по той простой причине, что говорить придется о программах, а не о декларациях, и говорить подробно, с цифрами и аргументами в руках. Партийцы же по большей части озабочены в лучшем случае идеологией, в худшем – просто борьбой за власть.

Дмитро Федечко:

– Про справжні програми дій політичних партій як виборці, так і політики здогадуються хіба що інтуїтивно. Тематику суспільної дискусії задавали самі політики, звичайно, обираючи для цього зручні для себе питання. В реальності не може вийти жодної дискусії, якщо кожна сторона говорить про те, що їй подобається.

Теми для дискусій між політиками повинно задавати само суспільство, а формулювати і наполягати на обговоренні саме цих питань повинні медіа.

На мою думку, немає особливого значення, чи беруть участь у дебатах саме перші п'ятірки кандидатів, оскільки аж ніяк не завжди саме вони насправді визначають лінію цих політичних сил, тим більше, практика показала, що у списку кандидатів саме лідер може бути слабким місцем для дебатів.

Олег Єльцов:

– К сожалению, в избирательных штабах не состоял – там знают ответ на 100%.

– Який формат, на вашу думку, може бути оптимальним для теледебатів під час виборчих кампаній?

Євген Глібовицький:

– Формат, при якому преса була б агресивною і проактивною. Журналісти часто забували, що їхня доведена до абсурду політкоректність вилізе професії боком, оскільки преса не виконала свою місію перед суспільством. Сторожовий пес демократії не повинен стояти на задніх лапах.

Лаврентій Малазонія:

– Все инструменты, о которых спрашивает «ТК», как-то: Нацрада, парламентский Комитет по свободе слова, Общественном ТВ, и т.д и т.п. имеют значение тогда, когда реально понятно, в чьих руках эти инструменты, что эти руки могут, и что им лучше не мочь. ТК много раз задавала эти вопросы, и получала ответы – дело за малым – влиять на процессы, а не сопровождать их.

Теледебаты, это ЗРЕЛИЩЕ, и не надо считать, что у нас такой уж совсем голодный народ, которому нужен только ХЛЕБ. Люди живут плохо не от того, что жизнь плохая, а от того, что так проще...

Олександр Галяс:

– Теледебати яриких личностей, харизматиков. Коллеги, ну давайте не будем забывать, что ТВ – это зрелище! А о программах лучше спорить в газетах.

Іванна Коберник:

– Оптимальний формат дебатів – класичний. Перші п'ятірки – для парламентських виборів, лідери – для президентських. Тема розмови – програми дій, і способи їх втілення, а не особисті взаємини. Все інше – не дебати, а дискусійні програми чи ток-шоу. І вони теж обов'язково мають бути.

Євген Перегуда:

– Если следующие выборы состоятся в режиме конкуренции по программным вопросам, тогда, на мой взгляд, логичнее было бы проводить в режиме как индивидуальных, так и командных противоборств на разном уровне. То есть, не по всем проблемам, а разные дебаты по разным сферам (экономика, внутренняя политика, внешняя, социальная и т.п.).

Ігор Курус:

– Я б законодавчо зобов'язав лідерів політичних сил, які за результатами соціопитувань або долають виборчий бар'єр, або перебувають в зоні, близькій до прохідного бар'єра, брати участь у дебатах, можливо, навіть за бюджетні кошти. Пари, мабуть, варто визначати жеребкуванням. Можна встановити, що дебатують політичні сили, які за результатами соціопитувань, знаходяться поруч. Скажімо, лідер дебатувє з другою позицією, партія чи блок, яка займає 3 місце з 4, і так далі.

Оксана Панасівська:

– На одном общенациональном канале, самые рейтинговые политики либо партии по жребию. И без жестких рамок и блоков вопросов. Нужна большая доля экспромта, когда соперники задают другу другу неудобные вопросы, на которые надо отвечать.

Зураб Аласанія:

– Во время выборных кампаний – формат «один на один», персонализированные дебаты, харизматические и личностные. Выборы – время шоу.

В межвыборный, рабочий период – причем, на весь промежуток! – просто необходим формат командный; пять на пять, либо, в крайнем случае, троек, причем, вовсе не обязательно «первых». Полезно со всех сторон: партии получают публичные плацдармы для обкатки программ и пристрелки целей; лидеры оттачивают в словесных баталиях публичную составляющую собственной подготовки, партийная «молодежь» закаливается к серьезным схваткам (в советах и парламенте), наконец, зритель и слушатель имеют регулярную информацию о том, что собой представляет партия, и что за программа действий стоит за её лозунгами.

– Що, на вашу думку, втратили політики, відмовившись від повноцінних дебатів?

Євген Глібовицький:

– Своє політичне майбутнє. Такі доберуться з точки А в точку Б. Не далі.

Олександр Галяс:

– Ничего равным счетом.

Денис Богуш:

– Политики ничего не потеряли. А телезрители не увидели самую красивую технологию выборов – теледебаты в чистом виде. Просто не увидели еще одного шоу.

Ігор Курус:

– Втрат зазнали передусім ті партії і блоки, яким не вистачило кількох тисяч голосів для подолання прохідного бар'єра. Але більш значних втрат зазнали виборці, які були позбавлені можливості побачити лідерів суб'єктів виборчих перегонів під час теледебатів. Думаю, що за умови проведення теледебатів ми мали б дещо інші результати.

Оксана Панасівська:

– Потеряли доверие избирателей. Ведь реакция была следующей: «испугались», «не рискнули», «не захотели дебатировать с аутсайдерами», «решили не позориться» и т.д.

Зураб Аласанія:

— Не знаю даже и того, что они приобрели, когда на них соглашались, — или мне не известны социологи, которые системно занимались бы и отслеживанием «последствий» дебатов. Не говоря уж о специалистах, которые могли бы разобрать по косточкам и сделать выводы из этих «последствий».

Дмитро Федечко:

— Відсутність дебатів — це перемога політиків. Без дебатів по програмах політичні сили мають значно більше простору для маневрів після виборів, який їм особливо потрібен при переговорах про посади.

— Чому на початок кампанії лише 5 канал і ICTV мали задекларовані принципи редакційної політики? Чому в цьому напрямку нічого не було зроблено протягом 2005 року?

Юрій Стець:

— Возвращаясь к принципам редакционной политики и к вопросу взаимоотношений медиа с политиками и собственниками, хотелось бы еще раз подчеркнуть: подписанное редакционное соглашение дает и самому СМИ, и его читателям-зрителям гарантию независимости, объективности и свободы (что не равно вседозволенности). Напомню, что столкнувшись буквально в самом начале последнего и самого активного периода избирательной кампании с серьезными обвинениями в политической заангажированности, и поняв, что дальше этих обвинений может стать только больше, 5 канал инициировал очень важную для украинских медиаакцию. Совместно с «Телекритикой», НМПУ, «Интерньюз-Украина» и комитетом «Равенство возможностей» канал предложил программу ведения общественного контроля за работой СМИ во время решающего этапа выборов-2006. Для обнародования экспертных мнений по этому поводу 5 канал предложил свой вечерний праймовый эфир. Кроме того, 5-й высказал готовность к публичному обсуждению работы самого канала. Мы также призывали все медиа присоединиться к данной инициативе, но, к сожалению, мы ожидали несколько большего резонанса в среде наших коллег. Но, фактически, такая программа контроля работала только на 5-м.

Причина, по которой только абсолютное меньшинство украинских СМИ декларируют конкретные редакционные принципы своей работы, и причина того, что этот процесс вообще проходит столь медленно, может заключаться в довольно больших изменениях в целом на медиарынке за последний год: активная смена собственников и, в результате, нестабильность, постоянный процесс поисков, реструктуризаций и т.д.

Євген Глібовицький:

— Власники медіа не розуміють, навіщо їм це треба, бо не ставляться до своїх ЗМІ як до підприємств з регламентованими виробничими процесами.

Олександр Галяс:

— Станьте на место владельцев СМИ — и не будете задавать таких вопросов.

Євген Перегуда:

— Украинская журналистика пока что продолжает пребывать в роли отрядов политических группировок (собственников). Поэтому и принципов редакционной политики нет. Так же, где они декларируются, они совпадают с принципиальными интересами политических группировок.

Ігор Курус:

— Думаю, що це запитання слід переадресувати до телерадіокомпаній. Разом з тим, сподіваюсь, що нова редакція Закону «Про телебачення і радіомовлення» активізує вироблення та декларування принципів редакційної політики.

Оксана Панасівська:

— Опасение, то зачастую декларация по разным причинам так и остается просто декларацией.

Дмитро Федечко:

— Редакційна політика і її принципи стали об'єктом інтересу, в основному, людей далеких від реалій медіа. Ця тема відтягнута з поля професійного обговорення і вирішення у сферу загальних дискусій між усякого роду експертами та громадськими діячами. Демагогія, на відміну від професійності, цінує процес, а не результат.

Олег Сльцов:

– Потому что журналистская среда по-прежнему аморфна: профсоюзы безлики, а, главное, – государство не сделало ничего для прозрачности медиа, то есть оглашения имен собственников. Новая власть, как и старая, не заинтересована в свободной прессе. А журналистский цех на радостях, что сегодня никого не избивают в подъездах за свободомыслие и не закрывают «неудобные» СМИ, посчитал, что это и есть наше наивысшее революционное достижение. В действительности не появилось главного – прозрачности. И еще: судебная власть по-прежнему тотально коррумпирована-коммерциализирована. Угроза судебной расправы действует на журналистов и особенно владельцев медиа покруче темников и наездов налоговиков.

– Чим стала ця виборча кампанія для журналістської корпорації? Які нові процеси в журналістському середовищі вона висвітлила?

Ольга Червакова:

– Все постреволюционное время и, в частности, – парламентские выборы, для журналистов – как у Жванецкого: свет в конце тоннеля есть, но тоннель что-то никак не кончается. Прошел период депрессии, исчезли темники. Казалось бы, жизнь удалась. Проверка эмпирическим путем показала, что не очень. Святое место оказалось пустым. Раньше журналисты, по большому счету, не были обязаны думать, о чем рассказать зрителю – они откатывали «обязательную программу» имени информационно-аналитического управления АПУ – и всё. Теперь журналистская среда оказалась припертой к необходимости работать по специальности – повышать рейтинги и вновь завоевывать доверие. У многих коллег подавленная тогда способность мыслить креативно уже не подлежит восстановлению. В этом, по-моему, – основная причина того, что новости на современном украинском телевидении потеряли драйв, злоупотребляя «паркетами» и идут на поводу у информповодов, созданных партийными пресс-службами.

Юрій Стець:

– К сожалению, точно так же, как и о гражданском обществе, в Украине говорить о журналистской корпорации, о каком-то цеховом единстве в рамках профессии журналиста еще не приходится. И, несмотря на то, что потребность в этом давно назрела, а неблагодарные политики и их технологи, увлекающиеся черным пиаром, постоянно подбрасывают очередные поводы для ускорения такого единения, журналистская корпорация еще слишком слаба и разрознена, чтобы вообще называться таковой. И я думаю, лишним доказательством тому может служить тот факт, что лишь немногие журналистские коллективы стали независимыми в своем СМИ – благодаря соглашениям о редакционной политике, подписанными с их собственниками/владельцами. Так поступил 5 канал, ICTV, «Львівська газета»... Вот, чем больше станет таких новых независимых журналистов, тем быстрее сформируется достаточно сильная и влиятельная корпорация профессионалов.

Євген Глібовицький:

– Вразливість до корупції серед журналістів стала очевидною, як стала цілковито очевидною необхідність фахової школи. Журфаки краще готують скурвлених, ніж нарваних. Не буде шкіл – ринок не матиме перспектив.

Олександр Галяс:

– Новое подтверждение старой истины: украинским миром правят деньги.

Ігор Курус:

– Журналісти мали змогу висвітлювати вибори без темників. З іншого боку, масова «джинса» дає підстави думати, що процес оздоровлення журналістської корпорації йде повільно.

Оксана Панасівська:

– С одной стороны, после прошлых (президентских) выборов, понятие «гражданская смерть журналиста» стало выпуклым и реальным. Порядочные люди среди журналистов даже собирались кое-кому не подавать руки... А, с другой стороны, оказалось, что, «три месяца позора» для бывших журно-киллеров прошли быстро и ничего страшного не случилось. Уважаемые люди. Просто время такое было, говорят....

Дмитро Федечко:

– Кампанія виявила нежиттєздатність ідеї люстрації серед журналістів, це свідчить, що основні проблеми полягають більше у системі, ніж в окремих особах.

Олег Ельцов:

– Журналисты перестают бояться и привыкают просто «рубить бабло» – без всяких идеологических оглядок. Все становится на свои места: скоро, если кто-то из журналистов станет выступать на стороне той или иной партии или политика (пока это очень распространено и поощряемо коллегами) будут выглядеть анекдотично. Что само по себе хорошо – наступает эра деполитизации журналистов. Теперь у них появилась возможность заняться не политикой, а бизнесом. Увы, по-прежнему мало кто стремится заниматься собственно журналистикой.

– Як проявили себе власники телеканалів? Що для власників конкретних каналів було пріоритетом під час цих виборів? Назвіть, на ваш погляд, найбільш «джинсовий» телеканал виборів-2006.

Євген Глібовицький:

– Власні політичні чи бізнес-політичні інтереси переважили чисті бізнес-інтереси. У всіх без винятку центральних каналів. Для більшості це органічно, бо вони самі не є бізнесом.

Олександр Галяс:

– Я не о канале. Меня просто потряс сюжет на «1+1» о прогулке по Крещатику с Премьером. Идет Ехануров с журналистом якобы в народ, а пусто вокруг на три метра – только охрана видна. Как вдруг «случайно» стоит толпа бывших коллег Еханурова по заводу... И т.п. Если начальство не понимает, как себя держать, то чего вы хотите от собственников?! Им жить надо, зарабатывать надо, трудовые коллективы содержать... Почему в других сферах мы твердим о «поддержке отечественного производителя», а в СМИ – этого производителя – хаем?! Друзья, придет «неотечественный производитель», и где многие из нас окажутся?!

Євген Перегуда:

– Самый «джинсовый» телеканал – НТН. Но у него, как и у других, не всегда получалась скрытая реклама.

Ігор Курус:

– Різні власники каналів проявили себе по-різному. Одне тішить, що, наскільки я знаю, жоден власник не забороняв ставити політичну рекламу своїх опонентів. «Найджинсовішим» каналом, мабуть, був «Інтер».

Оксана Панасівська:

– Собственники проявили себя лояльно. Самым «джинсовым» телеканалом могу назвать УТ-1.

– Чому українська журналістика не змогла стати міцним заслоном від криміналізації виборчих органів країни? Що заважало їй? В тому числі на рівні законодавства?

Євген Глібовицький:

– Заважала непрофесійність, недосвідченість, неочевидність делегованого суспільством мандата. Все решта – як у поганого танцюриста.

Олександр Галяс:

– Отвечу вопросом на вопрос: много ли вы можете назвать ныне действующих журналистов, которых можно было бы поставить в пример как образцовых? Я только одного такого знаю – Портникова. Только не надо приводить в пример Мостовую или Рахманина: комментаторов у нас и без них много, а вот «полевых игроков» – где они?!

Пока у нас в стране журналистика будет девичьей забавой, никакие разговоры не помогут.

Денис Богуш:

– Если бы реакция прокуратуры и правоохранительных органов на публикацию материалов в СМИ была активнее, тогда бы это был заслон. А так было показано огромное количество компрометирующих материалов, а реакция на такие публикации со стороны правоохранительных органов была минимальная. Но была...

Євген Перегуда:

– Заслоном для криміналізації СМІ не стали по причині того, що українська журналістика пока продовжує перебувати в ролі отрядов політичних групувань (собственников).

Кроме того, нужно понимать, что те, кто открыто обвинялся в нарушении закона, не являлся единственными нарушителями. Поэтому освещение данных вопросов не было выгодно большинству участников. Хотя на местном уровне этот фактор все же обыгрывался.

Ігор Курус:

– Журналісти спочатку були поставлені в умови, коли законодавство забороняло будь-яким чином обговорювати списки блоків і партій. А пізніше усі медіа були втягнуті в дискусії, які не мали прямого відношення до виборів. Скажімо, замість аналізу списків і програм, медіа два місяці мусували тему вартості газу.

Олег Єльцов:

– Конкретный пример: написал три материала про криминалитет в трех основных блоках: ПР, БЮТ, НУ. Никто не взялся публиковать: подозрения, что заказуха, опасения, что засудят, зависимость от одного из упомянутых блоков (а я желал публиковать лишь все три «в пакете», дабы всем сестрам по серьгам). На этом примере видны все язвы и пороки: материальная зависимость, несовершенство законодательства, когда любая информация о политике есть повод для судебного иска, наконец, продажность судей, которые по желанию заказчика могут признать виновным даже за описание цвета бабочки-капустницы.

– В який бік розвиватимуться медіа після виборів? Як змінюватиметься їх суспільна роль? Чи залишатимуться вони й далі заручниками політиків і власників, чи журналісти зможуть більшою мірою впливати на редакційну політику ЗМІ?

Євген Глібовицький:

– Такі ринки не розвиваються. Вони відмирають, і на їхнє місце приходять інші, якісніші. Якщо олігархи не продадуть свої медійні активи спеціалізованому капіталу зараз, за пару років може виявитись, що не буде чого продавати.

Андрій Куликов:

– Якщо вести мову про заручників, передумов для їх звільнення досі немає. Проблема не в тому, щоб журналісти впливали на редакційну політику ЗМІ (та й не їхня це функція), а в тому, щоби ця політика була прозорою і оприлюдненою. Тоді журналісти, коли наймаються працювати, матимуть більше змоги дбати про те, щоби не опинитися в заручниках.

Олександр Галяс:

– Могу повторить: пока не вырастет поколение настоящих профи – так все и останется.

Денис Богуш:

– Отечественная журналистика развивается вместе с нашим обществом, и мне кажется – сейчас эволюционный процесс!

Євген Перегуда:

– Заметны тенденции к действиям масс-медиа в условиях рынка, что проявилось в попытке организации тех же дебатов, более широком освещении позиций многих сил. Если политическая ситуация будет развиваться в рамках широкой коалиции и следующие выборы пройдут в «программном режиме», то эта тенденция укрепится.

Ігор Курус:

– З 1 березня в Україні діє новий Закон про телебачення і радіомовлення, який передбачає створення редакційних рад в усіх електронних медіа. Тому, якщо ми зможемо створити ці ради в медіа, то роль журналістів у виробленні редакційної політики каналів буде вищий. А відтак – зменшиться залежність журналістів від власників.

Олег Єльцов:

– Журналисты смогут «влиять в большей степени», лишь после того, как их права расширятся, прежде всего в законодательной плоскости. Но никто их права по собственному желанию расширять не станет. Эти права нужно у власти и у собственников выгрызать, а у нас, похоже, еще зубы не выросли. Но в целом, общество демократизируется, роль прессы растёт, соответственно, наше влияние будет увеличиваться, увы – очень медленно.

– Який телепроект ви можете назвати проектом виборів-2006? Чому?

Євген Глібовицький:

– Дебати на 5 каналі – найближче підійшли до фахової дискусії. Хоч було видно, що проєкт робився в умовах авралу.

Лаврентій Малазонія:

– Ошибочный путь «макдольнальдизации» предвыборных телепроектів уже понятна. Даже блистательный Берлускони несколько поздно поняла, что для него американизированные дебаты убийственны – война роботов, это не его война. А во что они превратились у нас, показали прошлые выборы.

Понятно, что хороший проект, это «штучный проект», которому нужен дирижер, а не «подставка» с таймером и пронафталиненными вопросами. Хорошо, что не было старых телефлюктологов (флюктология – это вполне реальная наука о флюках, т.е, простите, о пуках) от журналистики, которые только и умеют притягивать один флюк (в виде цитаты) к другому, и выдать один большой, как им кажется аналитический, флюк.

Единственный полноценный проект – это «Свобода слова» Савика Шустера – отрицать сие может только амеба (или завистливая амеба). Я понимаю как, почему так работает Шустер... и не моя работа, или задача препарировать этот проект. Он удачнее, чем его российская версия, украинские политики ценят его больше, чем их российские коллеги. Что она дала украинскому политическому и информационному пространству? Если коротко – это понять, что найти свое место под Солнцем можно – нельзя сделать так, чтобы Солнце не уходило, и что есть еще место под Луной – и на светлой, и на темной ее стороне.

Андрій Куликов:

– «Я так думаю» – щільний контакт з учасниками, повага до них і до глядачів, чітке відчуття ефіру, вибір нагальних тем. Напрочуд контрастне сполучення вразливого образу господині програми Анни Безулик і глибини дослідження. Цікаве видовище, на перший погляд, не прямо сполучене з виборами, але ж питання якраз виборчі...

Андрій Таранов:

– Безусловно, это «Свобода слова» с Савиком Шустером. Важно, что во время трансляции последних перед выборами выпусков ток-шоу канал ICTV опередил «1+1» и «Интер» по объему аудитории. Так было, например, во время эфира с участием Владимира Жириновского и Инны Богословской.

Ігор Курус:

– Не називав би жодного.

Оксана Панасівська:

– «Свобода слова» с Савиком Шустером.

Дмитро Федечко:

– Успішним проектом є «Свобода слова» на ICTV, в якій можна почути змістовну дискусію за участю впливових осіб. Модератору програми вдається спрямувати розмову в цікаве для глядачів русло. Проявом популярності цієї програми особисто для мене є те, що, не бачивши кількох програм, я знаю їх тему і основний зміст з розповідей знайомих. Далеко не про кожен передачу одним хочеться розповідати, а іншим слухати.

– Як ви оцінюєте роль програми Савіка Шустера «Свобода слова» у цих виборах? Що вона дала українському політичному та інформаційному простору?

Євген Глібовицький:

– Цирк. Цікавий. Прикольний. Некорисний. Сумно за російську журналістику. Вчорашні кумири себе знецінюють. Добрі дві речі: Савік Шустер вивчив півтора десятка слів українською, чим довів, що деякі російські найманці ICTV здатні хоча б на це. Друга добра річ – українські політики вчаться говорити і формулювати. Хоча вчаться не на тренінгах і з викладачами, а чомусь на необмеженому часом і простором телеефірі на вухах аудиторії.

Андрій Куликов:

— За винятком заскладної і не завжди логічної системи участі аудиторії, програма може прайти за взірць спроби досягти об'єктивності і безсторонності. Цікаво і корисно було спостерігати, як місяць по місяцю Савік Шустер глибше розумів Україну і її проблеми. В інформаційному просторі України програма «Свобода слова» мала б посягати бажання зробити щось краще з людьми звідси, а не з запрошеними зірками.

Олександр Галяс:

— Програма Савика Шустера «Свобода слова» доказала всю глибину непонимання г-ном Пинчуком народа той страны, в которой он, по недоразумению, еще проживает. Перефразируя любимый анекдот Утесова, можно сказать: «В Одессе так умеет каждый еврей. Только он стесняется». Хватит уже считать московские отбросы «светочем разума»!

Євген Перегуда:

— Программу «Свобода слова» оцениваю высоко, ибо это первая программа, которая попыталась комплексно исследовать общественное самосознание, а не абстрактные программы политиков. Именно это самосознание в будущем (при нормальном развитии ситуации) станет основой для политических программ.

Ігор Курус:

— Ця програма мала якийсь вплив, але я його не переоцінював би. Щодо «Свободи слова», то це цікавий проект і сподіваюсь, що він і надалі буде виходити в ефірі телекомпанії.

Оксана Панасівська:

— Роль программы оцениваю очень высоко, выше, чем любых теледебатов. Эксклюзивный формат программы (как сказал Немцов, «программа идет до последнего телезрителя») дал возможность практически всем политикам продемонстрировать себя во всей красе, высказаться и высказать все по максимуму. Смотрелось лучше, чем любой сериал. Особенно удачной была роль ведущего, человека со стороны, который и сам как бы пытается разобраться во всем хитросплетении тутошней политической жизни. Когда Савик Шустер пытался резюмировать, не всегда это было в точку, грешило его личным, не всегда компетентным отношением, а вот когда задавал острые или уточняющие вопросы, сталкивая лбами политиков, давая им возможность высказаться по полной, это было хорошо.

Дмитро Федечко:

— Окрім змісту, програма задала новий рівень якості в оформленні ток-шоу.

Олег Єльцов:

— Савик Шустер — это проект в формате «Окон» Нагиева. Только у Нагиева все прозрачнее, нет совершенно неменяемых результатов голосования презентационной аудитории. Зато у Шустера выступают не актеры провинциальных театров, а известные политики, да сам он стал стремительно популярен в Украине благодаря искусному пиару — то и дело крутится на светских тусовках, рассказывает ведущим программ про моду — какую он одежду носит, где ее скупает. Не равен час, скоро в депутаты подается. А по уровню скандальности его передача сопоставима с нагиевской, по содержательности — тоже. Назвать такую программу «Свобода слова» — верх цинизма и удачный пиар-ход.

— Чому так і не виникло якісної телеаналітики напередодні та під час виборчої кампанії? Які умови необхідні для її появи?

Євген Глібовицький:

— Потрібні фахові аналітики і предмет аналізу. Не було ані першого, ані другого. Я докладав зусиль до появи найсильнішої аналітичної служби на українському ТБ. І знаю, що в цих умовах бути найкращим не означає бути добрим.

Андрій Куликов:

— Потрібний попит і непередбачуваність української політики. Хто платитиме за якісну аналітику, коли і так усе зрозуміло заздалегідь, принаймні — щодо результатів?

Андрій Таранов:

– Качественный продукт дорого стоит, а это значит, что качественная телеаналитика возникнет, когда в этот сектор рискнут зайти большие, не политические, деньги. Тогда политиков можно будет рассматривать всего лишь как участников шоу. Второй вариант, если в такие проекты войдут длинные политические деньги, которые рассчитаны минимум на 5-7 лет.

Олександр Галяс:

– Необходимы ПРОФЕССИОНАЛЫ!!!!!!!

Євген Перегуда:

– Качественная телеаналитика постепенно появится, если будет реальная («программная») конкуренция политических сил (см. выше).

Ігор Курус:

– Для аналітики потрібен час і дуже багато інформації. Ще важливо, щоб аналітика мала свого споживача. А оскільки усі ці основні чинники в Україні ще активовані, через те якісна політична аналітика в нас ще доволі квола. З іншого боку, якщо буде така аналітика, як у програмі «Епіцентр», то краще нехай її не буде ще якийсь час.

Олег Ельцов:

– 1. Незаангажированность журналиста и отсутствие давления со стороны владельцев; 2. деньги, вкладываемые в проект, должны быть достаточны, дабы можно было произвести качественный продукт, а не делать все «с колес»; 3. (и главное) нормальное законодательное поле, позволяющее журналисту получить информацию и огласить ее, не боясь судебного и прочего давления.

– **Які основні недоліки існуючих телеформатів проявились під час виборів?**

Євген Глібовицький:

– Формати були повернені до політиків, а не до аудиторії. Телеканали забули, що хоч клієнти і споживачі в цьому бізнесі, – це різні речі, та без споживачів не буде клієнтів.

Ігор Курус:

– Політику хотіли тихо «всунути» в усі формати, через те телепередачі інколи втрачали свою популярність.

Олег Ельцов:

– Неинформативность и попсовость.

– **Яких професійних навичок бракує українським журналістам при виконанні їхнього професійного обов'язку – донесення до громадян соціально значущої інформації? Чи не стало перешкодою в цьому хибне або однобоке розуміння журналістами професійних стандартів?**

Євген Глібовицький:

– Преса надто захопилась «збалансованістю» і пошуком «об'єктивності», забувши, що це лише частина успіху разом з глибиною, актуальністю, релевантністю тощо. Ці складові дають успіх лише разом.

Лаврентій Малазонія:

– Скрыпин, Чайка, Гайдукевич, Довгань, Яневский, Безулик, Терещенко – отличные журналисты, и не надо из них делать мощный заслон для криминализации выборных органов страны, рассуждать с ними о «ложно или однобоко понятых профессиональных стандартах» или дискутировать с ними о том, нужно ли объявлять джихад «джинсе». Им нужны свои, новые и качественные проекты. Иначе сработает принцип «албанского радара» – безошибочно определяющего чужие самолеты, потому что все самолеты, появляющиеся на экране – чужие. Своих самолетов в Албании нет.

Олександр Галяс:

– Если нет мастерства, о каких профессиональных стандартах вообще может идти речь?!

Євген Перегуда:

– Донести інформацію до громадян мешаєт політичєская заангажированность масс-медиа, хотя я не стал бы столь сильно драматизировать эту проблему.

Ігор Курус:

– Наші журналісти цілком нормально підготовлені. Буде в країні замовлення на нормальну журналістику, буде і нормальне інформування громадян. А це у великій мірі залежить від самих споживачів інформації. Для прикладу, якщо громадяни відмовляться дивитися «Окна» з Д. Нагієвим», то ця програма зникне з ефіру.

Поки таких стандартів, які були б визнані усім журналістським цехом, в Україні немає. А відтак, окремі професійні стандарти не можуть заважати чи допомагати журналістам.

Олег Єльцов:

– Потребности в профессионалах просто нет. Нужны те, кто будет цинично вещать то, что хотят услышать учредители или слушатели (нередко аудитории не нужна правдивая информация, она хочет услышать то, что хочет, а журналисты в этом подыгрывают, ведь это – гарантия высоких рейтингов). Но в последний год наметилась тенденция в частичной востребованности профи и поиск изданиями аналитической исследовательской информации не для даун-аудитории.

– Чи виконав свою роль, притаманну для каналів із бюджетним або суспільним фінансуванням, у цій виборчій кампанії державний Перший канал? Чому? У чому ця роль, на вашу думку, повинна полягати?

Євген Глібовицький:

– Перший канал виконав місію проїдання грошей платників податків. Іншої місії рейтинги не показували. Відсутність політичної волі і забобони про якийсь «ресурс» державного каналу позначились погано і на аудиторії, і на тих, хто намагався перетворити державний канал у суспільний, тобто такий, який відстоєє інтереси суспільства.

Андрій Таранов:

– В сєгодняшней ситуации важен не вопрос участия и роли УТ-1 в выборах, а вопрос преобразования этого канала в качественный медиа-носитель. Что и происходит в последнее время, благодаря усилиям нового менеджмента канала. Команда Виталия Докаленко существенно продвинулась в этом направлении в последнее время. Мы верим, что к следующим выборам роль УТ-1 в их процессе будет намного более весомой.

Олександр Галяс:

– А вы чего-то особого ожидали от Первого канала? Он себя не уронил – и то хорошо.

Євген Перегуда:

– По моему мнению, в будущем государственного Первого канала вообще не должно существовать. Что касается нынешних выборов, то в условиях отсутствия централизованного применения админресурса «свою роль», прописанную в законодательстве о выборах, он выполнил.

Ігор Курус:

– Важко сказати. Одне позитивно, що національна телекомпанія не займалась інформаційним знищенням опозиції, так як це робили раніше.

Олег Єльцов:

– Не выполнил. Потому что у новой власти не было желания, чтобы он эту роль выполнял.

Повну версію опитування читайте на сайті «Телекритики» за адресою:

<http://www.telekritika.kiev.ua/articles/149/0/7135/>

«ДЖИНСА»: МАСШТАБЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Наталья Лигачева, «Телекритика» / 13.03.2006

Еще недавно многим казалось, что как только падет политическая цензура режима Кучмы, так сразу же наши медиа станут не только свободными, но и ответственными. Мол, это нехорошие политики принуждали журналистов не задумываться о чаяниях народа.

Между тем «Телекритика» еще в начале 2000 года писала о том, что цензура рынка – не менее жесткая, чем цензура политиков. И, возможно, еще более беспощадная. Ведь «цензура денежного мешка», по сути, не имеет глубоких правовых ограничений.

В устоявшихся демократиях эти ограничения определяются, скорее, традициями, нравственными устоями, осознанием элитами, в том числе и бизнесовыми, своей ответственности перед будущими поколениями, высокой требовательностью устоявшихся гражданских обществ к медиaproдукту, особенно так называемых «качественных» СМИ... Известна и нетерпимость самой западной медиакорпорации к «джинсе» – то есть, скрытой рекламе, под видом обычных журналистских материалов. Как видим – в отношении украинской ситуации – это весьма зыбкие рамки и критерии. Особенно как на реальность обществ, в течение целого XX столетия живших в совсем другой системе координат: официального признания первичности принципов политической целесообразности над принципами моральности. Тем более, что и в зрелых демократиях рынок и интересы общества всегда находятся в постоянном, перманентном конфликте, на какое-то время то сближаясь, то диаметрально расходясь в своих устремлениях...

Можем констатировать, что **украинская журналистика оказалась не готовой к вызовам рынка в условиях свободы слова**. До 2005 года власть и лояльный к ней бизнес запрещали подконтрольным СМИ «пользоваться» своих финансово-политических недругов, перекрывая последним доступ к прессе и, особенно, эфиру. Так что возможность игр с «джинсой» – которой, разумеется, не брезговали владельцы СМИ и во времена Кучмы – была этим обстоятельством сильно ограничена. Скрытая реклама касалась далеких от политики тем, в основном экономических, и чуть ли не основным источником доходов для медийных топ-менеджеров и журналистов являлась только на государственном Первом Национальном канале, где практически ни одна программа не была свободна от «заказух».

Основные же дивиденды зарабатывались в то время олигархами на политике и оптом. Также режим Кучмы взамен за лояльность, «темники» и участие в спецоперационных пропагандистских проектах отдавал олигархам на откуп другую сторону «финансового вопроса»: украинским телеканалам позволили превратиться в кинобудку третьесортного, купленного за три копейки, транснационального сериального и российского массового телепродукта. Всем «своим» медиа – как и всему «своему» бизнесу – было позволено наживаться сверхприбылями на схемах ухода от налогов и т.д.

Что произошло в 2005-м, когда вся эта устоявшаяся система рухнула с приходом «оранжевой» власти?

– Государство **отказалось от прямых методов принуждения медиа к проведению лояльной к нему редакционной политики**. Уже к моменту инаугурации Президента Виктора Ющенко медиа были свободны от централизованной цензуры власти.

– Государство стало **настойчиво проводить** – усилиями Нацсовета, прежде всего – **политику преференций национальному телепродукту, политику обязательного выполнения СМИ языкового законодательства, политику упорядочения процесса лицензирования** и т.д. Что, разумеется, пошатнуло налаженность старых схем получения собственниками медиа сверхприбылей.

– В то же время, новая власть **отказалась от блиц-крига по созданию Общественного ТВ**. Конечно, Общественное ТВ неизбежно стало бы менее контролируемым ею. Однако ОТВ могло бы задать некий стандарт **ПОЛИТИЧЕСКИ НЕЗАВИСИМОЙ** и **КОММЕРЧЕСКИ НЕЗААНГАЖИРОВАННОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ** в Украине, как результата баланса интересов разных и разнополюсных политических и бизнесовых сил.

Впрочем, и оппозиционные к «оранжевым» финансово-политические группы также не приложили особых усилий для воплощения идеи общественного вещания. Так что в ненайденности компромисса между всеми участниками процесса (в ответе на ГЛАВНЫЙ вопрос: как создать баланс политического контроля за Общественным ТВ) следует винить, по сути, все органы власти страны, включая парламент, а также и олигархов – которые, воспользовавшись незаинтересованностью в ОТВ Президента, предпочли не плодить возможного конкурента своим медиаресурсам.

— Также государство **продемонстрировало свое желание перераспределить медиасобственность**, прежде всего — на телевизионном рынке. Причем, не путем инициирования законодательных изменений, а попытками «ручного управления». (Предложения медиаэкспертов о необходимости скорейшего инициирования исполнительной властью или «оранжевыми» парламентариями законодательных медиареформ — носящих антимонопольный характер, обязывающих «светиться» не только учредителей, но и реальных собственников СМИ, а также контролирующих их физических лиц, устанавливающих контроль за ограничением возможностей контролировать украинские СМИ через офшоры и т.д. — в качестве актуальных услышаны не были).

Представляется, что в новой власти на протяжении первого полугодия 2005-го боролись два течения. Первое не отличалось по стилю управления от старой власти — склоняясь к методам олигархического, «ручного» управления телеканалами. Красноречивым примером такого отношения могут служить слова политтехнолога «Нашей Украины» Игоря Грынива, которые, по его признанию «Украинской правде», были сказаны им во время избирательной кампании-2002 Виктору Ющенко: для обеспечения успеха на выборах *«ми маємо придбати у власність або отримати жорсткі домовленості з одним з каналів — «1+1» або «Інтер». Краще «1+1». А экс-руководитель НТКУ Тарас Стецькив рассказывал осенью 2005-го «Телекритике»: «зустрічей з Віктором Ющенком я не мав, але мав кілька дуже гострих суперечок з його оточенням. Вони говорили від імені Президента. І сказали так: точка зору Президента тобі має бути відома - ніякого суспільного телебачення!»*. Публично негативно об общественном ТВ высказывался и Александр Зинченко — будучи Госсекретарем Украины.

Второе течение, условно представленное экс-вице-премьером Николаем Томенко, бывшим вице-президентом НТКУ Андреем Шевченко, выступало за скорейшее создание общественного телевидения. Правда, в продвижении этой идеи БЮТ — куда вошли А. Шевченко и Н. Томенко после отставки правительства Тимошенко — уже в новом парламенте-2006 эксперты также высказывают большие и вполне оправданные сомнения. Как известно, Юлия Тимошенко всегда тяготела к «ручному» управлению СМИ, и пример этого — редакционная политика газеты «Вечерние вести».

Подобная политика новой власти побудила некоторых телесобственников искать «запасные аэродромы» (Игорь Плужников перед своей смертью успел-таки передать «Интер» в руки российского бизнесмена с украинскими корнями Валерия Хорошковского, тесно связанного с Кремлем). Другие медиасобственники умили аппетиты и вынуждены были «лечь» уже под новую власть, дабы та позволила, после выборов-2006, завершить начатые было сделки по выгодной продаже своего телебизнеса (коллизия Роднянский-Фуксман-Коломойский, надо думать, разрешится вскоре после 26 марта). Представляется, что основным мотивом Роднянского при этом является не столько получение немалых денег за канал, сколько полнейшая неопределенность политического контекста канала «1+1» после 26 марта.

Одновременно после Оранжевой революции телеканалы стали в меньшей степени интересовать их собственников как исключительно орудия политической борьбы — во-первых, в условиях свободы слова и политического плюрализма уже невозможна тотальная манипуляция общественным сознанием. То есть, теряется смысл делать основную ставку именно на СМИ — с целью влияния на избирателя. Во-вторых, обстоятельства сложились так, что за крупными телеканалами не оказалось собственников, связанных напрямую с мощными партиями. А Партия Регионов обладала и обладает ограниченным общенациональным телересурсом. В-третьих, за «политику» перестала серьезно платить власть — хоть кто-то, скажем, и может подозревать Нацсовет в предпочтениях, скажем, 5 каналу при раздаче частот — но с масштабами дивидендов от сотрудничества с прежней властью, которые получали медиа во времена Кучмы, это не сравнить. В-четвертых, парламентская кампания-2006 обещает закрыть тему выборов до еще далекого 2009 года — а, значит, традиционный для СМИ «час выборной жатвы» наступит теперь не скоро... Так что у многих собственников СМИ, привыкших к сверхприбылям, и возник к осени 2005-го повышенный интерес к коммерческой стороне деятельности своих медиаресурсов, к «рознице» в виде имиджевых услуг, прежде всего — политических — предоставляемых избирателям под маской объективной информации. Интерес, еще более подогреваемый, если вы подумываете о продаже бизнеса, перед которой, конечно же, просто грех не выкачать из него все, что только можно...

— Тем более, что новая власть **НЕ РЕШИЛАСЬ навести порядок в финансовой, прежде всего — рекламной деятельности отечественных медиа**. Приложив усилия лишь к недопущению разгула политического «черного пиара» через попытки ужесточить как выборное законодательство, так и контроль за его соблюдением, власть проигнорировала такую проблему, как «джинса», оставив этот способ зарабатывания денег даже на подконтрольном государству Пер-

вом канале (команда Стецькива-Шевченко очистила от этого «главные» новости страны. Но после прихода к руководству НТКУ Виталия Докаленко прежние схемы были возвращены в спортивный блок сетки УТ-1 и остались в блоках деловой информации).

Причин такой ситуации, разумеется, несколько – от налаженности схем еще при кучмовском режиме, отсутствия иных, легальных, источников финансирования медиа у новой власти – до удобства использования подобных схем и самой «оранжевой» командой. Ведь для нее в 2005-начале 2006 важно было обеспечить себе хотя бы **внятное присутствие** в далеко не тотально лояльном к ней медиапространстве страны. Достичь этого – в ситуации острейшей политической борьбы, реваншистского настроения восставших из пепла оппозиционеров и глобального политического медиаплюрализма, вызванных к жизни подписанием известного Меморандума Ющенко-Янукович – новая власть могла двумя путями. Либо разработав внятную и прозрачную информационную политику государства и осуществив конкретные шаги для ее реализации. Как мы знаем, этого власть сделать не смогла. Оставался второй путь – «мягкого» администрирования подконтрольных ей СМИ и... теневых схем проплат за заказные имиджевые материалы. А, **значит, новой власти пришлось закрыть глаза на попадание в СМИ подобным путем и всех других политических сил.** То есть, политическая целесообразность и отсутствие внятного понимания того, как можно строить информационную политику государства не на старых схемах «нагинания» и «взяток», а на демократических нормах политической соревновательности, тендерных государственных заказов для СМИ всех форм собственности, привлечения частного бизнеса к масштабным информационным государственным кампаниям и т.д. – вновь создали ситуацию «маємо те, що маємо».

Так что для самих СМИ это уже было ДЕЛОМ ТЕХНИКИ – превратить политический плюрализм в плюрализм коммерческий, а политическую цензуру – в цензуру денежного мешка. Известно ведь, что в истории все повторяется – вот сейчас мы и проходим период фарса.

Итак, сегодня в любое СМИ может попасть любой желающий. Для этого у желающего, по большому счету, должно быть одно: деньги (все остальное – наличие «крыши», наличие информационного повода и т.д. желательно, но вторично). Нынче сами медиа «фильтруют» информацию, которая поступает к гражданам – исходя из ее проплаченности, а не реальной ОБЩЕСТВЕННОЙ ЗНАЧИМОСТИ. Мы, конечно, не обвиняем огульно ВСЕ телеканалы – но общая схема такова. «Джинсой» ныне занимаются уже далеко не только на уровне отдельных журналистов (что, в принципе, непобедимо, и лозунг «Купите меня с доплатой, как «Криворож-сталь» – вечен). И не только на уровне личных договоренностей топ-менеджеров с политиками, бизнесменами etc. Нынче «джинсой» занимаются уже рекламные агентства (размещение) и продакшн-студии (изготовление и размещение, два в одном). Расценки – по размещению на разных каналах – потенциальному заказчику высылают факсом-электронной почтой вполне легально, при этом крупные каналы предпочитают работать с пакетами медийной поддержки, а не разовыми заказами (могут предоставляться в одном пакете размещения на разных(!) каналах – то есть, разветвления у системы весьма и весьма обширные). Цены – от 2500 гривень за минуту в программах «деловых новостей» каналов третьего эшелона – до 10 тысяч долларов за минуту в программе новостей обычных, в прайм-тайм, канала первого эшелона. Соответственно, «гость в студии», «политика» (а не бизнес) и т.д. имеют свои накрутки, а стоимость попадания в прайм-таймовую программу, в которой VIP-политик, скажем, отвечает на вопросы журналистов в разгар избирательной кампании достигала, по утверждению многих источников вашего автора, 50-80 тысяч долларов.

То есть, «джинса» на данном этапе превратилась из маргинальной практики журналистов-одиночек, из маргинальных способов улучшить свое финансовое положение для не слишком популярных СМИ, в практически ЛЕГАЛЬНЫЙ, малоскрываемый, масштабный вид бизнеса, которым не брезгают самые крупные СМИ, с миллионными гривневыми оборотами. Лояльность к скрытой рекламе (на уровне коррупционных договоров с топ-менеджерами и собственниками, естественно – а не с рядовыми журналистами) входит в так называемую «корпоративную этику» большинства печатных изданий и ТРК. Ту самую «корпоративную этику», с помощью которой, кстати, до Майдана медиасобственники боролись и с протестами журналистов против политической цензуры...

Ну что ж, казалось бы: коль хотят и могут – пусть платят. Уж коль СМИ остаются для политиков, ими не владеющих, лакомым инструментом влияния – вне развитой системы парламентского лоббизма – пусть, в конце концов, они повышают благосостояние тех же журналистов... Тем более, что, по большому счету, коммерческая цензура все равно – по сравнению с цензурой политической – шаг вперед для страны. Рамки ее более широки, не столь идеологически однородны, и, в конце концов, оставляют для любого физ. и юрлица возможность найти желающего проспонсировать его попадание в СМИ.

И все же украинским гражданам крайне необходимо четко себе представлять и все **МИНУСЫ коммерческой цензуры для общества**, чтобы адекватно им противостоять, не превращаясь в «лохов». Минусы для общества таковы: во-первых, все проплаты – «темные», налоги в наш общий государственный бюджет не поступают. Во-вторых, «джинса» не обозначается внятным «for sale», то есть, граждане «покупают» подобные материалы как натуральные новости, вне получения сведений о рекламном характере информации, а, следовательно, возможном несоответствии ее действительности и даже «вредности для душевного и физического здоровья». (Кстати, таким образом, медийщики принимают на себя всю ответственность за содержание такой информации – в отличие от прямой рекламы, за которую отвечают сами рекламодатели!).

В-третьих, за бортом внимания СМИ остаются те, кто, возможно, для здоровья гораздо более полезен, но – беден. То есть, у «бедных и честных» «богатые и коррумпированные» отнимают возможность через СМИ артикулировать свои интересы, в том числе перед властью. Тем самым Украина делает еще один шаг по направлению к стране «корпоративной солидарности ФПГ», а не к стране демократического баланса между интересами крупных собственников и среднего класса.

В-четвертых, подрывается доверие к СМИ как к честным посредникам между властью, политиками и обществом. В-пятых, еще далее, чем было в годы тоталитаризма, мы уходим от возможности общества использовать СМИ как инструмент контроля над властью: кто же будет всерьез реагировать на выступления тех, кто продает эфиры, полосы налево и направо?! Вы заметили, что нынче эффективность самого ЧЕСТНОГО и ДОБРОСОВЕСТНОГО журналистского расследования, практически, сведена к нулю: ибо критикуемые тут же объявляют его заказным материалом, и попробуй докажи обратное, что ты не верблюд – если кругом ОДНИ ВЕРБЛЮДЫ?!..

Таким образом, не происходит развития украинских СМИ в важный ОБЩЕСТВЕННЫЙ институт – а, значит, и, в-шестых, не повышается их качество. Скандализация, шоуизация, поверхностность наших информационных продуктов, так и не родившаяся за полтора года качественная аналитическая журналистика, отсутствие единой стратегии ответов на внешние угрозы национальным интересам страны – главной причиной всех этих негативов в наших медиа является, конечно же, отсутствие заказа РЫНКА на альтернативу им. Отсутствие, продиктованное оставшейся и после Кучмы возможностью заработать быстрые и легкие деньги сегодня, а не в далеком завтра, в которое надо еще и хорошо вложиться...

Минусы для журналистской корпорации: во-первых, опять-таки, размывается рынок профессионализма медиа. Зарабатывают СМИ не на качестве материалов (в данном случае как общем понятии и для «желтых» изданий, и для серьезных, «качественных»), а на количестве «заказух». Да, в популярные СМИ, успевшие уже завоевать доверие аудитории, и «заказух» предлагают больше – но не рискуют ли такие издания тем же доверием граждан? Одновременно, опять-таки, подпитывается изначальное неравенство возможностей, которое было на украинском медиарынке при старой власти: гранды тогда завоевали свои позиции далеко не в последнюю очередь благодаря огромным неофициальным преференциям. Но и после прихода новой власти они вновь оказались в более выгодном положении по сравнению с теми, кто хотел бы сейчас выйти на рынок и предложить новые, прозрачные, правила игры...

Во-вторых, расцветают коррупция и аморальность среди журналистов: ценят не за профессионализм, не за РЕПУТАЦИЮ, не за строгое соблюдение стандартов, а за умение производить «быстро и не выпендриваясь» то, «что надо», за отсутствие каких-либо принципов, за готовность нарушить любые стандарты... И это – серьезнейшее испытание для журналистской среды, на мой взгляд, даже более серьезное, чем политическая цензура. Во времена Кучмы для того, чтобы не поддаться общему настрою бесплатного отработывания «темников», чтобы не изменять своему профессиональному долгу – было, как оказалось, больше мотивов (которые, на самом деле, должны подпитывать принципы). Такими мотивами были и расчет на временность ситуации, и надежда на «победу справедливости» еще при твоей жизни, и на то, что, в конце концов, не изменяя принципам, ты таким образом вкладываешь в свою РЕПУТАЦИЮ – которая со временем и станет твоим главным КАПИТАЛОМ.

Но – прошла Оранжевая революция, прошло время эйфории – и что же случилось? А случилось так, что те, кто процветал благодаря не РЕПУТАЦИИ, а благодаря тихой и явно недемонстрируемой **БЕСПРИНЦИПНОСТИ** – вновь в фаворе, причем, порой даже более весомом с точки зрения имиджа, поскольку они уже не только при деньгах и карьерах, но – некоторые – и при госдолжностях, и при входном билете в народное депутатство. Случилось так, что в журналистике не произошло не только масштабной **КАДРОВОЙ** люстрации – Бог с ней, в конце концов, не будем кровожадны. Не произошло **ЦЕННОСТНОЙ** люстрации – вот что главное! Власть

не сделала шагов в сторону стимулирования развития ЦИВИЛИЗОВАННОГО медиарынка: прозрачного финансово, нишированного по аудитории и сферам влияния, реально независимого от государства, подпитываемого не только крупными корпорациями, но и средним бизнесом, меценатами, гражданскими институциями и общественными фондами – за счет налогового поощрения благотворительности, преференций независимым СМИ, создания Общественного ТВ и тому подобное. Тем самым власть не простимулировала и рождение новой системы ценностей в украинских медиа. Системы, при которой больше стоят, быстрее капитализируются именно тот журналист и те издания, что служат исключительно интересам ЧИТАТЕЛЕЙ, завоевывают их доверие и лояльность на долгосрочную перспективу.

Итак, нынешнее состояние украинских медиа на фоне парламентской кампании-2006 стало следствием двух обстоятельств: реального дефицита временного отрезка между выборами-2004 и выборами-2006, что обусловило соответствующую логику поведения команды Президента Виктора Ющенко. А также следствием волевой неготовности новой власти отказаться от контроля за государственными СМИ, от вмешательства в вопросы медиасобственности и неумения проводить государственную информационную политику в условиях демократии и демократическими методами. Не сказав вовремя «А», новая власть, соответственно, не смогла произнести и «Б» – то есть, жестко потребовать от участников медиарынка привести состояние своих бизнесов к соответствию с украинским законодательством (не только де-юре, но и де-факто), выведя бизнес из тени и демонополизировав его, отказавшись от коррупционных схем, включая скрытую рекламу и т.д. И кто бы что ни говорил при этом – такая возможность у новой власти была, даже с учетом всех неблагоприятных обстоятельств – действуй она решительно и в русле не узкопонимаемых узкопартийных интересов, а исключительно в интересах демократизации государства и общества. В течение первого полугодия 2005-го собственники большинства СМИ, прекрасно осознавая всю меру ответственности за деятельность своих изданий и телеканалов во времена «темников», были готовы к огромным уступкам новой власти ради налаживания с ней конструктивного диалога. Но, увы...

Что дальше? В течение нескольких месяцев после парламентских выборов произойдет окончательное перераспределение медиарынка страны – исходя из той политической ситуации, которая в Украине сложится. Политическая реформа в условиях создания парламентского большинства с помощью неестественных временных союзов или создания большинства, оппонирующего действующему Президенту, приведет к реальному переходу контроля за страной к трем-четырем ФПГ. СМИ из нынешнего хаоса «всем все за деньги» перейдут в стадию обслуживания этих трех-четырех олигархических групп. Тотальный контроль государства над СМИ, существовавший при Кучме, сменится «олигархическим медиаплюрализмом».

И вновь, как это было в начале 2005-го, прежде всего от той роли, которую теперь уже должен не завоевать, а отвоевать себе Президент Ющенко, будет зависеть, станет ли такая конструкция основой для стабилизации ситуации в Украине, для создания более-менее крепкой системы паритетов. Либо же эта конструкция приведет к дальнейшей эскалации олигархических войн, включая информационные. От слабости либо силы Президента будет зависеть и то, придет ли в Украину крупный западный медиабизнес, или продолжится «оккупация» нашего информпространства бизнесом российским, под которым «лежат» достаточно влиятельные украинские финансово-политические группы. И то, будет ли иметь шанс реинкарнироваться идея создания в стране реального Общественного вещания...

Печально, что мы, по сути, после 26 марта опять вернемся к нулевой отметке, от которой надо будет начинать все сначала, только в гораздо более сложных для Президента и демократов условиях внутри страны.

Впрочем, тем более в таких обстоятельствах возрастает ответственность журналистов за все происходящее в медиапространстве страны. Согласятся ли они тупо вернуться в ситуацию 90-х прошлого столетия, когда «перестроечная» свобода слова плавно перешла в свободу выбора «хозяина», которому твое слово должно служить? Либо же еще поборются за возможность влиять на политику собственных изданий? Готовы ли журналисты в непростых поствыборных условиях отказываться от выполнения – пусть даже и за большие деньги (или без них) – приказов своих начальников создавать и выпускать в эфир явный или скрытый «заказняк», хоть от сторонних заказчиков, хоть защищающий интересы собственных «хозяев»?

Многое будет зависеть и от позиции собственников медиа, прежде всего, не связанных с крупными ФПГ, и от ситуации на государственном Первом канале: пойдут ли президентская властная вертикаль и топ-менеджмент НТКУ на детенизацию его деятельности? Ведь предельно важно создание как можно большего количества ПРЕЦЕДЕНТОВ политической и коммерческой незаангажированности отдельных, но не только маргинальных, изданий и телеканалов.

Прецедентов, которые могли бы со временем перерасти в соответствующий КОНТЕКСТ, на фоне которого противоположная практика вызывала бы все больше и больше недоверия у аудитории, а, значит, ставала бы попросту неэффективной. Как скоро найдутся среди медиасобственников и топ-менеджеров желающие запретить своим коммерческим отделам принимать заявки и от рекламных агентств, и от продакшн-студий на изготовление коммерческих сюжетов под видом новостей? Желающие отказаться от размещения на страницах своих изданий и в эфире своих ТРК «заказух», идущих по проплате от политических и коммерческих игроков напрямую на телеканалы?..

От ответов на эти вопросы будет зависеть, останется ли украинское общество по-прежнему лишь объектом приложения рекламно-пропагандистского запала олигархических СМИ? Или все же еще повоюет за возможность стать заказчиком редакционной политики отечественных медиа...

Текст мы иллюстрируем двумя материалами, полученными достаточно легко из нескольких источников. В этих «документах» мы убрали только названия телеканалов и телепрограмм – заменив их вымышленными, а конкретное время выхода в эфир телепередач заменили на расплывчатые «утро-день-вечер». Расценки же – абсолютно реальные. Следует лишь отметить, что в таблице – которую присылает потенциальному клиенту посредническая фирма – речь идет, преимущественно, о бизнес-телепрограммах. В расценках студии-продакшн – о сюжетах как в бизнес-программах, так и в других передачах, в том числе – политических новостях.

Вартість сюжетних послуг економічних програм студії (у гривнях):

Канал разом із ПДВ	Хронометраж послуг	Час виходу в ефір	Вартість (імідж)
Канал 1, програма 1	1 хвилина	Пон. – пт., ранок	2525,00
Канал 1, програма 1	1 хвилина	Пон. – пт., вечір	7600,00
Канал 1, програма 1	1 хв. 10 сек.	Пон. – пт., пізній вечір	12120, 00
Канал 2, загальнонац., програма 2	1 хв.	Пон. – пт., ранок	4700,00
Канал 3, мережевий, програма 3	1 хв.	Пон. – пт., ранок	4700,00
Канал 4, міський, програма 4	1 хв. 10 сек	Пон. – пт., вечір	2525, 00
Канал 4, міський, програма 4	Експерт в студії (до 3 хв.)	Пон. – пт., вечір	5000,00
Канал 1, програма 1 – підсумки	3 хв. – сюжет	Пон. – пт., вечір	18000,00
Канал 1, програма 1 – підсумки	Гість студії + сюжет (до 10 хв.)	Пон. – пт., вечір	36000,00
Канал 2, програма 2 – підсумки	3 хв. – сюжет	Пон. – пт., пізній вечір	14700, 00
Канал 2, програма 2 – підсумки	Гість студії + сюжет (до 10 хв.)	Пон. – пт., пізній вечір	29400, 00
Канал 1, програма 5 (ток-шоу)	20 хв.	Пон. – пт., вечір	30000, 00
Канал 1, програма 6	2 хв. – сюжет	Субота, день	5000,00
Канал 1, програма 6	Гість студії + сюжет (8 хвилин)	Субота, день	10000, 00

Вартість пакета (чотири сюжети на чотирьох каналах + «Гість студії») складає – 18700 грн.
(В документе далее идет расшифровка – какие программы, каналы, время выхода в эфир)
 Вартість пакета для тематичних тижнів складає – 15300,00 грн.
(Далее идет расшифровка – какие программы, каналы, время выхода в эфир) и т.д.

А вот расценки продюсерского агентства – размещение за минуту (съёмки проводятся самим агентством за отдельную плату):

- Канал 1 – общенациональный, с невысоким рейтингом: от 4000
- Канал 2 – сетевой, с невысоким рейтингом: от 4000
- Канал 3 – сетевой, с невысоким рейтингом: от 3000
- Канал 4 – сетевой, с достаточно высоким рейтингом: от 5000
- Канал 5 – сетевой, с высоким рейтингом: 10000
- Канал 6 – общенациональный, с очень высоким рейтингом – от 10000

СВОБОДА СЛОВА-2, АБО ЯК РЕГІОНАЛЬНІ ЖУРНАЛІСТИ ПЕРЕВЕРШИЛИ КИЇВСЬКИХ «ЗІРОК»

Дмитро Крикун, МГО «Інтерньюз-Україна», для «Телекритики»

Виборчі дебати на центральних телеканалах під час виборчої кампанії 2006 року створювались непросто. Виною цьому був новий Закон про вибори, що включив поняття «дебати» у два різні розділи. У цьому ж законі була прописана вимога щодо рівності всіх суб'єктів виборчого процесу, а їх лише на загальнонаціональному рівні було 45. Як зараз пам'ятаю один «круглий стіл», де юристи провідних телеканалів наввипередки наводили причини неможливості справжніх дебатів під час цієї кампанії! «Навіть слова такого вживати не можна безкоштовно» – переконували вони. У той час журналісти та менеджери взагалі були нажахані «драконівським» виборчим законодавством, яке, на щастя, нам усім разом вдалося змінити.

Втім, я про дебати-2006. Для рейтингових мовників виявилось простіше робити «студії» з одним гостем, де чергувались перші особи партій та блоків (таким шляхом пішов, наприклад, ICTV). Це було простіше, дешевше (хоча... не переповідастиму чуток про захмарну вартість таких ефірів для деяких учасників) та дозволяло уникнути можливих судових позовів. Бо ж одна політична сила ще до початку кампанії розіслала по всіх телеканалах листи приблизно такого змісту: «поставте в ефір хоч когось із наших суперників – будемо судитися!»

Не надто надихала центральні телеканали й історія проведення виборчих дебатів в Україні. Починали ми добре. Згадаймо дискусію Кравчука з Кучмою напередодні вирішального голосування 1994 року й несподівано великий вплив цих дебатів на думку виборців. Але, мабуть, пан Кучма якраз дуже добре запам'ятав силу слова в передвиборних дискусіях, тому, коли обирався вдруге, можливість участі в шоу проігнорував – тоді на «плюсах» інші кандидати мали щастя замість дебатів побачити його пряме включення з якогось, здається, металургійного заводу, де Леонід Данілич сказав: «працювати треба, а не язиками плескати!» Дебати перед парламентськими виборами до цього року проводились недоладно й невиразно: Піховшек на «1+1» у 1998 році перетворив їх на бої без правил у дивному антуражі, Скрипін в проєкті СТБ 2002 року вже випробовував себе в ролі дракона, а не модератора.

Більш вдалим виявились дебати між першим і другим турами президентських виборів 2004 року. Двобій Ющенко та Януковича зібрав рекордні рейтинги, проте мало вплинув на вибір прихильників однієї та іншої сторони. Цьому, на мою думку, сприяв забюрократизований законом формат, неготовність до змістовної й цікавої дискусії в прямому ефірі обох кандидатів та випадковий ведучий. Нам, «Інтерньюзу», разом із кількома центральними каналами тоді, на жаль, не вдалося реалізувати дуже цікавий проєкт дебатів на незалежному майданчику, відкритий для всіх медіа.

Проте, я ж про дебати-2006! Я навмисно виніс у заголовок назву надпопулярного ток-шоу Савіка Шустера, яке, втім, теж не є дебатами в чистому вигляді. За змістом, добром гостей (не від усіх політичних сил), рівнем пристрастей та реакцією аудиторії «Свобода слова» найближче підійшла до ідеалу. Недоречними, я вважаю, були постійні озирання на думку Росії, трохи штучне педалювання ідей, що роз'єднують Україну, але розумію, що висока драматургія вимагала й високого градусу дискусії у студії. Ще один недолік: Савік Шустер – блискучий журналіст і модератор дискусії, проте, з реаліями та персонажами української політики йому довелося знайомитись, як то кажуть, «на бігу», тож і виходило часом дещо незграбно. Як кажуть журналісти, «знай бекграунд!».

Спроби змусити політиків прилюдно з'ясувати стосунки зробили також «1+1» та 5 канал. У «плюсів» майже нічого не вийшло. Чого вони тільки не робили! І громадські організації доручали до визначення пар учасників, і піар своєму проєкту зробили гучний, а прийшли на ефір лише дві жінки – Вітренко й Богословська. А все чому – бо багато слухали юристів. Ті порахували, що треба, щоб політики за дебати платили, а кожна секунда політреклами на «1+1» коштувала шалені гроші. От і вийшло, що на «плюсівські» дебати більшість політичних сил не змогла знайти такої кількості «білих» (а платити треба було саме з виборчого фонду!) грошей. Або політичні скарбники порахували, що такі кошти можна витратити значно раціональніше.

На 5 каналі вийшло краще. Канал «по повній» використав перевагу своєї аудиторії. На жодному іншому глядачі не готові дивитися ЗМІСТОВНУ дискусію навколо партійних програм. На жоден інший канал не прийде ВСЯ перша п'ятірка політичної сили, що належить до лідерів виборчих перегонів. На інших каналах немає такої доброї школи модерування дискусії, як на 5-му. І, наостанок, ніхто з інших каналів не давав під час передвиборних дебатів перше слово експертам з громадських організацій!

Але ці переваги 5 каналу дуже швидко стали й недоліками. Аудиторія була все ж невелика, дуже політизована і специфічна. Після кожної програми лунали обвинувачення в заангажованості ведучих. Нарешті, цей канал принципово не дивляться представники «біло-блакитної» частини України (не географічної, а ментальної).

Не буду зараз детальніше аналізувати зміст тих програм, які центральні канали запропонували глядачу, оскільки це вже робили кілька моїх колег, та й часу збігло чимало. Зараз – про справжній прорив у медіапросторі країни під час цих виборів.

Одразу сім регіональних телекомпаній вирішили організувати справжні дебати. Ці телекомпанії представляли різні регіони країни – Луганськ, Коломию, Нікополь, Рівне, Чернівці, Мажівку, Чернігів. Серед них – обласні державні, муніципальні, комерційні мовники, досвідчені та початківці, багаті й не дуже. Об'єднало їх прагнення перевірити свій фаховий рівень і виконати головне завдання для журналіста під час виборчої кампанії – неупереджено інформувати своїх глядачів про зміст програм політичних партій та персоналії кандидатів у депутати.

Формат програм був створений експертами МГО «Інтерньюз-Україна» (Ігор Куляс та Олександр Макаренко), вони ж (зокрема, Костянтин Квурт та Олег Москалевич) працювали старт-продюсерами на початковому етапі роботи над проектом (фінансувався проект з коштів Фонду «Євразія», але більшість грошей вкладали самі телерадіокомпанії).

Реалізація проекту, проведення цілої низки програм (ТРК зробили від 2 до 14 ефірів) сприяло підвищенню технічної оснащеності каналів, рівня журналістської роботи та залученню додаткових фахівців. Також багато хто збудував для таких ток-шоу нові студії.

Ще про гроші. Майже всі експерти звинувачували окремих журналістів та медіа в цілому в корупції під час виборів. Проект дебатів, за одностайною думкою його учасників, дозволив чесно заробити пристойні гроші за професійно виконану роботу. Хвилина ефірного часу для політиків коштувала від 50 до 200 гривень, і бажаючих прорекламувати свою політичну силу було хоч греблю гати. Наприклад, у Коломиї своїх представників до студії надіслали аж 32 партії!

Звісно, були серед регіональних партійних лідерів такі, що відмовились брати участь у дебатах або намагались використати медіа в політичній боротьбі, поскаржившись на негідного, на їхню думку, суперника. Переважно причиною відмов називали (не вголос) відсутність яскравих лідерів на місцевому рівні та невміння дискутувати перед камерами. Так що, можна вважати, дебати на місцевих каналах сприяли вилюденню регіональних політичних лідерів і прищепили політикам звичку дискутувати публічно.

Багато хто з колег використав «інтерньюзівську» модель проведення дебатів для дискусій між політиками, що балотувались на місцевих виборах та виборах міських голів. Таких програм було навіть більше, ніж дебатів на виборах народних депутатів. Взагалі, в усіх містах, де проводились дебати, проект викликав значний суспільний резонанс і підвищив рейтинги місцевих мовників.

До речі, жоден із телеканалів, що робили дебати за форматом «Інтерньюз», не мав клопоту з судовими позовами та скаргами до виборчих комісій. Нагадаю, багато колег у Києві та на місцях потерпали під час виборів від юридичної тяганини, певною мірою, й через власну неакуратність у дотриманні виборчого законодавства.

Найвищою для нас оцінкою успішності проекту стало бажання усіх без винятку ТРК продовжувати робити дискусійні програми й після виборів, за темами не лише політичними, а й соціально-економічними та культурними. Враховуючи надзвичайно позитивну атмосферу, що склалась у колективах телекомпаній під час реалізації проекту дебатів, можна розраховувати на нові досягнення.

НЕЗАЛЕЖНА ЕКСПЕРТНА РАДА: НОВИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОЇ СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тарас Шевченко, директор Інституту Медіа Права, для «Телекритики»

Жорстокі матеріали у ЗМІ – серйозна проблема українського суспільства, особливо напередодні виборів. Українцям неодноразово доводилось спостерігати, як на телевізійних екранах країну ділили на три сорти, починалась громадянська війна, а вулицями міст крокували фашисти, що підтримували Ющенка. Напередодні виборів 2006 року проблема залишалась невирішеною: як унеможливити розпалювання політиками ворожнечі та сіяння розбрату через засоби масової інформації?

Експерти розглядали декілька способів вирішення проблеми незаконної агітації. Один із них передбачав законодавче зобов'язання кожної партії подавати матеріали передвиборної агітації

на затвердження до Центральної виборчої комісії. Цей варіант не знайшов підтримки, оскільки межував із цензурою. Натомість, діяльність міжнародних та українських громадських організацій була зосереджена на тому, щоб сформувати колегіальний експертний орган із представників громадськості з метою надання ЦВК, Національній раді з питань телебачення і радіомовлення, державним органам влади, політичним партіям і блокам та засобам масової інформації експертних висновків та оцінок щодо матеріалів передвиборної агітації, які мають ознаки порушення чинного законодавства України.

За ініціативою ОБСЄ було проведено опитування експертів з метою визначення переліку найбільш авторитетних експертів у галузі мас-медіа. На підставі цього опитування 7 лютого 2006 року було утворено Незалежну експертну раду з питань діяльності мас-медіа під час виборів. До неї увійшло 12 експертів, які отримали найбільшу кількість голосів. Мене було обрано головою ради. Також до ради було включено з правом дорадчого голосу представників від ЦВК (Андрія Магера), Нацради з питань телебачення і радіомовлення (Ігоря Куруса), Секретаріату Президента (Тараса Петріва) та ОБСЄ (Тетяну Ворожко).

Незалежна експертна рада мала багато ризиків, з якими успішно впоралась у процесі своєї діяльності. Перш за все, орган ризикував стати віртуальним. Багато подібних колективних органів створюються, але після кількох зустрічей перестають функціонувати, існуючи лише на папері. По-друге, функціонування ради могло опинитись під загрозою через напружений робочий графік усіх членів ради. Цю загрозу вдалось подолати за рахунок мінімального формалізму роботи: наприклад, правила роботи взагалі не передбачали кворуму на засіданнях, голоси на підтримку рішення можна було добирати після засідання опитуванням по телефону чи електронною поштою. Третій ризик був пов'язаний з тим, що рішення ради могли мати лише рекомендаційний характер, тобто, вона могла працювати, але на її рішення ніхто не звертав би уваги. Однак усі проблеми були успішно подолані, про що свідчить досвід діяльності Експертної ради.

З початку лютого до початку квітня Експертна рада надала 11 експертних висновків щодо дискусійних питань, пов'язаних із діяльністю ЗМІ під час виборів, проведено декілька прес-конференцій з приводу висвітлення робочого процесу Експертної ради, налагоджено зв'язки з Національною радою з питань телебачення і радіомовлення та ЦВК, які надсилали до Експертної ради відео- та аудіоматеріали передвиборної агітації політичних партій і блоків для надання їм експертної оцінки та визначення, чи відповідають ці матеріали чинному законодавству України. Найактивнішою була співпраця з Нацрадою, яка регулярно скеровувала на експертизу ті чи інші аудіовізуальні матеріали, а отримавши висновки, переправляла їх до зацікавлених телерадіоорганізацій.

Перший висновок Експертної ради стосувався фільму під назвою «Що це було?», який демонструвався 5 лютого 2006 року в ефірі Дніпропетровської обласної державної телерадіокомпанії (51 телеканал). Фільм на початку та в кінці був позначений як політична реклама, однак замовник реклами вказаний не був. До Незалежної експертної ради звернулась Нацрада з питань телебачення і радіомовлення з проханням надати висновки щодо порушень законодавства. Розглянувши на своєму засіданні відеоматеріал, члени Нацради погодились, що за змістом фільм нагадує журналістський матеріал, у якому піддається критиці чинна влада. Найбільш дискусійним у фільмі було зображення Майдану Незалежності під час подій листопада-грудня 2004 року та його лідерів, що супроводжувалося піснею «Разом нас багато» німецькою мовою. На думку деяких медійників, це могло викликати асоціацію з фашистськими зборами.

Після гострих дискусій щодо наявності порушень Незалежна експертна рада зафіксувала лише одне порушення вимоги пункту 13 статті 69 Закону України «Про вибори народних депутатів України», де зазначено, що *«протягом демонстрації політичної реклами обов'язково демонструється повна назва її замовника у формі текстового повідомлення, яке має займати не менше 15 відсотків площі екрана і бути виконане контрастним кольором до фону та бути сприйнятним для глядача»*. На думку членів Експертної ради, недотримання цієї вимоги закону суттєво впливало на глядачів, які не мали можливості зрозуміти, позиція якої політичної партії висловлюється, і могли сприймати фільм як позицію журналістів. Завдяки висновку Експертної ради фільм «Що це було?» не демонструвався в інших регіонах. Було очевидно, що Народний блок Литвина, який був замовником цієї політичної реклами, не бажав розміщувати цей фільм із підписом.

Лідером за кількістю рекламних роликів, які Експертна рада не рекомендувала до трансляції телеканалам, був Блок Наталії Вітренко «Народна опозиція». Зокрема, відразу низку порушень чинного законодавства було виявлено у роликах «Школа» і «Ветеран». Ці ролики активно транслювались у телеефірі, однак після висновків Експертної ради більшість телеканалів відмовились від їх трансляції. Зокрема, обидва ролики припинив транслювати канал «1+1», а Перший Національний зняв з трансляції ролик «Школа».

В ефірі Львівської ОДТРК (12 телеканал) демонструвався фільм «Православна мобілізація», наданий для ефіру Блоком Наталії Вітренко. Цей фільм заперечував право на існування Української Православної Церкви Київського Патріархату, що викликало занепокоєння серед громадськості. Експертна рада зробила висновок, що висловлювання, що містяться у фільмі, ображають релігійні почуття громадян, що належать до УПЦ КП та Української Греко-Католицької церкви. Поширення таких матеріалів, на думку експертів, має ознаки злочину, передбаченого статтею 161 Кримінального кодексу України, а саме *«умисні дії, спрямовані на образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями»*. Також відеофільм мав ознаки порушення Закону України «Про захист суспільної моралі», який забороняє виробництво та розповсюдження продукції, що *«пропагує... релігійну ворожнечу, бузувірство, блюзнірство, неповагу до... релігійних святинь»* (ст.2). Із висновком Незалежної експертної ради було ознайомлено керівника ОДТРК, після чого фільм більше в ефірі не демонструвався. В Одесі АТБТ «ГЛАС», «Прайм-Тайм», «Одеса-плюс», незважаючи на тиск з боку виборчого штабу Наталії Вітренко, також відмовились розміщувати фільм «Православна мобілізація», мотивуючи це саме тим, що Експертна рада не рекомендувала його до ефіру. Водночас інші одеські телекомпанії (ТРК «Репортер», Одеська ОДТРК) транслювали ролик у своєму ефірі.

Ініціаторами звернення до Незалежної експертної ради з приводу змісту агітаційного ролика Української консервативної партії, який було надано для розміщення в ефірі представниками цієї партії, були керівники ТРК «ТСД» (м. Дніпропетровськ, 34 телеканал). Після отримання висновку Експертної ради з рекомендацією відмовитися від розміщення в ефірі згаданого агітаційного матеріалу, що містив ознаки розпалення національної ворожнечі та посягання на права та свободи людини, керівництво ТРК «ТСД» відмовило у його трансляції. Обґрунтованість висновку експертів не дала підстав представникам партії вдатись до судового переслідування.

Один із експертних висновків, наданих НЕР, вирішив питання щодо статусу розміщення в ефірі рекламних роликів Громадської ініціативи «Знаю!». Незалежна експертна рада отримала запит від Фондації «Україна-США» з проханням дати експертний висновок щодо того, як кваліфікувати чотири телевізійні ролики, підготовлені для трансляції на телеканалах України в рамках Громадянської ініціативи «Знаю!». Всі чотири ролики привертати увагу до Громадянської ініціативи «Знаю!», зокрема, до веб-сайту (www.znayu.org.ua) та до безкоштовної «гарячої» лінії. Перший ролик закликав дізнатись більше про вибори, другий вказував на особливості пропорційної системи виборів, третій закликав ознайомитись із програмами партій, четвертий вказував на важливість знати все про вибори. Проблемним питанням було передусім визначення того, чи є ці ролики передвиборною агітацією.

У медіаплані Громадської ініціативи «Знаю!» було закладено розміщення 4 роликів на телеканалах СТБ, ТРК «Україна», ICTV, 5 каналі, Новому каналі та Першому Національному. Цільова аудиторія – люди, що цікавляться політичною ситуацією у країні, відповідно, час розміщення роликів – блоки до і після новин. Однак телеканали відмовлялись розміщувати ролики без висновку Експертної ради про те, що вони не являють собою передвиборною агітації.

У своєму висновку Експертна рада вказала: «Відповідно до статті 66 Закону України «Про вибори народних депутатів України» «Передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або проти певного суб'єкта виборчого процесу». За законом для встановлення ознак передвиборною агітації чи однієї з її форм – політичної реклами – необхідно довести наявність спеціальної мети – спонукання виборців голосувати за або проти певного суб'єкта виборчого процесу. Телевізійні ролики «Знаю!» містять спонукання взяти участь у виборах та зробити усвідомлений вибір, однак при цьому, відповідно до аналізу змісту роликів, немає жодних підстав припускати, що ролики були зроблені з метою спонукати виборців голосувати за чи проти певного суб'єкта виборчого процесу». Після отримання висновку телеканали відразу погодились поставити ролики «Знаю!» в ефір.

Не завжди Експертна рада доходила висновку, що телевізійні ролики містять порушення і мають бути зняті з ефіру. Наприклад, розглядаючи гострий антипрезидентський ролик блоку «За Союз», експерти дійшли висновку, що мультфільм про помаранчевого зайця (пародія на Президента України), якого лупцюють богатири, не порушує чинного законодавства і має право на трансляцію. Експертна рада зазначила у своєму висновку, що *«цей ролик може розміщуватись, виходячи з нормативно закріпленого права політичних партій на оприлюднення критичної оцінки дій органів влади як частини політичної дискусії»*.

Усі рішення, ухвалені Незалежною експертною радою, мали рекомендаційний характер, але практично всі вони, за винятком, хіба що, рішення про приховану рекламу «зелених» на каналі «ТОНІС», були виконані. Варто відзначити, що, наскільки нам відомо, жодна політична партія не оскаржила до суду чи виборчої комісії відмову у трансляції політичної реклами, коли така відмова базувалась на рішенні Експертної ради. Всі рішення ради були добре вмотивовані з вико-

ристанням як українського законодавства, так і міжнародних стандартів у галузі свободи слова. Ще однією відзнакою роботи комісії став факт включення всіх висновків Незалежної експертної ради як додатків до звіту Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

ЯКІСНА ЖУРНАЛІСТИКА ЗАЛИШИЛАСЬ НА ДРУГОМУ ПЛАНІ

Сергій Гузь, голова Незалежної Медіа-Профспілки України, для «Телекритики»

Під час минулої виборчої кампанії журналісти так і не змогли скористатись перевагами, що мали дати зміна уряду, Президента і падіння організованої цензури. Причин низка: регресивний закон про вибори, розмитість професійних стандартів і загальна криза професійної етики, політична доцільність і комерційна цензура. Останні найбільш важливі: саме перед ними якісна журналістика відступила на другий план.

МАЙЖЕ ПО-БІЛЬШОВИЦЬКИ: КРОК ВПЕРЕД – ДВА НАЗАД

Остання версія Закону про вибори була найсуворішою по відношенню до преси за всі останні роки. Можна зрозуміти депутатів, які хотіли завадити ганебній корупції серед журналістів, обмежити нечесну політичну боротьбу, хоч якось захиститись від бруду, який політики виливають один одному на голову. Всі ми пам'ятаємо, як гостро стояли ці проблеми під час попередніх виборів.

У першій половині 2005 року відбувся, як кажуть біржовики, перегрів ринку, і почався «обвал акцій» – бажання політиків надати ЗМІ та журналістам максимальну свободу. Восени ця тенденція лише загострилась через відставку уряду. Взаємна недовіра серед політиків, у тому числі помаранчевого табору, досягла апогею. Тим часом більшість ЗМІ так і не встигли вийти з-під політичного контролю. В результаті, замість просування медійних реформ і свободи слова, ми отримали регресивний закон.

Принаймні, цими факторами можна хоч якось пояснити появу драконівських положень законопроекту пана Ключковського («Наша Україна»). Цей законопроект шокував журналістів, що мали свої уявлення про професійну роботу на виборах. Поза законом опинились цілі жанри журналістики: фактично виходило, що писати про вибори можна лише тоді, коли матеріал оплачений з виборчого фонду тієї чи іншої партії, а сам журналіст не міг навіть рота розкрити з власними коментарями, оглядами, аналітикою.

Частина політиків намагалась посилити контроль виборчих комісій за роботою ЗМІ у період виборчої кампанії. Неважливо, з якою метою – поганою чи доброю. Цей крок було легше нав'язати суспільству, замовчуючи той факт, що ці ж політики контролюють і самі виборчі комісії, призначаючи в них своїх представників. Постфактум можна сказати, що великого лиха вдалось уникнути, однак деякі ЗМІ, роботу яких намагались тимчасово призупинити, натерпілись.

На початку осені 2005 року Незалежна медіа-профспілка України прагнула об'єднатись із іншими журналістськими організаціями в коаліцію, щоб не допустити остаточного ухвалення цього закону. На першому етапі вимальовувалось досить широке об'єднання, що включало, серед інших, і організації, які представляли власників медіа. Відразу утворилось кілька лобістських груп, що почали активні переговори з депутатами щодо зміни невігідних статей закону. Дві з трьох основних груп задовольнились напрацьованими поправками. Можливо, ці поправки й вирішували частково проблеми для власників ЗМІ, особливо телевізійників, але практично не змінювали ситуацію для журналістів, що спеціалізуються на інтерв'ю та аналітиці. Коаліція розпалась ще до початку спільних акцій, хоча спроба була непогана.

Заручившись підтримкою Міжнародної федерації журналістів, але майже не маючи союзників в Україні, НМПУ в листопаді 2005 року вирішила самостійно пікетувати Верховну Раду під гаслом «Не душіть!» В результаті зміни до Закону про вибори виявились хоч і позитивними (журналістам дозволили час від часу самостійно відкривати рота), але від партійної каси остаточно не відв'язали.

Проте, переговори в журналістській коаліції та акція «Не душіть!» показали і сильні сторони журналістського руху. Навіть часткове об'єднання журналістів і власників ЗМІ, інформаційна увага центральних і регіональних ЗМІ (наприклад, одночасно з Києвом акція пройшла ще в 11 обласних центрах), підтримка міжнародних журналістських організацій – серйозний ресурс впливу на владу і законодавців. Були всі підстави вважати, що якщо парламентарі самі не змінять законопроект, то його можна буде заблокувати на рівні Президента. Можливо, депутати це

розуміли, як і те, що погіршення правил гри для журналістів було помилкою, тому частково виправили ситуацію.

ПОЛІТИЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ І КОМЕРЦІЙНА ЦЕНзуРА

Шкода, що до початку виборів так і не вдалось запустити в країні суттєві медіареформи: легалізацію журналістських зарплат, роздержавлення ЗМІ, посилення незалежності редакцій комерційних ЗМІ від власників та інші. Такий результат прогнозувався багатьма, але після Майдану хотілось вірити у те, що ми просунемось у цій царині. Нове законодавство значно посилило контроль за легальними коштами, що надходять у ЗМІ під час виборчої кампанії. Однак значна частина грошей залишилась у тіні – так само, як і виборчі фонди партій, що були в кілька разів меншими, ніж експертні оцінки реальних витрат на вибори. Сукупність цих чинників негативно вплинула на висвітлення виборів.

Наведу кілька цікавих прикладів. Коли провідні канали вирішили влаштувати передвиборні ток-шоу, вони були змушені виставити політикам рахунки за участь у них. З погляду журналістського процесу – абсурд, але з другого боку – вимога законодавства. Раз представник партії в ефірі, за це мають заплатити з виборчого фонду. Наскільки відомо, частина досить цікавих медійних проектів через це так і не були реалізовані.

З другого боку, ніщо не заважало процвітанню «джинси». Політики платили за те, щоб в ефірі звучали їх коментарі до політичних подій, або за виступ у програмах у якості експертів. Звісно, що платили не з партійних кас, а тому поповнювали тіньові бюджети медіа. Особливо великих розмахів, з точки зору обсягу та охоплення жанрів, це явище набуло в друкованих ЗМІ.

У певний момент найбільш грошовиті партії фактично домінували в ефірах і на газетних шпальтах як офіційно, так і завдяки «джинсі». Це значно обмежило можливості журналістів нормально висвітлювати вибори, збалансовувати матеріали і точки зору.

Хто винен у тому, що виникла така ситуація: виборча і політична система, безпринципні журналісти чи продажні редактори? Можливо, це твердження суперечливе, але видається, що найбільша відповідальність має бути покладена на власників ЗМІ, які закривали очі на розквіт корупції серед журналістів, а часом і стимулювали її. Ніщо не заважало власникам жорстко покласти край будь-яким схемам нелегальної оплати журналістських матеріалів, але вони цього не зробили. Що в цьому було більше – комерційного інтересу чи політичної доцільності? Питання дискусійне. Більшість власників ЗМІ самі є активними політичними гравцями. Як діловим людям, їм вигідно уникати зайвих податків, як політикам – мінімізувати виборчі витрати. Додамо до цього, що в цих виборах брала участь і частина журналістів, редакторів та менеджерів ЗМІ, в тому числі й найвпливовіших.

Здається, через політичну доцільність відчутно постраждала і якість журналістики. По суті, партії так і не спромоглися запропонувати суспільству програми європейського рівня. Писати або влаштовувати серйозні дебати не було про що. На жаль, партійні програми, як і виборчі технології, тяжіли до персоналій, що характерно для мажоритарних виборів. Тоді як журналісти сподівались почути нові ідеї щодо вирішення проблем суспільства та держави.

Чи могли ЗМІ розповісти суспільству про те, що наші партії в більшості своїй не доросли до серйозних виборів на пропорційній основі, що їхні лави не такі бездоганні? Могли. Теоретично. Але практично цього не зробили – недоцільно. Бо топ-менеджери деяких загальнонаціональних каналів, наприклад, «1+1» та ICTV, або ж відомі журналісти самі опинились у партійних списках.

Улітку 2005 року Незалежна медіа-профспілка України розпочала серйозну підготовку до кампанії з підписання угод про невтручання власників у редакційну політику. На наш погляд, це могло б захистити журналістів, і якість їх роботи від політичних інтересів власників. Спочатку все було добре, але восени, із загостренням політичної боротьби, ситуація різко погіршилась.

Наприклад, коли Ольга Герасим'юк, популярна телеведуча і генеральний продюсер телеканалу «1+1», опинилась у п'ятірці виборчого списку блоку «Наша Україна», на каналі почались переговори щодо підписання редакційної угоди. Були дані публічні обіцянки укласти таку угоду, які, втім, так і не були виконані. Не перестала Ольга Герасим'юк і вести авторську програму, хоча б на період виборчої кампанії. Політична недоцільність?

У зовсім плачевній ситуації опинились комунальні та державні ЗМІ, змушені працювати на своїх патронів, які розбіглись по різних партіях та блоках. Особливо дісталось обласним державним телерадіокомпаніям, що формально перебувають під керівництвом голови Держтелерадіо Івана Чижана. Під час виборів журналісти неофіційно повідомляли про спроби пана Чижана використати цю ситуацію у власних політичних інтересах. Однак і регіональні політичні еліти мають значний вплив на ОДТРК. Догодити настільки різним інтересам було неможливо. Це ж стосувалось багатьох комунальних ЗМІ. Після виборів почався тиск на керівників цих ЗМІ, що не виправдали чіхось сподівань, і спроби їх змінити – особливо там, де редактори не вгадали з переможцями виборчих перегонів.

З політичного погляду, можливо, це й доцільно. Але з погляду журналістів доцільнішим виглядало б реформування цих ЗМІ, а не пошук винних серед редакторів. Тоді, принаймні, ситуація не повториться.

ЗНОВУ ПРО ПРОФЕСІЙНІСТЬ ТА ЕТИКУ

Важко писати про колег, особливо коли йдеться про етику чи професіоналізм. Не хочеться бути суддею комусь, та ніде правди діти — журналісти теж винні в тому, як оцінюється висвітлення минулих виборів. Хоча їхня провина й найменша.

Особисто мене здивувала настирливість одного журналіста, який підписав замовний матеріал (щоправда, позначений як «політична реклама») власним ім'ям та прізвищем. Під час спроби з'ясувати, навіщо він це зробив, — адже такі дії можуть зашкодити його професійній репутації, — він завзято доводив, що матеріал вийшов гарним, зроблений професійно, замовник і редакція задоволені, тому соромитись нічого. Напевно, щось таки підгнило в нашому королівстві...

Швидкі гроші зіграли з нами недобрий жарт, підмінивши стандарти професійної журналістики стандартами професійного піару. Зараз важко пояснити, що професійна журналістика — це не лише відсутність судових позовів, задоволення клієнта та зростання власного рейтингу серед політиків і бізнесменів. Професійну журналістику можна обміняти на репутацію гарного піарника лише раз — зворотного обміну практично не буває. Така вже це валюта.

Шкода, що Ігоря Куляса з його тренінговою програмою та великим практичним досвідом не вистачить на всіх молодих журналістів, яким необхідно прищепити смак до справді професійної журналістики. І це тільки в галузі телебачення та радіомовлення. Для газетярів програми такої якості практично не розроблені, за винятком кількох постійних курсів в IREX, Академії української преси та періодичних семінарів Інституту масової інформації.

Але навіть такі курси не є гарантованим щепленням, особливо коли поруч чхають на етику і заробляють набагато більше.

Спроба захиститись за допомогою редакційних угод, що гарантували б дотримання етичних та професійних стандартів у журналістиці, несподівано наштовхнулась на саботаж серед самих журналістів. Через це в багатьох редакціях укладання угод взагалі стало неможливим під час виборчої кампанії. У тих ЗМІ, де залишались шанси на успіх, профспілці довелося затягти переговори до кінця виборів, аби зняти зайві ризики.

Цей процес фактично поставив рюба питання про розмежування журналістів, копірайтерів та піарників. Інакше мішанина, що існує в журналістському середовищі, й надалі призводитиме до підриву професійних стандартів. Копірайтер і піарник, хоч і працюють у ЗМІ, можливо, професійніше за багатьох журналістів, насправді журналістами не є. Хоча б тому, що не несуть жодних зобов'язань за журналістськими етичними кодексами. Тим більше, до їхньої продукції не завжди можливо застосувати вимоги щодо повноти, точності й достовірності інформації, й майже неможливо — збалансованості, подання всіх точок зору. Це якщо вони працюють на замовлення редакції — в інших випадках нема про що й говорити.

У багатьох європейських країнах копірайтери та піарники мають власні етичні кодекси, й часто є членами журналістських профспілок. Але в таких профспілках вони, як правило, мають окремі підрозділи, що захищають їхні трудові права, але не надають їм статусу професійних журналістів. Більшість таких працівників не мають національних чи міжнародних прес-карт, у крайньому випадку — редакційні посвідчення.

Таким чином професійні журналісти намагаються захистити свою репутацію. Бо її, раз утративши, відновити дуже важко. З другого боку, копірайтери, піарники та журналісти мають багато спільних інтересів і можуть об'єднувати свої зусилля, захищаючи їх через профспілку.

Але є ще один важливий аспект: не можна миритись надалі з мізерною зарплатою журналістів. Уряд, політики, власники ЗМІ та самі журналісти повинні зрозуміти: не може бути професійної та етичної журналістики без гідної, легальної та справедливої зарплати. Коли гонорар за один замовний матеріал перевищує місячну зарплатню журналіста, це не лише ганьба для власника, а й ознака можливої корупції в цьому ЗМІ.

«ЩО РОБИТИ?» ЗАМІСТЬ «ХТО ВИНЕН?»

Прикро бачити політиків, які за сумісництвом є власниками ЗМІ, коли вони виступають із гучними промовама про важливість свободи слова, а самі платять зарплати в конвертах.

Це корупція. «Джинса» — теж корупція. Саме так вважають у Міжнародній федерації журналістів, членом якої стала Незалежна медіа-профспілка України.

І, мабуть, новому уряду слід робити невідкладні кроки для легалізації зарплат. Хоч яким буде цей уряд. За будь-яких обставин при владі опиняться власники ЗМІ. Необхідно терміново домовитись про зменшення оподаткування фонду заробітної плати, але таким чином, аби не погіршити соціальні гарантії для журналістів.

Власне, з цього й може починатись план дій, щоб не допустити повторення ситуації, коли висвітлення виборів буде цілком і повністю оплачене політиками.

Наступним кроком може стати легалізація власників ЗМІ. І суспільство, і журналісти мають знати їх в обличчя, знати їхні політичні (що важливо для боротьби з самоцензурою) та бізнесові інтереси. Тоді ми матимемо добрий шанс підняти довіру суспільства до ЗМІ та журналістів.

Після цього можна переходити до роздержавлення ЗМІ. Такий порядок важливий, бо при приватизації державних ЗМІ вони ризикують також опинитись у тіньовому сегменті. Тоді замість поліпшення ситуації ми ще дужче посилимо залежність приватних ЗМІ від комерційної цензури та політичної доцільності.

Якщо вдасться вирішити ці три ключові проблеми, далі рухатись стане легше. Напрямок простий: поліпшення якості журналістики, в тому числі навчальної складової; впорядкування стосунків між власниками ЗМІ та журналістами; перехід на цивілізовані рейки соціального партнерства; остаточне оформлення редакційної незалежності від політичних впливів і тиску рекламодавців. Інші наші проблеми нічим не відрізняються від загальноєвропейських тенденцій.